

БОРИВОЈЕ С. СТОЈКОВИЋ

**ИСТОРИЈА
СРПСКОГ ПОЗОРИШТА
ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА
ДО МОДЕРНОГ ДОБА**

ДОПУНЕ И КАЗАЛА

V

Боривоје С. Стојковић
ИСТОРИЈА СРПСКОГ ПОЗОРИШТА
ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО МОДЕРНОГ ДОБА
(драма и опера)
V
ДОПУНЕ И КАЗАЛА

Београд 2018.

Боривоје С. Стојковић
ИСТОРИЈА СРПСКОГ ПОЗОРИШТА
ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО МОДЕРНОГ ДОБА
(драма и опера)
V
ДОПУНЕ И КАЗАЛА

Издавач
МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ
УСТАНОВА КУЛТУРЕ ОД НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА
11000 Београд, Господар Јевремова 19
e-mail: office@mpus.org.rs www.mpus.org.rs

Главни и одговорни уредник
Момчило Ковачевић, директор

Ликовни уредник
Мирјана Одавић

Сарадници
Гордана Сијеиановић

Редакција текста
Уредништво

Избор фотографија
Мирјана Одавић

Технички уредник и припрема за штампу
Свејкозар Сијанкић

ISBN 978-86-80954-02-8

Штампа:
Службени гласник, Београд

Тираж: 300 примерака

Објављивање ове књиге помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије

БОРИВОЈЕ С . СТОЈКОВИЋ

**ИСТОРИЈА
СРПСКОГ ПОЗОРИШТА
ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА
ДО МОДЕРНОГ ДОБА**

(драма и опера)

V

ДОПУНЕ И КАЗАЛА

Боривоје С. Стојковић (1909–1984)

Садржај

<i>Реч уредништва</i>	7
Зоран Т. Јовановић: <i>Боривоје С. Стојковић (1909–1984)</i>	9
Библиографија радова Боривоја С. Стојковића	19
Боривоје С. Стојковић, <i>Историјски преглед српске позоришне критике</i>	29
Боривоје С. Стојковић, <i>Дражи преко раме</i>	109
Зоран Т. Јовановић: <i>Прилог библиографији радова о српском позоришту</i>	199
Садржај четири књиге <i>Историје српског позоришта од средњег века до модерног доба</i>	245
Збирни регистар имена	247
Збирни регистар представа	329
Реч уредника првог издања: Петар Волк: <i>Истине</i>	381

Народно позориште у Београду у XIX веку

Народно позориште у Београду у XX веку

Реч уредништва

Одужујемо се господину Боривоју С. Стојковићу, његовом грандиозном делу *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)* и напору који је морао учинити сам да би ова књига угледала светло, одужујемо се овим издањем у пет томова. Прва четири тома су садржински верна једнокњижном оригиналу издања из маја 1979. Издање из 1979. је књига од преко 1000 страница двостубачне штампе прилично густо штампаног текста (да би све стало) са једва читљивим фуснотама, без икаквих илустрација – то је одбијало просечно добро-намерног читаоца и на сву срећу идеолошке цензоре тога времена. Четири тома која су пред вама излажу исту ту грађу на прегледан, илустрован одговарајућим портретима уметника (глумаца, драмских писаца, редитеља, управника позоришта, као и најавним плакатима) начин. Извршене су неопходне допуне података о годинама рођења, смрти, извођења, као и што су исправљене све грешке уочене у претходном издању. У петом тому, *Дојуне и казала*, објављујемо две значајне књишке целине: *Историјски преглед српске позоришне кријшке* и *Дражи преко рампе* (глумачки портрети). Ове књиге су претече Стојковићеве историје српског позоришта. Такође у петом тому доносимо исцрпну биографију и библиографију Боривоја С. Стојковића из пера театролога др Зорана Т. Јовановића, као и казала личности - уметника и драмских дела.

Пажљивим ипчитавањем историје националног театра намеће вам се, са сваком прочитаном страницом, осећање спознаје да то није само историја српског позоришта већ и историја борбе српског народа из потребе ослобођења од туђина, буђења националне свести до самопотврђивања, обнове српске државности после четири века од великог Душановог царства. Позориште је, по мишљењу најистакнутијих српских интелектуалаца, грађанске елите, несумњиво било најпогоднији облик политичког деловања за постизање тога циља. У духу времена „и после Тита Тито“ било је ризично објавити књигу са јаком националном подлогом... Из ко зна којих разлога, увек на опрезу, цензорско одељење Централне државне комисије за идеолошка питања остало је немо. Тако и ми остајемо у вери да су разлози ћутње недокучиви и да није у питању немар који по правилу прати нашу културу.

Ако бисмо Стојковићеву историју истражили по количини наклоности, љубави и оданости позоришној, а пре свега, глумачкој уметности, незаобилазно би морали да признамо да се пред нама налази истовремено најсвеобухватнија историја српског театра и унутар ње читави један речник епитета. По немерљивој количини и разноврсности употребљених епитета, намењених пре свега глумицама и глумцима, можемо са сигурношћу рећи: истина је да су глума и љубав једно; баш онако како се христољубље исказује као љубав у Богу и човеку.

Одужујемо се Боривоју С. Стојковићу усамљенику, енциклопедисти, приврженику српског позоришта тако што износимо пред свет, заљубљен у сценска збивања, материју која подједнако припада обичним људима и ученим театролозима у будућности да би им се омогућио увид у свеколику историјску двоековну грађу накрпану обиљем сведочанстава која се тичу или би се могла тицати саме суштине сценске уметности, о порођајним мукама вештине глуме.

Народно позориште у Београду данас

Боривоје С. Стојковић (1909–1984)

Ближи се стодесетогодишњица рођења Боривоја С. Стојковића, угледног српског књижевног и позоришног критичара и историчара, који је својим плодним и разноврсним књижевним и позоришним радом, али и педагошком активношћу, видно задужио српску културу.

Протекле су четири деценије од појаве његовог капиталног дела *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, које се појавила недавно у другом, новом, обогаћеном илустрованом издању, у четири тома, истог издавача – Музеја позоришне уметности Србије.

Тим поводом уприличено је издање ове књиге са његове две студије, објављене тридесетих година прошлог века (данас тешко доступни библиографски раритети), као и прилога о Стојковићевом стваралачком путу, уз библиографију његових радова и написа о њему.

И ово поновљено издање *Историје српског позоришта* показује нам да се није у међувремену појавила (све)обухватнија историја, јер је ауторски рад Боривоја Стојковића био раван вишегодишњем тимском раду, код нас, још увек непостојећег, позоришног института. Појавиле су се монографије појединих позоришта, монографије глумаца, књиге репертоара позоришта у Србији, али целовит поглед на историјски позоришни развој није остварен.

* * *

Стојковић је рођен 14. марта 1909. у Забрежју (Ваљевски округ), где му је отац био учитељ, а у Ваљеву је завршио основну школу и гимназију, остајући до краја живота везан за ваљевски завичај, у коме се рано почео амбициозно бавити позориштем.

„Почео сам да се бавим позоришним аматеризмом, подједнако играјући и режирајући, још у ђачким дружинама у Ваљевској гимназији. У школи сам 'важио' као добар рецитатор, учествовао сам на многим школским приредбама и свечаностима, а и у граду. Као гимназијалац гледао сам представе свих, често врло значајних и добрих путујућих дружина које су гостовале у Ваљеву и давале представе у дворани хотела „Секулић“. Историја српског позоришта је добрим делом историја путујућих дружина... Гледајући представе путујућих трупа једног Душана Кујунџића, па Душана Животића и најзад Михаила Лазића, ја сам заволео позориште. Све је то у мени будило интересовање за живот позоришта. Ваљевци су, штавише, били спремни да ме пошаљу на студије глуме у Београд, али се томе успротивила која мајка“¹.

Већ је у VII разреду гимназије објавио је књижевну расправу *Бол у народној поезији и демократски облици у уметности* („Време“, Београд, 1926), у којој даје

¹ Љубисав Андрић: *Летописац српског позоришта*. Напред, Ваљево, 23. јануар 1981.

критичку анализу неких драматизација народних песама, а у VIII разреду написао је социјално-психолошку почетничку драму *Јуда* (Земун, 1928).

На Филозофском факултету у Београду студирао је југословенску књижевност и упоредну историју светске књижевности са теоријом књижевности код Павла и Богдана Поповића.

Током студија покренуо је лист *Књижевна кријтика* (1927/28, изашло шест бројева) и веома се активно укључио у књижевни живот престонице. Под јаким утицајем својих угледних професора, браће Поповић, пише своје прве позоришне студије *Историјски преглед српске позоришне кријике* (Сарајево, 1932) и *Историја српског позоришта 1833–1936* (Ниш, 1936). Прву је, на конкурс за најбољи светосавски темат, наградио Филозофски факултет (1931), а другу Српска академија наука из „Фонда Николе Чупића“.

Стојковићев пионирски покушај *Историјски преглед српске позоришне кријике*, објављен пре девет деценија, остао је усамљен покушај до наших дана. Аутор је, ради боље прегледности, поделио развој позоришне критике на пет етапа: *прва*, време позоришних бележака (1835–1842); *друга*, прелаз ка догматичкој критици (1842–1848); *трећа*, догматичка критика (1859–1875); *четврта*, прелаз од догматизма ка импресионизму (1875–1885); *петта*, доба импресионизма (1885–1930).

Поновно издање овог *Историјског прегледа*, ваљало би да буде подстрек савременим историчарима да се подухвате израде савременог прегледа критичког процењивања српског позоришта.

После одслужења војног рока у Сарајеву (1931/32) провео је седам месеци, као стипендиста Француске владе, у Паризу где је проучавао француску позоришну уметност, припремајући материјал за писање докторске тезе код Павла Поповића – *Утицај француског позоришта на српско позориште и драму*.

По повратку постављен је за суплента Друге мушке гимназије у Сарајеву, где је радио до јесени 1934, када је премештен у Мушку гимназију у Нишу. Урзо га је Позоришни одбор изабрао за управника и главног редитеља Народног позоришта Моравске бановине. На тој одговорној дужности остао је до 1936, када је поднео оставку „у знак протеста што су разни тзв. утицајни појединци недопустиво вршљали по Позоришту“, како сам тврди у својој аутобиографији. Од 1937. до почетка 1939. био је професор, прво Трећој, па Седмој гимназије у Београду.

За то време био је хонорарни уредник књижевне стране дневног листа „Правда“, испуњавајући је сваке суботе приказима књига, будно пратећи уметничка, посебно књижевна збивања у земљи. Уједно сарађује, као књижевни и позоришни критичар, у часописима *Летопис Мајнице српске* и *Глас Мајнице српске*. Од 1939. поново је управник Народног позоришта Моравске бановине у Нишу, и на тој дужности га затиче рат априла 1941, када, као резервни официр, бива заробљен.

Провео је четири године у немачким логорима у Нирнбергу и Хамелбургу, где је водио заробљеничко позориште као редитељ и управник (од 1942, преузевши функцију од Ранка Младеновића). У том позоришту окупио је неколико професионалних глумаца (Александар Рашковић, Светолик Никачевић, Александар Радовановић, Драгољуб Јовановић, Душан Антонијевић, Предраг Динуловић) и више даровитих

аматера, са којима је давао већи број представа готово све четири године заробљеништва. Сценографи су били Сташа Беложански и архитекта Бранко Петричић. Стојковић сведочи да је за потребе позоришта превео с француског комад *Зеиџ* *Поаријеа* Емила Ожијеа и једну италијанску једночинку Марка Прага, чијег се наслова не сећа, а оба рукописа су пропала у логору.

По повратку у Београд, Стојковић је био „доста заморен и исцрпљен заробљеништвом, у којем сам много радио и много гладовао“, па се вратио педагошком раду. Као професор провео је у Шестој мушкој гимназији, од почетка марта 1946. године до пензионисања, крајем августа 1974. године. По потреби службе од 1948. до 1952. радио је у Учитељској школи у Београду. Непуне три деценије непрекидно је радио у школским драмским секцијама, расаднику будућих глумаца, који ће начинити прве кораке на позорници под његовим будним редитељским оком.

О томе сведочи истакнута српска глумица Ружица Сокић:

„У време када сам била у 4. разреду гимназије обнавља се драмска секција наших гимназија, коју поново преузима Боривоје Стојковић, легенда Шесте мушке и Треће женске гимназије. Иако нисам имала прилике да будем његов ђак и да слушам његова чувена предавања из српског језика и књижевности, имала сам срећу да га упознам, да се дружим с њим и да играм у комадима које је он режирао. Данас, када се сетим те изузетне људске фигуре, морам да признам да је његов утицај на моје животно опредељење, на тај начин и на мој живот, био пресудан. Чак и касније, кроз цео мој живот, био ми је пријатељ, саветодавац и подршка у кризама и сумњама које су ме пратиле. Научио ме је ономе што је, мислим, најважније у животу сваког људског бића. Научио ме је да удем да волим. Хвала му на томе, јер тек данас тачно разумем и знам шта то значи. Ја мислим да то исто могу да потврде и остали чланови старе гарде, оног старог времена Драмске секције Шесте мушке и Треће женске гимназије – Оља Грастић, Радмила Андрић, Миодраг-Мија Илић, Ђорђе Трифуновић и други ђаци који су имали срећу да упознају и препознају јединственог професора Бору Стојковића“².

Уједно уређује гимназијске књижевне листове *Смојџра* (1963–1968) и *Београдски гимназијалац* (од 1968).

Био је сарадник више листова и часописа: *Животи и рад* (1927–29, 1931–37), *Књижевна критика* (1927–28), *Српски књижевни гласник* (1928), *Воља* (1928), *Венац* (1929), *Правда* (1929, 1936–1939), *Летопис Мајнице српске* (1930, 1933–34, 1938–39), *Лужни преглед* (1930), *Спожер* (1931), *Књижевна крајина* (1931–32), *Зайиси* (1932), *Преглед* (1933), *Глас Мајнице српске* (1935, 1938–39), *Борба* (1960), *НИН* (1962, 1968), *Полиџика* (1968–1979), *Театрон* (1975–1979, 1981), *Сцена* (1982–1984).

Готово од самог почетка, сарадник је *Енциклопедије Југославије*, у издању Лексикографског завода у Загребу, за област позоришта, позоришне историје и књижевности. Објавио је више десетина енциклопедијских јединица о српским глумцима, позоришним редитељима, књижевницима, а најобимнија је *Позориште у Србији*.

² Ружица Сокић: *Стираси за летоњем*, Лагуна, Београд, 2010, стр. 243.

Библиографију његових радова чини попис око 380 радова, по властитој процени аутора, али је извесно да би та цифра била приметно увећана када би се обавило темељно библиографско истраживање.

После деценије проведене у стваралачкој мировини, Стојковић је преминуо 22. јануара 1984. године у Дубровнику.

* * *

Библиографија Стојковићевих књижевних и позоришних приказа, есеја и студија износи више стотина радова, разасутих у десетини новина и часописа, горе побројаних. Све поратно време, Стојковић прикупља грађу за проширено издање историје позоришта у Срба. Али прикупља материјале и за студију *Јован Стерија Појовић на српској сцени*, у којој је намеравао да покаже „како је Стерија прихватан у различитим историјским етапама од позоришне критике и публике и како су глумци и редитељи схватили и тумачили значајније улоге у његовим комедијама“. Нажалост, студију о Стерији, намењену Српској академији наука и уметности, неће успети да заврши, али ће зато своје најзначајније дело *Историја српског позоришта* успешно привести крају. Прву, почетну верзију објавио је 1935. у Нипу, а другу 1979. у Београду, најпре у пет тематских бројева часописа *Театрон*, а потом у целости у волуминозној књизи од преко хиљаду страна.

Сам Стојковић је записао у својој аутобиографској белешци да у писању прве историје српског позоришта није имао „никаквог узора“, да је стварана „врло амбициозно, али младалачки још неискусно, са доста празнина, местимично и недоречености и некритичности“.

Узор Стојковићу није могла бити *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду* Ђорђа Малетића (1815–1888), песника, драмског писца и најпознатијег позоришног критичара од четдесетих до краја шездесетих година 19. века. Његова *Грађа* (штампана 1884, на 1038 страна), иако представља незаобилазни извор за проучавање српске позоришне прошлости, Стојковићу није помогла да нађе решења за своју свеобухватну историју српске позоришне уметности.

Стојковић, такође, није могао имати узора ни у *Позоришту* Милутина Чекића (Београд, 1925), збирци студија и есеја о нашем и страном позоришту. Оно што му је, евентуално, могло представљати подстрек за писање историје је Чекићев оглед у тој књизи, од четрдесетак страница, *Наше позориште*, претходно објављен у скраћеном облику у *Алманаху Краљевска СХС* 1922. У њему Чекић даје, после историјског увода, информативан преглед настанка српског позоришта од Јоакима Вујића до сталног позоришта у Београду, и преглед за раздобље од 1869. до 1919. године.

Стојковић није имао узора ни у *Позоришту код Срба* Светислава Шумаревића (Београд, 1939), збирци чланака и есеја о појединим етапама у развоју српског позоришта од дубровачке драме до зидања позоришне зграде и обележавања педесетогодишњице рада Народног позоришта у Београду, писаних са доста документарности, али без научних претензија.

Свестан да нема домаћих узора, а поучен и својим првим искуством, Стојковић ће наставити брижљиво да скупља архивску грађу, прати домаћу театролошку лите-

ратуру, прибавља изјаве иозоришних савременика током наредних деценија, што је крунисано обимним рукописом од преко две хиљаде страница. После више од четири деценије рада, сажет на 1033 двостубачних страна већег формата (23 x 22 cm), штампа *Историју српског иозоришња од средњега века до модерног доба (драма и ојера)*, у издању Музеја позоришне уметности Србије (1979).

Стојковићева обимна историја убрзо постаје незаобилазни, неисцрпни, златни рудник података о српском позоришном животу од раних почетака до Другог светског рата. Његово капитално дело награђено је исте године Октобарском наградом града Београда, и представља већ четири деценије незаобилазни приручник за свеколика проучавања српског театра до 1944. године.

Око 1700 имена српских позоришних посленика Стојковић је сачувао од заборава. За већину од њих, његова историја представља једини извор података, те по многим својим одликама могла би се уједно назвати и енциклопедијом позоришног живота код Срба, јер обухвата широке аспекте позоришних појава, почев од првих рудиментарних облика театра у „народном глумовању“, како је назвао песник Лаза Костић разне облике народних игара и обичаја, па до позоришних представа дечијих ансамбала, позоришта у заробљеничким и избегличким позориштима.

Нису превиђене ни представе оперских ансамбала и других облика музичке уметности, али ни ликовне уметности у позоришној функцији код нас. Посебна поглавља посвећена су српској драмској књижевности, позоришној критици, преводилаштву, и на крају, и позоришној публици. Посебно су драгоцени подаци о раду српских путујућих глумачких дружина и то у два раздобља: крајем 19. и почетком 20. века и између два светска рата. Многим позоришним хистрионима, Стојковић је бар име сачувао од заборава.

У Стојковићевој *Историји* поменуто је преко хиљаду наслова позоришних и оперских представа, што само по себи указује и на репертоарско богатство српског позоришта до средине двадесетог века.

Главнину историје чини стваралачки живот позоришних кућа у српским културним центрима (Београд, Нови Сад, Ниш), као и позориште у Скопљу (1913–1941), које с пуним правом је убрајао у српски културни корпус, за разлику од других савремених позоришних историчара.

Стојковић прати и српска путујућа позоришта, као и остала позоришта у градовима (Крагујевац, Шабац, Лесковац, Пожаревац, Суботица, Панчево, Битољ).

* * *

Систематизација обимне позоришне документације и периодизација историјског хода били су први проблеми које је Стојковић, као историчар, морао да реши. Ни у овом деликатном послу није имао узора. Није му могао помоћи ни Чекићев преглед из 1925. јер се највећим делом односио само на Народно позориште у Београду.

Могао је, евентуално, консултовати Гролову периодизацију првих сто година српског позоришта, коју овај дели на четири периода: први, од првих дилетантских представа Јоакима Вујића, Атанасија Николића, Николе Ђурковића до дружине Николе Кнежевића из 1860; други, од оснивања Српског народног позоришта 1861.

до 1880; трећи, од 1880. до 1903. а четврти би се наставио од 1903. до почетка Првог светског рата 1914. године.

Од помоћи му је, засигурно, била монографија др Миховила Томандла *Српско позориште у Војводини* (I, 1953, II, 1954), у којој је сагледан позоришни развој у Војводини од 1736. до 1919. године.

Очито да је Стојковић морао, за свеобухватну синтезу, сам да успоставља поделу и сачини сложену композицију своје историје. Најраније периоде делио је по вековима (Средњи век, XVII и XVIII век, прва половина XIX века), а потом је, како је грађа нарастала, морао да пређе на краћа временска раздобља (Почетак романтичног доба, 1861–1868; Романтично доба, 1868–1880; Реалистичко доба, 1880–1900/1903; Модерно српско позориште, 1900–1914; 1918–1941; 1941–1944). Унутар назначених етапа развоја српског позоришта, сагледавао је историјски развој по позориштима, интерполирајући, између њих, у посебним прегледима, развој драматике, позоришне критике, преводилаштва, као и живот српских путујућих позоришних дружина.

Овако сачињеној периодизацији, уосталом, као и свакој другој, могло би се ставити више замерки и дилема које она покреће, али аутор је у њу доста прегледно сместио изузетно богат и разноводан документациони материјал. И што је од пресудне важности: забележио је на хиљаде имена српских позоришника, са основним библиографским појединостима, које данас служе као „база података“ за свеколика даља позоришна истраживања.

Истина, сваки податак код Стојковића не мора увек да буде сасвим поуздан, јер је његов метод прикупљања грађе био често окренут сведочењу, који су сами глумци исказивали о себи и колегама, најчешће по сећању, а оно није увек поуздано. То се најчешће односи на датуме и године ангажмана, док су подаци о репертоару најчешће поуздани, што је од посебног значаја.

Број од преко три хиљаде фуснота јасно сведочи о не малом Стојковићевом напору да консултује што већи број извора писаних података.

Поред низа веома позитивних осврта на главно Стојковићево историографско дело угледних књижевних посленика (др Душан Милачић, Божидар Ковачевић, Јован Христић, др Душан Михаиловић), музички критичар Слободан Турлаков, у сарајевском музичком часопису *Звук*, објавио је жучан осврт са пуно замерки на историјат опере и балета код Стојковића, па је аутор *Историје српског позоришта* морао да му одговори веома разложно и документовано, чиме је ова, непримерена од стране музиколога, полемика закључена³.

Уочљив је веома благонаклон став поменутих рецензена, који Стојковићеву *Историју српског позоришта* доживљавају као изузетан појединачни културни подвиг, коме се „у зубе не гледа“, као неочекивани драгоцен дар, коме се и уочени малобројни недостаци превиђају и правдају.

Тако Божидар Ковачевић пише: „Литература на крају није наведена зато што *Лексикографски завод* припрема позоришну библиографију, али по наводима испод текста може се закључити да и употребљене литературе није мање“. Недостатак

³ Видети: Слободан Турлаков, *Тако се не пише историја*, *Звук*, 1981, бр. 4; Боривоје С. Стојковић, *Одговор аутора „Историје српског позоришта“*, *Звук*, 1982, бр. 1.

ликовних ирилога Ковачевић такође не приписује аутору: „Што књига није илустрована, не треба му пребацити, јер би то било изван моћи чак и читаве екипе истраживача“⁴.

Душан Милачић, зналац театра, некадашњи управник позоришта, налази да је „Стојковић брижљиво, по историјским етапама, излагао и оцењивао уметничка остварења свих позоришта уз врло објективну и увек добронамерну критичку анализу и приказ уметничке делатности многих уметничких руководилаца у тим историјским тренуцима. Тако су се најбоље видели у одређеним етапама позоришни трудбеници у стварању и уметнички донели позоришта за њихове управе. Наравно, никада није пропуштао да све то, и људе и позоришта, сагледа и оцењује у климату једног доба, тако да су сви они живели у одређеној историјској стварности и из ње проистицали... Посебно треба истаћи да је у историји приказано око две хиљаде личности, чиме ова историја постаје драгоцен извор за будућу енциклопедију српског позоришта“⁵.

Најтоплије странице о Стојковићевој *Историји српског позоришта* исписао је Јован Христић, истакнути позоришни критичар и драмски писац:

„То је узбудљива приповест о стварању позоришта код Срба – нације која се није прославила својим благонаклоним ставом према лепим вештинама – и, још узбудљивија, приповест о онима који су је стварали. Професор Стојковић даје њихове портрете сажето, поштујући чињенице и не удаљујући се много од њих... Он је савесни историчар старе школе за коју је историја пре свега податак и провера података, а свако иоле слободније тумачење смртни грех. Али то није мана његове књиге, напротив; морамо му бити захвални што ћемо од сада на једном месту имати све ове податке између којих осећамо присуство нечега што је јунаке Стојковићеве књиге носило од једног податка који о њима знамо до другог: то је „ентузијазам“ ... Они су били занети, одушевљени, надахнути позориштем и предавали су му се свим срцем. Они су радили у позоришту, сагоревали у позоришту, живели су за позориште... Уметност чија дела живе само два или три часа не даје ништа онима који је стварају, напротив, узима им све“⁶.

* * *

Стојковић се од својих раних позоришних преокупација бавио исписивањем глумачких портрета. О томе најбоље сведочи његова младалачка књига *Дражи преко рампе*, издата у Сарајеву 1934. године.

У њој је исписано тридесет минијатурних глумачких ликова његових љубимаца из београдског и сарајевског позоришта.

Уз огледе о глумцима, Стојковић је сакупио и шест есеја о разним позоришним питањима, као што су нпр. о укусу позоришне публике, о режији, о дикцији, о развоју

⁴ Божидар Ковачевић: *О прошлости позоришта*, Позориште, Нови Сад, бр. 5–6, 5. фебр. 1980.

⁵ Душан Милачић: *Плодови велике синџезе*, Политика, 28. јул 1979.

⁶ Јован Христић: *Подвиг једног професора*, Политика, 12. октобар 1979.

глуме код нас, о Академском позоришту, чиме је иоказао ширу скалу својих театарских интересовања.

Сасвим под крај живота објавио је 1983. збирку од 21 портрета насловљену *Великани српског позоришта*, од Милке Гргурове до Љубише Јовановића, чијим се портретом књига затвара. Ако се изузме Гргурова, као чланица првог ансамбла Народног позоришта, која је сишла са сцене већ 1902, прву скупину глумаца у књизи чини генерација рођена шездесетих година XIX века (Илија Станојевић, Милорад Гавриловић, Сава Тодоровић, Димитрије Гинић, Вела Нигринова, Перса Павловић и Мара Таборска), другу чине они из осамдесетих година XIX века (Добрица Милутиновић, Божа Николић, Фран Новаковић, Никола Гошић, Жанка Стокић, Злата Марковац), а наредну глумци рођени деведесетих година истог века (Александар Златковић, Душан Раденковић, Љубинка Бобић, Деса Дугалић). Књигу закључују тројица великана Раша Плаовић, Миливоје Живановић и поменути Љубиша Јовановић.

Питамо се, с правом, зашто се у књизи не налази такав глумачки великан какав је био Пера Добриновић (1853–1923), ако се у њој налази старија Гргурова (1840–1924). Није ли Стојковић спремао посебну монографију о њему? О томе немамо поузданих података, али, вероватно, није реч о превиду. Али ова опаска ни најмање не умањује вредност књиге, нити његовим студиозно писаним портретима српских глумачких великана.

Сам Стојковић у *Уводу* књиге наглашава да је писао ове портрете „са извесном сетом, тугом и искреним дивљењем за глумце“, и да је при томе био дубоко уверен да тако испуњава „један колико културно-историјски и књижевно-позоришни толико, ако не и више, и велики људски задатак“⁷.

Он је, при том, сматрао глумца основним ствараоцем у креирању позоришне представе. „Вредност једне глумачке интерпретације види у фантазији, инвенцији, психофизичкој способности глумчевој да пишчеву и редитељеву мисао претвори у своју личну креацију“, како запажа Милан Ђоковић⁸.

„Позориште заборавља оне који су га стварали брже од иједне друге уметности, и утолико је трагање професора Стојковића за изгубљеним позориштем племениције“, пише Јован Христић, веома цењени критичар, поводом Стојковићеве *Историје српског позоришта*, и додаје:

„За јунаке књиге проф. Стојковића, позориште је било велика национална и просветна установа, ... и они су радили у њему док су могли, да затим нестану без спомена и без помена. Нема ничег тужнијег него читати имена некадашњих глумаца... Од глумаца не остане ништа, поготову од оних који су живели у времену пре фотографије. Зато реч историчара о њима није само историјски податак, него и добро дело“⁹.

⁷ Боривоје С. Стојковић, *Великани српског позоришта*, 1983, стр. 9.

⁸ Милан Ђоковић, *Рецензија рукописа Боривоја С. Стојковића „Великани српске позорице“*, Театрон, 2001, бр. 115, стр. 26.

⁹ Јован Христић, *Херојско доба нашег позоришта*, Књижевност, 1978, бр. 9, стр. 1492.

* * *

Боривоје Стојковић је јединствен пример у нашој позоришној историји, јер је забележио многе индивидуалне судбине, на хиљаде позоришних биографија – глумца, редитеља, драматичара и других театарских посленика и тако створио неопходну основу за наше лексиконе, биографске речнике, енциклопедије. Без тих драгоцених података тај део позоришне историје био би заувек изгубљен.

Његов рад у писању историје позоришта суштински се разликује од свих осталих историчара, који се баве појединим периодима, биографијама уметника или позоришним кућама. Он је полазио директно од човека ка човеку, прилазио је сваком позоришном посленику преко чињеница, података који су му били доступни, првенствено преко репертоара.

Зато је и настала тако занимљива и људски топла историја, јер је професор Боривоје Стојковић био свестан да историју не чини збир умртвљених чињеница него скуп стваралачких домета надахнутих позоришних уметника. Зато је *Историја српског позоришта*, коју нам је подарио свестрани Боривоје Стојковић, толико живописна, свежа и данас.

* * *

Вишедеценијско књижевно-критичарско дело, истраживачки дух пасионираног историчара, вишегодишњи педагошки рад, несумњиво представљају знатне Стојковићеве заслуге за српско позориште и српску културу.

Посебно ће остати упамћен својом тестаментарном *Историјом српског позоришта*, која већ четири деценије не престаје да побуђује пажњу сваког истраживача српског позоришта и љубитеља наше театарске уметности. Њено друго обогаћено издање утолико пре представља драгоцени допринос савременој српској култури.

„Велики људи су драгоцени пробни камен у нашим опитима и недоумицама“, бележи Иво Андрић, а ми се у нашим *савременим позоришним недоумицама* питамо како би их данас бележио и коментарисао увек будни стваралачки дух Боривоја С. Стојковића.

Та недоумица остаје трајно отворена за будуће историчаре српског позоришта.

Зоран Т. Јовановић

Позориште Дунђерског у Новом Саду

Народно позориште Краља Александра I у Скопљу

Библиографија радова Боривоја С. Стојковића

(Селективни избор)

Књиџе

Бол у народној поезији и демократски обзир у уметности, издање штампарије „Време“, Београд, 1926, стр. 110.

Јуда, натуралистичка трагедија у 4 чина с променом и епилогом. Предговор Душана Николајевића, издање Омладинске матице, Београд-Земун, 1928, стр. 232.

Историјски преглед српске позоришне критике, Босанска пошта, Сарајево, 1932, стр. 112.

О духу и смеру у нашој књижевности, Обод, Цетиње, 1933, стр. 31.

Дражи преко рампе, I, Босанска пошта, Сарајево, 1934, стр. 115. (Предговор, шест позоришних есеја, критички портрети 30 глумаца, *Фрагменти о позоришћу*)

Историја српског позоришта 1833–1936, Графика, Ниш, 1936, стр. 248.

Из књижевности, књ. I (чланци, критике, прикази), „Св. Цар Константин“, Ниш, 1939, стр. 224.

Југословенска књижевност. (Значајнији изводи из предавања на Вишој графичкој школи у Београду), Београд, Студенти Више графичке школе, 1965, стр. 282.

Руководиоци Народног позоришта у Београду у току једног века, (п. от. Годишњак града Београда, 1967, књ. 14, стр. 270-315.

Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера), Му-

зеј позоришне уметности Србије, Београд, 1979, стр. 1033.

Нишко позориште 1918–1944, (у: *Нишко позориште 1887–1944, Театрон*, бр. 30/31/32), Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1981, стр. 75–134.

Личности из ваљевског краја у српском позоришту (п.от. Гласник међуопштинског историјског архива, књ. 17), Ваљево, 1982, стр. 135–157.

Великани српског позоришта, Српска књижевна задруга – ГИРО „Милић Ракић“, Београд - Ваљево, 1983, стр. 368.

Селективни избор позоришних критика, есеја и чланака

Инсценирација Шекспира и Сприндберга у сарајевском позоришту, Правда, 1924, бр. 10.820.

Сприндберг. Један актуелни позоришни теоретичар и новатор, Књижевна критика, бр. 1, 2. децембар 1927. и бр. 2-3, 16. дец. 1927, 2. јан. 1928.

В. Живојиновић Massuka, Сјаница, тема са варијацијама у једном чину, Књижевна критика, I/1927/28, 2/3.

Михаило Ковачевић, Историја позоришта у Русији, Београд, 1927, Књижевна критика, бр. 2-3, 1928.

Свети Сава на Мељаку, Српски књижевни гласник, НС, 1928, XXVI/5, 384–385. Приказ драмског фрагмента Владислава Тмуше.

Владислав Тмуша, Св. Сава на Мељаку, позоришни комад, Живот и рад, I/1928, II/7, 552–553.

У аџонији, драма у два чина од М. Крлеже, Живот и рад, I/1928, II/7, 555–556.

Јосиф Косор, есеј. Из необјављене књиге *Књижевни поријетци*, Живот и рад, I/1928, књ. II, св. 9, 653–662.

Душан С. Николајевић, Волга, Волга... Издање Аце Поповића, Београд, Живот и рад, I/1928, књ. II, св. 9, 716–717.

Драгомир Јанковић као позоришни критичар, Живот и рад, I/1928, књ. 2, св. 10, 747–754.

Милан Грол као позоришни критичар, Живот и рад, I/1928, књ. 2, св. 11, 831–841. (Из

необјављене књиге „Историја позоришта и позоришне критике“).

Хасанаџиница Милана Оџризовића, Живот и рад, I/1928, II/11, 875–876

Анђело Црквеник, Очишћење, драма у шест сцена, Љубљана, 1928. Живот и рад, I/1928, II/12, 952–953.

Народно позориште, Венац, 1928–29, XIV/9–10, 780–783.

Милушин Чекић као позоришни критичар, Живот и рад, II/1929, књ. 3, св. 13, 29–41.

Боџдан Појовић као позоришни критичар, Живот и рад, III/1929, књ. 3, св. 14, 109–115.

Позоришна критика, Стожер, месечни часопис за науку и уметност, I/1, новембар 1930.

Хаим С. Давичо као позоришни критичар, Јеврејски глас, 3/1930, 7 (97), 2-3; Преглед, 4/1930, V/73, 11–15.

Драмски новијетни на београдској позорници (Велмар-Јанковић, *Без љубави*, интимна драма у 4 појаве. Редитељ г. Исајловић; Т. Манојловић, *Центрифугални играч*, драма у 4 чина; Пеција Петровић, *3:1*,

- редитељ г. Богић. Летопис Матице српске, 104, књ. 323, св. 2, фебруар 1930.
- Београдска позорница (Последњи лорд*, комедија у 3 чина Уга Палена, у режији Исајловића; *Свети њламен*, позоришна игра у 3 чина В. Сомерсета Моама, у режији Ј. Кулунџића; Гостовање загребачког народног позоришта у Београду; Г-ђа Нада Стајић-Стојановић у улози Станковићеве Коштане; Г-ђа Ана Керниц у улози Лукреције Борџије В. Игоа; *Жорж Данден*, комедија у 3 чина Молијера, с музиком Лилија, у режији Ракитина, Летопис МС, књ. 323, св. 1–3, јул-август и септембар 1930.
- Београдска позорница (Тоџаз*, комад у 3 чина М. Пањола, у режији Ј. Кулунџића; *Три њуџи венчани*, американска комедија у 3 чина Ане Николсове, у режији Ј. Кулунџића. Прослава 25-годишњице г-ђе Теодоре-Тоде Арсеновић, *Тамо далеко...* комад у 3 чина под окупацијом Милице Јаковљевић-Мирјам. Прослава 50-годишњице уметничког рада г-ђе Персе Павловић. Летопис МС, књ. 324, св. 2-3, мај-јун 1930.
- Седамдесет њиџоџодинишњица смрџи Јована С. Појовића*, Живот и рад, 4/1931, VII/ 42, 465- 466.
- Позоришине акџуелносџи*, Књижевна крајина, I/1931, бр. 6.
- Позоришџе Јоакима Вуџића и доба џре њеџа*, Књижевна Крајина, 1931, I/4, 150–159; I/5, 204–209.
- Позоришџе у Сарајеву*, Живот и рад, 4/1931, IX/56, 1558–1567.
- Поводом једне криџишке* (Одговор на истомени чланак), Југославенски лист, 20. II 1932.
- Боровоје Јевџић, Десет џ година Сарајевскоџ позоришџа*. Сарајево, 1931, Књижевна крајина, II/1932, бр. 1.
- Позоришна криџишка и џозоришџе*. Књижевна крајина, 1932, бр. 3, 214–217; 4, 283–285; и 6, 456- 468.
- Светиислав Пеџровић као џозоришни криџичар*, Књижевна крајина, 1932, бр. 6 (Есеј из необјављене књиге *Књижевни џорџреџи*)
- Боровоје Јевџић, Десет џ година сарајевскоџ џозоришџа*, Живот и рад, 5/1932, X/57, 64–66.
- Две џремијере на сарајевској џозорници*. Живот и рад, 1932, књ. X, св. 59, 208–215.
- Једно мишљење о сарајевском џозоришџу и џ. Б. Јевџић*, Живот и рад, 5/1932, X/ 60, 314-316.
- Како се некада иџрало на нашој џозорници*, Време, бр. 3658, 8. март 1932.
- Владимир Велмар Јанковић, Без џубави*. Издање Геце Кона, Београд, 1932, Живот и рад, 1932, књ. X, св. 60.
- Премијере у сарајевском џозоришџу*, Живот и рад, 5/1932, X/62, 435–445.
- Премијере на сарајевској џозорници*, Живот и рад, 5/1932, XI/ 67, 838–841.
- Драџуџин Илић-Јеџо, Хлеб наши насуџини*, Живот и рад, 5/1932.
- Миливоје Кнежевић, Инок Сава, драмаџи у 3 чина с џролоџом и еџилоџом*, Живот и рад, 5/1932.
- Јосиџ Вукомановић, Издаџица, џозоришни комад из радничкоџ живоџа у једном чину*, Београд. Живот и рад, 5/1932, књ. 12, св. 71.
- Миливоје В. Кнежевић, Драмоски џриџишџих*. Живот и рад, 5/1932, књ. 12, св. 72.
- Глумачка дикџија на нашој џозорници*, Врбаске новине, Бања Лука, бр. 94, 5. април 1933.
- Позоришни рад Јоакима Вуџића у Новом Саду*, Летопис МС, књ. 336, св. 2, мај 1933.
- Позоришџе у Сарајеву не осеџа саблазан кризе*, Живот и рад, 6/1933, XV/ 92, 744–750.
- Стоџодинишњица срџско-хрваџскоџ џозоришџа (1833–1933)*, Правда, 8. II 1934, бр. 10.513.
- Змајева џозоришна делаџносџи*, Летопис МС, књ. 337, св. 1–3, јул-септембар 1933.
- А. де Маја, Семирамида, џраџедија сџароџа свеџа у џеџ делова*. Издање књижаре Рајковића, Београд, 1933. Живот и рад, 6/1933, књ. 15, св. 91.
- Пеџар Пеџровић-Пеџија, Драме*. Живот и рад, 6/1933, књ. 17, св. 102.
- Два џроџивречна мишљења о Змајевом „Шарану“*, Летопис МС, 1934,
- Викџор Цар Емин, Виценџица, комедија у 3 чина*, Сушак, 1934. Живот и рад, 1934, књ. 20, св. 124.
- Три џремијере у сарајевском Народном џозоришџу*, Правда, 3. X 1934, бр. 10.746.

Јоаким Вујић

Тоша Јовановић

Пера Добрићевић

Вела Нишићева

- Хроника Сарајевског позоришта*, Правда, 22. XI 1934, бр. 10.765.
- Крешимир Георђевић, Новија хрватска комедија*, Београд, 1934, Живот и рад, 7/1934, књ. 20, св. 124.
- Божидар С. Николајевић, Милкин кључ, комад из народног живописа*. Живот и рад, 1934, књ. 20, св. 124.
- Милан Бековић, Три драме*. Живот и рад, 7/1934, књ. 20..
- Два позоришна збујка – две лепе уметничке вредности мога завичаја*, (Некролози З. Турчић и Л. Коларевић), Живот и рад, 7/1934, XX/ 127,1469–1471.
- Тежак збујкак сарајевског позоришта, Смрт Зоре Турчић*, Правда, 10. XI 1934, бр. 10.784.
- Драгомир П. Цветковић, Сајан Хајнрих, трагедија у 6 чина*, Пирот, 1935. Живот и рад, 8/1935, књ. 21, св. 133.
- Улицај војвођанског позоришта на београдско*, Годишњак Матице српске, 1935, стр. 95–116.
- Модерна уметничка криза*. Велибор Глигорић, *Из књижевног и позоришног живописа*, Правда, 33/1937.
- Кроз књиге и догађаје* (Славомир Настасијевић, *Врачара Божана*, „Чехов на ломачи“, осврт на приказ драме *Три сестре* Гргура Берића у Животу и раду), Правда, 33/1937.
- Подвиг једне даровите младости. Поводом двадесетогодишњице од смрти Милутина Бојића*, Правда, 33/1937.
- У чему је уметничка величина Добрице Милутиновића*. Правда, 14. октобар 1937.
- Петар Мишић, Пушкин код Срба*, Скопље, 1937. Живот и рад, 10/1937, књ. 25, св. 163.
- Један поглед на српскохрватску драму из осамнаестог живота, Поводом драме „Вода са планине“ Р. Пловића и М. Ђоковића*. Летопис МС, 1938, књ. 349, св. 5, 356–363.
- Стилови наше глуме. Једна историјска анализа*, Правда, 6–9. јануар 1938.
- Нушић је опрежњавао духове и враћао позориште стварности*, Правда, 34/ 12. фебруар 1938.
- Шефови наших позоришта. Како су се смењивали и како су управљали 1833–1935*, Правда, 23–26. април 1938.
- Подмлађивање наших класика. Комедија Марина Држића у редакцији и с огледом др Драгољуба Павловића*, Правда, 34/1938.
- Поводом стидесетогодишњице смрти Милована Глишића*, Правда, 34/1938.
- Велибор Глигорић о Браниславу Нушићу. „Домановић-Нушић“*. Пишчево издање, Београд, 1938, Правда, 18. јун 1938.
- Драматизација наше народне историје и поезије* (О драмама: Стеван Загорчић, Хајдук Вељко и Јован Драгашевић, *Хајдук Вељко*, 1859), Правда, 34/1938.
- Једна исцрпна расправа о Шекспиру*. Владета Поповић, *Живот и дела Вилема Шекспира*, Београд, 1938, Правда, 10. децембра 1938.
- Како се и чиме забављала наша позоришна публика кроз нејун век. Оштри поглед на укус публике, њене захтеве и њене глумачке фаворите*, Правда, 6–9. јануар 1939.
- Три велике југословенске глумице у 19 веку* (Марија Перисова, Марија Јеленска, Милка Гргурова), Глас Матице српске, март 1939, бр. 96, 34–37.
- Наши велики глумци у прошлости* (А. Бачвански, Тоша Јовановић, Пера Добриновић, Милорад Гавриловић), Глас Матице српске, април 1939, бр. 97.
- Расправа г. Драга Рубина о Милану Огризовићу*, Живот и рад, 35/1939.
- Један поглед на књижевни рад и вредности Боре Сиванковића. Поводом 40-годишњице од његове појаве*. Летопис Матице српске, 1939.
- Позоришна азбука*, Правда, 18. јануар 1939.
- Имајући нешто, а не уметништину* (Јован Вукотић, *Кад се Бог шали*, комедија са масама у 4 чина. Издање Геце Кона, Београд, 1939), Правда 35/1939.
- Једна комедија из београдског живописа* (Славомир Настасијевић, *Несуђени зетови*, комедија у три чина, Вршац, 1939), Правда, 35/1939.
- Два комада из босанско-херцеговачког живописа* (Боривоје Јевтић, *Подвиг на Суходолини*, историјска слика; Расим Филиповић, *Распадање*, драма у три чина), Правда, 35/1939.
- Уочи једног несвакидашњег јубилеја. Божан Николић као глумац и сталешки борац. Десетогодишњица председниковања у*

Илија Станојевић

Милорад Гавриловић

Жанка Стокић

Добрица Милушиновић

- Удружењу глумца и четрдесет година плодне и значајне уметничке делатности*, Правда, 21. март 1939.
- Јован Стерија Појковић у позоришту и о позоришту*. Стерија каквог мало познајемо, Правда, 8–11. април 1939.
- Позориште (1869–1956)*, публикација Југославија, део Србија, Београд, св. 13, 1957
- Бранислав Нушић*. Предговор комедије „Покривач“, издање Школске библиотеке, бр. 36, стр. 5–34, Нолит, Београд, 1958.
- Сведочанства о позоришној делатности у Војводини*. Поводом прославе стогодишњице Српског народног позоришта у Новом Саду, фељтон, Борба, почев од 18. децембра 1960.
- Два великана новосадске сцене* (Димитрије и Драгиња Ружић). Спомена Српског народног позоришта, 1861–1961, Нови Сад, 1961.
- Из животова и рада СНП-а између два рата*, Спомена Српског народног позоришта, 1861–1961, Нови Сад, 1961.
- Српско народно позориште и позоришна критика*, Спомена Српског народног позоришта, 1861–1961, Нови Сад, 1961.
- Шта даје, шта не даје ... савремена позоришна критика*, НИН, бр. 591, 6. мај 1962.
- Стерија рејсера у Народном позоришту у Београду* (у: Један век Народног позоришта у Београду, 1868–1968), Београд, 1968.
- Сетимо се још значајна уметника београдске сцене*, Политика, 26. мај 1968.
- Глумац Бачвански и скупина*, Политика, 28. јул 1968.
- Стерија једне глумце*, Политика, 6. октобар 1968.
- Глишић у Београдском позоришту*. На дан обележавања 60-годишњице смрти, Политика, 27. октобар 1968.
- Нушић против бирократије*. Б. Нушић у својим писмима, НИН, бр. 917 и 918, 4. и 11. август 1968.
- „У сваком чину ја сам Боле, главна улога“*..., Политика, 22. децембар 1968.
- Две београдске године Змајеве*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, књ. 20/2, 1972.
- Владета Драговиновић*, *In memoriam*, Политика, 7. август 1975.
- Позоришна монографија прва у својој врсти*. Студија Петра Волка о Раши Плаовићу, Политика, 1. април 1976.
- In memoriam*, *Евгенија Пинћеровић-Јовановић*, Политика, 29. мај 1976.
- Искусства и исписивости једног глумца и редитеља* (Мата Милошевић), *Летопис МС*, децембар 1978.
- Хузо Клајн као редитељ и позоришни педагог*, *Летопис МС*, јануар 1979.
- Пуцујућа позоришта од краја 19. века до Првог светског рата*, *Театрон*, бр. 4, децембар 1975 и 5, март 1976.
- Драматика Боре Сиванковића*, *Театрон*, бр. 7, 16. октобар 1976.
- In memoriam*, *Душан Милачић*, Политика, 23. октобар 1979.
- Шта чини Александра Злајковића модерним и великим глумцем*, *Театрон*, 20. април 1981.
- Уз трилогију драмских прича Николе Трајковића*, *Предговор*. (Никола Трајковић, три драме, издање Слободе, Београд, 1981)
- Надежда–Нада Ризнић-Црвенићева*, *Сцена*, Нови Сад, бр. 6, 1982.
- Одговор аутора „Историје српског позоришта“*, *Звук*, Сарајево, бр. 1, 1982.
- Разноврсна грана из историје позоришта* (Лука Дотлић, *Из нашег позоришта – старо*, издање СНП-а, Нови Сад, 1982), *Сцена*, бр. 4–5, 1983.
- Мајеја-Маја Милошевић као глумац*, *Сцена*, Нови Сад, бр. 4–5, 1983.
- „Подвала“ М. Глишића у изврсној тумачењу ваљевских амајера*, *Напред*, Ваљево, 15. април 1983.
- Дара Милошевић-Радовановић*, *Сцена*, Нови Сад, бр. 3, 1984.

Литература о Боривоју

С. Сивојковићу

(Селективни избор)

- Божидар Ковачевић: *Бол у народној поезији и демократски обзир у уметности*, Српски књижевни гласник, 1927, књ. 21, бр. 8.
- Аноним: *За новога ујравника нишког позоришта постављен је г. Боривоје Сивојковић*, Нишке новине, 1. децембар 1931.

Майија Бан

Косија Трифковић

Лаза Косајић

Бура Јакшић

- Боривоје Јевтић: Једно мишљење о сарајевском Позоришту, Преглед, 5/1931, VII/96.
- Димитрије Живаљевић: *Историјски преглед српске позоришне критике*, Живот и рад, 1932, књ. 13, св. 79.
- П.: *Боривоје С. Стојковић, Историјски преглед позоришне критике*, Илустровани лист, 6. новембар 1932.
- Аноним: Б. Стојковић, *Историјски преглед српске позоришне критике* Младост, 11/1932/33, бр. 7.
- Аноним: *Поводом једне критике*, Југославенски лист, 16. II 1932. (осврт на чланак Б. Стојковића, *Две премијере на сарајевској сцени*)
- Спасоје Васиљев: *Једна историја позоришне критике*, Мисао, Београд, децембар 1932, стр. 311–312.
- Димитрије Живаљевић: *Б. С. Стојковић: О духу и смеру у нашој књижевности*, Живот и рад, књ. 17, св. 102, 1933.
- Коста Н. Милутиновић: *Боривоје С. Стојковић: Историјски преглед српске позоришне критике*, Летопис МС, књ. 336, април 1933.
- Димитрије Живаљевић (*Semper idem*): *Дражи преко рампе*, Живот и рад, 1934, књ. 18, св. 134.
- Гргур Берић: *Боривоје С, Стојковић, Историја српског позоришћа*, Живот и рад, 9/1936, књ. 24, св. 156.
- Ср. Д.: „*Историја српског позоришћа*“ од Боривоја Стојковића, Лесковачки гласник, бр. 27, 4. јул 1936.
- Аноним: *Управник позоришћа* (О невалификованости управника нишког позоришта), Ревизија, 1935, бр. 33.
- Ратомир П. Ранђеловић: *Господа Глембајеви*, ред. Б. Стојковић, Нишки нови лист, 21. VII 1935
- Др Станоје Станојевић: *Историјски преглед српског позоришћа*, Југословенски историјски часопис, 1937, год. 3, св. 50, стр. 499–500.

* * *

Мирослав Стојановић: *Боривоје Стојковић*, Политика, 16. октобар 1968.

Ружица Петровић: „*Професор мора да се заволи да би му се веровало*“, Просветни преглед, бр. 16–17, 30. април 1969.

Бошко Новаковић: *Стојковић Боривоје*, Југословенски књижевни лексикон, Матица српска, Нови Сад, 1971.

Јован Стерија Појовић

Бранислав Нушић

- Миодраг М. Пешић: *Стојковић Боровоје*, Енциклопедија Југославије, том 8, Загреб, 1971.
- Тоде Чолак: *Књижевна кријка 1927–1928*, Венац, бр. 12, март 1973.
- Јован Христић: *Херојско доба нашег позоришта*, Књижевност, бр. 9, 1978.
- Душан Милачић: *Плодови велике синџезе*, Политика, 28. јул 1979.
- Јован Христић: *Подвиг једног професора*, Политика, 12. октобар 1979.
- Божидар Ковачевић: *О прошлости позоришта*, Позориште, Нови Сад, бр. 5–6, 5. фебруар 1980.
- Др Шимун Јуришић: *Процави наше театрологије*, Дневник, 14. VIII 1980.
- Божидар Ковачевић: *Наша позоришта*, Вестник, бр. 682, јун 1980.
- Антоније Ђурић: *Путињуће ђлумачке школе*, Политика Експрес, 14. септембар 1980.
- Мирјана Радошевић: *Кад усјомене ласкају*, Политика, 19. октобар 1980.
- А.: *Групи порјреј с професором...*, Политика, 28. октобар 1980, бр. 1147.
- Слободан Турлаков: *Тако се не ише исјорија*, Звук, Сарајево, бр. 4, 1981.
- Љубисав Андрић: *Летјоисац српског театра*, Напред, Ваљево, бр. 1670, 23. јануар 1981.
- Jovan Hristić: *The History of Serbian Theatre by Borivoje Stojković*, Scena, English issue, 1981.
- Мих. Петровић Мингеј: *Прве књиже Боровоја С. Стојковића*, Напред, Ваљево, 28. август 1983.
- Душан Михаиловић: *Глумци за сва времена* (Б. С. Стојковић, *Великани српског позоришта*), Политика, 21. јануар 1984.
- Синиша Јанић: *Боровоје С. Стојковић (4. XII 1909 – 22. I 1984)*, Сцена, бр. 3, 1984.
- Лука Дотлић: *Боровоје С. Стојковић, In memoriam*, Позориште, Нови Сад, 28. март 1984, бр. 5-6.
- Б(ранислава) Ц(унов): *Пионир и исјраживач. У Дубровнику умро Боровоје С. Стојковић, позоришни кријичар и исјоричар*, Политика, 24. јануар 1984.
- Радослав Лазић: *Режија у исјорији српског позоришта. Разговор с исјоричарем позоришта Боровојем С. Стојковићем*, Позориште, Тузла, 1984, бр. 3-4.
- Бранислав Ђуричић: *Хумор наш насумни*, Политика, 10. октобар 1998.
- Зоран Недељковић: *Цез у гимназији*, Политика, 3. октобар 1998.
- Борислав Вујић: *Свесјрани Боровоје Стојковић*, Политика, 15. новембар 1998.
- Милан Ђоковић: *Рецензија рукојиса Боровоја С. Стојковића „Великани српске позорнице“*, Театрон, бр. 115, 2001.
- Зоран Т. Јовановић: *Боровоје С. Стојковић. Поводом сјогодишњице рођења (1909–2009)*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, бр. 42, Нови Сад, 2010, стр. 143.154.
- Ружица Сокић: *Сјрасиј за летјењем*, Лагуна, Београд, 2010, стр. 243.

Приредио: З. Т. Јовановић

БОРИВОЈЕ С. СТОЈКОВИЋ

ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД СРПСКЕ ПОЗОРИШНЕ КРИТИКЕ

(НАГРАЂЕНО ПРВОМ НАГРАДОМ Њ. ВЕЛ. КРАЉА,
НА СВ. САВУ 1930. г. У БЕОГРАДУ)

САРАЈЕВО, 1932.

Племенићим сенима мога честиићоџ оца, СВЕТОЗАРА, бившеџ учиићела, који маџновено доконча живои у расијеваној оџаџбини џосле дужеџ злоићења и свиреиџ злосијављања у аусијромаћарском роијсџву у Ашаху, џосвећује ову скромну књиџу за сиомен, дивљење и захвалносџи њеџов –

СИН

Класификација и најомене¹

У ширим круговима читалачке публике позоришна критика не узима се нарочито озбиљно. Док би јој једни одузели сваки значај, други би је узвисили и над књижевном. И једни и други, међутим, греше: први, јер не знају и, други, што у одушевљењу, које за њу имају обично, не продиру дубље, и, дакле, можда и несвесно превиђају ствари. Критике разних родова могу се слободније класификовати по степенима вредности само ако би ти родови међусобно представљали виши или нижи уметнички ранг. Тада критика унеколико садржи, ако се сме рећи, макар и овлашне реминисценције уметничког дела, и, дакле, сва његова својства, која је стављају у виши или нижи ред према осталим других родова. Па и онда, рекли бисмо, не би било умесно и психолошки тражити у критици формално, по ономе што по природи врсти значе више или нижи ранг, него, пре свега, по њеним унутарњим својствима, вредности, с једне, и по напорима и тешкоћама, на које, у стварању, наилазе, с друге стране. Позоришна критика, међутим, као уметничка врста, чија појава зависи пре свега од објективних услова, јер поглавито на основи свежих, непосредних утисака и фантазије реконструише уметничку стварност и доживљај, има нарочитих тешкоћа. Те тешкоће нису увек нужне и неизбежне и код књижевне критике. Она се може, на пр., контролисати и после дужег времена, па и поновним читањем и проучавањем, дакле обнављањем доживљаја и освежавањем утисака, док је код позоришне критике то или знатно теже или уопште немогуће, јер је уметничко дело на позорници, сваки па и најмањи крик завршено после првих и најближих импресија. Онога тренутка када је ненадмашни Алекса Бачвански, према опису савременика, створио класично уметничко дело својим дирљивим и уверљивим плачем у евокацији патње Плантроза (*Париска сирочиња*) – везе с временом су се изгубиле и генијални Плантроз, као високо надахнуће, није више постојао. Отуда је позоришна критика, строго везана с временом, и уколико је та веза јача, ближа и неизбежнија, утолико је ова стварнија и вернија. То је углавном исто као када бисте писали музичку критику после првих и неодрживих утисака, или, рецимо, после неколико месеци, када је сећање ослабило. С друге стране, квалитет и књижевна вредност позоришне критике зависи умногоме од висине уметничког нивоа позоришта. У својим почецима, на пр., она је примитивна, штура и безлична, а нарочито спора у развоју, као и позориште. Код књижевне критике није нужан исти пут развоја. Она је код нас, на пр., бржа, јер није имала да савлађује многе конвенције и конзервативне навике као позоришна, и лакше се и природно чак могла повести за страним узорима, преко преводне литературе и из извора. То је ваљда један од главних разлога због којег се код нас у позоришној критици отпочиње с незнатним белешкама, сувим и штурим, а никад већим огледом.

Књижевна критика код нас развила се скоро нагло, па, иако једнострана, јавила се делимице чак и онда, када је недостајало право и шире одушевљење за литературу, и

¹ Овај историјски преглед обухвата време од почетка развоја позоришне рецензије до 1932. г.

скоро независно од ње. Тако већ у XVIII в. налазимо код Доситеја Обрадовића извесне трагове критике у духу германског рационализма². Али, потпунија књижевна критика почиње управо с Вуком Караџићем, у почетку XIX в., када настаје жучна полемика за његову књижевну и ортографску реформу. До 1835, г., када се тек појављују прве позоришне белешке, књижевна критика је имала већ и своје обележје и формулисане смерове, који су се заснивали на филолошким назорима Вукове реформе за књижевни језик и правопис. Очекивало би се, несумњиво, да ова књижевна критика знатно утиче на развој позоришне, или је изазове. Али, већег утицаја није било. Позоришта је делимице било и у времену када је књижевна полемика била плодна и жучна, али се позоришна јавила знатно доцније, а потпунија тек у новије време. Она је, уместо тога била без стварних и јаких узора и развијала се читаву деценију врло споро, мада је позориште у међувремену радило интензивно и озбиљније. Изгледа да су наши јавни радници око позоришта били невешти и невични у овом послу. Тек око две деценије доцније, а врло незнатно и раније, утицај је несумњив и видан, особито филолошке и утилитаристичке критике, а затим и стране. Шездесетих и седамдесетих година већ могли су се наћи додирни, сродни моменти између књижевне и позоришне критике. У извесним етапама та ће веза бити све приснија и јача, а каткад паралелизам потпун. Та појава није ни нарочито оригинална ни неразумљива. У француској позоришној критици, колико нам је познато, та узајамност није увек ни потпуна ни дуга. Код нас се то догодило на занимљив начин. Средином и крајем XIX в. позоришну критику су неговале личности које су се већ, у разним правцима, огледале и у књижевној и филолошко-догматичној критици тога времена. Они су се, наравно, трудили да своје назоре и сугестије спроведу и у позоришну критику. Због тога је необично тешко одвојити оно што је у позоришну критику дошло посредно, под утицајем књижевним, управо филолошко-догматичке моменте од изворног, искључиво позоришног. Кад год је тај утицај био слабији, позоришна критика се сигурно развијала у посебан род, способан за самостални живот. У историјској перспективи посматрана, наша позоришна критика, маколико само привидно неједнака у еволутивној линији, каткад идејним померањима, сачувала је ипак извештајни континуитет. Развијала се, кроз поједине етапе, врло правилно, углавном сигурно, мада често спорије него што би се очекивало, слободније, па можда због тога оригиналније, него што се претпоставља.

У почетку је штура и оскудна. За неколико година код нас је позоришни живот, после првих представа, био врло оскудан и тром, а о некаквим уметничким амбицијама, као другде у то време, па и у нашим северозападним крајевима, није могло бити ни помена. Због тога су се први рецензенти задвољавали само да забележе када се извештајни комад приказивао, с неколико можда овлашних напомена. Али, било је и других знатних узрока. Значајно је одмах напоменути да су „Новине Српске“ почеле излазити у Београду тек. 1835. г., дакле годину дана доцније него што је стварно прорадило позориште. То је био тада једини српски лист у Београду, пошто је био пренет тако касно из Беча, где је прво излазио (1. VIII 1813–1822. г., уредници Фрушић и Дим. Давидовић). У овако малом листу, који је у исто време био и

² У његовим списима има опсервација о личностима, као: Глигорију Трлајићу, Јовану Радићу и др. и читава белешка о књизи Јована Мушкатировића „О празницима“.

службени и информативни и књижевни орган, није се могла поклонити већа и озбиљнија пажња позоришту, које се и иначе, као што смо показали, није узимало толико озбиљно. Није било, усто, ни за то нарочито способних и вештих људи, а и они јој у почетку нису прилазили озбиљно и с амбицијом. Доцније, међутим, с развојем позоришта, умножавања дневних листова и књижевних часописа позоришна критика постаје нарочито неговани род и знатно богатија. – У суштини, позоришна критика је сачувала историјски континуитет. Али, било је и незнатних и јачих померања и кривудавог развоја. Та померања су делимице идејне природе, а затим по духу времена, личних схватања страних утицаја и стања у позоришту. Тако је, због јединствености и подударности, каткад врло тешко умети направита уверљиву разлику између појединих критичара, а поготово још анонимних. Доцније, међутим, освежавањем новим и богатијим појединостима, личним опсервацијама, критика ће се знатно изменити и постати разноврснија и одређенија.

У историјском развоју позоришне критике треба разликовати *перије епизоде*, од којих су се једне развијале самосталније, изразитије, а друге унакрсно, мање јасно и чисто, мешајући се с осталима. Али, углавном, сачувале су своју психолошко-естетичку индивидуалност. Нека од ових стања могла би се слободно расчланити на посебније делове, уколико је то ради бољег прегледа, нужно. Те су разлике, међутим, незнатне, и губе се у општем духу једне етапе. Ако оне значе и прогрес, не могу се, природно, узети као идејна, него пре нужна еволутивна, временска и прогресивна померања, која су својствена свима напредним бићима и ствараоцима духовног порекла. Али, у извесним етапама те еволутивне разлике, које се стварају јачим субјективним назорима, изазвале су посебну врсту критике, која се по извесним методама, манирима, склопу и обради, али не сасвим и у суштини и духу, издвајала. На такве разлике потребно је указати као на знак времена и развоја у правцу модерних амбиција критике. Прва етапа је најкраћа, и врло оскудна. То је време *позоришних бележака* (1835–1842. г.), које су се у почетку скоро редовно, пре или после представе, доносиле у „Новинама Србским“, у сталној рубрици „Театар, у недостатку потпуније критике. Оне немају ни нарочити књижевни ни уметнички значај, него, поглавито, информативни и кроничарски. То тим пре, што су се писале у времену када су се одржавале прве позоришне представе и тако данас могу послужити као поузданији историјски извор. Доносиле су се обично после представе, одмах или десетак дана доцније. Али, пошто је у овом случају наше мерило најпре критичко, књижевно, па историјско, осврнућемо се, уколико није неумесно, на њихову вредност и с те стране. Друга етапа је нешто дужа и знатнија у сваком погледу од претходне, врло занимљива и значајна књижевно и позоришно. То је одлучнији *прелаз* од сувих, штурих и примитивних позоришних бележака *ка догматичкој критики* (1842–1848), са јачим филолошким реминисценцијама. Могло би се узети, по блажем мерилу, да већ почетком 50-тих година настаје период догматичке критике. Али, по строжем мерилу, то је још колебљива, недиференцирана прелазна етапа, у којој се мешају рационалистички и слободнији назори и проста информација бележака, а затим, и по облику збијеном и штуром. У таквим приликама, када у једном времену не одлучују јасно и уверљиво готове контуре извесног правца или настојања, онда је боље пратити постепено идејно формирање, не губећи из вида историјску целину и ток. Трећа је етапа

догматичка критика (1859–1875. г.). Овај оригинални и занимљиви правац владао је моћно у позоришној критици, створио извесне боље критичке обрасце и погледе, који су се и данас, са извесним изменама, незнатно друкчије формулисали, трајно одржали, и били верни и стални пратилац нашег позоришног живота. Али, и поред тако дуге етапе, кроз коју се развијао, не толико брзо и одређено, и поред неколико угледних и знатнијих личности, чији је утицај на јавни живот био уопште несумњив, ова критика није ипак имала одлучног и тако силног утицаја на позоришни живот и глуму. Она га није ни довољно стварно и природно осећала нити тако правилно разумевала. Тај утицај чак, уколико се осећао, био је више негативан, и због њега се поглавито у нашој глумачкој вештини био одомаћио извесни манир, који је тек у новије време ишчезавао. Упорно је бранила и одржавала на позорници оне навике које су се нешто раније свирепо искорењивале на модерним европским позорницама (патетика, декламација и др.). Овај се правац развијао углавном самостално, као за себе, концентришући се унутра, али неоригинално с обзиром на своју естетику, и има књижевно-историјски значај. Осећаће се знатно и у новије време.

Четврта је етапа прелаз од догматизма ка импресионизму (1875–1885. г.). Ово је врло занимљива, значајна и пресуднија историјска идејна етапа, и има обележје и својства као и свака друга прелазна етапа. Њено преимућство је нарочито још и у томе што везује два идејно врло супротна књижевно-историјска формирања и врсте критике, уводећи нас у пету, најзначајнију и врло диференцирану етапу импресионизма (1885–1930. г.), која се, дакле, наставља до наших дана. То је правац који се развио скоро као литература, уметност, из њеног творца, с надахнућем, напореда с науком и духом, током времена, позоришних и књижевних прилика, користећи сва дотадашња искуства и резултате цивилизације. Импресионизам је у ствари либерализам, наука, уметност, индивидуализам у критици, изван дубљи доживљај, лишен крутог и свирепог формализма претходних правца, и делимице књишкости. На страни су већ постојали добри обрасци позоришне критике (Ж. Леметр³, рођ. 1853., Емил Фаге, Франсиск Сарсеј 1827–1899. и др.), када се код нас стварно зачињала, доносећи нов правац и у позоришну уметност. Али, тај дух осећао се делимице и доста нејасно и раније у позоришној критици. Нејасно ће се осећати чак све до краја деведесетих година, када ће једна знаменита личност направити читаву револуцију, раскинути са ширим конвенцијама. Овај правац сачувао је у суштини, све до данас, свој идејни континуитет, мада је било и незнатних психолошких, методичких и експликативних, неvezано говорећи, разлика. То је пре била делимична измена начина дискусије, пута којим се саопштавају позоришне импресије, али и не одступања од опште психологије новог правца. Тако се ова последња и дуга етапа може поделити на два дела, који ће се каткад мешати, теже разликовати, неизбежно сливати један у друпи, како је то обично у животу, али углавном очувати: први, научни, више психолошки, утанчанији и приступачнији правац, психоанализаторски правац импресионизма у духу француске школе, са више представника, стручних и учених позоришних личности, и, други, претежно догматички импресионизам, поглавито немачке школе, с мање представника, нешто крући, сувљи, тромији, мање

³ Lemaitre, J.: Impressions de théâtre, I: Прве знатније критике датирају се из деведесетих година, а нарочито од 1886.г.

психоанализаторски и козерски, формалистички, и у сваком случају тежи, масивнији и опорији у развоју. Али, то је омогућило да се у њему утврде извесне личности без дара и духа. На челу оба правца модерног импресионизма стоји творац југословенске уметничке и научне критике и естетике *Боџдан Појковић*, који суверено и моћно сједињује у себи оба та смера, али ипак претежно више француске школе.

Потребно је, најзад, истаћи да ова класификација није строго консеквентна у хронолошком погледу. Она значи да је то време, о којему се говори, углавном изразитије и потпуније настало, него што је било дотле и да носи претежне особине овог или оног новог правца. Она не може бити строго доследна самим тим што нови правци не настају никад одједанпут, него овлађују постепено, лагано, као прилив мирне воде уз обалу, до коначне идејне и психолошке реализације. Ако је тај прелаз био одлучнији него обично – овде ће се лако означити. Нарочито су сумњиви прелази 80-тих и 90-тих година које смо ипак, чини нам се, доста опрезно одвојили. Ова класификација није ни апсолутна, јер има незнатних струјања и колебања у извесним тренуцима, који нису узети у обзир, и пошто поједине етапе досежу преко означених граница. Тако се може претпоставити да се догматичка критика, са неким изменама, протеже чак и до 90-тих година, а затим слабије, са знатном ублаженошћу до почетка XX в. Али, наше је мерило требало да буде и остало строго критичко и као такво овде изгледа једино могуће, јер смо, према могућностима, настојали да задржимо што стварнију, поузданију и уверљивију класификацију по општој психологији и духу времена, литературе, позоришта и критике. Ако има негде грешака, а биће негде, вероватно и сумњивих граница, више колебљивих, оне су несумњиво у неколико година, ретко више. Класификација, уосталом, није главно, нити нешто стварно у суштини даје или одузима, као највише помоћно средство да се створи извештај бољи и уверљивији преглед у обиљу чињеница и струјања духа.

Боџдан Појковић (1863–1944)

Позоришне белешке (1835–1842)

Са оснивањем нашег позоришта зачињу се и први писмени споменици позоришне критике, кратке и информативне белешке. Пре их није било јер у Крагујевцу, где су се и раније држале представе, није имало листа. Позоришне белешке су се прво појавиле у „Новинама Србским“. Писци бележака су анонимни, а, по једној претпоставци, није искључено да их је писао и сам Давидовић, уредник, који је, како смо већ видели, био нарочито заинтересован и ангажован у позоришту. Позоришне белешке су у ствари најсажетија саопштења рецензента пре или после представе, односно шта ће се и кад играти, како се играло и ко је присуствовао. То је, углавном, њихов садржај са местимично критичким опсервацијама, каткад општрим и врло умним, али у већини врло наивним, штурим и некритичким. Рецензенти, очевидно, нису имали довољно разумевања за позориште ни нарочитих идеја. Тумачење дра Ђ. Малетића, како су сви још у почетку схватили позориште као „праву народну школу“, сувише је аргументирано и неуверљиво. Такво схватање појавиће се знатно доцније. Потребно је, међутим, с обзиром на оно што нам казују те белешке, подвући да се позориште тада схватало као место само за разоноду, за „увесељење публикума“. Рецензенти првих бележака имају само једно банално мерило: да ли су глумци успели да „увеселе“ публику. Ако су, по њиховом схватању, одговорили на тај захтев, игра је била добра, и представа, дакле, успела. Доцније тек биће и овлашних моралних концепција.

Белешке су малобројне, и врло кратке, сажете у десетак или највише двадесетак речи. Обично су у виду и величини огласа позоришних, које данас свакодневно пред представу налазимо у дневној штампи. Нису се доносиле редовно, рецимо после сваке представе, вероватно из техничких разлога листа. Обухватале би, каткад, по неколико представа заједно, писане су најчешће ненаучно, некоректно и с тешким језиком, састављене често само из једне дуге и баналне реченице. Прва таква позоришна белешка објављена је у 7. бр. „Новина Србских“ од 16. фебруара (субота) 1835. г. Она је нешто дужа, занимљива, и без узгредних критичких опсервација. Као леп приказ свих бележака није без занимљивости и значаја да је донесемо у целости: „Од како је сретенска овогодишња скупштина била, од оног доба, и за време исте скупштине, увесељава нас г. Аћим Вуић, познати Србски списатељ, представљањем разни игра у позоришном дому (театру), награђеном у здању типографическом, како под надзирањем истога г. Вуића, тако и садејствовањом г. Директора типографије Адолфа Бермана, као машинисте. Више превода г. Вуићевих, какоти: Фернандо и Јарика, Перуз, и Бедни стихотворац, и превод г. протоколисте књажевскога Кабинета Александра Загореце, под именом: Бегунац, сочшћеније Коцебуово, представљени су нам. И Његово Височество Књаз наш, и сва светла фамилија Књажевска, и остала публика, до 2-га Фебруарија и сами Кметови, бивши на скупштини, посећивали су позорја иста и увесељавали се представленијама дружества, употребљиваног к истим играма“.

Као што се види, белешке имају поглавито информативни карактер. Рецензент се никад не упушта у савеснију оцену комада и дубље анализе, нарочито игре глумаца. Задовољава се грубим и општим напоменама. Главно је, изгледа, напоменути да су се овај или онај гост, рецимо Наби-Ефендија, „совјетски секретар и кабинетски писар“,

или кнез „многo увеселили“, као и остала публика. Рецензије су се доносиле у рубрици означеној са „Театер“. Штампане су црним словима, отприлике данашњим курзивом, и на видном месту. Рецензенти су глумце називали *позоришћиници*, а позориште редовно „театер“, „позоришно друж(е)ство“, и ти су се изрази задржали и много доцније. Нерадо се, као што смо видели већ, упуштају у критичке опсервације и анализе дела и игре. Уколико их има, врло су просте, наивне и баналне. Тако, поводом приказивања *Пројасији Србије у време светиоџ књаза Лазара* (прво вече) и *Обнова Србије од светиоџ књаза Милоша* (друго вече), рецензент пише да се играју два „прекрасна мимическа дејствија, с пјеснама и музиком“, па закључује: „Заиста су оба ова представленија, а особито второ⁴ преkrасно испало, на част г. Вуича, многозаслуженог Списаатеља Србска⁵“.

Али, најзнатније су веће позоришне белешке објављене у Арнотовом „Магазину“, 1838. г., у и Гајевој „Даници“, 1840. г. Обе имају везе са српским позориштем и радом Јоакима Вујића: прве се односе на његов рад с дилетантима у Н. Саду, 1838. г., а друге на познату турнеју те исте трупе, која се 1840. г. поново формирала и организовала, чак до Загреба и неких хрватских места. Тако у „Магазину“, (стр. 246, 1838 г.), под натписом „Српско позориште у Новом Саду 1838 г.“ има већа белешка, са критичким опсервацијама, коју је написао сам *Арнои*. Арнот је, дакле, први познати позоришни рецензент. У почетку се осврће на једну белешку у „Новинама Србским“, говорећи: „У 78. числу „Новине Србске“ читамо објављеније о представленију у Новом Саду Србског позоришта „Инкле и Јарике“, гди г. учредник зритеља ког на опширно описаније овог представленија позива“, па, налазећи се сам у недоумици и без нарочитог извештача, Арнот преузима ту за њ тешку дужност. Ту се говори о томе, шта је нагнало Вујића да у Н. Саду, „у средини највећег и најодабранијег у целој Унгарији општества“, оснује дилетантско позориште. Приликом игре *Светиислава и Милеве* извештач налази да је овај комад Стерије тежак за дилетанте и да су требали наћи лакши. Па, ипак, похваљује напор дилетаната. Арнот је обећао редовно доносити позоришне извештаје, али их, у идућим бројевима, нема, мада је било представа. У Гајевој „Даници“, приликом гостовања ове групе, извештач описује велико одушевљење с којим су дилетанти примљени и велике тренутке, када се први пут с позорнице чуо чист и жив народни језик (1840. г.).

Позоришне белешке, у овом смислу и облику, неговане су све до 1842. г. било их је, наравно, и доцније, али су изгубиле свој ужи и инаформативни значај, и развиле се тако у нешто дуже и сажетије критичке оцене. После тога времена у Београду се позориште знатно развило. Уместо дилетаната, дошли су искуснији и професионални глумци, прво из Панчева, а затим и других места. Развој позоришне вештине, с једне, и интересовање за позориште и позоришну рецензију спремнијих и ученијих интелектуалаца, с друге стране, изазвали су неминовно бољу и стручнију позоришну критику. Позоришна критика, која се развила из бележака или независно од њих, и по облику и духу слична је оној из 60-тих и 70-тих година XIX в. Она је, пре свега, обимнија, технички боља, потпунија, садржајнија, писана с више интересовања и амбиције за позориште. Тако врло рано у њој назиремо извесне реминисценције

⁴ Јер се тиче самога кнеза.

⁵ Новине Србске, бр. 7, 14. II 1836. г

новије критике. Али, још није имала довољно расних, одређених и пречишћених погледа нити формулисану позоришну естетику, ако се сме тако рећи, и тешко се назирало шта се стварно хоће.

Прелаз од позоришних бележака ка догматичкој критици

Због нередовних политичких прилика, које су, од напуштања Србије кнеза Милоша, настале у земљи, позориште је обуставило рад 1842. г. Тада је избила позната Вучићева буна. Рад је настављен, под сасвим другим приликама, тек 1847. г. За то време није било позоришних критичара. Од 1847. г. обновљена је, с радом у позоришту, и позоришна рецензија. Ово прелазно време од неколико година било је сувише кратко да се дође до једне потпуније критике. Али, овога пута, не бисмо погрешили када бисмо ту прелазну етапу још више скратили, јер су се доста рано тражили извесни назови зрелији и потпунији. То се може објаснити упоредним развојем књижевне догматичке и позоришне критике, особито утицајем прве, која је и на страни имала готове обрасце. Али, идеје догматичке критике почеле су тек да продиру у позоришну рецензију брже и сигурније. Узети 1842. г. као почетак развоја догматичке критике позоришне било би бесмислено, нарочито из два разлога: прво, што је у додиру две историјске етапе, два правца могуће и умесно увек наћи средњу прелазну, а поготово у овом случају, који није без јачих основа, и друго, јер су се међувремено наговестиле реминисценције новије импресионистичке критике, које је могло, под нешто друкчијим околностима, да упути развој позоришне рецензије другим правцем, можда раније непосредно ка импресионизму. Углавном, ова етапа, која *стварно* почиње тек 1847. г., када и позориште, поред неколико изузетака, има прелазни карактер, с несмелим, неодређеним и као збуњеним концепцијама.

Ово прелазно време почиње унеколико 1843. г. када је др *Ђорђе Малетић*, један од угледних позоришних људи доцније написао у „Српском народном листу“, опсежнију критику на комад Атанасија Николића *Краљевић Марко и Црни Арајин*. Тако би Малетић требао да буде зечетник ове прелазне етапе. Али, ова критика, као и још неке по листовима, има више књижевни него позоришни карактер, и не може се узети као прва ове врсте. Зачетник ове прелазне догматичке критике је *Јован С. Појовић*, наш највећи комедиограф. До њега и доцније, све до краја шездесетих година, у ову етапу спада углавном читава плејада анонимних позоришних рецензата. Због подударних схватања и обележја рецензије могу се слободно овде сврстати. Малетић ће се јавити у истој години када и Стерија, али знатно мање активан и утицајан од првога.

Значајно је најзад, напоменути да се тек од тада у рецензији позориште третира као *народна школа*, много јасније и уверљивије. Тако један анонимни критичар, поводом приказивања комада *Смрти Цара Уроша* (1847. г.), вели, да су се дилетанти постарали да помогну „облагорођеније срца и изображеније умно“. Критика је позориште тумачила као иницијативу за бољи и живљи духовни и друштвени живот.

„Код нас се сада – пише анонимни рецензент „П.“ – примечава особито движење у књижевном и народном животу. Нека чудовишна и крепка сила ври, која нас из детињства на снажно јуножество вуче“. Све то заједно с низом чланака о „народним учитељима“, „књижарници“ у Београду, „родољубивим мислима о народној књижевности србској“ и др. чине ову етапу живљом, богатијом, напреднијом и занимљивим као прелаз ка једној одређенијој духовној оријентацији.⁶

Прва опсежнија критика изишла је у „Новинама Србским“ (бр. 35, 16. III 1847 г.) у којој извештач пише строже о „позоришницима“ и комаду Стерије *Милош Обилић*. То је, уједно, и први већи приказ у којему се поклања најсвестранија пажња игри и комаду. Анонимни рецензент пише разумљиво, доста коректним, срдачним стилем и језиком, и има умнијих опсервација и идеја о позоришту. Одлучан је, строг и због тога с подигнутим и помало патетичним тоном. Он већ тада критикује „плачеван глас“ „говорције“ у улози Кнеза Лазара у *Кнезу Милошу Обилићу* (Стерије), тражећи више природности и мере. Критика се уреднику Милошу Поповићу учинила врло строга и оштра, па је у идућим бројевима престане објављивати. Из стилизације уредничког образложења те обуставе види се да је критика деловала неповољно на дилетанте. Поповић каже „да радо прекидамо започету рецензију, остављајући је за боља и напреднија времена“, јер је „сваки почетак тежак“, а „наше театрално друштво још млађано“.⁷

Отада позоришна рецензија је садржајно богатија, а негује се брижљивије и радије. Позоришна рубрика у листовима исто је толико значајна и актуелна као и књижевна. Глумачка вештина се правилније и озбиљније схвата, упркос предрасудама у публици, која је глумце тада, па и за скоро три деценије доцније, сматрала као људе од промашене професије и луталице. Од сада, међутим, критика се најозбиљније бави њиховом игром, исписује *први њуји* њихова имена, уз неколико занимљивих напомена. Анонимни извештач *Талисман* у „Србским Новинама“⁸, у опсежном чланку о значају позоришта уопште у естетичком, социјалном и „нравственом“ погледу глорификује глумце, „који ступају у састав грађанства, као један од силни они елемената, који су неопходни за свестрани развитак народа“. Али, наше позориште је још младачко, да би одговорило вишим амбицијама и обавезама које му се намећу, и „свему још што – вели Талисман, – оскудева, што би га подигло“. Занимљива су његова теоријска разлагања и низ позоришних опсервација. То је уједно и први теоријски чланак о позоришту код нас. Он показује и уметничке тежње и схватања сувремене позоришне критике и времена. Талисман је, очевидно, доста образован и духовит. Познаје страна позоришта и драмска дела, углавном често их и наводи као и боље роле из њих. Погледи су му у већини неоригинални. По њему „целу театра је нравственост – не теоретичка, често мртва – но практичка, жива, изведена из живота, представљена нашем погледу, нравственост, која дејствује не само на главу, но проицава целога човека“. Глумац је, међутим, скоро узвишено биће, пре инкарнација идеје богатства. „Актер је воплоћена, лепота, идеја прекраснога, узевша, телесност. Живописац, вајатељ, музикант осуштествавају своју идеју лепоте у чему год почастном – у бојама, у

⁶ Новине Србске, у рубрици „Београдски телеграф“.

⁷ „Србске Новине“, стр. 156, 1847. г.

⁸ „Србске Новине“, бр. 52, 4. јули, 1847. г.

камену, у звуцима: актер појављује ту идеу на себи самом, тако, да је он и мисао и скупи материјал за извршеније мисли, он и дејствује и дејствован буде“.

Ово нагло уношење мисаоног и теоријског у позоришну критику убрзали су њен развитак и сређивање. За ових неколико година, па нарочито доцније, позоришна критика ће бити окупирана разним проблемима, и тако се убрзо одвојити од самог позоришног живота, игре на сцени, подајући се сувим и књишким апстракцијама. Нетрпељивост оштре критике од стране глумаца, па ма колико ова била стварна и објективна, с једне, и сува теоријска разлагања, крути формализам, с друге стране, учинили су да ова критика није имала већег и трајнијег утицаја на развој позоришне уметности, уместо да све буде обратно. Али, унакрсно с овом, развијала се и извесна примитивна, импресионистичка критика, која се живо бавила сувременим потребама и питањима сцене, верно пратећи делатност глумаца. Због овога и других својстава ова прелазна етапа у својој суштини носила је искрице извесног примитивног импресионизма. Духовни контакт између позоришта и критике постаје ужи, ближи и јачи, и с тиме и публице и глумаца.

Тако се анонимни критичар „М.“, у једном опсежном чланку у „Србским Новинама“⁹, поводом приказа *Леје Гркиње* (играна 14. септембра, у преводу Исаиловића), савесно бави игром глумаца и позоришном вредношћу комада. Она даје доста живу и уверљиву психолошку анализу улога, указујући на значајна места. Већ тада говори о потреби проучавања улога и правилног схватања пишчеве концепције. Препоручује више самосталности у раду позоришне управе, а нарочито да се не би, у уметничким амбицијама, поводила за укусом публике, за који вели да је слаб и конзервативан. Истиче марљивост, добру вољу и духовиту игру глумаца Ј. Крчединца, П. Протића, и Николе Ђурковића, који, вели, има нарочито стварног осећања за психологију рола. У идућим бројевима појављују се рецензије пописане анонимно са „Х.“ или „М“ (можда у свима случајевима др Ђ. Малетић), што је вероватно један исти критичар, судећи по стилу и језику. Рецензент „Х.“ налази да позоришна уметност код нас знатно напредује. Он критикује театрализам, патос на позорници. Али, он ће се, упркос свему, и даље развијати, и одржати на позорници скоро до новијег времена. Препоручује „друштву, да више природним гласом и само онде где треба, декламаторски говори на бини, да природнији глас и природнији, и не укочену али не претерану окретност тела лепим Художеством споити настојава“. Осврће се, доцније, на слаб укус публике, која се на најдирљивијим местима смејала, па вели: „Много ће воде Савом и Дунавом протећи, док год се овако чувство облагороди“¹⁰).

Ови су моменти врло занимљиви у развоју позоришне критике и живота. Тада се догодило нешто необично: позоришна критика, по својим схватањима и амбицијама, превазишла је уметнички ниво позоришта и укуса публике. Због тога, вероватно, ова критика има све мање утицаја на позоришни живот, јер је наше позориште било још немоћно и незрело да те амбиције прихвати и оствари. Критика ће добрим делом остати суви кабинетски посао, које публика није могла схватити, а позориште није било спремно да у целости прими. Али, знатан је напредак постигнут тиме што је нестало фамозне нетрпељивости позоришта према слободном мишљењу критике.

⁹ „Србске Новине“, 21. октобра, 1847., бр. 83.

¹⁰ „Србске Новине“, 31. октобра, 1847., бр. 85. (играо се комад „Милош Обилић“ од Стерије).

Идућа, 1848. г., била је у почетку доста повољна за развој критике. Критика се тада више ближила позоришту, и тако имала већег утицаја на позоришни живот. Бави се скоро свима питањима сцене, добија одређенији и бољи технички облик и обилује идејама. Уместо површног дилетантизма, преовлађују стручнији и озбиљнији напори, а осећа се знатније познавање домаће и стране литературе и позоришта.

Има извесних занимљивих појединости у овој критици. Она се бавила и често врло баналним или фамилијарним примедбама. Тако један анонимни критичар пише у „Новинама Србским“ (јануар, 1848), да је добар део позоришне публике седео у позоришту с великим капама на глави и сметао тако оним иза себе. Због тога је др Ђ. Малетић написао чланак о потреби скидања шешира у позоришту. То је, наравно, била новина за наше позориште у које се долазило с високим капама и шеширима на великој пунђи наших дама из прве половине XIX века, како их видимо на фотографијама, озбиљног и строгог лика.

Критика се, затим, интересује и за техничку страну позорнице и чак за „костимирање“ глумаца у примитивном облику, наравно, јер су се од 1847. г. за сваки нови комад кројили и нови костими. Рецензенти се чак осврћу да ли су костими пристајали овој или оној улози, о обзиром на њен карактер и историјску верност.

Нешто раније од Стерије прилично је активан позоришни рецензент др Ђорђе Малетић, који пише врло кратке, сажете реферате у 1847–8. г. у београдским „Просветним Новинама“. Али, они ни по садржају ни по обиму не значе јачи и виднији потез. У „Србским Новинама“ позоришна критика је била све до краја фебруара 1848. г., јер је у марту позориште обуставило рад. Знатан је лист из овог времена „Новине Читалишта Београдског“ (1847–1848, Павле Вук. Поповић), доста добро уређиван и занимљив за педесете године, много живљи од „Новина Србских“. Имао је скоро редовну рубрику „Позоришне вести“ коју је врло занимљиво и доста духовито водио Јован Стерије Поповић (анонимно као Јован Свештенић), наш изврсни комедиограф. Стерија је први позоришни критичар већег свила код нас. Дотле се белешчарски пратао рад у позоришту, и нисмо имали, осим делимице Малетића, ниједног прилежнијег и већег критичара. Поповић је, усто, и први познати позоришни рецензент, после Арнота, који је то у невољи и случајно.

Први пут се јавио 27. јуна 1847. г. у рубрици „Театеръ“, анонимно као Јованъ Свештенићъ. Писао је и доцније, све до 1848, докле је лист излазио. Уредништво, у једној белешци, обећава да ће убудуће стални извештач редовно писати о позоришту. Али то обећање није било испуњено. Поред неколико Стеријиних бележака, доцније су доносили само информативне извештаје и репертоар. Поповић је врло оштроуман, живог духа, даровит, и с лепим осећањем за позориште. Имао је за своје време доста напредне погледе, љубави и амбиције за позориште, али нарочито вештину да брзо и оштро уочи истину. Реферати су му кратки, сажети, занимљиви, мада доста суви. Он има утилитаристичке назоре о позоришту, и то га нарочито везује с догматичком критиком. Извесна наивност у идејама, често укалупљено, доследио излагање, и доста тежак конвенционалан стил, с коректним језиком, али нарочито оштроумно продубљавање предмета, и бистрина. Имао је лепо осећање за језик, и то је уливало свежину у његово умно разлагање. Прва поменута рецензија је поводом приказивања његовог комада *Светислав и Милева*. О овој представи немамо из-

вештаја, него тек о другој. Стерија, са наклоношћу и притајеним узбуђењем, пише о приказу свога комада: „.... Но колико э пріятніэ гледати, кадъ се што лепо представъ! Наши позориштници у вештини своіой: све више и више усиѣваю, и као што су пређе, представяюћи Драгутина, тако су особито сада при представяню Светислава и Милеве задовољство зрителя у пуной мери задобили!“ Простор листа, изгледа, није допуштао, да се позоришној рецензији поклони, и поред најбоље воље, већа пажња. Јер, на једном месту (26. IX) Стерија пише да ће одсад редовно јављати „шта се кадъ представляло, съ малюмъ, кадъ прилика и време допусти, прмтѣбама“. Стерија је ту и тамо оставио по неколико овлашних критичких опсервација о комадима и игри глумаца. Занимљиво је напоменути да је најрадије и највише говорио о глумцима. Према томе, податке, поуздане и верне, које имамо о глумцима тога времена, добили смо од њега. Стерија је пазио на избор комада. Приликом приказа *Дара благодарносѣи*, драме у 4 чина, од Константина Поповића, вели да је „дело представљано уопште добро, но по себи э слабе важности пакъ зато э и публикумъ одвећъ мало занимало“. Због тога, прекорављући управу, саветује: „Желети би било, да Друштво лепшиј избор у дѣлима чини, а ради овога је нужно, и да позориштну дѣла добру на србокомъ эзику што више имамо“. Стога препоручује да писци пишу нешто у оригиналу или преводе. Сам је, међутим, као што смо видели, поклатио управи позоришта неколико својих комада да се приказују. У оцени књижевној доста је строг у појединостима. Није без одређеног укуса. Поводом приказивања *Зидања Раванице*, Атанасија Николића вели: „Што се сочиненія тагче, да э Г. сочинитель само мало одступити хотео одъ народне песме у призранію карактера Юговића, било бы, по момъ мнѣнью, едно одъ најболѣи народны дѣла; лыбко пріятно, свечано.“ Његове чисто позоришне опсервације су заиста врло једноставне, али ипак занимљиве, смеле и оригиналне за своје време. Стерија је волео природност у игри, а глумцима је још препоручивао да проучавају улоге. Тако, приликом приказивања *Зауре* од Волтера, вели: „Уопште э представљанѣ данас добро буюло, изузимаюћи, што неки нису своэ роле добро знали, коэ се никако опростити не може.“ Оцене глумаца су још сажетије и обичне. У рецензији Волтерове *Зауре* Стерија саопштава да се тада први пут појавила глумица Олга Поповић, па додаје: „Осим мало послабог гласа, који приписую нѣной пређашњой болести, ништа јой не оскудѣва што Позоришницу нклатности достојномъ чини.“ Други пут, у оцени комада *Дар благодарносѣи*, примећује да (Олге Поповић) „глас јой э болѣи и яснѣи сада чуо се, него пре.“ За приказ *Зидања Раванице* вели да је текао „особито добро“. Одликовали су се нарочито његови фаворити: Протић, Маринковић, Павловић, Ђурковић и Марија Крчединац, који су, заиста, тада, заједно с Ј. Крчединцем и Олгом Поповић, били најболѣи глумци. У исто време хвали и „капелмајстора“ Ј. Шлезингера „за саставиѣ арія. Приликом оцено представе свога комада *Лажа и ѣаралажа* одушевљава се игром глумаца. Нарочито му се свидела Олга Поповићева у улози Јелице, за коју вели да се „особито одликовала“, а затим Јаков Крчединац, јер је „добро задатакъ рѣшио“. У комаду *Рајко берберин и његов језик* највише му се видео Никола Ђурковић, који је врло природно и убедљиво приказао насловну ролу. Стерија је умео да одвоји два утиска: онај, који сам комад, као књижевно дело, произведе, од онога који упливишу глумци лепом или лошом игром. То је код њега врло често. Тако је оштро критиковао комад

Скићничка конфузија од М. Живојиновића, али у исто време издашно похвалио игру глумца, који су унеколико спасли дело и утисак с представе. Истиче нарочито лепу креацију Неше даровитог Николе Ђурковића, судију Ј. Крчединца, који је нервну „ладнокрвност“ добро „представља“, и, најзад, изврсног Калфу Маринковића у којој се роли „нарочито одликовао“.

Стерија се мало бавио позоришном рецензијом. Али, маколико се то могло засенити његовом делатношћу на комедији и драми, баш с тим, па с личним ангажовањем у позоришту и с љубављу према њему – заслужује нашу особиту пажњу. Уосталом, и ове неколике позоришне рецензије врло речито приказују једну изврсну интелигенцију и позоришног човека у времену, када се наш театар тек стварао. Стерија је имао критичког, и чак полемичког духа, који се јасно открио у полемици с д-ром М. Спасићем¹¹. Уосталом, своје изврсно оштроумље и критичка својства најречитије је осведочио у својим комедијама карактера, и драмама каткад, које обилују лепом и духовитом сатиром.

Напоредо са Стеријом, или после њега, у „Н. Ч. Б.“ држе позоришну рубрику „учредничко“ Павле Арс. Појовић и анонимни „М. З.“ Поповић се јављао неколико пута напоредо са Стеријом, и то први пут 4. јула 1847. г. с рецензијом на комад *Елџа, руска сиротишца*, прерада с руског. Овај се комад играо у част имендана Кнегиње Љубице и Кнежевића. И П. А. Поповић строже замера глумцима што не студирају улоге и комад, али срдечно хвали гђу М. Крчединац, која све друге у томе превазилази лепом студијом. Затим нарочито критикује лош језик превода и у првом реду глумца тврдећи, да „правилност језика“ „треба да се распростире и утврђује са овога заведенија, а не да се квари.“ Поповић има врло тежак, архаичан и слаб стил, али ипак добре и здраве погледе и довољно разумевања позоришта. Анонимни „М. З.“ јавља се тек у 1848. г., крајем позоришне сезоне. Занимљив је, али без књижевног стила као и претходни.

До 1848. г. позоришна рецензија се знатно сређивала и богатила садржајно. Она већ показује шири интерес за многе проблеме, и њих се најчешће јаче дотиче и живље претреса. Али, многа позоришна питања остала су јој недокучива и нерешива. Рецензенти, мада их је било и умних и ученијих, нису били довољно упућени у позоришни живот. Недостајало је такозваних позоришних стручњака, дубље посвећених у ту грану уметности. Због тога су се ревносно бавили теоријским анализама, које су најчешће имале врло лабаве или никакве везе са позориштем. Ова прелазна етапа носи у својој основи много нејасности и неодређености, доста набацаних, али недовољно проучених идеја, анализа сувих и тешких скоро ради њих самих, па тек у крајњој линији у вези с позориштем. За деценију после првих позоришних рецензија наш књижевни живот знатно се развио. Било је већ готових образаца књижевне драматичке критике, али и неколико врло угледних, утицајних и доста учених њених представника. Они се почињу озбиљније интересовати за позориште, скоро колико и за књижевност, постају његови врсни сарадници, а, у исто време, критичари и теоретичари. Позоришна рецензија, како смо је малочас видели код Стерије и у „Новинама Србским“, делимице, није сигурно обећавала да ће се

¹¹ То је онај Спасић, који је доказивао да је Стеријин комад „Светислав и Милева“ плагијат „Лепе Гркиње“, коју је с мађарског превео Коста Исаковић, а „Тврдица“ превод с немачког. Стерија је претходно критиковао анонимно његов рад као критичара читалишта.

неминовно развити у извесни догматички формализам. Она није имала, пре свега, тако крутих и строгих формула, и значила је по себи као неки ублажени импресионизам. Шездесетих година, међутим, правац ће се знатно изменити, и та рецензија позоришна развиће се у догматичку критику, крећући се ту и тамо напореда с књижевношћу. Књижевни радници, који су се дотле смело огледали на догматичкој критици, с амбицијом се посвећују и позоришној, уносећи своје готове идеје, богатећи је садржајно и формално, технички, и тако се неизбежно зачиње једна врло богата, и личностима и садржајем, позоришна етапа.

Догматичка критика (1859–1875)

Моменат када се зачиње и завршава ова етапа врло ће тешко тачно обележити. Она, несумњиво, досеже и до краја 80-тих година, па и даље, дакле свакако дубље од ове овлашне класификације, учињене због извесног система, и у невољи. Средином 80-тих година преовлађује лака, забавна и непроблемска критика, која се прилично разликовала од догматичке, али се по нечему с њом и недељиво везивала. Па ипак ова је граница и најстварнија и најмогућнија, чини се.

Догматичка позоришна критика није се развила одједанпут и самостално, него навлаш и постепено. Она је имала својих узора, којих се држала сувише верно. Немачки позоришни радници и критичари, а с њима и других земаља, као Лесинг, Берне, Хумберт, Шилер, Гете, Фрајтаг, Енглез Хурда и др. послужили су као нарочито драги и сигурни узор нашој догматичкој критици, уколико су их и како познавали. Због тога ће их врло радо, скоро без контроле и скрупула, свугде цитирати, с њима осветљавати своје оцене, анализе и документацију, истичући њихово мишљење као највише мерило и образац укуса, о којему се не може расправљати. У нашој средини, међутим, догматичка критика, иако је нашла плодно тле, није уродила узорним, богатим и великим плодовима, нити дала веће таленте и поуздане тумаче позоришта. Наше друштво и цео јавни и књижевни живот још су се ослобођавали изворног духовног и социјалног примитивизма. Још су се осећали „вучићевски“ манири и методи у нашем животу. Напредне западњачке идеје, виши и култивисани укус нису јаче пристајали у нашој конзервативној средини. Код нас је, усто, било једва неколико осредњих критичких ерудита, поготово мање већих талената, који су многе ствари, дела или писце, најчешће знали по чувењу или читали из друге или треће руке, из разних сумњивих критика и журнала. Отуда се они ретко упуштају у слободну и ширу анализу дела и идеја појединих естетичара, теоретичара, него их примају одмах за готове, и често у грубим цртама првог сазнања.

Одлика је целе ове етапе, чини нам се: несамосталност у идејама и недостатак дубљег и стварнијег властитог мишљења. То, наравно, не значи да наши позоришни критичари нису имали ни својих мишљења ни извесних позоришних идеја. Тачно је, међутим, да су у већини били слепо зависни од других, којима су обично прилазили с мало резерве, критерија, и потпуно, одмах. Др Ђорђе Малетић, на пример, који је био главни инспиратор и духовни вођ ове критике, имао највише утицаја и угледа уоп-

ште, није био без страног узора и несамосталан, чак и више, у оскудици већег дара. Малетић је, као и други из тога доба, имао извесну круту, „уштављену“ природу, сув и сив формализам, дух концентрисан у себе, без унутарњих емоција и јачих таласања, а његови естетички назори, уколико су уопште оригинални, нису довољно критички и уверљиви, не плене и не живе осетније и стварније. Неспособни и неспремни у једном тренутку да приме и сваре западњачке назоре и догматичку естетику, наши догматичари су схватили површно, и на основу њих развијали тобоже своје погледе и формулисали извесну естетику, која је била само једна бледа компилација Лесинга, Шилера, Бернеа и др., с обиљем баналних и наивних појединости, са извесном ученошћу, пре шарлатанском и вештачком него стварном и ауторитативном, са чудном наметљивошћу и претенциозношћу. Тај крути формализам одржавао се у нашој позоришној критици упорно, по једној правој линији, све до краја 80-тих година. Она је имала свој посебни живот подједнако удаљен и од јавног живота, актуелности и од књижевности и позоришта, поготово. Сва прожета извесним строгим језуитским погледима, идејама и књишким апстракцијама, концентришући се унутра, у себе, губила је најчешће додир с нашим позоришним животом, није га стварно разумевала и осећала, мада се разметала љубављу и родољубљем. То је пре била извесна згодна књижевна атракција, необавезна и снобовска критичка парада, критика, која је скоро увек заборављала на себе, и зашто постоји. Дубока река, без плићака и доводних и одводних канала, притока и утока, фигуративно речено. Због тога, пре свега, та догматичка критика није имала јачег и стварног утицаја на позоришни живот, јер смо, и с њима, имали својих сјајних Мандровића, Т. Јовановића, М. Јеленске и М. Перисове. Међувремена ранија тежња да се наш театар поправи и развије није се остварила. Јер је наше позориште било још неразвијено, и није могло примити готове и суве формуле и наметања тадашње критике, све док доцније није добило веће таленте.

Догматичка критика била је добрим делом и често полемичка, необјективна, имала своје фаворите и неповлашћене, антипатије и тако изгубила поверење једног дела глумаца и публике. Она, затим, није била, све до краја 70-тих година, па и доцније, као што то бива и данас, ни довољно позоришна, односно имала је пре књижевне него позоришне преокупације и обележје, смерове. Радо се бавила проучавањем дела и писаца, живо, каткад, полемисала с овима, а у стварну и дубљу оцену глумаца и инсценације уопште упуштала се врло ретко или никако. Заборављало се, скоро увек, да је то позоришна критика, која треба да верно и ревностно служи циљевима позоришта и потребама још примитивне, сирове глумачке вештине. *Она није била нишом жива, актуелна хроника театра, него књишка индустријализација литературе.* Уопште, недостајало је уверљиве и релезивне мере, стварне и сигурне, најзад, одређеног укуса, увиђавности, довољно опрезности и, пре свега, нужног осећања и разумевања домаћег позоришта, његових амбиција и потреба. Све је то учинило да се наша глумачка вештина, која је имала и великих и ретких талената, препусти сурово своме нагону, занемари, без стварне уметничке иницијативе и подршке, неоплемењавана и некултивисана. Отуда се, свакако, скоро четири деценије, прешавши и границе позоришног романтизма, одржао у нашој глумачкој вештини извесни једнолики и банални театаризам, патетика и лажни, оптерећени израз. Тек

доцније наша уметност ће се мењати напоредо с новим правцима у позоришној критици, у режији, у уметничким амбицијама театра, низом гостовања великих страних глумаца и трупа и др. Али, није само претерана психолошка и научна преокупација, лоше схваћена, сметала развој позоришта и критике. Ова етапа је патила од извесне књижевне болести, познате иначе и доцније, такозване „скрибоманије“. Али, док другде, у бољим условима, скрибоманија има свога смисла и користи, овде, међутим, под лошим околностима, више је него штетна. Али, и ту једну нужну напомену. У етапи догматичке критике беше силно овладао читав вал дилетантизма. Писали су многи, и мање звани и потпуно нежељени и незвани, писали увек много и најчешће свашта или ништа стварно, о свачему и увек с претензијом и високопарно, мада су свагде њихове способности биле врло сумњиве. Тако се из овог времена једва могу издвојиди неколико знатнијих или занимљивијих критичара позоришних. Остаје, међутим, врло чудно и необјашњиво једно питање: како су се могли баш ти дилетанти са својим често неписменим, али редовно празним и нестручним рецензијама пласирати у већим листовима, где су критику држали озбиљнији позоришни критичари, који су се чак увек јетко и жучно борили против блефова и шарлатанства дилетантског, истичући своју ерудицију и стручност!? У сваком случају, немоћни и стерилни дилетантизам је сметао развој позоришне уметности и успављивао ток критике.

За развој позоришне критике најважније су 70-те године, које су уједно дале и најбоље представнике догматичке критике, највише и најстручнијих позоришних рецензена. Шездесете године већ су незнатније, са штуром критиком, и то при крају, уколико је уопште и било. Неки од њих, који су започели делатност на позоришној критици још 50-тих и 60-тих година, наставили су је и развили с више успеха и плодности тек 70-тих година, и доцније. Отуда спадају у ову етапу и по томе, и хронолошки, особито.

Крај 60-тих година, када имамо опет позоришну рецензију, после знатног прекида од неколико година, не показује довољну срећеност. То време нема ни свог јачег и изразитијег представника. Још „ускогруда“, неразвијена и поготово дилетантска. Усто, због осетљивости позоришних организатора па и глумаца критика није смела да буде оштрија, маколико можда тачна и објективна. Познат је занимљив случај д-ра Ђ. Малетића, који је баш 1859. г. био управник позоришта. Због две оштрије критике на његов рад, особито на два његова комада и глумце, др Малетић је, не наравно с много разлога, поднео оставку¹². Тако су, на пример, и саме редакције биле негостољубиве према строгим критичарима. Увек се налазила згодна формула за оправдање: да је, рецимо, наше позориште младо и неразвијено, и да такве критике треба оставити за боља и напреднија времена. Критика из овога времена, по својим анализама, слична је умногоме оној из 70-тих година. Она је још прелазна, мутна и нејасна, али непосреднија и стварнија него, рецимо, 50-тих година. Главна одлика догматичке критике је претежно књижевни карактер. Критичара више интересују књижевна страна и проблеми него позоришне реминисценције. Тако рецензент 60-тих година врло ретко пише о глумцима и инсценацијама уопште, а увек више о делу и писцу. Осим тога, догматичка критика обилује, и знатно више него прелазна

¹² „Србске Новине“, 1859. г., 26. новембар.

етапа, јер је осећање развијеније и пуније, *филолошким и утилитаристичким назорима*. Ако су ови назори у прелазној етапи били и једини и неизбежни, овде су потпунији и одређенији, чисто теоријске природе.

Од 1848–1859. г., за које се време интензивно радило на оснивању позоришта, није било позоришне критике у правом њеном значењу. Уместо тога, било је позоришних бележака и, каткад, чланака, у којима се пратио тај рад, помагала свака иницијатива и местимично говорило о значају позоришта по васпитање народа – национално, морално и интелектуално, најзад. Таквих бележака, било је чешће у „Србском Дневнику“¹³, 1853 г., па „Шумадинки“¹⁴ од фебруара 1850 г. и „Србским Новинама“, редовније него другде, после обуставе рада у позоришту. Те су белешке занимљиве само за историју позоришта, али не и за позоришну критику. Тако је било све до краја 1859. г., када се стварније наставља рад на позоришној критици, али и тада, ето, за краће време. Јер позориште је опет обуставило рад за три године, од 1859–1872. После 1862. г. позоришна критика се редовно развијала и било је незнатних прекида, рецимо у току ратова и унутарњих неприлика. Због таквих нередовних прилика у земљи, Светоандрејске скупштине, избора у септембру месецу и др. није уредно било ни позоришних представа ни критике све до краја 1859. г. „Има више дана – пише известилац“¹⁵ – како се почело говорити, да ће наше добровољно друштво наставити своја театрална представљања, и да ће нови управитељ бити др Ђ. Малетић (како је и било, заиста). Већ у новембру имамо позоришну критику. Поводом приказа дружине „у сали велике пиваре“ *Преодница српске слободе, жалосно позорије у њеној дејстви* од Ђ. Малетића анонимни известилац пише ону познату, врло неповољну критику, о делу и писцу, скоро с извесном анимозношћу према аутору. Известилац оштро критикује дело због јасних политичких алузија, али и његову лошу техничку страну. Јер дело има „мало лепоте и јединства“. Појединости нису „до краја изведене, нити је дело завршено с пуним развитком догађаја и карактера“. Нарочито брижљиво и оштро критикује језик и композицију. Воли природност и стварност у излагању догађаја и карактеризацији личности. Али, пошто ова драма нема стварне основе, довољно природности, није успела. Тај неуспех, међутим, појачали су и глумци својом слабом и невештом игром, да су гледаоци „морали главе окренути“.

Главне одлике позоришне догматске критике биле су, очевидно, тражење извесне стварне основе у делима и глуми, утилитаризам односно тенденција, одређене формуле о драмском јединству радње, места и времена, по класичном обрасцу, строгост, књишка ерудиција, одређан оквир излагања и начина анализе, речју једна строго формулисана цементована, естетика и поглед на свет. Али, њено је тежиште највише у утилитаризму односно тенденцији моралној и схватању драме, којим су обзирима свирепо жртвована лепа уметничка својства дела. *Трагедију и драме сматрали су као највиши, а све друго као нижи род*. Због тога је Стерија био већи и бољи драматичар, трагичар, него комедиограф, а Молијер незнатан или безвредан писац и лакрдијаш, у коме су, рекли би, само Немци могли наћи изворног сликара стварности и људских навика. Нарочито су опрезно издвајали драму и трагедију, односно појмове тра-

¹³ „Србски Дневник“, уредник Данило Медаковић, Нови Сад.

¹⁴ „Шумадинка“, уредник Љуб. Ненадовић, Београд.

¹⁵ „Српске Новине“, од 26. новембра 1859. г., писано десетак дана пре прве представе.

гичног, драмског и комичног, везујући своје неодољиве симпатије за прва два. Трагедија се много разликује од драме. Трагични јунаци морају неминовно изазвати катастрофу својим радом и поступцима, ма и најнезнатијим, док су драмски протагонисти мање силни и фатални. Отуда су радо истицали као образац француску класичну трагедију из XVII века, особито Корнеја, а од немачких доцнијег времена, више него и прву, Шилера, Гетеа, у новије доба Густава Фрајтага. Комедију су убрајали у нижи књижевни род, и нису је љубазно и с одушевљењем препоручивали позоришту. Уопште, наши позоришни догматичари волели су комаде и глуму само јаким, али у исто време и пријатних ефеката, бурних, али моралних авантура и силних, ретких, наравно несаблажњивих страсти. Али, изнад свега, тражили су да је дело најстроже синтетички компоновано, „хармонично повезано и да се радње лепо и правилно до краја свршавају“. Унакрсне дијалоге, неконцентрисану, растресену радњу и слободу инвенције нису волели, мада су увек препоручивали тобожњи либерализам у уметности, стварању и фантазији.

О глумачкој вештини и тенденцији комада имали су врло строго и доста јасно формулисано мишљење. Они су унапред знали какве гестове и колику силу реченичног акцента треба употребити да се истакну извесни моменти у улози и комаду. Њихова су схватања потпуно у духу немачке вајмарске школе, која је у то време знатно утицала на нашу глумачку вештину као и на остале европске позорнице. Та је школа, у ревносном неговању дикције, односно декламације, са патосом, унапред одређеним позама и баналним, отужним театрализмом, који је квариио и појачавао позоришни романтизам. Тако су извесне речи имале нарочиту интонацију гласа, као и читаве реченице одређен ритам. „Речи, срце, душа, љубав, радост – како тумачи Девријен – изговарале су се меко, нежним гласом „као у флаути“, а снага, мржња, освета, гнев – јаким или бурним гласом“. Тај манир овладао је у београдском и загребачком позоришту, па, ето, и у схватањима наше позоришне критике, која ће се много доцније бавити „правилима чисте естетике и психолошких студија“. У погледу тенденције, међутим, позоришна уметност мора, према смеру комада, утицати на морална, родољубива, естетичка осећања и интелектуални живот. Због тога су наши рецензенти свирепи осуђивали неморалне речи и грубе призоре, лоше страсти, убиства, разбојништва и уопште све немиле и непријатне догађаје на позорници. Прогањали су и ниподаштавали Ига, Шилера и Диму – Оца и Сина, и др. пред, рецимо, Сардуом и Скрибом, Голдонијем и Коцеубом, напали груби реализам Гогоља (*Ревизора*, особито) колико и романтизам уопште. Па, ипак, наш је романтизам живео и делимице успео у уметности, а прави реализам дао неколико изврских писаца у прози и драми, упркос старачкој јеткости наших догматичара. Позориште не сме да изазива нелогодна осећања, иначе поводе треба уклонити. Ово, наравно, није ништа ново. Неморал и убиства свирепи су пркосили и с немачких и руских позорница и у XVIII в. све до краја 90-тих година. Позориште нарочито мора пробудити благородна и топла родољубива и уопште нежна осећања. Критичари га називају „народном школом“, али у нешто либералнијем схватању него раније. Оно је, најзад, могло имати и својих уметничких амбиција, наравно у мањој мери него претходно социјално-утилитарних. Такви смерови у критици јавили су се особито крајем 70-тих година. Истицали су тада, али доста нејасно и потребу уметничке стилизације дела и ритма, обраде и композиције комада, мимике и декламације, а често тражили чак и

психолошку студију у глуми. Усто, 60-тих и 70-тих година осећале су се у нашем позоришном животу и критици извесне прециозности. Увек су се, без довољног осећања мере и опортунизма, наметале извесна финоћа, отменост и небаналност, које наши глумци, навикли на просте народне комаде, оперете и комедије нису могли да сваре. То се, каткад осећало и у њиховом језику, улешаном и траженом стилу. То је знатно померило, у лошем смислу, укусу напих критичара и публике, која тражи лаке конверзационе комаде. Тако су се као обноћ мењала критичка мерила, у једном прециозном духу, и један до малочас *хваљен и уздизан Ј. С. Појовић већ данас је занемариван и пошцењен*, узиман као аргумент лошег укуса и ниподаштаван пред једним Суботићем или Хаџићем. Та прециозност угледала се уверљиво у тражењу, концепцији догматичара позоришних, да драма треба да скицира стварност и природност, али улешане и пријатне, која ће изазивати само блага, топла и благородна осећања.

Позоришна критика се, како рекосмо развија нагло и плодно тек од 1862. г. па све до краја ове етапе (1875. г.) Неколико угледних и већих листова имали су сталну позоришну рубрику и редовног извештача. Познатији су нарочито: „Видовдан“ (од 1862. г.), „Јединство“ (од 1868), „Вила“ (1862–8), „Млада Србадија“ (нарочито 1872. г.), „Шумадија“, (од 1876. г.), „Трговачке Новине“ (од 1862) и „Гласник“ (Ученог друштва). Неки листови били су међусобно непријатељски расположени („Видовдан“ и „Јединство“, на пр.), и то је био довољан повод за богату полемику позоришну, која је често добијала лични тон. У овај правац, најзад, не улазе личности само хронолошки, него и по ближим својствима интелектуалним и духовном сродству уопште. Ова етапа, овако обележена, није хронолошки и идејно тачно прецизирана. Јер је тешко уопште у питањима духовног порекла наћи коначне границе, пошто се у животу обично ствари сливају једна у другу.

Главни представник и свакако непосредни инспиратор овога правца је *др Ђорђе Малетић*. Његово присуство осећало се делимице и раније. Али, за позоришну критику и њега као позоришног човека најзнаменитији је његов рад из овог времена. Малетић је, пре свега, био врло утицајан на позоришни живот свога доба. У његову ученост савременици нису сумњали, иако му је стварно недостајало дубље познавање ствари, литературе и позоришта. Али, у ерудицији је ипак превазишао већину савремених позоришних критичара, и, може се слободно рећи, био је од ових највише информисан о позоришту и његовим актуелним питањима. Он није био дуже времена стални позоришни извештач неког листа, него је писао на више места и повремено. Његова прва позоришна критика написана је 1843. г. у „Србском Народном Листу“ о *Краљевићу Марку и Црном Арајину* Атанасија Николића. Затим се чешће јављао анонимно у „Новинама Србским“, после 1846. г. нарочито у „Просветним Новинама“ (1847–8), у „Позоришту“ (Нови Сад), „Видовдану“ (од 30. V 1863. г. први пут, па повремено и доцније), „Световиду“ и др. Али, своје позоришне и критичке погледе изложио је углавном ту и тамо, у разним поводима, у своме врло опсежном делу, од преко 1000 стр. веће 8°, „Грађа за историју српског народног позоришта у Београду“, о којој је већ говорено у нашем приступу¹⁶. Малетић је имао доста одређене, формулисане погледе, био прилично вешт дијалектичар, и умео да брани

¹⁶ О томе види опширније у портрету.

своје мишљење. Осредњи стилист, један од првих ерудита позоришних, с највише осећања мере да своје назоре прилагоди амбицијама театра и стању глумачке вештине. Он је први настојао да примени у нашем позоришном животу напредне идеје немачке драматургије, схватања Лесинга, Шилера, Берна, Фрајтага и др., који су му били и драга лектира. Али, наше позориште било је још неспремно да прими модерне смерове и иницијативу сувремене драматургије, и то је учинило да се Малетић не осећа непосредније и стварније. Он је, усто, имао донекле формулисану естетику позоришну, вешто компилаторски подешену, која је служила, очевидно, као даљи образац кроз читаве две деценије, па и више. Опширно је развијао своју концепцију о трагедији, драми и комедији, о трагичном и комичном. За њега је трагедија у суштини била највиши и најсавршенији род, док су драма и комедија биле нешто ниже. Трагични јунак је недовољно зависан од многих спољних околности и конвенција, које су такође по својој природи драматичне. Такав јунак мора неизбежно изазвати сурову катастрофу делом и радом, а с њиме и васкрсава проблем трагичног и трагичне кривице. У погледу утилитаризма био је знатно либералан. Он није сваку уметничку иницијативу везивао само за тенденцију моралну или коју другу. Мирио је, напротив, тенденцију са потребама уметничке стилизациле, форме и култивисаног израза. Често удара гласом на то: „шта вреди лепа тенденција, када је обрада слаба?“ Глумац је, по њему, требао да буде и тип реалисте и визионара, добре интелигенције и стваралачке фантазије. Позориште, међутим, поред својих чисто уметничких амбиција, мора имати и национално, морално и просветно-културно обележје. Малетићу је недостајао већи дар, више унутарњег живота, елана, и дубљег, темељнијег знања ствари. Био је енциклопедијски дух, али површан, доста непокретан, штур и књишки настројен. Његово осећање за позориште није самоникло, природно и јако, него пре сазнање кроз литературу и факта. Његови судови су несигурни и мало их је који су се до данас одржали. Био је усто, и доста несрећен, конфузан. Његове амбиције и љубав за позориште превазишли су његове личне критичке и интелектуалне способности. До краја своје позоришне и књижевне каријере није успео да то двоје јасно измири.

Хронолошки прве стварније и веће позоришне критике, појавиле су се у „Видовдану“. „Видовдан“ је основан 1861. г. и за све време био врло популаран и радо читан лист, са знатном просветно-културном и националном мисијом. За оно преме лепо је уређиван, разноврстан, доста жив и занимљив. Поред своје рубрике социјално-политичке кронике, уредно и добро је уређивана и књижевна и позоришна. На позоришној рубрици сарађивали су скоро само угледни и ученији позоришни радници. Али, они нису имали ни довољно стварног осећања и разумевања за тај посао, и стога су неговали, у једно време, претежно књижевну критику, која је имала мало везе с позориштем. Због тога је догматичка критика 70-тих година имала незнатног утицаја на позоришни живот. О јачини и трајном утицају може се говорити тек крајем седамдесетих година, а можда дефинитивно од 90-тих година.

Нови позоришни критичар „Видовдана“ био је *Јован Бошковић*, професор Велике школе, један од најугледнијих и најактивнијих позоришних људи и ерудита тога времена. Његова прва позоришна белешка објављена је у „Видовдану“ бр. 26, од 1. III 1862. г., а већ 4. III исте године и већа критика на *Сан Краљевића Марка*. Бошковић је у „Видовдану“ држао критику углавном до 1865. г., а отада повремено (рецимо у год.

1869, 1873. и т. д.). Он није изразито позоришни, него претежно књижевни критичар. Али, са знатно позоришних евокација у критици, показао је и бољи смисао и осећање за позориште, глуму и критику. По својим идејама сав је у догматској естетици, али и тамо провејава и извесни штудијски импресионизам, односно однегованије осећање и способност да се унесе, уживи у ствари. Бољи је стилист, бољи знатно од Малетића, с течном и језички коректном фразом, али недовољно непосредном, топлим, излагање врло разложно и доста уверљиво. Б. је оштроуман и уме доста лако и вешто да уочи истину. Критика му је строго филолошка, већ самим тим као ревсног филолога. Врло марљиво пази на правилност језика у комадима и на позорници, а каткад и на интонацију гласа и акценат, јер је позориште „најпрактичнија школа“. Његове позоришне идеје знатно су, чак, наивне, уске и површне. Он цео свој критичарски посао наивно и доста невешто своди на уску формулу да позоришну уметност, управо ту најбољу народну школу, гледа са „стране мимике, декламације и природности“. Занимљиво је, несумњиво, указати на његово погрешно мишљење о Стерији, тим пре што је Стерије био носилац домаћег репертоара кроз неколико деценија, све до скарадног и памфлетског става догматичара, и одмах после њих, када га васкрсава наша импресионистичка критика. Познат је више непријатељски и негативски став „Видовдана“ према Стерији. Али, он је у исто време занимљив и по критичарском мерилу, укусу и тобожњој еманципацију духа целог времена и критике, ако се то мишљење може узети озбиљно, као највише искрено, без замерке. По Бошковићу наш највећи и до данас ненадмашен комедиограф већ је врло конзервативан, застарео и преживео. Приликом приказа његовог комада *Бој на Косову* (28. јуна, 1863), Бошковић констатује да Стерија неповратно стари, мада је још популаран, али да је то баш „рђав знак у развијању укуса наше публике“. Пребацује му се за анахронизам (то чини и Малетић) његових алегорија, баналну романтику (!) и неверљивост. Међутим, пише се похвално о *Милошу Обилићу* Јов. Суботића и *Цар Лазару* М. Бана, који су исти мотив обрадили знатно слабије и невештије од Стерије. Нарочито се замерало, да су карактери његових јунака неверни и лоши. Сувремена критика, очевидно, није имала храбрости да се помири са слободним неконвенционалним реализмом, карикирањем, сатиром непоштедном и грубом, и уметничком стилизацијом мотива код Стерије из истих разлога због којих су осуђивали Гогоља. Таквом схватању и тумачењу придружио се и Бошковић, и можда први иступио овако одлучно и без поштеде. Његова мрачна схватања су строжа и од Малетићевих. У приказу комада *Ко зна зашто је то добро*¹⁷ од Коцебуа, Бошковић пише (бр. 56, од 17. I 1863. г.) да је „врло тугаљива ствар без икакве осуде износити пред публику превару и свакојако непоштење“. Овакво схватање задржаће се код нас ове до краја 80-тих година XIX в.

Бошковић је, несумњиво бољи ерудита и стилист. Али, он је имао осредњи укус, доста несигуран и поводљив. Умео је, ипак, да доста лако нађе релативну истину и често врло уверљиво прикаже кроз логичну и ревсно документацију. Евокације су му, каткад, лаке, прилично емотивне и доста убедљиве. Оцене, строже и одлучне, али добрим делом сумњиве или нетачне. Логичан је и срећан, много виш него Малетић, чија му иначе позоришна ерудиција недостаје.

¹⁷ Превод К. Д. Лазаревића, телеграфиста.

Од 1864–1870. г. позоришна критика у „Видовдану“ је доста штура, сведена скоро на суво и овлашно белешкарење. Те рецензије су, очевидно, од неколико анонимних писаца, али их има и од Бошковића, затим од Малетића и *Стојана Новаковића*. Новаковић се ређе и повремено јављао на позоришној критици. Писао је углавном у „Видовдану“, повремено од 1864. г. па даље, затим 1863., нарочито у својој „Вили“ од 1865–1868. г., и, најзад, по неким провинцијским ревијама тада и доцније. Анонимни рецензент „Виле“, који се потписивао са „Д“ био је сам С. Новаковић, према једној сувременој верзији и подацима, које дају саме критике. Иако је писао мало, Новаковић, ипак, спада у ред учених и заслужних позоришних људи, и као сарадник управе и као критичар и драмски писац, чији је комад *Црногорци* имао своју редовну публику. Недостаје му довољно позоришног искуства. Али, ипак, пише обично о стварима које боље зна или их добро проучи. Реферати су му често пуни умних опсервација, писани коректним језиком. Доносе и доста материјала о глумцима. Осећа се местимично његова тежња да се ослободи формализма, али га савлађују суве, академске и књишке преокупације догматичке критике, чији је један од главних представника. Писац, такорећи, не улази у детаљну анализу комада, него се задовољава кратким, сажетим опсервацијама. Позоришне реминисценције су знатне и обилне, више него и код већих сувремених критичара. Не воли патетаку, усиљавање, и тражи од позоришта лажну и неодољиву илузију. Позориште и дело тумачи као галерију живих и разноврсних слика, које треба да јаче заголицају нашу радозналост. Отуда мисли да позориште не утиче на гледаоце унутарњом психолошком радњом, него спољним, чисто „физичким“, техничким ефектима – гестом, мимиком и декламацијом, дакле оним што се стварно и непосредно види и осећа. Стога и не анализује улоге, већ има много опсервација, али које се зато и слепо понављају. Позориште „треба да суременој потреби угађа“. Новаковић, затим, *разликује претешно позоришно дело*, срачунато на ефекте, од уметнога, које се може само читати, и критикује прво, као и слаб репертоар. Ово је трећи пут да се у нашој позоришној критици покушава да разликује дело, које је највише за позориште, од онога са претежно књижевним обележјима писано најпре за читање. Та се разлика мање прави и у новије време. У критичкој оцени има одређене термине, сувише систематисане. Тако увек пише једноставно: „добар“, „врлодобар“, „слаб“, али не улазећи у дубљу документацију и анализе. Има укуса, али није довољно гибак, доста духа, али није тако ни жив ни разноврстан. Уопште, Новаковић је добра глава која трезвено мисли, али с мање потребне интуиције и јаког осећања за позориште. И поред таквих слободнијих назора, који би га по нечему везивали за импресионизам, он ипак сав припада догматичкој критици. Јер, уосталом, свака је критика у својој основи, у суштини импресионистичка и то не може бити дефинитивно, па ако је и полазно мерило.

У овом међувремену треба поменути анонимног позоришног рецензента „Зоре“ (Беч) Тодора Павловића, који се потписује са „Ђ.“ Написао је десетак критика, које су популарисале наше позориште на страни, у неку руку. Воли опсежне анализе, а често потеже и разне проблеме о глуми и књижевном стварању. Тражи историјски натурализам односно савремену верност приказа појединоста народног живота у инсценацији и комаду. Занимљиво је да се међу првима посвећује питању уметничке и режисерске стилизације глумачког ансамбла. Ово питање, међутим, занима стварно

критичаре тек почетком XX века. Овај анонимни рецензент има ширу културу. Обавештења о режији и новом духу позоришта тога времена могао је да добије у Бечу, где је боравио. Осредњи је стилист, и не без извесне надарености. У погледу својих идеја сав припада ово етапи.

Крајем 70-тих и почетком 80-тих година имао је такође знатног утицаја на јавни, књижевни и позоришни живот и лист „Јединство“ (1868–1873. г.), који је често жучно полемисао с „Видовданом“. Позоришна рубрика вођена је марљиво и с амбицијом. Први позоришни критичар „Јединства“ био је др. Милан Јовановић-Морски (рођен 12. IV 1834. г. – 1896. г., Београд), који се јавио 1868. г. Био је врло плодан и свестран књижевник, писац неколиких драма и комедија, путописа, драматуршких огледа („Поглед на драмску литературу о Косову“, 1890) и, ето, најзад, позоришних. Позоришну критику у „Јединству“ пише од 1868–1871. г., јер је тада премештен у Нови Сад за управитеља Реалке и практичног лекара, а затим у „Отаџбини“ (1887, 1889. и 1892. г., коју је тада и уређивао, а повремено и раније), у новосадоком „Позоришту“, чији је био дописник, нарочито од 1873–1875. г. и, каткад у бечком „Световиду“, „Новинама Србским“ и др.

У почетку је неактивнији, а већ у зачетку 1870. г. знатно јз плоднији. Из тога су времена и његове најбоље и најзанимљивије критике. Још тада знатно се издваја бољим и слободнијим осећањем и схватањем драме и позоришта од крутих и строгих догматичара. Док други савременици виде, рецимо, у Игу, Шилеру и Гогољу саблезан, Јовановић их истиче, не корећи их много за слободно изношење стварности и такозваних „неморалних ствари“, које су, по догматичарима, створиле „деморализацију у књижевности и позоришту света“ (Бан). Стил му је пак доста жив, местимично лак, козерски и присан, а излагање врло течно и широко. Логичан је и јасан, у већини доста богат ерудит. Драматургију је боље познавао од Ј. Бошковића и Бана, а мање од Малетића. Али, није имао срећеног, јаког научног духа нити већег дара. По извесним назорима близак је импресионизму, али је углавном у окриљу догматичког правца. Јовановић је, очевидно, претежно француски ђак, из које литературе прави често позајмице, али невешто и с наивним смислом за компилацију. Осамдесетих година биће скоро ближи импресионизму него догматичкој критици, мада је у главној линији још у оквиру старе школе и озбиљних моралних назора и преокупација. Присталица је потпуне слободе глумца у интерпретацији: тражи „дубљу студију“ рола и да се „унесе што више истине и природности у карактере“. Јовановић је, усто, пренео на нашу позорницу многе особине француске глумачке вештине. Он није критички, озбиљни и „предодређени“ дух. Судови су му овлашни, несигурни. Увек је скоро готов да издашно похвали, као да управо није много полагао на своје мишљење. Има, усто, доста дилетантских особина, нечега наивног и површног. Критике су му најчешће објективне. Читале су се радо, али и изазивале полемику и несугласице. Усто, он је један од најслободоумнијих позоришних критичара свога времена.

После тога у „Јединству“ пише Јован Ђорђевић, професор, од 1871–1873. г. активно и марљиво. Он је био најутичајнији позоришни човек свога времена с Малетићем и Јовановићем. Није му се спорила стручност и разумевање позоришта. Ђорђевић је добар позоришни организатор, вредан и амбициозан драматург, редитељ и несумњиво бољи познавалац и преводилац позоришне литературе, поготово

немачке и француске, које је језике и говорио. „Све што је год Ђорђевић писао о позоришту нашем и о глумачкој уметности у нас – вели Антоније Хаџић – вреди сувога злата“¹⁸ Ђорђевић је први у нас увео месечни позоришни преглед, поред редовног, текућег. У њему обично излаже број и имена приказаних дела, одлике и успех у раду управе и глумаца, и уопште критичке запаске. Његови су погледи, нажалост, конзервативни и припадају старој школи. Данас су увелико застарели и ни по чему се такорећи не намеће актуелност његове позоришне личности. Строг је и скоро непопустљиви догматичар, који силом тражи замашне, крупне проблеме, разлаже их преопширно и објашњава шематички, суво и књишки, без инвенције и духа у довољној мери. Излагања и анализе су доста тешке, суве и троме, савлађује их несигурно и као да их не преживљује. Познаје, међутим, добро ствари, и тако се његове чињенице могу у већини примити чак и неконтролисано. Ђорђевић није виши критички дух, недостаје му довољно оштрине, проницљивости и дубине погледа, унутарњег елана и живота, а затим мирноће и опрезности, научне уверљивости, снаге и стила. Стил му је тежак, нечист, са архаистичким тешкоћама и обртима. У анализи глумачке интерпретације и дела истиче се често упорни филолошки критичар на штету књижевног и позоришног. Због тога Ђорђевић осуђује („Јединство“, бр. 232, 1871. г.) тесногрудост критичара „Видовдана“ (Матије Бана), јер пази највише на техничку страну питања, игру, гестове и мимику, а занемарује и превиђа „граматикалне грешке“ и „лоше извођење психолошких момената“, а то треба да је циљ праве позоришне критике. Ђорђевић је уопште оставио у својим рефератима једно обиље чињеница и практичних мисли, савета о позоришту и критици, који су у многоме умесни и врло корисни. Написао је више интелегентних ствари о глумцима. Глумци, тумачио би он, треба врло много да знају, и зато морају увек читати, пратити књижевно-уметнички живот, проширити уопште дomet интереса и сазнања, јер са „самом рутином и најбољи таленти не иду много далеко“. Отуда им је нужно што свестраније образовање. Ђорђевић је, несумњиво, ретко способан позоришни човек и писац, у чије се мишљење у већини треба поуздати, и без веће документације, јер за то гарантује богато позоришно практично искуство и знање. Био је, усто, довољно упућен у западњачку литературу, особито романтизам. У анализама је често и компаративан, а то већ отарива извесну ширу ерудицију. Он има више критичког оштроумља од М. Јовановића, али мање духа, инвенције и литерарних особина уопште.

После неколико анонимних извештаја у „Јединству“, који се јављају у последње време, почетком 80-тих година знатнији је позоришни критичар у „Видовдану“ *Матија Бан*. Он се дотле јављао у „Световдаду“, „Позоришту“, доцније у „Уставности“ (1884–1885, нарочито), и сада редовито у „Видовдану“, врло активно, од 1870–1876. г., после Јов. Бошковића. У току овог времена јављао се опет Бошковић (1872. г.), критикујући патетику у глуми, и још неколико анонимних, мање знатних. Бан је, несумњиво, био најзанимљивији и најпопуларнији позоришни писац свога времена. Сваштар је, шарлатанског духа. Познате су, у вези с њим, духовите анализе сатиричног Свет. Вуловића у „Јединству“ и потцењивања од Јована Ђорђевића. То сваштарство правило је од њега занимљивију и оригиналнију личност: драмски писац и позоришни и

¹⁸ А. Хаџић, уредник „Позоришта“ у пригодном чланку о Јов. Ђорђевићу, „Позоришни лист“ Б. Нушића, 1902, Београд.

књижевни критичар, песник и политичар, естетичар, велики организатор, родољуб и т. д. То га је уједно ометало да се свестраније и озбиљније посвети једној врсти посла, да дубље и трајније размишља. У његовој глави нису се укрстиле ни две-три озбиљније мисли. Увек и у свакој прилици скоро наметао се одлучно, као стручњак, мада је најчешће показивао једва просечно знање, поцрпено каткад из сасвим непоузданих извора или друге и треће руке. У позоришној критици је био невешт писац, не гипке инвенције, и доста лош компилатор стране драматургије. Оригиналан као силом и ради ефекта, театралан и збуњен зачас пред проблемом. Необично је волео да буде оригиналан, да би се по сваку цену истакао. Стога је, изгледа, усрдно настојао да његове оцене и идеје буду што сензационалније, не као других, и то га је свирепо теретило пред објективним и сигурним мерилима и судом. Насупрот Ђорђевићу, Бан је имао нешто течнији, јаснији и приснији стил, мада патетичан, фразерски и оптерећен. Његове су оцене некритичке, у већини нетачне, наивне и баналне, укус не-сигуран, а излагање заиста „домбасто и смешно“, како за њега рече један, не сећамо се сада који, сувремени писац. Био је, затим, и доста, не објективан, личан, амбициозан и врло осетљив, када је сам у питању. У последње време мање је плодан и као незаинтересован. Тако у времену од 1873–1870., када је и позориште имало прекида (распуст од 9 месеци 1874. г., рат у 1876. г.) позоришна критика у „Видовдану“ је врло штура, нередовна, пре белешкарење, вођено без љубави и амбиције уопште. Бан се тада не јавља редовно, него га повремено одмењују неколико анонимних рецензента.

Занимљив је из овог времена рецензент листа „Шумадије“, *Стп. М. Поповић*, „правник“, како се потписује. Његова већа критика била је поводом приказа комада *Живој једне глумице* у бр. 7. од 19. III 1876. г. Поповић би се можда могао по извесним слободоумним погледима пребацити у идућу прелазну етапу. Али, код њега се осећа претежни утицај догматичке критике. Миран је, сталожан и осетно критички дух, интелегентан и доста опрезан у изрицању свога мишљења. Он је за психолошку интерпретацију, што је могуће вернију и доследнију. Стога опрезно пази на обраду карактера. Не воли претеривања и смеле огледе у инсценацији и глуми. Карактере, на пр., не треба форсирати, јер се сами по себи упадљиво намећу: комичан комиком, трагичан трагиком. Појачавањем се добијају непримерне карикатуре. Уопште, препоручује потпуну умереност и природност. Због тога је незадовољан француском драмом 70-тих и 80-тих година, јер је срачуната на пролазне ефекте и невероватне догађаје. Поповић је очевидно имао више него осредњи укус, врло одређен и одлучан став, нарочито према репертоару! Тако је тражио да се историјска драма *Бој на Дубљу* од С. Срећковића заувек „избрише с репертоара“. Па, ипак, похваљује писца због родољубивих и корисних социјалних смерова. Глумци, међутим, нису успели да се стварно прикажу, јер их је увек подједнако свирепо спутавао лош комад. Поповић, дакле, вешто издваја уметничку обраду дела и глуме од његове тенденције, мада, као ревносни догматичар, опрезно пази и на њу. Други пут, поводом *Грabanцијаша* полемисхе жучно и тражи да се комад одмах скине с репертоара, пошто је једанпут већ извиждан, и јер је без вредности, па додаје: „Нека се једном престане са тим швиндловањем“. „Или изнесите пред нас мало боља парчад, или затварајте позориште, и не морите глумце са изучавањем којекаквих лакрдија.“ Поповић се често осврће и на игру појединаца. Нарочито је хвалио глумце: С. Х. Поповића као Тела

(*Вилем Тел*), Суботића као Циганина (*Циџанин*), А. Бачванског исто као Циганина, затим: Милку Гргуруву, Коларевићку, М. Ђорђевићку, М. Станишића и М. Цветића. – Поповић пише доста јасно, течно и коректним стилем. Није без извесног дара, укуса и начитаности. Бољи су му прикази на: *Мађија* (23. Ш 1876), *Он је љубоморан* (23. Ш), *Стијари кајлар* (25. Ш) и др. После њега јавља се у „Шумадији“ анонимни „М. З.“, и по први пут у алрилу 1876. г. с приказом на *Саћурицу и шубару* Илије Округића – Сремца. Написао је десетак критика. У почетку слабији и несигурнији, доцније нешто бољи и одважнији. Разложен је, доста уверљив, али без потпунијег знања и укуса. Стил крут, с доста архаистичких облика, а анализе су му тешке и несређене прилично. Поводом приказа комада *Јеврејин из Пољске* (играно 21. IV) од Еркмана-Шатријана и *Сироче и убица* од Ф. Костелија (25. IV) изражава се врло повољно о њима и игри глумаца о којој даје само оштру оцену, не упуштајући се у појединости. Необично искрено одушевљава се креацијом Ромеа М. Цветића (*Ромео и Јулија*), коничним интерпретацијама младог глумца Анастасијевића. М. З. је један од више анонимних критичара овога правца, особито 80-тих година, али који се видније истиче вредноћом и неким осредњим особинама и искреном љубављу према позоришту.

Као што смо већ напоменули, 80-тих година развила се позоришна критика од већег утицаја ни позориште. Док стара дотрајава, она се тек зачиње. Њене су амбиције знатно више, и превазишле су уметнички ниво нашег театра. Тако се догодило да је наша критика премашила стање у позоришту. Усто, крајем тих година осећа се јаче и нов правац у позоришној критици, делимице одлучно насупрот догматичарима и утилитаристима. Нов правац јавио се споро и доста доцкан. Догматички правац, међутим, осећаће се у позоришној критици јасније него у књижевној чак до краја 90-тих година, када се коначно уводи импресионизам. Није толико значајно што стари правац дотрајава и животари колико што се почиње један нов, свеж и пун елана, који у живот театра уноси нове и јаче импулсе.

Догматичка позоришна критика завршава се углавном средином 80-тих година, када се зачиње нова прелазна етапа. Стара критика се осећа и даље јаче, али нема више бољих и сигурних представника ни посленика, који би је наставили. Старији нерадо и ретко пишу, уколико уопште пишу позоришну критику, а млађи се за њу не загревају, подају се новим смеровима и тежњама. Догматичарска позоришна критика развијала се све до краја 80-тих година скоро као за себе, ограђена готово параваном од позоришта и публике, без јачег утицаја, а отада њена је улога већа. Тако је новим правцем у позоришној критици, скоро напоредо, ускрсао и нов полет на позорници, позоришни живот постао богатији и разноврснији. Па, ипак, догматска критика је деловала и доста повољно на нашу позоришну рецензију. Она је развила, појачала научни дух и смисао, извесну круту озбиљност и резерву, мирноћу и стручну документацију. Она је неминовно, скоро као и модерна критика, спајала литературу с позориштем, али посвећујући се више првој и тако губећи потребну меру. У својом случају пренебрегавало се да је глумачка и позоришна уопште уметност посебна уметност, поникла на сцени, на малом простору од неколико метара, ту се развијала и ту неминовно остала и да овако свирепо уоквиравање у готове, суве, апстрактне формуле удаљава је неповратно од сопствене уметничке стварности, близине и снаге евокације. Догматичари су позоришну уметност враћали науци и

литератури уместо да њих поврате к њој, да би јој служили као помоћно средство и ослонац. Нов правац је морао лако и сигурно овладати, јер је враћао позоришну критику ка сцени. Ту доста важну етапу, која означава прелом у историјском развоју позоришне критике, назвали смо прилично смело.

Прелаз од догматизма ка импресионизму (1875–1887)

Оно што је режија била за нашу глумачку уметност крајем XIX века, то је отприлике ова прелазна етапа за позоришну критику и позоришни живот уопште. Било је и раније наговештаја импресионизма, као што ће бити и чак доцније остатака догматичке естетике до краја 90-тих година, и даље. И један и други правац постојали су са својим представницима, али док се први гасио, управо животарио, други се тек зачињао. Ово прелазно време, односно мешавина и диференцирање између догматичког и импресионистичког правца, у којему случају боље особине овог другог знатно преовлађују, зачиње се углавном 80-тих година. Тај прелаз био је нужно изазван разним и свакако стварнијим околностима. На позоришној критици су обично сарађивали интелектуалци, који су се били школовали на страни или упућени у једну страну, особито француску и немачку књижевност и позоришни живот уопште. Они су, насупрот догматизму и утилитаризму старог кова и навика, иставили критику, непосредних емоционалних и интелектуалних доживљаја, импресија и самосталног личног процењивања и слободног мишљења, посматрајући дело и писца с разних страна и у разним правцима. Ова критика у већини не воли и не трпи унапред устаљене и неподмитљиве формуле, оквире, којима строго и безусловно треба да одговарају сви уметнички облици и изрази. За њу одсада постаје битно: да је уметничка евокација лепа и што је могуће стварнија и убедљивија. Али, главна црта ове критике је претежно слободно, скоро спиритуално, не рећи идеалистичко, схватање уметности, ослобођено баналних социјалних теза и вештачких скрупула и обзира утилитаризма. Јер, по њеној доста слободној концепцији, свака добра, лепа и стварна уметничка евокација у исто време је и корисна и развија конструктивно социјално осећање самим тим што је ретко лепа и педагошка, као појам нечега култивисаног, а не противи се вишој концепцији о лепом и не изазива лоше страсти. Тако она не искључује чак ни убиства, насилну смрт уопште и лоше страсти, ни сатиру оштру и стварну, ако су оденути у изредну уметничку стилизацију. Она је, дакле, либералнија, а заснована је на дубљим психолошким студијама и стварнијој контроли уметничких евокација и утисака. Догматичка критика је била потпуно оптерећена разним излишним или лоше схваћеним моралним и естетичким преокупацијама. Тако Аугуст Шеноа, одлични романиста и драматург загребачког казалишта, у једном занимљивом чланку у „Виенци“ (Загреб, 1873) износи и осуђује ту апсолутну једностраност, површност, неукусност и неодређеност и чак некритичност текуће позоришне критике, засноване скоро само на информативном белешкарењу, и свесрдно се залаже за критику „основану на студијама“, „јер без такве критике нема позоришта.“. Ова се критика одликује, осим тога, и чисто дијалектички, технички, стилизацијом поједи-

ности. Писана је доста лаким, спретним конверзационим, скоро срдачним стилем, протканим психолошким парадоксима, и с прилично живих и свежих обрта. Тај стил већ као да зрачи извесну унутарњу енергију, покретљив је и стварнији. Излагање тече лако, природно, а има, усто, и конферансијерски карактер; није проблемска, строго научна, него се подједнако и живо интересује свестрано. Ова етапа још не зна за потпуне психолошке преокупације, више сценске проблеме и прави либерализам у критици. Има ту и тада још реминисценција догматичке критике чак и код изразитијих представника новог правца. Ова етапа није идејно и формално завршена, дефинитивна, сређена и одређеније упућена једним сигурним током. Још јој недостаје јаке и свесне уметничке иницијативе, и већ због тога има претежно прелазни карактер. Протеже се и преко 1885 г. али се дотле, несумњиво, стварније и јасније осећа.

Зачетник ове прелазне етапе је углавном *Светислав Вуловић*, који пише позоришну критику у „Раденику“, (од 1871 г.) и „Отаџбини“ (1875 г.). Његове најбоље ствари су из средине 80-тих година. Поред позоришних критика¹⁹ штампао је и занимљиве огледе о Ђ. Јакшићу (1875), затим о Сими Милутиновићу (1878–1879). Вуловић је одмах заузео нешто одлучнији став према догматичарима. „Противно догматичарима, а без везе са утилитаристима, – вели проф. универзитета и књижевни историчар Павле Поповић. („Југословенска књижевност“, стр. 129), – Св. Вуловић прави слободну критику“. И, заиста, та слободнија критика успела је да брже и сигурније изазове процес диференцирања у развоју позоришне рецензије. Протагонисти догматизма, утилитаристичке и филолошке критике или су престали да пишу или су се повремено јављали на позоришној критици. Тако нису ни имали стварнијег утицаја на развој позоришног живота, а незнатно и раније. У последње време преовлађивао је и у догматичкој критици извесни либерализам. Најречитији је доказ слободоумни др. Милан Јовановић, како већ спомену смо. Вуловић негује критику која се и по духу, идејама, по техничкој обради, дијалектици уопште знатно разликује од догматичке. Он није тако строги утилитарист, теоретичар са безусловним и унапред устаљеним естетичким формулама и извесним крутим формализмом. Вуловић се, напротив, обарао на такав „луди посао лабораторијски“, који свирепо спутава у стваралачком полету и писце и глумце. Позоришни критичар, међутим, мора тражити извор за своју инспирацију непосредно на позорници, а не једино и највише у делу, кроз књишке и стерилне анализе, како се дотле поступало. Јер она је, као позоришна уметност, самостални род, са својим јаким и природним нагоном, и треба је и по духу и методама одвојити од књижевне. Она мора бити потпуно разумљива, истинита, убедљива и природно проживљена. Формуле су измислили мање даровити и лошији писци, најчешће независно од психологије уметничког дела и стварања, и то у већини ради њих самих. Отуда препоручују глумцима слободну психолошку студију, уз помоћ фантазије, инвенције, и кроз проучавање писца и дела. Глумци ће од сад пронаћи у делу богату грађу и снажан повод за своје уметничке евокације и надахнуће. Сада се по први пут чују нови термини у критици: „глумио је с фантазијом“, „с пуно духа“, „слободно, природно и убедљиво“, „без патетике“, „докле ће са тако громко викати на нашој позоришници“ итд. Патетика је сада већ манир и неуметнички доживљај, који спутава једва осетне психолошке

¹⁹ Своје најбоље критике је скупио и издао у засебној књизи „Из позоришта“, Београд 1879. г.

пориве, фина унутарња сенчења и племенитије нагоне уметничке, саму емоцију, најзад. Уметничка стварност не сме бити ни груба ни банална, него лепа, забавна и стварна, али нипошто и неморална, сувише слободна или можда неправедна у сатири. То је већ, с извесним строжим утилитаристичким назорима, враћало Вуловића старој догматичкој школи. Али, зар то не чине и савремени критичари и писци? Он је присталица Бернове „природне критике“, и самим тим био је делимице упућен ка догматичарима. Али, имао је доста лак, ведар и жив дух, пуно сарказма, који се није могао уоквирити у догматичке формуле. Његов стил је присан, срдачан и конверзациони, а осећање за језик доста живо, природно и интуитивно. Излагање углавном глатко, полетно а техничка обрада појединости, анализа дела и глуме, убедљивија и провејана занимљивим и каткад врло духовитим парадоксима, еланом и свжином, који плене стварније и дубље. Вуловић се, ипак, није у свему ослободио догматичке естетике. Он се бунио противу ње и својом и иначе упорном, бунтовном природом, навикама, схватањем у већини, али је за чист, неконвенционални и некомпромисни импресионизам било још рано. Вуловић је, затим, писао у времену када се догматички правац осећао још јаче, а и сам се у њему васпитао. Недостајало му је довољно знања, стварнијег искуства, снаге и нарочито већег дара, да би можда покренуо читаву и тако пресудну историјску епоху. Био је природио даровит, не заиста у већој и вишој мери, располагао с доста хумора, с укусом не парочито високим и племенитим. По извесним конзервативним назорима, које је каткад показивао о позоришту, и по неким моралним концепцијама, по општем духу своје компилаторске „природне критике“ у извесној мери није се још ослободио утилитаризма и догматичко круте увиђавности. Још се предавао предрасудама старе школе, али не тако и толико немоћно као сами догматичари. Он се, с једне стране, бунио против догматске дисциплине, а с друге, корео приказивање „неморалних сцена“ и нашу „критичку конзисторију“ што не осуђује склапање неморалних бракова у позоришту, и то често проналазио тамо где заиста није било. Наравно, ови назори Вуловића нису били јединствени за целу ову прелазну епоху.

Вуловић је претерано строг, о мерилима намерно подигнутим, често сатиричан и прилично необјектаван. Недостајала му је притом, пуна критичка мотивација и постепена, убедљива анализа и излагање. Волео је као и М. Бан да „заголица“ радозналост, да потресе, узбуди: много управо срачунатости на ефекте, који су често и успевали. Умногome недостајало му је научне солидности и озбиљности, срећености, такта а затим и ширег познавања позоришта. Отуда његове критике имају доста дилетантског и површног, много опсенарија, а мало стварних чињеница и трајних, строго проверених судова, уопште извесног примитивизма, слободно говорећи. Па, ипак, Вуловић спада међу боље критичаре другог реда, а по мешавини догматичког и импресионистичког схватања стоји неизбежно на прелазу старог и новог правца.

Од 1877–1880 г.²⁰ позоришна критика је штура, слаба и оскудна. То су уједно и године веће позоришне кризе. Критика се стварно развијала тек од 1880, г. када имамо и неколико изреднијих представника. До краја ове етапе јавиће се изванредан број критичара, који су оставили мање, каткад само неколико позоришних критика, али и по

²⁰ Позориште је у јуну 1876. г. обуставило рад због Српско-турског рата, а наставило тек почетком 1877. г.

њима заслужују да се помену. То су били вредни, амбициозни позоришни радници, сарадници, и преводиоци стране драме. У сваком случају, међутим, не може им се одрећи извештан смисао за критику и исправно осећање и разумевање позоришта.

Хронолошки треба прво поменути и критичара *Танасија Ј. Миленковића*, београдског позоришног извештача бечке „Српске Зоре“ у 1876 г. Први његов шири допис, који има мање директне везе с позориштем у Београду, у којему говори о позоришту код Грка и Римљана, била, су „Писма о позоришту“. Чланак није писан без извесног стварнијег познавања и вештине. То је у ствари историја позоришта од старина до његовог доба, с краћим и летимичним освртом на позоришни живот у осталим земљама, и на идејне и психолошке моменте у његовом историјском развоју. Доцније се ређе јављао, и то с мањим дописима, више информативним, у којима се срдечно хвали даровита игра глумаца Тоше Јовановића, Ђуре Рајковића, Зорке Коларовићке, примеран рад драматурга Јована Јовановића–Змаја и управника М. Симића. Миленковић је више информативни дописник, позоришни репортер у ужем смислу, који се ређе упушта у критичке анализе, али и не показује за њих стварне могућности. Без дара је и критичног духа, али, у историјском смислу, карактеристичан.

После Вуловића знатнији је и врло занимљив критичар у овој етапи *Хајим Давичо*, по пореклу шпански Јеврејин, и први Мојсијевац у нашој књижевности пре Ст. Винавера Он је био врло популаран критичар, позоришни човек амбициозан и цењен и плодан позоришни преводилац са шпанског и у мањој мери с француског. Написао је већи број позоришних критика, преко 100, у „Виделу“ 1880 г.. анонимно као Хм, Ми-јах или само Х, у „Отаџбини“ (1880–1883), у своје време радо читаних и запажених. Његове су критике имале јачег утицаја на глумце, и стога је с њима често полемисао жучно и сурово. *Давичо је први одомаћио шпански рејерићар у нашем позоришту*; а боље је познавао шпанску и француску литературу, особито романтичарску (Диму–Оца, В. Ига, и др.) и класике (Жорнеја, Расина, Молијера), за које је имао и јаче наклоности.

Давичо је био доста даровит, интелегентан, а усто и доста образован, један од првих ерудита ове етапе. Имао је боље особине једног још недовољно формираног писца, готовог да се брзо одушеви или разгневи, поведе за нечим без потребе или пребаци без стварнијег повода. Његова је главна особина – убедљива критичка евокација глуме и пишчевих анализа, интелигенција и довољна гипкост духа, дакле у основи дескриптивне склоности. Уме лакше и с мање средстава да живо, присно и пластично изваја личност глумца и писца, које у суштини *не разликује* као ствараоце. Друга његова одлика је узорна чистота језика, „ишчешљаног“, с доста унутарње свежине и динамизма, мада каткад помало архаистичног, и, нарочито, поступно прегледно и синтетично излагање материјала. Реферати су му живи, емотивни, скоро есеји, али без дубље и стварније студиозности. Често је истицао потребу драматизације мотива из народних песама и потпуну природност глумачке евокације и дикције. Био је сувише плаховит, прек, каткад, и лако се дао поколебати у оцени, завести, пребацити. Тако се његове оцене померају, и често губи више, трајно и сигурно мерило. Пише често и у егзалтацији, а тада је већ бомбастичан, извештачен и некритичан. То, са другим површностима и особинама, показује да Давичо има

доста дилетантских црта. Па, ипак, његове су критике у већини прожете јачом искреношћу, непосредношћу, уживљеношћу, топлином али и многим познатим баналним догматичким назорима и општим местима. У чланку „О глумачкој вештини“ рекапитулира идеје ретко нове, одвећ познате, опште, сретане још 70-тих година, сличне чак евокацијама М. Бана, Бошковића и др. То га, ето, јаче везује с догматичним правцем. Давичо је, несумњиво даровит, знатнији позоришни рецензент, с извесним, заиста дилетантским цртама, али не ни тако бројним и јаким као код многих из његовог времена, свакако лошији од С. Вуловића, али не и мањи ерудита у позоришним стварима, а у познавању, осећању сцене стварнији је и гипкији од њега.

Овде спада и М. Ђ. Миловановић, који се више пута јављао у „Отаџбини“, 1881. г. нарочито, а и другде повремено. Има доста јасне, здраве и врло логичне назоре, који заиста делимице припадају старој школи. Укус му је бољи и поузданији, а стил миран и разложен, као и излагање. Располаже особинама и темпераментом више него осредњег есејисте. Оштроуман је и опрезан, не без извесне надарености. Али, његове опсервације нису тако снажне, дубље и довољно убедљиве, а ерудиција је осредња. У процењивању је ретко грешио, јер се сналазио сигурно и лако. Пишући о драми *Вукашину* Драг. Ј. Илића вешто проналази боља места, верује у његов дар и успех, који ће с временом доћи. Илић га је, наравно, и доживео у извесној мери, али знатно мање од његових ватрених амбиција, као и што је изневерио оне који су на њега много полагали или друге који су га вазда потцењивали. У њему се свакако гасио дар породице Илића. Приказујући Илићеву драму Миловановић је пружио неколико оригиналнијих идеја о драматизацији уопште. Не воли нигде сувише јаке, поготово вештачке ефекте. Радња мора бити лепо и прегледно распоређена и концентрисана убедљиво око главне личности, и то га делимице враћа драмској концепцији о трагичном догматичког правца. Отуда глумац, као носилац драмске радње, треба да има јачи драмски дар и особине. У погледу инсценације препоручује историјску и психолошку верност или према средини, која се приказује. Декорације и сценска архитектоника, на које се чешће осврће – али зар већ тако рано када на нашој позорници у техничком смислу није било ништа? – треба да су потпуно саобразне главној идеји. Према глумцима био је наклоњен и објективан, али, изгледа ипак, сувише благ. Симпатије су му, свакако: Тоша Јовановић, Ђ. Рајковић, Лаза Лугумерски, Стеван Дескашев, а од дама Емилија Поповићева и З. Коларовићка. Отуда су они радо и увек скоро хваљени. Миловановић је критичар више него средњих могућности, али без нарочитог одушевљења и амбиције за овај посао.

У овом међувремену јавља се анонимни критичар „Српске Уставности“ *Riketti* (1881–83. г.). Доста добро осећа и разуме глуму, иако не познаје у појединостима техничку страну инсценације. Он позориште осећа више интуитивно. Има каткад бољих, дубљих и небаналнијих запаски и несумњиво јачу интелигенцију. Недостаје му, међутим, довољно знања и сигурнијег укуса. Анализе су, заиста, површне, овлашне, ужурбане, идеје оскудне и скоро наивне. Али, глумце добро познаје и лакше запажа њихове битне црте. Види се по свему да је то био егзалтовани љубитељ позоришта.

Плодан је и угледнији критичар *Тодор Сџи. Виловски*, који прво пише за свога уредниковања у бечкој „Српској Зори“ 1878–1881. г., а затим у „Виделу“ 1882–1883. г. и „Отаџбини“ 1887. г. Написао је око 40 позоришних критика од којих се десетак

свакако могу узети као боље и трајније. Он је врло занимљив представник ове етапе. Могао би се слободно, можда, уврстити у догматички правац. Али, оваква класификација учинила нам се из више разлога умеснија и стварнија. Имао је, пре свега, нечега „бановског“ у себи: немиран, плаховит, несталан, несрећен дух, жељан сензација и ексцентричности, пун амбиција и енергије, али без много свога мишљења и укуса. Поводљив је и несигуран у оцени. Слаб и невешт стилист, а очевидно критичар без стварнијег дара. Тешко види истину, мада је истинољубив и поштен. У његовој критици преовлађују социјални и утилитаристички назови. Осуђује приказивање неморалних и друштвених мана и призора, а истиче и хвали изношење лепих особина. У томе погледу, тј. у жељи да се ствари прикажу вазда боље него што су уистини, допушта чак и „опипљиву тенденциозност“.. како он наивно каже. Тако се одушевљава социјалним погледима у драми *Данишеви* од Петра Невског, која обилује алузијама на више класе. Виловски је боље познавао најпотребнију позоришну литературу и глуму, али површно, без дубљег осећања и разумевања. Па ипак је тако радо желео и волео да се таквим знањем, макар и површним, размеће. У опсежном чланку о „Јоци Савићу, придворном глумцу великог војводе вајмарског“ („Српска Зора“, 1878. г.) показао је нешто одређенији смисао за проналажење главних, битних и стварних одлика добре глуме. Ту је врло похвално говорио о лепом дару, вишеструким способностима и угледу овог прослављеног глумца и редитеља српског на страни. Боља му је критика, затим, поводом гостовања загребачке глумице Марије Ружичке Штроци („Отаџбина“, 1887. г.), у којој је издашно похвалио велику уметницу „с пријатним и умиљатим органом“, који „осваја публику у првом тренутку“. Виловски је немачки ђак.. Отуда његова критика има извесног као крутог рационализма, „сивог формализма“, како се неко за њега изразио, који само терете излагање. Марљив је, иначе, доста плодан, и савесно прати позоришне догађаје. Одусевљен је позориштем, и у своје време убрајао се у угледне позоришне људе. То му у нашим очима подиже знатно вредност.

Знатно занимљив као појава у овој етапи је *Данило А. Живаљевић*, свакако најплоднији. Он први пространо и озбиљно уноси стручност и ерудицију у свој посао и тако ствара научну позоришну критику. У времену када су се нескромно пробијали у позоришној критици многи дилетанти, Живаљевићево присуство се осећало и издвојило ширим знањем и темељним проучавањем ствари о којима пише. Мање даровит и не тако еластичан дух, али више ерудит и научно окретан у архивским пословима. Писао је много, прво у „Виделу“ од 1884–1880. г., који је лист једно време и уређивао, затим у своје „Колу“, нарочито 1889. и 1901. г., „Српским Новинама“ повремено, а вероватно и другде. Његове су критике врло опсежне, читаве студије, а могло би се, због своје опсежности, проштампати каткад у читаву брошуру. Обилује богатим научним и архивским знањем, новим и често врло занимљивим подацима о глумцима, који му лепо послуже у разним поводима. Особито добро познаје домаћу литературу драмску, а затим француску и талијанску са које је и преводио за позориште. Разложен је, миран стилист, али, каткад, и патетичан, и са доста архаистичним језиком, па ипак присан, убедљив и пригодније емотиван у евокацији. Живаљевић, заиста, сувише нагомилава појединости, оптерећује излагање и врло често га материјал савлађује. Јер недостајало му је довољно унутрашње снаге, вештине и инвенције. У глуми и драми воли доследност и верност, а шиба, лакрдију, која терети

добар укус. Глумцима препоручује савесну студију улога и комада, а режији да увек сигурно одржи јединство дела и глуме и, нарочито, обради ритам тока радње. Живљевић је, несумњиво, први потпунији ерудита у нашој позоришној критици, без опсена и дилетантизма, који је, усто, свирепо шибао шарлатанство и читаву најездну млађих и недоучених ђака. Он се знатно уздигао у овојој средини свестраним знањем, способношћу и великом љубављу за позориште и књижевност. Његове су се критике читале, а мишљења поштовала у позоришним круговима. Трезвена и стварна памет, могао је лакше и пре да уочи истину која му и није измицала испред погледа. Недостајало му је артистичког смисла и јаче надарености, мада спада у најспособније критичаре ове етапе, која је дала много рецензена, али врло мало даровитих и научно припремљених. – *Лазар Комарчић* пише повремено у „Виделу“ 1886. и 1891. г., а судећи по неким његовим изјавама, и другде анонимно. Написао је преко 20 критика, које су нам познате, од којих би се могле издвојити једва неколико бољих и трајнијих. Нема довољно критичког, сталоженог и видовитог духа. Несрећан је и доста полемичан. Кроз његове критике, скоро обавезно, провејава јако родољубље и изванпатетични занос, који га лако плаве и носе, да брзо губи стварну меру. Недостаје му, затим, одређеног и сигурног укуса. Осећа се јаки утицај старе школе, у стилу, језику, и нарочито идејама, али и извесни нови импулси. У оцени, поглавито глумаца, знатно се пребацује. баналан је, а пише најчешће у отужним суперлативима, површно, и издашно, и кроз стереотипна критичка клишеа. – *Милош Н. Пејиновић*, који се јавља чешће у „Виделу“ (1857–88. г.), „Отаџбини“ 1887, „Гласнику“ Милоја Павловића 1893. г. и другде знатно је срећенији и критичнији од Комарчића. Али, и он не располаже ширим знањем, већ способностима, и вештином. Нешто боље и одређеније познаје немачки и француски позоришни живот. Стилист је тежак, неодређен, нагомилан и најчешће нејасан. Осредњег је укуса. Анализе су му, ипак, психолошки доста пластичне, живе и доста свеже. Оштро је критиковао лош укус публике из краја XIX века, и тражио да се позориште од ње и свих штетних утицаја уопште безусловно ослободи. Па, ипак, Пејиновић није без извесног критичког смисла и јаче интелигенције. Нешто бољи као критичар, а незнатнији као позоришни стручњак и писац је др. *Владан Ђорђевић*, који се јављао повремено у „Отаџбини“ као њен уредник, 1887. и 1890. г. и другде, а у својим успоменама написао неколико топлих страница о позоришним почецима у Београду. Још је под осетним утицајем старе школе, и то се знатно огледа у техничкој страни критике. Стил, заиста, чист, топао, доста правалан, али развучен и прилично реторичан, китњаст. Дескриптиван је у излагању, и отуда је тром. Излагање му је развучено, површно, овлашно, с једноликим опсервацијама, које се често понављају, и са просечним хумором. У оцењивању се знатно пребацује, скоро увек губи меру, и обилује најчешће неукусним и не увек духовитим суперлативима. У своје време сматрао се као озбиљан позоришни човек и стручњак, мада је имао скоро само љубав за позориште. Почео је да пише и драме и критике, према властитом признању, под непосредним утицајем и првим утицима позоришним. Више је литерата него критичар. Занимљивији и бољи као критичар од Ђорђевића, је *Сима Ј. Аврамовић*, повремено рецензент „Видела“, „Отаџбине“ у 1887. г. и др. Писао је мало, ваљда тридесетак критика. Од повремених критичара он је свакако један од најбољих. Он први живо и одлучно указује на прави хаос, несигурност и неукусност у избору преводне драмске литературе, која само

квари укус публике и омета развој глумачке вештине. Примећује, уосталом, врло тачно, да и у репертоару и у јавном животу преовлађује утицај француског духа и уметности, који знатно потискује немачки и онај онемоћали старе школе и њене иживеле навике. Француски је ђак, и то се јаче осећа. Показује шире познавање француске драме, интелигенцију и боље разумевање позоришта. Он није без дара природног и извесног одређенијег укуса, али је све то некако сирово и некултивисано. Тако ће лако и сувише потценити Лабиша, глорификовати Жил Кларсија, чија је комедија *Господин министријар* више штура хроника, с мало стварне психологије и без стварне уметничке евокације. Тако отприлике и о другима. Па, ипак, не може му се одрећи ни јачи смисао ни извесна вештина за критику. *Данило Неделковић* пише у „Отаџбини“ 1887. г. и другде. Строг је, мада слабијег укуса и осредњег знања, несређен је и непоуздан. Познаје боље домаћу драму, за коју вели да је на ниском нивоу. Оштро је критиковао комад *Американски* од Д. Живаљевића, али с мало критичког духа и убедљивости, тада као и у другим приликама. Последњи критичар из ове етапе кога треба поменути био је *Драгуйин Ј. Илић*. Није писао много, једва тридесетак критика. По претежнијим особинама импресионисте могао би се можда уврстити и у новији правац. Али, он је до краја остао углавном веран традицијама и назорима старог правца, и увек утопљен у извесни строги и крути формализам. По томе већ, и по недовољно развијеним особинама, које би га препоручиле најновијем правцу, немогуће га је одвојити од старе школе, у којој се и васпитавао. Писао је поглавито у „Отаџбини“ 1887–88. г., неколико пута у „Одјеку“ 1906. г., у „Политици“ 1905. и 1906. г., а вероватно и другде апонимно. У „Отаџбини“ је написао неколико популарних и полемичних чланака о позоришту и репертоару у којима се осећало извесно незадовољство, вероватно једног запостављеног драмског писца. Био је доста вешт вербалист и стилист, мада, каткад, врло поетски настројен и китњаст, с извесним укусом, али врло непокретан, млитав и површан критички дух, без оштрине и дубине. Тешко је проналазио истину, мада је умео доста спретно да нађе јаче и драматичне призоре и да их изложи прилично пластично. Недостатак критичког духа није се могао ничим стварним надокнадити, па чак ни ерудицијом, уколико ју је имао. Ове скоро недостатке, које видимо у осталим његовим радовима, особито драмама, као површност, плаховитост на махове, несређеност, слабу студиозност и извесни старовременски манир налазимо, ето, и још јаче, чак и у позоришним критикама. Он све те недостатке покушава, каткад, да маскира вербализмом, али не успева. Нешто боља и студиознија му је опсежна рецензија о комаду И. Војновића *Смрт Мајке Јуџовића* (април, 1906. г. „Одјек“), којој, међутим, много смета његово свагдашње песничко расположење и подигнут, патетичан тон, у основи врло лажан и извештачен. Због ове рецензије полемисао је с Јефтом Угричићем, редовним позоришним извештачем „Политике“, који је био нешто строжи према Војновићу. Према глумцима, Илић је био благ и питом, вазда насмејан и готов на тражене уступке. Његове су симпатије: Милка Гргурова и Марија Ђорђевићка, коју је галантно, али с правом, похвалио, у врло успешним креацијама Маритане (*Дон Цезар*) и Доре Кинолове (*Нарцис*), а прву у сјајној роли Нарцис, која ће остати незаборавона у аналима позоришне уметности југословенске. Илић је имао извесна заиста занимљива схватања о позоришту. У напису „Позоришна гостовања“ (14. XII 1905. г., „Политика“) изјаснио се одлучно против гостовања страних глумаца, јер се, вели, тиме

ништа стварно не постиже. Уместо тога, наше глумце треба слати на страну да се усавшавају. Док је у првом случају био у заблуди, у другом је имао пуно право.

У чланку „Неке напомене“ („Политика“, септембар, 1906. г.) пише о дикцији доста правилно и тачно. Задржао се на глумачкој дикцији поезије и прозе, које су свакако различите. Напомиње да се тиме раније бавио савесно у режији Јован Ђорђевић, а у новије време и Алекса Бачвански, наш изврсни трагичар. Бачвански је умео да „монотоним стиховима“ „даде полета и лепоте“. Затим је изложио своје схватање, не толико оригинално, али занимљиво, да се опет у то време почело поново говорити о неговању дикције. „Стих се не сме певати, него говорити“, јер „музика стиха“ захтева да се „ни једна реч у свом гласоудару не сме изговарати друкчије но онако како се изговара у читању саме прозе“. Познат је манир старе глумачке школе у дикцији, која је имала нарочиту интонацију, у основи неприродну, с обзиром на психолошку природу речи. Против тога се буну Илић и налази да се велике страсти, екстазе не смеју манифестовати „претераним бацакањем руку, ногу, главе и тресењем целога тела“, јер то изазива смех или сажаљење, али се, такође, не сме ни викати нити брзо говорити, нарочито не по извесним шаблонима.

Прелаз од догматичке ка импресионистичкој критици није, дакле, извршен нагло. Он је текао постепено и доста сигурно. После догматичке критике, која није благотворна по наш позоришни живот, ушло се у ову прелазну етапу знатно утицајну. Романтична епоха у развоју нашег позоришта била је већ добрим делом ишчезла. Тако ова етапа позоришне критике одговара углавном прелазном времену у глумачкој вештини од романтизма ка реализму, где се ово диференцирање није извршило тако брзо. Али ипак, тај занимљив процес диференцирања обавио се углавном напоредо. Ова прелазна етапа није имала великих критичара. Али њен историјски значај тиме се нимало не умањује. У времену када се требало борити против једне штуре, моралистичке и утилитаристичке критике догматичке епохе, против предрасуда и навика целог времена и средине, није се могла ни очекивати једна дефинитивна и сређена критика. Отуда је ова критика претежно полемична, жучна, сатирична, борбена и делимице идеолошка и програмска. Са оним што се знало, а није се знало много, разметало се и распојасавало се. Диференцирање се вршило полако, можда дуже времена него што смо означили, свакако почело раније, а завршило се доцније. Тако нас ова прелазна уводи у најбогатију, најразновронију и најзначајнију и по времену најдужу етапу *импресионизма*, која несумњиво представља до сада највиши врхунац стваралачког полета и домета у историји позоришне критике, а има и више знатних и репрезентативних критичара. То је заиста доба када се у критици наша и стварнија мера, сигурнији путеви за разумевање и блиско осећање живота на позорници, али и када се о позоришту и глумцима почело говорити свестраније, обазривије као и о осталим уметничким значењима.

Импресионизам (1887–1932)

Импресионизам, у ужем смислу, развио се још у догматичној и прелазној етапи. То је научни и уметнички смер у оцењивању и тумачењу уметничких дела. Техничке

изразе – козерска, конференсијерска, духовита, лака, забавна и др., који се често чују, када је она у питању, не треба разумети буквално, него само као битну ознаку њеног артизма, технике писања. То нипошто не умањује њен научни значај. Појам „импресионизам“, који у овом случају није тачан и стваран, узет је у невољи, да се одржи и спроведе до краја историјски континуитет позоришне критике, како је овде замишљен и испланиран. Импресионизам бележи видно само једно својство критике, али не и њен целокупни значај научни и интелектуални. Богдан Поповић, који је уистину творац, главни и најјачи писац ове етапе, врло духовито обележио је природу сваке, па и ове критике: „Из горњих напомена било би погрешно закључити да писац импресионистичку критику не цени довољно. Сасвим напротив, он мисли да је импресионистичка критика основа свакој критици, да без полазне тачке и грађе, коју даје импресионистичка критика, не би имало о чему да се размишља, и да без ње не би уопште могло бити естетичке науке. Једина критика, која не би била импресионистичка, била би она коју би човек написао не прочитавши дело о којему пише. Уосталом импресионистичка критика је дала оно што је досад урађено најзанимљивије и најлепше у књижевној критици, и то ће вероватно тако и даље остати.“²¹) Други естетичар и књижевни историчар, такође врло убедљиво и тачно даје обележје те критике: „У суштини свака је књижевна критика (не говорим о историјској) импресионистичка. Критика се увек своди на утисак, који добијамо од једног књижевног дела; друго што она не може бити. Но, она тиме нимало не губи право да се сматра науком, или да захтева спрему и труд, напротив.“²² Али, баш у томе и лежи неуспех догматичке критике. Она је третирала позоришну уметност као једно архивско питање, не трудећи се да се њома надахне, загреје и да је проживи непосредно и дубље. За њу су књишке чињенице биле одлучније од утисака који се добијају у позоришту. Одсада, међутим, развиће се критика, која постаје као и свако уметничко дело, кроз надахнуће, утиске и размишљања помоћу њих и научних чињеница, све у једном циљу да се реконструише, осветли и документује једна уметничка стварност, у конкретном случају позоришна.

Занимљиво је одмах истаћи да су главни представници овог правца позоришне личности које су провеле дуже времена ради студија на страни. Школовали су се већином на великим универзитетима у Француској и Немачкој, а неки и у Русији, и другде. Треба признати да отада у правом смислу почиње *европеизам* у нашој литератури и уметности уопште. Велика је заблуда, свакако, гледати у овој значајној духовној асимилацији вандалску најезду европеизма на расну интуицију и уметност. Треба се само сетити оног заиста духовног примитивизма и конзерватизма, који су дотле вејали кроз нашу позоришну критику и јавни живот уопште. Неколико овлашно или погрешно схваћених идеја западне драматургије прежвакавали су читави нараштаји и сва позоришна критика, и тако се силно губио ужи додир са током духовног и позоришног прогреса на страни. Заборавило се да се драматургија брзо развија и свакодневно скоро иставља нову проблематику. Уосталом, лепе и трајне духовне одлике могу само користити онима који им се прилагођавају или их усвајају,

²¹ Богдан Поповић: „Огледи“, књ. I. Предговор, стр. VI.

²² Павле Поповић у приказу књиге С. Пандуровића „Разговори о књижевности“, „Прилози итд.“, књ. VII.

а нипошто спутати им унутарњу иницијативу и нагон, или уништити већ стечено. И догматичка критика се разметала извесним европеизмом, али није успела да продре у његову духовну суштину нити је познавала нити пратила резултате модерног сваралачког духа у европској уметности. Импресионистичка критика, међутим, развија се напоредо са током, идејама, западне цивилизације, и доприноси да се наше позориште креће по узорима великих светских позорница тако да смо убрзо добили своје сјајне Коклене и Гитрие, Саре Бернар и Виталиане, у највећој мери. Импресионизам је облагородио и оплеменио наш унутарњи израз, унео богатство уопште. Он је једноставно изазвао и нов реалистички или психоаналитички правац у глумачкој уметности, прогнавши извесни несносни и патетични манитр са позорнице, који је дотле силно господарио. Та критика није више утилитаристичка, него естетичка, што од сада значи тежњу да се нађе лепо и створи јасан, пречишћен појам о лепом и уметничком, а то је, по њеном схватању, у исто време и корисно и социјално и морално. Њу више не интересује само једно или поједина питања из позоришног круга, него управо све што се на сцени догађа. Позоришна уметност је самостална, са својим посебним интересима и смеровима, који налазе свој психолошки ослонац и оправдање у књижевном, драмском делу. Евокације са позорнице треба да су вазда лепе, стварне, духовите и убедљиве. Сваки покрет, ма и најмањи, макојег глумца треба да је исто тако трајна и велика уметничка творевина као и највеће драмско дело. Велики богодани глумац треба да се труди да се у својој уметничкој врсти уздигне до висине једног Шекспира, Гетеа или Ожиеа. Стварање глумца није више вештина, него уметност, као и свака друга. Симпресионизмом у позоришној критици дошао је либерализам у уметничком стварању на сцени. Глумац може да употреби сва допуштена средства, да своју уметност оствари потпуно, јасно и стварно. Стога треба да је и већи ерудит и добар психолог и вешт опсенар и опрезан фолклорист и јаке интелигенције, да брзо и лако продире у ствари које друге злопате, и нарочите живе, креаторске маште, да духовито и стварно реконструише један доживљај и стварност. Флобер је прочитао на стотину дела, да би написао своје класично дело „Саламбо“, и једну стручну књигу од 400 страна in quatro, само да не би погрешно унео један кедар у Астартин храм. И глумац мора, да би успело играо, рецимо Шекспира, да прочита бар половину његових дела и студија о њему и њима, како би га потпуно разумео, јер је на пример Хамлет синтеза свих типова, идеал сваког глумца. Глумац, дакле, треба, као скоро и редитељ, исто толико да прочита и пручи, да не би, на пример, Клитемнестру или Антигону, Тезеја или Прометеја играо по истом шаблону као Хамлета или Вронског, гђу Освалд или Нору, и да не би натукао котурне или тогу или можда шлем, уместо фрака или цилиндра, оборио копље косо уместо затурио усправно на раме, итд. Критика се, затим, почиње врло озбиљно да интересује за режију, којој оставља самосталну уметничку иницијативу, а признаје чак и њене посебне стилове, препоручујући или критикујући их. Њен интерес није мањи ни за такозвано техничко аранжирање позорнице, за сликарске, саветлосне и друге инсценаторске појединости модерне позорнице. Речју, то је вишеструко интересовање и ангажовање за позориште, које се слободно узима као уметност, равна свима другима. То више није компилаторска и имитаторска вештина, него креативна уметност, која захтева исте строге услове и обзире као и сликарска, вајарска и песничка. Она није заиста ни вајана, ни бојом малана, ни писана, али је живо и

пластично, покретљиво и непосредно изграђена од властитог унутарњег самопрегора, од фино уритмљене и колорисане дикције, стварних гестова, пластичне мимике и непосредних дахова, који те чаробњаке сцене надахњују и усплахирују као и сваког другог уметничког прерадоца Тај високи култ позоришта као уметности, са другим, чисто техничким и психолошким битностима, и чини да је импресионистичка критика била и остала живи и неодољиви покретач истинског уметничког стваралаштва на позорници. Ту није у питању само научни метод, него читав научни рад.

Импресионистичка критика сачувала је углавном идеолошко јединство. Али, у њој се огледају две школе, два пресудна и јасна утицаја – француски и немачки. Прва се највише бавила психологијом, уметничком обрадом карактера, дикције и мимике, залазила у најфиније танчине духовито и пластично по извесној доследној аналитичкој методи; она је научна и уметничка у исто време, духовита, жива и забавна, али недовољно позоришна, дакле више књижевна врста; друга, међутим, више је проблемска, и живо се интересује за режију, за разне стилове инсценације и аранжирања сцене и њихову верну, примену, као и за све друге битне позоришне појединости; тражи извесну упрошћеност и као рационализам у уметничкој стилизацији. Практичност, првенствено позоришна и техничка – то је за њега битна позоришна одлика. Прва је *психоанализаторски импресионизам*, а друга *импресионистички догматизам*, у оба случаја доста слободно речено, и у невољи.

Психоанализаторски импресионизам

Овај правац има више и бољих представника. Оно што је најбоље у нашој позоришној критици припада њему. Он је први унео либерализам у критику и створио уже и недељиве везе између позоришта и публике. Њен уметнички ниво је у већини висок. Убедљива је у филозофско-естетској документацији и поступку и тако плени сигурно. Почиње обично духовито, развија се сигурно, подробно, озбиљно не увек у строго научном тону, а завршава се с лепом и духовитом поентом. Најчешће је под утицајем француског духа, укуса и литературе. „Читав је нараштај однегован у идејама великих француских критичара, и одликује се врло великом и разноврсном и интелектуалном културом и једним од набогатијих и најкоректнијих стилова“²³ Психоаналитички импресионизам није потпуно, верно и стварно обележје једн врсте импресионистичке позоришне критике. За њу је позориште само унутарњи уметнички доживљај. То је студиј за људске нарави и живот. У њој се испољава жива тежња за симболима и интелектуалним апстракцијама, за интуирањем, али ипак овлађују стварне опсервације и култ стварности. Интересује је више унутарња страна глумачке уметности него спољна, техничка или питања сценског аранжирања. Она не тражи технички план, али жели и условљава психолошку студију. Када говори о позоришту, то више чини са естетско-филозофске основе, него са гледишта сценске проблематике, стилова, праваца и система режијских и техничких. За њу је позориште доживљај који се

²³ Павле Поповић: Југословенска књижевност, део „Критика и историја“, стр. 151.

мора пронети кроз сва критичарска чула, да постане уметничка стварност. „Само оно може наћи места у нашој памети што прође кроз наша чула“²⁴, то би било као неко морално и естетско осведочење овога правца. Критичар се понаша као у некој галерији слика у којој ужива у лепоти облика и негледајући у томе ову или ону школу. То је драж уживања без догматичких предрасуда и тегаба. „Критичар је човек – вели А. Фране, и то тако лепо илуструје овај смер, – који прича доживљаје своје душе међу узор-делима.“²⁵ Овај смер унео је много лепог духа, артизма, свежине, небаналности и разноврсности у позоришну критику импресионизма.

Творац научне критике и модерног импресионизма, те и овог правца код нас је познати естетичар и филозоф *Богдан Поповић*. То је критичар изредног дара, високих интелектуалних и моралних особина, јаке интелигенције и врло обимне ерудиције. „Он је створио модерну књижевну критику српску“ (Ј. Скерлић). На позоришној критици радио је доиста мало. Али, са неколико познатих позоришних реферата, и затим оних необјављених у самоме позоришту, данас изгубљених, својим личним радом у књижевно-уметничким одборима, с глумцима уопште, дао је непобитно и живо највише доказа о својим најширим и великим способностима и јачини једног култивисаног и срећеног духа. Прва његова критика штампана је у „Отаџбини“ (дра Влад. Ђорђевића) 1887. г. о Моретовој *Дона Диани*, а затим се јављао, после дуже паузе, у „Српском књижевном гласнику“ у јануару 1906. г. с опширним рефератом поводом гостовања славног талијанског глумца Ермете Новелија, када је први имао смелости да га подвргне свестраној критици. Написао је, затим, један потпуно позоришни предговор књизи „У позоришту“ од Св. Петровића, 1928. г. и дао лепу критику драма Бомаршеових (студија „Бомарше“, „С. к. з.“). Али и без свега тога, његово се име мора увек неминовно забележити најкрупнијим словима, јер је Поповић усавршио нашу књижевну, научну критику и подигао је на висину савремене европске. Отада се књижевна и позоришна критика развијају напоредо. Ако би се, међутим, желео објаснити овај нагли развој критике, њена висока уметничка и научна мера, то ће се моћи учинити само кроз његову личност. Ту су, чини нам се, извори, почеци наше модерне књижевности. Он, уосталом, и није био текући, дневни критичар, него пре теоретичар, филозофско-естетски мислилац. Поповић се, затим, не може уврстити у овај или онај правац, нити у овај степен наше класификације, јер у својој моћној личности, у једном богатом и свестраном духу спаја све ове научне и уметничке смерове. Он је на челу ове етапе, и то на највишем месту, које се каткад додирује са врховима, у савременој европској критици. То је наш Сент-Бев, Деметр, Рускин, Бјелински или Лесинг, највише уопште што је са Скерлићем и другима дала наша научна књижевност и уметност. Само ружна пакост и злоба ситних људи и болесних фантазија, који на све гледају очима ситним и као из уља, хтеле су да га унизе.

Поповић има изврсно осећање позоришне уметности. Критике су му врло живе, стварне и убедљиве евокације, прожете ведрим, здравим и духовитим галским, уметничким хумором. Необично брижљиво и сигурно залази у анализу игре и глумаца, гледа их са више страна, у разним околностима; намеће им затим извесне препреке,

²⁴ Св. Тома Аквински.

²⁵ А. Франс: *La littérature*. Paris, 1889.

куша их, најзад у њима оживљује читав један свет фантазије. Он све то чини врло лако, живо, емотивно, стилном врло течним, тачним и пуним живота, који неодољиво плени. Као критичар он је изградио свој филозофско-естетски став, који је код нас иначе врло познат и живо безразложно и недуховито нападан. Поповић је тако створио своју школу и критику, изградио дефинитивно један одлучни филозофско-естетски поступак, и груба је предрасуда мислити да је у томе неоригиналан. Али, о томе други пут. Као оснивачи и први уредник „С. к. гласника.“ (1901–1904. г.), који је имао највише утицаја на наш књижевни живот, данас га већ потпуно изгубио, и у којему је искључиво неговао и спроводио тај начин писања и популарисао тај дух, снажно је утцао и на развој књижевне и позоришне критике, књижевности и позоришта уопште. Поповић остаје једна крупна вредност у нашем духовном напору и изразу, творац научне импресионистичке критике засноване на поуздано провереним и документованим анализама и закључцима. Он се није опијао блештавом дражи речи, колико је рушио заблуде духа силином доказа и постављао научне и књижевне истине кроз свестрану филозофско-естетску радозналост и темељност.

Од 1887–1900. год. позоришна критика је оскуднија. Било је свега неколико познатијих и признатијих, и читав низ, баласт анонимних и незнатнијих. Тако у „Дневном Листу“, који највише заслужује да се узме у обзир, све до 1902. год. критика је прилично штура. Више је дилетаната, једва незнатно надарених, а увек анонимних. Стање је знатно боље последњих година, и нарочито у првој деценији XX века. Тај предратни период је најзначајнији у нашој литератури и позоришту уопште. То је време када су наши изредни и први елитни интелектуалци најплоднији и најактивнији.

Хронолошки је први у овој етапи, после Поповића, *Драгомир М. Јанковић*, који је један од најизразитијих представника овога правца. Он је талент и ерудит првога реда, врло интелегентан и култивисаног укуса, изврсни зналац неколико језика. По скоро свим својим интелектуалним одликама, Јанковић примерно представља солидност школе Б. Поповића. Прва његова критика је објављена у „Отаџбини“ 1888. год. на комад *Досадни свети* од Пајерона. Ту је, затим, писао непрекидно од 1888–1891. г., даље у „Искри“ Андре Гавриловића („Наше позориште и ми“, „Салвини у београдском позоришту“ и др.) где се потписивао анонимно са проф. М.“ и „Катица М.“, у „С. к. гласнику“ од почетка 1901–1908. год., с незнатним прекидима. У „С. к. г.“ био је најактивнији критичар: тако пише целе 1901. год., прве половине 1902, једанпут 1904. и целе 1905. год., напореда с Павлом Поповићем, В. Чајкановићем и, најзад, 1907–1908. год. Јављао се чак и у „Виделу“, повремено крајем XIX в., где је објавио и једну доста слабу хумореску. Јанковић је изврсно познавао француску позоришну критику и литературу уопште, драму поготово. Били су му очевидно узор Богдан Поповић и Жил Леметр. Имао је изванредну љубав и разумевање за позориште и глумце, и важио, не уосталом без разлога, за првог и правога позоришног ерудиту. Располагао је, усто, прворазредним особинама доброг критичара од дара, укуса, живе маште, артизма и знања. Његове критике стилистички иду у најбоље написане пасаже у историји позоришне критике, са ретко тако гипком и сигурном интуицијом за наш језик и стил. Јанковић је јако утицао да се овај нов правац учврсти у нашој позоришној критици. Позоришни ерудит и стручњак у добром смислу, он је подигао вредност и значај позоришне импресионистичке критике, после В. Поповића, на један завидни ниво. Најзад, он је један од највећих позоришних критичара, које имамо и каквих данас уопште и немамо. – *Светлолик Јакишић* је врло плодан и

популаран критичар. Потписивао се анонимно са *Нагу*. Писао је прво у „Виделу“ од 1891–1895. г., а затим у „Штампи“ 1907–1909. г., и доцније. Почео је да пише, дакле, доста млад, али с ретком амбицијом, с љубављу за посао и с доста начитаности, која се често видно испољавала. Ствари је увек, претходно марљиво проучавао. Био је иначе доста даровит, жив и гибак дух, духовит и са живом маштом. Написао је низ занимљивих и духовитих козерија, књижевних и са разних конференција, Тако се у једном извештају с предавања Богдана Поповића одушевљено и врло ласкаво изражава о предавачу, указујући на њега као на талент, дух и ерудиту од првога реда. Јакшић је, поред француске, знао боље и немачку литературу и позориште. Али, по своме свежем, течно, козерском, често врло инвентивном стилу и начину писања, по отвореним симпатијама за Б. Поповића, припада овоме правцу. Доцније већ Јакшић се ослобођава младалачких наивности и предрасуда и постаје бољи позоришни критичар, који показује шире и стварније осећање и познавање ствари о којима пише. Оставио је богате податке о глумцима тако да је његова критика била најчешће жива и занимљива текућа позоришна хроника. Био је често строг, одсечан, више него што треба. Његове глумачке симпатије су Милка Гргурова, М. Гавриловић, Илија Станојевић, Тоша Јовановић, Ђура Рајковић. Написао један топао и интелегентан оглед о Тоши Јовановићу (1846–1893) поводом његове смрти, у којему га је дирљиво и с дивљењем ожалио као великог југословенског глумца, ненадмашног трагичара и ретко способног интелегента. То је нешто најтоплије што је о Тоши написано код нас. Али, Јакшић, и поред неких бољих особина, није био довољно израђени, дефинитивно пречишћен критичар, фразер, реторичан, излагање не увек добро повезано, ту и тамо знатно гибљив, поводљив, знање можда сувише енциклопедијско, али површније, и местимично наиван. Новинарство је почело да гуши у њему лепе способности књижевне, као што и данас чини с многима свирепо.

Ундецим, анонимни критичар, писао је активније у „Српској Застави“ 1891, а и доцније повремено. Сретали смо га и другде. Интелегентан је, доста разложен и осетно жив дух. Боље познаје француску књижевност, новију драму особито, а и домаћу. Позориште правилно схвата и стварније осећа. Он је за потпуну слободну глумачку интерпретацију. Стил му је једар, у већини чист, са ту и тамо лепим обртима, парадоксима, а укус доста поуздан. Плаховит је често, па се тако понесе, уплахири и пребаци у процењивању, губећи лепу критичку меру. Строг је више него што би требало. Његове критичке могућности нису незнатне. *Vergnaud* је критичар „Српске Заставе“ од 1892–1894. г. доста плодан и разноврстан. Полемичан је и жучан, и то му смета да мирно види истину. Истинољубив је, међутим, отворен и поштен, али плаховит и недовољно одмерен. Плаховитост у критици није добар и поуздан, мудар саветник. Критичких опсервација има свугде, свежих и оштрих, које одају и бољу интелигенцију и изванредан дар. Оцене су му највише изречене „у ватри“, у залету, као између пушкомета, и, дабогме, мање тачне и убедљиве. Он је свирепо и непоштедно шибао разне баналности и неукусности на позорници, које су требале да пређу у манир, навику. После Јакшића, *Душан Л. Ђокић* је у овом међуверемну један од најугледнијих и најбољих позоришних критичара и људи. Он је ерудит првога реда, редак позоришни ерудит, с бољим укусом, интелигенцијом и један је од најбољих наших познавалаца и преводилаца француске драме. Поред низа преведених књижевних дела и чланака, превео је за позоришта око 70 комада, која су играни.

Преводи врло течно, лако, с лепим осећањем сцене, што је врло значајно у овом послу, нарочито: Молијера, Е. Ожијеа, А. Диму сина, В. Ига, Ж. Куртелина итд. Прво се појавио у „Преодници“ (чији су уредници били Б. Нушић, В. Илић, старији Драг. Ј. Илић, наизменично) 1891. г., затим у „Колу“ Данила Живаљевића 1891, „Српском Прегледу“ Љ. Недића 1895, „Реду“ П. Маринковића 1894. г. и др. Врло је плодан и свестран. Ђокић је по својој природи више литерата него критичар. Али, он има несумњиво добар укус и стварније осећање за позориште и литературу, поготово драмску. У анализама, које су често прилично троме, са спорим доношењем суда, са извесним одуговлачењем да се дорекне, нема дубљих опсервација нити јаких крупних позоришних проблема. Све се обрће око познате и стопутно претресане позоришне тада актуелне проблематике. У оценама нема потребне чврстине, сигурне мере, довољно одређености, и отуда се безмало пребацује. Полемичан је, каткад, али тада ипак показује лепу дисциплину духа и такт, ту иначе тако потребан. Анализа му је сувише дескриптивна, трома и без полета и има нечега сувог, старовременског. Нарочито му смета преопширно излагање садржаја, које оптерећује критику. Ђокић није без извесних стварних позоришних идеја. Своје живе симпатије везивао је за француску, а тако оштро негирао мађарску литературу, као нешто од багателног уметничког ранга и значења. Он није, уосталом, ни без уметничког смисла и духа, бољг укуса, и свакако је један од правих ерудита у нашој позоришној критици. Не треба заборавити да Ђокић има неоцењиве заслуге за наше позориште. Он је обогатио наш репертоар модерним страним комадима, утичући тако повољно на укус позоришне публике, коме је тада трчбало кумовати. У времену када је нашем позоришту претила опасност од лаких, забавних и мелодрамских оперетско-парадних мађарских комада, Ђокић је притекао у помоћ својим солидним преводима, особито француских драма класичарских колико и најмодернијих. Он је један од наших најзначајнијих и најзаслужнијих популаризатора француске драме, позоришта, културе и тога читавог правца у нашој новијој књижевности. Није мало писаца, који су се први пут из његових превода, обавештавали о богатој француској литератури.

Мање значајан као позоришни, а више као књижевни критичар је *Верро*, који се јавља у „Виделу“ 1892–1893. г., а повремено, судећи по стилу и другим особинама и доцније. Јаче је интелигенције, и доста духовит евокатор. Критике су му претежно књижевне, а са мање позоришних реминисценција. То је уосталом главна одлика доброг дела позоришне критике за читаву деценију. Често је полемичан, са осетном сатиром. *Alcade* је већ занимљивији позоришни рецензент „Видела“ у 1893. г. Миран, доста срећен, убедљив и разложен психоанализатор с доста лепог хумора и знања. Излагање срећено и прегледно. У одушевљењу, које га ређе обузима, брзо се пребаци. Симпатија му је изврсни Милорад Гавриловић, за кога вели да је „млад и генијалан уметник“, дакле у времену када је овај отпочео своје царски раскошне и славне позоришне дане. Познаје добро позориште и драмску литературу, особито француску. Изразито позоришну критику негује *Jeanette* у „Виделу“ 1894. г. Дубље, стварније разумљиве мисли, јачи и живљи израз у евокацији, боље осећања ствари глуме, оштрије запажање и врло прегледна, чиста анализа. Воли савршену прецизност, тачност, али и често се подаје књишким апстракцијама и дефиницијама и има нечега претерано формалистичког у духу и укусу. *Orion* је осредњи рецензент

„Малог Журнала“ у 1894. т., а ређе и доцније. Познаје површније француску драму, а нешто боље Диму сина, кога ипак стварно не схвата, не цени правилно. Воли дуге анализе, изводећи их доста прегледно, али се у томе понавља и неизбежно постаје баналан, монотон. Није добар стилист; дикција му је доста патетична. Бољи и од Јакшића и Ђокића по својим критичким способностима је *Милутићин К. Драгутиновић*. Пише акивно у „Делу“ од 1894–96 г. Он је критичар од несумњиве надарености, јаке интелигенције и шире ерудиције. Иако није увек и довољно оригиналан и срећен, Драгутиновић ипак одаје позорзишног писца, који зна шта хоће, уме да довољно самостално резонује и има храбрости да неvezано каже своје мишљење, макар и сасвим неповољно. Има чак и занимљивих рефлексивних пасажа, који нису уобичајени у нашој позоришној рецензији. Он добро познаје класичну и целу француску литературу, има своје одређене симпатије у њој, и међу глумцима. Живо прати чак и позоришни живот на страни, трудећи се да са сценским актуелностима упозна нашу јавност, што је у своје време било неопходно и много значило. Његове критике садрже све одлике праве позоришне рецензије. Пише живим и занимљивим стилем, који се лако намеће и плени. – *Слободан Јовановић* је, после Б. Поповића, један од најбољих наших позоришних критичара све до почетка XX в. Врло јаке интелигенције, даровит, шира ерудиција и гибак дух. Није писао ни дуго ни много, али неколико ствари од онога мало, али много вреднога што је оставио, спада у најбоље и најтрајније пасаже у нашој позоришној критици.

Јовановић је писао позоришне критике прво у „Реду“ П. Маринковића 1894. г., а затим у „Српском Прегледу“ Љ. Недића 1895, који су тада били врло цењени листови. Он је умео духовито и продорно да уђе у суштину ствари и да отуда извуче истину. Продубљавање појединости откривало је један мање анализаторски смисао, с обзиром на префињени артизам Б. Поповића, али је речито показивало његово оштроумље, незбунљивост, одлучност и жив дух. Оригиналан је, иначе, као критичар и мислилац, јер има и својих доста занимљивих идеја о позоришту. Врло вешто је мирио извесни блажи утилитаризам с уметничким амбицијама позоришта. Јовановић располаже са особинама критичара првога реда, има усто сигурно, стварно и живо осећање за глумачку уметност. Отуда су његове оцене глумаца у већини врло тачне и оштроумне. Недостаје му често шира позоришна стручност, апсолутна посвећеност питањима позоришним. Иначе, то нимало не умањује његов високи критички ранг. Јовановић иде у онај врло мали број сјајних прегалачких и стварно даровитих духова које наша литература и наука имају и могу да покажу на страни. У позоришној критици поготово. Доста је знатан позоришни критичар *Божа Савић*, данас врло занемарен, који је врло активно писао у „Малом Журналу, од 1895–1901. г., а. затим у „Малом Дневнику“, јутарњем издању тога листа, и то међувремено. Последњих година мање је активан, али, рецимо до 1900. г., Савић је несумњиво наш најплоднији позоришни критичар. Занимљиво је напоменути да је написао већи број позоришних, доста живих и инвентивних портрета о нашим и страним позоришним личностима, глумцима и писцима. Био је свакако јаче интелигенције, не без извесне надарености, са извесном широм, али не и дубљом, темељном и поузданом ерудицијом. Нарочито је радо и доста добро, можда најбоље од свега што је створио, писао о француској литератури, поглавито о романтизму као покрету, и о његовим пред-

ставницима; његови портрети неколиких писаца писани су са подробнијим анализама, стварније и доста инвентивно, као о В. Игу, Е. Ожијеу, Дими оцу и сину, Бернстену и др. Романтизам је импоновао, годио његовом у основи театралном духу и сентименталном схватању света. Савић је прилично конзервативан са још, за чудо, јаким утилитаристичким назорима. Он, усто, нема довољно одређен и поуздан укус, нити позоришних идеја, а оцене су му извучене површно. Написао је у свему око 200 позоришних чланака, сасвим неједнаке вредности и значаја, често о неактуелним питањима и без нарочитог плана и смера. – *Боривоје Појовић* је свакако неправедно запостављен. Необично вредан и плодан, објавио је велики број позоришних критика. Писао је у „Делу“ од 1895–99. г., а затим од 1903–1907. г., па у „Бранковом колу“ нарочито 1898. г. У своје време се радо читао и имао извесног утицаја на наше позориште. Није без осетнијег дара и јаке интелигенције. Познаје најбоље француску литературу, особито новију драму, за коју и везује своје симпатије. Критике су му претежно позоришне, али суве и формалистичке, Али, његови позоришни реферати су у већини образац како треба писати позоришну критику. Преплављени су често позоришним реминисценцијама. Каткада су и само позоршни, без књижевних или само књижевних осврта. Он је несумњиво најизразитији позоришни рецензент, најближи позоришту, али не и највећи и најбољи. Поповић је ипак критичар више него осредњи, управо на оном степену вредности на којему је на пример био и Св. Вуловић. У „Виделу“ пише доста, активно анонимни критичар *V. Ettiene*, с много амбиције и топлине за позориште и глумце. Али, критике су реторичке, развучене, китњасте једнообразно емотивне и с доста диспаратног. Укус је доста несигуран, знање незнатно, а оцене неуверљиве. Воли шаренило, блесак и јаке ефекте. У „Искри“ 1898. г. пише позоришну критику *Андра Гавриловић*, који је и уређује и потписује се анонимно са „В. Д. Ј.“, „В.“ и „Вл.“ (како нам је сам протумачно). Критике су доста сажете, кратке, ваљда због малог простора у листу, сувише суве и дескриптивне. Али, тако се и с мало речи кажу незнатне појединости. Стил му је миран, не толико крут. Он нема већи дар и живљу машту, али је доста разложен и логичан. Недостаје му лепих анализа или стварних критичких потеза, који би били израз једног снажног духа. Критике су му претежно позоришне и често обилују и новим идејама, не увек и занимљивим. Једанпут је предлагао да се изврши концентрација путничких позоришта, не без разлога. Тај предлог је касније и остварен, а данас је, чак и после формирања бановинских позоришта, такође актуелан. Гавриловић је мало писао, али и по томе заслужује да се помене као један од стварнијих критичара другог реда.

Један од најизразитијих представника овога правца и нове критике је академик *Павле Појовић*, проф. југословенске књижевности на Универзитету у Београду. Он заиста није активни, текући, редовни позоришни критичар. Објавио је једну критику у „С. к. гласнику“ 1905. г. Али, уместо тога, написао је један опсежан реферат „Национални репертоар К. с. Народног позоришта“, објављиван у наставцима у „Погледу“, а затим 1899. г. прештампан у засебну књигу. Осим тога, писао је много о српској драми уопште, и с позоришног и књижевног гледишта дао најпоузданије податке о позоришту Ј. Вујића, радио у позоришном књижевно-уметничком одбору и био главни позоршини референт за управу Драг. Јанковића. Његова је заслуга, као што смо већ видели, што је у почетку XX в. поклоњена особита пажња домаћој

драми. По свему што је написао о драми и репертоару не само да заслужује највиднијег признања, него спада и у ред најплоднијих и најстручнијих позоришних људи уопште, не толико по познавању унутрашњости, позадине сцене, колико драмске литературе. Он је критичар и естета од лепога дара, однегованог укуса, јаке и ведре памети, свакако један од највећих у нашој науци и књижевности уопште. Домаћу литературу и драму познаје код нас несумњиво најбоље и најшире. Неупућенима ће, на први поглед, изгледати доста чудно истицати у њему позоришног писца. Поповић је, међутим, не само добар и поуздан критичар, него чак и занимљив и оригиналан позоришни теоретичар с обзиром на предлоге и идеје о инсценирању домаћег репертоара. Његова студија „Национални репертоар и тд.“ свакако је нешто најбоље, најстручније и најкорисније што је код нас о позоришту и за позориште у томе смеру написано. Данас, међутим, као и увек у времену опасних позоришних криза, уметничког и финансијског порекла, и када се буде тражио озбиљан начин како решити питање домаћег репертоара и његове уметничке рехабилитације, ова интелигентна и врло стручна књига треба да послужи као саветник, нужан требник нашим уметничким позоришним шефовима. Она обилује многим новим наводима, саветима, подстицајима о домаћем репертоару и његовом инсценирању као и о нашим глумцима и њиховој улози у његовом рехабилитовању. Све што се могло и може рећи о националном репертоару – ту је већ речено исцрпно, зналачки, стварно и убедљиво, као да то пише човек који је годинама седео у нашем позоришту.

Поповић је одлучно бранио тезу да се поклони свестрана пажња нашој драми: „Ја не тражим симпатију за производе наших књижевника, али тражим интерес за нашу књижевност.“ Позориште треба да сарађује на „задацима које стављамо у дужност осталим просветним установама.“ Јер оно „по природи својој, ради, поред осталог, на ширењу и упознавању књижевности“. По њему је „позориште издавач који публикује неколико пута недељно, више него икоји други, путем премијера.“ Он мисли да је драма написана не за читање, него за играње! „Док је роман потпун чим се штампа, драма је непотпуна ако се не представља.“ Оштро осуђује опортуну уметничку политику позоришта, која се састоји у угађању укусу публике, када се превиђају виши уметнички захтеви. Он је тражио да се рехабилитује старија драма у новој режијској, сценској и глумачкој стилизацији. Поповић утврђује да савремена драма, дакле она из краја XIX в., не одговара савременом развијенијем и финијем укусу, и да би баш због тога обнова историјских комада имала историјско-фолклорну, националну драж и интерес. Он тако даје читаву листу писаца и драма, који би се могли играти, са исправкама и допунама, па чак и ставља и актуелност приказа Његоша, ради бољег и свестранијег разумевања. „Горски Вијенац“ би се учинио живљим у рукама доброг и инвентивног редитеља, помоћу хорова, музике, игре и др. Ту чак спроводи неке своје погледе и позоришне планове, који су у већини духовити и стварни. Поповић сматра да би то знатно помогло да се развије добар језик и акценат на сцени: „Дикција се даје пре научити на Јакшићу него на рђавим преводима. В. Ига.“ Тако Поповић, поред многих других корисних навода и опаски, први на широј основи стручно претреса актуелна позоришна питања глуме, нашег репертоара и укуса. Његов стил је пластичан, убедљив и срећен. Анализе су врло вешто, подрбно и духовито спроведене.

Утврђивање новог правца у критици много је допринело што је још у самом почетку имало одличних представника и тумача новог духа и смера. Поред већ поменутих, овде спада и *Милан Грол*, један несумњиво од најбољих и највећих критичара позоришних, који је нашу позоришну рецензију уздигао на завидан ниво. Први пут се јавио у „Искри“ 1898. г., а затим у „С. к. гласнику“ крајем 1902, почетком 1903, у 1904, крајем 1906, у 1907–1908, и у 1913. г. Када је, после рата, обновљен „С. к. г.“ Грол је био његов први позоришни критичар у 1920–1922. т. и почетком 1923. Радио је, затим, у „Новој Искри“ и „Дневном Листу“ 1906–1909. г., повремено и анонимно. Грол је изврсни представник школе Б. Поповића и француског правца уопште. Критичар доброг дара, јаке интелигенције и култивисаног укуса, а при том и добар литерата. Његове су критике живе евокације, снажног личног стила, пуне лепих књижевних и интелектуалних особина и живе, инвентивне маште. Он је у својим критикама изврсни драматичар у теорији, драматург као у пракси, литерата по своме темпераменту, романсијер иг песник, у сваком случају, дакле, писац од непосредних могућности и особина. Јанковић је био добар критичар, обимна ерудиција и имао нежно срце, увек осетљиво према позоришту, Грол још већи критичар, нешто мања ерудиција, али више литерата и дочаравач сцене. Његове критике немају много теоријских апстракција, него су стварне и у већини верна слика онога што се догађа на сцени, уколико и када нису сувише књижевне.

Занимљив је позоришни рецензент *Миленко Ј. Појовић*, који се јављао анонимно као *Commentator* прво у „Колу“ Д. Живаљевића, у „Звезди“ 1900–1902. г., и другде. Он је ерудит, врло интелигентан и није без дара. Укус му је такође доста сигуран, Није много писао. И поред добрих особина, Поповић је чешће губио поуздану меру због тренутне плаховитости, али ту и тамо показивао и извесну немарност и клонулост у расуђивању и излагању, када се баш тражило више одлучности. Анализе су му дескриптивне, а опаске каткад и наивне и површније. Али, у већини, његов дух оживи, и тада пише с надахнућем, убедљиво и стварно. Стил му је најчешће књижеван. Неколико његових стручно и документовано писаних позоришних критика остају трајно. У своје време стручно је критиковао („Звезда“, 1901. г.) позоришни закон од 1900. г., који је знатно проширење онога из 1870. г. Поповић спада у ред бољих позоришних рецензента, са културом, стручним знањем, живим интересом и несумњивим даром. Много мање је знатан као критичар, али иначе добар ерудита је *Милош Живковић*, који се јавља у „Колу“ Д. Живаљевића 1901–1902. г. анонимно као *Plautus*. Негује изразито нову критику, с лепим и занимљивим психолошким, књижевним и позоришним анализама. Али, његова размишљања су доста површна и банална. Жив је и вешт вербалист и познавалац позоришта. По својим особинама и знању Живковић је осредњи критичар. Почетком XX в. јавља се врло занимљив и оригиналан позоришни критичар *Урош Пејровић*, интелигентан и млади ерудита, који већ у 22. години пише стручне књижевне и позоришне огледе, у „С. к. гласнику“ 1902. г., а затим у „Одјеку“ 1902–1904. Не помињемо га из неког дирљивог ентузијазма, него просто као једну лепу и небаналну вредност. „У доба Урошеве младости – пише Слободан Јовановић – у књижевност се улазило с критиком.“ По својим лепим особинама, дару, интелигенцији и за његове године обимној ерудицији Петровић је предодређен да буде добар критичар. Али прерана смрт га је омела да да

највише од онога што је по сваку цену могао и требао дати. Имао је бољи укус и био у већини сталожен и одмерен. „У чланцима Урошевим нарочито је падало у очи избегавање великих књижевних ефетата, и тежња за тачним нијансирањем мисли и прецизним одмеравањем суда.“ Његове анализе су претежно позоришне, сређене и често рефлексивне, а стил небојадисан, стваран и рационалан. Он је „начинио себи један намерно сув и стегнут стил, који није допуштао никакво реторско претеривање и затрчавање (С. Јовановић).“ По својим тако рано већ зрелијим интелектуалним особинама и дару Петровић спада у наше боље позоришне критичаре²⁶. – Изразити импресиониста је анонимни рецензент *Нотто*, који пише у „Одјеку“ 1903. и (почев од 137. броја). Знатнији ерудит, добар стилист и познавалац позоришта. Оцене су му у целини стварне, мирно и небанално изречене, без страсти. Много пази на тзв. „штимунг“ на позорници у игри и на ритам радње. Анализе су му занимљиве, мада често и сувише преопширне. Занимљив му је приказ о „Словенској недељи“ (бр 150) и врло опсежни реферат (у два броја, 165 и 166) о *Паланчанима* М Горког, писани живо и са доста продорног критичког духа. Б. Нушић, по њему, пише „пиесе са водвиљском примесом, лаким разговором, недуховитим и стилистички беспрекорним, али, ипак, течиним и пријатним.“ Поводом *Паланчана* даје живе и импресивне опаске. Налази да је дело „ведро и љупко“, надахнуто свежином живота, прожимано неким симпатичним дахом, и „човек осећа у себи онај јесењи дан.“ *Нотто* је добар стилист и несумњиво даровит критичар, и иде међу боље код нас. – Писац сатиричних памфлета и реалистичких комедија др *Војислав Јовановић* јављао се на позоришној критици анонимно као *Maгambo* 1904 г. у „Малом Журналу“, „Одјеку“, а вероватно и другде. Његов заједљив и хумористични дух осећа се и у позоршним критикама. Почео је доста млад, у двадесетим годинама. Његов стил је доста жив, али и прилично реторичан и бојадисан, развучен; опсервације не тако оштре и стварне, а укус не нарочито висок. Јовановић у позоришној критици није показао јачих критичких могућности.

Знатан је критичар овог правца *Сима Пандуровић*, са широм ерудицијом позоришном и књижевном, јаком и продорном интелигенцијом, књижевним стилем и даром. Писао је позоришне критике у „Књижевној недељи“ 1904. г., коју је уређивао, затим у „Звезди“ 1912, „С. к. гласнику“ 1922–1923, у часопису „Мисао“ 1921. (март, април), једанпут и 1923. г., у 1926–1927. Он осећа стварније и разуме позориште. Оштроуман је и уме, ако је ослобођен од разних штетних опсесија, да нађе праву истину. Евокације су му врло живе, убедљиве и духовите, али претежно литерарне. Пандуровић често ствари посмагра једнострано, није увек објективан, и став и мишљење подешава према тренутном расположењу. Извесни памфлетски тон и став осећају се јасније у једном не мало набуситом тумачењу, које често може да компромитује несумњиву књижевну вредност Пандуровића. То што он намерно превиђа ствари и подешава онако како су му каткад потребне, баца сурово у засенак његове боље креаторске способности. Врло мало је случајева у којима је рационално, стварно и достојно употребио своје знање и своје интуитивне критичке могућности, које су увек изнад просечности. Његове критике обилују елементима и одликама једног ерудите од укуса, доброг дара, маште и духа, али им недостаје оно што оваквом раду

²⁶ Сви цитати су из предговора Слободана Јовановића књизи Уроша Петровића „За сваки дан“, 1928. г.

подиже моралну вредност, значај и прави књижевни смисао уопште: једно високо, независно, објективно и мирно гледање на ствари, потпуна искреност и нужна љубав за дело или личност о којима се говори. Преврните већину његових позоршних или књижевних критика и, не бирајући и не тражећи, уверићете се у истинитост наших навода, не, наравно, произвољних. Ми не потцењујемо књижевну личност Пандуровића. Он је, несумаиво, један од најбољих наших песника модерниста и врло интелегентан есејиста. Али, та његова готовост да се преда тренутним страстима и расположењу, не увек верном и стварно надахнутом, смета његовом суду готовом у овом случају на разне моралне и интелектуалне компромисе. Али, не треба заборавити да између моралне савести и критичких мерила нема никаквих уступака, који би у сваком случају компромитовали хумано значење мисли. – *Милан М. Ракић*, иначе одличан песник предратног књижевног нараштаја, врло је занимљив, оригиналан, и знатан позоришни критичар. Написао је двадесетк позоришних реферата у „С. к. гласнику“ 1904, 1905. г. Он располаже са првокласним књижевним особинама, с извесним урођеним критичким особинама и с обилатијом књижевном и позоришном културом. Интелегентан је, добар козер, помало, заиста, реторичан, али врло жив, убедљив и сугестиван у евокацији. Он је претежно и више литерата, него критичар. Своје позоришне импресије саопштава, непосредно, кроз јак унутарњи доживљај, без ближе везе са критичким продубљивањем и строгом контролом осећања. Осећа се литерата, који, пре свега, ужива у уметности. Тако воли да поједине призоре прикаже живо, пластично, поетски, у заносу, трудећи се да свугде види и пронађе хармонију. На позорници, дакле, види увек једну усплахирену симфонију, у којој је све живо повезано и условљено једним као музичким темпом. Али, каткад, кроз свој песнички или критички идеализам, кроз једно нарочито настројење духа превиђа ствари врло значајне. Ракић мисли да је најприродније да се драмски карактери форсирају непосредно из радње, као и глумци. Изван тога нема праве психолошке мотивације, јер изузеци не стварају правило. Као што се, рецимо, не може узети да је Господин Журден у *Пучанину* као *власћелину* представник француске буржоазије XVIII в. или Гогољев *Ревизор* права и једина слика новијег руског друштва, тако се не сме извести ни правило: да су условима, под којима живи и развија се један човек, ужа заједница или облик друштвени, подложни неминовно и сви остали. Ракић је волео јак и топао израз у глуми. Због тога се одушевљава Метерлинком код кога има много таквих елемената за добру глуму. Поводом *Домаћег оњнишћа* Метерлинка пише да „комад изазива тајну слутњу и страх“, а писац уме вешто да прикаже осећање човека пред катастрофом. Ракић је, затим, био строг у оцени писаца и глумаца. И поред свега упадљивог декора, који спадају у чисту литературу, и недостатака, које може да покаже један рођени и првенствено песник у критици, која је, пре свега, наука, Ракић ипак улази по својој недискутованој вредности, ерудицији, укусу добро познатом још из његове духовите поезије и по својој изврсној интелигенцији у ред бољих позоришних репензената. Па и те и такве, с научног и позоришног становишта негативне, особине једног одличног песника у критици као првенствено научној врсти, свакако су симпатичне по количини и јачини извесне искрености без замерке.

Доста је занимљив као појава *Сава Пејровић*, који се јављао анонимно као *Armand (Dival)* у „Малом Журналу“ 1905. г., затим повремено 1907, а вероватно и доцније.

Његове књижевне и критичке способности су осредње. Петровић иначе доста широко познаје позориште и показује ту и тамо извесни научни смисао да вешто продре у суштину ствари. Критике су му претежно позоришне, доста живе и актуелне. Боље познаје немачку драму и позориште, особито Судермана о којему даје неколико небаналних и тачних закључака. Неке опаске су опште природе. Судерман, по њему, има леп укус и оштар смисао да одабере занимљив, небаналан мотив и да га технички узорно обради. У суштини Судермановог дела осећа се јачи уптцај Ибзена и Е. Золе, особито у погледу психолошке преокупације и чулне перверзије, која је најјаче истакнута и дефинисана у његовој *Часћи*. Петровић је волео да по сваку цену тражи проблеме, да о њима оперише, да их свугде ствара и решава једном замршеношћу без филозофске дубине, мисаоне стварности. У основи он нема ни већег дара, ни потпунијег, стварнијег знања и нарочито потребне срећености. Често је, усто, баналан и патетичан. Стил му је доиста лабав, једнолик и сувише фамилијаран. Он је, по свему судећи, по ономе што је дао и нарочито по ономе што никад није могао да да, рецензент подређеног и пролазног значења. – *Милућин Јовановић* је мање писао, у „Политици“ 1905. г., затим у јануару, априлу и јуну 1906. г., а вероватно доцније анонимно и другде. Он нема иначе стварнијег критичког духа нити срећеног укуса, а осредњи је ерудит. Први његов реферат је о Корделији (*Краљ Лир*) приликом гостовања Ане Суханкове у тој улози. Он налази код ње скоро само „мек и топао глас“, не улазећи ни за тренутак у стручнију анализу њене иначе тако галантно хваљене глуме. Критикује, затим, оштро превод *Краља Лири*, Лазе Костића, јер није „лепота стагха у испретураним речима, и у гломазним и бестрага дугачким реченицама, које сиромаш глумац једва предуши“. Јовановић пише китњастим и доста патетичним стилем. Може се уврстити по својој вредности и значају у осредње критичаре, али такве, иначе код нас малобројне, који су искрено волели позориште и глумце, имали за све то изванредан занос, који се додиривао у могоме са једним култом.

Нешто је бољи и срећенији анонимни критичар *Benito* који пише у „Малом Журналу“ крајем 1905. и 1906. г., иначе доста вредан и плодан. Није без извесних књижевних особина, с бољим стилем и познавањем ствари. У излагању је доста усиљен и као свечан, крут и оштар, а најчешће полемичан. Нема оригиналних идеја, нити богатији и разноврснији духовни живот. Спада у ред осредњих рецензената. Занимљив је *Драг. Л. Сивановић*, извештач „Дела“ у 1905. г., а затим једанпут и у „С. к. гласнику“ 1905. (св. XIV). Има прилично живу машту, свеж дух и интелигенцију, али је оскуднији ерудит и с незнатним даром. Нешто је бољи од Бенита и М. Јовановића. Значајан је критичар *Миодраг Ристић*, који се јавља у „Одјеку“ анонимно као *Rol*, у 1905–1906. г., а повремено и у „Дневном Листу“ у том међувремену 1907–8. Он је необично вредан, са широм културом, а није ни без књижевног дара и укуса у већој мери. Реферати су му изричито позоришни, каткад посвећени само инсценацији и глумцима. Жив је и доста продоран дух, и лако се уноси у суштину ствари. Бавио се и сценским и драматуршким проблемима са бољим осећањем и познавањем ствари о којима пише. Али, нарочито је симпатичан и због свога искреног југословенског национализма, већ тада у пуној мери и ентузијазму. Приликом реферисања о „Југословенској вечери“ („Одјек“, 1905, бр. 265) написао је топлу и скоро читаву апотеозу југословенске мисли, за коју вели да је „здрава и велика идеја“. Он је, затим, врло

објективан и поштен критичар, који отворено и храбро сме да каже своје мишљење. По своме несумњивом дару, укусу, знању и великој љубави за позориште, Ристић спада међу боље позоришне критичаре. – Добар је критичар *Косића Петровић*, који је писао активно у „Дневном листу“ 1906–7 г., затим у „Одјеку“ 1907, а и доцније анонимно. Вредан је, ерудит, доста надарен и јаче интелигенције. Није без финијег критичног смисла. Петровић је изразито позоришни критичар, с лепим и стварним осећањем за евокацију и са доста маште. Мада каткад наиван и површан, Петровић уме да се унесе у суштину ствари, живо прати савремено позориште и литературу, чита Жил Леметра, одушевљава се њиме и отуда радо позајмљује идеје. У процењивању се често пребаци због своје плаховитости. Мерила су му, чини се, висока и строга, помало, дакле, неприродна и усиљена. Тако за комад *Наши синови* В. Јовановића вели да нема оштрих опсервација нити дубљих, стварних и психолошких понирања у живот и не схвата га у свој интензивности и сложености. За Нушића, поводом *Светица*, вели, да му недостаје моћ концентрисаног посматрања и синтезисовања радње, нити „потпуно развијена уметничка проицљивост и дубља посматрачка способност“. Петровић је, очевидно, био способан да уочи значајне ствари, али их често превиђа у пуној стварности. Због својих поштренијих мерила Петровић је губио меру и у процени глумаца, игре и вредности комада. – Један од наших најбољих критичара је *Бранко Лазаревић*. Јављао се у „Делу“ 1907. г., ређе и доцније, а најбоље ствари је штампао у зрелијим годинама у „Српском књижевном гласнику“ у првој половини 1910, затим у другој, после Милана Предића, а напоредо с Миланом Гролом. У 1911–1912. је стални критичар листа и најактивнији. После тога не ради, нажалост, више на позоришној критици. Б. Лазаревић је почео да пише као већ израђен критичар и ерудит, с јасно формулисаним позоришном естетиком, која, заиста, није у свему била оригинална. Познаје добро савремене позоришне прилике у земљи и на страни, прати их живо и с љубављу. Имао је више особина доброг критичара: дар, ерудицију, интелигенцију, укус, осећање ствари о којима пише и довољно маште. Критике су му стручне и изразито позоришне, с небаналним оценама, али им недостаје подробнија и утанчанија анализа, него су ствари излагане често у грубим и општим цртама. Писао је стручне, документоване и занимљиве огледе из драматургије, који га неминовно и сигурно стављају у први ред позоришних критичара и теоретичара. Лазаревић је верни ученик Б. Поповића. Од његове школе примио је трајне особине, које му подижу вредност и значај. Често је плаховит или сув, са стилем местимично крутим и свечаним, оценама подешеним, али у већини стваран, убедљив и одлучан. Врло значајан и чак занимљив као појава је *Милан Предић*, свакако један од најактивнијих позоришних људи код нас. Писао је много у „Српском књижевном гласнику“ крајем 1908. и 1909. г. (једно време у 1909. и анонимно као Провизорни), затим у другој половини 1913. и 1914. и, најзад, по рату крајем 1921. па све до 1923 г., напоредо с М. Гролом и С. Пандровићем, 1925. и 1927. г. (објавио је чланак о репертоару 1927–1928. г.). Предић, као делимице и Б. Лазаревић, спаја у својој критици оба смера новог правца, нарочито последњих година пред рат, али је претежно у школи Б. Поповића. Он је прави позоришни критичар, есејист, јаке интелигенције, добар ерудит, од лепог укуса, израђен, формулисаних погледа, разноврсног интелектуалног живота и однегованог укуса, духовит, мање литерата од Грола, али прилично сув, тежак, плаховит и с доста књишких реминисценција. Опа-

ске су му потпуно психолошке, оштре, анализе прегледне, лепо измрежане и у већини позоришне. Логичан је до крајњих интелектуалних консеквенци, а на махове и дубљи. Пред проблемима се не збуњује, и има нечега одлучног у ставу, унапред одређеног. Свака радња на сцени мора бити психолошки мотивисана у основи и у концепцији драмског дела. После тога је тек дужност критичара да оцени с колико је снаге и смисла глумац проникао у дело, евоцирао га и сугестивно наметнуо публици, а у вези с тим и величину драмске акције и ритам, општи стил игре. Предић је, несумњиво, позоришни критичар већег стила, индивидуалан, и нарочито снажан евокатор, који не сећа на М. Ибровца. У последње време, после рата, његове су критике знатно слабије, нагомилане, каткад писане сувише усплахилено, и с мање критичарских одлика неголи раније. Сличан је случај и с најновијим критикама М. Грола, и још неких. – *Милутић Бојић* је још један чист литерата-песник у позоришној критици, врло вредан и плодан. За чистог литерату, са извесним критичким смислом, позоришна критика, која се више него иједан научни род додирује с уметношћу, јер тражи добрим делом и особине песника и приповедача и романсијера и драматичара, стварно је погодна прилика да развије своје стваралачке способности. Бојић је те особине имао у мањој мери. Прве његове критике објављене су у „Дневном листу“, у другој половини 1909, затим целе 1910–1911, дакле две године. Писао је, усто, у „Делу“ неколико пута, у „Пијемонту“ Љуб. Јовановића средином 1912. и 1913. г. и мање 1914. Бојић је написао већи број позоришних критика, преко стотину. Даровити песник, „краљ речи“, како „одавно нико није господарио речима“ (Б. Лазаревић), није био заиста без извесног критичког смисла, али изврсне интелигенције, бољег укуса и љубави за позориште. Када је почео да пише прве критике, био је доста млад. Отуда су оне пуне наивности и младалачких невенштина. Доцније је већ знатно сређенији и с много више знања и укуса. Бојић је кроз своје песничке визије и евокације гледао читав свет на сцени, а своја виђења вазда појачавао због своје необично плаховите, живе природе. Због тога у његовим критикама има много заноса, реторике, чак патетичности и нагомиланости материјала. Није имао довољно стручности и одређености у анализама, а оцене су доста несигурне и произвољне, најчешће строге, „преке“. У инсценицији воли јаке ефекте, шаренило, акцију, елан, живости, управо све оно што одговара укусу једног плаховитог и усплахиреног песника од нерва и живе маште. Али, и поред свих необичности и нечега непревредног и као пасионираног, Бојић, по своме укусу, природном, неусиљеном осећању позоришта, интелигенцији и извесном критичком смислу иде у запажене позоришне критичаре. Више литерата него критичар, као и Бојић, али са знатно јачим критичким смислом и могућностима је анонимни *Руј Блаз*, извештач „Малог Журнала“ у 1909. г. све до месеца априла. Не уноси, заиста, нове моменте и појединости, али је, ипак, свеж и занимљив. Бољи је сталист, с лепим осећањем ствари, жив, ведар, интелигентан, и с лепом интуицијом за језик и стил. У излагању је сажет, прегледан, а приказује се ту и тамо као добар ерудит. Каткада је и полемичан, нарочито нерасположен према раду Ристе Одавића и његове управе, најчешће с правом. Много је незнатнији али занимљив и доста оригиналан критичар анонимни *Лаокон*, који пише у 1910. г. у „Српској Застави“. Оштроуман је и са јачим анализаторским и продорним смислом. Није ни без здравог укуса и књижевног дара. Али, недостаје му шири ерудиција, још више израђености и сталожености. Према игри глумаца је оштрији

више него што треба. Симпатија му је Добрица Милутиновић у коме гледа глумца великог стила, дара и интелигенције.

Овај правац би се могао слободно завршити с једним добрим и оригиналним критичарем, који је сав у новој импресионистичкој школи и француском духу. То је *Миодраг Ибровац*, који пише активно у „Српском књижевном гласнику“ од краја прве половине 1913. г. па до њеног свршетка. Ибровац је, несумњиво, врло даровит, солидан критичар од ерудиције, укуса и интелигенције с доста одлика једног литерате од интуиције, осећања и маште. У анализама, обично сажетим и упрошћеним, показује леп анализаторски дар, стручност и разумевање позоришта. Често избегава излишне појединости и тако врло духовито растеређује своја критичка казивања. Његове су оцене небаналне, већином стварне и духовите. Ибровац је изврсни стилист, господар бираних речи и исцешљаних реченица, с интуицијом за језик. Уме вешто да дочара онај живот, ток и струјање на сцени. Има се неодољиви утисак као да кроз његове укусне речи, цементирани фразе, тече, трепери, струји и запљускује читав онај сценски бљесак, декор и „дамар“ радње на позориници! Као да се збива друга драма у нутарњој устрепталој свежи речи. Отуда је његов стил каткад симболички. Ибровац спада у ред наших најбољих позоришних критичара. Често тражење сликовитости, јаким фигура, увек укуских и духовитих, необичних обрта, и ту и тамо извесна узнемиреност и поетично расположење, сметају прилично научном значењу извесних ставова у критици. Ади, намеће се одмах једно неоспорно занимљиво и оправдано питање: да ли се од позоришне критике захтева строга научност или више литерарног смисла? Нама се чини да се Ибровац као позоришни критичар може с овим одликама потпуно одбрани. Иначе ни то не умањује његову вредност и научни и позоришни значај у једном вишем реду и стилу, који заслужују поштовање и дивљење.

Овај смер новог правца, који се нипошто не сме дефинитивно и идеолошки одвојити од онога који му следи, јер су оба једна школа, којој на челу стоји Б. Поповић, дао је ипак највише критичара и по броју и по вредности. Они су уједно и најбољи које је до данас дала наша позоришна критика. У већини, очевидно, преовлађују солидни ерудити, са књижевним даром и укусом, и нарочито са правилним разумевањем и осећањем позоришта и позоришних питања. Они су, најзад, највише допринели да се нови правац у нашем позоришту, позоришној критици, књижевности, науци и јавном животу код нас утврди дефинитивно и неодољиво. Кроз француски утицај продро је, неодољиво, у наше балканске страпе читав вал европеизма у тренутку када нам је био најнеопходнији и најблаговорнији.

Импресионистички догматизам

Овај правац има естетско-филозофску основу у догматичкој критици. Развија се углавном на строго утврђеним, формулисаним законима драматургије и позоришне естетике. Отуда је више можда књишка, а знатно мање лична, непосредна, надахнута личним моралним и естетско-филозофским преокупацијама. У суштини нема крупне разлике између овог и претходног правца. Разлике има највише у самим методама, естетским, критичарским поступцима. Прва је слободна, научна кроз један утанчани

импресионизам, друга, догматична, импресионистичка кроз науку, кроз један утврђени е неумољиви ред појмова, ред на сцени и у самом животу. Прва је претежно под утицајем француског духа и укуса, у новије време идеали су јој Антоан, Леметр, Ф. Сарсеј, Е. Фаге, Сен-Бев, Лиње По и др., друга немачког са јаким ослоном на немачке редитеље, драматурге и критичаре: Макс Рајнхарт, Хагеман, Макс Грубе, „ученик Мајнинговаца“, М. Паулзен, Стриндберг, Ибзен, чак и Лесинг и др. Тај догматизам често иде на штету праве позоришне критике. У критици има најчешће много техничких, формалних опаски, а знатно мање личне, непосредне доживљености и психоаналитичких подухвата глумачке игре. Добија се утисак да се глумац губи у мору од светлости и декора, и да постаје аутоматска сила. У новије време (М. Чекић) у критици се тежи супротном, да би се, у упрошћеној стилизацији сцене, спасла уметничка личност глумца. Извесни критици, догматички формализам сметао је овом смеру да се јаче развије и наметне као неминован. Али, његова је крупна заслуга што је, ипак, заинтересовао наше позориште за модерну инсценацију на страни. Прве теоријске, стручне огледе о режији, декору, инсценацији уопште, о глуми напосе и др. писали су баш представници овог смера у импресионистичкој критици догматичког духа (М Чекић, К. Луковић, П. Маринковић и др.)

Први критичар по времену овога смера је *Павле Маринковић*. Мада је по времену први, ипак се не може узети за правог зачетника овог правца с обзиром на његове не тако високе и јаке критичке могућности. Али, према његовим идејама, може се узети за претечу, који је јаче него остали у старој догматичкој школи и њеним навикама. Писао је у „Малим Новинама“ 1888. г., затим у „Виделу“ 1892–1893, у своме „Реду“ 1894. г., анонимно као Спектатор, у „Српском прегледу“ 1895. г., у „Звезда“ 1898–1899, па опет 1912, у београдском дневнику „Правда“ и другде. Написао је око 150 критика. Маринковић је био под несумњиво јаким утицајем немачке школе и критике. У почетку је доста наиван, једноставан и површан, доцније већ показује знатнију ерудицију, срећеност, зрелост и сигурнији укус, али је без већег дара и потпунијег књижевног образовања. Он је резонер у догматичком смислу, не увек и довољно гибак. У прво време критике су му мање позоришне, а претежно књижевне и са извесном социјалном нотом, коју иначе не крије. Једанпут, чак, отворено признаје да нема озбиљних критичких амбиција и да се овоме послу посветио из аматерских побуда, скоро у доколици. Маринковић је изразит полемичар, али више јетког неголи строгог укуса и јачег дара. Стил му је осредњи, местимично чак и архаистичан. По својим способностима и знању иде у онај оскудни круг наших позоришних људи и писаца, који су искрено волели позориште и посвећивали се позоришној критици само из велике љубави. – Анонимни критичар „Српске Заставе“ у 1893. г. *Agrippa* још је у навикама, амбицијама и психологији заостале догматичке школе. Он живо брани позоришни утилитаризам и препун је афективних мисли о томе. У инсценацији види увек решавање једног крупног проблема, али тада и показује модернија настојања, која га увршћују у овај модерни правац. Као стилист је осредњи, без довољно маште и духа, једнотон и вербалист, али свакако вештији и видовитији анализатор, наиван, несигуран, само без стварног дара. – *Каменко Субојић*, који се чешће јављао у „Малом Журналу“ 1894. г., у „Београдским новинама“ 1907-8. а доцније и другде, вредан је, плодан, радознао дух, доста јасан, логичан, с јачим интересом за глумце и техничко аранжирање сцене, али је без дара, веће ерудиције и стварног осећања позоришта. У новије време нешто је срећенији и спретнији, знатно је бољи од њега

анонимни С. К. П. који ради 1896–7. г. у „Српској Застави“. Боље познаје ствари о којима пише, стварније разуме позориште, али је такође без осетнијег дара и маште. Он је, усто, полемичан, заједљив преко мере и без потребе, необјективан и врло плаховит. Знатан је критичар овог правца *Јефџа Угричић*, иначе врло плодан, занимљив и као појава у књижевности и као позоришни писац. Писао је прво у „Позоришном листу“ Б. Нушића 1901. низ живих портрета о глумцима и драматичарима (Софокле, Лаубе као редитељ, Наполеон I у позоришту, Сер Хенри Ирвинг, Тургењев и др.), у „Политици“ врло активно од 1904. г. па све до 1910, а после рата се повремено јављао двадесетак пута у 1920. г. (пише „Утисци из позоришта“ и „Народно позориште после ослобођења“). Угричић се вероватно јављао и другде анонимно. Он је несумњиво даровит писац са доста стварнијег критичког смисла, али ипак претежно литерата, него научник, критичар и ерудит, увек духовит са лепим и пријатним хумором, интеллигентан, вешт, жив и природан стилист и козер живе и богате маште, речју критичар који је највише „терао на шалу“ него што је хтео да има висока мерила. Он се живље заиста интересује за сценске проблеме и често их потрже. У његовом схватању позоришта има извесног догматизма, јачих утилитаристичких назора и филолошке ревности, која прелази у педантерију. Критике су му претежно позоришне, чак врло позоришне са обилатим подацима о глумцима. Оцене глумаца су занимљиве, отворене, искрене, али не и довољно критичне. Био је одушевљен игром Веле Нигринове: „Ни један комад, у којему има јаке драмске улоге, не може се без ње с успехом играти.“ Угричић нарочито истиче њену велику популарност, вредност и љубав према београдском позоришту, јер је гостовала у Прагу, Загребу, Љубљани, по Војводини, у већим местима Србије, добијала с више страна ангажмане, па се ипак није, до пред смрт, помакла из Београда. Галантно је хвали у првим улогама М. Готје, Маријане, Франсине, Федоре, Актее (*Нерон*), Марије Јованке, Мадлене (*Граф Пракс*), Тоске, Вештице, Туђинке, Ане Карењине и т. д. тврдећи да се никад није и скоро неће играта код нас „тако лепо, отмено, уметнички, с одушевљењем и целим својим бићем сасвим уметничким и топлим“. За Добрицу Милутиновића, на почетку глумачке каријере, налази ласкаве речи, истачући га као Ромеа, још 1904. г., и вели да је „готово дорастао овој улози“, јер је „млађан и разуман, пун топлине и осећаја, допадљива појава и располаже изванредно пријатним органом, који покадшто осваја“, али „није још довољно срећен, углачан у пуној мери; руке и ноге још доста често праве опозицију његовој игри; покадшто се мало споречка и с нагласком.“ За З. Тодосићку вели да је „наша у оваком погледу одлична глумица“. Б. Руцовића скоро глорификује, али му само пребацује да „поједина места одмах на почетку не маркира сувише патолошки“, као у улози Освалд у *Авешима*. Угричић је написао иначе око 250 позоришних критика пуних разноврсних позоришних података и зрелих и тачних опаски. Он воли анализе и прави их на широкој основи, али је тада и дескриптиван и нагомилан. Он нема прави научни књижевни стил и критичарски поступак, него стил и поступак лаких, забавних козерија, у једном лабавом, фамилијарном и необавезном тону. Његова је лепа особина и способност у томе што је могао да многе ствари лако провеје својим духом и хумором, да у њих улије полета, свежине, живота и занимљивости. Он би се иначе могао уврстити у осредње критичаре.

Анонимни критичар „Српске Заставе“ *Марки(з) Поза* пише врло активно од 1902–5 г., а затим неколико пута и 1911. г. Он нема ни бољи укус ни више знања, али је

вешт вербалист, стилист, не увек наиван, доста чак духовит, у основи прилично срећен. Није иначе без дара и смисла за критику. Добро познаје немачку драму, особито северну (Ибзена, Бјернсона, Судермана и др.) и делимице француску. Из његових реферата осећа се критичар од бољих могућности и ширег књижевног образовања, који усто разуме позориште. Анализе су му свеже и стварне, али прожете и извесним формализмом. Отуда су му закључци најчешће суви, једностранни и строги, нема лепе, дубље и подрорније психоанализе типова, са духовитим каприсима и тражењима. Он чак и преводи ствари с немачког, руског и француског. – Један од наших највећих позоришних ерудита, стручњака и свакако један од најбољих критичара овога смера је *Милуџин Чекић*, ученик немачке драматургије и критике. Он је наш најплоднији и најактивнији стручни позоришни писац. Једно време потписивао се, анонимно са *Macready*. Писао је прво у „Књижевној Недељи“ С. Пандуровића 1904, а затим у „Прегледу“ В. Рајића 1907, „Недељном Прегледу“ 1908–1910, „Правди“ 1911. г., у „Звезди“ 1912, „Пијемонту“ 1912, а после рата у „Алманаху Краљевства С. Х. С.“ (Наше позориште) 1922, у „Будућности“ Милана Рајића (О режији, Хамлету, Три система итд.) 1922 г., у Чешком „Јавном мњењу“, загребачком „Књижевнику“ 1928, врло активно у „Времену“ од 23. априла 1927. па скоро до краја 1929. г., када је постављен за управника загребачког Казалишта. После рата, несумњиво, Чекић је наш најбољи и најплоднији позоришни критичар на чије се мишљење сигурно полагало у времену када, особито после 1926. г., критику преузимају скоро дилетанти, осим „Политике“ и делимице „Правде“. Он је путовао на страну (Беч, Берлин, Праг, Брисел, Париз и др.) ради позоришних студија, гледао и проучавао М. Рајнхарта, кога код нас, и нарочито Хагемана, најбоље тумачи, изјашњавајући се за стил режије другог, упрошћен и монументалан. Писао је врло активно о свима позоритним питањима, уметничким и финансијским, административним и техничким, показујући најчешће лепо и дубље разумевање ствари, проницљивост и позоришну стручност у првом реду. Чекић је, усто, даровит, жив дух, са живом маштом и научним смислом, који заиста није и нарочито висок, али, с други стране, и нежан литерата, који се чак, мада са мало успеха, огледао и у драми (један комад му је игран у Нар. позоришту). Стил му је чврст и жив, али каткад и помало сув и књишки. Оцене глумаца су поуздане, оштре и дефинитивне, у већини стварне. Он је знатно запостављен. Скерлић га не помиње у својој „Историји новије српске књижевности“, јер је тада, када се јављао, та студизона историја била већ завршена. Али ту грешку чини и П. Поповић и други савремени историчари, за чудо. Та се грешка мора да поправи, ради објективног и потпуног историјског суда о нашој позоришној критици. – *Косија М. Луковић* је други ерудит и позоришни теоретичар од неоумљивог дара и интелигенције. Писао је много, прво у „Делу“ 1906. г., затим у „Звезди“ 1912, у „Политици“ од 1913–15, када уређује „Пијемонт“, у „С. књижевном гласнику“ у другој половини 1913. (св. 7) и 1932. г., у „Пијемонту“ 1914, а вероватно и у „Времену“ анонимно чији је низ година био одлични директор. Луковић је темељан ерудит, од укуса, интелигентан и богате маште. Добро познаје немачку и француску литературу и позориште, интересује се озбиљно и живо за ове позоришне проблеме, пише зналачки о режији и инсценацији, понаша се и као редитељ и глумац и критичар и литерата. Његова естетско-филозофска тумачења глумачке уметности су небанална и жива. Истиче као неопходно да глумац мора да има критеријума колико треба дати концесије позорници, јер без тога не може се ни замислити модеран глумац. „Глума је

имитативна уметност, али у њој није само имитација главно.“ Луковић пише егзалтовано о позоришту: „Ако позорница учи филозофији, онда су глумци највећи филозофи у животу.“ „Глумци претпостављају код нас, вели други пут, поетеки елеменат у друштвеној организацији.“ Његове оцене глумаца су у углавном тачне и добро одмерене. „Пера Добриновић, вели Луковић, је уметник за улоге од свога жанра, али је за обичну лакрдију рђав психолог и тактичар... Његова физиономија је само у два погледа изменљива: или има луцидне моменте просечних људи, или је, по логици улоге човека ограниченог умно или карактерно, кратковида, једноставна, комична.“ Луковић је од свих позоришних критичара несумњиво најбољи познавалац Шекспира у позоришном смислу, о коме је често и врло стручно писао, из поуздане и прве литературе. Реферати су му сређени, с прегледном и са психолошком, књижевном анализом, позоришни, највише позоришни, пре свега, а стил природан и течан, без нарочитих тешкоћа, афектације, али не и увек на књижевној висини. То је било нарочито у времену када се код Луковића осећала замореност и као засићеност, поготово још новинарски утицај. Луковић несумњиво спада међу наше најбоље позоришне критичаре и стручњаке, који осећа, познаје и воли позориште, и данас, после дуже и завидне новинарске каријере, наставља са еланом, на срећу, и врло добрим путем.

„Мали Журнал“ у погледу позоришне критике најчешће је несређен. Од читаве плејаде рецензената једва ако бисмо поменули *Пилада*, који пише активно и анонимно 1906–7. г. Бољи је ерудит, врло вредан, објективан и радознао, али без стварнијег дара. Оставио је прилично података о глумцима, али на које се не бисмо смели у већини ослоњити. – Бољи позоришни критичар и извршни портретист глумаца је *Божидар С. Николајевић*, који пише у „Београдским Новинама“, 1904–5, у „Недељном Прегледу“ Д. Л. Ђокића 1908–9, и другде пре и после рата повремено, о нашем и страним позориштима. Николајевић је несумњиво врло даровит писац, са јачим критичким смислом и широм ерудицијом уметничком и позоришном уопште. Жив, једар, динамичан и богат дух, са особинама књижевне традиције породице Николајевића. Он је бољи стилист, емотиван и местимично реторичан, патетичан, али не и баналан, са крепким и живни фразама и бираним речима. Николајевић има оштро и продорно око и уме видовито да открије истину, али је често декорише доживљујући је јако, и тако налази, иначе оштри и пластични, знатно изгубе од своје убедљивости и научне снаге. Неколико засебних портрета глумаца откривају писца од инвенције, живе маште и топлог евокатора од снаге и индивидуалности. О глумцима је писао са заносом тако да се увек више приказивао као добар литерата него критичар. Поводом гостовања и уметничке игре Италије Виталијани пиши: „Њена вас Федра смлави, М. Готје порази, Дениза очара“ („Београдске Новине“, 1904, „Недељни Преглед“, бр. 26, 1909). По смрти наше велике уметнице Софије Цоце Ђорђевић пише о њој врло топао и песнички надахнут портрет, истичући њену велику интелигенцију, природност и темперамент и тврди да је била „уметница нове школе, у чијим скамијама седе песници напоредо с глумцима.“ За В. Нигринову вели да није имала снажан темперамент, нити вишу артистичку природу“, али је глумила лепо и природно. За М. Таборску и Нину Вавру вели: „Таборска уме слатко да се смеје, Вавра да плаче“... Оштро је критиковао несистематски рад драматурга Ристе Одавића, тврдећи да нема укуса и да је неспособан. Његови реферати оптерећени су сувишном проблематиком, али се ипак одликују свежином једног поетски настројеног писца, дубином и финоћом духа и маште. Николајевић није велики критичар,

пре је првенствено добар, даровит и духовит литерата, песник. По своме дару, знању, укусу, ширем познавању и дубљем осећању позоришта иде међу наше боље позоришне критичаре. – Вредан и доста поуздан критичар је *Бранислав Ђорђевић*, који пише у „Србији“ 1908, и другде повремено. Осредњи је ерудит, иначе са прилично критичког смисла и укуса. Анализе су му свестрано позоришне. Писао је и живе портрете глумаца (о Милеви Радуловићки и др.) и занимљиве, сажете позоришне вести о позориштима на страни. И поред осетне наивности и површности, Ђорђевић показује могућности једног више него осредњег позоришног рецензента. – После незнатног анонимног критичара „Недеље“ *Св. Видаковића*, који се бележи са В. у 1909–1910. г., по времену треба поменути *Димитрија П. Јовановића*, критичара „Недељног Прегледа“ 1909. г. Он доста лако и вешто продире у ствари, прави упоредне, али и диспартне анализе, познаје потпуније немачку литературу, али је без већег дара и полета. – Особенији је критичар „Малог Журнала“ *Manfred*, који пише активно у другој половини 1909. г. Упушта се радо у подробне анализе инсценације и комада, тражећи увек извесни јединствени, општи израз, тон, боју, звук и синтетизовање радње на једном месту или око једне личности. Најбоље познаје изгледа немачку драму, за коју везује своје критичарске симпатије, особито за Судермана, о коме је иначе писао доста исцрпно и тачно. Он увек претходно проучи ствари о којима говори. Али, недостаје му јачег, богатијег и разноврснијег унутарњег живота нити већег дара. – Изразито позоришну критику негује у „Пијемонту“ 1912. г. анонимни *Арда Чиди*, који ту и тамо показује боље могућности и књижевни стил, смисао за евокацију и осећање за позориште и, чист, сочан језик. – Знатно мање даровит, а више ерудит и вешт вербалист је *Пера Талетић*, који пише у „Звезди“ 1912–13, „Делу“ 1913. и једанпут 1915. г. Он има доста обимну ерудицију позоришну и књижевну. Нарочито боље познаје немачку литературу и драматургију. Показује каткад унапред одређене погледе о појединим питањима, извесну као унапред формулисану позоришну естетику, која је у већини компилација страних немачких узора. Стил му је осредњи, сув, без полета, боје и живости, а машта не тако инвентивна, занимљива и богата. Талетов, на крају, није ни довољно срећан и убедљив. Може се уврстити у критичаре другог реда. – Последњи савремени знатнији критичар овог правца је др *Ранко Младеновић*, који стоји управо на прелому предратног и поратног смера. Он је много писао о позоришту и за позориште, и спада несумњиво међу наше најплодније позоришне писце. Први пут се појавио у „Делу“ 1912–13. г., затим у „Штампи“, „Трибуни“ (после рата), „Времену“, „Књижевном гласнику“ 1924–5, 1927, 1929, па 1930, 1931–2, напоредо с Миланом Богдановићем и К. Луковићем, затим у часопису „Мисао“ 1921–23, у „Југословенском гласнику“ 1930 и другде повремено. У последње време (1932) је стални позоришни референт београдског дневника „Време“.

Младеновић је као позоришни критичар претежио немачки ђак, који показује жив и свестран интерес за немачку драматургију. Оп прати позориште на страни и често даје занимљива и богата саопштења. То показује његову несумњиво ширу позоришну ерудицију. У ствари Младеновић нема већег дара, потребне гипкости духа и стварног смисла за дубље и свестраније улажење у ствари. Доста је површан, врло књишки образован и надахнут, у процењивању често необично личан. Хтео би да буде неумољиво строг, али му за то недостаје дубље, стварније, интелгентније и научније разложности и довољно срећности духа. Његов укус није у већини сигуран, па је тако без сигурног критичког суда и поводљив. Он је писао о свему и свачему тако да није још

јасно показао за шта везује свој уметнички интерес нити изградио један естетско-филозофски позоришни систем, иако пише већ двадесетак година. То је време за које би се могло направити мало чудо, а, међутим, Младеновићу није помогло не само да изгради и формулише своју позоришну естетику, него ни да се сам прекали и очврсне у књижевно-позоришним уверењима и диференцира и среди своју стваралачку личност и свој доста раздешени унутарњи живот. Отом потом, и то другом приликом, у засебном огледу, напоредо с осталима који су у нашем плану. У оцењивању глумаца је претерано строг у већини. Али, ни ту нема потребних ширих, дубљих и свестранијих анализа, да би све то приказало јасно и неодољиво човека који интуитивно осећа, разуме, доживљује позориште и продире у суштину глуме. Његов рад у позоришту био је углавном административно-техничке природе. Уместо да отуда извуче вреле, крепке садржине и искуства, он је изишао са једном не мало округлом духовном физиономијом. Младеновићу, очевидно, недостаје јако и природно осећање, интуиција за позориште. У његовим критикама преовлађује више књишко него емоционално, више артистичко него критичко и научно изражавање. Његов стил је књишки, формалистички, натегнут, крут, без маште, каприса и емоционалне свежине. Доста је фразерски, празан и неубудљив. Данас је јасно, после две деценије рада на позоришту и позоришној критици, да је Младеновић несумњиво ерудит у позоришним стварима, али без стварнијег књижевног дара и правог, живог, суштинског осећања позоришта и глуме. Он у себи носи ватрено одушевљење за позориште и извесну артистичку извежбаност и приправност, али што никако не значи и потпуну духовну уобличеност, једну моралну, естетско-филозофску и позоришну дефинитиву.

Овај други правац у импресионистичкој позоришној критици дао је много мање критичара него претходни. Он је, затим, дао и врло мало добрих критичара, као што смо већ показали. То је и учинило да се овај правац брзо изгубио и није успео да створи поборнике и следбенике. После рата ишчезнуће скоро дефинитивно, да се тек на махове појави.

Ратне прилике, које су настале после 1914. г. и трајале у једној драматичној психози и усплахирености све до 1918. г., пореметиле су ток развоја позоришне критике и тако прекинуле једну живу, плодну и напредну епоху у којој је љубав према позоришту расла до култа. Критика, која је затим дошла, највећим делом је слабија, нарочито мање у суштини позоришна и без нужне срдачне предусретљивости, такта и одмерености према позоришту и његовим уметничким експонентима. Поратна критика биће стварни израз новог, несређеног и усплахиреног времена. Она ће дати неколицину заиста добрих, вредних и финих критичара.

Поратно доба (1920–1932)

Позоришна критика после рата, углавном од 1920–1932. г., негована је са живим и свестраним интересом. На њој раде већином млади писци, и то углавном они, који некако у ово време улазе у пунију књижевну и интелектуалну зрелост. Има тридесетак рецензената, који су били активнији и заслужују, и по својој плодности и по оном што су дали, да буду поменути. Дobar део од њих раде још и данас активно, и у нашој књижевности, по својим могућностима и књижевним успесима, заузимају

видна места. Поратна позоришна критика показује свестран, широк, и стварнији интерес за позоришна питања. Она је готово сасвим лишена догматичких тегоба и формализма. Њена позоришна естетика је више произвољна, интуитивна и заснована на непосредним утисцима и сазнањима, која може да добије и доживи један гледалац са разумевањем и осећањем позоришта. Нови рецензенти не труде се да покажу колико и шта знају о позоришту и позоришној литератури, него колико и шта могу и умеју да доживе и реконструишу помоћу примљених утисака. Они нису представници разних естетичких школа, стилова, извесне догматичке, строго уоквирене позоришне естетике, него у основи слободни интерпретатори и интуитивни дочаравачи живота на сцени. Они нису хтели да фаворизују више ниједан страни утицај него су се подавали свима подједнако. После рата немачка драматургија и позоришна естетика, немачко позориште уопште имају водећу улогу у свету. Многе крупне и темељне реформе на сцени потекле су отуда. Није онда ни чудо зашто се у нашем позоришном свету стално потезао немачки дух и смер. Али, уколико се у идејама осећао немачки утицај на наш позоришни живот, утолико је француски узео неодољивог маха и испољно се у самом духу и поступцима наше позоришне критике и у укусу наше позоришне публике. Онај ведри, полетни, забавни, козерски дух, интуитивни и импресионистички, артистички и живописни, симболички смер у нашој критици свакако су француског порекла. Поратна критика не показује посебну позоришну тематику и проблематику, осим у неколико махова тежњу да се негује расни израз у позоришној уметности. Али, тај смер није нашао истрајне и ватрене заточнике и има само прелазни, етапни карактер. Он још није изградио јасно, свестрано и темељно своју позоришну естетику. Тако је уметничка национализација позоришта још увек загонетан и актуелни проблем, без сигурних теоретичара и јасних концепција. Битно обележје поратне критике је у бескомпромисном либерализму. Широка слобода у уметничком стварању, изразу и тражењу на сцени одговара свакако интуитивној уметничкој естетици, која је истакла битни значај и вредност личности творца. Позорница за њих постаје простор на којему се сме и може све што се хоће, уме и треба. То је место уметничких сензација у немисливим слободама. Али, далеко од естетичког догматизма, свирепог реда и формализма, спутавајућег оквира, нарочито далеко од романтичарских и класичарских преокупација, патетике и лажи, афектација и разноврсних вештачења, поратна критика поштује извесни психолошки, интуитивни реализам на сцени. Никада се изгледа није више тражила студија типова и комада, реконструкција живота у дубљој и садржајнијој, психолошкој и материјалној суштини као сада. Хоће се природност и непосредност, верност и апсолутна тачност у пуној мери. Све то показује да су се наши позоришни критичари приближили сцени и настоје да се саживе са њом. Осећа се јасна тежња за новим смером на позорници. Тај нови смер направио је од позорнице место на којему се могу правити читава чуда. Све се мора употребити да позорница буде благотворни инструмент приказиваном делу, али и све треба учинити тако да глумци дођу до што пунијег и свестранијег уметничког израза.. Отуда се, каткад, и захтева да се технички и декоративно растерети позорница, да би се ослободила и потакла стваралачка личност. Али, то поштовање новог на позорници изједначаје се са новим у литератури уопште. У томе се и протерује. Писци, који не би били обележени амблемом модернизма, дочекивани су најчешће немилошћу, чак и онда када то нису заслужили.

живали. Једно време чак испољавале су се и ружне котеријашке страсти, које су правиле мучан утисак. То котеријаштво и заслепљеност погађало је и писце и глумце и управу, дакле и само позориште. Добрим делом, узроке позоришној кризи требало је тражити и у набуситом тону поратне критике, особито ове која је по сваку цену тражила рашчишћавање са старим позоришним методама и навикама, не проверавајући да ли су оваква сцена, стање духова на њој, квалитет глумачког ансамбла, људи у управи и, најзад, укус саме публике допуштали такве скоро напрасне и драстичне промене. Приметило се да су идеје поратне критике биле пренагљене и ужурбане. Позориште је увек изостајало иза њих. Јер, наравно, лакше је теоретисати и предлагати, правити изван позоришта „куле у ваздуху“, али је врло тешко све то практично остварити на сцени и на нова настојања навикнути публику и саме глумце. Отуда су реформе оствариване спорије, док је нова позоришна естетика била неумољива и све сензационалнија. У томе је и неспоразум између позоришне критике и позоришта, али и узроци неповерењу публике према поратној Талији. Захваљујући новим и крепким млађим снагама, и онима који су се умели да прилагоде и саобразе у новом курсу и смеру, тај неспоразум је делимице отклоњен, прве тешкоће су савладане, али, ипак, и данас, и увек ће тако бити, постоји изванредан баласт у идејама, који је вештачког порекла и тако стран позорници.

Али, више него и ово, за нас је данас значајна сама позоришна вредност и карактер поратне рецензије. Наша поратна рецензија је углавном позоришна, али не у довољној мери, нарочито не сразмерно оној великој пажњи, коју наши листови указују позоришту после рата. Поратне критике су више обузете књижевним, него позоришним утисцима и идејама. Више се говори о делу са књижевног становишта, док се глумци, режија и све оно што чини модерно позориште помињу као у заградама и снеловљиво. Један критичар нашао је за потребно да на три и по ступца говори надугачко о Шекспиру и Хамлету, по сазнању из треће руке, прежвакавајући до ситница шта су други о њему и делу рекли, без оригиналних идеја и налаза, а свега на пола ступца сетио се да треба нешто да каже о самој инсценицији. О драми треба говорити са позоришног становишта и сценске естетике; књижевна мерила нису исто што и позоришна. Јер има дела, која могу бити без високе уметничке вредности, али су ванредна за инсценицију, или обратно. За позориште је главно колико једно дело има позоришних одлика и услова за инсценицију; књижевна страна може бити равнодушна или бар сведена на најмању меру интереса. Тако ће се онда интерес критике управити па сцену и све што чини позориште. У томе је и спас позоришног и уметничког на сцени, и битна разлика између књижевне и позоришне критике. Тако ће се, најзад, сачувати глумачка дела од заборава и предати потомству као стварнији и свестранији документ о уметницима чија је свирепа судбина у томе да њихова дела нису ни вајана ни малана ни писана ни музички усклађена, него дочаравана гестом, мимиком, дикцијом и свим оним средствима људске природе. Та дела не постоје после првих дочаравана и спуштања завесе, која их дели од будућности. Остају само успомене пролазне и нематеријалне. Треба, дакле, прићи сасвим близу позорнице и отворити душу пред свима утисцима да нас плене и обасипају. Потребно је мислити и осећати по оној логици, која постоји или цени и нема значаја за све друге врсте уметности. Критика је једини живи, свежи документ и хроника уметности сцене. У

њој ће у будућности тражити огледало прошлог и садашњег уметничког живота и полета. Баш због тог нехата према глумцима и сцени данас се врло мало зна о нашим првим великим позоришним уметницима. Наш заинтересовани свет једва по чувењу зна да су некада живели и стварали Тоша Јовановић, А. Бачвански, Б. Руцовић, М. Гргурова, Цоца Ђорђевић, З. Тодосићка, В. Нигринова и др., а омладина ни толико. Ако се овако настави, колико ће и шта ће знати о уметности М. Гавриловића, Чича Илије, С. Тодоровића, Р. Плаовића, Б. Николића, браће Гошића, Десе Дугалићке, Ж. Стокићке и др. нараштаји који ће иза нас доћи?! Свирепа је, заиста, судбина, која прати уметничку стварност глумаца, а још свирепије је не поправити оно што се може, чак мора, и треба, да поправи и спасе за историју наше уметности. Уместо свега другог, треба сетити наше позоришне рецензенте, да се од њих тражи више човечне самилости, љубави, трпељивости, поштења и стварне, духовите критичке мере, јер њихове критике биће једини глумачки уметнички музеји у којима ће се будући нараштаји трудити да, по таквим знацима, пронађу наше драге уметничке и сценске чаробњаке и покушати из далека да уживају у ономе у чему смо вазда налазили обилате и штедре, широке утехе и истинске, племените заносе у веку разних потреса и материјалних криза. То су били песнички чаробњаци који су нам, у јеку материјализма, причали на духовни начин о финим стварима. Нека се позоришни критичари брижно и топло наднесу над зачараним и устрепталим кругом сцене и отворе ове пролазе, пропусте, који воде души и објективном, поштеном процењивању. Они о томе треба и мора да воде рачуна тим више што се њихови судови не могу поново подврћи контроли и преоцени, јер уметничка дела глумаца ишчезавају, не остају и не могу се више гледати и у њима уживати, да би се између успеха, дела и критичке оцене вршила упоређивања и преоцена вредности, као код књижевне и сваке друге уметничке критике. У томе и таквом односу је недостатак предратне и поратне критике. Позориште, и све ради позоришта, треба да буде самостално, спасоносно и једино мерило у будућем раду позоришних критичара. Изван позоришног круга и интереса настаје област књижевног критичара. Јер, иначе, не би ни постојале две врсте критике, позоришна и књижевна.

Наши књижевни часописи увек су са интересом пратили развитак и рад србијанских позоришта. Али, позориштима нису увек поклањане довољно широка срдачност и пажња, како се то могло и требало по сваку цену. Дневни листови у томе, особито у последње време, живо предњаче. Три наша највећа дневника, „Политика“, „Време“ и „Правда“ имају сталне и богате позоришне рубрике, и критичаре. Велика, је невоља што се у њима критичари често мењају и ту озбиљну дужност, каткад, преузимају писци, који тек први пут почињу да пишу о позоришту и не дају увек довољно моралне и стручне гаранције. Усто, њихови критичари не негују увек и специфично позоришну рецензију, него су најчешће обузети излишним књижевним реминисценцијама. То су, најзад, већином млади писци, са осетним и јаким наклоностима према модернизму, тако да се често губи објективно и сигурно мерило. Они нису, дакле, довољно правични и предусретљиви. Београдска „Политика“ је озбиљан дневник европског ранга тако да је њен свестрани интерес за позоришни живот увек био од неоцењиве користи за позориште. Отуда је и неопходно да у њој држе позоришну рубрику стручњаци од поуздана, интелигентна и врло вешта пера. У том

избору људи „Политика“ је била углавном срећна. „Време“ је у М. Чекићу имало изврсног позоришног човека. После њега, позоришна рубрика је поверавана људима који нису успели да осведоче особито знање и разумевање, а нарочито потребну објективност. У „Правди“ се позоришту поклања ваљда највише пажње. Позоришни догађаји се прате са интересом и љубављу, али не увек са довољно високим уметничким мерилом и укусом, „Правда“ је данас врло популаран југословенски дневник и било би неопходно да у избору позоришног рецензента има више среће. Није довољно бити само писмен, него и знати и осећати позориште дубље, стварније и шире, изнад моћи просечног гледаоца. Стручност је први услов да се постане позоришни критичар, а, затим, знање и осећање ствари.

* * *

За почетак поратне позоришне критике узели смо 1920. г. када су се позоришне прилике почеле, заиста, да сређују и узимају правилнији ток. Најзад, већина, и то најбољих, рецензената јавили су се тада први пут. Ред критичара, који смо овде остварили, углавном је хронолошки. Поратна критика је јединствена и не бисмо погрешили ако бисмо усвојили и нешто произвољнији план. Али, у већини и углавном разонолико мерило је било одлучујуће. Овај осврт на поратну критику није сувише исцрпан, јер добар део овде поменутих рецензената је и данас активан па би дефинитиван и свестран суд био неприродан и пренагљен. Али је, ипак, неопходно да буду увршћени у ову историјску студију ради њене потпуности, историјског континитета, и да бисмо олакшали рад будућем историчару. Можда ће поратна позоришна критика бити још једанпут предмет нашег ширег, дубљег и свестранијег проучавања, али ће у сваком случају добри и даровити појединци бити обухваћени у посебним, позоришним портретима, какве смо до сада објављивали по нашим часописима („Живот и рад“, сарајевски „Преглед“, „Венац“, „Књижевна Крајина“ и др.).

Са *Светиславом Петровићем* могли бисмо почети ову поратну епоху. У једно време био је врло активан. Његов главни рад долази после 1920. г. Био је неколико година стални позоришни референт у „Срп. књ. гласнику“ и његов даровити уредник. Јављао се 1920, 1921, 1923, па све од 1924–1927. г. Петровић располаже јаким даром, сигурним укусом, необично живом маштом, гипким и богатим стилем, живописним, симболичким и убедљивим и нарочито интуитивном критичком продорношћу. Његове критике су преплављене мноштвом свежих и врло занимљивих утисака, небаналних и духовитих, оштроумних и убедљивих. Он је умео да се живо унесе у догађаје на сцени, да их преживи дубље и свестраније и да се изрази на начин необично духовитог артисте, скоро стилског акробате. Петровић је, несумњиво, један од најбољих наших позоришних критичара, који шире познаје и стварније осећа позориште, кроз све парадоксе глуму. *Нико код нас у позоришној кријици није био толико љубав, досељив, духовит и у исто време љубав, каикад минциозно љубав у оцини глумаца и дела као он.* Петровић је, најзад, и један од најсјајнијих наших стилиста, са извесном једрином и снагом, топлином и поетизованошћу, који никад не прелазе у сировост, али и врло ретко у сладуњавост, и који су најчешће чак и уметнички надахнути. Његове оцене глумаца су често духовите маестрије и тачни налази, који пластично уцељују један уметнички тип. Тако о Божи

Николићу, иначе одличном уметнику, Петровић даје врло *пачан и жив суд*: „Главне²⁷ одлике талента г. Николића јесу *бујноси, енерџија, искреноси*. Али овај темпераменат пун снаге у исти мах је и *ванредно активан* и скоро ни један од наших глумаца није у последње време створио *више, и разноврснијих, живих личности*, ни с више савесности и преданости од г. Николића.“, Пођите са овим апсолутно тачним и анализатороким судом да гледате и данас не мање гипког и сјајног Б. Николића, па ћете се уверити колико је овакав закључак духовит и стваран. Тако и о Жанки Стокић: „Глумица од богоданог талента, она оживљује своје улоге *својом интуицијом*, и то до те мере да заборавља себе играјући их... ни један глумац у нашем позоришту не уме да створи онај *присни, срдачни додир између сцена и гледалишта* као гђа Стокић. Сва: *покреи, осмех, сионитаноси, природноси*, она је једно живо огњиште симпатије и веселости“. Зар на овај начин и свим овим није све што је потребно за уцељење једног уметничког типа дочарано пластично и духовито? Остављамо да о томе мисле редовни посетиоци нашег позоришта. – *Момчило Милошевић* се јавио априла 1920. г. у београдској „Мисли“, а затим и доцније повремено, па у „Вољи“, коју је уређивао, и другде. У једно време после рата био је један од наших најактивнијих позоришних људи, помоћник управника, редитељ, критичар и позоришни писац. Он, несумњиво, познаје и осећа позориште стварније и потпуније. Његове критике су снабдевене стручним, живим и непосредним сазнањима и наводима. Милошевић је неговао у већини праву позоришну критику, са доста и разноврсних података о сцени и глумцима. Он је умео да уцели психолошко-уметнички тип глумаца, не толико кроз интуицију колико кроз практично познавање сцене и глуме. „Свежа, пуна израза, – вели за одличну Персу Павловић, – неуморна, она долази у ред најубедљивијих савремених глумица и њен таленат даје увек живе експресије. Њено уживљавање у улогу је увек потпуно; у говору, у гесту, она даје пуно пластике, што доказује да живи у својој улози“. Насупрот томе знању, осећању и ширем разумевању позоришта, Милошевић није испољио довољно гипку, узбудљиву, осећајну природу. Он је миран, дискретан, резонор и практичан, али свакако са импозантним позоришним знањем и могућностима, које се не могу сурово потценити. Неки чак настоје да га избришу као позоришног човека, али то су бесмислени и пакосни насртаји.

Један од најбољих и свакако најплоднијих критичара после рата је даровити песник *Жика Милићевић*. Написао је замашан број позоришних реферата, свакако преко стотину. Први пут се јавио у „Политици“ октобра 1920. г. и остао стални рецензент све до 1927. г. Писао је позоришне критике и у часопису „Мисао“ у фебруару и јуну 1924. г., затим 1926, 1927. и целе 1928. г. Милићевић је умео вешто и духовито да измири књижевно и позоришно у критици и да, ипак, буде првенствено позоришни рецензент. То је недостајало многима који су се бавили позоришном критиком. Њега су свирепо нападали, једни потцењивали, други сасвим одрицали и трећи опет покушавали да га спасу од свакако неправичних оптужби. Уствари Милићевић је био жртва своје искрености и непосредности, управо смелости да свој суд дорече без устезања и увијања, непосредно, макар то и заболело. Они, који су тим били несумњиво болно погађани нису, наравно, могли да буду задовољни и равно-

²⁷ Курзив је наш.

душни. Милићевић је, несумњиво, показао лепо позоришно знање, стварно разумевање, гипкије осећање и способност да се унесе и у танчине оцене. Он је, усто, стилист врло вешт и сталожен, са лепим и тачним осећањем нашег народног језика. Његове оцене глумаца су топло надахнуте и живе, у извесном одушевљењу каткад и поентизовате, али тачне. Он је умео да *запази бићно, својствено* и да сугестивно дочара један *уметнички миш*. О Жанки Стокић пише са заносом: „Она своју улогу присно замишља, она је *асоцијативно види, она се имагинативно уноси у њу и доживљује* је, да је, сазрелу кроз тај спектар, изгради из *дејала црвених из нејо-средног искуства*, који ће спонтано, по законима природног асоцијативног рашћења, искристализовати у органску целину.“ За Кики Љубинке Бобићеве вели: „Доста неједнака – врло природна у сценама где је требало показата извесну грубост и суровост, а извештачена у приказивању нежнијих, осећајних момената – она се допала публици.“ Топло је похвалио у своје време заиста сјајну дикцију Злате Марковац, за коју вели да је „одлични рецитатор са сигурном техником гласа, природношћу и искреношћу без натезања интелигенцијом, љубављу и трудом, који се унео у цео посао“, и да у њој „поред уметнице несумњивих способности, лежи још и један редак професор за дикцију, разуме се у једном сасвим добром смислу.“ За успелу Виолу (*Бољављенска ноћ*) Десе Дугалић-Недељковићке вели да је „створила једну од својих врло добрих улога, лепо израђену у појединостима, нијансирану у целини, тачну у општем тону комедије“. Тако и о Божи Николићу који плени „својом речју темпераментно убедљивом, својим беспрекорним гестом, реалним, али широкога замаха и значаја.“ Милићевић је, затим, оштро нападао полутанску политику управе у погледу кројења репертоара Манежа, који је тако претворен у „булеварско позориште последњег реда“. – Хронолошки би овде дошао анонимни рецензент београдског „Венца“, који се бележи са *Хроничар*. Нарочито је активан после 1923. г. Пише врло интелигентно, јасно, сажето, каткад топло и са стварним осећањом позоришних питања. Не труди се да ствари гледа шире и дубље. Његове су импресије иначе живе и свестране, судови у већини тачни и убедљиви. – *Рајко Парезанин* јавио се први пут у „Светском Прегледу“ 1921. г. Располаже несумњивим даром, интелигенцијом и живим стилем. Вешт је анализатор и евокатор сцене. Враћа се на дискусију о Х. Ибзену и тврди, на махове доста убедљиво, да он није чист реалист, како неки мисле, нити да су све његове личности сасвим стварне. То чак, није ни Нора. Кроз њене жиле „тече крв осталих Ибзенових протагонисткиња, као Хеде Габлер, Гђе Алвинг, Елиде Вангели и др.“ Критикује Брандеса и његово мишљење да Нора делује „као живот или стварност“. Парезанин не показује нарочите и оригиналне позоришне идеје, али на томе и не настоји. Он је иначе жив, гибак и свестрано радознао дух. – *Велимир Живојиновић Масука* је песник, драматичар, редитељ, књижевни и необично плодни позоришни критичар, свакако један од најбољих код нас. Први пут се јавио са критиком на Пецијин *Пљусак*, у „Мисли“ 1920. г., али његова активност почиње углавном од 1921. г. Писао је затим у „Мисли“ 1926, 1927. и 1929. г. и доцније повремено, уз сарадњу других. Масука је одлични позоришни анализатор, сјајан и жив у евокацијама, које су често ванредно гипке и духовите, топле и логичне. Његове критике су лишене понављања и сувих дескрипција, него препуне навода, доказа и обиља свежих и све нових појединости. Једар је, прегнантан, снажан и убедљив у казивању. Изван свега, одличан логичар и свестран позоришни ерудит.

Његове критике, са свима појединостима су претежно позоришне. Ево, најзад, једнога, који је знао чему служи позоришна критика и шта се тражи од позоришног рецензента! Масука показује одређене позоришне идеје, не лута и не спотиче се. Захтева верност у евокацији карактера и тачност психолошку и књижевну акцента и дикције, која треба да је уметнички однегована и небанална. Као редитељ, живо се бави питањем режије. Режија захтева „један нарочити уметнички инстинкт, талент... изоштрен добро претходном литерарном припремом и позоришном културом и, с друге стране, „низ специјалних техничких знања, утврђених праксом и искуством“, односно „дар да се једно дело осети и схвати у правој његовој боји, да се осети и погоди прави стил у свим битним изразима, да се драмска сликања преобразе у визуелне представе“, а техника да се те „визуелне представе“ реализују и пренесу у конкретни пластични облик.“. Масука, који се и у пракси показао као добар редитељ, у позоришној критици је вазда откривао велико стручно знање, а затим право уметничко осећање за стварност и прави живот сцене. Можда је више тежак, догматичан, него што треба, али је у сваком случају научно истинит, убедљив и снажан. – *Стијанислав Винавер* је необично занимљива књижевна и позоришна личност. На позоришној критици био је, неколико година после рата, необично активан, радо читан, затим у разним круговима претресан и, несумњиво од јачег утицаја на позоришни живот. Његов позоришни рад развијан је углавном у београдском дневнику „Време“, од његовог оснивања па све до почетка 1927. г., када га од априла замењује Милутин Чекић. Написао је врло велики број музичких и позоришних критика. Винавер је, несумњиво, даровит, интелигентан и свестранији ерудит, али у основи недовољно срећен и вазда пожељан да буде оригиналан. Та претерана тежња за оригиналношћу одвојила га је од стварне потке, одвела у апстракције и излишна измишљања, која нису увек духовита и практична. Он добро осећа и познаје позориште, и све то примљено у евокацији компликује и декорише, отежава крупним појмовима и замршеним комбинацијама техничким и интелектуалним. Тако у његовим критикама, има увек *више лејих, занимљивих и њачних појединосати, али у целини суд му је најчешће погрешан*. Он је вешт и гибак анализатор, позоришни човек од нерва, добре памети и јаке интуиције, особито за језик и стил. Он показује оклоности за симболизам у позоришту, за парадоксе у игри и вазда даје предност музичком усклађивању. Захтевало би се код њега много више реда, мере за стварност, срећености, сажетости и нарочито јасности, јер је у основи често конфузан. – *Душан Крунић* је стални поратни позоришни референт београдске „Правде“. Он воли позориште и показује смисао за стварност. Једноставан је и непосредан. Али, Крунићу недостаје дубља, јача и богатија интуиција за позориште, нарочито шире и потпуније знање. Он је најчешће у баналном кругу појмова и докумената, недовољно гибак и снажан. Ту има надарености и знања, али у просечној мери. Крунић не показује могућности да се дубље, свестраније унесе у позоришна питања и финесе, него је најчешће на површини. „Правда“ је данас сигурно продрла и у најшире читалачке слојеве па би било добро, после толико година, да покуша са освежавањем позоришне рубрике. – *Милан В. Боџдановић* је, несумњиво, даровит и интелигентан књижевни критичар, са слабостима које нису ретке и незнатне, али о којима није овде место да говоримо. Он нипошто није и позоришни критичар. У овој констатацији нема ни малциозности ни потцењивања. Њено тежиште је у чињеници да

Богдановић није писао, када је већ писао, позоришну него *књижевну критику*. Његове позоришне критике су то само уколико стоје у тој рубрици, иначе без *сйварних позоришних докумената*, навода и појединости. У њима се говори о писцу и делу са чисто *књижевној естетско-филозофској сйановиши*, уколико га има, док се позоришна страна, нарочито инсценација и глумци сасвим превиђају. Он уопште не помиње глумце или само на неколико места, и то при крају, са две-три пропратне речи. О режији скоро никако и не пише. На једном месту, поводом *Ташане*, труди се да објасни суштину драме, па и тада више са књижевног становишта. „Драма је, вели, по превасходству синтетичан књижеван рад“, који „не сме да се објашњава“ него „да се каже“. „У њој се ствари догађају и догађањем се оправдавају“. На другом месту, истоветно као и Павле Поповић, само знатно после њега временски, размишља да драма „не живи као роман“ у књизи, јер је „њен прави живот само на позорници“. Богдановића помињемо само зато што је регистровао и оценио драме приказиване на нашој позорници, и то већином домаћи репертоар, иако не у позоришном духу и смеру, и самим тим што је као и у чисто књижевним есејима, утврдио свој критички дар и смисао свакако неоспоривим. Штета је да „С. к. гласник“ тако дуго није имао стручног позоришног референта, особито када су у питању баш те домаће ствари. Богдановић се јављао на позоришној рубрици у „Политици“ фебруара, марта и априла 1920. па 1932. г., а затим у „С. к. гласнику“ од 1924–1931. г. или повремено.

Тодор Манојловић је песник, драматичар, каткад естетско-филозофски аналитичар и теоретичар, књижевни и позоришни критичар. Нама се чини да је он најстварнији и најбољи као есејист, књижевни и позоришни критичар, више него што је драмски писац или песник, мада је и ту утврдио извесне могућности. На позоришној критици се чешће, повремено или у нешто дужем времену јављао по разним ревијама. Његова активност почиње углавном шире и стварније после 1923. г., нарочито од 1924. преко београдске „Комедије“ Н. Јовановића. У поезији, Манојловић је сувише лежеран, широк, китњаст и сувише емпатичан, сав у жарким описима и спољним дескрипцијама, без потребног песничког хумора, и благе, нежне или јаке осећајности. „У драми, и поред местимичних рефлексја, живљег дијалога, често срећне позоришне технике, у суштини реторичан до гломазности, патетичан до отужности, декламатор доста неприродан.“ У критици, он показује несумњив укус, извесну ерудицију, широку али површну и енциклопедијски прошарану, свакако вештину, гипкост и интелигенцију, извештан полетан и крепак дух који ствара и уме да се распе, мада се осећају извесне присиле и не увек вољни диктат мисли и осећања. То расипање у позоришној критици прелазило је у сувишно ћеретање, понављање и развлачење. Манојловић је неговао *изразишћо позоришну критику*, са ширим освртом на глуму, инсценацију, режију, на драму са позоришног становишта, управо на све оно што у суштини чини позориште. Он има добар позоришни укус и ширу позоришну стручност. Али, у својим евокацијама више је интуитиван него догматичан, дакле гибак и жив. Он уме да запази значајне ствари, али се тешко изражава непосредно, у срећеном и одређеном, јасном, непосредном и дефинитивном облику. Најчешће кружи око главне ствари, рашчлањава их и одуговлачи битност тезе. Он је свеж и гибак стилист, али воли јако шаренило, блесак и поплаву речи, које често

слаже у акорде. То му смета да буде довољно и јасно одмерен, сажет и стваран. Његове оцене и анализе глумаца, су најчешће небаналне. За М. Таборску као Жермену (*Када бих хтиела*) вели да је „дала једну отмену и драмски снажну улогу“. За режију М. Исаиловића *Смрти Мајке Јуџовића*, налази да је „успела да отелотвори Војиновићеве визије на један веома жив, бојадисан и ефектан начин“. За Божу Николића вели да је у *Грађанину* (Молијер) „створио једну свежу и језгровиту фигуру праведника, пуну срдачне непосредности и неодољиве гротескне комике“, а да је Ал. Златковић у *Кристану* (*Рука руку мије*) „дао једну креацију исто толико живу и темпераментну колико и укусну и стилску“. У чланку „Позориште, критика, публика“ Манојловић даје главне ознаке наше поратне публике, која воли „жив и духовит дијалог, јасан, хитар и изразит језик, занимљиве заплете, смелости, изненађења и, пре свега, живахан, енергичан темпо у акцији (одвратност према суморним мрачним штимунзима и тешким, тужним паузама руског позоришта) – дакле све оно што драму управо чини драмом“. Манојловић је, несумњиво, позоришни стручњак, од смисла и снаге. Његов укус није нарочито висок и увек сигуран. Недостаје му неопходне срећности и сажете изразитости. Он више кружи у ширину, разастире се и оптерећује излагање мноштвом појединости, него што тражи дубље и усплахирије садржине. – *Александар Видаковић* се јавио у „С. к. гласнику“ 1922. г. па 1927. и др. Обично је писао о енглеским комадима и важио као стручњак за енглеску литературу. Он уме да пронађе битне и стварне ознаке дела, али нема довољно живахности и досетљивости да своје, у основи тачне и верне, утиске дочара и реконструише у целину критичког виђења. Видаковић тврди да Бернар Шо нема за драматичара довољно „конструктивно-интуитивне психологије“ и да све његове личности имају „психолошку парадоксалност“. Његов таленат је „индивидуалан и специфично националан“, тако да нема потпун интерес за инсценацију на страним позорницама. То се, међутим, у пракси није обистинило. Поводом приказа *Господске улице* од Сер Цемса Барија вели да то „значи несумњив напредак, у нашем енглеском репертоару“. Срдачно хвали Љубинку Бобићеву, јер има „природан таленат и здрав смисао“, а за гђу Росу Бековић налази само да је „добра и савесна“, што је очевидно непотпуна оцена њене топле игре у овом комаду. Видаковић свакако познаје ствари о којима пише, али, у суштини, он не показује дубљу интуицију за позориште, што се јасно види и из његових сумарних и суморних оцена глумаца, режије и чак комада, нити, затим, довољно елана и видовитости у ширим критичким поступцима. Ако нису високи његов дар и укус, свакако су нешто позитивно и неоспорно. – Др *Винко Витџезица* се први пут јавио у „Мисли“ марта 1924. г., затим у „Трговинском гласнику“ и др. Он има свестранију позоришну ерудицију и стваран позоришни укус. Његове позоришне критике баве се у већини позоришном естетско-филозофском проблематиком. Стил му је осетно тежак, крут и интелектуалистички. Анализе дела и глуме су му живе, обилате и једре, у већини тачне. Тачна је оцена Ива Војновића за кога тврди да је „представник Метерлинковог симболизма и Дануцијевог естетизма и артизма у нашој књижевности“. Витџезица показује често врло занимљиве, свеже и интуитивне опаске, које продиру дубље у идеолошку, естетско-филозофоку суштину дела, уколико ту и тамо нема претеривања и насиља. – *Никола Б. Јовановић* је сјајан позоришни трудбеник, каквих је код нас било врло мало. Он је уређивао позоришни лист „Комедију“, књижевни „Реч и слику“ и забавни „Илустровани лист“, у којима је

увек поклањао свесрдну пажњу позоришту, позоришним питањима и глумцима. Он је оставио низ занимљивих позоришних критика, интервјуа, портрета, чланака и осврта, интересовао се за све што је било у уској вези са позориштем и трудио се, и поред зловне и мучне грудобоље, која га је свирепо нагризала и постепено усмрћивала, да буде увек у току ствари, свеж, полетан и надахнут. Он је много писао, преводио и на више страна био озбиљно ангажован. Отуда његове позоришне критике немају високу, крупну уметничку и научну вредност, али су свакако убедљив документ о човеку, који је волео, познавао, осећао позориште и имао стварног дара, који је, затим, све хтео, захваљујући својој радозналости духа и начитаности, и много остварио са великом вољом и дирљивим трудом писца са нераздвојним осећањем сурове блискости смрти. Та исцрпеност и оптерећеност у послу јасно су се осећале у тренуцима када је Јовановић стварао лоше или просечне ствари. На махове, он би се трзао, будио на пречац, силом и снагом, напрегнуо се грчевито у послу, и тада му је обично полазило за руком да створи добре и трајне позоришне критике. У тим срећним тренуцима испољавао се жив и јачи смисао за лепу и занимљиву позоришну анализу, духовиту и тачну оцену глумаца. И поред новинарског и фељтонског, у стилу и тону, у излагању и пресликавању, он је ипак, показао књижевне особине, које се не могу оспорити. Он остаје даровити позоришни рецензент, са знањем ваљда неколико језика, али несрећан и сувише трагичан човек кога нико у борби није штедео, па чак ни његова свирепа судбина. Он је носио у себи гују отровницу једне гадне болести груди, али своме сумору и болу, своме крику и трзају никада није давао одушке у ономе што је писао. Напротив, ту је било тако много хумора, даха и ведрине једне душе, која је комад по комад, из дана у дан, отимала од живота за себе. Јовановић је био искрен рецензент, поштено и објективно мислио, увек готов да се детињасто заноси и надахњује лепим и узносећи туђе успехе као своје. Зар то није морал који заслужује дивљење? Зар то није покрено и поштено дивљење једног писца до суза дирљиво, коме је у животу тако брзо било ускраћено и отргнуто извесно пијанство позива, оно што се другима, којима то и не треба и не служи, пружа обилато и штедро? Тај занос се често испољавао. Пишући о режији *Укроћена горойад* дра Б. Гавеле Јовановић вели да је у „својој неисцрпној редитељској фантазији показао свемоћ у искоришћавању једне шарене и љупке бинске технике, лаке и ваздушасте, прикладније времену у којему живимо“ и да ће та режија „остати као један датум београдске позорнице, када је режија дала нешто сасвим ново и стваралачки савршено, на нивоу великих светских сцена“. Мих. Исаиловића с правом уздиже као одличног *организатора широких маса* и сјајног креатора *каракићерних рола* на сцени. Јовановић се залагао искрено за расно национални израз на сцени и једанпут искрено жалио што немамо „праве историјске романтике у драми“ а „нарочито не оне историјске драме из које би нас, са рампе, запахнуо дах нашег Средњег века, оних мрачних stoleћа лутања и блиставих времена царева и краљева наших, с јауком из себарских удера, и вриском лава и огара и кликтањем соколова“. Други пут је писао да је „потребна јака и енергична школа за учење дикције високог стила“ у нашем позоришту. У његовом критичком излагању и поступцима осећа се често извесни топли и живахни поетски тон. Јовановић се анонимно потписивао обично са Аматер и Библиофил. – Неколико година после рата активан је позоришни критичар *Јован Палавесиџа*, који углавном пише највише у београдском самосталном

дневнику „Реч“, у часопису „Воља“ и др. Он несумњиво осећа и познаје позориште, има дара и интуиције, али је доста једностран и формалистички дух. Он не показује више и јаче критичке могућности нити занимљиве и оригиналне позоришне, драматуршке концепције. Обично се креће у баналном кругу сензација. Осећа се јак, али врло штетан утицај новинарства. Он није био гибак и снажан особени дух да би живо одолео новинарској механизацији и шаблонизовању талента и унутарње сензибилности. Палавестра не прави студију; он жури, по новинарском рецепту, да се што пре ослободи стечених утисака. Као да се од њих брани. То површно и лако у природи убија оно основно и суштинско у стваралачкој битности. – *Миодраг М. Пешић* је водио позоришну рубрику у „Вољи“ 1926–1927, а доцније у „Животу и раду“ до 1930. Он је даровит и спретан преводилац руске поезије, са песничким осећањем и пријатним укусом. То песничко надахнуће јасно се испољило и у књижевној и позоришној критици. Његови есеји одишу првенствено свежином и дахом лирске занесености и топлине. Али баш тај крепки елан смета му да одржи стварну и непоколебљиву критичку меру. Тако његове анализе могу бити лепе и духовите, али судови нису увек тачни. Пешић није показао свестраније стручно знање позоришта, али је увек испољавао јаче осећање за глуму. Каткад, он је и осетно пристрасан. То показује један страствен и жив дух без потребног свестраног уравнотежавања. Пешић није имао склоности за позоришну проблематику нити је имао занимљивих позоришних идеја. Он се задовољавао констатацијама и утисцима, макар и површним. У анализама, евокацији и сценама није се трудио да проникне дубље. Недосталало му је довољно осећања за пуну, објективну стварност. Пешић је имао осећање за чист и свеж језик, али његов стил није имао потребне чврстине, повезаности и кристалности. Тај стил није био беспрекорно књижевно надахнут.

У „Политици“, после Жике Милићевића, даље од краја 1927. г., изменило се неколико позоришних рецензента. Појавили су се, изгледа, разни огледи са млађима, који су често били и срећни. Три рецензента, која су затим дошла, иако нису имали потребну претходну позоришну припрему, нити се дуже бавили позориштем, ипак су показали осећање и познавање позоришних ствари, извесно гипкије и духовитије сналажење. – *Милан Дединац* је познати надреалистички песник, рекли бисмо поетски највише надахнут са А. Вучом у њиховом зачараном кругу. Од 1928–1929. г. Дединац је врло активан. Он располаже несумњивим даром, врло продорном интелигенцијом, свакако потребним осећањем и знањем позоришних проблема и глуме уопште. Он негује углавном стручну и оригиналну конферансијерску позоришну критику са доста лепих мисаоних и изражајних парадокса, у суштини ведру и духовиту. Занимљив је и течан у излагању, поготово небаналан. Спретан стилист, приступачан чак и ширим слојевима. Тако успоставља уже везе с публиком. Не воли сува резоновања, већ је непосредан у саопштавању утисака. Његове анализе су у већини позоришне, мада Дединац показује довољно разумевање драматуршких питања и знање позоришних актуелности код нас и на страни. Занимљиви су му прикази комада Јарослава Хашека *Добри војник Швјек* а нарочито *Мистериозног Камића Ј. Кулунџића* и коме даје углавном тачну, можда мало претерано издашну оцену. Он види две могуће пипчеве интенције: „или као један сценски сензационални извештај или као драму са идеолошким проблемима“. Али као „драматизација новинског

рапорта“ налази да је потпуно успела и писац је „дао у томе смислу један, заиста, добар и занимљив комад“ а „за дело ове врсте то је, свакако, најпогоднији, најласкавији епитет“. Кулунџић је „са математичком прецизношћу, када каткад готово изненађује, компоновао своју драму“. Он „као вешт драматичар... сукобима изграђује експозицију драме“ и „излагање догађаја врши се догађајима, катастрофама, као у каквом мајсторски компонованом новинарском извештају“. О Кулунџићевој режији има такође похвалних речи: „Требало је, разуме се, да дође један млад човек да пробуди нашу покретну позорницу, која је већ годинама спавала мртвим сном... Једанаест слика окренуло се је пред нама за једно вече“. Дуплу улогу проф. Камића и типографа Брујца „играо је са вером и са ватреном пажртвованошћу г. А. Златковић“. Али прва улога „много је боље „лежала“ г. Златковићу, па ипак то му није сметало да и од Брујчеве личности створи дубоко простудирану глумачку креацију“. Тако је „занесен својом игром“ од проф. Камића „направио једну од најбољих својих рола“. Очеvidно, Дединац је умео да о свима овим питањима говори с разумевањем и осећањем, и свакако на позоришни начин, чак и када пише о комаду. Али, у његовим критикама осећало се нешто колебљиво и поготово оскудица стварнијег позоришног искуства, а нарочито нешто модно и временско у његовом укусу. Каткад, због проучавања ствари из једног посебног угла, у којему је одлучно извршен пресек духа модерног и „старог“, са жестоком и безусловном наклоношћу према новом, која досеже до опортунизма. Дединац је имао помало поводљиво, опортунистичко мерило и није се плашио, изгледа, да да одушке, својим у томе правцу обојеним и већ добро познатим, уверењима. Отуда и његови судови имају извесно модно, савремено и специјално значење, липени високе и независне мере, макар да се за њу имало и смисла, у јачем облику, али се капрису жртвовало све друго, поготово стварни разлози. То, наравно, не увек, или баш не свугде и увек тако упорно. – *Велибор Глигорић* је повампирили Љубомир Недић у поратној литератури, али много распојасанији, свирепији и помамнији у поступцима и општем полемичком тону. Он, несумњиво, није без стварног дара, извесног књижевног стила, интелигенције и знања. Али он је врло једностран, личан, пренагљен и жучан. Он је полемичар и памфлетист. Има се неоодољив утисак као да је зажмурио, стиснуо чврсто песнице, па улетео уплахилено у масу да шиба и обара што стигне. У позоришној критици, као уосталом и другде, недостаје му одређеног, јасног естетско-филозофског става према књижевним и позоришним питањима. Он је стигао о свему и свачему и о свима да нешто напише, али да се ни о чему и ни о коме не изрази повољније. Он је више свачије главе и више свачега уопште похитао да пободе упокојну крстачу и да испретура сваки логични поредак и „обара“ и витла сваки уметнички и естетски принцип. Он витла и размахује оштрицама куда год стигне и то као витез, који је претходно повезачом везао очи и учинио се тајанствен за све споља. Његов позоришни рад је пролазан, временски специфичан и значајан документ, макар да је каткад било кроз памфлетски жуч и нешто стварније истине. Али, анимозност и зла воља не могу бити стварна мерила у процењивању и процени вредности за којом је после рата Глигорић тако похлепно хрлио. Писао је у „Раскрсници“, „Видицима“, „Летопису М. С.“, „Времену“ 1932. г., „Савременом Прегледу“ и др. – *Драган Алексић*, познати новинар и дадаистички песник, пише позоришну критику у „Времену“, од октобра 1930. г. Несумњиво даровит, са интуитивним осећањем сцене. Код њега нису мерило

ни знање ни стручност, него интуиција кроз коју се труди да све објасни. Такве су његове анализе, такав и стил, жив, јак, чак конвулзиван, али и врло тежак и прилично реторичан, преоптерећен сувшиним декоративним појединостима. Пише врло захуктано, брзо и полетно. Он гледа кроз интуицију, и то изван свих практичних обзира позоришне естетике, и све то везује у тону више него усплахиреном и јаком, и тако често губи стварно и убедљиво мерило. Али, баш у томе интуитивном дочаравању има често дражи и моћи, снаге и убеђења и јасно се показује у свему да се о стварима инсценације хоће да говори на мало духовнији и духовитији начин. Из његовог приказа Кулунџићевог *Мистериозног Камућа* јасно се виде његови критичарски поступци, интуитивни, психоаналитички и скоро метафизички. Кулунџић је дао „пластичан развој једне мисли о релативитету осећања саможивих бића, и о апсолутности осећања успорених, обамрлих, али духовно снажних створења“. У женама Алексић види ту „два типа, два физиолошка степена: једна чулна; друга, као мајка, осетљива са лирском дражи жеље за домаћом срећом“. Као редитељ, искористивши и многа техничка средства, он је успео да „брзо, хитро, јасном брзином мисли ограђено ткиво заплета... веже, да синтетизује са механизмом душе“. За Ал. Златковића вели да је дао „изванредно простудирани дупликат улоге, дупликат тела“, као уметник од јаког нагона. За гђу Росу Бековић у улози жене Брујчеве вели да је „са управо чудном једноставношћу, управо једноставним укусом спроводила те моменте до израза, (– реч је о психолошким нијансама улоге и тумачења –) дала тонски врло добар колорит и финим тактом спречавала да једна елементарност постане контраст другој“. Алексић је писао несумњиво позоришно, са гипким и живим осећањем сцене, с онаквим управо какво је у пуној мери недостајало Мил. В. Богдановићу, што се тако јасно и убедљиво види и из његових последњих позоришних критика, у „Политици“. Али, Алексић је због особина свога изузетно парадоксалног темперамента и саме критике, које смо већ видели, најчешће претеривао у свему мање или више, губио стварну меру и тако превиђао праву суштину и стварност. Он је сувише давао маха својој усплахирености. Најзад, због модног, које је и код њега апостолски свето, усталасавала се потребна објективност. – *Предраг Милојевић* је једно врјме држао позоришну рубрику у „Политици“, а раније и другде. Он је несумњиво један од најбољих наших савремених новинара. У позоришној критици испољио је више врло пријатних и небаналних књижевних особина и лепих критичких могућности. Милојевић се залагао за један такав тип савременог позоришта, које би се приближило публици и да тако постане народно и савремено у бољем уметничком смислу. Штета је, несумњиво, што се није сасвим посветно позоришној критици. Од скора се истичу позоришни рецензенти „Политике“ *Жика Вукадиновић* – *Бајба*, великог београдског часописа социјано-културног и књижног „Живота и рада“ „Semper idem.“ (*Димитрије Живаљевић*) и скопског „Јужног Прегледа“ *Петар Мићројан*. – *Ж. Вукадиновић* је, несумњиво, рецензент од дара, однегованог позоришног укуса и знања. Он пише са ванредно гипким духом, зналачки и интелигентно. Његове анализе комада и глуме, инсценације уопште, често су сасвим позоришне и стварне. Он не воли апстракције и преувеличавања, и вазда се труди да очува, једно стварно и гипко духовито мерило. Излагање му је живо, сажето, топло и лако, па се чита са живим интересом. Он показује израђеније књижевне особине. У последње време у „Политици“ га је, изгледа, заменио Мил. В. Богдановић. То је свакако

велика штета по позоришну рубрику овог нашег највећег дневника, јер је Вукадиновић писао позоришно и достојанствено, са грешкама, којима се може прогледати кроз прсте, али свакако више позоришно и стручно него што то сада чини његов заменик, негујући изразито књижевну критику, којој није место у овој рубрици. – *Д. Живаљевић* (*Semper idem*) тумачи позориште више на популаран начин, пратећи његову делатност са живим интересом и љубављу. – *Петар Мићројан* у „Јужном прегледу“ интелигентно и живо, са укусом и знањем региструје последњих година плодни рад скопског позоришта у Скопљу.

Повремени кријичари

У ово поглавље увршћујемо, у општим потезима, и без обзира, на строги хронолошки ред, изванредан број позоришних рецензената, који су се повремено јављали, можда само неколико пута, али су показали велики интерес, љубав и често добро разумевање и осећање позоришта. Често то су само стручњаци за поједина питања и књижевности. Неки од њих, у једно време, били су у штампи присни сарадници позоришта, особито заступници интереса глумаца. У једно време, када је то било неопходно, неки су образовали и чинили читав позоришни кружок, који је знатно допринео популарисању нашег позоришта и глумаца. Било би свакако неправедно, као што ће се одмах видети, заобићи их поготово што неки од њих показују и научне и књижевне одлике и често велики и стварни позоришни смисао, – „Дневни лист“ и „Одјек“ су предњачили у погледу броја повремених, као узгредних и случајних позоришних рецензената. „Дневни лист“ нарочито од 1887–1903. г., а „Одјек“ од 1906–1908. У размаку од 1902–1903. г. у „Дневном листу“ јављало се у неколико махова три анонимна рецензента, и то анонимни *Л*, па *А* и највише пута интелигентни *М*, кога срећамо повремено и у размаку од 1903–1906. г.

У „*Отаџбини*“ 1892. и раније неколико њиха у „*Виделу*“ ишше Љуба А. Васиљевић. Он је од непоузданог укуса, са сувише нагомиланим рефератима, претеривањем у оцени, али и невешт стилист. Оставио је, иначе, доста података о игри глумаца и овоме добу, па заслужује да буде забележен. – Анонимни *Ј*. јавља се више пута у „*Малом Журналу*“ 1894. г. Укуса колебљивог, стила доста несређеног и нечистог. По својим идејама могао би се уврстити у стару школу – Са прилично смисла и осећања, пише у „*Српској Застави*“ 1895. г. *Жарко Ј. Илић*, из песничке породице Јована Илића. Осредње је писмен, доста у основи несређен, оштар у оцењивању, али ипак логичар и са прилично ведрога књижевног духа. Недостаје му, иначе, довољно критичког темперамента. – Доста је активан у „*Српској Застави*“ 1896. г. *Мор*, али просечних критерија и нејасан, као збуњен. – У „*Виделу*“ 1896. г. јавља се *Ј. М.*, који показује добро знање, укус и духовитост. Он вешто продубљује ствари, уме да их саопшти живим, бољим стилем. Рецензије су му углавном позоришне. Он гледа песимистично на стање глумачког ансамбла његовог доба. Трупа је у уметничком погледу, по њему, знатно ослабљена. Стога би требало приказивати само лакше ствари, оперетног и мелодрамског карактера. У „*Српској Застави*“ 1897. г. пише *М. Цукић* вредно и амбициозно. Он свугде показује јасну просечност. Позоришне ана-

лизе су му каткад психолошке и једре. – Бољи је рецензент анонимни *Parinterim* који пише у „Одјеку“ 1903. г. о *Крвној освети*, *Чергашком живоју*, *Гђи с камелијама* и др. Потцењује првенствено забавни неуметнички репертоар, и оштро жигопе неукусности, баналности и претерану слободу у драми и на сцени. Његове опаске су интелегентне, стварне и свеже. Стил жив, топао, крепак, али помало реторичан и полемичан, чак жучан. Каткад показује јасно нерасположење према управи позоришта. – У „Српском књ. гласнику“ 1904. г. пише др. *Косџа Кумануди* анонимно са *Провизорни*. Његов реферат на драму *Маљ* од Бизнака и О. Гастиноа по Золином роману „L’assoimoir“ показује да Кумануди има стварне критичке могућности, оштроумност и интелегентну продорност, небаналност у изразу и свакако стварнију ерудицију. Он је, оштар, каткад чак полемичан, али у већини окретан и духовит резонер, и у основи врло стварних погледа, липен апстракција и лажних вештачења, која су иначе врло опасна и штетна особито код књишких и сувих, неживотних и формалистичких духова. За драматизацију налази да је вашарска, као неукусна и претрпана панорама, па је све то неминовно покварило и дело и Золину лепу „дубоку студију паћеничког живота париских радника“. Драма се „претворила у мелодраматичну љубавну авантуру једног лимара и једне праље“. Кумануди има извесних позоришних схватања и смисла, што показује да је сложеније гледао и тумачио ствари. Он је сумњао у свестрану позоришну уметничку евокацију. Јер је „позориште немоћно да изнесе на свет визије једног песника и да да појам о теоријама једнога филозофа или о истраживањима једнога научника. Као што је немогуће драматизовати „Земљу“ и „Нану“, у којима, одлучују спољни елементи природе, који се не могу визионарски дати на сцени, тако је немогуће и „L’assoimoir“.“ Кумануди уме вешто, оштро и стварно да запази и подвуче битности код писца, у делу, на сцени и код глумца. Стил му је чист, лак, течан, али не увек и довољно чврст и сажет. Он иначе по општим интелектуалним особинама припада школи Богдана Поповића. – *А. Г. Мајџои* се јавља 1904. у „Српској Застави“, и другде повремено. Он је врло интелегентан, духовит, са лепим и природним осећањем литературе и глумачке уметности. Зачудо, он је често у филолошко-естетским и чак моралистичким назорама старе догматичке школе. – У „Српском књ. гласнику“ 1905. г. јавља се одлични познавалац и стручњак за класичну књижевност, уметност, културу и историју др. *Веселин Чајкановић*. Он је одлични зналац класичне драме, што је за нас овде значајно. То је јасно показао у својој опсежној и документаваној интелегентној студији римске књижевности (издање Задужбине Николе Чупића), у којој је било помена и о римском позоришту. Писао је позоришну критику и у нашем изгнаничком листу „En avant“ до којег, нажалост, нисмо успели да дођемо. Чајкановић зрело и стварно осећа сцену и своја стручна излагања каткад прошара умесним опаскама и предлозима. Налази да би позориште требало чешће да се враћа класичној драми из које би могло и свакако требало да научи многе корисне појединости и корисна искуства. Не осврћући се много и цепидлачки на анахронизме у погледу историјског натурализма у инсценицији, нити чак на дикцију глумаца, који су, не познавајући класичну метрику (поводом Плаутовог *Хвалишије*), направили од звучних триметара, синтактички неправилну и врло немогућу прозу, Чајкановић се задржава на књижевном делу Плаута и даје обиље лепих анализа, опаски и идеја. *Хвалишу* увршћује у „Comediae togatae“, јер је у њему главно интрига. Чајкановић је коректан и вешт стилист, без афектације, стваран а излагање

му је врло кулантно и сређено. – *Милорад Л. Илић* пише 1905. г. у „Делу“, и другде. Он има јасне интелектуалне погледе, У основи свеж и полетан дух, али је заиста доста невешт анализатор и евокатор сценских догађаја, са непоузданим укусом. Он очевидно нема стварнијег критичког смисла, али искрено и с ентузијазмом воли позориште, као и цела његова борбена генерација. – Активан је у „Србији“ 1903. г. анонимни рецензент *Ц.*, који прати с интересом и љубављу позориште, а пише врло јасно, с осећањем и с доста критичког смисла у процењивању игре глумаца и вредности комада.

У размаку 1907–1908. г. било је више позоришних рецензената који су с љубављу и живом пажњом пратили све што се догађа у позоришту. Поред већ поменутих у ширем прегледу, који овоме претходи, треба овде уврстити рецензенте „Београдских Новости“ *Милана Ј. Мићовића*, *Војислава Росића* и *Исидора Пројића*, особито двојицу последњих, који показују изванредан критички смисао и стварно разумевање позоришта. *Исидор Протић* пише често с лепим разумевањем позоришта и живим анализаторским смислом. У „Дневном листу“ се истиче, поред *М. Грола* и *М. Ристића*, и проф. *Милан Павловић* са ширим знањем и позоришним укусом. У „Народном Листу“ *Маноло Сокић* уноси у критике једно лепо одушевљење за позориште и здрав смисао. Са осећањем и разумевањем говори о игри глумаца међу којима је имао и својих уметничких симпатија. *Јован Дучић* у „Политици“ даје опет убедљивог доказа о своме уметничком укусу и артистичком осећању, тако познатим још из његове поезије. У „Правди“ *Брана Цвејковић* и *Милан Савчић*, у „Одјеку“ *Јерemiја Живановић* и *Александар Арнаутовић*, особито двојица последњих, показују шире знање и интуицију за позориште. „Самоуправа“ у *Милошу Димићријевићу* и *Божидару Јовановићу* има позоришне рецензенте који амбициозно прате уметничку делатност глумаца. Проф. *П. Десићковић* и проф. *Миливоје Башић* у „Српској Застави“ отаривају сигурнији позоришни смисао и познавање ствари из прве руке. *Душан Синобад* и *Душан Јанковић* у „Трговинском гласнику“ раде активно и с љубављу према позоришту дајући каткад лепе и занимљиве, небаналне опаске о игри глумаца. *Светиолик Гребенац*, *Милан Анђула* и *Цвејко Манојловић* у „Штампи“ даровито и са стварним позоришним смислом третирају често врло озбиљна позоришна питања. Анђула показује лепе критичке могућности, а Манојловић чак и познавање музике (пише музичке критике у „Срп. књ. гласнику 1907–1908. г.).

После рата такође постоји већи број повремених рецензената, али знатно мање него раније. Листови настоје да имају своје сталне референте. Ови повремени обично су стручњаци за поједине литературе. Знатан је рецензент „Срп. књ. гласника“ 1922. г. *Владеица Појовић*, један од наших најбољих познавалаца Шекспира и енглеске књижевности. Поводом приказа *Ричарда III* пише са ванредно стварним познавањем и осећањем Шекспира и шекспирског питања уопште. Он пази на позоришни карактер дела и игру глумаца. Са тачним запажањем хвали игру *Мих. Исаиловића* у *Ричарду*, јер је „мајсторски сијао од ироније и цинизма“. У „Срп. књ. гласнику“ пише 1926. г. *Божо Ковачевић* с мало инвенције и поузданог укуса. Знатна је др. *Исидора Секулић*, која се јавља у „Срп. књ. гласнику“ 1927. г. Занимљива је њена критика на *Хенрика IV* од *Пирандела*, који је, по њеном тумачењу, дао драму специјалног лудила, са „целом скалом човекова удаљења од себе и враћања себи“, црпећи за њу материјал „искључиво из елемената себе самог“. Његове драме мета-

физички нису за савремено позориште, као што то нису технички драме Пола Клодела. Секулићка показује нежан смисао за анализу и гипку, имагинативну евокацију. Она има критичког духа, однегован и стваран укус, обилатије знање и извесну женствену осетљивост и тананост. – Као позоришни критичар *Гусџав Крклец* био је једно време доста активан. Јављао се у „Српском књ. гласнику“ 1921, затим у „Демократији“, „Обзору“ и „Прагер Пресе“. Поводом инсценације (1922) *R. и. R.* пише о Карел Чапеку да је „лак драматичарски темперамент, па су му дијалози живи, ситуације напете и покрети динамични, али „без стваралачке тоpline, извесног елана“. Чапек тражи „хармоничан склад“ између уметничког дела и сценске стилизације, затим изражај контраста у режији и адекватност, док ће светлост да подвуче линије драме. Крклец се, затим, осврће на целу сцену. Тако су његове критике углавном позоришне. Он тумачи и процењује кроз песничку интуицију када утисци постају битно, а убеђивање подређено. – у „Венцу“ 1923–1925. г. јавља се *Милан И. Марковић*, који показује извесно осећање сцене и познавање савремене режије (Рајнхарт Питоев и др.), али не шире и дубље. У излагању је сувише фамилијаран, са пуно општих места, са стилем не нарочито књижевним. – У „Срп. књ. гласнику 1924. и 1927. г. пише *Милош Црњански* интелегентно, топло, са лепим осећањем и разумевањем ствари. Поводом приказа *Краља Лира* од Шекспира говори о покушају на сцени „историјског реализма“. Тражи у декоративној спреми „више спољашњих ефеката“, јер они изазивају „у масама унутрашње катарзе“. Краљ Лир за њега није више келтски мит, него „крвава средњовековна хроника. За Лира Добрице Милутиновића вели да је „пре свега нагон, али ипак триумф“. Каже да је видео „седам Лирова по разним градовима Европе, али овакве очи никад“. Он уопште настоји да се Шекспир приказује у духу овога доба. Овај иначи фини и даровити литерата, показао је лепе могућности у позоришној критици – *Вл. Велмар Јанковић* јавља се у „Мисли“ 1924–1925. г. Пише у позоришном духу. О режији Веље Живојиновића-Масуке вели тачно: „Од како је на нашој позорници, г. Живојиновић успешно наглашава своје намере да реформише унутарњу режијску технику нашег ансамбла, у коме делимично преовлађују романтичне склоности, а и у коме се, у послератном кратком времену, нису могле формирати чистије линије уиграности и скупног уживљавања. Подвлачења важности психолошких еквиваленција текста и одавањем брижљиве пажње живој речи и тону, г. Живојиновић приближава свој ансамбл интимнијим врелима више глумачке експресије“. Нарочито истиче његов труд око дикције, јер је реч „први и најважнији извор глумачког уметничког дејства“.

На крају ове студије

Код нас постоји позоришна критика скоро један век, а позориште још више. Али, ни до данас, нажалост, *немамо историјски преглед ни ње критике ни позоришња*. Пре пуних пет година почели смо да скупљамо податке за овакве прегледе. Посао смо, највећим делом, завршили почетком 1930. г. и тада израдили „Историјски преглед српске позоришне критике“ и „Историјски преглед позоришта у овире предратне Србије“, после заиста напорног и свакако амбициозног рада, који нас је стајао

и времена и стрпљења и свестраног ангажовања. Али, првобитни облик тих прегледа у току ове две године морао је да буде исправљен. Нови налази, свежије концепције, идеје и дуже проучавање са свих страна нашег позоришног живота прошлог и савременог требали су да буду обухваћени стварније и темељније, на једној научној платформи. Уверени да ће се други тешко одлучити на овај посао – *зар није прошао чиниав век како се нико није овога латио?* – настојали смо упорно, истрајно, свим силама да на овоме истрајемо до краја.

„Историјски преглед српске позоришне критике“ – о другом ће бити такође, и више говора, када изађе кроз неколико месеци из штампе – задавао нам је велике и свестране тешкоће. Требало је обухватити *све кријичаре*, који су писали *о српском, њрвенсјивено београдском ѓозориштиу*, јер су у Београду листови позоришној рубрици поклањали пуну пажњу, локални много или никако, осим оних већих књижевних ревија у којима су сарађивали многи око београдског позоришта. Од зачетка позоришног живота па до данас код нас је било *много дневних листова, часописа и ѓовремених ѓубликација*, позоришних или других. Тај, заиста, велики број ревија видеће се из самог прегледа, у току читања. *Све ѓе листове ѓрељледали смо од корица до корица, сјрану ѓо сјрану*, јер је било врло *ѓеико*, скоро немогуће, тачно утврдити *када* су се критичари и *којем броју* јављали после позоришних премијера. Раније се у погледу извештавања задоцњавало. *Затио се морало да ѓрелистиа* све, чак и оно што није имало везе са позориштем, док се дође до потребног. Они, који из овога прегледа одмере тачно тежину и опсежност посла, увериће се свакако да је то било сувише тешко. Због тог пажљивог барагања и загледања напи налази су *ѓачни ѓоѓијуни*, тако да се сваки може поуздано ослонити на наше наводе. Све те позоришне критике читали смо у целини и када су биле предугачке, заморне, досадне и слабе и када су доносиле нове и занимљиве дражи. Ми смо их увек и неуморно читали, да би извели што тачније закључке. Треба ли да додамо да смо их прочитали *свакако на десетине хиљада?* Напи верни сарадници у овом послу били су служитељи из библиотека, који су пред нама нагомилавали читаве брегове годишњих комплета разних листова, часописа и публикација. Тако смо често наилазили на комплете листова чије су стране биле улепљене или при врху неисечене, као да их нико није уопште или бар одавно прелиставао. Велику невољу су нам задавали критичари, који су се јављали у више листова, каткад само неколико пута, тако да смо се често опет на њих враћали и компликовали посао.

Излагање у овом прегледу је, као и у сваком другом историјском, *хронолошко*, а напоредо с тим и *идеолошко*. Тако смо извршили распоред писаца по времену како су се први пут јављали и покушали да између њих нађемо идеолошких, естетско-филозофских сродности, везе и диференцирања. То смо увек чинили само на основу њихових критика, а *никад и никако ѓроизвољно*. Нама се чине овај ред и класификација тачни. То нарочито могу осетити само они који прочитају све оно што смо у вези с овим морали да прочитамо, пажљиво тако прате развој идеја и рецензије, појаву нових снага, разнородне утицаје и тд. Изван тога, људи са стране не могу о овоме говорити напамет, можда на основу прочитаних савремених критика, неколико предратних или чак из две-три деценије. Требало би прочитати све, или бар из разних деценија по нешто, и тако настојати да се успостави историјски и идеолошки

континуитет, који је овде остварен. Али, и у оваквој класификацији, избегавали смо свугде догмагичке формалности и уоквиравања који би били противу природе.

Нама је највише стало да постигнемо две ствари: 1) да *скућимо све иоле занимљиве и значајне*, који су писали позоришну критику; 2) да *створимо синтетички преглед из које ће се видети све што је код нас урађено на позоришној критичкој, као и да утврдимо тачне године када су се поједини јављали. О свако смо давали свој суд*, да би се издвојили значајни од слабих и да нам се не би можда замерило што смо овде све из реда уврстили. *Није главно што су ушли; главно је шта смо о њима рекли.* Потпуност овог прегледа била је неопходна због евентуалне будуће *преоцене* вредности. Уколико је било могуће, и када су нам за то, својим оригиналним позоришним иделама, појединци омогућавали да говоримо о њиховој позоришној естетици, чинили смо то врло радо, али сажето и само у посебним, можда значајнијим случајевима када су често била у питању мишљења о глумцима и режији, мање о комадима, јер то не спада непосредно у област праве позоришне критике. У неким случајевима то смо чак и избегавали, јер ћемо се на боље и даровитије појединце вратити згодном приликом у нашим позоришним портретима, који су завршени, а стари, једном делу публике познати из наших часописа, знатно прерађени, продубљени и освежени. На тај начин, овај преглед није дефинитиван, а најмање још претенциозан да буде једна сасвим уоквирена и коначна историја позоришне критике. Нама ће бити мило ако смо у овом озбиљном послу бар унеколико олакшали труд будућем историчару. Ако нам се допусти и таква слобода, чини нам се да ће овај преглед за будућег истраживача и историчара бити од неоцењиве користи, згодан приручни вођ, која ће му сасвим олакшати рад и упутити га директно на изворе, да не би, као ми, у оскудици других пута, баратали и онде где није потребно.

Овај преглед сачуваће бар унеколико од заборавља једну богату плејаду наших позоришних људи, ако не увек и добрих критичара. Годинама њихова имена скривала су се непозната, добрим делом, у подрумима наших библиотека. Ми смо покушали, колико смо знали и могли, да спасемо оно што се може и треба, да спасава. Ово је наш дар позоришту и захвалност за оне неоцењиве и усплахирене заносе и уметнички позлаћене светковине, које смо и можда највише тамо најчешће преживљавали. Друга студија, опет један историјски шири и потпунији преглед о нашем позоришту, која ће се ускоро појавити, биће наша захвалност великим уметничким чаробњацима сцене, нашим глумцима.

Ова, историјска студија, која је 1930. г. у нешто друкчијем облику *добила прву награду Њ. В. Краља Александра* објављена је добрим делом у угледном сарајевском часопису „Преглед“. Осећамо се обавезни да се захвалко на љубазности и предусретљивости при објављивању урединцима „Прегледа“, г. г. дру *Јовану Кришћу*, књижевнику; *Бори Јевтићу*, драматургу и књижевнику *Тодору Крушевицу*, књижевнику и банк. чиновнику. У току рада добијали смо извесна обавештења од г. г. Данила Живаљевића, Павла Поповића, проф. Универ., М. Грола бив. Министра просвете, Уроша Џонића и пок. Андре Гавриловића и Ристе Одавића, којима топло захваљујем? Захвални смо и љубазном управнику Народне библиотеке г. Милошу Зечевићу, који је радо нашим молбама у току рада, излазио у сусрет.

Уверени смо, најзад, да ће ово дело, прво у нашој књижевности, наићи на добар пријем у нашој публици и позоришном свету, особито код критичара и глумаца. Нама је нарочито стало да ова књига, због самог нашег позоришта и као прва ове врсте код нас, продре у што шире читалачке слојеве. Она се појављује у време када је опао интерес и за позориште и за књигу уопште и самим тим са материјалним жртвама, које нас свакако неће мимоићи. Студија се штампа у малом броју примерака, и у *нашој режији*, уколико смо постигли веће уштеде штампањем у часопису „Преглед“.

1932. год., у Београду

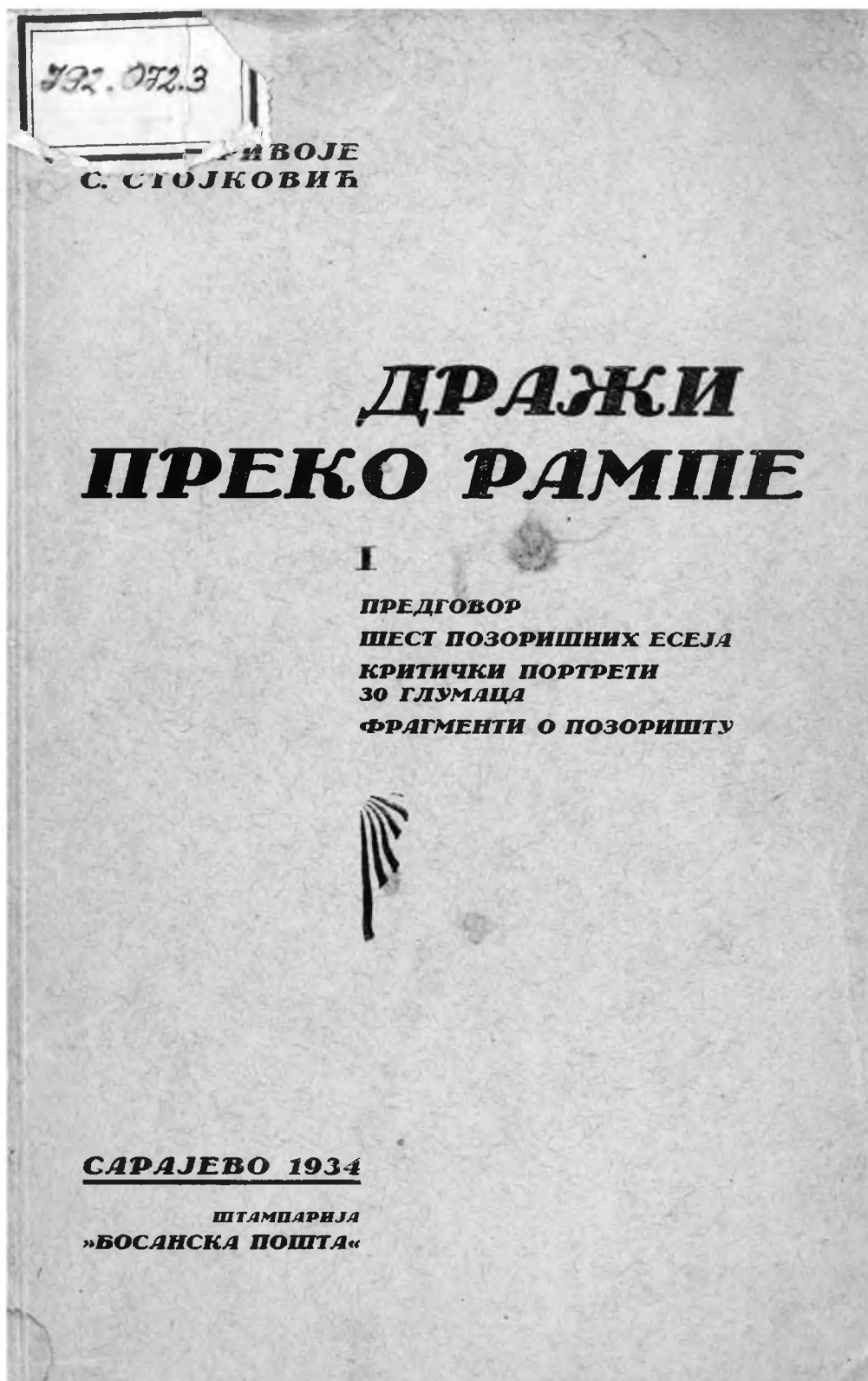
Народно позориште у Нишу

БОРИВОЈЕ С. СТОЈКОВИЋ

ДРАЖИ ПРЕКО РАМПЕ

ПРЕДГОВОР
ШЕСТ ПОЗОРИШНИХ ЕСЕЈА
КРИТИЧКИ ПОРТРЕТИ 30 ГЛУМАЦА
ФРАГМЕНТИ О ПОЗОРИШТУ

САРАЈЕВО, 1934.

Предговор

У току својих позоришних студија увек смо помипљали на једну овакву књигу. У прошлој студији о позоришној критици уврстили смо је међу књиге које смо намеравали да издамо, и то не из рекламских побуда, него да бисмо се тако морално обавезали и према себи и публици. Само такав смисао и смер имали су наши наговештаји. Одлучити се на ово у овој такорећи уџбеничкој етапи наше књижевности, када се јагми око крупних зарада и када се сви осећају стручним и нарочито позваним да пишу о свему и свачему, било је сувише смело. Запазили смо, међутим, да се о позоришту и позоришним питањима уопште мало пише. Све се свело на штуре и овлапне позоришне рецензије, које у нас обично воде писци без иоле претходне позоришне спреме, онако напрасно и као одмах с улице. Сви се осећају стручним и позваним да пишу о позоришту, па ма шта то било и ма како уосталом. Није ли за њих најбоља утеха то што им саме редакције поверавају деликатне дужности и самим тим упорно помажу и фаворизују извесни шарлатанизам и неукост, не осећајући да од тога пати читава једна уметничка установа и једна плејада уметничких трудбеника? То је већ постао извесни систем споља према нашим позориштима, а свакако стално обележје поратне позоришне критике. Дирљиво је то што су се с тим померила здрава и ауторитативна мерила и што су се смешно помутила осећања дужности, позива и интереса. Али, неукост, непосвећеност и шарлатанство није дошло само споља и од позоришне рецензије. Требало би да се завири и у наша позоришта, па би се видело да се ту налазе често личности којима ни за тренутак није ту место. Али, о томе другом приликом!

Нама је, пре свега, стало да овом књигом исправимо у публици извесна наопака и лаичка мипљења о позоришту и о оним питањима, која су с њим у уској вези. То чинимо из више разлога: прво, што смо запазили да се о свему томе код нас уопште не пише; друго, што се, уколико се иначе и пише, то чини сувише фрагментарно и узгредно или најчешће погрешно и лаички; треће, јер је већ време да се о томе пише и у сваком случају потребно и корисно, па било то ми, или ма ко други, када то нису учинили они који су више година провели у позоришту; и, најзад, што се све то некако боље види са стране, далеко од оног аутомеханизма и котеријаштва у позориштима, када нам ове постаје обично и једноставно. Не из рачунског интереса, него из искрене љубави према позоришту и из научног интереса уосталом подухватили смо се овог доиста тешког и, још више, незахвалног посла.

Поред позоришних есеја, које, у оваквом облику, мислимо доцније да наставимо, у књизи се налази тридесетак критичких портрета наших познатих глумаца. У другој оваквој књизи, и осталима, биће портретисани и остали наши глумци, из свих наших позоришта, а првенствено бољи. Нарочито загребачки и љубљански, поред других. У овој књизи заступљени су у већини београдски и сарајевски, јер су нам успомене и утисци о њима били најсвежији. Па и ови нису сви или не бар сви који су требали да неминовно дођу у обзир, јер нам то није допуштао простор и обим ове књиге. Од њене прође зависи даљи, свестранији и потпунији, рад у овоме правцу. Немогуће је, дабогме, и обухватити све изреда, поготово у једном овако смелом потхвату, са књигом која је прва у овој врсти код нас.

Остављајући на страну позоришне есеје, чини нам се да су критички портрети глумаца нешто корисно и опортуно с обзиром на уметничку природу глумачких дела. Иза њих, њиховог уметничког стварања, ништа не остаје потомству, осим звучна имена, која иначе увек евоцирају нешто крупно и силно, увек тако дирљиво, а у суштини нејасно и недоступно. Стало нам је да у овим портретима укажемо на извесне моменте у психологији њиховог уметничког стварања, често само поједине, и то без биографског баласта, који овде има тако мало смисла (Зар се у нашим енциклопедијама не пише скоро само биографије глумаца као да оне у њиховој уметничкој делатности, нешто значе?!). Равнодушно нам је што ће се можда мислити да неке од увршћених глумаца није требало портретисати. Ми смо имали каткад само ситне поводе и поједине моменте, који су нас неодољиво одлучили да појединце уврстимо. Све то уверавало нас је да се у њима скрива често примитивни, али снажни и јасни уметнички инстинкт и стваралачка снага. Лажна мерила, која су у нашој средини постала опака пракса, да се наши глумци увек одмеравају према странама и тада увек потцењују и омаловажавају, производ су претенциозних духова, извештаченог и вазда супериорног укуса без стварне мере и оне смешне кокетерије фантазије. Увек се превидља да наш глумачки кадар, у бољим примерцима, показује богату, свежу и често неисцрпну елементарну снагу, осећање позива и уживљавање у њему, које најчешће недостаје страним узорима, чија су артифицијелност, техника и онај опсенарски артизам каткад лишени праве, дубље, истините осећајности и душевности. Зар смо мало пута остали хладни поред игре страних трупа? Нисмо ли најчешће били задивљени само оним што се зове техника, и спољна стилизација, речју декоративним плаштом и говора и идеје и аранжирања сцене, испод чега би се обично изгубио дубоки и елементарни смисао животних збивања? Таква лажна мерила неће ни ову књигу заобићи, као што неће ни изостати, несумњиво, лаичко мишљење непозваних, који о свему и свачему суде једном дечачком препотенцијом, лихварском пасијом и дрскошћу недоучених, како је то код нас увек било, бива и биће. Треба ли, овако узгред, да се сетимо једног недоученог, апсолутно неписменог и савршено непосвећеног и нестручног приказа „Историјског прегледа српске позоришне критике“ од једног површног младића (часопис „Мисао“, Београд), кога нисмо удостојили одговора? Неће ли нас то, уосталом, повратити на исто размисљање као у почетку?...

Боривоје С. Стојковић

О укусу наше позоришне публике

Своме учийељу,
џ. Боџдану Појовићу, проф. Универзитетиа

Кад год се код нас говорило о укусу позоришне публике никад се, чини нам се, нису имала стварна и детерминистичка мерила, каква су у овим питањима, била неопходна. Та мерила су увек била сувише апстрактна, а закључци се нису заснивали на извесној психолошкој и историјској стварности. Теоретисало се у овину једне позоришне више вештачке него целисходне проблематике и општих закључака али се није довољно водило рачуна о психолошким и пре свега, хронолошким моментима, који су често пресудни по један вид укуса. У сваком случају, међутим, тај укус је често неопходно мерило за уметничке планове инсценације. Када се проучава укус публике не смеју се превидети два значајна момента: природа самога позоришта и природа укуса.

Уметничка битност и опстанак позоришта зависи од његове публике, степена до којег је развијен њен укус и од њене културне образованости. Док су друга уметничка дела из области књижевности и лепих вештина уопште само релативно зависна од ње, јер остају као материјални документи, који, данас несхваћени и не оцењени од савремене публике, могу ипак у будућности бити предмет дужног култа, дотле се уметничка дела глумаца, нематеријална и строго временски ограничена, заснивају на тренутним, често магновеним утисцима и расположењу публике. Писцима и творцима племенитих вештина припада будућност, ако не и садашњост, глумцима припада безусловно и скоро само садашњост. Од утисака, које публика понесе данас зависи њихово уметничко значење у будуће. Позориште, дакле, не може бити без публике, у тренутку њиховог уметничког збивања: њихова је веза врло тесна, најприснија веза која уопште може да постоји између творца и такорећи татора. Позориште је уметничка установа, која је поникла из народа, из његових морално-естетских и чак педагошких потреба. Отуда су скоро сва његова уметничка настојања тако подешена да угађа наклоностима публике, која колико омогућује толико и спутава његов уметнички полет. О томе мало касније. Али је, у вези с овим закључком, историјски документовано и окушано, да је и то угађање публици, иначе често ризично, и нарочито спровођење извесне уметничке политике независно од укуса и амбиција те исте публике, изазвало врло разнородне и каткад за дуже време неисцељиве позоришне кризе. Од те, дакле, хармоније између уметничких настојања позоришта и укуса његове публике зависи свестрани развој и напредак позоришта.

С друге стране, природа укуса позоришне публике треба да буде стварно схваћена. Од тога схватања зависе главне линије уметничког позоришног плана и политике. Никада више не треба него у овом питању лишити се апстракција и произвољности оних који увек истичу своје позоришно искуство. То „позоришно искуство“ је права саблазан у уметничком делању појединих уметничких шефова. Укус уопште а поготово позоришне публике није нипопито једно стално и непомерљиво и непоколебљиво стање природе, а у маси још и врло разнородан, често неупоредиво противуречан. То стечено искуство може да створи извесну гипкост и инвентивност у огледима и сналажењу, али никако да послужи као уметнички основ и план, најмање још да буде

нешто безусловно респективно. Из једног историјског осврта на крају видеће се како се, кроз читав век нашег позоришта, тај укус постепено померао, зависан од многих спољних околности, да се данас испољи у једном необичнијем виду.

У проучавању позоришне публике, под данашњим околностима, не сме се превидети њена неуобличеност, разнородност и сложеност. То треба да буде полазно мерило у процењивању једног стања. Каткада је тешко наћи између две особе сасвим сродне или истоветне побуде, естетско-филозофске и емоционалне битности. Типови су диференцирани на разне начине, и отуда постоје финије, више или ниже природе. Па и у тим разним видовима постоје осетне разлике, било да је једна претањенија природа финија од њој сродне, или друга нижа, можда чак и вулгарнија подређенија њој сродној бољој. У маси, међутим, која чини позоришну публику, те разлике су често уочљивије и понекад неупоредиве. То је скуп особа са најразноврснијим захтевима и уметничким интересом, који чине полазно мерило у уметничкој политици позоришта. Тако је уметничка политика позоришта строго детерминистичка, скоро спутана у материјалне оквири.

На први поглед чини се да је, под оваквим условима, у оквиру извесног уметничког детерминизма, немогуће замислити пун, слободан животни полет позоришне уметности. То је заблуда. Има сигурних путева, који воде успешном или целисходном решењу овога питања: треба створити позоришну публику, која ће бити истински надахнута уметничким амбицијама, способна да се прилагоди разним околностима и да у лошим делима тражи бар оно што чини уметничко значење позоришта; треба, с друге стране, настојати да се из те тако хетерогене публике и још разнороднијих, опречнијих укуса створи извесни логични компромис, у стању да све, макар и с малим жртвама, задовољи, уколико је то могуће. Појам „треба створити позоришну публику“ је у суштини врло деликатан и не значи само напор да се она навикне и веже за позориште. Изнад тога баналног тумачења постоји друго много значајније. Тежиште целог питања је у вештини и начину како ће се или још боље како треба да се гледа позориште, шта у њему треба тражити, колико се сме и може очекивати. Другим речима, све је у вештини умети уживати и у правилном разумевању уметничке суштине позоришта. У овим нашим поставкама, које код нас нису никад опрезно формулисане, а најмање још императивно налагане, обухватамо две неопходности: способност да се схвати прави уметнички значај позоришта и неминовност да се ода дужан култ уметничкој битности глумца и уметничкој стварности инсценације уопште. Маколико тежили да се исцрпемо, чини нам се да се никада по овим питањима не бисмо могли потпуно дорећи. Безбројно ситних, али значајних момената остају превидени и пренебрегнути.

Постоји независно од свих околности уметничка личност глумца и његов уметнички стваралачки поступак. Постоји, дакле, његово уметничко дело, које, према степену своје уметничке развијености, према висини на којој се налази, вреди исто толико колико и уметничко дело из других родова уметничке делатности. Наша публика не показује подједнаку способност у вештини гледања позоришта. Неки траже филозофске, моралне, естетске или сасвим забавне тезе, независно од њиховог проблемског значења, као да је то у позоришној инсценацији једино и најнеопходније. Мало њих траже да се усхите у уметничком остварењу и испољавању

глумца. И у најгорем делу постоји уметничка битност и вредност глумца. Зар није безбројно лоших комада у којима су добри глумци успели да створе незаборавне и високе уметничке креације, колико и у добрим, или, с друге стране, добрих, уметнички компонованих, али у којима се није у довољној снази и потпуности испољила њихова уметничка вредност? Има добрих комада, који су претежно за читање и студију, али нису за инсценацију, из многих разлога, као што има много уметнички слабих, који су као створени за њу и да се у њима у пуној мери испољи највише стваралачка и уметничка мера глумца. Када би се једно уметничко дело глумца ценило по томе да ли је тема, виша или нижа, онда би многа првокласна дела била потцењена. Јер има тема које приказују најмрачније и најлошије или сасвим обичне податке из живота, али су уметнички блиставо стилизоване. Морал уметничког дела не вреди сам по себи уметнички, ако није уметнички стилизован. Као што, рецимо, један сликар може на платну васкрснути најбруталнији приказ из живота или један писац дочарати најмрскије нам типове или најотужније средине на један савршен уметнички начин и да ипак остану добри уметници, тако и један глумац може од обичних типова, који само имају услова за његов стваралачки интерес, да изгради ненадмашне и незаборавне уметничке творевине.

Јасно је, после свега, да се уметничка вредност глумачког дела заснива на условима који могу да буду предмет њиховог стваралачког интереса. Таквих услова има и у позоришним комадима, који немају праву уметничку вредност, или чак врло слабу, као што их често нема и у драмама високог естетско-филозофског значаја. Према томе, у инсценацији треба уживати у уметничком испољавању глумца и у њиховим делима. Многи слаби комди и улоге спасени су и одомаћени захваљујући уметничком ангажовању глумца, режије и искоришћавању свих оних средстава који су у стању да допринесу пуном уметничком ефекту инсценације. Зар није *Хамлеј* Шекспира најчешће тежак, несхватљив и несварљив за велики део позоришне публике, па, ипак, пуни кућу, јер се ужива у доброј уметничкој глуми, с једне, или су *Госпођа министарка* Б. Нушића и *Ћидо* Веселиновић – Брзака, с друге стране, сувише приступачни и без високих естетско-филозофских теза, па ипак, неодољиво привлачна атракција из истих разлога?

У укусу наше позоришне публике има често модних и вештачких предрасуда. Она каткад тражи комаде са високим тезама, управо само комаде, или, она ипак природнија и властитија, која се задовољава и лаким комадима с лепом разонодом и изредно уметнички тумачених од добрих глумца. Позоришну публику треба научити да у позоришту тражи и воли оно што чини његову уметничку подлогу: уметничко дело глумца и режије са свим помоћним средствима и ефектима инсценације. Она мора у позоришту да тражи управо позориште, све оно што је уско везано с његовом уметничком делатношћу. Буде ли се и у случајевима, када се уметничка снага глумца и режије испољила у пуној мери, потцењивао цео успех инсценације због комада, који можда не одговара њиховом укусу и расположењу, или је уопште слаб, онда ту и нема правих позоришних утисака, који се захтевају, пре свега од ове уметничке установе. Ми смо – узимамо само један случај, – гледали један доста слаб комад, *Центрифугални играч* Т. Манојловића. Замислите да су такав комад играли дилетанти. Како би били несносно мучни и тегобни часови проведени у позоришту,

када сте, усто, стално привезани за једно место! Па, ипак, ми смо местимично уживали у ванредном уметничком испољавању и дејству глумаца, који су, независно од комада, деловали упливно на нас. Постоји, дакле, уметничко дејство глумаца независно од уметничке вредности дела. Потребно је, најзад, поштовати и волети тај њихов истински уметнички активитет и самопростор, ако се већ не може да нађе пуна и издашна морална утеха у самом делу. Отуда треба позоришну публику навићи да диференцира ствари и ове fine појмове и да одвоји уметничко дело глумаца, његову естетско-моралну и забавну вредност и значај од можда пролазне вредности комада. Мора се у публици створити извесни позоришни нагон, извесна, ако хоћете, позоришна пасивираност, која треба да буде нужно својство, закон природе. Без великог и често неодмереног одушевљења, нема правог култа. Када би у позоришту било главно дело, и то само прворазредно уметничко дело, онда би позориште изгубило своју уметничку индивидуалност, изражену у уметничкој битности и делатности глумаца, или би спало „на два слова“, пошто није велики број комада, који би испунили ове те тешке уметничке услове. Позориште би се кретало од Шекспира до Шилера, по једној уосталом врло неравној уметничкој линији, која би обележавала њихову вредност. Али историјско искуство је показало да се позориште најчешће спуштало са тих великих висина у плодне низије и да то обично нису биле никакве жртве по позоришни уметнички значај. Напротив, у тим „низијским“ комадима успевало се да изгради читава уметничка галерија позоришних типова, који су годинама значили заиста најпривлачнију драж позоришне публике. Од решења овог питања, чисто моралног и естетског, зависи правилно дубље осећање и разумевање позоришта и његовог уметничког смера. Потребно је умети гледати позориште и у њему уживати, као што се гледа и ужива у лепој уметничкој слици. Та тајанствена слова и фини знаци доступни су у извесној мери сваком иоле духовно гипкијем и радозналијем гледаоцу. Ако сваки не може имати и дубоку уметничку интуицију за позориште, да би продро и у финије тајне, и у тим магновеним уметничким евокацијама проналазио и више суштине, просечним недоступне, није, несумњиво, немогуће навићи се бар на једно правилно гледање и уживање у позоришту.

Друго решење је засновано на већ конкретнијим потхватима. Прибегавају му обично сви уметнички шефови, али често са разним жртвама, и не лаким и не обичним. Тражи се извесни компромисни излаз. Хетерогеност публике и отуда разнородност укуса, разни степени на којима се ови налазе, често и сасвим позоришни укус – сви они, дакле, треба да буду задовољени. Савршена је бесмислица потезати ову чињеницу као неку саблазан, која омета уметнички рад позоришта. Постоје разне врсте публике: једна воли трагедију, друга комедију, трећа оперу, ова наше националне комаде, она има више поверења у стране, што је обично модни знак у укусу, или, све у свему, воли више једно од другог, спремна да нађе задовољства и у ономе што не воли нарочито. Према томе, публика ће се увек поделити према својим наклоностима и укусу. Решење је у доброј уметничкој репертоарској политици. Репертоар треба да буде такав да задовољи све захтаве. А то је, дабогме, остварљиво. Често смо слушали особе, редовне посетиоце позоришта, који се изјашњавају за комедију и трагедију више или мање, а не воле оперу и балет, или обратно. Али зато наше позориште има у своме репертоару и комедију и трагедију и оперу и балет, који

су у стању да пробуде интерес публике. Нека се у сваку од ових врста уложе пуни уметнички напори и потребне жртве, које условљава добра инсценација, па ће се задовољити маколико хетерогена публика. Јасно је да треба бити обазрив у избору комада.

Када смо већ код избора комада, нужно је да учинимо извесне напомене. Говори се да наша публика воли потресне и хучне атракције. Али, греши се много ако се мисли да таквих атракција има само у сезонским комадима најсумњивије вредности, који често немају ни пун и стварни позоришни интерес. Праве уметничке атракције наћи ће се и у добрим позоришним комадима, способним да испуне истинском забавом једно вече. Велика је заблуда да публика тобож не воли добре уметничке комаде, у којима има пуне уметничке дражи, добро игране и уопште успешно инсцениране, него само оне са лаким и пролазним ефектима. Показало се и према њеном расположењу, пажњом са којом прати и посети – да публика уме да цени и осети комаде од уметничке вредности, који се тумаче са свесрдним уметничким ангажовањем. Нека буде и сезонских комада, са ипак не тако петпарачком и багателном вредношћу, али постављених са пуним уметничким дејством и глумаца и режије и других средстава не мање одлучних и важних. Али се примећује сувише јасно да се такви комади спремају у журбано, без велике студије и уметничких напора, на дохват, и с малим жртвама, које се често не исплаћују. Сви они уметнички шефови, који се тује на равнодушност или претенциозност поратне публике само откривају своју неспособност и неумешност, да спроведу једну стварну и умешну репертоарску политику, уместо што дају низ комада од најјевтинијег „штофа“, који немају ни довољно услова за стваралачки интерес глумаца, за добар план уметничке режије, али им и недостаје привлачне дражи за публику. Публика се тако навикла на најотужније сезонске полуатракције, које почиње да изједначује са неопходним уметничким амбицијама позоришта и да улази у позориште са профаним осећањима као да улази у циркус. Није ли, у овом погледу крива слаба уметничка политика позоришта, која се поводи за оном публиком са најискваренијим укусом, који у суштини и није позоришни. Има разних укуса, али и сваки укус није добар и прави укус, колико у другим толико и у овом случају, као што има разних мишљења и закључака, али и свако од њих није увек добро и тачно.

Позоришни укус је производ саме људске природе. Од људске природе зависи и природа тога укуса. Најчешћи је случај да се према стању те природе одређује и пророда укуса односно природа позоришног интереса. Јаке и бурне природе испољавају склоности за хучне и динамичне атракције, за извесни динамизам у сценској радњи. Оне нису у стању да сваре финије и дискретније сензације, извесна, ако хоћете, уметничка одуховљења, која им се чине афектована и страна. Годи им обично радња која се развија у бурним и магновеним догађајима, готови каткад да сваре романтичарски патос и јаке егзалтације, а неспособни да се навикну на реалистичка продубљивања живота. Природе саме по себи афективне и ненормиране психолошки не могу имати стварно мерило и стварни укус. Таквима су праве и истините уметничке евокације без опојне дражи, јер остају само у границама људске природе и природних могућности. Претеривања су обично у стању да пробуде њихов интерес. У афектацијама не виде ништа необично и несносно, јер су својствене

њиховим афектованијим осећањима и вештачким мипљењима. У основи поетске, изразито лирске природе показују свестрани интерес за поетске егзалтације, за оне ведре, лаке, лирски надахнуте, полетне комаде и типове скоро треперљиве и идеализоване. Овакве личности су склоне симболичким и флуидним лирским изливима, каприсима и необичним парадоксима у радњи, који нису лишени доброг духа. Још префињенији духови траже дубље и претањене контемплације, прате будно и са узбуђењем и најнезнатније изражајне поступке, вређа их често неки поруб на оделу глумца или нека скоро неприметна несиметричност на сцени. Најзад, постоји и такав тип публике чијем укусу највише годе водвиљски зановети, безбрижна хумористичка ћаскања и скоро вулгарни флертови. Сви они, на свој начин, подједнако задовољно уживају у позоришту, али ови подједнако не осећају и не разумевају позориште. Најмање још сви од њих имају изворну, дубоку интуицију за позориште, с којом је често обдарен најужи круг особа.

Ради правилнијег и потпунијег осећања, разумевања и праћења уметничког извођења на сцени потребно је имати извесну концентрисану радозналост за све што је са сцене доступно нашим чулима. Буду ли се следиле с пажњом само поједине радње и моменти, загревало само за поједине типове, од целе сцене видети само личности у акцији, а превидети целу средину, атмосферу, најмањи светлосни и технички детаљ, јасно је да се, у овом случају не може ни говорити о правилном гледању и разумевању позоришта, о способности уживљавања и нарочито о потпуности и обилности утисака. Тада се из позоришта односе само извесни утисци, па и ови, без других мотивација у радњи и инсценацији, нису ни стварни ни документарни. Отуда и кружи позната фраза, да у позориште треба улазити с извесним религиозним култом. То су часови потпуне преданости и пажње, неопходне још у већој мери него при читању књиге или разгледању уметничке слике и скулптуре. Та књига се може поново прочитавати, слике и скулптуре поново разгледати, али пропуштене сцене и глумачке евокације не могу се поново видети и осетити и ничим више у довољној мери надокнадити. Једанпут изговорене и уметнички дочаране, оне се више не појављују на представи, него се све нижу у једном сукцесивном и неодољивом току који нам измиче.

У уметничком извођењу на сцени може се нешто више или мање волети, опет према поменутој природи укуса, али се мора све са пуном и свестраном пажњом да прати, цео онај стваралачки поступак, цео психолошки ток радње, иначе се не могу да имају стварни и веродостојни утисци. У оном разврставању типова публике по природи укуса и његовим својствима очевидно је који су од њих погрешни и непотпуни. Али насутрот њима, постоји и такав укус, који је у стању да свестрано следи извођење на сцени и чији су утисци, под условима да се има осећања и критеријума за позориште, увек изворни, тачни и документарни. Уз то тачније осећање и разумевање позоришта иде и стварније осећање и искуство живота без чега се не може ни имати право животно и естетско-психолошко мерило и појам. Боз тога се позориште и не може у уметничкој и реалистичкој суштини ни разумети, и тада се обично у свему извођењу види само површна атракција и односе површни и лаки, скоро увек пролазни утисци. Укус позоришне публике није круто формулисан и зависан само од унутрашњих естетско-моралних диспозиција. Он је обично детерминисан и спољним узроцима, утицајем лектуре, средине, васпитања и доба. Под утицајем сензацио-

налне и сезонске лектире после рата укус је често померљив и несталан, увек склон јаким и животним сензацијама и парадоксима. Многи после рата траже, млађи по извесној као духовној урођености или старији по навици и из прилагођености, скоро репортерске авантуре и сензације на сцени. Они желе да буду запањени, зачарани и уплахирени.

Овај уплахирени темпо поратног живота, у прво време доба сензација најнеобичнијих да после свака новина постане скоро равнодушна и обична, створио је особени тип људи и публике, која тражи све новија и чудеснија откровења на сцени, готово никад задовољна и утољива оним што се може и даје. Тако се дошло и до низа џазбандских комада, који револверски пале, али су често и добри као документ времена и у стању да буду предмет живог позоришног интереса, а поготово издашна разонода публике. Али, ништа ваљда није изазвало дубље и коренитије моралне реформе и уметничке потресе као тонфилм. Позориште се одједанпут нашло у недоумици и требало по сваку цену да следи овај померљив укус и устрептали интерес публике. Најзад, поратна литература, која је, својим често настраностима, направила читав пресек и пометњу у еволуције духа. Млађи нараштај показивао је и показује упорне наклоности према једном модерном типу позоришта и према комадима, за које увек наш ансамбл, још у доброј предратној уметничкој традицији, није имао довољно поштовања и одушевљења и чији су им се позоришни типови чинили сувише књишки конструисани, неживотни и недокументарни. Такви комади прете да искваре добре стваралачке особине нашег уметничког ансамбла и да га навикну на извесну врсту лажи, афектације и претеривања у глуми. После тога тешко се и може да среди и прибере у неком добром реалистичком репертоару, поред разних водњикавих и растресених *Центрифугалних играча*, *Ситраха од верности* и др, који су давно већ отказали сваку верност доброј драми и добром позоришту. То модно у укусу позоришне публике је пролазно тако да се већ данас ипак почиње стварније, зрелије и природније да ужива у позоришту, без оних неостварљивих уметничких захтева.

После рата још једанпут се, после средине XIX века, испољила јака наклоност за социјалним тезама у комадима. Имало је у томе помало и модног. Али, све се то убрзо и светило. Дobar део публике нашао се свирепо погођен оштрим и памфлетским шибањем на поратни морал и друштво, на један изузетни тип друштва. Та публика имала је често и право када је негодовала. Јер ти комади били су обично преплављени најгрубљом сатиром, клеветама од сваке врсте, жучним и памфлетским шибањем и заједањем, испољивши извесну громку и неодољиву мржњу и гађење према том моралу и реду људи, лишени хумане и правичне, објективне и достојанствене критике. То упаво и нису били социјални комади јер је у њима била тенденциозно подвучена свака макар и овлашна особина, него поплава и ерупција мржње и гађења, бесомучних насртаја и пањкања, паклених подвала у виду тобожње уметничке образине, у свему искривљене и фалсификоване. И Молијер и Гогољ и Шекспир, Калдерон, Островски, Ибзен, Бјернсон и, најзад, наш Стерије, В. Иго, често сурово, али сви су, у разним облицима, умели да нађу духовиту, помирљиву и уметнички мотивисану формулу у драмама које су остале и као уметнички до-

кументи и као ванредне чаролије за инсценирају и неодољив „мамац“ за публику, мада се често преливају суровостима и мучношћу непоштедне, али укроћене сатире.

Све то што се сада догађа у формирању укуса позоришне публике није ни несхватљиво ни ново. Скоро свака деценија за овај век нашег позоришног живота доносила је извесна померања и пресеке у развоју укуса. Изгледа чак да се никада и неће уравнотежити и усталити коначан и сигуран однос и споразум између позоришта и публике. Обоје су живи организми, са својим властитим тежњама и смеровима. Али, неоспорно је да је позориште од увек поштовало укус и интерес позоришне публике, као што је и ова умела да тако исто поступа према њему. Безбројно је доказа да је укус променљив и гибак појам, као и да зависи од степена до којег су развијене извесне или све духовне особине. У питању позоришног укуса, још и од позоришног васпитања. У првој генерацији нашег позоришног живота, 40-тих година, наша публика је волела забаву, песму, музику, нарочито много смеха. У томе се није ни до данас много изменила. Такав је некада био укус кнеза Милоша Обреновића, његових ведикодостојника, па такав и других. Сузе и разна трагична натезања нису се уопште желели нити чак, могли да подносе. Здрав неискварен, ведар и природан шумадијски нагон условљавао је те хучне и безбрижне разоноде, примитивне у основи. Поменули смо позоришну публику 40-тих година. Размак од 1833–1840 г. у ствари је доба када се у Србији, код нас уопште, тек формира прво позориште на националној основи. У Србији за, време кнеза Милоша, који је за њега заиста много марио. Ту је први позоришни организатор Јоаким Вујић, познат по својим звучним титулама „славено-српски списатељ“ и „књажевско-српског театра, директор“. Вујић, са својим неоригиналним комадима, преведеним, прерађеним или посрбљеним, дакле тим првим нашим репертоаром, крпареним према потребама једног примитивног позоришта и још примитивнијим захтевима публике, с репертоаром који је углавном копија оног Бургтеатра, од тада па све до 80-тих година углавном, створио је и васпитавао прву српску позоришну публику. Укус те публике уистини је укус самога кнеза Милоша, укус здрав и примитиван, интерес једног паметног шумадијског сељака, који је имао ту ретку срећу да у једном мучном добу наше националне историје буде вођ и господар. А кнез је, у тада суморним часовима своје владавине, када су му се над главом ковитлали суморни и претећи облаци, небо постајало мрачније и кобније, волео само шалу, смех, песму и ону лаку, сварљиву музику, да растера своју слутњу и тугу. Било је нечега у исто време примитивног и фамилијарног, али и величанственог и природног у његовом укусу и понашању у позоришту. Кнез ступа у позориште, у пратњи. Тишина. Музика, она његова омиљена „Књажевска банда“, груне и затрешти. Јер је Господару годила та јака и бука. Сео би, затим, напред, у први ред, управо „по турски“, с прекрштеним ногама. Представа би одмах почела. За све време, Господар, мрк или загушен од, смеха, вукао би густе димове из гломазног чибука, срчући каву из „филџана“. Ако му се што на сцени не би свидело, било да је сувише тужно или да се не пева, само би одмахнуо руком, и представа би се обуставила. Сва би оживело на сцени само да се Господар задовољи. „Карисим“, Вујић прегао би свим силама да му угоди и да му се тако снисходљиво додвори. Тада би музика опет громко затрештала и захорило би се песме, које су Господару „лежале па срцу“. Он би био блажен када би му запевали и засвирали оне његове омиљене песме, просте, али звучне и топле:

„Болан ми лежи Кара-Мустафа:
бре, ђиди, дели Кара-Мустафа... “
или:

„Даница звезда луче пушта своје,
окресле птице на певање зове итд.“

Као и кнез тако је и остала публика волела и тражила, песму, игру, музику и смех изнад свега. Први наш „капел-мајстор“, Јосиф Шлезингер, који је имао извесно музичко образовање, заједно с Вујићем, био је њен верни и неисцрпни забављач и аниматор. Ту публику, са једноставним укусом, рецептивним за просте и јаке сензације, није доиста било тешко забављати.

Већ крајем 50-тих па све до 80-тих година показују се наклоности за психолошку, емоционалну романтичарску дикцију и глуму, бурне и живе покрете и репертоар са извесним националним, моралистичким и патетичним филозофским тезама. Тада се већ шибају јевтини ефекти, гломазност и суровост у тумачењу, грубост у дикцији. Међутим, извесни и не мали број интелектуалаца дају у штампи преимућество трагедијама, а потцењују комедије, као нижи књижевни род, све у духу извесних морално-педагошких и скоро утилитаристичких обзира и оне отужне и неизмерно искоришћаване тезе о трагичној кривици. У томе укусу, који је овладао и једним делом публике, преовлађавало је нешто прециозно, лажно и симулирано. И све то у интересу и у одбрану неких апстрактних мерила и идеала о лепом и у име „нараветвености“, од које се било тако далеко. Али, не треба нипошто превидети да се и тада упорно одржао један део публике, многобројнији уосталом, који се није дао завести и помутити вештачким теоријама и сувопарним идејама једне котерије занесењака и смутљиваца. И даље та, у основи неискварена публика, тражила је непретенциозно разоноде у позоришту природност и ненамештености, у позоришту без теза и симулација, далеко од једне псеудонаучне и театралне позе догматичара. И даље Ј. Стерије Поповић, кога су као комедиографа такве теорије потцениле и као каменовале, има свој култ, своје верне и непоколебиве. Насупрот фаворизовању трагедије, Стеријине комедије су остале непресушна забава наше позоришне публике, скоро непрекидно од 50-тих па све до краја XIX века. Ни данас се не може према њима, у једној доброј режији и глуми (Гавела и Плаовић су то доказали!) остати равнодушан.

Од 80-их година па све до данас, с незнатним супротностима, наша позоришна публика тражи природности, психолошке документарности и реализам на сцени, не подносећи сурови, непрочишћени патетизам и неукусне извештачености. Зачудо, није се показивало разумевања за руски реализам, који приказује великоварошки живот Русије. М. Шапчанин, у једној својој позоришној беседи, то је категорично тврдио, мислећи на 80-те и 90-те године. Па, ипак, и поред свих негодовања, против евокација, наша публика је скоро до измака XIX века одушевљавала се и потресним тирадама и у хучности у суштини патетичној. То је био лош дух српског романтизма и национализма. Тек од краја XIX века па до пред светски рат укус се знатно пречишћава и сређује под снажним утицајем француске књижевности, репертоара и у том смислу новог смера у нашој глуми, који је све више овлађивао у нашој средини. Француски смер у позоришту уопште, глуми, режији и репертоару, у позоришној

критици напосе, у јавном животу такође, наговештен још раније, а нарочито од 80-тих година, унео је више природности, смисла, критеријума и потребног реда у мишљења, захтеве и у расположењу публике. Отада наша публика тражи и ужива у популарним такозваним „конверзационим“ комадима, са јасним и психолошки природно и оштро оцртаним карактерима, живим, течним и природним заплетом и радњом, прошараним духовитим парадоксима. Захваљујући француском утицају потиснут је са сцене тешки и гломазни немачки театрализам, а публика се почела да навикава на природност и истинитост. То је, речју, стварало један бољи тип позоришне публике, какав се желео и какав једино може и треба да буде.

Укус позоришне публике, зависан од једне тако животне и никад у довољној мери усталожене уметничке установе, пе може ни бити идеално сређен и нормиран. Али, тражило се ипак више природности, стварности и сталожености на обема странама, у интересу извесног уметничког реда и плана. Укус рецимо поратне публике и данас је у изразитом формирању. Тај укус је, како унапред рекосмо, најсликовитије огледало уметничког стања у позоришту. Ако би за то требало некога кривити, онда никако позоришну публику, него саму уметничку политику позоришта, која се често потуца од „немила до недрага“, кроз разне „ћорсокаке“ и као преко џомби. Позоришну публику треба васпитавати, неговати и пазити с дужим обзиром опортунизма. Ако нико други глумци то треба да схвате у правој и пуној мери. Њихова уметничка дела, ни писана ни малана ни ваљана, свирепо ишчезавају у сваком тренутку. Ништа и нико их не задржава у успомени тако вечно и потпуно као та публика, остају те успомене у њеној свести, да се преносе од једног на другог, с нараштаја на нараштај, као све блеђа и слабија сећања на оне усплахиране и неодољиве чаробњаке сцене, који су је увек могли да раздрагају, усхите и уздигну у више духовне области патње или радости. Та позоришна публика је једина у стању да најверније, бар за извесно време, сачува од заборава те уметнике светковине одуховљене и очаране уметничким самопрегором глумаца. Нека се та публика поштује дужном обазривошћу, као што би се и од ње захтевало да улази у позориште са што више култа и да у њему тражи пуне и праве уметничке суштине. Глумци и њихова уметност су живот позоришта. То и треба да буде, пре свега, предмет њене свесрдне и свестране пажње. Ако сам икада био потпуно узбуђен и задивљен, то је сигурно било у оним свечаним уметнички златним тренуцима, када су се на сцени, на том малом квадрату у којему су варке зачас постајале сурове истине или племенита одуховљења живота, збивала чуда од речи, тона, звука, боја, светлости и треперењена.

Али, постоји један љубазни услов с којим позориште куша и мази своје и иначе размажене приврженике. Оно тражи да се потпуно воли и да му се коначно и дубоко преда. Волети га, то је још мало; желети га, то је тек довољно. Моћи, знати и умети у њему уживати, није ли то тренутак када смо се приближили једном вишем смислу патње или радости и једној потпунијој преданости, коју зову обичним и сувише комотним појмом утеха, када је позориште још и издашна морална награда?! Нека наша публика, у низу других лековитости, потражи болу прибола и извор радости у позоришту. Има пијанстава у животу, која хучно и неодољиво плаве цео наш унутрашњи живот, која нас не мало подетињују и усплахирују, чине бар тренутно морално чистим и поштено настројеним, када нам се обично чини да само од нашег

једног мига зависи бољи и светлији облик живота и света. То су пијанства која нас често по изнемоглости опијају у пуној мери, али никад дотле да изгубимо меру и свест. Такве високе уметничке светковине публика доживљује свесрдно преко рампе иза које се збивају чудесне ствари нашег живота. И никад без узбуђења нема овде споразума. Без култа нема љубави према позоришту. У таквом култу треба васпитавати и прекаљивати позоришну публику.

Размишљања о позоришту

Своме професору г. Павлу Појовићу

Зачето у прво време из религиозних побуда, са изразито црквеним карактером, да у новије доба, постајући све више световно, навуче мржњу на себе и те цркве па чак и световних власти, гоњено у једно време као морална и друштвена саблазан, позориште је данас извојевало и свестрано оправдало право свога и моралног и уметничког опстанка, али још није стекло пуне гаранције да буде уметнички култ. Сви су услови ту у пуној мери, али недостаје дужних обзира, и преданости публике, које условљава тај високи култ, јер још у природи њеног укуса, навика и схватања има патријархалних предрасуда. И данас многи придају позоришту значај који нема, и полагају на њега извесне захтеве, који не само вулгаризују његове уметничке амбиције, него уопште излазе из оквира његове праве делатности, угађајући често прохтевима врло вулгарним и неделикатним. Најзад, многи улазе у позориште с намером да се разоноде, превиђајући његове многоструке задатке и услуге у прошлости колико и данас. Они најчешће свега тога нису довољно свесни. Ако позориште није више у служби извесног социјалног сентиментализма, свакако његова морална мисија још траје, и трајаће увек. Још, дакле, није створен свест и култ о позоришту. Нашу публику треба и у том смислу и духу васпитавати. У земљи, у којој постоји права позоришна публика, васпитана у таквом правцу, и нема никад озбиљних позоришних криза. Ми се не бисмо могли потужити да нисмо имали или да немамо позоришну публику. Али, та публика није свесрдно васпитана, јер је и наше позориште, релатавио младо, за читав век колико постоји, било у непрекидном развоју и нормирању. Данас, оно се налази на достојном и врло респективном уметничком рангу, када се већ и о томе и таквом дејству може и треба да говори, а поготово да се пречисте извесна питања, моралне и естетске природе, која се везују за позориште.

Позориште је својом целокупном атмосфером уметничка установа, са својим уметничким амбицијама, смеровима и вредношћу. Оно није, у томе смислу, подређено другим уметничким врстама него чак има над њима извесних предности. Његови стваралачки поступци и природа самог уметничког дејства разликују га од осталих врста и дају му то преимућство. Свака уметничка врста може и треба да буде животно документарна, па и позориште. У сликарству и вајарству разни видови, моменти и облици живота изражавају се извесном аутентичном документарношћу боја или линија, колико у литератури разним сугестијама речи и мисли. У свима тим

врстама у већини је остављено читаочевој или посматрачевој фантазији и укусу да дочарава самостално, на основи стечених утисака и унутрашњих могућности, слику и уметничко, естетско-филозофско значење извесне отелотворене, уцељене уметничке стварности. У позоришту та моћ личног дочаравања је умањена, јер се његово дејство осећа непосредније и речитије, а изражајни поступак и сама уметничка суштина оправдавају се и догађају, психолошки илуструју пред нама самим. (Ми присуствујемо формирању једног уметничког дела, пратећи га од зачетка кроз све фазе до потпуног уобличења. Гледалац се налази у средишту психологије уметничког стварања, у уметничком атељеу, такорећи. У сликарству, вајарству, музици и литератури налазимо се пред готовим делима, видимо све њихове уметничке елементе, док у позоришту следимо и сва стваралачка сретства, читав спектар тонова и боја, присутни једној уметничкој стварности, која се развија и образује пред нама у нама самим.

Позориште има једну фину предност над осталим врстама. Оно је синтеза свих уметничких врста, у лепој, складној мери и потпуно мотивисано психолошки и естетски. Оно служи као документарност једне средине која се оживљује у пуној стварности. Боја, светлосни ефекти, перспектива, цео тон, фолклорни и локални натурализам, све то заједно иде у ту област уметничку. Скулпторске и архитектонске појединости су не мање заступљене. Најзад, костимска веродостојност са читавим реквизитом, који оживљују један тип људи и њихову средину. Литерарни моменти, са свим психолошким вредностима, изражени су у делу. Поврх свега тога долазе и и два важна чиниоца: глума и режија, а често и музика. Глума је пластични израз позорнице. Она долази да речито и убедљиво изрази целу ту средину, са свим појединостима које чине организам и функцију сцене. Не зна се шта се више допуњује: да ли глума целу атмосферу инсценације или ова, у најситнијим елементима, употпуњује целокупност и уметничко дејство глуме. На сцени се све слива једно у друго, као у животу, и постоји у свему хомогено дејство. Колико је то узајамно и сједињено најбоље сведочи чињеница, да се, разним редитељским интенцијама (Хагеман и др.), настоји да упрости и растерети сценско аранжирање како би се глума и реч рељефно испољиле у пуној мери. Глума је живот сцене, њен мисаони, говорни и динамички израз. Све друго служи да се она довољно пластично истакне и што јасније, одређеније диференцира у сложености и обиљу дејства разних техничких средстава.

Позоришна уметност има предност над осталим врстама, јер живо илуструје материјалним, сликовитим елементима психолошке и естетско-филозофске суштинне. Није све у нашем доживљају, осећању и мисли него и у чулним размерима, у оштрини нашег вида, скоро у пресеку у нашој души и у нашем погледу. Нигде ваљда не треба више личног и свестраног ангажовања публике колико у позоришту. Све се ту догађа у магновењу, непрекидно и путем сугестија. Утисци навиру непресушно и обилато. Дух гледалаца треба да буде живо и гипко рецептован, скоро пренадржен, способан да их брзо прими и, ради тачнијих и стварних закључака, да на њих тренутно реагује. Отуда правилно и свестрано разумевање и осећање позоришта зависи од те рецептивне подобности људске природе. Они који тешко отварају своје срце и тешко примају утиске, а врло споро мисле – никад не могу из позоришта понети свестране и потпуне, нарочито не стварне утиске. Али, зато позориште на такве делује у једном

правцу; васпитавањем и навикавањем у стању је да их оспособи у том погледу. Јасно је да сви нису позвани да говоре о позоришту, као и што свачији утисци и нису у правом смислу позоришни утисци. Слова, с којима је изражена позоришна уметност, она такорећи тајна гама слова и тонова, нису сваком у пуној стварности и значењу приступачна. Та слова сви виде, али нису у стању да их и сви читају. Изван буквалног смисла речи постоји и њихов тајни, фини смисао за који је потребна гипкија логика.

Уметничко значење позоришта је неоспорно. Мисли се да је глума сва у имитацијама и репродукцији, али и да је у њеном ствалалачком изразу искључена уметничка изворна иницијатива. То је неизмерна заблуда. Пре свега, и у литератури и у другим врстама лепих вештина, имитација и репродукција су често прворазредне уметничке особине. Да би једно уметничко дело било документарно условљава модел, образац у животу. Сликар прво види и осети, као и скулптор и писац. Они, који се само поверавају свету фантазије и апстракција, не оживљују живот у пуној вредности и моралном смислу. То су најчешће вештачке књишке творевине липшене најважнијег обележја – да су документ људског и друштвеног живота. И уметници из других родова уметничких креирају кроз имитацију стварности. Они реконструишу једну стварност на основи својих утисака и снагом своје инвенције и стваралачких могућности. Права апстрактна оригиналност у уметности и не постоји, јер је то празна фикција усијалих фантазија, него је све производ пресликавања живота у нама самим, управо у нашем осећању и фантазији како видимо и осећамо тај живот. С друге стране, има имитације самих уметничких дела. Један уметник може настојати да прими и духовно усвоји извесне особине и стваралачке поступке других твораца и њихових дела, па да ипак ништа не изгуби у својој уметничкој вредности. Он не плагира, него се труди да достигне извесни уметнички поступак, који му се чини виши, снажнији и опортунији. Ми се можемо трудити да постигнемо лепоту неког стила, искоришћујући искуство, средства творчева и приближујући се његовим лепотама, али у суштини остајемо својствени, јер се у тој имитацији служимо сопственом творачком снагом и изразима, остајемо у стилизовању једног дела самостални градитељи, дајући му боју, тон, карактер свога духа и своје идеје.

Пренесимо се на сцену. У глумачкој имитацији постоји увек извесна двојност, без које и не може да буде правог уметничког остварења, али и које јасно показује да су услови у психологији стварања глумаца и тежи, сложенији и категоричнији. Постоји тип кога је замислио писац. Али, за глумачку карактеризацију типа нису довољни само подаци које даје писац-драматичар. Тај тип није можда потпуно животно документаран, у њему најчешће има празнина. Најзад, ма какав да је, он није јасно оптички, готово физички доступан. Отуда се тражи да се тај тип види и проучи у животу. Глумац никад не остаје у оквиру једног пипчевог обрасца, него га обично допуњује оним што је сам могао да доживи у животу. Његова тварачка снага огледа се баш у тој свестраној реконструкцији свих појединости, који уцељују тај тип. Као и писац, глумац треба да познаје све психолошке и чак физичке битности типа. Али, док писац опсервира, глумац утелотворује у себи тај тип са свом сложеностју, стапа се и слива у једну нову суштину, која често и не одговара у потпуности његовој личној, али у сваком случају његовој уметничкој природи. То је баш оно неопходно разврставање глумаца према уметничкој природи, у разне жанрове типова. У том

уцељивању типова није сав смисао стварања у способности да се уживи, него и у стваралачком поступку. Глумац се свесрдно ангажује свим средствима и моћима своје уметничке природе, исцрпљујући се колико је потребно. Он прави студију типа, као и писац, на основу улоге, пишчевих интенција, али и личних искустава и знања. Та студија условљава све оне стваралачке елементе, које искоришћује и сваки други уметник. Каткад, он делује емоционално као и мислилац, тражи најверније изразе и покрете спољне, колико и психолошки тон у свему, као и сваки други уметник. Он мора да буде савршено документаран, стваран и потпун тип. За то је, међутим, неопходно безбројно изражајних фаза, кроз које обично пролази. Чињеница да сви нису у стању да буду веродостојни и изразито лепи на сцени повлачи закључак да сви не могу бити глумци, као што сви не могу бити писци, сликири и вајари, или чињеница да неки мање или више у томе успевају уверава да има великих и просечних глумаца као и уметника из области других лепих вештина. И ту као и другде може да буде дилетантизма. Али, за изграђивање веродостојне уметности позвани су прави уметници, каквих има у свима овим уметничким врстама. С друге стране, јасно је да и други саставни елементи сцене треба да буду уметнички стилизовани и да се сви заснивају на студији живота, обичаја и средине, које опет спада у надлежност режије. Писац оживљује живот једне средине настојећи да је верно преслика. Сликара преноси на платно лепоте и тачности, особености пејсажа или типова са свим фолклорним елементима и стварношћу ношње. На сцени је тај и такав стваралачки поступак такође целисходан и чак неопходан. Отуда и постоји такозвани фолкорно-историјски натурализам, који код нас, уосталом, никад није остварен у пуној мери – такав управо тип инсценације када се оживљује једна средина и доба са свим карактеристикама и потпуним реквизитама. Тражи се да на позорници тај живот средине и доба буде оживљен у пуној стварности. Колико ту треба знања, фантазије и смисла за стилизацију целине, хармоничне и логичне, животне и изворне, затим национално-расне интуиције и научног познавања и разумевања чињеница, толико и познавања средстава чисто уметничких и позоришних да се то постигне у потпуности. Инсценација уопште у свим његовим видовима и са свим помоћним и изражајним средствима, мора да буде убедљив и поуздан документ извесне уметничке стварности изграђене на основу драмског дела и самог живота. Али, и ту треба диференцирати извесне фине појмове у вези са уметничком стварношћу сцене, која никад није сасвим животно аутентична.

Хоће се по сваку цену апсолутна природност и аутентичност живота на позорници. Да ли је то уопште могуће и у самом животу? Права и пуна природност постоји у људима, али најчешће скривена испод плашта било учености или уљудног, лепог тона. Најчешће се та права природност људских бића намерно скрива, колико у психо-физичком толико и спољњем, декоративном виду. Ни када плачу, ни када се смеју, ни када се свађају или узајамно хвале – у животу ипак нису сасвим природни, јер настоје да не буду у томе сувише ружни и брутални и хоће ипак да су унеколико улепшани. И када пишу и када говоре људи често траже нарочито лепши облик и самим тим понекад губе меру и не мало и не ретко прелазе у вештачења и у симулације. Да ли сва средства, и најпотребнија каткад, служе природним потребама људског живота и духа? Живот људи улепшавају, углађују чине забавним, колико свој

властити, почев од себе, толико често и других, колико, с друге стране, улепшавају и све што их окружује и све што им служи. Људи беже често од своје природе. Када би остали доследни границама своје природе све им се чини да би остали испод нивоа просечности и да би остали на површини, која граничи и изједначује све до обичности. Стеже их тај овир, и хтели би дубље или више. Не могу ли то, још добро и природно, хтели би по сваку цену изван природе, макар прешли и у неприродност и лаж.

Постоји општи смер у животу: хоће се улепшавање људске природе, ма у коме виду. Тражи се нешто што би их одделило од оних простих, обичних облика и оквира, И када пишу – то је не мање. Једни кажу: „Живот је разноврстан!“ – други: „Живот је пун најлепших и, у исто време, најсуморнијих и најгрубљих слика.“ – трећи: „Ах, како је неизмерно богат лепотама овај живот, у којему је све за нас, па ипак не и све наше, и у којему се, на једној страни, уз топао чај крај топла камина тугује и размишља о невољама људи и како да им се помогне, а с друге, други у беди и без хлеба, сањају о обиљу ових првих и о једном бољем облику живота“. Све је то производ разних естетичних осећања живота и израз разних људских природа, који се саобразују таквим расположењима. Постоји, дакле, један живот природе и изван живота праве наше природе. Постоји често извесни спољни смисао над којим се људи брижио надносе да би се утешили и заборавили на себе. Погледајте људе како су у патњи често тужно лепи. Ако је нешто најприродније у нама то ј сигурно наш прави унутрашњи живот природе. Чим би се тај живот хтео да изрази прешло би се у један тон или манир, који не би увек био на висини у оквиру наше психо-физичке рудиментарности. То бежање од природе је у ствари тежња за њеним улепшавањем, па ма у коме облику. Сасвим је нешто друго када се изиђе и изван појаса, који окружује праву људску природу. Тако стање афектације дочарава вештачком уметничком стилизацијом лажне и неживотне типове.

Може ли се, после свега, тражити пуна и аутентична природност у позоришту? Нама се чини да не претрујемо када кажемо да потпуне природности, грубе и елементарне, и нема у животу, не бар толико у односу између живих бића, колико у њима самима, у антитезама разних психолошких стања и момената. Како се онда може тражити од глумаца да остану у оквиру једне грубости и рудиментарности, која се није прекалила и прочистила кроз људско схватање и осећање живота? Између живота и позоришта постоји извесни однос као између људске мисли и живота. Као што људска мисао опсервира живот као у пресеку, тако га и позориште дочарава у извесном односу идеја, симбола и догађаја, у једној психолошкој вези збивања, гледаног под једним углом. Отуда од позоришта треба тражити психолошку вероватност и релативну стварност. То је довољно да се на сцени оствари такозвана документарност живота. У вези с овим потребно је осврнути се у grubим цртама на психологију уметничког стварања код других уметничких врста. Проучавајте пажљиво једну слику, скулптуру или песму. Да ли се у свим тим случајевима остало у оквиру пуне стварности, у оквиру једне животне хронике? Свугде, рекли бисмо, у уметничкој стилизацији постоји тежња за идеализовањем и симболима. Остварују се изрази, видови и стања често нама невидљива. На слици има каткад психолошког, ведрога и радоснога, или суморнога и тужнога, мада, ако постоје разна елементарна стања у природи, не постоје у таквом конкретном емоционалном облику. Те су слике

речите, портрети који тек што нису из рамова проговорили и пејсажи као да ће зашумети. У вајарству длеко често улешава и симболизује уметничке мотиве до мере у каквој их не видимо у природи. Јер, најзад, све то служи једној уметничкој идеји, којој се сва изражајна средства колико и избор мотива и њихова обрада потчињавају. Творце не надахњују материјални симболи мотива, него симболи идеја. Могло би се чак ићи даље и рећи да и не стварају творци него идеје, којој су и они потчињени. И у глумачкој стилизацији, можда више него другде, постоји тежња за извесним уметничким улешавањем и усклађивањем кроз један релативни вид живота. Допадање је услов сваке уметничке радње, али допадање у глумачкој уметности је сигурно неопходни услов њиховог стварања и сваке њихове радње. Без таквих услова глумци, изгледа, не би ни имали стварног и неодољивог осећања свога позива и стваралачког нагона. „Глумци живе да би се допали – вели Достојевски – а допасти се морају да би живели“.

Та неодољива тежња за допадањем често јаче смета њиховом уметничком изразу, чини их допадљивим чак онда када је то можда најмање потребно. Али, у суштини, код добрих уметника је тежња за допадањем тежња за тачним и добрим уметничким изражајем. У сваком случају, међутим, било из ових узрока, назовимо естетско-идеалистичких, било из ма којих других, глумци не могу остати у савршеној догледности живота, колико ни други уметнички творци. И они изграђују своје дело, онако како га осећају, разумеју и виде. Они не остају у грубости израза, него их култивишу и духовно, емоционално оплемењују. Исто онако као што сликар ствара симфонију боја, вајар пластичност и финоћу линија, тако и глумац дочарава свој уметнички сан, који такође није лишен поетичности и фантазије.

Очевидно је, дакле, да је позоришна уметност психолошки изворна и стваралачка, условљавајући све материјалне и духовне елементе и сва изражајна средства као и остале врсте и да укључује колико имитацију толико и личну креаторку снагу и ширину инвенције. Сва је разлика између ње и осталих уметничких врста што се њена уметничка стварност догађа непосредно пред публиком и условљава садашњост, док се о уметничким делима других може судити и у њима уживати у будућности, јер остају материјали документи. Такав карактер позоришне уметности, да је строго и неразднојно везана за одређено време, чак за неколико часова у времену, док траје једна представа, показује њену уску временску димензију и ту оштру разлику од других врста. Дела писаца, сликара и вајара могу се читати или гледати и после неколико векова, ако се очувају, када им пада или се диже вредност, али у делу глумаца, у уметничком дејству позоришта ужива се у оном размаку докле траје представа, да иза свега тога остану само успомене. Шта нам је данас остало од ненадмашне уметности А. Бачванског, Тоше Јовановића, А. Фијана, Чича Илије Станојевића, М. Гавриловића, Јеленске, Перисове, Гргурове, Цоце Ђорђевић и др.? Само обилате успомене, које обвијају неким непознатим дражима и дивљењем њихове уметничке ликове, неколико штурих забележака да су били сјајни и неупоредиви, неколико фотографија њихових са старомодном ношњом и маркатним физиономијама, увек напрегнутих и плодноносних чаробњака сцене, безбројно усклика и загрцнутих усхићења и дивљења између редова у критикама које као да су због њих само и писане, неколицина представника старих нараштаја из реда глумаца и пу-

блике, који их још свеже или једва памте, изговарајући њихова имена са чудесним култом и... више ништа, више ништа! Шта ће тек о њима знати будући нараштаји, они сутрашњи или они сасвим далеки, који ће, међутим, и тада моћи да уживају у делима Софокла или Гетеа, Толстоја или В. Ига? Да ли ће они бити свесни, помињући име М. Гавриловића да их и за њега треба да везује дужан култ као и када би поменули имена Његоша, Мештровића, Дучића или Богдана Поповића? Та фрапантна разлика позоришне уметности од осталих уметничких врста у исто време је и најболније и најсвирепије обележје њиховог лепог и високог уметничког позива.

Било би исто толико неумесно подређивати позориште у упоређењу с осталим уметничким врстама одричући му дубљи и племенитија уметничка и морална дејства и значења. Срозавајући позориште на обичну атракцију многи поступају на исти начин као и читаоци, који у добрим књижевним делима траже само заплетну и забавну фабулу, у сликарству виде само шаренило боја, у вајарству само гипкости и физичку драж облина. Испод тих спољних, елементарних ознака почиње тек прави, често понорно дубоки и танани уметнички смисао једног ставаралачког акта. Сада смисао живота и његов прави динамички карактер обично су запретени у нама самимма. У кори од љуске јајета скривају се често услови једног живота. Такав значај придају позоришту обично они који од свега у животу виде обично најгрубље и најматеријалније облике. Тебало би да хватају дубље, много дубље, испод те шарене копрене живота, још дубље, до његовог самог извора. Отуда такви утисци увек варају, јер стичу и у себи задржавају само утиске од утисака. Они живе у најобичнијим пресликавањима и одблесцима.

Све врсте уметничке теже да се допадну. У том категоричном услову допадања скрива се тајна сваког уметничког дејства. Чињеница да сви не успевају да се допадну објашњава претпоставку да свако дејство није уметничко дејство и да сваки стваралац није и уметник. Али, уметничко допадање обухвата најсложеније дејство. Није у питању само обична разонода и није то сам стање хумора, потреба да се гледалац насмеје. Хумор има најдубљу психолошку основу и поенту. Он може имати и морални, педагошки значај. Молијеров и Стеријин хумор, на пример, поред, тога што је у већини у основи природан и психолошки оправдан, има често и трагичну нијансу. Често је смех сједињен са патњом. Не зна се да ли би се смејало или плакало. Хумором се често шибају изопачене људске навике. Он има своју естетско-филозофску поенту. Трагично је такође разонода. И трагично може да буде смешно ако је људско. Оно такође има своју естетско-филозофску суштину. Оба вида уметничких ефеката делују сложеније на људски дух. Изазивати буру смеха или натерати сузе на очи, чак и када се отимамо од сентиментализима, уверава да је уметничко дејство стварно и снажно и да је, нарочито, свестрано, потпуно и дубоко. На тај се начин подједнако делује на целокупан људски духовни живот. То устрептавање људске природе чини да постаје тананија и рецентивнија, финија и диференциранија. Ове наше унутрашње силе су у пуном дејству, јер примају најразноврсније утиске, на њих реагују или их задржавају. Гледалац присуствује једној драми живота, која се логично, често по овим психолошким законима, одвија на сцени, и тако је у стању да брже стекне извесно конкретизовано животно искуство. Док би у природи требало да протекне читав век да се то догоди, у позоришту се то исто доживи за непуна три

часа будне и свестране пажње, постајући наша духовна својина, нешто што нас неопажено плени. Позориште је релативна слика људског живота у умањеном облику, сведена на конкретне примере и илустровања, са свим лепотама и тегобама, живот посматран у пресеку, у односу идеја и унутрашњој вези ствари и догађаја. Позориште је један вид живота са извесним јединственим духом. Ми видимо цео живот појединаца и група на један такорећи физички непосредан и јасан начин, што можда никад не бисмо могли кроз прозоре и зидове наших домова, уживамо у једној варци, која је често брутални фрагмент из живота. Тај сјај или та голотиња живота васкрсавају пред нама без икаквих паравана и стидљивости, иза којих постоји често најфриволнија лаж и бестидност живота. Ако је то богато искуство живота, онда се не могу да превиде и друге користи, које се од тога имају по цео духовни и естетски склоп људски, колико ни да се умање уметничка вредност, драж добре лектире и драж добре уметничке глуме у свему ономе блиставо вредном што се збива на малом куту сцене.

Јасно је, дакле, да је уметничка разонода, која се има у позоришту, врло сложен и деликатан појам. Та разонода, по квалитету, може бити виша или нижа, према естетско-филозофском односно уметничком рангу комичног и трагичног. Та разонода може бити и најобичнија атракција на позорници, па и тада има морални и естетски значај, ако је добро глумачки тумачена. Тада се ужива у лепотама игре глумаца.

Уметничко дејство позоришта је утолико упливније што захтева потпуну преданост гледаоца и његов свестрани интерес. Снага речи и мисли, дејство уметничке евокације, морални и естетско-филозофски смисао целокупне радње, сликарски ефекти, често музика, најзад изредна декоративна драж целог призора, складно и укусно дочараног, све то обиље утисака сручи се у душу гледаоца. Шта би се тек рекло за реконструкцију читавих минулих историјских средина, живота и доба, у пуној и необично сугестивној стварности, која се никад у томе облику не може дочарати из књига; или за оне високо надахнуте естетско-филозофске тезе и дејства, који су да сцени речитији и потпунији, јер су мотивисани поступцима и радњом глумаца! Нигде није тако сликовит и изразит пут људске душе него на сцени, када се све одвија у једном неодољиво сукцесивном, али врло уочљивом току. Ми не видимо само осећања и идеје, него и људе, који су њихови носиоци. Идеје и осећања блистају извесном јасношћу у самој радњи и у типовима који се као у њима пресликавају и формирају. Из књига је, међутам, тешко у потпуности дочарати типове.

Поред уметничких амбиција, позориште има и других циљева, врло деликатних и сложених. Оно је свуда извршило многоструку морално-националну мисао. Код нас поготово. То је, у једно време, код нас била „нужна народна школа“ родољубља, национализма и морала уопште. Колико је исправљало навике људи, стварало је и прву позоришну публику, будило интерес за драму и уметност уопште. У најтежим национално-политичким приликама позориште је вршило снажну политичку и родољубиву мисију приказујући националне комаде са садржином из наше прошлости и будило, распаљивало национални дух и понос, уливајући оно стваралачко одушевљење. Приликом бомбардовања Београда, 1862, у најмучнијим тренуцима, наши глумци су са ванредним одушевљењем играли комад *Верности српских војника*, пун тирада, и патетичног праскања, разбуктавајући национална осећања и свест о народ-

ности до једне мере, која се том приликом, у спремности на жртве, на домаку турских топова, силином показала. Све до 80-тих година стално се подвлачи педагошки значај позоришта, које треба да усађује добре моралне и естетске особине, а да шиба ружне навике. На страни, па и код нас, оштро су се прогањали са сцене разни неморални прикази и саблазни, који штетно делују на морал публике. Много раније, у Немачкој, Енглеској и Италији, особито у XVIII веку, били су у томе много строжи назори. У том националном и морално-педагошком правцу позориште је вршило раније колико и данас своју значајну улогу. У изгнанству, по ратиштима, у ропству, по логорима, оно је одржавало и будило национални дух, али и служило као једна утеха и залиха заборављања свих тегоба и печали носталгије за изгубљеним завичајем. Ни једна установа нема снажније просветно-културно дејство као позориште, које делује и речју, сликом, убедљивошћу глумачке евокације и илустровањем примера. Позориште је, заиста, најживља и најочигледнија школа живота, непресушни музеј најлепших слика и догађаја, делујући кроз речи и сугестије примером и сликовитошћу. Оно настоји да загреје, зачара и освоји, придобије слушаоца за једну тезу, и на тај непосредни и упливни начин његово дејство је најстварније. То је школа у којој се не учи из књиге, него из живе речи и сликовитих примера, и у којој се најбоље види негодовање и одушевљење јавности. Ако се жели да нешто научи и сазна о моралу јавности, о њеним наклоностима, онда се то може постићи у позоришту, проучавајући душу публике у негодовању или одобравању пред питањима значајним по цело друштво, која се, усто, догађају наочиглед нама. Треба ли, уз ово, поменути оно често негодовање према памфлету или грубљој сатири, који погађају непоштедно извесне људске навике или посебни круг света, колико и, с друге стране, спонтано одобравање том жучном разголићавању. Позориште је установа у којој се без поштеде и срамежљивости шибају лоше људске навике, али и установа у којој јавни морал пролази кроз најразноврсније кризе и искушења. Оно је документарна хроника друштвене психологије и карактера једног доба. Проучавајте публику у позоришту, па ћете видети како се сви подједнако свесрдно психички не залажу за оно што се на сцени догађа. Извесне поенте неповољно на њих делују, јер или погађају њихове мане или откривају ма какве њихове недостатке или особине. Колико ли смо се пута неодољиво смејали својим манама или потајно дивили извесним одликама! Колико смо пута негодовали што нас непоштедно руже и исмејавају, или се срамили што нас некад уздижу! У раслоложењу публике одсликава се психологија целог једног доба и менталитета. Ако је позориште хроника једног доба, онда у њему треба да потражимо себе и друге, и да из свега извучемо најкорисније закључке и поуке. Неки ће се у њему утешити, други разочарати, једни се раздрагати, други патити, а сви скупа оплеменили и прекалити у једном благодарном уметничком деловању и у једном духовном предавању, које нас чини на неки начин вишим и тананијим. Људи постају некако питомији пред уметничким светковинама сцене, као што се фино устрепери и задиви пред неком лепом сликом или пред неким лепим и узбудљивим пасажем књиге.

Неки налазе да је филм направио крупан преокрет у позоришној уметности и да за њу значи велику опасност. То је, међутим, исто као када бисте рекли да скулптура има преимућство над сликарством, те и опасно, негативно дејство, јер док прва

приказује живот у пластичним и чулно опипљивим облицима, дотле друга уметност зна само за неухватљиве тонске сензације. Тонфилм је, напротив, учинио најкобније дејство на публику. Он је бирао теме и проблеме који су годили публици, не поштујући моралне обзире и повлађујући често ружним нагонима. Хтела се по сваку цену атракција, па се њој макар и жртвовало све што су обавезује правој уметности. Али, ма како били величанствени, снажни, сликовити призори филма, ма колико реч била моћна, никад се с тиме не може угрозити позориште. Пре свега, једно задовољство не потискује друго, него се изазивају обично њему слична и ствара изворна као надраженост наше природе и осетљивост интереса. Позориште остаје жива, животно веродостојна установа, која служи уметничким амбицијама и врши своју значајну културну, националну и педагошку мисију. Најзад у њему делују сами људи без филмских манекенских илузија, потпуно веродостојни и без заблуда, са речју која је изворна и непосредно упливна, на језику народном и чистом, у комадима који су обично писани са књижевним и позоришним амбицијама. То је најзад, средина у којој се служи вишим уметничким и естетско-филозофским циљевима. Чим филм дође потпуно у службу ових високих теза, губи драж атракције, а самим тим и интерес оне ниже публике, која воли невероватности, ексцентричности, снажне покрете, хучности и шаренило. Најзад, и позориште је у стању да, пружи пунију панораму живота, и карактер разних средина и људи путем покретне позорнице, као и на филму, од када је уосталом позориште осетно напредовало и свакако ће напредовати уз сарадњу инвентивних редитеља и у току сталног усавршавања типа модерне сцене, у којој ће пластични облик имати најживљу примену у будућности. Ми не споримо уметничке могућности филма, али тврдимо да су увек подређенији оним правим и потпуним, светраним и документарним могућностима позоришта. Између њих и не може бити равноправне уметничке утакмице, јер ће позориште, као жива установа имати предност. Позориште ће увек имати своју верну публику. Упоредити филм и позориште било би управо исто као када бисте хтели да упоредите једну лутку, у подоби човека, која као навијена говори и једног истинског човека, који делује и говори сасвим природно као и ми, непосредно пред нама. У позоришту су вештачења много стварнија од оних фантастичних опсена на платну, која најчешће драже фантазију. Живот и уметност су на сцени. Најзад, зар нису уметничка виша и садржајнија настојања драматичара, чија се дела инсценишу у позоришту, од оних сумњивих и често невредних либрета, филмских оперета и сужеа комада драмских, писаних често од неуметничких лица? Зар нису многи сјајни романи драматизовани одлично прошли на сцени, јер су бар унеколико очували своју унутрашњу суштину, док су на платну били, као по неком неизбежном правилу, унакажени једном серијом слика и оскудицом уметничке и филозофске основе? Ово је и наше лично искуство и упоређивање (На платну „Васкрсење“, „Ана Карењина“ од Л. Толстоја и у позоришту, комад и друге познате драме инсцениране с обе стране).

Позориште будућности приближиће се утолико филму што ће моћи да задовољи радозналост фантазије васкрсавањем разних средина, низом документарних слика кроз свесрдније искоришћавање покретне позорнице. Позадина, која се дочарава речју и описима, оживеће се у пуној стварности овим путем. Али, за такве уметничке подвиге потребно је да се појаве нови драматичари са смелим плановима, који ће

створити нов дух и смер модерних позоришта будућности. То ће доћи постепено, јер су опасни неприродни скокови по позоришну уметност, која, као и свако живо биће, пролази кроз разне етапе, кроз стања младости и пуне зрелости. Док је позориште прошлости, у нас па и на страни, служило првенствено педагошким сврхама, позориште будућности служиће још и уметничким амбицијама у пуном и правом смислу. Питање уметничког опортунизма је врло одлучно у уметничкој политици позоришта, вођеној с извесним обзирима и са осећањем стварности једне средине и доба, људи и нерава. Јер је тај опортунизам обично производ психологије позоришне публике или чак тежња да се уметнички план позоришта, саобрази интересу и захтевима доба. У позоришту се најубедљивије оцртава карактер једног доба и средине са укусом у којему има увек нечега модног. То је као једна осетљива справа, која је рецептивна за већину утисака и на којој се пресликавају скоро сва померања у укусу једног доба. По сваку цену, позориште ће морати да пође за оним смеровима и подстицајим у будућем животу једне средине који је битно обележавају. Тешко би било данас пророковати о судбини и изгледу будућег позоришта. Несумњиво је, међутим, да ће позориште будућности имати много динамичнији карактер, који ће га везати стварније и дубље са животом и оним променама, и процесима, који се у његовој суштини збивају.

Питање истинског уметничког опортунизма позоришта показује да је зависно од доба у којему делује. Уметност, која не остаје као материјални документ прошлости, него зависи од утисака, које ће у садашњости, у своме добу и у својој публици направити, мора да иде напореда са својим временом, да га доправља и допуњује колико толико и да му до извесне мере угађа. Темпо живта се мења, а укус публике је померљив. Оно што се некада волело, не воли се и данас, неће се можда волети ни сутра. То можда модно треба измирити са уметничким амбицијама у складној и допуштеној мери. Дух полетан и реалистички данас не задовољава се више романтичарским тирадама. Ти национални романтичарски комади имају данас дражи ако су приказани у духу модерне режије, која ће изгладити настраности и бомбастичности, али и сачувати историјски натурализам у пуној светлости и декору, у чему ће се уживати као што се ужива у галерији живописних слика. Некада су патриотске тираде годиле савременом узусу, јер је то био период националних борби. Затим се прешло у доба које је захтевало на сцени извесну животну и социјалну хронику уметнички стилизовану. Позориште тако региструје једно стање духа и доба, укуса и тежњи. Његово уметничко мерило је у ствари резултанта укуса доба и публике. Изван тих обзира позориште не постоји као аутентична установа овога доба. С тиме се не мисли оспорити право и потреба да се инсценирају и стари комади, као израз минулог доба, него да се у инсценацији, посредством режије, прилагоде коректним захтевима доба и његовог укуса. Тиме се већ јасно показује да позориште има и своју самосталну уметничку иницијативу, изражену у отварању потребног склада између комада, начина његовог постављања и укуса, духа самог доба, у којему делује.

Неопходно је, затим, да позоришна уметност буде документарна, што стварнији израз живота, средине и људи изван оних бљутавих књишких вештачења, лажи и несносних симулација. Када тако не би било, позориште би постало велика лаж, јер би стварало немогућ тип људи и образац живота, нама недоступно и неразумљиво,

особито ако је све то још и лишено праве поетске егзалтације. Природност, тачност и стварност у могућој и складној мери, треба да буду неопходни у уметничком делању позоришта. Оно треба да буде доиста, осетљиво и непомућено огледало у којему се под једним углом и у извесном виду пресликава живот са свима, и негативним и позитивним, странама. Сасвим је друго питање да ли ће се писци и глумци залагати за овај или онај тип, ову или ону моралну тезу, према овоме темпераменту и убеђењу, јер, најзад, свако уметничко дело има смостални морал и карактер нарочитог гледања на свет и његова актуелна питања. Да ли он заступа или жигосе један ред људи, врсту навика, појмова или идеја, то је у слободи уметничког и моралног опедељења твораца, писца колико и глумца. Али, свугде се и увек тражи потребна објективност, поштење, увиђавност и снага искреног убеђења и залагања. Писци без опредељења у разним животним питањима су безбојни и малокрвни. То су дела, без специфичности духа, као управо и људи без одређеног је јасног карактера. Најзад, многе горке истине, чак бруталне могу бити сношљиве у духовитој и опрезној уметничкој стилизацији. Жучни памфлети, без ових пристojних обзира, само су погрде и злонамерности, а нипошто велика и дубока хумана тежња да се поправи стање у свету и животу. Баш с обзиром на ову документарност позоришта, нама се чини да више вреди, као животни докуменат, и једна просечна драма, која се бави савременим животом и питањима, доступним писцу, него једна одлично књижевно компонована са мотивом из далеке прошлости, у којој писац није живео. Кроз књиге се обично не види светраност једног минулог живота и доба. Оно што у најглавније у драми и позоршиту – дубока елементарна, животна потка, дах и дух једног доба, – то се у таквим драмама, конструисаним на основу архивске грађе, не види и не осећа довољно снажно и веродостојно. Од целог једног доба виде се обично само симболи, и не увек верни и свеже изворни.

Необично је значајан по позоришну уметност однос позоришта и драме. Од тога односа, управо склада постигнутог између њих у многоме зависи уметничка делатност позоришта. Утицај позоришта на драму био је увек благотворан. У једно време, од 50-тих до 80-тих година, нагли полет наше националне драме може се објаснити само утицајем позоришта. Многи су, зачарани овом уметношћу, успехом и славом других, који се могу брзо постићи на сцени, почели да негују овај род. Отуда је у нас било много књижевно слабих драма али погодних за инсценацију. Неки су чак признавали да су почели да пишу драме под утицајем позоришта. И на Стерију је утицало позориште. Он је чак сарађивао у позоршиту почетком 50-тих година, када се тек формирало. Иначе тешко би се друкчије, без позоришног искуства, могло објаснити његово најчешће живо и стварно осећање сцене, околност управо да су скоро сви његови комади као подешени за инсценацију. Осим тога, схватајући морални, уметнички престиж позоришта и његов утицај на развој драме, Стерија је 50-тих година поклатио управи позоришта неколико својих националних драма за приказивање, одрекавши се сваке материјал користи. Једини наш писац, који је тада морао ући у репертоар и у сваки уметнички план позоришта показао је тако свој искрени култ према првом нашем позоршиту у Београду на чијем је оснивању свесрдно сарађивао.

Али, независно од тог неоспорног утицаја позоришта на развој националне драме, потребно је формулисати саму природу односа позоришта и драме. Свако друго

уметничко дело је потпуно само собом, способно да уметнички делује, осим драме чији је прави живот, уметничко остварење тек на позорници. На позорници уметничка вредност драме добија пунији облик. Али, и свака драма није за позориште. То су тада скоро дијалогисани епови или романи, чија је сва драж у читању. Живот праве драме је у позоришту. Отуда је неопходно да драматичари познају бар донекле склоп сцене и све тешкоће, које су обично спојене са инсценијом. Они треба да знају шта се може а шта не може на сцени, колико и шта може с ње имати правог уметничког дејства. Најзад, треба да поштују уметничке могућности глумаца, који треба по сваку цену да остану стварни и природни. Тежња да се комад прилагоди сцени може бити само благородна по њега. Јер на сцени се тражи стварност и документарност живота. У том смеру и облику треба да су изграђене и драме. Али, та документарност живота на сцени умногоме зависи од драме и стваралачког поступка писаца. Није ли онда нужно да се од писаца тражи та неопходност да буду хроничарски документарни. Постигнувши то нема уопште бојазни да неће бити остварљиви и прикладни на сцени. У друга питања вредности дела и његовој занимљивости не треба ни улазити, јер то су првенствена мерила у свакој иоле уметничкој репертоарској политици позоришта. То и спада у праве уметничке амбиције позоришта.

Не мање је значајан однос позоришта и глумаца, коме се код нас мало поклања потребна пажња. Треба бити начисто с тим да су глумци уметнички творци, којима, у том смислу, треба признати уметничку самосталност и слободу уметничког опредељења за, овај или онај жанр. Од управе позоришта мора и треба да су третирани не као најамници, како је то код нас ушло скоро у праксу и пословицу, него као самостални уметнички креатори, који имају пуна права у својој сопственој кући, у своје уметничком атељеу. Треба им, најзад, створити и обезбедити све материјалне и моралне услове живота да би били способни за пуно уметничко деловање. Без тога нема неопходног стваралачког одушевљења и оног животног уметничког полета и хумора, које им је, више него другима, насушно, јер се од њих тражи да увек буду забавни, да се смеју или плачу и онда можда када им то најмање годи срцу. Они не могу, чак не смеју бити тужни и неспокојни када се тражи да буду само весели и комични. Огромна је лаж да би глумци, чији би економски положај био загарантован од државе, били мање уметнички активни и амбициозни од оних који би једноставно зависили од воље неколико самовољних људи, често без потребног такта, разумевања и, најзад, што је уосталом код нас најчешће, без стручне посвећености. Ако игде треба пречистити средину и постављати сваку ствар на своје место свакако је то у првом реду у нашим позориштима у чијим управама најчешће седе људи, који немају никакве везе с позоришном уметношћу, као по правилу без претходне стручне припреме потребне за сваки озбиљнији рад. Није онда ни чудо зашто наша позоришта иду у раскорак и зашто су наши глумци, по праву, незадовољни. Заблуда о администраторским и пословним способностима је нужно зло, које је, на жалост, већ прешло у правило. Изгледа да би, по тој заблуди, требало на чело позоришта доводити рачуноиспитаче, уместо fine и гипке духове, стручно посвећене и даровите каквих у нашој средини има. У позориштима се не сме водити котеријашка политика, јер у њему уживају сви редови подједнако и јер од ње зависи и уметничка и

економска безбедност и судбина, читавог једног стваралачког сталежа као што је глумачки.

Позориште је данас постало значајни чинилац и културни и уметнички у друштву. О њему се мора повести много озбиљнијег рачуна. Његова мисија увек траје и трајаће све дотле док буде требало да се у људима поправља покварено, гради разграђено, исцељује неисцељено, освешћује заблудело и неосвештено, уздиже посрнуто, разгаљује учмало, раздрагава и усхићује тужно и суморно, уозбиљује и дубље загрева површно и лакомислено – док се, речју, буду још захтевала јака, неодољива и стваралачка одушевљења у животу тако данас, и сутра и увек уосталом, неопходна и благотворна по градитељску мисију човека на овом свету.

Напомене о режији

Г Павлу Стојковићу,
хон. проф. Универзитета

Ни данас режија у нашем позоришту није престала да буде једно отворено питање. Кроз читав век нашег позоришног живота режија је била врло актуелно питање. У току XIX века она је била препуштена добрим глумцима, чије су се редитељске интенције сводиле на општа и буквална тумачења, без нарочитог уметничког плана, али који су ипак знатно помогли да се очува и развије стваралачки инстинкт наших глумаца. Крајем XIX века, у Андрији Фијану, иначе одличном уметничком креатору, знатно се добило у домаћој режији, макар и да није био професионални редитељ у данашњем смислу. Почетком XX века, управо до рата, режија је опет препуштена глумцима. Једини професионални редитељ, немачки ђак, био је Милутин Чекић, који је донео у нашу средину међу првима нова позоришна искуства и проблеме, популаризишући их, и тада први пут поставио Јакшићеву *Јелисавету* на савременој режијској основи, у духу Хагеманове инсценације Шекспира, са монументалним стубовима и извесном достојанственом упрошћеношћу целе сцене. Тако је сва пажња била поклоњена живој речи и уметничкој евокације. После рата, режија је знатно коракнула. Наше позориште је добило неколико професионалних редитеља: Михаило Исајловић углавном за класичарски, Јуриј Ракитин за гротескни и комични, др. Бранко Гавела такорећи за свестрани и Јосип Кулунџић претежно модерни репертоар, поред ранијих огледања, често врло успешних, Велимира Живојиновића Масуке и Момчила Милошевића. Најзад, у режији се огледају – Димитрије Гинић за национале комаде, које даје ванредно инвентивно, типично и најбоље код нас, затим Витомир Божић и Раша Плаовић од кога се могу да очекују и лепа изненађења, ако му се рад не би, као досада, спутавао из неких тајанствених, опскурних побуда. Иако се после рата добило неколико редитеља, стручно упућених и посвећених, ипак је неопходно да се говори о кризи наше националне режије, јер су редитељска настојања и поступци врло разнородни и јер појединци често сасвим превиђају извесне моменте у режији, који треба да допринесу израђивању националне глуме и сцене, па

чак и један целисходни тип националне режије. Неопходно је да се овде дотакну и у општим цртама претресу извесна, увек актуелна питања и моменти који треба да су предмет жив и свестран националне позорнице и режије, остављајући студију о режији за другу прилику. Може се учинити да су сва та питања само на један начин опште позната, јасна и неминовна, али им се, ипак, није код нас никад у довољној мери поклањала пажња, а још најмање су се дотицала под једним непосреднијим, стварнијим и чак практичнијим углом, како ствари стоје у животу позоришта. Мако-лико елементарна, или можда баш због тога, ова питања је нужно јасно, одлично и изближе пречистити у интересу позоришта које је, пре свега, увек имало и треба да има специјално национално-расни карактер у својој основи. Јер само такво позориште може да опстане у нашој средини. У то нас уверава историјска прошлост његова колико и других на страни. Захваљујући управо тој битној националној црти, наше позориште је и остало очувано кроз читав век свога постојања пробивши се кроз сложен сплет разних и унутрашњих и страних утицаја. Изговори да се са нашим уметничким ансамблом не може много да створи, с обзиром на уметнички ранг страних, само је неизмерна заблуда и празно преклапање болесних фантазија, које никад нису задовољне с оним што имају. Наш ансамбл, у артистичком, стваралачком погледу способан је за сваки виши уметнички план. Преко безбројних гостовања страних трупа наша публика је, упоређујући, могла да увиди јасно и неминовно, да је од њих наш глумачки ансамбл у артистичком, унутрашњем збивању и снази чак и претежнији и силнији. У нашем ансамблу има више оне елементарне, урођене градителске уметничке снаге, коју стране трупе допуњују артифицијелностима, опсенама и привлачним сценским ефектима. Отуда је у нашем позоришту неопходно да се култивишу и за све уметничке подвиге и узнесења, оспособе снаге у једној свесрдној режији и уметничком ангажовању. Требало би једној неодољивој и ауторитативној снази дати крила и слободног полета указујући на нове путеве.

Режија није никад имала пуну и свестрану водећу улогу на сцени. Она данас може још мање да буде вођ уметничких духова. Њена уметничка настојања данас се могу да сведу на покретање духова, њихово образовање, диференцирање и продубљивање. Ако она више није у стању да води духове, свакако је моћна да с њима управља кроз утрте и јасније уметничке путеве. Али, никада неће бити умањен стваралачки интерес и уметнички значај режије. Све што више позориште буде тежило за вишим уметничким амбицијама и настојало да следи своје доба, његов укус и све новија позоришна настојања режија ће постајати неопходни уметнички сарадник и посредник. Она ствара тај уметнички тон на сцени и настоји да позориште измири с уметничким амбицијама и захтевима времена и публике. Национални карактер позоришта зависи у вишој мери од уметничких настојања режије. Говори се, затим, о потреби рехабилитовања нашег старог националног репертоара, који је раније значао лепу разоноду старе позоришне публике. У њему има још дражи и за наше доба. Да ли ће и колико тај репертоар имати дражи данас зависиће у првом реду од уметности саме режије да га прилагоди и данас одомаћи на сцени и у публици. Целокупан успех на сцени најчешће зависи од градитељских интенција режије. То је оно снажно дочаравање целина, састављених из често противуречних и разнородних вредности и уметничких природа чији је карактер обично неједнак. Редитељ има ту

улогу сликара, који слаже боје и тонове у једну тонску хармонију: све те боје имају своје дејство и своју вредност, али је њихово потпуно дејство у хармоничној целини. То је диригент, који се са својом чаробном палицом никад не види, али чија се вештина јасно огледа у исправности функционисања једне уметничке целине. У стварању једног уметничког дела значајан је уметнички критеријум, који изглађује супротности, допуњује празнине и тражи јединствену и високу меру, исцрпљујући могућности једног талента до потребне мере. То је извесна уметничка стваралачка свест, која бди над овима представама и илузијама. Тај критеријум у уметничком испољавању на сцени је режија, која од разних уметничких збирова и елемената израђује један животни документ. Уметничка иницијатива глумаца не треба да буде подређена и ничим спутана у пуном и правом изразу. Зар је мало случајева када су глумци имали, и без режије, тачних искустава и стваралачких концепција. Од њих се тражи да се безусловно повинују једној општој сценској хармонији, извесној логици збивања, која се не сме реметити појединачним испадима, настраностима и лаким неспоразумима. Без тога, све би пошло у раскорак и раскол. Те мале и велике улоге одговарају малим и великим точковима у једном механизму Од тачног дејства тих точкова зависи општа функција целог механизма. Од неопходне доследности оквиру једне улоге зависи потпуно дејство уметничке радње на сцени која се такође развија по извесној заиста променљивој али адекватној животној логици и реду. Несумњиво је да се од редитеља тражи сврстрано познавање и стварно осећање сцеце, као и једно пуније естетско-филозофско и књижевно образовање. Колико су неопходне уметничке толико често и научне способности и искуства. Отуда је мали број оних који су позвани да се посвете режији. Неки искључују редитељима потребу извесних глумачких могућности. Нама се чини да се без њих, у извесној мери, не може ни замислити добар редитељ. Јер има редитељских интенција, које се и не могу објаснити, него их треба тумачити и демонстрирати само практично.

Наша режија није никад имала довољно јасан уметнички план и смер. Ни данас није у својим креаторским извођењима оригинална. Она се повлачи од једног до другог стила и смера, а у својим властитим потхватима не показује виша уметничка настојања. Ништа ваљда није више за оштру осуду него равнодушност према националним настојањима у уметности и према домаћим комадима. Као да ти комади не пружају довољно грађе за њихов уметнички интерес. Та беспутност у нашој режији свакако се свети на уметничкој делатности позоришта, које не показује одређен и довољно јасан уметнички план као ни довољно смелости у избору националног репертоара. Пре ће се управа и наша режија загрејати за разне сумњиве стране сезонске комаде, лоше вредности, и, усто, стране једном просечном менталитету наше публике, него што би се свесрдно заложило за домаћи репертоар, макар и таквог књижевног квалитета. По којему се онда мерилу толеришу такви страни, а свирепи ниподаштавају домаћи комади? Није ли то она можда поратна хајка за свим што је страно, па макар и лошије од домаћег? Нису ли то традиције предратног европејизма у нашој средини, који се неизмерно злоупотребљавао у свима правцима и у свима слабостима једног подражавања, али који је тада имао извесну историјску потребу, смисао и оправдање? Ако су то једина и апсолутна мерила о вредности у

једном позоришту, шта су онда мерила у периферијским позориштима жонглераја и распојасаности, с којима се она тако минорно изједначују?

Многоструки су уметнички задаци наше режије. У њену стручну подручност спадају и узроци и последице у психологији уметничког стварања и дејства уопште на сцени. Бесмислено је уопште делити режију на спољну и унутрашњу. Права режија мора да се с подједнаким интересом и снагом залаже и за једно и за друго, иначе њена делатност нији потпуна. Када би се залагало само за психолошку стилизацију, а пренебрегавали спољни изрази и облици, онда би психолошко збивање остало невидљиво у самој типу. Та психолошка студија типа заснива се на научним и личним животним искуствима редитеља. Психолошко у типу је зависно од његове природе, затим психологије средине, доба и национално-расних особина. Као што се види, није у психолошким продубљавањима довољно само буквално тумачење. Тип мора да буде психолошки документаран. Оно што често не дају писци у довољној мери у оквиру текста и њихове фантазије треба да уцели и употпуни режију. Она прави ту потпуну психолошку и уметничку стилизацију, поштујући све оне обзире које смо напоменули. Иначе, без тога, типови не би били довољно животи и стварни. Са њима, међутим, типови носе све одлике своје природе, доба, средине и расе. Психолошко у типу не заснива се само на психичким изразима, него на свему оном споредном и главном што чини живот, доба, средину, расност типа. Људи без тих многоструких осећања и знања не могу ни бити прави уметнички организатори сцене. У режији је генијалност заблуда: знање и осећање су неопходни услови. Примећују се у психолошкој стилизацији режије извесне настраности. Праве се типови настране и фантастични, који ни за тренутак нису стварни и убедљиви. Они су плод једне усплахирене фантазије. Свака уметност рачуна на ефекте, али у основи мора да буде истинита и документарна. Без тога, све би било опака и доколичарска зановет и лаж. Али, ако је у уметности живот извор мотива и проблема, онда се мора остати у могућим, стварним и природним оквирима, који документују једно стање живота. Тражити психолошка изопачавања могу само редитељи који су лишени стварних мерила и осећања живота и који праве на сцени обично пеливанске лудорије и гротескне бесмислице. Често се дешава да писац у једном типу не даје све психолошке елементе. Треба имати креаторског смисла да се празнине попуне, оштрине и одступања изгледе, суровости ублаже, претеривања уравнотеже. Греше редитељи који остају слепо достедни строгостима драмског текста. Јер, ако не са мерила животних и уметничких, неопходна им је та слобода у стилизацији с позоришног становишта. Није све за сцену, као и што све на сцени није за уметничко оправдање позоришта и није уметнички вредно у погледу дела које се инсценише.

Запазили смо да је изграђивање типа постало главно старање режије у инсценирању. У томе се претерује. Али, ти типови нису довољно документарни. Редитељи обично превиђају многе значајне моменте, који доприносе да се дочара битност и потпуност типова. Само су др Б. Гавела и В. Живојиновић-Масука о томе водили довољно рачуна. Они су правили свестрану студију. Маколико се говорило о индивидуалности типова, несумњиво је да људи и њихови поступци зависе од многих спољних услова. Средина и њен живот стварају изузетне типове. Они, који живе на Гренланду сигурно су сасвим друкчији од оних у Југославији, па чак и на разним

тачкама једне исте земље или покрајине. Писци често не дају све. Од режије се захтева да то дочара у целости и апсолутности, јер иначе не би ни имала своју уметничку иницијативу и значај. У карактеризацији типова треба водити рачуна о многоструким околностима: тип као такав, по пишчевим интенцијама, као израз једног доба, средине, као синтеза извесних национално-расних и моралних особина, затим образац једне врсте људи са свим тим специфичностима. Тако се остварује документарност типова у бољој мери и тачнијем виду. Али, оваквим настојањима постиже се много у остварењу много пута подвлаченог расног на сцени. Гледали смо извесна позоришта у којима су се правиле грубе повреде ових елементарних захтева у инсценацији. Типови су се давили доиста психолошки стварно, али су сасвим одударали од своје средине и доба. Сећамо се и неких представа *Ђиде* на београдској сцени које нису биле документ мачванског краја и његових људи. Није ли такав и чешћи случај и са страним комадима? Дају се типови, који нису увек довољно аутентични. Наши глумци, бар они који се најчешће чују и виде, представљају озбиљне уметничке снаге, који су безбројно пута утврдили свој високи уметнички ранг. Ако треба некога кривити, онда сигурно нашу режију, која барата по сцени са неколико опскурних или површних идеја, са извесном млитавом инвенцијом и тешком, масивном покретљивошћу. Та режија не прави студију, него ствара услове за најразноврсније ефекте, који оштро и праскаво „пале“. Не треба баш превидети да највише „пали“ апсолутна веродостојност типова, јер је илузија тада потпуна и неодољива. Опсене се распрше и гасе као ситне варнице. Ако се не може дочарати апсолутна стварност или подударност типова, јер су сви најчешће синтеза разних и више сродних, свекако је релативна веродостојност најмоћније дејство, најречитији уметнички говор сцене.

Напоменули смо да неки редитељи посвећују свестранију пажњу типовима него верној реконструкцији средине. Подвлачимо да нема познатих појединости на сцени. Све што постоји на сцени заслужује подједнако свесрдни интерес режије. Да ли ће се један предмет поставити косо или усправно, унети нешто више или мање, све те тобожње ситнице заслужују да се о њима озбиљно размисли, јер ремете извесну уметничку хармонију и њено јединствено дејство. Као што се од сликара захтева да па платну верно и стилски, тонски сложи боје тако се тражи и од редитеља да склопи једну сигурну и хомогену целину претпостављајући увек да ће све то бити изложено најстрожем посматрачевом критеријуму. Јер сцена не делује својим деловима, него својом потпуношћу. Сцена је једна слика живота у малом са свим његовим потребним атрибутима, на којој рчедитељ мора све тако умесно подесити, како је и у самом животу и времену, који се реконструишу, а и бити свестан да се све што на њој постоји види и суделује у општем уметничком дејству, хомогеном и потпуном. Те ситнице каткад допуњују идеју о типу: распоред предмета на сцени често је снажан податак о укусу и унутрашњој срећености људи који ту живе. Јер све што у једној средини окружује људе дело и израз су њихове природе. О свим тим околностима, на први поглед незнатним, треба повести озбиљнијег рачуна, јер су пресудни по уметничко дејство сцене и њену животну свестрану документарност. Цео живот и није на сцени, јер писци и нису у стању да га у целини виде. Обично су то извесни услови и моменти из живота. Треба их зато верно пренети, јер би слика била сувише бледа и

оскудна. Реконструкција средине је један од најважнијих момената у режији. Нама се чини да је најстварнији и налогичнији историјски натурализам, који би једино био у стању да васкрсне једно доба и живот у њему. Али, ништа више не захтева озбиљну студију, искуство, знање и стварно осећање колико та реконструкција разних средина. Историјске, расно-националне, локалне, фолклорне специфичности не могу се дочарати фантазијом ако се нема потребних знања. Често је потребно дуго и свестрано баратање по књигама да се то постигне. Ми, међутим, имамо више занимљивих и документарних студија и чланака фолклорно-етнографских, који илуструју наш живот поготово за овај последњи век. Да ли их наши редитељи уопште искоришћују или се ослањају на своју „генијалност“, која им у овоме не може уопште помоћи? Још мање је вероватно да се та студија прави када се постављају страни комади. Отуда је било безбројно историјских и хронолошких повреда колико у евокацији средине толико и у костимској стилизацији. Требало би се само сетити Нушићевог *Находа* или Игоове *Лукреције Борџије*, па се убедити у не мала огрешења режије. И Хамлет је био оденут више као акробата! Увек су се код нас, у постављању историјских комада, правиле хималајски крупне грешке у верној стилизацији доба и средине.

Наша режија врло мало познаје оно што се зове општи карактер, тон у типу. То је оно огледало у којему се пресликава цео тип, са свима својствима, логичностима и противуречностима. Свака ствар на сцени има своју идеју, свој профил, општи облик и сферу у којима се често у симболима испољава. Треба стварати извесну атмосферу, оквир око једног типа, учинити да се остане доследан урођеним смеровима природе, а нипошто допустити да стално пада у противуречности које компликују и помућују тип. Сваки човек има извештан угао под којим посматра и осећа живот. Треба означити тај угао, али и формулисати, диференцирати те погледе и та осећања његова. Без тога типови су у целини безлични, управо немају индивидуалности, а њихове особине и поступци најчешће су особине и поступци и сваког другог лица. Зар се ту може онда говорити о посебним типовима живота? Зар, најзад, такви типови могу да буду занимљиви и документарни? Тај општи, специфични тон уводи нас у општи тон целине на сцени.

Ни тој сценској средини код нас се не поклања особита пажња. Када се зна да има међу глумцима већих и мањих талената, затим великих противуречности у природата, може се лако замислити како изгледа та хармонија на сцени. Тиме се не тражи истоветност, једнообразност и нивелација у глуми, што су подударност и повезаност, тражења општих значења, која се међусобно сливају. Хоће се извесни конкретни смисао радње и општи утисак, заједнички тон, који обично и чини оне разноврсне атмосфере на сцени од разних комада. Те атмосфере, ти разноврсни тонови у ствари су ово испољавање подударних смерова у једној уметничкој хармонији. Тада је све што постоји на сцени у служби једне уметничке хармоније, која представља еманацију једног стања, логични израз комада и глуме. То је она чудна хармонија, која не мора бити геометријска, тако уочљива и упливна у комадама Ибзеновим и Шоовим на сцени, или Боре Станковића. Др Бранко Гавела и В. Живојиновић-Масука су у овоме правцу показали највише смисла и снаге. Они су, осим тога, умели да, остваре извесни темпо радње и целине, који је врло пресудан по дејство на публику. Брз темпо делује живо, али површније, док спорије теже, али дубље. Тај темпо радње

треба да је заснован на психолошкој основи и на природи догађаја. Код нас, он се често изводи технички и спроводи се равномерно до краја. Међутим, скоро ни једна драма нема до краја исти психолошки интензитет, јер се догађаји од разне природе, различито нижу и изазивају најразноврсније динамичко дејство. На такве динамичке и психолошке моменте треба обратити нарочиту пажњу да би се спровео најлогичнији и најприроднији темпо. Темпо у позоришту је као пулс у човеку: он зависи од стања у организму, односно у уметничком механизму у инсценирању. Оно психолошко стање, које постоји у души глумца, преноси се истим интензитетом на ток радње, на целу сценску атмосферу, која, према томе, мења свој динамички и психолошки карактер.

Наша режија је често необазрива у искоришћавању уметничких снага глумаца. Она хоће да их исцрпи, напрегне у свему и до краја. На једном месту смо говорили о артистичкој вредности нашег глумачког ансамбла, који је на завидној уметничкој висини. Он је способан за сваки уметнички план режије. Али, зар се није више пута запазило да се почиње снажно и форсирано у почетку комада да се на крају посустане и изгуби мера, или обратно, или чак наизменично? То је уосталом врло честа појава у свима нашим позоришима. За све то крива је наша режија, јер је савршено природно да сваки глумац жели да се потпуно ангажује и евокаторски исцрпи. Дужност је режије да поштује знатан принцип економије уметничких снага: са минимумом напора максимум уметничког успеха и ефекта. То је врло остварљиво и необично корисно за остварење опште уметничке хармоније. Изгладивши напрезања или нашавши меру у уметничком стварању режија омогућује да се до краја остане углавном на једној висини, да се не пада, не спотиче, не дахће и не замара. Требало би на ово обратити пажњу нарочито у херојским и класичарским комадима, у којима је тон појачан и мало подигнут, па би се уверило у тачност ових закључака.

Ово се, међутим, лако отклања ако се добро познаје уметничка снага и стваралачки поступак глумаца, управо њихова уметничка психологија. Има јаких и мирнијих, усплахирених, хучнијих и сталоженијих, прикривенијих уметничких природа. Поред тога што се од овог познавања има користи за извесне сценске ситуације, затим спровођење принципа економије снага, принципа градирања динамичких сила, лако се препознају и подобности за разне карактере улога односно типова. Редитељ је, најзад, у стању да створи поступак, начин како да искористи извесну снагу. Познавати психологију уметничког стварања глумаца, њихову снагу и природу исто је толико неопходно колико и познавати стваралачки поступак и уметничку вредност писаца, сликара и вајара.

Без тога нема стварног разумевања њихове вредности и њихових правих могућности. Није довољно знати само да је овај или онај глумац за карактерне улоге, карактерну комуку и. т. д., јер то много не објашњава. Глумци нису мртви објекти на чијој спољашности стоји етикета и цена као артиклима. Треба увек хватати дубље, много дубље, испод опште и површне копрене ствари. Зар је мало глумаца – да идемо и у крајности – који се, после низа година, случајно или у невољи огледају и у другом жанру са изванредним успехом? Није ли то доказ да се све дотле нису познавали? Зар није, нарочито, доказ да се довољно не познају и не умеју да искористе онај велики број глумаца, који се на сцени појављују као „с мене и на уштап“? Њихове услуге се,

за чудо не траже, мада су неопходне и драгоцене. Отуда треба да буде прва дужност наше режије, да се повремено искоришћује што већи део ансамбла, сви они, који треба и могу да уђу у бољи план глуме. Тако се и освежава наша сцена. Има, нажалост, у нашем позоришту глумаца, који се само воде на платном списку, а обављају свој домазлук, захваљујући грубом нехату управе, мада ватрено очекују дан да се виде и чују. Треба ли опет поновити да нема глумца који не би желео да ствара, да се види и чује и да буде славан? Пажљивом, смишљеном и срећеном уметничком политиком управе може се рационално и правилно искоришћавати цео вредни глумачки ансамбл. Али, зато је неопходно у почетку сезоне извршити поделу снага и све подједнако задовољити и сразмерно способностима и потребама ангажовати, управо омогућити им да се афирмирају, а нипошто запарложавати и превиђати добре и корисне снаге. Ово је од увек било крупно зло у нашим позориштима. Колико је глумаца, који данима, па месецима, па годинама облећу око позоришта, ишчекујући онај значајни дан, када ће да плану, да се чују и наметну блиставо, али који, на жалост, тешко дочекују и доживљују. Тако им се ускраћује уживање у сопственом позиву, у ономе на шта их је цела природа упутила. Али, и тако су се многе позитивне вредности угасиле, велика и стваралачка уметничка одушевљења пресахнула, и многи нису ни стигли да се чују и виде како су желели и могли.

Од како постоји наше позориште увек су му се чиниле неизоставно исте примедбе и прекори у погледу дикције и језика на сцени. У позоришту стварају глумци и редитељи из разних крајева, и скоро сви имају извесне говорне особине, особито у акценту. Тражи се јединствен правопис и језик за нашу литературу; треба захтевати и јединствен књижевни говор и у позоришту. Установа, која је овако тесно везана с народом, може благотворно да делује на развој правилног говора, сигурно више и боље него ма каква стручна расправа. То је практична школа чистог и тачног говора. Ми смо у више махова, у чланцима инсистирали да се у нашим позориштима уведе неопходно звање *лекѿора*, стручног филолога са уметничким својствима, какав се може увек да нађе. То би требала да буде дужност и режије, у невољи. Али, наша режија оваква каква је није у стању да тај озбиљни посао врши. Један редитељ је Рус, други из хрватских крајева, трећи из србијанских, који је, после дужег боравка у Немачкој, заборавио матерњи језик и говори акцентом немачко-српским, и т. д. Зар је оваква режија у стању да обрати пажњу на неправилности у говору? Најзад, када би се замислило такво идеално стање, да сви редитељи и говоре чистијим књижевним говором, то ипак не би било довољно. То не значи да би било сигурно и њихово синтактичко-граматичко знање. Тако се на овима нашим позорницама чују често хималајске грешке не само у погледу акцента него и те синтактичко-граматичке. Јасно је, свакако, колико би било корисно имати у позориштима по једно стручно лице са стручним знањем нашег народног и књижевног језика и његовог говорног мелоса, тако неопходног за сцену. Ево неколико прилика, које то знање условљавају. Како би се, без тога, замислили на сцени комади, који васкрсавају живот нашег народа из разних покрајина, области или места (драстичности ради, Св. Ђоровић, Иво Војновић, Б. Станковић, М. Глишић, С. Сремац, Ј. Веселиновић и др.), са особинама разних покрајинских говора. Ту се не тражи само тачан локални акценат, него и природа говора, темпо и карактер фразе. Колико смо пута слушали како

сељаци у *Ђиди* Веселиновића говоре као да су из ужичке нахије! И многи други случајеви, не мање упадљиви. Најзад, комади, који немају у говору локални карактер, него чист књижевни. Зар ту није неминовно стварно осећање за наш језик и правилан говор? Акцент, артикулација, ток, темпо и модулација фраза, читавих реченичних периода, психолошко у говору, градиција, затим синтактичко-граматичка исправност – све то мора да буде предмет озбиљне пажње наше режије. Безусловно треба створити звање лектора, јер свугде наша режија није способна да прими на себе ове тешке и значајне обавезе. Нарочито је потребно настојати да се на овима нашим позорницама створи једнообразни језик.

Необично је значајно питање дикције у комадима у стиху или прози. Заиста, после класицизма и романтизма, комади у стиху су ређи, али се с њима често освежава модерни репертоар, а и данас се каткад такви стварају. У овоме не видимо ништа тако сложено и неостварљиво. Све зависи од сигурног и гипког осећања текста, његовог разумевања и мало савеснијег труда. У прецизним текстовима треба обратити пажњу на артикулацију, акценат, јасност, психолошке тонове, правилан изражајни ток и музичку модулацију фраза са овлашним и правилним подвлачењем реченичних периода, тон комада и мисаоне изразе. Када се буде о свему овоме довољно повело рачуна, затим настојало да се говори стварно и природно, савладаће се све елементарне тешкоће прозне дикције. Дикција стиха је нешто тежа. Она захтева све ове изражајне моменте, али и извесну поетску надахнутост. Апсолутно је погрешно уверење да стихове треба говорити чистим тоном као и прозу. Када би тако било, онда не би ни постојала никаква разлика између поезије и прозе у пракси. Поетски тон је неопходан, а с њиме и извесно свесрдно осећајно ангажовање. То не значи, међутим, да тај тон треба да буде афектован и нестваран у осећајном фонду и у спољњем изразу, него психолошки адекватан. Али је неопходно да се јасно осете природа стиха, његов емоционални, психолошки и технички карактер, ови управо изражјни каприси и инверзје песничког говора, и да се психолошки подвуку да дифренцирају и ритмички градирају. Треба говорити са природном и што стварнијом песничком егзалтацијом, без претеривања и афектације. Отуда, више него проза, поезија захтева да се поведе рачуна о емоционалном тону, карактеру версфикације, свим психолошким каприсима, ритму и о извесној сликовитости, која не сме да пређе у баналност. Треба, дакле, поезију говорити што је могуће стварније и природније са не тако снажно наглашеним песничким ентузијазмом, да се не би прешло у лажни патос, толико редован на нашим сценама. Наша режија о томе никад не води довољно рачуна. Шекспир се говори исто као и Ђ. Јакшић, Момчило Милошевић, као Милан Огризовић, а проза М. Крлеже као проза Б. Нушића, мада између свих ових постоје неупоредиве разлике. Шта тек остаје за истицање извесних стилских специфичности појединих писаца!

Неки су помињали да наши поратни редитељи имају смелости у иницијативи. Ми не видимо праву уметничку смелост у њиховим настојањима, осим ако је не налазе у драстичности инсценације, у ексцентричности типова. Они траже сензације и фантастичне облике на сцени, али је никад не продубљују и не искоришћују свестрано. Још није наша позорница свестрано уметнички искоришћена; још нисмо имали ретких, дубоких и неодољивих уметничких сензација посредством режије. За нас би

заиста било респективно уметничка смелост и радозналост режије, да се слободно и свесрдно упусти у решавање свих ових оволико расправљаних питања сцене. Ако може посебно данас да постоје два типа режије – спољна и унутрашња – за нас је то фикција! – онда се на нашој сцени негује ова друга, јер се многи поменути моменти, који треба да буду предмет режије, олако превиђају и пренебрегавају. Редитељ мора настојати да створи потпуну и складну инсценацију, на свима странама одмерену и савесно проучавану, до танчина градитељски стилизовану и повезану, као што се сликар труди да намала слику у којој се боје и идеје сливају у беспрекорну тонску хармонију. Без те духовите и гипке хармоније свих сценских израза и дејстава и нема пуног уметничког остварења и потпуног, јединственог ефекта целине. Дух наше режије највише бди над стварима, али недовољно над дубљим и дискретним смислом њихове унутрашње везе и њиховог симболичког значења на сцени, на савременој сцени на којој су главно идеје и симболи објеката и лица, него сами објекти и личности. Било би, доиста, најбоље по наше позориште када би се ово двоје измирило. Наши редитељи нису увек у средишту свога позива, тако сложеног и тако озбиљног. Треба, да се у њиховој идеји и инсценацији осећа једна упорна воља, једно творачко убеђење и извесни полет. Као да су се на нашој сцени исцрпла средства, па се све свело на једнолика пресликавања и надовезивања. Нема се великих градитељских подвита и полета. Недостаје оне праве стваралачке смелости и богатства инвенције који су извор жив и огроман за једно изражајно богатство, одакле треба да потече извесни финији смисао и тананији, изворнији стил будућег позоришта. Режија треба да буде жив и непресушан музеј најлепших и најпривлачнијих слика. Оно што је машта у песништву то је режија у позоришту. Режија даје крила и драж уметничком збивању на сцени. Глумци су испод свега једно снажно и богато осећање, гипко и стварно, увек спремно на изненађења, рецептивно за све нијансе израза и спремно на све свежије и све новије импулсе радње. Режија није воља него извесна конкретна идеја у инсценацији. Она даје, још боље, пластични облик идеји дела и глумаца.

Историјски развој наше дикције

*Пријатељу. Г. дру Б. Војиновићу,
ујравнику скојског ѿзоришћиа*

Тешко је, заиста, одвојити дикцију од осталих глумачких изражајних средстава. То је на сцени недељиво. Али, неопходно је да се данас ово питање проучи оделито у једној историјској перспективи. То је, међутим, по позориште исто толико значајно колико и, рецимо, развој књижевног стила у књижевности. Док се дошло до савремене дикције требало је да прође читав век позоришног живота. Кроз тај век дикција је прошла кроз најразноврснија стања. Када говоримо о дикцији разликујемо четири елемента: начин самог говора, чистоту и правилност језика, акценат и психолошки тон. Сви ови елементи нису били увек подједнако заступљени тако да дикција кроз неколико деценија није била потпуна и правилна уметнички. Али, потребно је одмах

да напоменемо да она никад и није била уједначена, јер је увек имало заточника претходних смерова. Зато се, ипак, нови смер испољавао доста јасно, и скоро у свакој деценији.

Наша дикција, у овој историјској развоју прошла је кроз три стања: од 30-тих до скоро 50-тих година преовлађивао је углавном класичарски, од 50-тих до 80-тих година романтичарски односно филолошки и отада до данас у већини психолошки изражајни смер. Има и прелазних стања, али су три претходна битна и јасно изражена.

Класичарски смер у нас је извесно примитивно стање дикције Још није Вук Караџић извојевао дефинитивну победу за своју језичку и правописну реформу. То је време у којему прво Евђенијевић, учитељ, а затим Јоаким Вујић стварају прво српско позориште. Познат је, међутим, непријатељски однос Вука и Вујића, као и оштри напади овог другог на целу Вукову реформу. Вујић је писао једним блутавим језичким галиматијасом, језиком претежио „славено-сербским“, извештаченим, високопарним и ненародним. На таквом језику је преводио или прерађивао позоришне комаде, који су испуњавали први српски репертоар. Сасвим је разумљиво да се на таквом језику глумило и говорило на сцени. Тај језик није био народни као што је јасно да ни акценат није могао да буде чист и правилан. Дикција је, према сачуваним подацима, била врло неприродна. Од глумаца-дилетаната захтевало се да снажно вичу, свом снагом, заглашно. Ти јадни младићи заморно су се напрезали, набрекли и клонули од викања, јер су се јачином дикције постизали жељени ефекти. До 50-тих година глумци се зову „позоришници“ или, још чешће, „говорције“. Очеvidно је да се баш много полагало на начин говора. А тај говор морао је да буде јасан, силан и потресан. Таква дикција је била, сасвим природно, лишена психолошких поента и лепота, па је звучала сурово и грубо, скоро дивље. Није се знало за fine изражајне полутонове, за нијансирање фраза и психолошких места. Замислите само то заглашно викање и разбацивање невичних дилетаната на извештаченом и несварљивом језику комада и прерада Вујићевих! То је стање владало углавном до 50-тих година, мада су „говорције“ и „говорцинке“ и даље, кроз наредну деценију, потезали, када говоре, свом, снагом и с једним као дивљим патосом, који није познавао fine осећајне изливне.

Од 50-тих до 80-тих година преовлађује романтичарски односно филолошки смер. Али, у то време, постоји и догматичарски утицај. Тадашњи позоришни људи о разним позоришним питањима имају унапред формулисани догматске обрасце. Све се види у једном строгом оквиру и под извесним безусловним углом. Сви се буне противу викања на сцени, тражећи да се „енергија изржава крепким интонирањем гласа“ (М. Бан). „Систематично викање ... – вели Бан у „Световиду“ 70-тих година – суровост говора не можемо више трпети на позорници београдској.“ Бан чак, налази да то „интонирање гласа може бити дубље, т. ј. ниже или више; ми волимо обично да је дубље, а само у даним важнијим моментима да се пење уз више ступње“. Замислите како се сада на нашој сцени прециозно говорило, једним тоном који се нагло, напрасно пењао, говорило танким или сасвим дубоким гласом, мучно намештено и са пренемагањем. За сваки психолошки израз тражио се нарочити тон дикције, тобоже адекватни, а увек, међутим, појачан или сувише ублажен: љубав, страст, нежне и питоме речи, еротски обојене, изговарале су се тихо, благо, скоро пригушеним

шапатом, а јаче бурним и хучним гласом, пуним еротске, осећајне помаме. Али, у том размаку времена борба за Вуков правопис је узимала маха и, најзад, однела победу. Сви критичарн, већ под крај 60-тих година, траже да се говори јасно и правилно на позорници, са чистим акцентом и природним говором. Нема скоро позоришне критике у којој се не говори о језику комада и глумаца. Поправљају се и осуђују синтактичко-граматичке грешке, акценат и дикција. Тражи се више правилности и природности. Вукове реформе одјекнуле су и у позоришту. Ту су имале строжу примену, у чему се претеривало. Као да је позориште било место за филолошке диспуте и вежбања; као да је позориште, у најмању руку, била извесна „Аугијева штала“ па је требао један Херкулес Корај. Позориште постаје као школа правилног народног говора и језика, напореда с оном ватреном романтичарском тежњом да се приказују комади из народног живота и историјске прошлости. И глумци се труде да говоре јасно, тачно, разговетно и правилно, са свим оним локалним говорним особинама и акцентом. Постају, у сваком случају, природнији.

То је, у исто време, доба романтизма у нашем позоришту као и у литератури и у националној политици. Сва психолошка стања изражавала су се драстично. То се осетило и на дикцији, која се од сада психолошки и музички модулише. Фразе су се као рецитовале, скоро певајући говориле. Ако тај тон дикције није био сасвим стваран, био је свакако природнији од начина говора у претходном периоду. Дикција је, ипак, била више психолошка, не сурова, него напротив питомија, складнија и нарочито топлија. Из једог периода плаховитости и неприродног викања, прешло се готово нагло у овај музичког и језичког култивисања и заобљавања дикције. Говорило се нагонски и отуда психолошки сувише изразито, са подвлачењем психолошког значења сваке речи, затим тражењем верног, али музичног акцента. То истицање било је увек појачано и тонски обојено, крепко и поетски надахнуто, али у целини дикција је била изразито драматична. У првом периоду фразу, рецимо, „Ја те волим“ глумац-дилетант би рекао снажно, јасно и живо, као када би рекао „Гром га ударио!“ У другом, глумац би изговорио са више смисла за патетично, скоро пригушено, уплахилено, као да је осећање помело разум, као када би рекао: „Смилујте се на мене!“ То истицање психолошког, односно националног бојило је нарочитом топлином дикцију, у којој су се назирали психолошки догађаји, али не и психолошке танчине. Та дикција је била жучна и хучна, музички и осећајно обојена, али и језички и акцентски углавном коректна. Око 80-тих година дикција је била и природнија и сталоженија.

Том усавршавању дикције допринела је Вукова реформа језика. Писци пишу или преводе комаде народним језиком, којему се саображавају и глумци. Комади Ј. Вујића су већ тада коначно скинути с репертоара, да се касније појаве као извесна архивска драж. Долази Ј. С. Поповић, који пише пријатније и живље. Он је у почетку био најглавнији забављач публике од 50-тих до средине 70-тих година, када се противу њега води кампања, као што је Ј. Вујић то био у почетку нашег позоришног живота. Својим утицајем, радом и комадима Ј. Вујић и Ј. С. Поповић створили су нашу нову позоришну публику, али и разне услове за глумачку дикцију.

Оваква дикција била је нарочито изразита у романтичарским, особито националним комадима, у којима се говорило са много патетизма и осећајне снаге. Нама се

чини да је најстварније обележје ове дикције патетизам, који није знао за сложене психолошке изразе и танчине осим за, тихе, туробне акценте патње, када се прелазило у плачевност, и за хучне, снажне акценте освете, мржње и туге, када се прелазило у грмљавину и претећи, неодољиво помамни тон. Такав смер и данас има на неким нашим позорницама жарких заточника. Већ 80-тих година налазе се трагови новог уметничког смера дикције који је психолошки више документаран, природан и изворан, заснован на студији. Али, психолошка дикција има пун полет тек 90-тих година, напоредо са реализмом у драми. Отада па све до рата реалистички комади Б. Станковића, М. Глишића, Св. Ђоровића, Ст. Сремца, Б. Нушића, колико и страни, највише су помогли том лепом, сигурном и природном развоју и полету глумачке дикције, колико и целокупног позоришног живота.

Ова дикција је поштовала психолошке моменте. Настојало се да буде документарна, саображена типу, средини и животу. Реалистички народни комади научили су наше глумце да говоре природно и чисто, лепим народним језиком. После рата, неки модерни комади захтевали су и једну савршено истанчану и добро модулисану дикцију. Данас би се она наша илустрована фраза „Ја те волим“ рекла с оном истом природношћу, непосредношћу и убедљивошћу са којом би нежна мајка рекла својој детету: „Драги мој сине!“ Можда ће се ово илустровање дикције примером учинити некоме помало неумесно и психолошки недовољно верно. Али, чини нам се да се овако најбоље објашњава природа једне дикције, са свим психолошким својствима, која је образују у суштини. Јасно је да дикција сама собом није све. И она има својих пластичних облика, нешто конкретно јасно.

Запажа се убедљиво да се дикција на сцени развијала напоредо са књижевним језиком и језичким роформама, колико је била зависна и од психолошког смера у комадима. Романтичарски и реалистички комади деловали су сваки на свој начин, колико и класичарска извитроперавања „славено-српског“ ентузијасте Јоакима Вујића. И данас се дикција саображава новом књижевном језику. Постоји, ипак, услед великих неодмерених ачења, повачења и претеривања, не мала опасност да се савремена глумачка дикција не исквари и не злоупотреби. Позориште и данас, и увек уосталом, треба да буде жива школа народног и књижевног језика. То се у свима земљама и скоро у сваком добу тражило од позоришта; то се не мање тражи и данас. Језик и дикција поготово тешко се уче из стручних уџбеника и студија. То је најчешће књишко, документарно знање. Поред неговања саме интуиције, природне и у правом смислу креаторске, треба се учити правилном и чистом говору на самим изворима, и практично, пре свега. Интуиција за добар језик, природан и психолошки документаран, правилан и једар најчешће је урођена, али се може стећи и правилним, свесрдним и свестраним васпитањем и навикавањем на једну контролу, строгу меру и ред, на један тачан и логичан смер мисли. Дикција, међутим, може се и научити. Треба се навићи на једну дисциплину говора јасна, чиста крепка и правилна. Мора се почети с неговањем извесног говорног ритма и осећања за тонско, музичко и психолошко усклађивање речи и реченичних периода. Треба уопште развијати неопходно осећање мере, мере склада, мере ритма, распореда, мере у осећањима и идејама. Неки тешко обуздавају своја осећања и ток својих мисли. Препуштају се случајним ефектима и дражима, олако и без мере. Тако се „пада“ у манир, иначе опасан у

неговању дикције, у позоришту сувише бљутав и психолошки неверодостојан. Као што су мисли и осећања израз наших унутрашњих дубљих расположења, тако је и дикција документ извесног психичког стања као једно од изражајних средстава људске природе. Дикција је, рекло би се, ритам наших мисли и осећања, њихов конкретизовани облик.

Историјски развој наше глуме

*Пријатељу
др-у Мил. Миленковићу*

Проучавати историјски развој наше глуме у потпуности значило би обухватити историјски развитак целокупног позоришног живота. Али, нама је стало да издвојимо уметнички стваралачки израз, психологију уметничког стварања глумаца као једно посебно уметничко дејство позоришта. Наш интерес је, у овом случају, управљен на сам стваралачки поступак глумаца, на општи уметнички израз, без свестранијих анализа, које су углавном обухваћене у огледима о дикцији, режији и позоришту уопште.

Развој наше глуме имао је своје историјске ступеве. Тај развој био је условљен разнородним спољним утицајима. Пре свега, утицаји страних позоришта, путем неговања у нашој земљи или студијама наших глумаца и редитеља на страни, затим књижевни односно према специфичном карактеру наше драмске књижевности, страни утицаји уопште, у првом реду немачки и француски. Немогуће је у позоришту, које зависи од тих околности, замислити сасвим самостални, изворни развој. Доводити диференцирање уметничког израза на сцени са укусом публике такође је немогуће. Јер су скоро исте околности деловале на тај укус публике као и на уметнички израз глумаца. Публика се може одредити за овај или онај жанр комада или атракцију, чак и за уметнички израз глумаца, али тај израз не зависи од ње. Она се за њега одређује тек пошто се диференцирање изврши.

Наша национална глума прошла је углавном кроз три стања: првобитно, које обухвата почетни период позоришта све до краја 50-тих година; романтичарски смер, који се протеже углавном до краја 80-тих година, али се наставља и до наших дана; најзад, реалистички, психоаналитички правац од 90-тих година до данас. Између ових уметничких смерова глуме постоје и прелазна стања, али нису довољно специфична да би се, у оквиру једног прегледног огледа, узела као посебни смерови. Потребно је напоменути да је наше позориште било за неколико деценија, чак од „театера“ Ј. Вујића па скоро до 90-тих година, под јаким утицајем Бургтеатра. То се испољавало и у погледу репертоара, али нарочито у глумачком изразу.

Првобитни период наше глуме носи сва оболежја дилетантизма и суровости. Ту и није било неког уметничког плана нити тежње за култивисањем глумачког израза. Вујић је гледао позоришта на страни, али с дилетантима, невичним и неискусним, нији могао да изведе ништа стварније. Најзад, репертоар је, у његовој преради или

преводу, по угледу на Вујићев идеал Бургтеатра, био је врло слаб и без практичног значаја по позориште. Дилетанти су требали да се злопате трудећи се да изговарају фразе и изводе невешто обрађене сцене комада, којима је кумовао Јоаким Вујић. Њихов стваралачки поступак био је врло једноставан. Трбало је говорити гласно уз строго одмерене гестове. Свака реч изговарала се нарочитом интонацијом гласа и дејством гестова. Дилетанти су личили на марионете, на лица која механички, аутоматски дејствују. Ту и није могло бити уметничког плана нити психолошких продубљавања. Из овог стања глуме постепено се прелазило у други романтичарски правац.

Битна ознака романтизма у глуми је нарочито испољавање емоционалне суштине. Сваки глумачки изражајни поступак саображен је том осећајном тону и крилатој фантазији, која воли изненађења и парадоксе. Тако се имао утисак као да су глумци саздани само од осећајности. Али, та осећајност имала је извесне бурности и плаховитости, усплахирености и као пометње, сва у тежњи оштре психолошке градације, у једном унутрашњем динамизму, који се често сувише расипао и истицао. Један страни песник је поменуо да се у глуми може најбоље изразити „бура осећања, бура духа и душе“. Доиста, та „бура“ чини значајно, специфично обележје романтичарског смера глуме. Овај правац развијао се у нашој средини под непосредним утицајем страних позоришта и напореда с њима. Али, док се на страни прелазило 80-тих година у један психолошки смер, дотле је на нашој позорници хучао и беснео и даље романтичарски патос. У исто време, страни романтизам у позоришту имао је изразито психолошки карактер плаховитости и осећајне суштине, а у нас је добио изузетно национално-родољубиви карактер.

То је, међутим, доба романтизма на страни у пуном јеку, па и у нас. Цео романтичарски репертоар Бургтеатра преношен је са пасијом на нашу позорницу. Код нас, међутим, појавила се такође плејада романтичарских писаца са комадима пуним афектације и претеривања. Наши писци нису имали довољно стварно осећање сцене и глуме, и отуда су њихови комади толико пристајали сцени. Такви комади препуни су бурних момената, свечаних и јаким тирада, широких и потресних гестова, нарочито драматични не толико психолошким дејством колико јаким догађајима и живим, полетним током радње. Због тога се често на нашој сцени и претеривало у глумачкој евокацији. Сама романтичарска драма, у првом реду, унела је ту као пометену и усплахирену психологију на сцени. Није онда нимало неумесно када смо у једном огледу рекли да површна и у већини слаба поратна драма може да исквари и помери стваралачко осећање и израз глумаца. Неки критичари су чак осуђивали тај претерани романтичарски манир, који је често прелазило у лаж, отужност и патос. Тако Матија Бан напада „систематично викање, разбацавање, гримасе на лицу, суровост говора и кретања“, које, вели даље, „већ не можемо трпети на позорници београдској“, управо као да су та јака унутрашња стања појачавала изражајна средства до извесне грубе мере. Бан је, као и још неки догматичари по духу (Ђ. Малетић, Ј. Бошковић и др.), тражио да се у нашој глуми поштују извесна психолошка правила. Тако је формулисао своје мишљење на један за нас чудан начин. „Енергија се – вели Бан – изражава одсечном мимиком и крепким интонирањем гласа, а не викањем; а интонирање може бити дубље, т. ј. ниже или више; ми волимо обично да је дубље, и

само у даним, важнијим моментима, да се пење уз више ступње.“ Догматичари су тражили, очевидно, извесно идеалисање, улепшавање у глуми, које је било још неприродније од оног макар нагонског романтичарског стваралачког ентузијазма. Тако Бан препоручује глумцу да „самога хајдука ваља мало идеалисати, а не узети за узор његов најпростији и најнепријатнији тип, па га на позорницу изнети. То ће се допасти само оном делу публике који не зна шта је вештина, а ником другом.“

У овом добу много се ценила генијалност глумаца. Она се углавном састојала у тренутним генијалним импровизацијама, у стварању по надахнућу, без дубље и свестраније студије. Отуда је и било код њих много претеривања и неуредности, напрасности и распојасаности. Због те импровизације, и у недостатку студије, и није могао да се усаврши стварни психолошки израз. Већ 70-тих година наши позоришни теоретичари и редитељи увиђају да то смета развоју глуме. Зато се отада препоручује студија. У то време оснива се глумачка школа, у којој се много полаже па тај психолошки израз и студију. Довољно је само напоменути да је из те школе изишао Пера Добриновић, па да се увиди колико се у томе постигло. Чак и неки догматичари прихваћају такав стваралачки поступак. Тако Ђ. Малетић налази да би глумце требало упознати „са психолошким студијама, са познавањем човека уопште, са познавањем нарави и обичаја народа, са познавањем карактера, важних историјских личности, требало би их упознати са природом, неусиљеном декламацијом и мимиком“. Али, најзначајнији је у том правцу рад изврсног глумца и редитеља Алексе Бачванског, који је дошао из иностранства с ботатим позоришним искуствима. Бачвански је један од највећих наших глумаца. Он је први у режији, у то време, препоручивао глумцима „психологијско тумачење“ и свесрдно радио у том правцу. Снажан и особен уметик, Бачвански је често подражаван и имао у своме начину психолошког тумачења неупоредивог успеха. Отуда се наша глума поставља на свестранију и свесрднију психолошку студију.

Тако се наш позоришни романтизам од краја 70-тих па до краја 80-тих година, па и даље, знатно психолошки диференцирао и прелазио у много природније стање. Патетизам је био изворнији и типолошки документаран, а психолошко тумачење савесније и шире. Али, тај психолошки тон и даље је био знатно драстичан и оштар, као нарочито тражен и истицан, а цео психолошки поступак, некако симболички. Могло би се чак рећи да је у психологији уметничког стварања глумаца преовлађивала тежња за симболизацијом уопште и одуховљавањем и материјалних појмова.

Већ 90-тих година реалистички смер је неодољиво овлађивао на страни у литератури, па и па позорници. Друга половина XIX века била је постепено надахњавана позитивистичким духом и идејама. У то време преводе се реалистички писци. Позориште, које је увек било извесна хроника људи и средине, духа једног доба, није се могло одбранити од новог смера мисли и идеја у животу. У позоришту је порастао интерес за реалистичке комаде. Сви модерни реалисти, особито француски, постају редовни и неминовни забављачи наше публике, живот једне осетно преобразене сцене. И у нашој драмској књижевности јавља се читава плејада реалистичких писаца: М. Глишић, С. Сремац, Св. Ђоровић, Бора Станковић, Б. Нушић и др., који дају нови смер домаћој драми, глуми и позоришту уопште. Позориште се морало

саобразити модерном типу драме. Реалистички писци загосподарили су моћно и дефинитивно и нашом сценом, уносећи нешто садржајније, изворније и стварније у наше позориште. У том међувремену значајна је делатност редитеља, А. Фијана, одличног глумца, а касније Милутина Чекића и Андрејева, који, школовани на страни, спроводе реалистички план на нашој сцени, постављајући инсценацију кроз савесну и свестрану режијску студију Али, више него и режија, устаљивању у глуми реалистичког смера највише су допринели реалистички комади, особито француски, који захтевају живо осећање стварности, мере и студију. У немачким комадима имало је још патетике, а у нашим извесног фолклорног идилизма и романтичарске распеваности. Не мање је упливна нова импресионистичка позоришна критика, на челу са Богданом Поповићем, Д. Јанковићем, М. Гролом, М. Предићем, М. Чекићем, Костом Луковићем и др., који отварају пут новој позоришној оријентацији и подупиру природни и психолошки смер у глуми.

Тако је у наше позориште продро коначно реалистички смер, који се састојао у живом и стварном осећању живота и људи, заснован на темељној психолошкој студији и психолошкој документарности. Читава плејада глумаца, даровитих и неупоредивих, кроз пуне три деценије, доприносила је да се у наше позориште усели један документарнији облик живота и да нашу глуму освоји дубока и снажна тежња за истинитошћу и природношћу.

После рата запажа се, с обзиром на саму прпроду комада, извесни психоаналитички смер у глумачкој евокацији, нешто усплахилено и као надражено. Тражи се што дискутнији психолошки тон, треперљивији, сав проткан извесним унутрашњим језама, растрзањима и немиром. Има још и данас заточника ватрених романтичарских егзалтација, који не престају ипак да буду изредна драж и доживљај. То су уметнички ствараоци, који су успели да остану доследни својој правој природи, живећи ваљда од слатких језа и заблуда, опијајући се складним звучањима речи и топећи се до краја у једној чудној и необузданој узбурканости и самопрегору, толико неодољивом и дирљивом. То су често лирски пасажии, свеже и бујне оазе у једној увек усплахиленој средини у којој се сада творци брижно и дубље надносе над једним финијим и понорнијим уметничким смислом и сном.

Од дилетантства до уметности

(Поводом Академског позоришта)

*Пријатељу и колеџи
Николи Т. Појовићу*

Наш позоришни живот је почео с дилетантизмом. Сам Т. Вујић за себе говори да је први међу Србима ступио на позорницу. Дилетантска епоха трајала је дуго, од почетка XIX века па скоро до краја 60-тих година, врло богата, разноврсна, пуна полета и амбиције. Она је у правом смислу чинила у почетку наш позоришни живот. Дилетанти су оживели на позорници нашу националну драму, створили први ре-

пертоар и утрли пут за једну озбиљнију и потпунију позоришну делатност, која је почела 70-тих година и развијала се свестрано и нагло до наших дана. Али, баш из тих редова позоришних дилетаната образовали су се постепено први наши позоришни прегаоци и организатори и први драмски писци и критичари. Сви су они једанпут смело покушали своје способности на позорници, да се после сваки од њих посвете позоришном раду на разне начине и у разним правцима. Тако је дилетантизам у нашем првобитном позоришном животу одиграо крупну и често непроцењиву улогу. Он је, усто, представљао младост нашег позоришта, са свим украсима и манама, амбицијама, ентузијазмом и посртањима и разочарањима једног незрелог, хучног и усплахиреног доба. Из дилетантизма развили су се и први наши професионални глумци тако да се скоро неосетно прешло у једно зрелије и истинитије позоришно доба. Планули су брзо свежи и јаки таленти глумачки, који су, нарочито 80-тих година, онако неупоредиво и блиставо уздигли уметнички ниво нашег позоришта, отворивши му коначно пут и у најшире народне слојеве, до јуче такорећи неповерљиве и као равнодушне. Дилетантизам се изродио у позоришни уметнички академизам, са извесном страшћу која се таји према новини и необичности. Није онда неумесно поклонити извесну пажњу дилетантизму и његовом правом односу с уметничким позориштем.

Дилетантизам у позоришту је игра из чистог задовољства, амбиције и идеализма. Али, како наше амбиције и идеали имају неодољива и вазда разиграна крила, која теже све вишем и тражи неминовне слободе, тако се и настоји, да се кроз дилетантизам постигне и досегне извесни уметнички вид и облик. Тек у самој пракси постоје најчешће осетне разлике. У дилетантизму се ствара обично по урођеном нагону, по слободном осећању, често произвољно и импровизаторски, јер се нема смисла и умешности за свестрану студију и стилизацију, у недостатку искуства, стварног осећања и познавања позива. Препушта се слободи фантазије и подаје извесном површнијем, овлашнијем осећању, које у улози види само најопштије симболе и својства. Тај нагон и то овлашно осећање и улоге и дела и самога позива нису сигурни, дубоки и непомерљиви. То се у дилетантизму помера, варира, често у нетачном и лошем смеру, које смета да се правилно продире у праве психолошке и уметничке суштине. Прави уметници сцене, поред свестраног познавања и осећања свога позива, имају у основи однеговану интуицију, сигурно и јасно, стално и неварљиво осећање, нагон за уметничку евокацију. Они су се навикли на једно стварање, прекалили се и изградили, васпитали у њему.

Сликарски почетници не владају вешто кичицом, а на платну дају у дубљем облику један безазленији сан, не осећајући праву и речиту симфонију боја. У књижевности дилетанти, још неизграђени и невични, лутају у изразу, поводе се за узорима, копирају често несавесно, а у животу виде оптички најблиставије и најнаметљивије облике и појаве. Али, и једни и други, с позитивном духовном снагом и даром, постепено се, после многих баратања, тражења и вежбања, развијају у праве творце. Такви су и позоришни дилетанти. Без те претходне припреме и не може се ни замислити прави позоришни творац. Увек би у његовом васпитању уметничком, било празнина и неравнина, које су обично производ недовољног и неприродног развоја. У дилетантизму се врши постепено навикавање, прилагођавање извесном

позиву, који захтева уметничку дисциплину и стрпљење, један ред, и једну стваралачку логику. Као што се у животу не може заобићи младост, тако се и у уметничком формирању глумаца не заобилази дилетантизам. Не постаје се одједанпут зрео, као што се одмах не пење на највише уметничке ступњеве. Постоје извесне степенице које се прелазе постепено и стрпљиво, да се на свакој предахне и припреми за нов напор, док се, најзад, не успење на највиши, обично утрт, раван и слободан. Неки, мање способни, даровити и вешти, заостају на појединим степенима, једни иза других, увек надахнути новим полетима и узнесењима ка вишим, када се обично нада или победоносно диже. Побеђују обично они који имају највише урођених услова за ову мучну уметничку борбу. Дилетантизам је неопходно прелазно доба у уметничком формирању глумаца. Ту се врше припреме за један позив; ту се снаге пробају и навикавају, одушевљења одмеравају. То је у позоришту управо оно доба, које одговара првобитном стању у књижевном стварању, када се много опрашта и много заборавља, најчешће доцније све прежали и почиње изнова, пошто се оспособило за један виши позив. Многи у том добу клону у самом почетку, неки мало доцније, а они на то својом природом упућени и као предестинирани пробијају се кроз све тешкоће и ова мучна узбуђења са стваралачким заносом. Потоне и клоне обично оно што није способно да издржи неравну и тешку борбу, у овом позиву тако условљену изнемађењима. Али, ишчезну често и стварни таленти, јер нису подржавани и поткрепљивани, са одушевљењем које брзо пресахњује. С друге стране, и они који издрже сва искушења, пођу путевима несигурним и погрешним.

Неопходно је да се дилетантизам развија под најсавеснијом контролом других позоришних лица или бар иоле посвећених. Само тако се могу отклонити бар извесне опасности које прате прва младачка одушевљења и рана формирања. Дилетантизам и данас, можда баш највише, треба неговати и развијати, контролисати и потпомагати, особито у недостатку стручних драмских школа. То је тим потребније што се у нашим позориштима запажа оскудица у млађем глумачком нараштају. Међу најмлађима нема много правих талената, најмање још редовно и правилно формираних, донекле бар оспособљених за један уметнички позив, који тако много условљава труд, љубав и пуне жртве. И тај млађи нараштај је обично ушао у позориште готово напрасно, одједанпут, као с улице. Постоји бојазан да та одмена старог глумачког нараштаја, прекаљеног у свим професионалним испаштањима, не буде кадра да прими сав терет, тежак, деликатан и сложен, једног лепог позива. Наш дилетантизам се развија поглавито без праве контроле и подршке, мада би чак требао да стоји под надзором Глумачког удружења. Једно време дилетантизам се најбоље развијао у Шапцу (дружина, „Добрица Милутиновић“), из које је средине изишао даровити млади уметник Љубомир Јовановић, сада члан Дrame у Загребу, и у Београду у којему је Академско позориште било живо запажено, у јавности свестрано и повољно коментарисано.

Академско позориште је наша најозбиљнија дилетантска трупа, која је себи створила извесни уметнички ранг, једно несумњиво уметничко оправдање и лепу репутацију. Оно је дало и неколико даровитих снага, који су данас заузели угледно место у млађем глумачком нараштају наших позоришта. Академско позориште основао је 15. септембра 1922. г. Александар Јанковић, судски капетан I кл. у Сарајеву, тада сту-

дент права. Сам загрејан за позориште, усто дилетант са амбицијом и смислом, а подстакнут непосредно првим гостовањем Художественог театра из Москве, које је у јавности оставило најдубљи и најтрајнији утисак, одлучио се да оснује ово позориште, помогнут тада и доцније неколицином трудољубивих и амбициозних онда студената, као што су: Живојин Вукадиновић, Милан Дединац, Божа Ковачевић, Бранимир Ђосић, Воја Гајић, Милован Р. Ацовић, Свет. Поповић, инжењер, Миленко Живковић, композитор, др Стеван Васојевић и др. Први председник и један од најзагрејанијих и најактивнијих трудбеника овог напредног позоришта био је сам Ал. Јанковић, а први драматург Милан Дединац, сада књижевник и новинар. Основано под непосредним утиском од художественика, позориште је на првој представи приказало руски комад *Галеб* од А. Чехова, у успелој режији Јурија Ракитина, редитеља београдског Народног позоришта. Труд и амбиције су обилато награђени, јер је ова прва представа на којој се испољило доста смисла, ентузијазма и потребне уметничке мере, привукла стварни интерес јавности, критике и публике, и тако утрла и прокрчила пут овој установи, која је ту недавно уз заглушне аплаузе и свестрано учешће грађанства славила своју напорну и пуну полета десетогодишњицу.

Најживљи и најплоднији рад Академског позоришта, био је 1924–1926. године. Приказан је низ домаћих и страних одабраних комада, као: *Черџари* од Миржеа, *Гаудеамус* од Дикенса, *Свадба ѿод револуцијом* од Михаелиса, *Лаж* од Виниченка, *Сѿари Хајделберџ* од Ферстера, а од домаћих: *Даћа* Ранка Младеновића, *Гоџољева смрти* од Донадинија, *Зулумћар* од С. Ђоровића – сви комади спремљени савесно, с доста студије и с много амбиције. Играло се с потребном мером и с уметничким амбицијама, које није остало без озбиљних резултата и дубљег ефекта у јавности и штампи. Позоришна рецензија повољно прима њихово дебитовање, и на тај начин, пратећи увек њихов рад, први пут поклања озбиљнију пажњу нашем дилетантизму.

Позориште, састављено поглавито од студената, који су се смењивали, свршавали и напуштали универзитет, није могло имати увек подједнаку активност и успех. Од 1926–1929. г. мање је активно, да идуће две године настави делатност с више елана и амбиције. Приређују се представе и гостовања у унутрашњости, репризују стари и инсценишу нови комади, увек под надзором и у сарадњи стручних редитеља. Од 1927. г. до данас Академско позориште воде његов ранији секретар, сада председник Воја Гајић, који улаже много воље и труда, и Милован Ацовић, увек веран члан и егзалтовани трудбеник.

У последње време, од 1927–1933. г., приказани су комади *Еквиноцио* од Ива Војновића, *Смрти Сѿефана Дечанскоџ*, *Пуцањ из ѿублике* од П. Петровића-Пеције млађег, *Недозвани* од М. Настасијевића, *Божји човек* од М. Беговића, *Избирачица* од К. Трифковића и, најзад, *Пуштем искушења* од Рад. Веснића, с којим је комадом свечано и врло запажено прослављена 10-годишњица Академског позоришта.

У току ових 10 година кроз Академско позориште је прошла читава плејада млађих снага, пуних истинског полета и сваралачког интереса. Као креатори живо су се истицали: Ал. Јанковић, Милован Ацовић, Мата Милошевић, Обрад Недовић, Милош Паунковић, Сташа Беложански, Воја Гајић, Свет. Поповић, Драг. Плаовић, Миленко Живковић, В. Косић, Ст. Васојевић, Милан Крстић и др., а од дама: Драга Новаковић-Михаиловић, Бранкица Петровић, Софија Паунковић, Боса Јовано-

вић-Милошевић, Мила Димић, Јела Живадиновић, Буба Игњатовић, Д. Ђаја, К. Јовановић, Дивна Узунмирковић и др.

Много је допринело развоју Акадмског позоришта стално присуство стручне режије, која је умела да до потребне мере напегне снаге и да их што рационалније искористи. Захваљујући доброј и савесној режији и, свакако, каткад одабраном и лепом материјалу, Академско позориште је успело да освоји један не незнатан уметнички ранг и да нашем дилетантизму прибави потребну пажњу и поштовање. Нарочито је живо запажен рад редитеља од оснивања до данас: Ј. Ракитина, Михаила Ристића, Димитрија Гинића, Раше Плаовића, В. Богића, Осиповића, Сибирјакова, Рад. Веснића, који и данас, као редитељи или глумци, играју крупну улогу у нашем позоришном животу, у београдском позоришту посебно. Неколико даровитијих академичара постали су убрзо чланови београдског Народног позоришта (Мила Димић, Мата Милошевић, Миша Паунковић, Обрад Недовић и др.).

Академско позориште је дилетантска установа, али која је успела да себи створи заслужени уметнички реноме и да у нашем позоришном животу, који је иначе тако пресахнуо и као клонуо, изради посебну и значајну улогу културног и уметничког прегаоца. Оно је сарађивало с нашим позориштем на значајној културној и уметничкој мисији, популарисало добар репертоар, гајило млађи нараштај, стварало ватрене позоришне ентузијасте, будило интерес публике за позориште и изборило се за један леп ранг, до којег дилетантизам обично не досеже у нашој средини, и нашем дилетантизму подигло репутацију и вредност, о којему нисмо до њих навикли да се тако радо и у већини повољно пише. Та плејада ватрених позоришних трудбеника и заточника представља уистини поетски елемент у нашем друштву, који има и здравих амбиција и лепих дужности.

Пре њоршрејша

У уводној речи напоменуто је узгредно да се у овој књизи, са строго ограниченим простором, нису могли да обухвате сви они глумци, који могу и треба да уђу у један критички план. Убачено је, у последњем тренутку, и неколико портрета више него што је писац и предвидео. Али, књига ове врсте неће бити и последња. У другој и, ако се сме рећи, у осталима поклониће се иста пажња, дужна и неопходна, и другим не мање значајним и вредним позоришним творцима, који чине живот сцене. И не само београдским и сарајевским, него и оним бројним и знатним с других сцена, а у првом реду загребачке, љубљанске, скопске и новосадске. Људи, који цео свој хучни век проведу у напетом и самопрегорном уметничком стварању, остајући увек непресушна забава и предмет најразноврснијих дивљења и коментара, чије, најзад, дело не може да потомству сачува ни архива, нити библиотека, ни музеј, ни галерија, него ишчезава неповратно и невидљиво чим се прекине духовна веза са ужагеним и будним погледима малог збира његових верника у друштву; творци, на крају, који су најпоетичнији и најдражи елеменат у друштву, у чијем механизму има тако мало правих стваралачких, племенитих и поетских заноса и ентузијазма, заслужују да буду

предмет свесрдне и обилате пажње. Треба их сачувати од заборава и предати потомству, када нису у стању да их приме никакви реликвијски музеји и споменари, јер ће то свакако бити једина и најстварнија хроника оних безбројних и ватрених усхићења, полета, самопрегора и предавања у вршењу једне сложене културне, моралне и уметничке мисије.

Нека нам се не замери што говоримо само или поглавито о њиховим позитивним уметничким особинама. То је наш култ према једном позиву, дужан и неопходан обзир према једној уметности и њеним ватреним ентузијастама. Ми смо им се сви у позоришту неодбрањиво дивили, допуштајући да добри утисци потисну неповољне. Ми смо их гледали и када су били и сасвим добри и непогрешиви. То и неопходан обзир према самом карактеру њихове уметности надахнули су ове искрене и одлучне редове провејане једним дивљењем и захвалношћу, њима и свима оним безнадно и коначно ишчезлим. Ми смо се овде више исповедали, него што смо правили оштру и неумољиву критику. Препуштали смо се више осећањима, јер се само кроз њих може приближити тајним знацима ове уметности, многима тако недоступне и неразумљиве, па маколико дражили дух и грејали очи пред чудесним збивањима преко рампе. Рећи ће се да ми и немамо великих уметника. Зашто се онда не би рекло и да немамо ни правог уметничког позоришта? Није ли то оно болесно и извитоперено мерило мегаломанства, да се туђе увек прецењује, своје потцењује, и да се наша глума увек одмерава из сувише оштрих углова? Зар то није иста бесмислица и шарлатанство, као и када бисмо тврдили да уопште и немамо своје праве глуме? И нису ли то обично доколичења и преклапања оних, који још најмање имају везе са свим тим?

Ми смо се повели за нашим осећањима и симпатијама, за утисцима, који су нам се учинили стварним и веродостојним. Ми смо се препустили једном дивљењу и ентузијазму, који мора да су нашли извесно логично и следствено оправдање у нашој природи. Природа нас никад, међутим, не вара. То је све у нама, изван свих афектација и обмана. Остајући доследни својој интимној природи, својим доживљајима прихватимо свесрдно сву тежину и повратно дејство својих судова, свесни да се у њега пресликавају сва наша расположења купљења, слагана у нама годинама у позоришту.

Илија Вучићевић

*Пријатељу
Божу Р. Анђићу, новинару*

Била је то, заиста дирљива вест, када су, 1932 г., све новине забележиле смрт ненадокнадивог члана сарајевског позоришта, И. Вучићевића. Те ситне љубазне анонсе, осим београдске „Правде“, у којој смо објавили дужи некролог, свирепи су вређали један обавезни пиетет, који смо имали за његову уметничку личност. Тај карактерни комичар, који је неколико деценија издашно забављао публику, био најживља и најпожељнија атракција, склопио је оне увек веселе и добродушне, топле и питоме очи једног дана пошто му је позлило па проби. То је било његово последње узбуђење, у великом низу кроз цео живот, у којему је, најзад, завршио. Заиста,

величанствен завршетак једног уметника, који је цео свој живот везао за тај чудесни квадрат од дасака! Требало је добро познавати Вучићевића као човека, и уметника. То двоје не би се могло никад одвојити. Срдачан, отворен, искрен, добродушан у приватном животу, он је на сцени увек био ведри и добродушни, непосредни незвештачени забављач и аниматор.

Сва његова творачка снага лежала је у његовом јаком, богатом темпераменту, који се није могао да спрегне и обузда. Тај и такав плаховити и уплахирени темперамент задржао је и у дубљем добу у којему се налазио. Отуда је у њему неутољива стваралачка жеља да се испољи, да нађе олакшања и одушке. У тумачењу давао се свом силином своје бујне природе, сагоревао се и одливао у сваком изразу да се, на крају представе, осети као опхрван и беспомоћан. Таква уметничка природа и није могла да се изрази у мирним, срећеним и формулисаним облицима, у једној сукцесивности тока, него у бурним и магновеним, скоро напрасним импровизацијама за који је могао да буде вичан само један глумац са познатим искуством и сигуран у своје евокаторске могућности. Његове уметничке импровизације рађале су се из његовог стваралачког нагона, из тог тако узнемиреног и скоро младалачког темперамента, као једна из друге. У њима, међутим, имало је много узбурканости, свежине и оне необичне привлачне дражи изворности, аутентичности, која недостаје већини наших уметника. Та аутентичност и веродостојност израза свакако најблиставије су одлике у његовом стварању.

Уметници, који своју снагу заснивају на импровизацијама, потребно је да располажу јаким резервним комичним фондом, који се лако не исцрпљује. У противном, остављени само инвенцији, постоји опасност да се не понављају када пресахну у једном тренутку. Вучићевић је изобилно располагао тим резервним фондом, непресушан у комичним сензацијама, снажан колико стварношћу типа толико и оним разноврсним обиљем спољних израза. Често је недољиво комичан и сваки његов покрет руке, став тела, држање главе и онај изразити рад очима. Познато је било да он није био баш тако свесрдан у учењу улога. Тако се често сасвим подавао импровизацији, која је могла да буде недољиво комична и инвентивио непресушна. Нарочито је био изразит и садржајан у моментима када се добро опајало да не зна сигурно улогу, и то баш у паузама када чека помоћ од суфлера. Он је знао те празнине да духовито испуни финим комичним радњама, ћутањем тада иначе речитим.

Он није неговао комику вишег уметничког стила. Сем П. Добриновића нико у нас није гајио такву комику. Али, његова комика је била срдачна, дубоко својствена, изворна комика која се носи у уметничкој природи, нимало култивисана, снажна и упливна. То је била комика која је могла да громко и недољиво насмеје, да господари целим аудиторијумом. Због такве недољивости, Вучићевића је публика подељено желела. То је сигурно био најрадије гледани глумац сарајевске позорнице, и у свакој улози, макар и не била толико привлачна. Он је, међутим, умео да у свакој улози створи забаван тип и да испуни једно вече у позоришту веселошћу и најсрдачнијим смехом.

Највећа тајна глумачког успеха свакако је у способности да се допадне оној правој „гурманској“ позоришној публици. То је најчешће доказ њихове уметничке вредности. Не треба превиђати да и та публика има исправних осећања и мишљења у

позоришним стварима. Она се не одушевљава као и што не негодује без стварног разлога. Та је публика увек била раздрагана на вечерима Вучићевића и није се устезала да га награди најбурнијим одобравањем и оним громким заморним смехом од којег се осећа бол у препони. Вучићевић је, ето, потпуно испунио свој уметнички завет. Он је потпуно успео да задовољи своју публику, да је увек присно привеже за себе, да с њом лако господари. Зар није довољно за једног писца када му се публика диви, или глумца када се с њим одушевљавају гледаоци неодољиво и потпуно? Вучићевић је с правим заносом, тако неопходним, служио своје позиву, који условљава извесни поетски полет и самопрегор.

Жанка Сшокић

*Г. Јовану Ј. Бабићу,
своје бив. професору инсектиору*

Жанка! То је име за читаву поратну деценију постало најречитији уметнички синоним наше позорнице. Поред ње су се смењивали нараштаји, одлазили стари, пробијали нови, вршила она у основи трагична смена нараштаја, али она је остала неупоредива уметничка сталност београдског позоришта. Ако се жели пун уметнички успех комада, ако се тражи свестрана забава и пуна кућа, довољно је било да се истакне Жанкино име у плакатама, и да се постигне сваки ефекат. Јер колико је Жанка непресушна и незамењива, за први план инсценације, толико је и неопходна као уметничка разонода публици. Наша публика има својих фаворита и подељених симпатија за појединце, али је она успела да за своју увек крепку и неисцрпно забавну личност освоји неподељено и једнодушно дивљење. У нашој публици постоји већ култ њеног уметничког значења и личности, који се изједначно са култом према позоришној уметности уопште. Нико се у толикој мери не воли и не жели као она. Али, и нико није у стању да, за два часа за које се време обично збива сценска бајка живота, дочара најсигурнију и најпунију уметничку светковину као Жанка. То је уметност коју сви разумеју и подједнако јој се диве, са неупоредивом подобношћу да сигурно и непосредно продире у душе гледалаца. Жанка је уметничко благо на нашој сцени, највиша мера до које је могла да досегне наша позоришна уметност, најлепше откровење наше глуме. У нас се, не без разлога, често говори о расној уметности и расном изразу на сцени. Нека се у томе има чак и много заблуда, али је неоториво, да је баш Жанка у том смеру наш најпунији и најдражи образац.

Ни у једне наше уметнице нису у толикој мери усклађене уметничке особине као у ње. То јединство и та хармонија у психологији њеног уметничког стварања показују да је то уметница чије су уметничке особине нормиране, сређене, диференциране и до завидне мере однеговане. Неколико битних одлика живо и речито уцељују њен пластични уметнички профил. Савршен смисао за стварност и природност, стварно и гипко психолошко осећање и познавање фолклорних појединости и наше средине, интуиција за здрав хумор, богатство и сигурност глумачких евокаторских израза, небаналност инвенције, јак креаторски нагон и необично верна и култивисана дикција уцељују један дефинитиван уметнички лик. То су одлике, које су допринеле да

Жанка постане неисцрпан, богат и разноврстан музеј наше сцене, пун најлепших и највернијих уметничких слика и симбола, тако забавних и занимљивих и за око и уво публике. Њен стваралачки поступак је заснован на слободној инвенцији и тежњи да се уметничка откровења постављају на елементарности природе и унутрашњем догађању. Такво нагонско, интуитивно дејство њене природе налази увек адекватне уметничке облике изражавања, који су производ њеног тачног смисла за стварност.

Тај смисао за стварност је изредна одлика у њеном стварању, јер се вазда успева да нађе права и стварна мера, и да се у изражајним евокацијама остане природан и природно убедљив, непосредан, животно и уметички документаран. Отуда су њени уметнички типови неупоредиво верни, натуралистички подробни као да су с улице или из народне средине уопште пренети на позорницу. Њено психолошко осећање и познавање фолклора омогућује да се остане у оквиру стварности и да се типски психолошки и локално диференцирају и обележе. Тако је сваки њен стваралачки поступак дубок и истинито мотивисан психолошким битношћу. С друге стране, њене личности су живе и стварне, са свом природношћу и тачношћу једног изузетног типа жена које она свесрдно и блиставо оживљује. Њен хумор није производ вештачења и афектација, најмање још плод сувих и насилних апстракција. Тај хумор је у основи самог типа, у свим парадоксима психолошким, које Жанка верно и духовито утелотворује. Она реконструише једну стварност типа, средствима савршене евокаторске гипкости и психолошке стварности. У тој изражајности нема претрпаности и насиља, него савршене хармоније и неусиљености. Осећа се врло јасно, да се студија прави кроз дубоко и елементарно доживљавање уз које иде напоредо и њено свестрано познавање наших типова и средине. Не мање је жива њена инвентивна стваралачка моћ, тако да се избегава једнообразност и успева, са изредном свесрдношћу да диференцирају изражајна средства колико и карактери типова са свим дискретним својствима. Отуда у њеним типовима има издашно обиље симболичких својстава, који чине један тип неупоредиво забавним, разноврсним и документарним. То је фини креаторски нагон, непресушан и необуздан, с једном узорном уметничком распеваношћу и самопрегорношћу природе, вазда полетна, крепка и устрептала. Осећа се у испољавањима тежња да се одржи психолошки и уметнички континуитет, јер се све догађа у непрекидном духовном и емоционалном току, без тешкоћа и неспоразума у спољњем изразу, који су могући код непоузданих и несталожених уметника. Најзад, њена дикција, психолошки жива и живо надахнута, са по потреби изредним смислом за локални акценат, за оне говорне особине и афектације, усто јасна и сугестивна, често неодољива веза између ње и публике. Њене речи звуче чудном дражи и плене неодољивом снагом. Жанка уме да зачара, да опхрва и да задиви. Она уме да буде, за сво време док је на сцени, једина, највећа и најдража атракција. Нико није у стању као она да верно и потпуно дочара специфични расни, национални тип наших жена, жена из народа или оних мегаломанки из виших кругова, тип наших жена уопште, са свима навикама и типичностама, какве их сретамо на сваком кораку у нашим патријархалним срединама и породицама. Тај тип жена Жанка никад не чини морално грубим и одвратним, него живописним и неисквареним, више трагичним или сувише лакомисленим него површно комичним. Такве жене Жанка је, у читавој галерији, оживела на позорници, прославила и овековечила

као наш расни тип. У њиховом остваривању нема артифицијелности и лажи опсене него се то чини кроз нагонско, интуитивно осећање и разумевање нашег типа, средине и доба. У том осећању за расни тип, у смислу за стварност, у природности и снази израза скрива се ненадмашна чаробњачка моћ стварања вечито уметнички надахнуте Жанке Стокић, нашег најдражег и најдубљега доживљаја. Нека се опросте местимична ачења и претеривања пред том непресушном стваралачком енергијом и њеном силном уметничком сугестијом.

Добрица Милутиновић

*Г. Урошу Цонићу,
хон. ѿроф. Универзитѿеѿа*

Када је Д. Милутиновић почео да глуми, на нашој позорници још је било романтичарског жара и још језовите евокаторске екстазе. Није се још престајало опијати хучним и снажним тирадама, неодољивим егзалтацијама, које се у тој мери могу осетити и доживети само са сцене, и оном звучном и помамном замамљивошћу речи, убедљивошћу геста и изразитошћу мимике. То је доба када су се глумачки таленти јављали као напрасно и препознавали по оној жаркој силини евокације. У тој плејади чаробњака и тој средини никад стваралачки нормираној плануо је и таленат Милутиновића, који је, заиста, до краја, и данас скоро не мање, пленио једном неупоредивом и блиставом мађијом дочаравања. Добрица је једна фина бајка на нашој сцени, један пун, сочан, свеж и необуздан таленат, сав душа и таленат, створен да би се допао. Додајте томе још и његову господствену појаву, у којој има извесне масивности, срчаности, стабилности и ауторитета. Висок и прав, широких плећа, снажних руку и темељно постављених ногу, у чијем кретању има елеганције, сигурности, с дубоким, загаситим али чудно просјајиваним жарко сјајним очима, које пале, плене, продиру дубоко и најречитије уверавају да се пати у уметничком самопрегору, са главом као пркосно истуреном, с покретима уста тако уочљивим и савршено изграђеним, с оним правилним благо заоштреним и помало издуженим носем, који му чак не мање служи у психолошким евокацијама, и пресликавањима и чудесно драстичној физиономији. Тај и такав „чика Добрица“, трагичар по крви и темпераменту, уметник по промисли, непуну деценију после рата сигурно је пленио и оне који и губили веру у моралну и емоционалну мисију позоришта. Он је за то време био господар наше сцене и наше публике, коју је као дражио и заносио свим својим бићем и оном блиставошћу дикције, у којој је било тако много звучања, музикалности, даха и душе.

Добрица је најсвојственији трагичар. Он је изградио неупоредиву галерију трагичних типова из класичне драме, особито Шекспира (Лир, Отело), који остају незаборавне маестрије маште и духа. Глумачка стварања захтевају и замашну студију. Ту студију Добрица није ни правио у пуној мери, јер су му све те улоге савршено присно одговарале и јер је то био уметник који се сав подавао, стижући да увек буде довољно веродостојан и неодољив. Његове глумачке евокације нису плод интелектуалних, дуго унапред припреманих тражења и продубљавања, него напрасне, живе, магнове емоционалне импровизације, када су сва стваралачка средства била у сјајном и потпуном дејству. Та уочљива претежност емоционалног, сензибилног над интеле-

лектуалним и оним што се у позоришту зове вулгарно рутина, та, најзад, моћ снажне и свестране импровизације уцељују крепку уметничку личност овог барда наше сцене. Не мање је видљив и еротички моменат у његовој психологији стварања, она чудна и искрена, жива и топла пасионираност, која се преноси у извесну усплахиреност, треперљивост, пренадраженост чула, лако подрхтавање свега на њему, често живо колутање очима, набирање црта око уста, толико речито, испрекидан дах, као да струји кроз његове ноздрве фино гипке и чулне.

Тај начин глумљења можда није више савремен, јер често не познаје психолошке танчине и виртуозитете, али је документаран и уметнички. Добрица је, како унапред рекосмо, једна бајка наше сцене, са свим њеним лепотама, дражима и наивностима, бајка и данас не мало симболична и занимљива, која запахњује дахом уметничке традиције и сјајном патријархалношћу наше уметничке прошлости. То је уосталом уметник који се увек желео и какав ће се увек волети да чује и види на сцени. Једно време после рата постојао је у публици једнодушан култ Добрице. Неки налазе да у његовим тумачењима има афектације. То је сасвим произвољно. Његови уметнички изрази су сувише одуховљени и осећајни, „нервни“ и усплахирени, јер је потпун и дубок начин његовог доживљавања и јер је сав његов унутрашњи живот устрептао и напрегнут до најфинијих танчина. Отуда су дрхтаве, чулне и крвне све нијансе његових уметничких испољавања.

Перса Павловић

*Пријатељу др-у Драг. Павловићу,
доценту Универзитета*

Нико ваљда у нашем позоришту није у толикој мери у стању да се неодолјиво наметне пажњи публике и да је за све време има за себе као Перса Павловић, најстарија глумица београдске сцене. Наше старе, типично националне жене, патријархално, доброћудно, са свом оном наивношћу навика и традиционалном упорношћу, она уме да оживи с генијалном и непресушном инвенцијом, да их учини присним и стварним, реконструишући с њима читаво једно доба или једну изузетну српску средину. Српска мајка, са либадама, фистанима, и фесовима, типичне, простосрдачне, кротке и врло достојанствене, ведре или трагичне, добре мајке или добре патриоткиње као да се стопе у њеној природи. Не би се рекло да их она глуми, него да је баш она сама та замишљена личност, која је предмет наше пажње. Толико се Павловићка сроди, стопи са својим улогама, да то постаје једно биће које се не тумачи, него је само тако постојало, постоји и једино тако и може да постоји.

Да ли је потребно одуговлачити овај осврт на њену уметничку личност када се каже да је то уметница која је могла да буде најстварнија, најтананија, највернија, документ као истргнут из живота онакав какав је био и какав једино и може да буде? Тај високи реалистички смисао, који не ваја само живе и верне ликове, него с њима реконструише и једну историјско-националну и психолошку стварност прошлу или садашњу, битно је обележје њене неупоредиво уметничке глуме. Она тумачи са ретком искреношћу и природношћу, саживљујући се са типовима, али без нагомиланости израза, сва у савршеној простоти и чистоти испољавања. Толико се она

уживљује у своје улоге да се увек има утисак као да су само ради ње и писане. Она је извајала читаву галерију ненадмашних типова, српских мајки и жена, из нашег националног репертоара, а скоро све старије жене из комада Ј. С. Поповића, Б. Нушића и Молијера. Можда највише П. Павловићки, а затим Ж. Стокић, Т. Арсеновић и др., треба бити обавезан што је на махове наша национална драма тријумфовала на сцени, са свим дражима нашег фолклора, расно-националне психологије и сеоског идилизма.

Сви њени типови су благородни у суштини. Она уме у њих да удахне извесну топлину, искреност и честитост, доброту и простодушност, да их учини толико вероватним и непосредним као да су се из наших паланки попеле стидљиво на сцену, као да се све то око њих и у њима одиста збива. У свима њеним поступцима влада савршена природност, слобода и ненамештеност, све се догађа по једној неумољивој логици и психолошкој узакоњености. Нема ничега што би нас нагнало да се питамо зашто је то овако или онако и зашто није друкчије. Не, све је код ње толико животно, изворно и документарно, тако духовито реконструисано, да оставља неодољив утисак као да је то отргнуто из средине живота. Павловићка је права художественица нашег позоришта, једна, неупоредива и незамењива глумица у своме привлачном, али доста сложенем и тешком жанру, која не да глуми, него управо живи, постоји, делује у својим улогама, тако стварно и природно, и која обележава својом вредношћу високи узлет наше позоришне уметности. Пола века њене глуме у ствари је пола века наше позоришне историје, за које време нико је није могао стварно заменити у једном непресушном репертоару. Павловићка је умела да природности и једноставности да пуну уметничку драж. Она значи најлепше уметничко остварење на нашој сцени.

Никола Хајдушковић

*Г. дру Миодрађу Ибровцу,
ѿроф. Универзитѿеѿа*

Хајдушковић је један од најстаријих доајена сарајевске сцене. По својим креаторским способностима иде у први уметнички план нашег позоришта. То је уметник од респективних уметничких особина. Карактерне улоге изричито драмске и херојске, особито из националног репертоара, Хајдушковић тумачи с једном заиста завидном блиставошћу свога талента и са богатим искуством глумца, који је неколико деценија провео на позорници, и путничких и наших већих позоришта. О њему искрсну каткад и подељена мишљења, али свако потцењивање било би свирепо и неодмерено. Он је обично изнад и изван тога произвољног чаршијског критеријума, који не сагледа дубље и не мери одмерено.

У карактерним партијама он се свестрано афирмисао. Интелигентан, живог, садржајног и рецептивног духа, глумачки минуциозно израђен до танчина, неспоредан и истински надахнут оним што му се поверава, усто са јаким психолошким и уметничким анализаторским смислом, занимљив и небаналан, Хајдушковић је био у стању да своја уметничка откровења уздигне до подвига и до праве уметничке светковине, особито у партијама које су му присно одговарале. Он се подаје целим

својим бићем, не штедећи се и не устежући и оно психолошко и морално и естетско-филозофско, одмеравајући гест, култивишући и прочишћавајући до рељефности мимику, колико и тражећи fine модулације дикције, маколико фрикативне, ипак веродостојне, као и пластични облик психолошким опсесијама, тако редовном и уметничком дејству глумаца. Он је толико, каткад, нерван, усплахирен и животан, тако изразит, сликовит и веродостојан колико и у сваком изразу потребно одмерен и срећен, дисциплинован и тачан. Отуда у његовом уметничком одблеску има упадљиво искрености, проживљености и топлине, правих психолошких пресликавања, али и упљивне достојанствености и господства, извесног изражајног ауторитета и склада. Нији ли то већ довољан доказ да је он уметник у кога су стваралачке особине и срећене, потпуне и уздигнуте до једне уметничке воље и свести, које су у стању да се пробију кроз сва искушења и тегобе у психологији глумачког стварања?

Његово карактерне партије су често читава уметничка открочења. Он се с њима стопа и среди, и чини се да ти типови само и једино тако смеју и могу бити тумачени. Не зна се шта је у њима боље, да ли најчешће изванредна маска, цео физички оклоп типа, са безбројно смишљених и уравнотежених радњи, или онај психолошки илустративни поступак, који од њих ствара жива, веродостојна бића. Хајдушковић у тумачењу у послује, ангажује цело своје уметничко биће, не стижући никад да се искапи и дорече до краја, и тада се не претопи, не саживи, него као инкарнира у одговарајући тип, претварајући своје навике у његове, свој темперамент, израз и глас у његов. Тешко се тада у тој личности може да препозна личност творчева, толико је каткад, тај поступак потпун и коначан, психофизички веродостојан. Он успева да се у евокацијама диференцира изражајно, да своја испољавања учини сложенијим и да никад не буде истоветно подударан својим ранијим креацијама.

У херојским партијама, за које су га данас знатно издале године, он открива заиста неисцрпно емоционално богатство и елан, извесну пречишћену романтичарску егзалтацију помирену у складној мери са стварним и истинским драмским акцентима, а уза све то правилну дикцију, никад театралну и пренадахнуту. Он, затим, има осећања за историјски и фолклорни натурализам. Иако нема и данас довољно снажног елана за ове партије, он их, ипак, тумачи са пријатном срчаношћу, непосредношћу и проживљеношћу, које су у стању да надокнаде ону бурност и несаломљивост природе.

Хајдушковић спада у онај малени број великана сцене, који, иако у дубљем добу, још се нису уметнички сасвим дорекли, још нису завршили свој победоносни лет и који желе, могу и постижу да се још до задњих сила, чују и виде, упорно да полете и онда када крила физички суштају и снага издаје. Али, на срећу, Хајдушковић је у добу и снази, када, се још може да ствара с пуном и завидном уметничком блиставошћу, коју заиста врло често и досеже. То су уметници за које се може рећи да су се прекалили у своје уметничком позиву пошто су се претходно у култу пречистили, мироношени једном ватреном егзалтацијом, коју разгрева и устрептава сам њихов позив.

Катица Лазућ

Две су истинске значајне уметнице изван београдског позоришта којима то није сметало да буду омиљене у публици и да се уздигну на један видан уметнички ранг: то

су Олга Илић и Катица Лазић. Једна од њих, Катица Лазић, за коју нас везују свежије и блиске успомене, заслужује свесрдну пажњу.

Више од 30 година она крстари чергашки по провинцији са својим старим сугругом, такође познатим глумцем и управником путујућих трупa Мих. Лазићем (помињемо само његову предратну знамениту трупу „Тоша Јовановић“, која је у изгнанству крепко и дуго забављала нашу војску). Лазићка је за све то време била најлепша уметничка атракција у провинцији, а не много мање и данас. Почела је глуму с драмским хероинама и салонским љубавницама, које је тумачила с неупоредивим сјајем и маестријом духа и маште, да данас преузме у провинцији репертоар Персе Павловић, управо старе српске мајке, старије жене у страном репертоару или, чак с не мање успеха, старије типично драмске хероине из националног репертоара, које тумачи с доста драмског акцента. Можда би требало, да би се уцелио њен уметнички лик, поновити много од онога што се рекло за П. Павловићку. Лазићка је уметница од знатног ранга, са једним реалистичким смислом и правилним осећањем нашег живота и средине. Природност и стварност, без јефтиних ефеката и вулгаризовања, она генијална способност да се с лакоћом удуби и продре у улоге и градитељска снага да их учини потпуним и стварним блистају јасно и живо у њеном свесрдном уметничком залагању. У њеном тумачењу има још извесне господарствености, снаге и финоће једне гипке и осећајне драмске хероине из млађег доба, које често ванредно природно пристоји типовима старијих жена и оној неусиљеној гордости српских патријархалних мајки, свекрва и ташта. У томе остваривању нема нимало мучног напора и извештачености, него се осећа непосредно и непомућено деловање уметнице од финог, гипког и тачног нагона, уметнички пречишћених осећања и схватања и оног богатог и поузданог искуства, тако пресудног у уметничкој делатности на сцени. Нигде ваљда тако мало објеката, а нигде тако сложене дејства и значења сваке појединости, коју треба интуитивно доживети и изразити. У евокацији наших хероина из националног репертоара Лазићка открива једну дирљиву и снажну искреност и осећајност, извесну драматичну пасионираност, једино тако оправдану и у тој и таквој мери највише ненадмашну. Са способностима и свежином, с којима и данас располаже, она би у пуној мери послужила оваком уметничком плану наших већих сцена. Дуг период рада, за које се време непрекидно потуцало, сељакало и чергарило, борило за насушни хлеб, а живело и осећало за уметност, о надама увек ружичастим или мутним, са једним блиставим уметничким инстинктом, са способностима за озбиљни подвиге, који нису изостајали, све то оставило је свирепог и дирљивог трага на њеном помало старачком лицу, испод којег има још много крви и на којему се пресликава једна упорна воља, свест и ватрена жеља да се истраје и не поклекне. Томе ју је научио њен тешки, али исто тако лепи позив...

Димијрије Гинић

*Г. Милану Л. Рајићу,
уреднику „Живоћа и рада“*

Када нас не би обавезивао један високи култ према уметничкој личности Гинића, формулисали бисмо сажето о њему, суд, који никада, чини нам се, није изречен

довољно одлучно: то је уметник у коме су тријумфовале наше расне уметничке подобности за позоришну уметност. Он је у једно време значно најлепши симбол нашег расне уметничке виталности. Треба се само сетити оне дуге галерије националних карактерних типова, које је снажно отелотворио, па се уверити да у овом апотеотичном мишљењу нема претеривања. Прво путнички глумац окусивши сву горчину једног суровог чергарског живота, затим члан и првак београдског позоришта, да, најзад, ту, мада већ и у добу и у уметничкој снази, када се могло много да створи, изненадним и заиста дирљивим губитком гласа – буде свирепом, можда само за извесно време и не, зар, за увек, одвојен од сцене, којој је иначе толико неопходан. Нека је, уосталом, његова уметничка каријера ту и прекинута – како се помирити са том свирепом! – Гинић је успео да се уметнички у пуној мери и снази оствари, да се издигне на једну висину уметничког узлета на којој су способни да одседају само за то предестинирани чаробњаци сцене. Све улоге, које је Гинић тумачио, остају незаборавне уметничке светковине. До те мере истинитости и дражи успео је да се уздигне само мали број чаробњака наше сцене.

У његовом стварању је најбитније оно изворно национално-расно и сценско осећање, дубоко и свестрано познавање народних типова и средине, затим неупоредиво тачно гипко психолошко сналажење у продубљавању и остваривању типова. И то расно, фолклорно, и то психолошко осећање је у суштини идеалистичко, натуралистички доследно и документарно. Његови типови су уцељени савршено тачно, онако како су од писца замишљени и како једино и могу да постоје у животу. Та способност снажног реалистичког приказа учинила је да је Гинић и у епизодним улогама, уколико су му се поверавале, успевао да буде средишна уметничка атракција. Бити сасвим природан и стваран на сцени сигурно је нешто најтеже у глумачком дејству, али и неопходан услов да се допадне. То најчешће лежи у основи саме уметничке природе, која треба да је сталожена, неафектована, логична и чије је осећање живота стварно и изворно. Гинић је савршено срећан и нормалан у својој уметничкој основи, усто са богатим искуством и животним и позоришним, најзад са необично природним осећањем тога живота и сцене. Рекло би се, заиста, као и да не тражи те логичне и документарне облике у изражавању, него да се просто смањује целом природом у једну нову уметничку природу типа. Утелотворити се и уживети у тип, то су евокаторске могућности које Гинићу никад нису представљале нарочити напор и проблем. Али у глумачкој инсценацији није довољно бити само природан: то значи остати веран једној психолошкој доследности живота и у оквиру активитета, који је људским бићима одговарајући. Треба бити уметнички забаван и документаран. Креативна снага Гинића је непресушна, и изгледа да се никад сасвим не исцрпљује. Он успева да у ту природност смести, као усади читаво обиље свежих појединости, ванредно стварно и духовито стилизованих, изворних и сензационалних својом небаналношћу и веродостојношћу, да психолошки и физички тако конструише један постојећи тип, као пластично извајан. Очевидно је да Гинић прави озбиљну и свестрану студију улога, јер његови типови нису производ произвољних и напрасних импровизација, него у сваком изразу психолошки и технички детерминисани. Али, та студија није крута, строго безусловна и спутана, него надахнута стваралачком жудњом, да се у оквиру опробаних и одмерених могућности и сразме-

ра, изграђује тип са пуним и гипким унутрашњим животом. Неки остају код крутих, скучених обзира студије тако да прелазе у манир и једнообразност, извесну психолошку инертност, спутавајућу остале слободе израза. Гинић повлачи главне контуре, а суштина, садржајност долази као неминовни плод његових доживљаја, искуства, стварног осећања живота и сцене. Отуда се његово тумачење одвија лако, течно и природно, без напрезања и усиљавања, по извесној неминовној логици уметничког збивања.

Гинић уме да створи сасвим илустровну маску, са мало средстава. Остало се допуњује ванредном мимском израђеношћу и творачком снагом његове доиста неисцрпне уметничке фантазије. Најзад, његова неизимено природна дикција. Како је данас суров губитак његовог гласа! Гинић је оболео од грла. У последње време глумио је скоро шапатом. Па, ипак, тај шапат је имао много дубоке и неодољиве језе и душевности са којом је обично надахњивао своја тумачења. Раније, његова дикција је била образац чистог и правилног говора на сцени. Најупадљивије у његовом стварању сигурно је оно живо, изворно и тачно осећање и разумевање *нашег* живота и наших људи, испољено и у режији наших националних комада, у којима је успевао да истакне расне и фолклорне моменте, да васкрсне живот и типове наших села и паланки у свој идиличности, поетизованости или простоти. Као да је откуцавало било, шумеле ливаде и пресликавали се лугови шумадијских села пуних животног заноса и вриска, све то на једном чаробном куту сцене. А у његовом оживљавању типова препознавало се оно специфично наше домаће, расно, изворно, непатворено...

Сјајни чаробњак сцене „Чика Гина“ сишао је можда само привремено са сцене, престао да буде наша драж и предмет нашег дивљења. Издао га је онај исти глас, који је најтоплије и најмоћније пленио. Публика, која истински воли и цени праву и непатворену уметничку глуму, очекује његов поновни долазак на сцену, са свом силином и неутољивошћу ишчекивања и надања, са којом обично изгледа онај, који нам носи лепа изненађења, пријатна узбуђења и издашне дарове.

Зора Ђурчић

Зора Ђурчић је успешно, у ранијој младости, тумачила салонске и чисте драмске хероине, а данас у сарајевском позоришту креира репортаж Жанке Стокић. Она је у средњевечном добу, када се још може да ствара с пуно ентузијазма и снаге. Ми је нисмо гледали непоредно после рата, док је у пуној спази носила прве партије драмских хероина, али су нам позоришни људи од укуса причали да је била јединствена у томе жанру. Нама је позната њена уметничка делатност у партијама, које у Београду тумачи Стокићка, типично наше жене, претенциозне и простосрдачне, са здравим народним хумором, изразите типове наших паланки, наше средине уопште, које желе да се свугде виде и чују, ове оне, најзад, комичне типове из репертоара Стерије и Нушића.

По своме плаховитом и хучном темпераменту, врло разноврсном унутрашњем животу, по свежини и полету, извесној урођеној енергичности Ђурчићка је предоређена за такве улоге. Рођена у ваљевском крају, познатом по својим чистим националним квалитетима, богатом, разноврсном народном и душевном животу, и

по оном здравом, неусиљеном хумору, она је ту фину црту свога ужег завичаја успела да завидно уметнички оствари и култивише. Отуда у њеним испољавањима има извесне крепкости, срчаности и једрине, много елементарног, природног осећања хумора, који се нагонски расипа у њеним изражајним бравурама. Она познаје наш патријархални свет и живот, са свом простодушношћу њихових навика, тако да су њене уметничке евокације документарне и веродостојне психолошки. Ђурчићка не поштује онај свирепи и крути позоришни и изражајни формализам, него тумачи више невезано, кроз интуитивне, и нагонске импровизације. У тој тобожњој неуредности или „нереду“ има много праве, непомућене суштине и сочне природности, врискавости и полета, каква је и иначе цела њена природа. Даје се веран тип из живота, без улепшавања и строгих формулисања у један буквалан оквир. Јер, уосталом, личности у животу нису увек безусловно и коначно нормиране: оне могу имати и својих афектација, лажи и неуредности као и, с друге стране, извесну устаљеност и животну дисциплину. Отуда је њено тумачење документарно, које даје ране фазе људског живота и разне његове поступке. Нарочито је специфично у психологији њеног стварања, што у своје личности уме, као ретко ко други, да унесе извесну животну енергију полет и гипкост, да их учини динамичним и једрим, истинским и ведрим у своме животном елану. Плаховита по природа, њени гестови су сасвим изворни, нагонски, небанални, природни, али и врло разноврсни. Необично је упадљива и њена мимска изразитост и израђеност. Њена физиономија је најчешће верно огледало њених унутрашњих стања, оних елементарних збивања у самој њеној гипкој природи. Најзад, њена дикција, маколико местимично форсирана и пренагљена, може да буде беспрекорно углађена, животна, с нагласком необично правилна и чистим, с нагласком и говорним особинама, уосталом, њеног ваљевског краја, у којему се пази како ће се шта да каже и уме лепо и одрешито да каже. Ђурчићка је позитивна уметничка вредност сарајевског позоришта, незаменљива у своме обилатом репертоару, који с онолико снаге храбро носи Жанка Стокић, али и после које је она, у томе жанру, поред Добриле Џинић у Скопљу, прва и најбоља.

Божа Николић

*Г. Ристић Цвејковићу,
своме бившем директору инспектору*

Божа Николић спада у оне малобројне уметнике, који стварају заиста по надахнућу, снагом своје виолентно уметничке природе, у слободним, крепким, непосредним и животним импровизацијама и који могу, осим тога, да се брзо допадну публици. Сама та способност да се лако, брзо и сигурно наметну публици и да јој се допадну уверава у стварност њихове уметничке вредности. То освајање публике није ни за тренутак наметљиво, јер услови за ту сугестивност леже у његовој здравој, једрој, крепкој и неодољивој уметничкој природи. Као што се јаки и пријатни мириси шире и драже наша чула, тако су и бујне и здраве природе у стању да из себе еманују једну привлачну драж и снагу, да нас плене својом истинитошћу, искреношћу и једним здравим, хучним одушевљењем.

Сва чар и загонетка његовог уметничког деловања, скрива се у његовој изузетној и неупоредивој бујности, хучности, плаховитости и снази његовог темперамента, у његовој најзад, савршеној искрености, непосредности и сугестији од које се не може одбранили. Нико у својим уметничким испољавањима не расипа и не разоткрива толико једрине, здравља и полета као што то чини Николић. Све се усплахирује и трепери, хучи и блиста у његовом изразу. Тај здрави смисао и једрина у изразу показују да се нешто дубље и садржајније у њему догађа, да се сав, у целовитости, ангажује, надахњује и пати у стваралачком поступку. Све је у његовим творевинама као набрекло од здравља и једрине, толико су та апсорбовања животна и психолошки илустративна и стварна. Он уме да око себо направи читаву атмосферу, да унесе веселости, динамизма и снаге, полета и ведрине, а ако буде требало сумора и туге. Тада је тај контраст психолошки, од хучне и егзалтоване разиграности до спутаности и суморно тужних акцената, необично видно и убедљиво истакнут, скоро физички рељефан, у сваком случају пун виталности и крепости.

Али, у том јаком и бравурозном расположењу, у том хучном тону нема ексцентричности, неприродности и једнотонности, најмање још патетизма. Николић налази духовиту и складну меру, способан да се обузда, и диференцира контрасте у расположењу и тону, да буде разнолик и забаван, час упоран, дивље понесен и виолентан, крхак и буран, хучан и неодољив, час стишан, благ и питом, са читавом скалом психолошких полутонова од тога до ублажавања, од крика до шапата, од крепке радости до умора и туге, од усхићеног и егзалтованог ћутања до патничке зенемелости и занесености. Врло често таква глума Николића, и њено психолошко анализовање били су предмет нашег интереса, и увек, у свакој прилици, успели смо да ове наше утиске потврдимо. Многи греше, у оцењивању и анализи глумачког дела, што не умеју да га гледају и проучавају са свих страна, под разним условима, што генерализују и, најзад, немају правог осећања за позориште, доносе апстрактне и књишке закључке. Врло мало је наших критичара, који су некада бар играли као дилетанти, или умели да играју, да би иоле били свесни свих тешкоћа и момената, који прате глумце у стварању и шта се може, сме и треба, од њих да тражи и очекује, као и шта треба пронаћи у њиховом стваралачком поступку као изузетно и трајно лепо. Нама се чини да је, због тога, и из других необјективних побуда, Б. Николић често био тумачен и оцењиван погрешно од наше позоришне критике.

Николић уме да, са лепршавом фантазијом и сложенешћу свога унутрашњег живота, верно дочара виолентне типове, затим вечито усплахирене занесењаке, уопште типове са јаком духовношћу, позитивном или негативном, или такве чији је унутрашњи живот јако контрастиран и рељефан. Он уме да им улије снаге и здравља. Та чињеница је довољно убедљива, да он располаже са разноврсним, сложеним унутрашњим животом, необично јасно диференцираним, крепким и полетним. Крепка и увек некако поетски усталасана природа, јака енергија која се разлива у сваком његовом изразу, блиста се, напреже, плане и прокључа једном снагом индивидуалности, тако својствене и изразите. Николић је за више од једну деценију после рата непрекидно у првом уметничком плану наше сцене, које му заиста припада и по вредности и његовим вишеструким способностима.

Николић је, најзад, неколико година председник Глумачког удружења, на којем се положају свесрдно и с љубављу залаже за сталешке интересе својих колега, бранећи један позив с ауторитетом и умешношћу. Захваљујући његовом упорном старању и залагању многа професионална глумачка питања су успешно решена, а глумцима и њиховом Удружењу је осигуран угледан социјалан ранг. Он је у тај посао умео да унесе воље и амбиције и да се не поведе за котеријашким сугестијама.

Душан Раденковић

*Пријатељу и колеги
Ђорђу Обрадовићу, њроф.*

Постоји изванредан жанр и у њему читав низ улога, које може да незаменљиво креира једино Раденковић. Изгледа чак као да су те улоге само ради њега и замишљене. И други су се, на осталим нашим позорицима, огледали у њима, али нико није могао да буде толико сјајан и стваран као он. „Човек с ногом“ (*Пути око светице* од Б. Нушића), Рама циганин (*У зајмицију* од Дојчиновића), и читава галерија сасвим сродних или подударних улога, оживљени су с неупоредивом снагом и с блиставим, здравим, крепким хумором. То су незаборављене уметничке креације, које улазе у најуспелију галерију уметнички дочараних типова. Али, с друге стране, Раденковић тумачи и херојске националне и романтичне партије (Станоје Главаш, Хасанага и др.), за које наше позориште, после Д. Милутиновића, нема праве и пуне замене. Отуда он обрађује скоро с подједнаком снагом комични и херојски репертоар. Та двојност јасно показује да су његове уметничке способности врло разнородне, богате и опсежне.

У комедији Раденковић обилује здравим и непресушним народским хумором са извесним фолклорним својствима. Он пресликава тип са свим контрастима психолошким и његовим интимним навикама, хватајући не само психолошке карактерне суштине, него и специфично спољне ознаке. То је, у исто време, и добра, простодушна, верна и типски документарна маска, са необично упадљивим и одговарајућим физичким изразима, колико и психолошки продубљена и изведена до танчина студија. Његово подвлачење извесних карактерних и типских црта, није никад на штету неопходне документарности, која је основ глумачке стилизације, него је најчешће тежња да се драстично уцели једна личност. Тако су упадљиве све оне сталне битности у типу, јасно истакнуте психолошким и физичким, чисто техничким радњама, које могу бити најчешће и врло виртуозне. Колико су ти типови стварни и документарни треба да буде најубедљивији доказ сама чињеница да остају незаборавни у успомени глумаца, свежи и као стално у нама присутни. Они у сећању постају скоро стварност. Неки помињу израз „високи хумор“ глумаца. Нама се чини да такав хумор постоји, али да се тај појам погрешно приписује у заслугу или ману глумцима. Високи или вулгаризовани хумор постоји у делу као творевина духа пипчјева. Не може се од глумца тражити високи хумор, ако га нема у том облику у делу, у улози, на основу чега се изграђује уметнички тип. Тај високи или обични, вулгарни хумор одговара степену развијености хумора у делу. Бесмислено је тражити од глумца оно што није у стању да створи сасвим независно од дела. Главно је стварно осећање хумора и

могућност да се буде забаван. Раденковић свим тим располаже, и то га, несумњиво, чини нашим узорним креатором. Али, успе ли се дочарати уметничком инвенцијом ма који од ова два хумора, нипошто не значи да је једно уметничко дело глумаца мање вредно од другог: питање је да ли су и једно и друго уметнички остварени. Сасвим је друго питање које ће нам се дело више допасти, да ли оно блиставог, вишег, спиритуалног хумора или оно вулгарног. То је већ питање личних наклоности и укуса, једно естетско-морално питање, а никако и питање глумачке односно уметничке вредности овог или оног дела.

Све ове комичне партије Раденковића немају елемент вишег хумора, јер тако нису ни замишљене од писаца. Те су личности фолклорно веродостојне, опсервиране у народу, отуда извучене на сцену. Он их даје у пуној психолошкој и чак физичкој стварности, без идеализовања и кињурења, управо онако како их је писац замислио, допуњујући их чак својим личним искуствима, осећајем и небаналном интуицијом. Ми не видимо могућност да би нам иједан пиранделовски, молијеровски, шоовски и тд. тип био овако стварно дочаран, уметнички пунији и изразитији као што су то типови, које с неупоредивом крепкошћу и неоодољивошћу хумора и моралних поента успева да дочара Раденковић. Ти типови су стварни, живи, неоспорни, а често и читаво обиље разних навика разнородних личности сједињено је у само једном. Та моћ вере, духовите и драстичне реконструкције стварности у једном типу иде у изредне евокаторске одлике Раденковића.

У херојском репертоару живо је испољен његов хучни и силовит темперамент, сав у робусним, јаким и широким акцијама. Висок и херкуловски крупан, снажан и стабилан, он је као створен за овакав жанр. То нису звучања, него громки покличи, то није више дах, него бурни шум, то већ више није узбуђење, него поама и бура. Тако његови типови имају заиста нешто циновски енергично, упорно и силовито. Они плене само својом појавом и широким епским и заиста херојским акцијама, у којима има много непоузданости, несаломивости, гвозденог и навалног динамизма. Треба тој уметничкој импровизацији додати још и његову громку, сугестивну дикцију, живу и орканску, маколико често и необрађену и сурову. Раденковић је непресушава творачка снага с којом добар редитељ може увек да направи необична изненађења.

Александар Златковић

Пријатељу г. Франи Алфировићу, ѿроф.

У карактерним улогама А. Златковић је у последње време открио непресушне уметничке способности, које су га заслужно уврстиле у први уметнички план наше глуме. Такво мишљење о њему тек је последњих година популарно. Ми смо, међутим, још раније то слободно тврдили, и данас се наше мишљење показало стварно. То је уметник који данас немало ужива неподељено дивљење наше публике и критике, уколико се њен суд последњих година може и сме да поштује. Нама се ипак чини да он није у потпуности и стварно протумачен и оцењен, најмање још његов оригинални стваралачки поступак, јер се сагледање у његову уметничку вредност увек вршило кроз извесни баласт празних и лаичких комплимената. Ови типови, које Златковић тумачи, у

основи су ексцентрични, али и трагикомични, полазећи са једног животног и психолошког мерила и оцењивања људских поступака. Ако ишта тражи савремену глумачку изграђеност и евокаторску свежину и небаналност, то су свакако оне улоге које у себи сједињују разностране црте. То су типови који који камелеонски мењају своја духовна обличја, своју моралну физиономију, егоцентрични, дакле, и сензационални у основи. Златковић располаже савршено сигурним, диференцираним и изграђеним изражајним механизмом. То је данас наш уметник који у изразу може да буде најразноврснији и најсензационалнији. Насупрот економичном у изразу он је ту врло обилат и разнолик, али нипошто не и претрпан и тежак. Јер је необично духовит начин његових откровења, изредно дотеран и сигуран његов стваралачки поступак, који настоји да изрази и јасно уобличи сваку појединост и црту карактера, да их контрастира, психолошки протумачи и конкретизује. Често извесне наочиглед ситнице постају читави психолошки проблеми, нешто што дубље и потпуније уцењује личности. То је извесни уметнички као аутомеханизам, као подсвесно испољавање личности, када поједине, скоро механичке радње, имају смисао најдубље проживљености и психолошке документарности. Добра је страна у његовом тумачењу што настоји да оштре и грубе настраности ублажи и што је могуће природније постави и среди. Када се не би усвојио тај поступак, сви ти типови би обиловали карикатурним грубостима и повредама уметничке стварности.

Код њега психолошко није нарочито истакнуто и осећа се такав тон и смер наметљивошћу. Он настоји да употпуни и оствари физичко обличје личности баш на основи психолошких суштина. Тако нема афектације и оне блутаве и дрске лажи и насиља, него на сцени делују особе са стварним или највероватнијим људским ликом, и из њихових радња, сваког видљивог израза и покрета, илуструје се њихов прави карактер. Отуда Златковић обраћа пуну пажњу на потпуност маске и сваке појединости на његовом телу. Неки траже нарочити психолошки тон који често компликује и отежава њихове радње и уноси извесну сувишну разблаженост, водњикавост и треперљивост. Он тај тон и раздешеност уоквирује у савршено уцељен физички и психолошки тип, изражавајући га у гесту, мимици и карактеру маске, тачним и рељефним.

Не мање је значајна и његова способност да буде сензационалан и забаван. Он то не постпже пролазним ефектима, него духовитим налазима све оригиналнијих изражајних средстава и диференцирањем начина и темпа игре и радње. Чини се да нико није у толикој мери у стању да скоро уритми ток глуме, да се осећа дамар, струјање, динамизам и смер акције. Осећа се таласање и прави смер радње и скоро физички јасно виде сва унутрашња збивања у његовим изразитим и дефинитивним покретима. У његовим евокацијама нема оних зјапећих празнина, опшгих места, нелогичности и недокончаниности: све се употпуњује и уцељује, не остављајући да гледаоци допуњују остало. Отада су сва његова уметничка дела уцељена и садржајна, и неодољива у сценском дејству. Она се угњездују, укоренењују у нашој свести, и тако остају незаборавна и неизгладива лепотом једне позоришне уметничке светковине.

Његова дикција није тонски толико пријатна; помало је фрикативна и запарана, али је психолошки врло изразита, језички и акценатски врло корисна. Често је, међутим, неупоредиво инвентивна модулација његове дикције прилагођена карактеру типа, и то у толикој мери изразита и специфична да се може узети као својствена

тумаченој личности, али и да се у том тражењу говорне истоветности остане у границама природности и сношљивости.

Златковић је заиста уметник из првог и највишег уметничког плана наше сцене, који је успео да омили и створи уметнички ауторитет за један тип људи у животу, које он свесрдно васкрсава на позоринци. Нама се, ипак, чини да се он још није појавио у једној улози, управо у потпуно својој улози, о којој обично сањају сви добри чаробњаци сцене, како би му омогућила да се у потпуности испоље његове лепе и озбиљне уметничке способности.

Љубинка Бобићева

*Г. дру В. Чајкановићу,
проф. Универзитета*

Бобићева се афирмирала после рата у улогама наивки, често изразито сентименталних, лирских или чак девојака скоро помушкарчених. У томе жанру она има, рекло би се, предност на југословенској позорници. Значајна је, несумњиво, околност да њу публика необично воли и да је на њеним вечерима у стању да напуни кућу и без много рекламе. То није свакако олако стечени и површни успех, него томе треба тражити узроке у самом жанру њених улога и, на првом месту, у начину како их она креира. Те улоге и нису од високе уметничке и моралне вредности саме по себи, али је уметнички и увек мајсторски и господарствен начин њене глуме. Не једанпут замерало се управи што се њене уметничке способности искоришћују само за тај лаки и пролазни, сезонски репертоар. Пре свега, ни један од тих комада (*Скамјоло*, *Мала Бираћи*, *Пеј, срце моје*, *Послењи лорд*, *Црквени миш* и др.), у којима успешно дебитује Бобићева, није сувише слаб, поред низа других поратних комада, протутњалих на нашој сцени, који се опет свесрдно толеришу, нити је, с друге стране, немоћан да пробуди и задржи интерес људи, него напротив. То су обично, и код нас као по правилу, надувена мерила позоришних рецензата, који немају довољно укуса да процене њихову праву вредност, поготово позоришну. Пре свега, то су комади са изразито позоришним интересом. Има комада од стварне, па чак, и врло високе уметничке вредности, али немају пуни позоришни интерес, насупрот онима мањег или чак, слабог уметничког значаја, али су од изредног позоришног интереса. У једном случају чак замерке што се Бобићевој поверавају такве улоге су савршено бесмислене, наивне и у правом позоришном схватању незналачке и неодмерене. Ако једна улога има услова да буде предмет уметничке креације глумца и њиховог пуног интереса, сасвим је споредно да ли су тај комад или та улога уметнички високо надахнути. Дobar уметник од таквих улога направиће високо уметничко дело, не мање значајно од оних из Шекспирових трагедија. Ако шта треба респектовати, онда је то несумњиво само уметничко дело глумца. То има интерес за позоришног рецензента. Дobar глумац од слабе улоге ствара своје уметничко дело, као што слаб глумац може да упропасти и најбољу улогу из најбољег комада. Јасно је, несумњиво, колико су те примедбе на рачун Бобићевих улога неумесне и безобзирне. Нека се не заборави: постоји у инсценацији комада, пре свега, уметничка стварност и дело

глумачка, и то треба да буде предмет позоришне критике. У конкретном случају, да ли је и колико Бобићева успела да дочара и уцели извештај тип и да тај тип као глумачка креација им уметничке вредности.

Три одлике Бобићеве треба јасно и без заблуде обележити: непресушна инвентивна снага, управо смисао да увек буде разноврсна у улогама које се, како су изграђене, једна од друге пресликавају, имагинација, сигурност у испољавањима и савршено минициозна глумачка изграђеност. Те изредне особине, с којима Бобићева богато располаже, чине је непресушном, неодрживом и чак неопходном атракцијом наше сцене. Она уме да да потребан тон у инсценицији, као што може да савлада и за себе обилато привеже интерес публике. Живахна и богата темперамента, са извесном љупком помушкарченошћу и топлином, у којима има и граница и потребне мере, полетна до несташлука и забавна до хумора, Бобићева је заиста могла да буде лако занимљива и издашна атракција београдске позорнице. Њена инвенција је врло креативна, тако да је у стању, без великог напора, да буде врло разнолика у гесту, тону и психолошком изразу, макар да су све те њене улоге једнообразне. Та способност за укусне и духовите сензације уметничког дочаравања лежи у њеној стваралачкој инвенцији, у вазда будном и уметнички радозналом духу. Али, уз ту особину, сједињена је и друга од извесног значаја за позориште: сигурност у глумачким испољавањима. Бобићева увек да влада собом, осећа интуитивно све што се може остварити уметничким напорима на сцени и вазда с мером обуздава или искоришћује своје способности. С том сигурношћу је нераздвојна способност да целокупној сценској радњи да потребан темпо, тон и смер, не испадајући никад из могућих и логичних оквира, чак и у тренуцима распојасаности њене живе фантазије, али и не остајући круто респективна за извесну формалистичку сценску проблематику. Она је природна и стварна, колико је и савршено слободна у евокацијама тако да се њена студија заснива се на крутој дисциплини и поштовању строгог реда и мере, него на интуитивним продубљавањима и инвентивним глумачким открићењима.

Трећа одлика њеног уметничког значења је беспрекорна глумачка изграђеност и уцељеност с оним што би неки назвали богато осећање позива и искуство сцене. Бобићева је срећан глумачки талент са необично свестраним способностима. Њен гест је произвољан, али разнолик и природан, њена појава и тип веродостојни, дикција чиста и коректна са потребним модулацијама гласа, па чак и „ачењима“ условљеним улогом, психолошки тон у већини стваран, а цео њен тип, у најуспешнијим обрасцима, несумњиво је животан и документаран.

Нека се опросте све пролазне произвољности, често и ачења не увек по високом уметничком плану, помало и манир због једнообразности њених улога, чак и претерана импровизација, која је каткад и генијална, Бобићева значи једну позитивну и снажну уметничку вредност наше сцене, једну богато надахнуту глумицу са којом се може много да постигне. Насупрот примедбама које су досад чињене и управи позоришта и њој, било би неопходно пожелети да се Бобићеба искоришћује и у другом жанру улога, можда чак и салонском или лакшем драмском, јер са уметницом таквих квалитета и њене уметничке поузданости и осећајности може се са успехом покушати и на другим странама. Али, уметничка мера, коју је она остварила у своје досадашњем репертоару, ма колико небо разноврстан да јој пружи могућности

ширих уметничких потхвата и сензација, неоспорно је неприкосновена, права, потпуна и висока уметничка мера и стварност. Бесмислено је и претенциозно, као што се код нас чини када су у питању наши домаћи уметници, сувише подизати и надувати критичка мерила. Мала дражесна глумица „Боба“, како је у милошти зову, увек је умела да са сцене занесе, раздрага и заплени.

Андреја Ђурчић

Пријатељу Андреји Савчићу, љавнику

Карактерне улоге, и у нашем и у страном репертоару, Андра Ђурчић, дугогодишњи члан сарајевског позоришта, који је с нашим старим глумачким нараштајем, такође, преживео читаву одисеју по провинцији, настоји да поентира једном резонерском цртом. Такви типови, у његовом тумачењу, увек остају природни и стварни, у логичним оквирима, без сувшних гестова, скоро једноставни. Они се не компликују, него дају у јасној и једноставној стилизацији, увек разумљиво и прецизно. Баш због такве природности Ђурчић се лако утелотворује у своје типове и успева да буде истинит. Та једноставна природност и типска подударност, без много изражајних средстава, изразито су реалистичке црте, својствене оном старом глумачком нараштају, који је успео да се допадне оном изредном простотом и чистотом израза, да са болећивошћу живи у лепотама свога мучног позива, који се никавом лепотом не искупљује. Он се на сцени понаша као у својој кући, без усиљавања и непотребног оптерећавања.

Ђурчић негује и карактерне улоге наших патријархалних и оријенталних средина (Хаџи Тома у *Кошћани*, Хаџи Замфир у *Зони Замфировој* и др.). И ту се испољава узорна мирноћа и једноставност, али се осећа непосредност и преживљеност у евокацијама. Он ту уме да буде поетски убедљив, и психолошки илустративан кроз битне ознаке једног типа. Сваки његова радња је природна и ненамештена. Као да се све збива на његовој физиономији у којој има много добродушности и питомости, у оним интимним малобројним радњама и неусиљеној, сасвим природној дикцији. Други у тим партијама прелазе у патос, постају узбурканији и несталоженији. Он остаје тих, нарочито узбудљив у једној еротичи, која се не размеће и не расплињује, него успиње и трчи у самоме себи. Ђурчић ту егзалтацију изражава у пригушеној узбурканости својих чула и као дискретном померању психолошког у дикцији, извесним душевним сенчењима благим и стишаним. Кад је већ поменута и дикција потребно је рећи, да он говори заиста врло природно и тачно остајући при једном природном тону и току какви се чују у животу. Отуда у целокупном његовом уметничком стварању има фамилијарности, која је психолошки истинита и допадљива, нешто, несумњиво, нагонски искрено и некомплицовано што је на сцени обично предмет наше пажње. Наши глумци не треба силом да излазе из тих једино спасоносних и стваралачких оквира који их стварају у тренуцима распојасаности и извитоперавања. Мера, лепа, духовита, складна и пре свега стварна мера треба да буде закон њихове уметничке природе. Ту меру Ђурчић има у лепом облику, иначе тако неопходну за карактерне партије, које тумачи са успехом.

Ђурчић је најбоље године провео у путничким трупaма заједно са својом супругом Зором, када му се, заиста, дала прилика да, поред наших одличних уметника, који су такође ту почињали, научи много корисне ствари. Као путнички глумац, залазећи у наша најзабаченија села и паланке, упознао је разне средине и типове, али самим таквим радом стекао и заслуге културних и националних прегалаца. Ти стари глумци данас полагаано, нечујно ишчежавају са једним заиста уметничким страдалничким крстом, с којим су кружили и крстарили по нашој земљи, да се такорећи у последњим тренуцима, скрасе и згреју под стрејом наших позоришта, скромни и као већ свим задовољни. У сарајевском позоришту Ђурчић ради већ једну доценију као један од најстаријих и најсавеснијих његових чланова.

Фран Новаковић

Другу инж. Милошу Савчићу

Неколико последњих година убедљиво и снажно се испољио заиста блистав таленат Франа Новаковића. Ретко се који наш глумац тако брзо и сигурно пробио и освојио наклоност и позоришне публике и једнодушност критике, макар и онакве каква је данас. Он показује фину техничку израђеност, заокругљеност, једну примерну уметничку дисциплину, изредну инвенцију и духовитост у којима се блиставо открива уметник од дубље осећајности и интелектуалне довитљивости. Није се одавно на нашој сцени видео глумац чији би сваки потез био толико смишљен, дефинитиван и сензационалан у добром значењу и за који бисте увек могли да нађете психолошког и дубљег основа и оправдања. Све је у његовом изразу тако веродостојно и толико коренито уврежано у његовом срећеном унутрашњем животу. Јер је тако сукцесиван, природан, логичан и дубок извор и ток његових уметничких испољавања, повезаних и садржајних, верних и стварних. Али, није се заиста одавно ни тако правилно, чисто и природно говорило на нашој сцени како се могло да доживи у пуној мери поред Новаковића. Његова дикција је врло течна, звучна, сочна, тачно наглашена и психолошки адекватна. Иако није тонски нијансирана та дикција је ипак врло гипка, хармонична, топла и изражајно рационална. Јер нико, ваљда, не зна да тако економично и рационално искоришћује своја изражајна средства као он. У томе већ огледа се уметник у кога су унутрашње особине срећене, сталожене и диференциране.

У карактерним улогама, изразито драмског жанра, он је до сада извајао магистрално не заиста тако обилату, али квалитативно често неупоредиву галерију типова. Његов Тамиз – помињемо само то узгредно – био је најсјајније изражен тип у *Топазу* М. Пањола. Тајна његовог успеха, са осталим убедљивим глумачким предностима, несумњиво је баш у тој поменутој економији и рационалности израза, у способности, која је својствена само добрим уметницима, да са минимумом напора и утрошка снаге постигну максимум ефекта и успеха. То је оно што бисмо препоручили сваком глумцу: да уме, у свакој прилици, да влада собом. Код нас се напреже и успиње, разбацује и оптерећује немилице тако да се тешко одржава потребна мера, остаје можда строго у оквиру типа, а тешко се успева да одржи тон до краја, када се

обично клоне од изнемоглости и захуктаности. Мера и самосавлађивање су изредне одлике у психологији глумачког уметничког стварања. То нарочито обележава стваралачки поступак Новаковића.

Његов изражајни поступак је примерно упрошћен. Све се збива на његовој физиономији, тако покретљивој и финој и у психолошком вајању дикције. Његови типови су најшће интелектуалистички, не толико проблемски колико резонерски у суштини. Отуда се више ангажује духовна садржина уобличена врло стварном и стилски израђеном мимиком, дикцијом и гестом без сувопарности и афектације. У његовој узорној мирноћи почива извесна, речита, снага. Психолошки моменат истакнут је с мером и укусом, с једном осећајношћу изворном и природном, која се не размеће и не разводњава. Новаковић је изразито реалистички глумац са извесном класичарском сразмерношћу и срачунатошћу. То га и обележава као уметника од fine дисциплине, осећања мере и склада и од уметничке свести.

Деса Дуѓалић-Недељковић

*Г. др-у Косићу Луковићу,
бившем директору „Времена“*

Читаву деценију после рата Деса Дугалић је била неопходна за београдску позорницу, али сигурно и њена неисцрпна снага и драж. Салонске љубавнице, какве партије тумачи, у нас су пре рата имале увек изредне протагонисткиње и није се чак у њима оскудевало. После рата, то постаје, у невољи, скоро проблем, који, ни после читаве деценије, није коначно решен. За свако велико позориште, као што је београдско, потребан је шири избор. Није боље ни другде, особито у провинцији. Мери Потхраска, Јоланда Ђачић, Мира Коретић-Јевтић, Лепосава Коларевић, Деса Марковић, Зора Црногорчевић и др. представљају у провинцији, ван Београда, главне снаге у овом жанру, најзад глумице, које су, каткад, успевале да се обележе лепом и стварном уметничком мером. Услови, неопходни за овај жанр, често су врло категорички, па је сасвим разумљива ова упадљива оскудица у протагонисткињама. Ти услови нису, како неки мисле, идеалистичко-платонистичке природе, можда потреба да се буде леп, колико неопходност нежне осећајности, урођене финоће, психолошке гипкости и диференцираности, непосредности, топлине и, ако хоћете извештан еротички моменат, оно што данас кружи чаршијски под именом „секс-апел“.

Деса Дугалић је наша најбоља салонска протагонисткиња после рата. Она је извајала пластично врло богату галерију љубавница, које ће остати љупке и незаборавне у нашим успоменама, најлепши осећајни изливи, пасажи на нашој сцени и у нашем интимном доживљају. Лакоћа и непосредност проживљавања, нежна, претежно лирска осећајност, која не прелази у водњикаву флуидност и чулну разбољеност, богатство унутрашњег емоционалног и интелектуалног фонда, интелигентно продубљавање и растресење драмских психолошких суштина, апсолутна природност у тумачењу и нарочито њој својствена ведрина, која прелази у жив духовни полет и хумор лепог стила, уопште онај неодољив и тако блистав ентузијазам – осветљују њен заокругљени уметнички лик. Када би се све ове одлике анализовале,

увидело би се да је неминовно препоручују у први и високи план наше уметничке глуме.

Она с неупоредивом гипкошћу продира у најзамршеније моменте психолошке салонске драме, са живим смислом да подвуче све fine caprise и парадоксе радње, дајући се у једној богатој осећајној варијацији, топлој и поетски егзалтованој. У евокацијама се испољава често блистава и нежна осећајност, која је до танчина проживљена и култивисана, лишена бљутавости, опширности, опорости и вулгарности и оне водњикавости сентиментализма, тако, нажалост, редовним на нашим сценама. Та способност да се у свему и до краја одржи укусна мера својствена је само уметницима од духа и културе унутрашњих својстава, а та диференцирана палета израза, жива и светла, заснива се на богатству и садржајности њене духовне и осећајне виталности. Тумачења Дугалићке су најчешће убедљива, стварна и духовита, јер је у њеном стваралачком поступку врло јака моћ личне контроле и тежња да се свугде и увек одржи укусна и прикладна мера. Отуда, у свему, поред истинитости, има много непомућености и свежине. Тај критички дух и природност су изредне одлике добрих уметника, јер то помаже да се увек остане у тону, оквиру улоге и комада, и да се буде небаналан. Кроз њено тумачење веје изванредан особени дух и смер, који чине чак извесну специфичност у њеном стваралачком поступку: то су присна, скоро фамилијарна, али фина и сензибилна ведрина и уметнички хумор, који њену глуму чине увек свежом, полетном и као одуховљеном. Она је увек тако fino и раздрагано раскликтана, треперљива и као усплахирена. Њен дах је немиран и испрекидан и тако особен у једном сукцесивном проживљавању и у лирским изливима.

Њена дикција је заиста знатно аспирирана и као ужурбана, али је интелигентна, крепка и психолошки тачна. Осећају се јасно реченични периоди и изванредан као у ритмљен ток у тој дикцији знатно топлог и сугестивног еротичког флуида, који одише неодољивом дражи и замамљивошћу. Баш тај изузетно фини и укусни еротички моменат као да устрептава њену уметничку осећајну префињеност и егзалтацију. У изразито француској салонској драми и комедији, које обилују пасионираним козеријама, она уме тако вешто и духовито да подвуче све оне психолошке caprise и парадоксе, да их растресе, одухови и оживи, и да говори са извесном изредном и небаналном пасионираношћу. У егзалтованим француским комадима Дугалићка показује фини и благу еротичност, која се разлива лепим поетским caprisima, крепостима и треперењима. Она уме тако живо да се пода једном даху и једној чулној јези. Она је најчешће један непресушан занос, једна галантна забава, једна нежност, једна, најзад, духовита и интелигентна, глумица наше сцене, на којој и иначе нема тако много и често правих и топлих лирских оаза.

Раша Плаовић

Г. дру В. Ђоровићу, проф. Универзитета

За неколико последњих година Раша Плаовић се сигурно афирмирао у првом уметничком плану наше глуме. Извесне улоге само је он у стању да оствари у потребној уметничкој мери. Хамлет, Фауст, Освалд, Леон у *Глембајевима* Крле-

жиним итд. – то су тешке партије у којима је Плаовић снажно испољио своје вишеструке и однеговане уметничке способности, али се и јасно показало да је незамењив у том жанру. Све те улоге најчешће су синтеза свих типова и имају неодољиву драж и увек идеалну привлачност за глумца. Али, безмало, оне откривају и обиље тешкоћа и искушења за добру уметничку евокацију. Све оне, да нађемо термин, имају изворну естетско-филозофску основу и многе појединости, психолошке и техничке природе, које им умањују знатно прави позоришни карактер. Отуда и ти комади и те улоге имају више дражи када се читају, него у инсценацији у којој знатно изгубе у својој изразито естетско-филозофској основи и вредности, јер тако добијају више материјални и конкретни изражајни облик. Уметници, којима се ове тешко улоге поверавају, треба да су довољно свесни свих ових тешкоћа, али и да је њихов унутрашњи живот довољно диференциран, сређен и богат. Они чак треба да буду, по својој природи, наклоњени извесној естетско-филозофској контемплацији. Ако то није неминован услов, свакако је драгоцено и богодано својство једне уметничке природе. Осим тога, захтева се једна несумњиво продубљена, гипка и садржајна, емоционална виталност и не мање духовна рецептивност и смисао за анализу и духовиту евокацију, за коју сви нису, чак и добро даровити, довољно способни. Нама се чини да је за овај жанр чак неопходна и најзначајнија та урођена снага и смисао естетско-филозофског осећања и анализа, поред безусловних захтева оштре и гипке интелигенције и културе.

Раша Плаовић у потребној мери, често баш и у најбољој мери, која се условљава за добру глумачку евокацију, испуњава те вазда тегобне услове, без којих су многи били увек испод висине једног уметничког задатка. Пре свега, то је изредно даровит глумац, код кога су све глумачке особине убедљиво развијене и формулисане. Интелигентан, добро интелектуално образован и у већини формиран – он је с успехом свршио филозофски факултет – са имагинацијом врло гипком, стваралачки надахнутом и небаналном, са необично устрепталима унутарњим животом, који се прелива финим психолошким каприсима, са оним нарочито истакнутим, нагонским, интуитивним естетско-филозофским осећањем да се истакну контрасти и одржи једна сигурна контемплативна основа, поетска и филозофска у суштини, топао и полетан Плаовић је уметник са дефинитивно устројеним уметничким својствима. Поред свега тога, треба нарочито подвући ванредну сигурност, разноврсност и његове гестикулације и ону често префињену мимску израђеност и небаналност, ону, најзад, тако речиту, сликовиту и скоро драстичну физиономију, која је сигурно нешто најстварније у његовом уметничком стилизовању, али и нешто најбоље што се може видети на нашој сцени. Изван свега за дивљење је способност његовог најдубљег уживљавања у улоге, али свестрано и потпуно удубљавање, стапање у један тип. У евокацијама осећа се преимућство естетско-филозофског и емоционалног испољавања, који чине специфичну црту у његовом уметничком стварању. Нарочито је убедљив и искрен у оној сензибилној, скоро нервној уплахирености и егзалтације, који се испољавају у сваком његовом покрету, уздрхталом и узбуђеном. Та фина распеваност чула показују да се ствари дубоко, потпуно и свестрано проживљују.

С друге стране, тежња да се свакој естетско-филозофској емоционалној суштини нађе конкретан, али гибак и слободан изражајни облик јасно уверава да је то уметник од fine уметничке дисциплине и стваралачке свести. Неки мисле да у основи

Плаовић није срећен и да се и данас формира. Пре свега, не би било похвално када би се остало код једног стања и када се не би показивала стваралачка воља и амбиција да се увек додаје све новијим и крепкијим језама и откровењима. То је она стваралачка пожуа, да је тако сликовито назовемо, која, и у најбољем случају, чини творце увек полетним, амбициозним и као подмлађеним. Али, у суштини, овај њихов закључак има другу, и то врло погрешну, незналачку и недуховиту поенту, која је опет производ њиховог неосећања сцене и несхватања психологије уметничког стварања глумаца. У ствари изражајни поступак Плаовића је интуитиван, неконвенционалан и слободан, заснован на том естетско-филозофском и осећајном смеру, који није и не може да буде вечито постојан и математички нормиран. Њему се не прилагођују карактер и облици типа, него тај стваралачки „тоналитет“ и смер следе те ознаке. И сасвим је појмљиво да се увек траже небанални и сензационални изрази. Тако се има утисак да у њему нешто стално кључа и никад не превире, што је у ствари непрекидна тежња да се постигне нов уметнички оквир и тон психолошки. У томе, дабогме, не треба нипошто видети несталоженост или пометеност уметничке природе, него неодољиву тежњу да се потпуно, свестрано и дубље ангажује. Нама је та црта његове уметничке природе колико драга толико и снажан доказ, да су све евокације Плаовића производ целе његове уметничке битности треперљиве, животне, стварне и увек психолошки и уметнички документарне.

Плаовић у карактеризацији типа показује често склоности за симболизовањем духовних појмова, а у целом изражајном поступку, јер и у уметничком делању глумаца постоји извесни свесни али и механички поступак, осећа се живо настојање за одуховљавањем личности. Тако су његови типови у пуној мери фина и као одуховљена бића, која често условљавају интелектуални и осећајни напор да се доследно разумеју. Особена је и његова дикција, сувише психолошки надахнута, али често и једнотона, јер се увек повлачи извесни као мрачњачки и суморни тон. Може се, дакле, говорити о извесном маниру, који, међутим, није ни несносан ни лажан. Ништа, изгледа, није толико природније је упливније колико та дикција пуна језе и душевне суштине.

Плаовић се огледао и у режији. Његово постављање *Немање* М. Цветаћа и др., са извесним не заиста довољно јасним тежњама ка историјском натурализму значи занимљив оглед, у којему су се испољиле и његове редитељске могућности, погрешно, скоро злобно, али у сваком случају незналачки протумачене од савремене позоришне критике, највећим делом. Они су ваљда хтели да слабости Цветићеве, као драматичара, упишу у грех Плаовићу, мада је овај успео да један слаб и дилетантски, али сценски занимљив комад учини сношљивим и чак забавним.

Никола Гошић

*Пријатељу г. Александру Јанковићу,
суд. кай. I кл.*

За карактерну комику Никола Гошић је данас сигурно незамењив глумац. Неоспорно је да истински комичари треба да у својој уметничкој природи имају извесног

урођеног смисла за хумор. Ту инстинктивну подобност за хумористичне каприсе Гошић има у пуној мери. Али, док други, такорећи, самом својом природом тумаче комични тип, у њега је то комично осећање виши креативан појам. Он делује хумористичном основном своје природе, али и те необичне доживљаје разрађује и комбинује уз сарадњу и других изражајних средстава и могућности. Гошић је очевидно креативни комичар, који се не задовољава само најопштијим ефектима, исто тражи нове сензације и могућности да засене и раздрага. Способност да буде забаван, да раздрага и бурно насмеје својствена је само духовитим уметницима у изражајном дејству. Бити духовит није нипошто остати у кругу баналних сензација, понављања и у једном конкретном и оскудном низу израза. Истински духовити глумци заснивају своју снагу баш на тој диференцираности, обиљу сензација и на креативним способностима. Такве је природе и његова духовитост, творачка и навална. Специфично је у његовом комичном испољавању оно здраво, чисто, изворно, управо нагонско осећање хумора, које се брзо шири као зараза, плануло неочекивано, али и неодрживог дејства. Његов хумор је, ипак, у суштини једноставан, неафектован, сав у беспреторној и срдачној простоти израза, и зато баш документаран, хумор људи способних и као рођених да буду неодрживи и забавни.

Особена је, у његовом тумачењу, извесна лежерност и немарност, у основи врло природне. Тако се има утисак као да се те сензације, сва та ванредно обилата и вешта комична стилизација долазе саме од себе, нижу се, надовезују скоро аутоматски. Овај изражајни комични аутомеханизам, у основи слободан и као независан од његове воље, нешто је изредно животно и јасно у његовој глуми. Гошић се, у своме жанру, лако и сигурно снашао у нашој и страној комедији, колико и у оним панорамским, оркански хумористичним „Нушићијадама“ (Јованча у *Пути око светиа* и др.). Није ли то доказ да су креативна снага и инвенција Гошића заиста неисцрпне? Он уме ванредно живо да изрази ону прециозност, лаж и површност монденског комичног типа, колико и тврдоглавост, шеретлук, перверзност, с једне, или простодушност, лакоумност, несмотреност и простоту наших типова, с друге стране. Ако се икада грохотно смејало, то је сигурно у тренуцима када је Гошићу полазило за руком да буде најживља и најлепша атракција. Ти часови хумора остају ненадокнадиви у својој стварној, природној и здравој комичној вредности. Његове комичне импровизације су вазда спонтане и природне, гипке и сугестивне. Његов Жорж Данден, с једне, и, рецимо, Јованча Мицић, с друге стране, дочарани су са аутентичном снагом, с подједнаком снагом, израђени с једним богатством фантазије, обиљем духовитих израза и сигурно неупоредиво природно. Та два типа, не спомињући остале не мање вредне, у суштини сасвим противуположени, представљају две уметничке творевине, које улази у галерију најуспелијих глумачких скулптура. Сви типови, које је креирао Никола Гошић, остали су незаборавне маестрије у успоменама, публике у оној пуној мери у којој се још и данас, после толико година, препричавају најуспелије креације наших давно упокојених комичних „асова“ сцене. Нису ли те неизгладиве успомене, типови који никако не излазе из наше свести, поуздан доказ да су те творевине истински уметнички надахнуте? Није ли то, најзад, исти случај као и с једном добром књигом, уметничком сликом или скулптуром, које, једанпут прочитане или виђене, остају као и уметничка дела глумаца незаборавне? А ту снагу, непресушну и изворно

јаку, да буде животно стваран има у јакој мери Никола Гошић. Ученик, углавном, пок. комичног барда и глумачног боема чича Илије Станојевића, Гошић је примио све оне позитивне и здраве особине добре глуме.

Тода Арсеновић

Г. Дим. Д. Живаљевићу, адвокату

Лепе појаве, с крупним и светлим очима, у којима има извонредно плаховитости, с оним изразитим потезима око уста, живе и плахе природе, Арсеновићка има најважније услове да буде предмет пажње на сцени. Она улази у онај круг наших уметника који су увек показивали много смисла за национални, расни тип и израз. Наше ћудљиве жене, често и оне лирски надахнуте, каткад и с херојско-епским својствима (Чучук Стана, на пр. и др.) афирмисали су се у пуној мери у њеном тумачењу. Она уме да у њих удахне животне енергије, да их учини блиским и стварним. Али, изван тога смисла за стварност, у ње је јако и често претежно епско-лирско расположење, које знатно поетизује њене типове. Отуда у њима има много топлине и нежне осећајности, благе усплахирености и свежине. Способна да за тренутак буде блага, кротка и поетски надахнута, Арсеновићка је не мање готова да плане и разнесе се у општој раскликталости, кроз коју се преноси један топао и свеж крик плахе женствене природе.

Она има изредну интуицију за дикцију, чисту, јасну и животну, често поетски, музички обојену. У тој дикцији као и у самом стваралачком поступку, с оним осетним лирским психолошким подвлачењима и разнеженошћу, има знатно укусне романтичарске боје, извесног патријархалног даха и духа, нечега домаће присног, бајковитог мириса лековитих старинских трава, у чему има тако много поезије и природности. Арсеновићка, осим тога, и лепо пева. Њене услуге су и раније, као и данас у комадима с певањем, које још одржавају овакве глумице, биле доиста ненадокнадиве. У таквим комадима изградила је галерију драгих народних типова с истим залагањем и полетом као и оне у модерној драми, који јој нису измакли. Њен звонак, топао и пријатан глас има тако много звучања, дражи и свежине у комадима с певањем, у којима су она и Милева Бошњакковић, у последње време, две најживље и најдраже атракције, две дражи и две неопходности, од којих је Арсеновићка она најнеопходнија и напунија.

Дује Билуш

*Г. Светиславу Петровићу,
књижевнику*

Драмски првак сарајевске сцене, Билуш је, несумњиво, неоспорна уметничка снага, која има свој високи ранг. Оно што је Раша Плаовић за београдско то је, свакако, Билуш за сарајевско позориште, незамењив и ауторитативан у своме жанру. Интелигентан, духовно гибак и разноврсно устројен, с јаким анализаторским сми-

слом, живе, полетне и увек творачки надахнуте фантазије, поетски, претежно лирски обојен, минуциозно израђен је тачан у изражајним поступцима, Билуш је уметник који сва своја уметничка уобличења и тражења заснива на психолошкој реалистичкој студији и широком, слободном инвентивном грађењу.

Он је у основи блага, нежна лирска природа, еротички обојена, способна да се неодољиво усплахири и егзалтује, уздижући се до епских узмаха. Сав његов поступак је у психолошкој и емоционалној стилизацији. Он не воли круте формуле и интелектуалистичка спрезања и тегобности, готов да се увек испољи у поетизованим, али психички уравнотеженим суштинама. Отуда су његови типови нервно и емоционално трептави, скоро флуидни, меки и топли, крепки и психолошки изворни. То су одуховљена бића, психолошки нарочито живо и драстично симболизована. Због првенствено емоционалног поступка његове личности су највише сензибилне, духовно и изражајно гипке; осећа се по свему како се неодбрањиво и логично утапају у психолошки симбол и изванредан унутрашњи самопрегор.

Билуш уме нарочито снажно и непосредно да изрази еротичку грчевитост, оно сагорљиво пијанство чула, скоро до духовних и моралних језа. У томе испољавању зрачи се не мали подсвесни активитет. Све су то особине уметника диференцираног, психолошки и естетски култивисаног и уобличеног. Није ли то доказ да се у суштини има јаког стваралчког нагона, који уме да употреби и, пре свега, зна природно да изрази. Он је најстварнији у естетско-филозофским моментима, када се живо испољава сигурни и духовити анализаторски смисао. То су momenti његове духовне виталности у којима показује способност да се прибере, среди и делује извесном узбудљивом сталоженошћу и мирноћом. Или, с друге стране, у евокацији патње, када снажио избија његова емоционална узбурканост, никад нагла, груба или хучна, него сукцесивно навална, са оним појачавањем или ублажавањем тона, са изразитом психолошко градацијом. То су momenti његове осећајне ганутљивости и разнежености у укусној и стварној мери.

Билуш располаже с врло надахнутом и творачком фантазијом, која се живо испољава у оним обилатим појединостима и варијацијама уметничке стилизације, у оним скоро полутонским, дискретно финим преливима између два јасна и јача духовна стања, колико и у комбиновању спољних физичких израза гестикулације и мимике. Најзад, необично је упливна његова спољашња достојанственост, извесни ауторитет појаве, иначе витке, високе, гипке и озбиљне.

Његова креаторска снага огледа се у пуној мери у улогама које захтевају снажну психоанализаторску способност, када он има и довољно духовне и осећајне суштине, с једне, небаналности, фантазије и сензационалности, с друге стране. Способност да буде fino сензационалан, потресан, небаналан и нарочито изворан, дубљи у евокацији, психолошки аутентичан, с свим другим глумачким, чисто изражајним артизмом чини га увек типски и животно веродостојним, тачним и укусно природним. Бити стваран и аутентичан психолошки и карактерно сигурно су неопходни уметнички услови добре глуме. Такве могућности Билуш је утврдио у лепој мери. Он иде у онај омањи круг уметника, који су способни да савладају сва искушења у најстрожем плану глуме. Плаховит и поетски надахнут, медитерански топао и изражајно течан, Билуш, рођени Далматинац, сачувао је у својој уметничкој природи ону урођену и

необично драгу распеваност и узнемиреност свога романтичног ужег завичаја. У проблемским комадима, међутим, страним и нашим (Крлежини, на пр.), Билуш показује стварни и дубљи евокаторски смисао, продорност и гипкост анализаторску.

Дара М. Милошевић

*Пријатељу
Мих. Мојсиловићу, адвокату*

Ако је икоме успевало да сваки свој израз и тон одухови, да буде као прозачна и лепршава, увек егзалтована и треперљива, то је могла да постане у пуној мери Дара Милошевић. Драмске трагичне љубавнице, с претежно лирским својствима, особито оне из класичарског репертоара, она је васкрсавала с једном поетском надахнутошћу и еланом који су се преливали у топлој душевној и не мало музичкој симфонији речи и осећајних израза.

Битна ознака у њеном стварању је та поетска основа, претежно лирска. Тако увек настоји да у своје уметничке евокације улије што више песничке егзалтације и нежности, да их учини треперљивим и лирски одуховљеним. У том стварању осећа се лирска бујност природе и местимично блага, питома еротичка распеваност чула, увек осетљивих, као флуидних и разнежених. Та тежња за одуховљењем и стварних појмова и ублажавањем бруталних облика природе означаје њен стваралачки поступак као насушну потребу за симболизовањем. Али, да би симболизовање постало логичан израз природе и добило драстичнији облик, неопходна је јасна и упорна уметничка свест у стварању, која је у ње изразита и сталожена. Због тог симболизовања њена дочаравања су врло сликовита и речита, песнички слојевита и пластична, жива и убедљива. Поетски занос и елан у њеном изражајном стваралачком поступку не би се могли ни да замисле без извесне конкретне спољне суштине. Иначе, прешло би се у водњикаву разнеженост и болећиву разлученост. Али, она уме да поетској суштини нађе изражајни оквир, да је конкретније и сложи, као што песник своје доживљаје удахњује у произвољне техничке импровизације, никако у извесни догматички формализам, који би био на штету суштинског израза. Поетско надахнуће, претежио лирске природе, с вечито будним стваралачким интересом за изналажење контрастних суштина и израза с тежњом да се постигне потребан склад и хармонично деловање својствени су њеном стварању.

Њена дикција је заснована на ритмичком, музичком осећању. Она музички ваја фразу, истичући све тонске разлике, све психолошке парадоксе. Отуда, у њеном говору ими много звучања, распеваности и интонације, која је често сувише заслађена, али, ипак, нежна, топла, жива и искрена. То је усавршен говор у једном смеру поетске и музичке усклађености. Нарочито је жива и непресушна њена фантазија, која се као опија обиљем чаролија и шароликости, увек ведра, полетна, неспутана, а затим оно нормирано осећање за меру и склад, које је производ њене сређене уметничке природе и њеног поузданог уметничког укуса. Очеvidно је, дакле, да је њен стваралачки поступак заснован на лирској егзалтацији која сваки њен израз боји фином, претањеном осећајношћу и свежином. Све у њеном тумачењу трепери,

прелива се, све некако звучи и надпева се, све је, најзад, тон, склад и симболички израз. Она успева на сцени буде поетска бајка, која може са зачара, занесе и да се разлије у прегршт звучања и песничких слика. Толико је нежан и утаначен њен изражајни поступак, да заиста она значи једну љупкост и питомост наше сцене.

Сима Илић

Пријатељу Михаилу Шиоку

Најбоље године својих уметничких остваривања Илић је провео на сарајевској позорници, на којој и данас ствара, и пред ким се такорећи тек отвара једна светла уметничка перспектива, тако је управо још свеж и полетан. Још доста млад, перспективан, циновски крупан, плећатији и од Д. Раденковића, широких плећа, господарственог става, са крупним и изразитим очима, снажним и дубоким органским могућностима. Када корача по сцени има се утисак као да се угиба под њим. Сама његова појава има нечега неодољиво упливног и поузданог, извесног силног ауторитета, који људи обично и стварају за себе пре него што су почели да га речју задобијају. Нешто херкуловски силовито и неумољиво веје из његове огромне и господарствене појаве.

Сима Илић обрађује репертоар Д. Раденковића, карактерне и херојске партије. Нама се чини да је у херојским партијама један од најснажнијих уметничких евокатора. Сам поглед на његову појаву уверава нас да је за њих као предестиниран. Затим, његова снажна, скоро силовита, потресна, музички надахнута дикција, често помамна и мучно дирљива, на махове врло топла и питома, осим тога сигурност, ширина и епска магистралност његових покрета, са оном чудно речитом и грчевитом мимиком и ауторитативним држањем главе и рамена, живом радњом очију и наборима, као усеченим око усана, тако снажно оцртавају један громки херојски тип. Али, више него и то, значајно је и необично привлачно у његовом тумачењу оно вечито тражење духовних и моралних суштина. Просто је дирљиво доживети приказ када једна овако циновска фигура тихо, не спутано, него нагонски меко, питома и осећајно уме да устрепери, да се распе у сонорне и суморне акценте, па да изненада плане орканском егалтацијом и помамом, да заурла и зајеца. Та способност психолошког нијансирања, од благе, нежне исповести и нечујних шапата, поетски обојених, преко загрцнутих патњи и трагичних језа до шумних и бурних подвига сведоче да је у његовој уметничкој битности јака и непресушна емоционална суштина, врло гипка и рецептивна. Отуда је и његов стваралачки поступак емоционални пре него механички и интелектуалистички, дакле сасвим изворан и свеж. Контрастирање психолошки и у изражајним средствима, ту знатно и укусно упрошћено, чини да су његова уметничка откровења жива и разноврсна, динамична и полетна, очишћена од афектације и гломазности. Сећамо се врло живо његовог Хасанаге (у делу М. Огризовића), који је у основи карактера био епско-лирски тип, врло вешто и убедљиво диференциран, док је, рецимо, Маринко у *Ђиди* изразито драмски, са свим бруталностима и снагом. У првом случају је био трагичнији, уносећи извесну дирљиву и

мучну, паћеничку ноту у трагедију несрећне агнице, у другом силовит и напрасан, неодољив и буран.

Херојске партије у Илићу имају богодани тип. Он их тумачи на један савремени психолошки начин, претежно реалистички, ублажујући романтичарске поенте, које их често чине тешким, суровим и теретним. Његове услуге у томе правцу су респективне за свако наше позориште. Илић уме у своје евокације да унесе много језе, плаховитости, пркоса, силине и оне стихијске пометености, тако насушне у психологији изразито драмских и херојских партија.

Драгољуб Гошић

*Пријатељу Бори Јевтићу,
књижевнику и драматургу*

Изразито драмске карактерне улоге Драгољуб Гошић пуну деценију после рата носи без замене. То је изузетан тип света, који се испољава у извесном драматичном динамизму, својственом иначе стваралачком поступку Гошића. Његова одлична особина је у тежњи да се типови постављају на савесној и свестраној студији. Они треба да су тачни и формулисани у сваком изразу. У таквом поступку Гошића има, несумњиво, много уметничког академизма, који поштује и воли савршену хармонију израза. Отуда је Гошић уметник од беспрекорне дисциплине и уметничке свесности, сигуран, одмерен и скоро математички прорачунат у сваком покрету и поступку. Његови типови су резонерски логични, хармонизовани изражајно, уцељени и јасно формулисани, јасни и тачни у овакој акцији. Код њега и нема скривених и неодређених радња, него се све збива у симетричности и једној беспрекорној равнотежи између спољњег и унутрашњег испољавања. Он често пази како ће корачати, сести или устати, држати руке, радити с прстима, толико је та студија брижљиво и коначно постављена.

У суштини, он је склон драматичним моментима, извесној емоционалној експресији, грчевитој и јакој. Тада све у њему, рекло би се, трепери и прегрива се, све се збива по једном узбудљивом и силовитом току. Нико није ваљда у стању да тако очигледно и непосредно изрази духовну грчевитост и тегобности као Гошић. Он се тада сав ангажује: не зна се шта се више исцрпљује – да ли они узбудљиви, форсирани и устрептали покрети, да ли дикција, тада нарочито обојена и форсирана, или његова физиономија, која може да се сва згрчи и пластично, одуховљено преслика једно бурно стање. За сваки тај духовни импулс он има конкротазован, сигуран и фино усклађен спољни израз. Ни у том духовном узнемирењу не може се наћи распојасане панике, него извесне сукцесивне самопрегорности, тегобности и помаме, а која је производ постепених емоционалних прилива и уметничке самосвести.

Захваљујући лепим склоностима за психолошку и глумачку уопште студију, Гошић је најснажнији у евокацији специфичних негативних или чак и позитивних моралних и психолошких стања: грамзивости, лукавости, осветољубивости, ироничности, сатиричности, дубоке, али драматично изразите патње или савршене простосрдачности и безазлености. За свако од тих духовних и моралних стања Гошић прави савесну студију, успева да их изрази, утелотвори у тип, да постану његово

морално и духовно својство. Та стања он формулише врло јасно и пластичним евокаторским средствима, упорно се трудећи да их истакне и формулише, а не да их гледаоци сами траже и дочаравају. Ова прегледност, чистота и дефинитивност чине његове особине и свакако неоспорне уметничке одлике. Отуда су његови карактери час врло трагични у суштини, овде резонерски и интелектуалистички, тако специфични по изузетној психолошкој пометености и узбурканости.

У нарочите способности Гошићеве иду стварне могућности да изрази урођену, дубоку енергичност, жучност и срчаност људи, плаховитост њихових поступака, али не толико у спољним изразима, колико у унутрашњем прокључавању и снази. Осећа се често, по његовим намерно недоконаним, спутаваним, али прорачунатим спољним радњама, да се у њему нешто силовито и неукротно догађа, да букне и јурне, па се претопи у оно његово често изванредно треперење целе личности. Уопште, Гошић је уметник који уме најбоље да изрази јаке психолошке моменте, страственост, пасионираност, оне језе које потресају цело биће и од којих се обично данима пати и буде исцрпен и малаксао. Тако је његов израз прететежно психолошки драматичан, снажан и магновен, али увек хармонично, укусно и беспрекорно стилизован. Можда због тога и нема у њега дискретнијих психолошких осенчења у једној јакој и магненој експресији, која плане и неодољиво се расте.

Упадљива је, најзад, и његова ауторитативна господарственост, нешто респективно и неодољиво у појави. Не мање су снажне и психолошки мотивисане његове неме радње, можда најбоље и најупливније изражене неме радње на нашој сцени. У том ћутању и смирености има увек много изразитости и психолошке оштрине. То су врло духовите осећајне маистрије, засноване на једном психолошком динамизму који се испољава у сваком ма и најбезазленијем покрету и изразу физиономије. То његово ћутање често је у стању да објасни потку и загонетку целе психолошке радње.

Надежда Ризнић

Пријатељу Живоји Бермановићу, адвокату

Надежда Ризнић је вична и за салонске партије љубавница, али њена права вредност може се сагледати тек у партијама чисто драмских љубавница, у којима је тако убедљиво сједињен епски и лирски тон. Та мешавина епско-лирског израза је специфична у њеном уметничком стварању. У евокацијама глумаца могу постојати углавном три вида: или је претежан емоционални, нагонски или интелектуални моменат, када су искуство и вештина у пуном дејству, или је опет обоје складно сједињено у једну лепу и духовиту мешавину. У испољавању Ризнићке превагује емоционално дејство. Она је у суштини сензибилна, топла, устрептала природа. Та сензибилност, помешана с ненавалном, као уздржаном еротиком испољава се и у тону, самом хармонијском вајању дикције и у акцентуацији помало распеваној. Она уме необично стварно да изрази душевну патњу, дубоку и грчевиту. У изражавању патње и њеном уметничком стилизовању нема јој равне, толико се у свему буде једноставан и дирљиво искрен. Та је патња приметна и скоро физички доступна, час у њеном тужно осенченим очима, час у суморним набирањима физиономије, којој уме да да изузетан

психички израз, сада у дирљивом тону њене дикције или у оној беспрекорној усплахиреној радњи руку. Она је скоро неупоредива евокаторка људске патње, која као да веје по целој сцени и суморно се увлачи у душе гледалаца. А тада њен говор јечи суморном тугом, која је сигурно најречитији израз у њеном уметничком деловању. У тим суморним акцентима она ваја читаву скалу тонова, јасних и хучних лирских излива, у којима има много благе, fine душевности и дирљиве искренности.

Подвукли бисмо нарочито и њене неме, али неодољиво речите и разноврсне радње. Њено ћутање, у тренуцима патњом осенчених, пуно стравичности и језе, пуно неке спутане, укроћене снаге, која, пресахњује у једном самопрегору или ишчежава сенком у њеним погледима. Намах, она би се пренула и планула једном поетском узнемиреношћу, у којој блистају рески акценти њене осећајне природе.

Ризнићка глуми и говори интелегентно. Осећа се у свему уметница, која открива и размрсује многе тајне и тегобне моменте интелегентном продорношћу и гипкошћу духа и маште и која, најзад, све то уме да каже врло интелегентно и осећајно уверавајући да се добро разуме и осећа све што се саопштава. У њеним речима има ватрености и плаховитог дочаравања, местимично чак и патоса, али укусног, када се подаје чаролијама речи и замамљивости пипчевих сугестија у улогама какве обично тумачи. Нама се чини да у свима њеним евокацијама има много блиставе поетске егзалтације и разиграности, која се местимично прелива и стапа у благо разлучену еротичност, више питому, мазну страственост. То с осталим пријатним особинама увршћује Надежду Ризнић у бољи и тежи план наше глуме.

Владеџа Драгутиновић

*Г. Жики Милићевићу,
јеснику, редактору „Полијшике“*

Тешко је то бити у животу у пуној мери аристократа по духу, осећању, у сваком изразу људске природе, аристократа по савршеној хармонији свега у себи, отмености, префињености и чак логици те природе. Та беспрекорна усклађеност, одмереност и уљудност, сталоженост је господственост, духовна ведрина, и гипкост, добар и природан тон, који чине неопходне услове праве праве духовне аристократије, нарочито добијају јаку и неодољиву драж на сцени. Ако је ико ту својственост у највишој мери могао да присвоји на нашој позорници, то је свакако могао Вл. Драгутиновић. За првог драмског, салонског љубавника, кога креира, такви су услови неопходни да би се допао. Висок, усто са ставом стабилним и отменим, с дикцијом у којој има довољно плаховитости, гипка и усплахирена духа, способан да се пода разним психолошким стањима, жив, чак врло жив и духовит у испољавању, Драгутиновић је увек могао да нас снажно увери у изворност, природност и елементарност својих уметничких открићења.

Његов стваралачки смер је у психолошком и интелектуалном, управо у тежњи да се никад сувише оштро не истиче унутрашњи нагон и размеће ангажовањем и претапањем уметничке личности. Он се стара да одржи природан, лак, лако сварљив тон, да буде веродостојан у свему, али да увек не мотивише споредним психолошким

ефектима и рањама. Све друго, дакле, што би било изван изражајног аутомеханизма оставља да гледалац дочара и сам мотивише. Отуда његов израз није сложен, претрпан, него природно упрошћен, једноставан, али баш зато врло речит, убедљив и документаран, можда ни у кога у толикој мери природан. У том испољавању осећа се сигурност једног доброг и сталоженог уметника, финоћа и неизвештаченост осећања, једна беспрекорна уметничка дисциплина, која се састоји у тежњи да се с мало напора односно с економијом снаге постигну пуни, леви и трајни ефекти.

Широка и разноврсна, живо надахнута фантазија, вечито поетска, али ипак питома и детињеки несташна и извесна достојанствена лежерност у изразу и тону чине његове изредне уметничке одлике. Та фантазија је вазда напета, творачка, стварајући увек свеже и небаналне облике изразу, уносећи много и све крепкије, неодољивије дражи. Отуда је у њега врло упадљива способност наглих, скоро напрасних, али, ипак, логичних извитоперавања и нагонска потреба да се ослободи од баналних стега, да би увек био разнолик, забаван и полетан. Преко све те маштовите уметничке стилизације прелива се тих и лак занос, сочан у суштини. Драгутиновић увек жели да остане што једноставнији, уверен, и тачно уосталом, да љубавник не сме да оптерећује и замара пажњу и дух гледалаца, него да их раздрага, растерети или чак и освежи. У еротичким тренуцима он је врло стваран и упљиван, када успева да психолошки модулише дикцију, бојећи је тонским каприсима, да подеси израз физиономије и да све то живо и лепо илуструје устрепталим радњама и оним непрекидним као пригушеним дахом од милине, страсти и језа. Драгутиновић је, најзад, студирао једно време глуму у Француској, па по свему томе, представља образац салонског љубавника по франуском узору у нас.

Милорад-Тричко Величковић

*Пријатељу
дру Александру-Леју Крсићу*

Скопско а сада сарајевско позориште су уметничке средине у којима је Величковић успео да омили карактерну комику и да постане размажено мезимче публике наше захвалне провинције. Омањи, дежмекаст, плаховит, са изразитим цртама, са уљано-светлим очима, у којима се зрачи срдачност и доброта. Као створен за овакве партије. Он располаже са здравим и природним осећањем хумора. Уметници тако психолошки устројени умеју да буду неодољиво непосредни и срдачни у комичним евокацијама, без много напора и заморног личног ангажовања. То је уметник који у пуној стварности осећа оно што се сме и може на сцени, али који, исто, има и гипку креативну инвенцију. Сваки његов потез заснован је на снази и небаналности комичне стилизације, нагонског испољавања хумора, који се даје и у импровизацији. Он не тражи сложеније спољне ознаке, него се непосредно разоткрива. Отуда у њега има доста свежине и комичне срдачне поентованости. Склон је, каткад, хиперболама и карикирању, и тада су његови типови драстични и неодољиво комични. Реткост је, којој је он добар изузетак, да се с много снаге и хумора пластично изрази извесна комична пометеност, збуњеност или „шепртљанство“ и шарлатанство, с једне, или простосрдачност и ба-

рокност, с друге стране, као што то може Величковић. Његови типови тврдица нису толико физички колико психолошки изразити. Он успева да блиставо подвуче њихову комичну поенту, ону стравичност од света и утоњавања у себе тако да их више даје комичним него трагикомичним ефектима. Ту се открива вешт анализатор негативних душевних стања и порива кроз једно здраво и јасно комично осећање.

Ту природност, изворност и срдачност његовог хумора, ону непомућену интуицију за здраву, скоро нагонску импровизаторску комику, затим његову глумачку поузданост и израђеност, способност која је у основи његове природе и целом склопу његове личности, да буде непосредан, упливан и рудиментаран, с оном гипком мимском досетљивошћи и оним недореченим, искиданим фразама, којима даје неку својствену боју – све то, најзад, обележавамо као стварне уметничке одлике Величковића. То је комичар створен да буде забаван и да насмеје чак и када ћути. Његове неме радње често су обиље комичних појединости, једна комична поплава, која као да облива и купа његову физиономију и цело његово биће. А у свему томе нема, рекло би се, напора: као да се догађаји ређају један из другог, непрекидно, природно и неминовно, као по законима једне, једино тако могуће, устројене уметничке природе.

Вишомир Богић

Г. Живану Ј. Илићу, ипрџ.

Неколико година после рата Богић је био средишња уметничка личност београдског позоришта: први драмски глумац, први салонски љубавник. Он је имао свој најшири круг публике која је у позориште долазила скоро само ради њега. Почео је још пре рата, провео извесно време на страни ради позоришних студија, да се коначно задржи у Београду као изграђен уметник. Богић је у глуми углавном ученик ненадмашног пок. Милорада Гавриловића, једног од најбољих уметника за читав век наше позоришне историје. Богић је усвојио његов стваралачки поступак у оној мери колико је то било уистини остварљиво.

Он обрађује страсне љубавнике, али као и раније, сада још више карактерне партије. У његове изразите одлике иду јак темперамент, природна интелигенција, необично жива и креаторска фантазија, полет и гипкост духа. У целом стваралачком поступку осећа се баш та плаховитост и усплахиреност његовог духа, који игру чине забавном, живом и динамичном. У Богића треба нарочито истаћи савршену израђеност и чистоту спољних покрета, који су увек логични, прегледни, психолошки мотивисани и живахни. Осим тога, потпуност и елеганција опхођења, који нису ни усиљени ни претрпани, него изворно живи, тачни и смишљени.

Сам стваралачки поступак је врло изразит и упливан. То је поступак претходне уметничке школе, али, рекли бисмо, неафектован и логичан, изворан, природан и у својој врсти искрен и топао. Можда савремени укус не би све то одобрио, јер се данас више воли нехатни, лежерни и сувише треперљив поступак од оног усклађеног и формулисаног, од извесне симетричности, елеганције израза и духа обележених нарочитим својствима и симболима. Али, тај претходни поступак је преживљаван потпуно и искрено, а његова уметничка суштина и вредност су неоспорне и неумање-

не. То је један вид уметничких испољавања у старијем глумачком нараштају, који је сигурно до сада дао највише уметничке резултате на нашој сцени. То је, најзад, онај сјајни креаторски поступак старог Господина, Милорада Гавриловића, кога смо навикли да с дивљењем гледамо до последњег часа, и који не мало пристоји и Богићу, његовом бољем следбенику у низу других мање срећних.

У таквом тумачењу Богић као овално и пластично стилизује сваки израз. У том испољавању све се осећа, чује и види јасно, живо и конкретно. Свака радња мора имати свој јасни извор, узрок, јасан ток и јасну последицу и психолошки и евокаторски. Отуда сви његови изрази и покрети имају извесну заобљеност, крупноћу, подвученост и дефинитивност. Начин како ће се кренути, стати и стајати, како кретати и држати руке, главу, цело тело, затим начин говора, који познаје јасне и изразите психолошке моменте, тај говор помало патетичан, све то мора да буде предмет најсавесније уметничке стилизације, коју је и Богић усвојио. Али, у самом поступку, Богић се не приказује као лирски, него пре као епско-лирски, чак пре тежно епски љубавник. Он воли широке и драстичне покрете, интензивне и звучне акценте, рељефна и као крупна психолошка вајања, која га чине по преимућству епски надахнутим љубавником. Али, баш због тога, његов еротички израз није афектован и цео његов изражајни поступак је изразито мужанствен, снажан. Богић уме да буде забаван, крепак и полетан, и то не толико у спољним физичким акцијама, колико унутрашњим збивањима и оном епском крилатошћу.

У херојским партијама (Сирано, на пр.), он уме да спроведе извесни егзалтовани епски дах, да га на махове уздигне до патетизма или ублажи лирском распеваношћу. Али, и тада осећа се тежња да се све испољи у крупним и робусним цртама. У карактерним улогама, које такође носи, Богић показује интелигентан анализаторски смисао и лакоћу уживљавања.

Он је врло често неправично оцењиван. Због његове каткад мало застареле дикције, која је иначе психолошки тачна и интелигентна, неки би хтели да умање и његову неоспорну уметничку вредност. Нама се, међутим, чини да се ретко на нашој сцени глуми са толико свесрдности, интелигенције и амбиције као што то он чини у свакој прилици, када му улога одговара и када је у стању да га дубље ангажује и надахне.

Душан Живојић

Пријатељу
др-у Душану Јевђићу, књижевнику

Почео је још пре рата, био запажен, наставио у току рата у Бизерти с Д. Гинићем, а после рата, скоро једну деценију, водио „Подрињско позориште“, да се, најзад, после дугог, али често сјајног чергарења по провинцији скраси, ваљда коначно, на Славији са својим „Малим позориштем“ поред Народног позоришта на које има пуно морално и уметничко право. За све време боравка у провинцији он је био њена најбоља атракција, у свима местима приман подједнако срдечно. Плаховите, јаке природе, несумњиво добро надарен, он је умео да све те симпатије публике одржи до данас. О

његовој уметничкој личности у нас се није говорило у оној мери колико то заиста заслужује не само као популаризатор позоришта у унутрашњости, у времену када су у том мучном чергарењу сви клонули, него и као уистину добар и даровит глумац, чији је ранг често истоветан с оним наших престоничких првака. Он је у своје позоришту сваштар, и први комичар и први трагичар, па није никакво чудо што се његове лепе глумачке способности нису увек испољавале у пуној и правој мери, која би се у другим приликама, угодним и безбедним, могла да досегне блиставо.

Његов жанр је, рекли бисмо, карактерна комика мада се и у другим партијама знатно афирмисао. У карактерној комици Животић је најверодостојнији и најснажнији. Он располаже врло разноврсним унутрашњим животом, гпким и обиталим, затим врло инвентивним и творачким духом, с фантазијом увек забавном и у полету, скоро сензационалан и неодољив у испољавању. Он налази обиље средстава да се изрази. Нико ваљда не успева да у толикој мери буде за све време забаван, жељно очекиван да се појави и само проговори, да буде непрекидно на сцени и никад досадан и тегобан, као што може он. Он уме да одржи наклоности публике и да угоди њиховим захтевима. То, наравно, није увек тако добро. Али, када се зна да је он „душа“ свога позоришта, и да од њега зависи да ли ће се публика раздрагати; и, најзад, да се глуми, пре свега, за егзистенцију, сасвим је разумљива та тежња да се праве компромиси с публиком. Али, и те његове импровизације, које значе уступке публици, најчешће су врло духовите, глумачки изредно стилизоване, и приказују га као доиста доброг уметника. У другим приликама он би умео да буде лишен тих компромисних ефеката, сигурно уметнички дисциплинован, стваран и сталожен.

У испољавању Животић се не штеди: он се искоришћује потпуно и свестрано. Све што се може употребити да се допадне публици он обилато ангажује. Али, и успева да се допадне, неодољиво и сигурно. Сама та околност да многи у њему налазе одмора, задовољства и свежине; најзад снага да аудиторијум раздрага и привеже чврсто уза се сигурно су јасно осведочење да је Животић глумац лепих квалитета. Ангажујући се потпуно, он се, ипак, не исцрпљује коначно, толико је обилат резервни фонд његове унутрашње садржине. Животић је неоспорно снажан таленат с лепим стваралачким могућностима, које би могле да послуже у неколико праваца, са којима би, најзад, један добар и инвентиван редитељ успео да постигне најлепша сценска изненађења. Јер има, несумњиво, у његовом изражајном механизму доста размажености, средстава и слободе, који се не би могли увек да одобре на великој сцени. Али, глумац његових способности лако би се стресао од тог баласта, којег је сигурно свестан и који сноси и негује у невољи, да мити и мази једну изузетну позоришну публику. Жалосно је и необјашиво данас то ћутљиво прелажење и занемаривање уметничке личности Животића, који би сигурно одмах могао да уђе у први уметнички план наше сцене. Да ли су то завист или скоро традиционални нехат и заблуда, да има вредности само оно што је фаворизовино под кровом позоришта? Нека нам је допуштено да се о тим произвољностима не сложимо и да их одбијемо с одвратношћу, поштујући искрено сваку позоришну вредност, па макар стварала и испод циркуских и чергарских шатри. Животић је једна позитивна глумачка снага, која улази по свему у први план наше глуме, глумац непресушне и продуктивне фантазије.

Зора Златковић

Браћу Миленку, судији

Интраганткиње, наше предратне жене, па чак и из модерног репертоара, оне неуравнотежене „фрајле“, „торокаче“ и оне што никад не затварају уста, то су улоге које Зора Златковић оживљује са свом сигурношћу глумачке израђености и с гипкошћу свога духа. Њена природа је хучна, неодрљива, јака, способна да се брзо прилагоди улогама. На позорници се све јасно види. Али, то не значи да је на њој све и свако занимљив. Изредна је особина Златковићке да успева, сигурно и брзо да заплени слушаоце, да их држи у напетост пажњи за оно кратко време колико је обично на сцени, да буде вазда господар ефеката и ситуације и, у исто време најхучнија, атракција. Она ствара око своје личности атмосферу живу и усплахирену, која оживљује радњу и уноси ведрину у цело позориште.

У њеној типској карактеризацији има подвлачења и упадљиве рељефности, али се и тада, иза тих спољних видљивих пресликавања, збивају у њеној унутрашњој битности јаки и узбуркани покрети. То и даје форсиран ток њеним тумачењима и чини је вазда покретљивом, животном и као необузданом. Њени типови су замишљени с много фантазије, истинито и савесно, остварени више кроз брижљиву студију, него кроз импровизацију, лако и поуздано. Она може да буде непресушно забавна, непосредна и живахна, уносећи на сцену изванредан полет, веселост и буру, тако хумористичну и тако природну у основи, особито у ковадима неисцрпног комичног барда наше сцене Б. Нушића.

Роса Бековић-Луковић

Браћу Радишии, среском начелнику

Три су битне уметничке одлике ове глумице од фина нерва: нежна осећајност, која се рационално искоришћује, тежња да се у евокацијама нађе јасна, прикладна и убедљива мера, и дикција топла и мека, психолошки надахнута. Она продира у ствари с префињеном осећајношћу, у којој има треперења и питомости, луцидности и тананости. Луковићка уме да испољи читаву осећајну гаму, од финих, благих светлуцања до снажних, никад грубих разбуктавања природе. Осећа се извесно лако и животно струјање у сваком творачком поступку, извесно потпуно, самопрегорно подавање својим доживљајима и виђењима. Нарочито је у ње јако осећање психолошког контрастирања за које се скоро минициозно тачно налазе изражајни облици. Њени духовни немири праћени су богатством и разноврсношћу покрета, гипкошћу тела, мимском изразитошћу до танчина, нарочито фином радњом очију и сигурним дејством погледа. Колико је јак осећајни импулс запажа се често по јачавању психолошког тона и израза, који могу да пређу и у потетизам, али у чему се вазда труди да нађе, и не доиста без успеха, стварна и духовита мера. Она тражи по сваку цену сигурну хармонију између онога што се осетило, доживело и онога с чиме се или у чему се то изражава. Тај склад између суштине и облика, између унутрање и

спољне акције показује да је Луковићка лепо устројена уметница, која прави и свесрдну студију.

Луковићка има лепо однеговану дикцију у којој преовлађује осећајни тон. Отуда је у стању да дочара фини музике израз и разноврсна психолошка стања скоро звучањем речи, у којима има много склада и даха. Она иде у онај мали број глумаца за које би се могло рећи да говоре добро, правилно и с осећањем мере и смисла, усклађујући живо и топло разне тонске регистре, од јаких, потресних акцената до тихих, благих, меких треперења. Нарочито је језив и топао онај њен пригушени шапат, који тако симболички одуховљује појмове. Тај лично психолошки тон, осећајни интензитет, који се испољава у сваком њеном уметничком дејству и чини је треперљивом, одуховљеном и тачном у унутрашњем изразу, оживљује њен трептави уметнички акт и поетизује њена откровења на сцени. Луковићка није искоришћена на нашој сцени до мере, коју заслужује и коју би могло с њом лако да постигне иоле видовитији редитељ.

Фрагменти о позоришту

Ако се негде може човек потпуно опити сигурно је то најпре у позоришту. Али, то пијанство има неодољиву снагу и драж да нас свесрдно заплени, остављајући увек нашу свест будну.

*

Ни једна уметност није у толикој мери у стању да дочара сликовито и потресно једну уметничку светковину као позоришна. То су тренуци у којима се људска срца немоћно отварају у потпуности и налазе у једном ганутљивом стању надахнућа у којему стварају писци и глумци. Ако бисте хтели да окушате језиве тренутке моралних осведочења, људских душа била би то најбоља прилика. Јер су људи у проживљавању, начину како примају утиске или на њих узвраћају, најверодостојнији.

*

Мисли се да позориште почива на опсенама и вештачењима. Какво је то дело које људи јавно, наочиглед света чине, а да је лишено свих декоративних плаштова? У позоришту, међутим, опсене и вештачења служе да покажу праву вредност материје из које је саздан наш живот. На сцени се збива и оно што људи обично прикривају у животу. У томе је велика стварност и морална вредност позоришта.

*

Када би морална суштина дела и глуме на сцени задовољавала потпуно све критеријуме у публици, то би значило да позориште није у целости испунило свој естетско-филозофски и етички значај и вредност. Јер интереси људи нису увек исти. Сви они у разним истинама на сцени налазе заступљене извесне своје моралне интересе. Отуда ће увек бити незадовољних колико и задовољних. Тада је тек јасно да је уметничка теза на сцени тачна и објективна, јер погађа разне моралне појмове и интересе.

*

Има позришних писаца, који своја естетско-филозофска размишљања тако подешавају да угађају публици. То су тренуци када у публици, рекло би се, постоји духовна хармонија: скоро сваки појединац проналази у сцени извесну истину која заступа његове интересе. Он ликује њеним тријумфом, пати њеним страдањем. То су тренуци пуно моралне утехе једних, моралне гриже, других. Значи, ипак, не постоји јединствен менталитет публике, никад хармонија моралних интереса, никад страна утеха свих. Увек ће бити једних, који тријумфују и других, који очајавају. У томе је морална симболика позоришта.

*

Позориште је лаж, веле. Па када је јасно да се све тако догађало или може догодити, како се већ догађа на сцени, онда се запитајмо па зашто живот, по истој логици, није лаж. Али, веле, у позоришту глумци тумаче и оживљују радње и поступке. Е па лепо, не чине ли то исто и писци и сликари и вајари. Зар није свима важно: доживети, разумети и моћи дати? Најзад, у животу нису најважније мерило људи, него њихове радње и поступци. Они одмеравају вредност људи. Глумци симболизују један постојећи вид живота. Они се и не виде: блистају људске радње и поступци. Позориште би било лаж када би приказивало измишљени и лажни облик живота. Међутим, такво позориште је напротив минорно.

*

Позориште је панорама живота; глумци су њена документарна снага.

*

Позориште је слика на којој боје и предмети говоре. У томе у његово уметничко преимућство, јер је симболична и речита персонификација живота.

*

Људи траже заборава и утехе у разним пролазним задовољствима, губећи се у њима и кушајући своје страсти и пориве. Зашто не покушају да се исцељују у позоришту у којему би се уверили да нису само они уклет и да живот није увек само ружан? Тада би јасно увидели да све невоље постају брзо и неминовно смешне и бесмислене ако су само производ људске природе и да често тек мало треба до пуне људске среће. Добро позориште је лечилиште за оне који би у животу поклецнули и клонули.

Треба само покушати узнети се до оних душевних стања до којих се полетно и крилато уздижу добри глумци. Онда ће се јасно провидети све лажи, невоље и саблазни, које спутавају људски дух.

*

Неки се устручавају да се смеју и плачу у позоришту. Они спутавају своју природу и ускраћују себи свесрдно уживање. И смех и плач најчешће су најбољи доказ да је

потпуно уметничко дејство сцене, али и да се публика у свој непосредности уживљује. Духовна веза између сцене и публике је онда успостављена: створено је оно што се назива атмосфера у позоришту. Не треба се снбивати ни штетети у смеху и плачу, јер су сви у томе тако природни у позоришту, пошто сви осећају исто или сродно расположење, тајећи га или му се можда опирајући.

*

У позоришту се јавно куша људска савест. Неки се претварају да су срећни и на њиховом лику титра победоносни смешак. У суштини они мучно пате. Други не крију своју грижу и тугу. Једни ликују искрено од среће. Није ли то дивна илустрација људске психологије.

*

Ја сам гледао на рамазанским представама у Сарајеву како се расплаче сва честита муслиманска публика. Дирљив приказ простодушне веродостојности и непосредности! Како се може бити потпун, неискварен и природан у позоришту! Ја никад нисам видео да се тако и толико плаче у позоришту колико на рамазанској представи *Хасанагинице* у Сарајеву. Има још честитог света, који верује у ону поетску и моралну мисију позоришта. И биће заиста добро док је још тако...

*

Не може се бити ни добар редитељ ни добар позоришни критичар, макар са свима прворазредним књижевно-позоришним особинама, ако се никад није играло на сцени. Јер тада се позориште зна само књишки, споља, а превиђају се безбројни и важни уметнички услови под којима глумац ствара. Зар би могао један писац приказивати верно драматичност рата у којему никад није учествовао? То не значи да се мора бити и добар глумац, али треба познавати тајне глуме. То се не може научити из књиге; то се морало ма када лично искусити. Али, и стручна упућеност је саставни део позоришног образовања.

*

Прави, пуни живот драме је тек на сцени. Али и потпуно дејство сцене зависи од потпуности живота у драми.

Позориште је једно чисто и блиставо окно кроз које гледамо цео свет у малом, неспособни да га изван њега тако потпуно сагледамо.

На крају

... ове књиге потребно је да учинимо неке напомене и извршимо извесне обавезе. За овакве радове било је потребно дуже провести у нашим позориштима. Ми се нисмо задовољавали објављивањем само наших позоришних критика после представа, у неким књижевним часописима (а особито у „Животу и раду“, „Летопису Матице Српске“, „Венцу“, „Књиженој Крајини“ и др.), него смо се обавезали позоришту, по слободној иницијативи, и овим студиознијим освртима. Дужни смо захвалност г. г. Милапу Предићу, доскорашњем управнику београдског Народног позоришта, дру Бранку Гавели, раније директору Дrame истог, Радивоју Караџићу, садашњем директору Дrame, затим Милутину Јањушевићу, управнику сарајевског Народног позоришта и његовом драматургу Бори Јевтићу, књижевнику, који су ми у свакој потребној прилици излазили у сусрет, омогућујући ми увек слободан улаз у позориште и тако стварали неопходне услове да наставимо започете позоришне студије.

Скоро сви есеји и портрети су по некоме посвећени из дужних обзира пријатељства, другарства и поштовања и да бисмо их обавезали да кроз цео свој живот увек мисле на позоришне творце о којима се, иначе, у нас води тако мало свесрдног рачуна.

У наредној књизи осврнућемо се такође на уметничке шефове других позоришта, који су нас не мање обавезали, када буде било речи о њиховим члановима и проблемима.

Ред портрета у књизи је сасвим произвољан, ни по вредности ни по старости глумаца.

Б. С.

Прилоз библиографији радова о српском позоришту

А) Историја српског позоришта

- Милутин Чекић: Позориште, Издање Месног одбора Удружења глумаца Срба, Хрвата и Словенаца, Београд, 1925, стр. 248.
- Милутин Чекић: *Позоришно ишћање*, издање „Заставе“, Нови Сад, 1926, стр. 56.
- Боривоје С. Стојковић: *Историја српског позоришта*, Ниш, 1936, стр. 248.
- Светислав Шумаревић: *Позориште код Срба*, Луча, Београд, 1939, стр. 451.
- Милан Грол: *Из позоришта предратне Србије*, Српска књижевна задруга, Београд, 1952, стр. 315 + илустр. I – XX.
- Др Миховил Томандл: *Српско позориште у Војводини*, I и II, Матица српска, Нови Сад, 1953, стр. 199 и 1954, стр. 161.
- Павао Циндрић: *Хрвајски и српски ишаиар*, Ликос, Загреб, 1960, стр. 249 + 17.
- Бора Глишић: *Позориште*, Историјски увод у проучавање сценске уметности, Завод за уџбенике Социјалистичке Републике Србије, Београд, 1964, стр. 240.
- Боривоје С. Стојковић: *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1979, стр. 1033.
- Др Петар Волк: *Позоришни живој у Србији 1944/1986*, Факултет драмских уметности, Београд, 1990, стр. 1414.
- Др Петар Волк: *Позоришни живој у Србији 1835/1944*, Факултет драмских уметности и Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992, стр. 570.
- Милан Грол: *Из позоришта прејкумановске Србије*, друго, проширено издање, приредио: З. Т. Јовановић, Народно позориште, Београд, 2004, стр. 297.
- Др Миховил Томандл: *Српско позориште у Војводини*, 1, (1736–1868), стр. 196; 2, (1868–1919), стр. 158, Историјски архив, Панчево, 2005.
- Петар Марјановић: *Мала историја српског позоришта XIII–XXI век*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2005, стр. 608.
- Петар Волк: *Између почетка и краја. Позоришни живој у Србији од 1986. до 2005.* Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2006, стр. 611.
- Боро Мајданац: *Позориште у окупираној Србији. Позоришна политика у Србији 1941–1944*, Удружење драмских уметника Србије и Алтера, Београд, 2010, стр. 868.
- Боривоје С. Стојковић: *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, том 1, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 415.
- Боривоје С. Стојковић: *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, том 2, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2015, стр. 695.
- Боривоје С. Стојковић: *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, том 3, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2016, стр. 623.
- Боривоје С. Стојковић: *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, том 4, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2017, стр. 559.

Б) Историја појединих позоришта (књиге и зборници)

Правила за Дружину србско-народнога позоришта, Епископска печатња, Нови Сад, 1863, стр. 22

Споменик тридесетогодишњице Шекспирове свейковине у Новом Саду, на Ђурђев-дан 1864. У Новом Саду, брзотиском Епископске књигопечатње 1864, стр. 42.

Устав Друштва за Србско народно позориште, Друштво за СНП, Нови Сад, 1865, стр. 18.

Правила за дружину Српскога народнога позоришта, Нови Сад, 1873, стр. 8. *Позоришна правила*, Народно позориште, Београд, 1874, стр. 8.

Ђорђе Малетић: *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*, Чупићева задужбина, Београд, 1884, стр. 12 + 1044.

Правила за пенциони фонд за чланове Српског народног позоришта у Новом Саду, Нови Сад, 1885, стр. 4.

Правила за дружину Српског народног позоришта, Штампарија А. Пајевића, Нови Сад, 1886, стр. 22.

Преглед за годину 1886, Краљевско српско народно позориште, Управа Краљевског српског народног позоришта, Београд, 1887, стр. 65.

Милован Ђ. Глишић: *Рејертоар Народног позоришта у Београду од 1868. до 1881*, Народно позориште, Београд, 1882, стр. 7 + 72

Поменик о двадесетогодишњици Краљ. Српског народног позоришта, Државна штампарија, Београд, 1894, стр. 119.

Лаза Станојевић: *Извештај о стању и радњи Српског народног позоришта за последњих петнаест година: од 1881/2 до 1895/6. године*, Књижара Браће М. Поповић, Нови Сад, 1896, стр. 15.

Павле Поповић: *Национални рејертоар Краљ. Српског народног позоришта*, сепарат из „Нове искре“, Београд, 1899, стр. 68

Поменик о тридесетогодишњици Краљевског Српског народног позоришта: 1869–1899, Народно позориште, Београд, 1899, стр. 100.

Позоришни закон, изд. Краљевског Српског народног позоришта, Београд, 1900, стр. 17.

Српско краљевско народно позориште: Рејертоар 1869–1904, Београд, 1904, стр. 16.

Лаза Станојевић: *О Српском народном позоришту 1881/1905*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци, 1906, стр. 56.

Правила за пенциони фонд за чланове Српске народне позоришне дружине, Нови Сад, 1907, стр. 11.

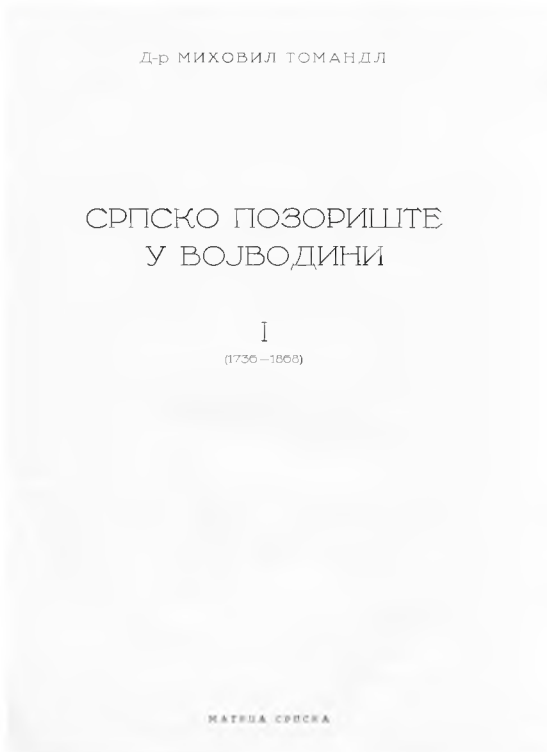
Извештај о стању Српског народног позоришта, поводом брошуре д-ра Лазе Станојевића..., написали Душан Радић и Ђура Трифковић, Друштво за СНП, Нови Сад, 1907, стр. 48.

Правила о уједињеним позоришима у Краљевини Србији, Државна штампарија, Београд, 1907.

- Бошко Петровић: *Српско народно позориште у Новом Саду 1907–1908*, Штампарија Св. Милетића, Нови Сад, 1908, стр. 16.
- Правила за српску народну позоришну дружину*, Нови Сад, 1908, стр. 22.
- О нашем позоришту* (СНП, Нови Сад), „Покрет“, св. 5, Земун, 1910, стр. 55.
- Српско краљевско народно позориште. Рефертоар 1869–1910*, Београд, 1910, 18 листова.
- Витомир А. Богић: *Народно позориште у садашњосици*, „Меркур“, Београд, 1910, стр. 27.
- Закон о Народном позоришту у Београду*, Београд, 1911, стр. 8, 59.
- Уредба о Народном позоришту у Београду*, Београд, 1911, стр. 62.
- Закон, Уредба и Правила о месним и ђуичким позоришним дружинама*, изд. Државне штампарије. Београд, 1912, стр. 23.
- Правила Удружења глумаца Срба, Хрватиа и Словенаца*, изд. Удружење глумаца СХС, Загреб, 1919.
- Споменица Друштва за Српско народно позориште 1861–1921*, Нови Сад, 1921, стр. 63 + 7.
- Милан А. Јовановић: *Говор о шездесетогодишњици Друштва за Српско народно позориште*, изд. Друштва за СНП, Нови Сад, 1921, стр. 28.
- Јован Грчић: *Српско народно позориште*, Удружење глумаца СХС, Загреб, 1922, стр. 51.
- Споменица о шездесетогодишњици Народнoг позоришта 1869–1919*, Народнo позориште, Београд, 1923, стр. 36.
- Прослава годишнице ошварања новог позоришта: 10. јан. 1927 – 10. јан. 1928 и стоогодишнице деловања прве организоване позоришне трупe у Суботици 1818–1928*, Градско позориште, Суботица, 1928, стр. 39.
- Устав Друштва за Српско народно позориште у Новом Саду*. Изд. Друштва за СНП, Нови Сад, 1929, стр. 13.
- Јован Димитријевић: *Историјски развој Ошере у Београду*, Београд, 1930.
- Др Димитрије Кириловић: *Српско народно позориште – шоводом шедасетогодишњице*, Сремски Карловци, 1931, стр. 82.
- Боривоје Јевтић: *Десет година Сарајевског позоришта: културно-историјска студија*, са 22 репродукције, 3 цртежа и карикатуром, регистар имена, издање часописа „Преглед“, Сарајево, 1931, стр. 136
- Десетогодишњица Академског позоришта 1922/1932*, изд. Академског позоришта, Београд, 1932.
- Правилник о оснивању и раду Глумачке школе Народнoг позоришта у Београду*, Народнo позориште, Београд, 1934, стр. 23.
- Зборник правила о свим уставима Удружења глумаца*, изд. Удружења глумаца Краљевине Југославије, Београд, 1935, стр. 95.
- Смoшра јавних шипања – Позориште*, Штамп. Дунавске бановине Нови Сад, 1938, стр. 93.
- Драгутин Р. Павловић: *50 позоришних година у Нишу*, Ниш, 1938, стр. 175.
- Позоришни годишњак: 1939–1940*, Народнo позориште у Београду, Београд, 1940, стр. 69.

Лука Дотлић: *Национална и културна мисија Српског народног позоришта у војвођанском Српству 1861–1941*, поводом 80-годишњице оснивања, штамп. Дунавске бановине, Нови Сад, 1941, стр. 19.

Уредба о обласним народним позориштима и Правилник о раду обласних народних позоришта, изд. Државне штампарије, Београд, 1942, стр. 29.

* * *

Народно позориште у Београду 1869–1949, поводом 80-годишњице, изд. Народног позоришта, Београд, 1949.

Београдско драмско позориште: 20. март 1949–1950, Београдско драмско позориште, Београд, 1950, стр. 15; Репертоар 1949–1950.

Пет година Народног позоришта „Бора Сиданковић“ у Врању (1946–1951), Врање, 1951, стр. 30.

Југословенско драмско позориште Београд: Пет година рада: 3. април 1948 – 3. април 1953, Југословенско драмско позориште, Београд, 1953, стр. 32

Др Миховил Томандл: *Српско позориште у Војводини (1736–1919)*, Матица српска, Нови Сад, књ. 1, 1953, стр. 198; књ. 2, 1954, стр. 159.

Пет година Београдског драмског позоришта, 1949/1954. Изд. Београдског драмског позоришта, Београд, 1954, стр. 82, илустр.

Народно позориште – Népszínház Суботица: 1945–1955, Народно позориште, Суботица, 1955, стр. 39.

Позориште у Југославији, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1955, стр. 86, илустр.

Споменица педесетогодишњице позоришног живота Лесковца: 1926–1956, избор материјала и редакција: Аристомен Ристић, Народно позориште, Лесковац, 1956, стр. 91.

Десет година рада Југословенског драмског позоришта, 3. април 1948 – 3. април 1958, Београд, 1958, стр. 90

Народно позориште у Београду 1869–1959, Народно позориште, Београд, 1959, стр. 40, илустр.

125-годишњица Књажевско српског театра у Крагујевцу, изд. Одбора за прославу, Београд, 1960, стр. 49 и 15 илустр.

Српско народно позориште. Споменица 1861–1961, Српско народно позориште, Нови Сад, 1961, стр. 626.

- Сцена, часопис за позоришну уметност, бр. 6, посвећен 100-годишњици Народног позоришта у Београду, Стеријино позорје, Нови Сад, 1968, стр. 561–669.
- Николај Тимченко: *Фрагменти из историје Лесковачког позоришта, 1 (1896–1941)*, Библиотека Народног музеја у Лесковцу, Лесковац, 1967, стр. 109.
- Лука Дотлић: *Музички животи на сцени Српског народног позоришта* (кратак преглед), Српско народно позориште, Нови Сад, 1968, стр. 16.
- Двадесет година обновљене Ојере СНП-а*, уредник Влада Поповић, Српско народно позориште, Нови Сад, 1968, стр. 46 + илустр.
- Мало позориште Београд: 1949–1969*, уредник Бранислав Крављанац, Мало позориште, Београд, 1969, стр. 80, резимеи на руском, енглеском и француском језику.
- Сцена*, посвећена 100-годишњици Народног позоришта у Београду, Стеријино позорје, Нови Сад, 1969, бр. 1, стр. 56–70.
- Бела књига о Ојери: Народно позориште у Београду*, Народно позориште, Београд, 1970, стр. 260.
- Бура М. Мањулов: *Две деценије позоришног амањеризма*, Народно аматерско позориште, Кикинда, 1970, стр. 54, илустр.
- Двадесет година позоришта „Бошко Буха“ 1950–1970*, Позориште „Б. Буха“, Београд, 1970, стр. 96. + илустр.
- Народно позориште „Тоша Јовановић“ Зрењанин: 1946–1971*, Зрењанин, 1971, стр. 17+ 10 листова реклама.
- Др Гаврило Ковијанић: *Грађа Архива Србије о Народног позоришту у Београду 1835–1914*, Архив Србије, Београд, 1971, стр. 903.
- Милорад Т. Николић: *Театар на Бумруку. Прво сјално професионално државно позориште у Србији (1841–1842)*, издање аутора, Београд, 1971, стр. 375.
- Двадесет и пет година обновљене Ојере Српског народног позоришта у Новом Саду: 1947–1972*, СНП-е, Нови Сад, 1972, стр. 111.
- Двадесет пет година Савременог позоришта Београд (1947–1972)*, Савремено позориште, Београд, 1972, стр. 144, илустр.
- Десет година позоришта Бошко Буха*, (1950–1960), уредник Бранислав Крављанац, Позориште „Бошко Буха“, Београд, 1961, стр. 38.
- Радослав Лазић: *Позориште Тимочке крајине*, сепарат, Зајечар, 1965, стр. 15. (Преглед сезона 1947–1965).
- Сава В. Цветковић: *Регистар Народног позоришта у Београду 1868–1965*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1966, стр. 172.
- Драгољуб Јанковић: *Од историје гледаоца*, Одбор за прославу 80-годишњице Народног позоришта, Ниш, 1967, стр. 342.
- Сто година Народног позоришта 1868–1968*, зборник и каталог, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1968, стр. 133.
- Један век Народног позоришта у Београду*, зборник, уредник Милан Ђоковић, Народно позориште и Нолит, Београд, 1968, стр. 648.
- Сто година Народног позоришта, 1868–1968*, Музеј позоришне уметности СРС, Београд 1968, стр. 132.

- Југословенско драмско позориште, 1948–1973, *Двадесет и пет година рада*, уредник Милосав Мирковић, Југословенско драмско позориште, Београд, 1973, стр. 267.
- Божидар Ковачек: *Прејиска између Јована Борђевића и Анијонија Хаџића 1859–1895*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1973.
- Петар Марјановић: *Уметнички развој Српског народног позоришта 1961–1868*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1974.
- Мало позориште: 1948–1974*, уредник Бранислав Крављанац, Мало позориште, Београд, 1974, стр. 112, резиме на рус., енгл. и франц. језику, илустр.
- Дамјан Антонијевић: *Етнологија у позоришту*. Хроника кикиндског позоришног живота (1962–1970), Народно аматерско позориште, Кикинда, 1975.
- Рајко Стојадиновић: *Крајевачко позориште 1835–1951*, Светлост, Крагујевац, 1975.
- 25 година рада Позоришта „Бошко Буха“: 1950–1975, Позориште „Б. Буха“, Београд, 1975, стр. 4.
- Јосип Лешћ: *Сарајевско позориште између два рата*, I (1918–1929), II (1929–1941), Свјетлост, Сарајево, 1976.
- Тридесет година професионалног рада*, Дечје позориште, Суботица, 1977, стр. 20, текст упор. на срп. и мађарском језику.
- Народно позориште Зеница*, главни уредник: Здравко Мартиновић, Народно позориште, Зеница, 1978, стр. 429 + 4 стр, с таблама.
- Народно позориште „Стерија“ у Вршцу од 1945. до 1975*, Стеријино позорје, Нови Сад и Народно позориште, Вршац, 1980, стр. 314.
- Тридесет сусрећа позоришта Војводине: 1947–1980*, Заједница професионалних позоришта САП Војводине, Нови Сад, 1980, стр. 116.
- Српско народно позориште: 1861–1981*, Војвођански музеј и Српско народно позориште, Нови Сад, 1981, стр. 41 + 18 листова с таблама у боји.
- Годишњаца Војвођанског народног позоришта за сезоне 1945, 1945/46 и 1946/47*, приредио: Лука Дотлић, Српско народно позориште, Нови Сад, 1981, стр. 114.
- Синиша Јанић, Боривоје С. Стојковић: *Нишко позориште 1887–1944*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1981, стр. 156.
- Николај Тимченко: *Фрагменти из историје Лесковачког позоришта, II, (1970–1980)*, Библиотека Народног музеја у Лесковцу, Лесковац, 1981, стр. 119.
- Олга Милановић: *Београдска сценографија и костимографија, 1868–1941*, Музеј позоришне уметности Србије и Универзитет уметности у Београду, Београд, 1983.
- Бранислав Крављанац: *Од игре до мишљења*, записи о представама Малог позоришта, Мало позориште, Београд, 1984, стр. 213.
- Ристо Срефановски: *Театарот во Македонија*, Скопје, 1985.
- Љиљана Мркшић: *Репертоар Народног позоришта у Београду 1965–1985*, Народно позориште, Београд, 1986, стр. 44. Регистар.
- Српском народном позоришту 1861–1986*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1986, стр. 711.
- Четрдесет година професионалног позоришта у Сомбору (1946–1986)*, Народно позориште, Сомбор, 1986, стр. 157.
- Народно позориште Титово Ужице: 1945–1985*, главни и орговорни уредник: Зоран Филиповић, Београд, Музеј позоришне уметности Србије, 1986, стр. 224. („Театрон“: 53/54/55). Библиографија, индекси.
- Момчило Антић – Радослав Радивојевић: *Позоришни животи Врања*, Дом културе, Врање, 1987, стр. 589.
- Рајко Радојковић: *Народно позориште Ниш 1944–1987*, Музеј позоришне уметности Србије, 1987, стр. 342.
- Слободан Крстић: *Време на сцени. Казивања поводом стогодишњице НП у Нишу*, Народне новине, Ниш, 1987, стр. 118.
- Мало позориште „Душко Радовић“ 1949–1989*, уредили: Милица Новковић и др, Мало позориште, Београд, 1989, стр. 115 + илустр.
- Аишеље 212*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1989.
- Ружица Стевановић – Гордана Мирковић: *Позоришни сјоменар Алексинца 1940–1990*,

- Центар за културу и уметност, Алексинац, 1990, стр. 110.
- 40 година балета Српског народног позоришта, СНП, Нови Сад, 1990.
- Четирдесет сусрета позоришта Војводине: 1947–1990, уредио Милутин Каришић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 1990, стр. 84.
- Шездесет година Народног позоришта Босанске Крајине, припремио Чедомир Нинковић, Народно позориште Бања Лука, 1990, стр. 176.
- Сто педесет година позоришног живога у Шапцу: 1840–1990, тематски број часописа *Театрон*, бр. 72/73/74, гл. уред. Зоран Јовановић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1990, стр. 180. илустр.
- Олга Марковић: 150 година позоришта у Шапцу 1840/1990, Народно позориште Љубиша Јовановић, Шабац и Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1990, стр. 64.
- Рајко Радојковић: *Уметничко позориште у Београду*, Театрон, 1991, бр. 75–77.
- Глумац на оњништу: сто десет година сомборског позоришног здања: 1882/1992, фотографије: Миша Кескеновић. Народно позориште, Сомбор, 1992, стр. 60.
- Др Живојин Петровић: *Рејершоар Народног позоришта у Београду 1868–1914*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1993, стр. 204.
- Драгана Чолић: *Народно позориште у Смедереву 1950–1956*, Музеј Позоришне уметности Србије, Београд и Дом културе, Смедерево, 1993, стр. 56.
- Рашко Јовановић, Олга Милановић. Зоран Јовановић: *125 година Народног позоришта у Београду*, Галерија Српске академије наука и уметности, Београд, 1994, стр. 417.
- Александар Радовановић: *Преглед историје Народног позоришта у Београду 1868–1993*, Народно позориште и Институт за књижевност и уметност, Београд, 1994, стр. 297. Библиографија, резиме на рус. и енгл. језику, регистар.
- Милица Јовановић: *Балет Народног позоришта у Београду, 1, Првих седамдесет година*, Народно позориште, Београд, 1994, стр. 328.
- Јелица Рељић: *Народно позориште 1868–1918: истражом докумената Архив Србије*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1994, стр. 15 + 16 стр. с таблама.
- 50 година позоришта у Пироту 1944/1994, уредник Правдољуб Николић, Народно позориште, Пирот, 1994, стр. 177.
- 45 сезона Народног позоришта Кикинда: 1950/51 – 1994/95, податке прикупио и обрадио: Сава Савин Моца, Народно позориште, Кикинда, 1995, стр.73.
- 45 година Балета Српског народног позоришта: *рејершоар 1950–1995*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1995, стр. 85.
- Р. Стевановић – Г. Мирковић: *Позоришни синоменар Алексинца 1940–1990*, Алексинац, 1995.
- Владимир Јовановић: *Београдска опера у Европи: гостовања од 1954. до 1969*, Прометеј, Академија уметности, Нови Сад, 1996, стр. 368.
- Ненад Ј. Ристић: *Џумбусана у Централној Позоришној животи у Паланци (Смед.) 1941–1944*, Смедеревска Паланка, 1995.
- Крушевачко позориште 1946–1996, зборник, Позориште Крушевац, Крушевац, 1996, стр. 256, илустр.
- Зоран Т. Јовановић: *Народно позориште Дунавске бановине 1936–1941*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, и Матица српска, Нови Сад, 1996, стр. 569 +17 стр. илустрација. Регистар.
- Зора Вукадиновић: *Родино позориште*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1996, стр. 200+ 48 илустр.
- Позориште лутика Пинокио, Земун: 1972–1997*, уредник Бранислав Крављанац, Позориште лутака „Пинокио“, Земун, 1997, стр. 94.
- 125 година Народног позоришта у Београду, Зборник радова са научног скупа одржаног 16–19. новембра 1994, уредник: академик Станојло Рајичић, Београд, 1997, стр. 629.
- Петар Волк: *Илузије на Цвешном штрџу. Јужнословенско драмско позориште у педесет година*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 502

- Драгана Чолић-Билановски: *Педесет година Београдског драмског позоришта: 1947–1997*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 24 + 40 са таблама.
- Саво Ветнић и Добривоје Јовановић: *Позоришни живоји Ђуприје*, Занатски дом, Ђуприја, 1997, стр. 94.
- Слободан Крстић: *Светлосни димитровградске позорице*, Центар за културу, Димитровград, 1998, стр. 159. Регистар. Библиографија.
- Педесет година Ојере Српског народног позоришта*, припремили: Весна Крчмар, Миодраг Милановић и Душанка Радмановић, Српско народно позориште, Нови Сад, 1998, стр. 393.
- Василије Марковић: *Театри окупиране територије 1941–1944*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1998, стр. 487. Извори. Литература.
- Споменар 1929–1999: поводом седамдесет година постојања и рада Позоришта „Масука“*, Владимир Ђурић, Љиљана Станимировић, Позориште „Масука“, Велика Плана, 1999, стр. 51.
- Европска сведочанства о београдској Ојери*, приредио Владимир Јовановић, Фото футура, Београд, 1999, стр. 687. Текст на срп. и страним језицима. Регистри.
- А. Радовановић – Ј. Стевановић: *Реконструкција годишњака Српског Народног позоришта у Београду за сезону 1941/42*, Театрон, 1999, бр. 108.
- А. Радовановић – Ј. Стевановић: *Реконструкција годишњака Народног позоришта у Београду за сезоне 1942/43 и 1943/44*, Театрон, 1999, бр. 109.
- Слободан Крстић: *Чаробњаци из Ниша 1951–1999*, монографија Позоришта лутака у Нишу, Нишки културни центар, Ниш, 2000, стр. 195.
- Сава Савин: *Педесет година рада Народног позоришта у Кикинди*, Народно позориште, Кикинда, 2000, стр. XVI + 352 + 32 илустр.
- Ирина Стојковић-Кикић: *Позориште „Божко Буха“ Београд 1950–2000*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2000, стр. 29 + 12
- Ксенија Вујовић: *Бакомо Пучини на сцени Народног позоришта у Београду*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2002, стр. 48.
- Тома Митровић: *Трагови сећања. Сто година позоришта у Паланци*, Центар за културу, Смедеревска Паланка, 2002, стр. 154. Библиографија. Регистри.
- Срба Игњатовић: *Сцена на плаци. Прва сезона Плаћо кафе шећера Пејтра Зеца*, Плато, Београд, 2003, стр. 108.
- Београдска Ојера и Трубадур: 1913–2003*, приредили Јелица Стевановић, Жељко Хубач, Народно позориште, Београд, 2003, стр. 186.
- Мирко Тодоровић: *Академско позориште „Бранко Крсмановић“ Београд: 1922–1945–2002*, АЛТРА Софија, Београд, 2003, стр. 419. Регистар.
- Жорж Поповић: *Српска позоришта*, Друштво архитеката Београда, Београд, 2003, стр. 187.
- Живан Иштванић: *Грађанска позоришта у Белој Цркви 1945–2004*, Бирограф, Бела Црква, 2004.
- Балет првих педесет година (1950–2003)*, припремила: Весна Крчмар, Српско народно позориште, Нови Сад, 2004, стр. 217. Индекс имена и представа.
- Зоран Т. Јовановић: *Народно позориште Краљ Александар I у Скопљу, 1913–1941*, том 1 и 2, Матица српска, Нови Сад, 2005, стр. 1/512 + 513/1119. Библиографија, регистар имена, регистар представа.
- Рајко Стојадиновић: *Крагујевачко позориште 1951–1984*, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, 2005, стр. 228.
- Позориште на Теразијама*, уредник Александар Ђаја, Позориште на Теразијама, Београд, 2005, стр. 81.
- Слободан Турлаков: *Историја Ојере и Балета Народног позоришта у Београду до 1941*, књ. 1, Чигоја штампа, Београд, 2005, стр. 481.
- Слободан Турлаков: *Историја Ојере и Балета Народног позоришта у Београду до 1941*, књ. 2, Чигоја штампа, Београд, 2005, стр. 906.

- 150 година позоришне зграде, уредник Љубица Ристовски, Народно позориште – Народно казалиште – Népszínház, Суботица, 2005, стр. 261. Текстови упоредо на хрв. и мађ. или мађ. и срп. језику. Библиографија. Успеси и награде.
- Радослав Радивојевић: *25 година позоришне радосији. Борини позоришни дани 1979–2005*, Позориште „Бора Станковић“, Врање, 2005, стр. 175.
- Станко Ж. Шајтинац: *Драмска сцена 1946–2006, Луѓкарска сцена 1956–2006*, Народно позориште „Тоша Јовановић“, Зрењанин, 2006, стр. 412.
- Вечерња сцена Малоџ позоришта „Душко Радовић“: 1986–2006*, Уредник Ања Суша, Мало позориште „Душко Радовић“, Београд, 2006, стр. 31.
- Драма Српскоџ народноџ позоришта. Рејершоар од 1945. до 1995*, приредио: Јован Миросављевић, Српско народно позориште, Нови Сад, 2006, стр. 236.
- Мирослав Радоњић: *Савремена домаћа драма на сцени СНП (1945–1965)*, Позоришни музеј Војводине; Нови Сад, 2006, стр. 206.
- Станко Ж. Шајтинац: *Народно позориште „Тоша Јовановић“ Зрењанин: Драмска сцена 1946–2006; Луѓкарска сцена 1956–2006*, Народно позориште „Тоша Јовановић“, Зрењанин, 2006, стр. 410.
- Јован Д. Петровић: *Век позоришта на Млави*, Удружење глумаца „Петровац на Млави“, Петровац на Млави, 2007, стр. 330.
- Мирјана Одавић: *Тридесет година Позориштаицејта „Пуж“*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2007, стр. 101.
- Позориште Пуж: 1977–2007*, приредили Мирјана Одавић, Бранко Милићевић, Позориште Пуж, Београд, 2007, стр. 332.
- Београдско драмско позориште: 1947–2007*, приредио Феликс Пашић, Београдско драмско позориште, Београд, 2007, стр. 415. Именик.
- Позориште луѓака Пинокио: 35 година*. Одговорни уредник Игор Бојовић, Позориште лутака Пинокио, Земун, 2007, стр. 92. Упоредо срп. текст и енгл. превод.
- Н. Станојловић – С. Жикић: *Позориште у Јагодици*, Јагодина, 2007.
- Милован Ђ. Глишић: *Рејершоар и ѓриходи Народноџ позоришта у Београду 1868–1894*, приредила Јелица Рељић, Архив Србије, Београд, 2008, стр. 375.
- Барбара Толевска: *Позоришна ѓруја Балкан нови ѓокрејт*, Алтера, Београд, 2008, стр. 119. Упоредо: текст на срп. и енгл. језику. Библиографија.
- Драган Фелдић: *Пожаревац ѓочео позориште ѓоодавно*, Центар за културу, Пожаревац, 2008, стр. 351.
- Јуџословенско дрмско позориште: 60 година: лица, слике, сећања*, уредник Горчин Стојановић, Југословенско драмско позориште, Београд, 2008, стр. 277.
- Александра Милошевић: *Јуџословенско драмско позориште: визуелни идентитет 1948–2008*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2008, стр. 129.
- Дух Дадова: зајиси ѓоводом 50 година рада*, приредио Михаило Тошић, Омладинско позориште „Дадов“, Интерпрет, Београд, 2008, стр. 294.
- Слободан Крстић: *Чаробњаци из Ниша: Позориште луѓака Ниш: 1958–2008*, Позориште лутака, Ниш, 2008, стр. 322.
- Стојан Нотарош: *О позоришту зрењанинском: Сведочење једноџ ѓлумца*, Атеље Фарса, Зрењанин, 2008, стр. 479. Регистар
- Позориште на Теразијама: шездесет година: 1949–2009*, уредник Жељко Јовановић, Позориште на Теразијама, Београд, 2009, стр. 300.
- Драган Бабић: *Јуџословенско драмско позориште – самим собом*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 198. Регистар.
- Петар Марјановић: *Почеци српскоџ ѓрофесионалноџ националноџ позоришта, Уметнички развој СНП у Новом Саду 1861–1868*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 567. Театрографија и библиографија, Именик.
- Петар Волк: *Преображење. Драма Народноџ позоришта у Београду од 1868. до 2007*, Алтера, Музеј позоришне уметности Србије, Народно позориште, Београд, 2009, стр. 638.
- Боље је ѓравији добра и леја дуџмејта неџо лоше бродове: 60 година Малоџ позоришта „Душко Радовић“*, уредништво Ања

- Суша и др., Мало позориште „Душко Радовић“, Београд 2009, стр. 367
- Ференц Немет: *Под Талијиним кровом*: Народно позориште Тоша Јовановић, Зрењанин: 170 година постојања позоришне зграде у Зрењанину, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 12.
- Здравко Ранковић: *Позориште у Ваљеву 1860–2010*, Колубара, Ваљево, 2010, стр. 160.
- Милован Здравковић: *Позоришни живој Земуна у XIX веку*, Фестивал монодраме и пантомиме, Земун, 2010, стр. 280.
- Раша Плаовић: *Наша Кућа гледана изнутра: Народно позориште у Београду*, Нолит и Алтера, Београд, 2010, стр. XXII + 323. Регистар
- Милица Зајцев: *Изра сликана речју*, балет НП (1960–2007), Народно позориште, Београд, 2010, стр. 328. Регистри.
- Владимир Јовановић: *Ојера Народног позоришта у Београду: Иносјрана жосјовања у XX веку*, Народно позориште, Музеј позоришне уметности Србије, Алтера, Београд, 2010, стр. 293. Театрологија. Регистри.
- Народно позориште Кикинда. Позоришна десенија 2000–2010*, приредили Сава Савин и Бране Маријановић, Народно позориште, Кикинда, 2010, стр. 108.
- Живојин Ракочев: *Пронађено позориште: Српска драма Народног позоришта Приштина*, Народно позориште, Приштина, 2011, стр. 81. упоредно срп. текст и енгл. превод.
- Народно позориште Републике Српске од оснивања до ослобођења: 1930–1945*, уредили Владан Бартула и др, DIS-companу, Пале, 2013, стр. 269.
- Александра Милошевић: *Народно позориште у Скопљу: 1913/1941: Сјо година од оснивања*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2013, стр. 56. Библиографија.
- Олга Марковић: *Српска војничка и заробљеничка позоришта у Првом свјетском рају*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 32.
- Александра Милошевић: *Пушјујућа позоришта у Србији од друге половине XIX века до 1945*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 72.
- Зоран Ђерић и Љиљана Димић: *Позориште лутка у Новом Саду: оснивање, Позоришни музеј Војводине*, Нови Сад, 2014, стр. 78.
- 60 година Ајшеља 212*, приредили: Б. Брстина и др. Службени гласник, Београд, 2016, стр. 246.
- Биљана Остојић: *70 година Крушевачког позоришта (1946–2016)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2017, стр. 64

РАДОМИР РАША ПЛАОВИЋ
НАША КУЋА ГЛЕДАНА
ИЗНУТРА

N

В) Театролошке студије и позоришне критике

- Милорад П. Шапчанин: *Јавна предавања*, Штамп. Н. Стефановића и дружине, Београд, 1873, стр. 63.
- Светислав Вуловић: *Из позоришћа. Прве белешке из живота једне државне и друштвене установе наше*, Државна штампарија, Београд, 1879, стр. 62.
- Милорад Поповић Шапчанин: *Позоришће и драма*, Државна штампарија, Београд, 1888, стр. 20.
- Милан Јовановић: *Поглед на драмску литературу о Косову*, Државна штампарија, Београд, 1890, стр. 118.
- Матија Бан: *Драмски назори*, Изд. Српске краљевске академије, Београд, 1891, стр. 88.
- Милорад П. Шапчанин: *Две надгробне беседе (Јовану Бошковићу и Тоши Јовановићу)*, Државна штампарија, Београд, 1893, стр. 21.
- Петар Крстоношић: *Просветни надничари. Црте из живота „лејтећих“ позоришних друштва*, пишчево издање, Нови Сад, 1907, стр. 83.
- Бранко Лазаревић: *Позоришни животи*, прва свеска, Геце Кон, Београд, 1912, стр. 257.
- Др Каменко Суботић: *О позоришном језику*, Књижара Св. Ф. Огњановића, Нови Сад, 1919, стр. 16.
- Петар Коњовић: *Личности*, Књижара Теллап и Поповац, Загреб, 1919, стр. 208.
- Бранко Лазаревић: *Маргиналије из драматургије*, Београд, 1925.
- Др Милоје Милојевић: *Музичке студије и чланци*, Геце Кон, Београд, књ. 1, 1926, стр. 182; књ. 2, 1933, стр. 160; Просвета, књ. 3, 1953, стр. 205.
- Светислав Петровић: *У позоришту, Уписци и белешке*, Геце Кон, Београд, 1928, стр. XV + 141.
- Велимир Живојиновић: *Из књижевности и позоришћа*, изд. књижаре Рајковића и Туковића, Београд, 1928, стр. 200.
- Михаило Ковачевић: *Позоришће и глумци*, пишчево издање, Београд, 1928, стр. 46.

Александар Илић: *Бински преображаји*, Штампарииа Привредник, Београд, 1930, стр. 29.

Јован Грчић: *Три светила лика у аналима Новосадског Народног позоришта*, изд. Југословенског дневника, Суботица, 1930, стр. 24.

Велибор Глигорић: *Позориште „Господина Цео Свети“*, Београд, 1931, стр. 16.

Милан Грол: *Позоришне критике*, Савременик, СКЗ, Београд, 1931, стр. 212.

Милан Богдановић: *Стари и нови*, Геце Кон, Београд, 1931, стр. 224; „Просвета“, књ. 2, 1946, стр. 230, књ. 3, 1949, стр. 171, књ. 4, 1952, стр. 358, књ. 5, 1953, стр. 271.

Боривоје Стојковић: *Историјски преглед српске позоришне критике*, „Преглед“, Сарајево, 1932, стр. 109.

Милан Шевић: *Прилози живоју и раду Косије Трифковића*, пишчево издање, Нови Сад, 1933, стр. 41.

Боривоје С. Стојковић: *Дражи преко рамје*, Сарајево, 1934, стр. 115.

Деса Дугалић Недељковић: *Елементи визуелне глуме*, Штампарииа Глобус, Београд, 1935, стр. 79.

Велибор Глигорић: *Из књижевног и позоришног живоја*, „Планета“, Београд, 1937, стр. 45.

Велибор Глигорић: *Домановић – Нушић*, Београд, 1938.

Милутин П. Деврња: *Око извођења „Ђурђа Бранковића“*, изд. пишчево, Београд, 1940, стр. 19.

* * *

Велибор Глигорић: *Позоришне критике*, Просвета, Београд, 1946, стр. 363.

Петар Коњовић: *Књига о музици српској и славенској*. Предговор и редакција: Стана Ђурић Клајн, Матица српска, Нови Сад, 1947, стр. 154.

Владимир Р. Ђорђевић: *Прилози биографском речнику српских музичара*, Музиколошки институт САН, књ. 1, Београд, 1950, стр. 71.

- Радомир Плаовић: *Елементи глуме*, Рад, Београд, 1950, стр. 166.
- Радомир Плаовић: *Обрада драмске улоге*, Рад, Београд, 1950, стр. 132.
- Хуго Клајн: *Истина и варка у позоришној уметности*, Народни универзитет, Београд, 1950, стр. 32.
- Милан Дединац: *Позоришне хронике*, Просвета, Београд, 1950, стр. 194.
- Радослав Веснић: *Техника говора*, Рад, Београд, 1951, стр. 194.
- Ђорђе Живановић: *Проблеми позоришног језика, 1*, Рад, Београд, 1951, стр. 115.
- Радомир Плаовић: *О реџијацији*, Ново поколење, Београд, 1951, стр. 176.
- Хуго Клајн: *Основни проблеми реџије*, Рад, Београд, 1951, стр. 350.
- др Мираш Кићовић: *Старо позориште код Срба*, Зборник радова Института за проучавање књижевности, књ. 1, Српска академија наука, Београд, 1951, стр. 9 – 32.
- Драготин Цветко: *Даворин Јенко и његова доба*, изд. САН, Београд, 1952.
- Милан Грол: *Из позоришта предрајне Србије*, СКЗ, књ. 318, Београд, 1952, стр. 317.
- Мираш Кићовић: *Школско позориште код Срба у току XVIII и на почетку XIX века*. П.о. из Зборника радова Института за проучавање књижевности САН, књ. 2, Београд, 1952, стр. 99–125.
- Раша Плаовић: *Реџија и глума*, „Народна књига“, Цетиње, 1953, стр. 120.
- Др Милоје Милојевић: *Музичке студије и чланци*, књ. 3, Просвета, Београд, 1953, стр. 205.
- Ели Финци: *Више и мање од животиња, 1*, Просвета, Београд, 1955, стр. 334.
- Стерија- 1806–1856–1956*, тематски број – „Наша сцена“, бр. 112–113, 1956, стр. 24.
- Књига о Стерији*, зборник, приредили Бранислав Миљковић и Милан Ђоковић, СКЗ, Београд, 1956, стр. 411.
- Живан Милисавац: *Савесћ једне епохе*, Матица српска, Нови Сад, 1956, стр. 243.
- Милан Токин: *Јован Стерија Појовић*, Нолит, Београд, 1956, стр. 182.
- Предраг Костић: *Бора Станковић*, Нолит, Београд, 1956, стр. 132.
- Стана Ђурић Клајн: *Музика и музичари*, Просвета, Београд, 1956, стр. 176.
- Хуго Клајн: *Живот двочасовни*, позоришне критике, Нолит, Београд, 1957, стр. 507.
- Велибор Глигорић: *Бранислав Нушић*, изд. „Јежа“, Београд, 1957.
- Мурад Ел Кабули: *Југословенски театар*, на арапском, Каиро, 1957, стр. 100.
- Душан Поповић: *Сцена и стварност*, Матица српска, Нови Сад, 1959, стр. 282.
- Бошко Новаковић: *Стеван Сремац и Ниш*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1959, стр. 175.
- Владимир Петрић: *Театар Јоакима Вујића*, Нолит, Београд, 1959, стр. 172.
- Миодраг Поповић: *Трагање за трајним*, књижевно-историјске студије. Нолит, Београд, 1959, стр. 280.
- Лаза Косић 1910–1960*, зборник, приредио Младен Лесковац, СКЗ, Београд, 1960, стр. 406.
- Зборник прилога историји југословенских позоришта*, издање СМП, Нови Сад, 1961, стр. 383, илустр.

- Наше позориште данас*, чланци и есеји о проблемима савременог југословенског позоришта, Стеријино позорје, Нови Сад, 1961, стр. 153.
- Ели Финци: *Више и мање од живојџа, II*, Просвета, Београд, 1961, стр. 331.
- Др Хуго Клајн: *Приручник за аматјере редијтеље*, Народна књига, Цетиње, 1961, стр. 169.
- Петар Шарчевић: *Од данас до суйра*. Есеји и критике, Освиг, Суботица, 1962, стр. 110.
- Блажо Шћепановић: *Позориштие, рејертијор и јублика* (Југословенски театри од 1952/53. до 1960/61), Културни живот, Београд, 1962, стр. 577–726.
- Зборник Музеја позоришне уметности*, I, уредник: Милена Николић, Музеј позоришне уметности, Београд, 1962, стр. 304 + 74.
- Ели Финци: *Више и мање од живојџа, III*, Просвета, Београд, 1963, стр. 312.
- Станислав Винавер: *Заноси и јркоси Лазе Косијића*, Форум, Нови Сад, 1963, стр. 572.
- Велибор Глигорић: *Бранислав Нушић*, Просвета, Београд, 1964, стр. 86.
- Божидар Ковачек: *Јован Ђорђевић*, Матица српска, Нови Сад, 1964, стр. 375.
- 1864–1964. Бранислав Нушић (1889–1964)*. Издање Народног позоришта, Београд, 1964, стр. 63.
- Милан Ђоковић: *Бранислав Нушић*, Нолит, Београд, 1964, стр. 367.
- „*Позориштие*“, часопис за позоришну умјетност, тематски бр. 5–6, посвећен стјојодитињици рођења Бранислава Нушића, Народно позориште, Тузла, 1964, стр. 256.
- Позоришни живојџ*, посвећен 100-годишњици рођења Бр. Ђ. Нушића, 1964, бр. 26–27, стр. 76.
- Зборник Музеја позоришне уметности. Бранислав Нушић 1864–1964*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1964, стр. 214 + илустр.
- Коста Димитријевић: *Нушић – чаробњак смеха*, Народна књига, Београд, 1965, стр. 243.
- Бранислав Нушић*, зборник, приредио Слободан Ж. Марковић, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1965, стр. 279.
- Ели Финци: *Више и мање од живојџа, IV*, Просвета, Београд, 1965, стр. 311.
- Јосип Кулунџић: *Фрагментии о тјеатјру*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1965, стр. 216.
- Јован Сјерџа Појовић*, зборник, приредио Васо Милинчевић. Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1965, стр. 334.
- Бора Глишић: *Нушић њим самим*, Вук Караџић, Београд, 1966, стр. 272 + илустр.
- Есеји о уметности – Драмска уметности*, Матица српска и СКЗ, Нови Сад – Београд, 1966, стр. 474.
- Марко Фотез: *Петј година у Беојрдском драмском позоришту*, сепарат, „Рад ЈА-ЗУ“, Загреб, 1967, стр. 555–594.
- Драгољуб Јанковић: *Од истјој зледаоца*, Одбор за прославу 80-годишњице Народног позоришта у Нишу, 1967, стр. 342. Регистар.
- Драган Муџић: *Госитовања и јредситаве СНП из Новој Сада у Осџеку и Славонији од оснивања Осјечкој хрватској народној казалшији 1907. године*, Осјек, 1967, стр. 56. П.о.: Ревџа, бр. 4, 1967.
- Васо Милинчевић: *Косија Трифковић – живојџ и дело*, Филолошки факултет, Београд, 1968, стр. 389.
- Сцена*, посвећена 30-годишњици смрти Б. Ђ. Нушића. Стеријино позорје, Нови Сад, 1968, бр. 2, стр. 180–204.
- Миле Недељковић: *Завеса јада* – прикази и белешке о позоришту, Књижевни клуб, Нови Београд, 1968, стр. 100.
- Др Илија Николић: *Др Војислав М. Јовановић 1884–1968*. Издање ауторово, Београд, 1969, стр. 67.
- Хуго Клајн: *Појаве и јроблеми савременој позориштиа*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1969, стр. 158.
- Властимир Перичић: *Музички ситвараоци у Србији*, Просвета, Београд, 1969, стр. 663.
- Милан Предић: *Еуфрозина или судбина глуме* (Чланци и есеји о глумачкој уметности), приредио: Василије Калезић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1970, стр. 187.
- Др Бранивој Ђорђевић: *Елементи српско-хрватске дикције*, Уметничка академија, Београд, 1970, стр. 283.

- Милорад Павић: *Историје српске књижевности барокног доба (XVII и XVIII век)*, Нолит, Београд, 1970, стр. 526.
- Карађорђе у драми и позоришту*, каталог, приредио Алојз Ујес, Галерија САНУ, издање САНУ, Београд, 1970, стр. 225, илустр.
- Душан Рисичић – Изложба декора и сценског костима*, каталог, Музеј примењене уметности, Београд, 1970, стр. 88, илустр.
- Борислав Здравковић: *Живот на даскама*, Народно позориште, Лесковац, 1970, стр. 157.
- Др Гаврило Ковијанић: *Живот и књижевни рад Милутина Бојића*, Народна књига, Београд, 1971.
- Мирко Хаднађев: *Од аудиције до концерта: основи хорског пјевања и дириговања*. Културни центар, Нови Сад, 1971, стр. 218.
- Српско позориште и драма после Другог светског рата*, Сцена, Нови Сад, 1971, бр. 5, стр. 87.
- Стана Ђурић-Клајн: *Историјски развој музичке културе у Србији*, Београд, 1971, стр. 184.
- Милорад Павић: *Гаврил Стефановић Венцловић*, СКЗ, књ.437, Београд, 1972, стр. 326.
- Душан Поповић: *У позоришту*. Чланци и критике. РУ „Р. Ђирпанов“, Нови Сад, 1973, стр. 257.
- Јован Костовски: *Дела и изведби*, Култура, Скопје, 1973, стр. 347.
- Властимир Ерчић: *Историјска драма у Срба од 1736. до 1860*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1974, стр. 458.
- Јован Поповић: *Позоришне кријике*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1975, стр. 240.
- Покрећ – говор тела: чиианка за глумца*, избор Огњенка Милићевић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1975, стр. 48.
- Зоран Филиповић: *Организациони облици позоришног живота у Београду у периоду 1918–1941*, дипломски рад, Факултет драмских уметности, Београд, 1975.
- Верослава Петровић: *Сценска музика на репертоару Народног позоришта у Београду: 1868–1914*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1976, стр. 56.
- Јован Христић: *Позориште, позориште*, Просвета, Београд, 1977, стр. 253.
- Ели Финци: *Више и мање од живога, V*, Просвета, Београд, 1977, стр. 329.
- Иванка Рацков: *Из позоришног албума Суботице*, Освиг, Суботица, 1977, стр. 176.
- Велибор Глигорић: *Биће позоришта*, приредио: З. Т. Јовановић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1977, стр. 304.
- Бора Глишић: *Жива уметност глуме*, Театрон бр. 56/57/58, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1987, стр. 179.
- Браслав Борозан: *Уметност у НОВ.у, књ. 1*, Универзитет уметности, Београд, 1977, стр. 256.
- Мата Милошевић: *Моја глума*, Београд, 1977.
- Иванка Рацков: *Из позоришног албума Суботице*, „Освиг“, Суботица, 1977, стр. 175.
- Заборављене вредности наше драмске бајине*, Сцена, Нови Сад, 1977, бр. 4, стр. 109.
- Позоришта и фестивали у СФРЈ*, Стеријино позорје, Нови Сад, Билтен документације, 1978, бр. 4, стр. 144.
- Мухарем Первић: *Премијера (наша драма у нашем позоришту)*, Нолит, Београд, 1978, стр. 337.
- Ели Финци: *После представе. Савремена домаћа драма на сцени (1948–1975)*, Стеријино позорје, Београд, 1978, стр. 284.
- Дело Боре Ситанковића у своме и данашњем времену*, зборник, Међународни славистички центар, Београд, 1978.
- Књига о глумцу*, реферати са 4. међународног симпозијума позоришних критичара и театролога, Стеријино позорје, Нови Сад, 1979, стр. 302.
- Драгољуб Влатковић: *Убава мома род нема, „Кошћана“ на сцени 1900–1979*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1979, стр. 127.
- Небојна Миширић – Позоришту*, Каталог изложбе, Нови Сад, 1979, стр. 32, илустр.
- Антички театар на тлу Југославије*, концепција каталога и уводна студија: Душан Рњак, Матица српска, Нови Сад, Савез археолошких друштава Југославије, Београд, 1979, стр. 301, 82 листа табли.

Југословенски позоришни театар 1945–1980. Каталог изложбе, Тузла, 1980, стр. 112, илустр.

Милош Савковић: *Позориште*, приредили др Александар Пејовић и Душан Михаиловић, Народна библиотека Србије, Народна књига, Београд, 1980, стр. 313.

Ксенија Шукуљевић: *Драме Ђура Јакшић на београдским сценама*, Београд, 1980, стр. 206.

Театар, позориште и филм, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1980, стр. 208, илустр.

Властимир Ерчић: *Мануил (Михаил) Козачински и његова Трагедија*, Институт за књижевност и уметност, Београд, Матица српска и Српско народно позориште, Нови Сад, 1980, стр. 765.

Богдан Чиплић: *Трагом „Мезимчејца српског“*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1980, стр. 169.

Боро Драшковић: *Лавиринт; редијелске белешке*. Стеријино позорје, Нови Сад, 1980, стр. 277.

Стерија: драмско лице: колоквијум Позорја младих, приредила Огњенка Милићевић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1980, стр. 158.

Владимир Ребезов: *Репроспективна изложба сценографије 1942–1981*. Аутор изложбе и текста Јасмина Туторов, Зрењанин, 1981, стр. 40.

Антички театар на тлу Југославије. Саопштења са научног скупа 14–17. април 1980, Матица српска, Нови Сад, 1981, стр. 406, илустр.

25 година Стеријиног позорја 1956–1981, Стеријино позорје, Нови Сад, 1981, стр. 215.

Војислав Јаношевић: *Позоришта Србије. Деведесет шест представа 1974–1970*, Дом културе „Студентски град“, Београд, 1981, стр. 207.

Стеријино дело данас, зборник, приредио Јосип Лешић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1981, стр. 288.

Стана Ђурић-Клајн: *Акорди прошлости*, Београд, 1981, стр. 310.

Лука Дотлић: *Из нашег позоришта старијег*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1982, стр. 390.

Влада Поповић: *Закони из позоришта*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1982, стр. 365.

Књижевно дело Лазе Косића, зборник радова, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1982, стр. 176.

Мирко Петковић: *Талијине италијанске есеје и театарне пројекције*, Српска читаоница и књижница, Ириг, Нови Сад, 1982, стр. 105, илустр.

Јован Христић: *Позориште, позориште, II*, Просвета, Београд, 1982, стр. 341.

Бранка Ракић: *Југословенска балетска сцена 1950–1980*, „В. Маслеша“, Сарајево, 1982, стр. 219.

Мата Милошевић: *Моја режија*, приредио: Радослав Лазић. Стеријино позорје, Нови Сад, 1982, стр. 236.

Драгољуб Влатковић: *Нушић и Српско народно позориште (1890–1980)*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1982, стр. 243.

Јосип Лешић: *Сумњиво лице Бранислава Нушића*, Завод за уџбенике, Београд, 1982.

Радован Вучковић: *Модерна драма*, „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1982.

- Вера Икономова: *Позоришће и публика*, Завод за проучавање културног развитака, Београд, 1983, стр. 109.
- Позоришна представа и језик критике*, зборник, Стеријино позорје, Нови Сад, 1983.
- Драгиша Живковић: *Бидермајерски усамљеник Стерија*, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 145.
- Миодраг Исаков: *Одјаци комедија Косије Трифковића*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1983, стр. 148, илустр.
- Миленко Мисаиловић: *Комедиографија Бранислава Нушића*, Универзитет уметности, Београд, 1983.
- Мата Милошевић: *Моје позоришће*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1984, стр. 140.
- Фолклорни театар у балканским и јодунавским земљама*, зборник радова, уредио: Драгослав Антонијевић, Балканолошки институт САНУ, Београд, 1984, стр. XII + 197.
- Душан Михаиловић: *Шекспир и српска драма у XIX веку*, Универзитет уметности у Београду и Академија уметности у Новом Саду, Београд, 1984.
- Јован Путник: *Пролегомена за позоришну естетику*, приредио: З. Т. Јовановић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1985, стр.
- Васо Милинчевић: *Српска драма до Нушића*, Рад, Београд, 1985.
- Јосип Лешић: *Историја југославенске модерне режије (1861–1941)*, Стеријино позорје и „Дневник“, Нови Сад, 1986, стр. 470.
- Жорж Поповић: *Историја архитектуре позоришта, казалишта, гледалишта и театра Југославије и Европе*, Београд, 1986.
- Др Ана Д. Живковић: *Рампа и сиварносћ*, Проналазаштво, Београд, 1986, стр. 165.
- Драгољуб Влатковић: *Сво година „Народног посланика“ у Народном позоришћу*, Београд, 1986.
- Владимир Стаменковић: *Позоришће у драматизованом друштву*. Критике и есеји (1956–1986), Просвета, Београд, 1987, стр. 296.
- Миленко Мисаиловић: *Драматургија сценског уметника*, Стеријино позорје, „Дневник“, Нови Сад, 1988.
- Бождар Ковачек, П. Марјановић, Д. Михаиловић, Д. Рњак: *О театарском делу Јоакима Вујића*, Матица српска, Нови Сад, 1988.
- Алојз Ујес: *Позоришно стваралаштво Јоакима Вујића*, Српска академија наука и уметности, Београд, 1988.
- Боро Драшковић: *Парадокс о редитељству*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1988.
- Марија Кулунџић: *Мој животи с луком*, Бијенале југ. луткарства Бугојно, Сарајево, 1988, стр. 173.
- Драган Клаић: *Театар разлике*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1989, стр. 151.
- Дејан Пенчић-Пољански: *Позоришни сусрети професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“*, Београд, Музеј позоришне уметности СР Србије, 1989, стр. 212. Библиографија.
- Јован Ђирилов: *Драмски тисци моји савременици*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1989, стр. 193.
- Нушићево дело и савремена југословенска комедиографија*, зборник радова, приредила Звездана Шарић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1989, стр. 310.
- Јосип Лешић: *Бранислав Нушић животи и дело*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1989, стр. 253.
- Дела Бранислава Нушића на сценама позоришта у Војводини*, припремио Милутин Каришић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 1989, стр. 46.
- Радослав Лазић: *Феномен режија: театролошки огледи: у трагању за естетичком режијом*. Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад, 1989, стр. 151.
- Милан Николић: *Српска Талија: позоришне критике*. „Вук Караџић“, Параћин, 1990, стр. 264.
- Смиљана Мандукић: *Говор тела: искуство модерног балета*, Сфаирс, Београд, 1990, стр. 69.
- Миленко Мисаиловић: *Драматургија комедиографије*, Стеријино позорје, Дневник, Нови Сад, 1990, стр. 228.
- Радомир Путник: *Читаници изнова: огледи из драматургије и театрологије*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1990, стр. 165.

Мирјана Миочиновић: *Позориште и гилјотина (Расправе о драми)*, Свјетлост, Сарајево, 1990, стр. 256.

Историјски догађаји као тема и мотиви у југословенској драмској књижевности, радови са Трибине Позорја, припремила Звездана Шарић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1990, стр. 202.

Четирдесет сусрета позоришта Војводине: 1947–1990, уредио Милутин Каришић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 1990, стр. 84.

Радослав Лазић: *Тражили о луткарској режији*, Прометеј, Нови Сад, 1991, стр. 400.

Олга Милановић: *Владимир Маренић, сценограф и костимограф*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1991.

Божидар Ковачек: *Талија и Клио. Из историје српског позоришта и драме*, Матица српска, Академија уметности, Нови Сад, 1991, стр. 382.

Петар Марјановић: *Новосадска позоришна режија (1945–1974)*, Академија уметности, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 1991, стр. 237.

Миленко Мисаиловић: *Дејте и позоришна уметности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1991, стр. 134.

Лејла Манџука: *Сценска шминка*, Завод за уџбенике и наставна средства Београд; Завод за издавање уџбеника, Нови Сад, 1991, стр. 167.

Јован Ђирилов: *Позоришњарије*, Пословна заједница професионалних позоришта БиХ, Сарајево, 1991, стр. 253.

Милош Немањић: *Филмска и позоришна публика Београда*, Идеа, Завод за проучавање културног развјатка, Београд, 1991, стр. 309.

Олга Марковић: *Драме Милутићина Бојића на српским сценама*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992, стр. 32.

Феликс Пашић: *Како смо чекали Годоа, кад су цветале тикве*, Верер Press, Београд, 1992, стр. 128.

Владимир Јевтовић: *Сиромашно позориште*, Факултет драмских уметности, Научна књига, Београд, 1992, стр. 204.

Mirjana Miočinović

POZORIŠTE I GILJOTINA

SVJETLOST

Дејан Панчић Пољански: *Отишло у (в)ештар*, позоришне критике, 1973–1983, Прометеј, Нови Сад, 1992, стр. 442.

Јован Христић: *Позоришни реферати*, Нолит, Београд, 1992, стр. 332.

Верослава Петровић: *Српска војничка позоришта 1916–1918*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992, стр. 47.

Слободан А. Јовановић: *Позоришне студије и кријике*, приредио: З. Т. Јовановић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1993, стр. 272. Регистар.

Петар Волк: *Позоришне илузије*, позоришне критике, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1993, стр. 336.

Душан Животић: *Моје усјомене*, Музеј позоришне уметности Србије и Позоришни музеј Војводине, Београд, Нови Сад, 1993, стр. 199.

- Петар Волк: *После позоришта*, позоришне критике, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1993, стр. 349.
- Михаило Ковачевић: *Позориште и глумци*, Прометеј, Нови Сад, 1994, стр. 174.
- Слободан Турлаков: *Лепиопис музичког живота у Београду 1840–1941*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1994, стр. 223.
- Милосав Мирковић: *Нушић нап насупини: Нушићеве глумци и глумице*, Дом културе, Смедерево, 1994, стр. 166.
- Мирослав Беловић: *Уметности позоришне режије*, Универзитет уметности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1994, стр. 231.
- Бисерка Цвејић: *Уметности певања: симбиоза науке и уметности у певању*, Бисерка & Душан Цвејић, Београд, 1994, стр. XXIV + 336
- Хуго Клајн: *Основни проблеми режије*, 3. изд., Универзитет уметности, Београд, 1994, стр. 301.
- Петар Волк: *Писци националног театра*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1995, стр. 973.
- Српска музичка сцена*, зборник радова са научног скупа поводом 125. годишњице Народног позоришта, Београд, Музиколошки Институт САНУ, 1995, стр. 510.
- Љиљана Грујић-Еренрајх: *Гласовно образовање глумца*, Универзитет уметности, Београд, 1995, стр. 102.
- Ненад Ј. Ристић: *Џумбусана у „Централу“: позоришни животи у Паланци (Смед.) 1941–1944*, Центар за културу, Смедеревска Паланка, 1995, стр. 143.
- Милосав Мирковић: *Талија на Багдали*, Крушевачко позориште, Крушевац, 1995, стр. 135.
- Јован Христић: *Позоришни реферати, II*, Нолит, Београд, 1996, стр. 307.
- Мирјана Гаковић: *Позоришта југословенских заробљеника у Другом светском рату*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1996, стр. 48.
- Боро Драшковић: *Краљ мајмуна*, Прометеј и Стеријино позорје, Нови Сад, 1996, стр. 357.
- Милица Зајцев: *Откривамо тајне балета*, Прометеј и Стеријино позорје, Нови Сад, 1996, стр. 276. Индекс балета, регистар.
- Јоца Савић: *Драма и позорица. Драмајтуршке расправе*, приредио: др Душан Рњак, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 1996, стр. 198.
- Владимир Јавтовић: *Узбудљиво позориште*, ГЕА, Београд, 1997, стр. 188.
- Олга Милановић: *Неимари српског позоришта*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 319.
- Драгослав Антонијевић: *Дромена*, Балканолошки институт САНУ, Београд, 1997, стр. 216.
- Радомир Путник: *Приближавање позоришту, прикази позоришних књижа*, Народно позориште, Београд, 1997, стр. 162.
- Петар Марјановић: *Српски драмски писци XX века*, Матица српска, Факултет драмских уметности, Академија уметности, Нови Сад, 1997, стр. 356.
- Јосип Лешић: *Стерија драмски писац*, Стеријино позорје, Прометеј, Нови Сад, 1998, стр. 217.
- Јован Христић: *О историји: десет есеја*, „Филип Вишњић“, Београд, 1998, стр. 213. Литература.
- Јован Ђирилов: *Позоришарије*, Октоих, Подгорица, 1998, стр. 764.
- Рашко В. Јовановић: *Један другу Нушић*, Дом културе, Смедерево, 1998, стр. 278
- Миленко Мисаиловић, зборник радова, уредник: З. Т. Јовановић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1998, стр. 228.
- Радослав Веснић: *Аутиобиографија. Осам деценија живота и рада*, приредио: Радослав Веснић Млађи, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1998, стр. 187 + 32 илустрације.
- Радослав Лазић: *Театролошки брeвијар, позоришни есеји*, Калекoм, Београд, 1998, стр. 298.
- Весна Соколовић: *Мода јуче – коштам данас: одијевање, украшавање и сценски коштам народа у античким временима*, Културно просветна заједница, Подгорица, 1998, стр. 248. Илустрације и дизајн ауторке, илустр. у боји.

- Књижевно дело Радоја Домановића: ново читање, зборник реферата са научног скупа, Центар за научна истраживања САНУ и Филозофски факултет, Ниш, 1999, стр. 303. Резимеи на руском језику.
- Радомир Путник: *Из историјолошког ревијонизацијума*, Фестивал „Дани комедије“, Јагодина, 1999, стр. 157.
- Гојко Шантић: *Тело глуме*, Драганић, Београд, 1999, стр. 63.
- Владимир Маренић: *Моја сценографија*, Народна позориште, Београд, 1999, стр. 158.
- Петар Волк: *У времену пролазности*, позоришне критике, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1999, стр. 397.
- Милосав Буца Мирковић: *Јагодинске врадолије*, Фестивал Дани комедије, Јагодина, 1999, стр. 63.
- Слободан Турлаков: *Нушићев речник*, Интерпрес, Београд, 1999, стр. 140.
- Владимир Стаменковић: *Крај уједиње и позоришће*. Критике и есеји (1985–2000), Откровење, Београд и Стеријино позорје, Нови Сад, 2000, стр. 230.
- Драгана Чолић Биљановски: *Јован Стерија Појовић на српској сцени (1945–1996)*, Факултет драмских уметности, Београд, 2000, стр. 116 + 16 илустрација.
- Огњен Лакићевић: *Мера за меру*, позоришне критике, друго, допуњено издање, Удружење издавача и књижара Југославије, Београд, 2000, стр. 348.
- Миленко Мисаиловић: *Креативна драматургија, Увод у филозофију позоришне уметности*, том 1 и 2, Стеријино позорје, Прометеј, Нови Сад, Кадињача, Ужице, 2000, стр. 1/ 514, 2/ 356.
- Драгана Чолић Биљановски: *Нушић – позоришни стваралац XX века*: поводом 110 годишњице од прве представе на сцени Народног позоришта у Београду (1889–1990), Дом културе, Смедерево, 2000, стр. 152.
- Ксенија Радуловић: *Корак испред. Режије Дејана Мијача на сцени Југословенског драмског позоришта, национална драма: 1977–1996*. Град театар Будва и Октоих Подгорица, 2000.
- Ксенија Шукуљевић Марковић: *50 година Музеја позоришне уметности Србије*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2000, стр. 80.
- Петар Хади Волк: *Позоришће и традиција*, студије и есеји. Музеј позоришне уметности Србије и Завод за проучавање културног развјетка, Београд, 2001.
- Редитељске књиже Лоце Савића*, приредио Душан Рњак, Матица српска, Нови Сад, 2001, стр. 398.
- Петар Марјановић: *Позоришће или усуд пролазности*, Факултет драмских уметности и Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2001, стр. 298.
- Др Јадвига Сопчак: *Пољска авангардна драма у Југославији 1945–1990*, Матица српска, Нови Сад, 2001, стр. 460.
- Драгољуб Влатковић: *Нушић наш Шекспир*, књ. 2, приредио Зоран Т. Јовановић, Центар за културу, Смедерево, 2002, стр.
- Стево Жигон: *Монолог о позоришту*, Алтера, Београд, 2002, стр. 273.
- Радослав Лазић: *Естетика луткарства*, ауторско издање, Београд, 2002, стр. 224.
- Сава Анђелковић: *Стеријиних 80 комичких ликова*, КОВ, Вршац, 2003.
- Душан Михаиловић: *Из српске драмске историје*, студије и есеји, приредио: З. Т. Јовановић, Факултет драмских уметности, Београд, 2003, стр. 373.
- Горан Максимовић: *Тријумф смијеха. Комично у српској уметничкој прози од Доситеја до Пејра Кочића*, Ниш, 2003.
- Зоран Ратковић: *Невидели дан. Редитељске промене у 11 слика*, Атеље 212, Београд, 2003, стр. 469.
- Радослав Лазић: *Уметност редитељства*, Увод у теорију режије, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2003, стр. 345.
- Олга Савић: *Кад се помери завеса...*, Просвета, Београд, 2003, стр. 199.
- Милан Предић: *Чланци и белешке*, приредио: Дарко Гарић, Карић Фондација, Београд, 2004, стр. 291.
- Јелица Стевановић: *Госпођа министарка: 75 година на сцени Народног позоришта*, Народна позориште, Београд, 2004, стр. 191.
- Небојша Ромчевић: *Ране комедије Јована Стерије Појовића*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2004, стр. 296.
- Радомир Путник: *Драматуршки послови*, Чигоја штампа и аутор, Београд, 2005, стр. 191.

- Кошћана: *Први век на сцени Народног позоришћа*, приредила Јелица Стевановић, Народно позориште, Београд, 2005, стр. 255.
- Владимир Маренић – *Позоришно сликарство, сцена и костим*, приредили: Б. Нишкановић, Р. Лазић, З. Максимовић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2005, стр. 215.
- Владимир Стаменковић: *Позоришће у зеници, Одабране критике 1956–2005*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2005, стр. 187.
- Авдо Мујчиновић: *Позоришне критике*, приредио Радомир Путник, Стеријино позорје, Нови Сад, 2005, стр. 286.
- Слободан Селенић: *Драмско доба. Позоришне критике 1956–1978*, приредио Феликс Пашић, Стеријино позорје, Нови Сад, 2005, стр. 300.
- Педесет година Стеријиног позорја, сликовна грађа: награђене представе, Стеријино позорје, Нови Сад, 2005.
- Десет година глумачких свечаности „Миливоје Живановић“, приредио: Милисав Миленковић, Центар за културу, Пожаревац, 2005, стр. 124.
- 55 (сусрећ) *Фестивала позоришћа Војводине*, приредио Дејан Пенчић Пољански, Заједница професионалних позоришта Војводине, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2005, стр. 270. Библиографија.
- Милена Лесковац: *Режије Јурија Љвовича Ракићина у Српском народном позоришћу: 1946/1952*, Нови Сад, 2005, стр. 156. Библиографија.
- Радослав Лазић: *Бојанов „Дундо“: Књижа режије*, ауторско издање, Београд, 2005, стр. 103.
- Божидар Ковачек: *Јован Ђорђевић*, Завичајна фондација „Стеван Сремац“, Сента, Тиски цвет, Нови Сад, 2006, стр. 375.
- Милош Јевтић: *Одбонешање џеајира*, разговори са Миленком Мисаиловићем, Артплус, Ужице, 2006, стр. 247.
- Јован Стерија Појовић – *Класик који нам се обраћа*, приредили Сава Анђелковић и Пол Луј Тома, Књижевна општина, Вршац, 2006.
- Свенка Савић: *Пољед уназад. О игри и балети*, Футура публикације, Нови Сад, 2006, стр. 565 + илустр. Библиографија.
- Лука Хајдуковић: *Стеријине о позоришћу*, расправе, огледи, критике, записи, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2006, стр. 237.
- Мирослав Мики Радоњић: *Стерија у огледалу двадесетог века*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2006, стр. 142.
- Јелица Стевановић: *Стерија у Народном позоришћу, Водич кроз џеајирографску грађу*, Народно позориште, Београд, 2006, стр. 167.
- Божидар Ковачек: *Талија и Клио, II и III, из историје српског позоришћа и драме*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2006, стр. 356 +360.
- Габријела Теглаши Велимировић: *Балет: да ли се џо једе?*, Српско народно позориште, Нови Сад, 2006, стр. 160.
- Миховил Томандл: *Српско свешовно школско позоришће у Војводини крајем XVIII и XIX века*, Историјски архив, Панчево, 2006, стр. 86.
- Јован Стерија Појовић (1806–1856–2006), Галерија Српске академије наука и уметности, уредник Ксенија Радуловић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2006, стр. 88. Упоредо срп. текст и енгл. превод.
- Милорад Рикало: *О Родолујцима Јована Стерије Појовића*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2006. стр. 195.
- Стерија феномен времена :1806–1856–2006*, приређивач и уредник Хаџи-Зоран Лазин, Стеријино позорје, Нови Сад, 2006, 2 књ, стр. 846.
- Живко Поповић: *Стеријино обликовање архејског лика џвердице*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2006, стр. 79.
- Слободан Радовић: *Трагом ужичког џеајиралног друштва*, Народно Позориште, Ужице, 2006, стр. 176.
- Vambach Robert Színháza – Позоришће Роберта Бамбаха*, приредила Каталин Каич, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2007, стр. 223. Текст упоредо на мађ. и срп. језику. Биографија, Регистар.

- Мухарем Первић: *Браво мајсторе!*, Армон, Београд, 2007.
- Весна Крчмар: *Позоришне драматизације дела Иве Андрића*, Матица српска, Нови Сад, 2007, стр. 292.
- Боро Драшковић: *Равношјежа*, Књижевна општина Вршац, Вршац, 2007, стр. 313.
- Милан Грол: *Позоришне кријике и есеји*, приредио: З. Т. Јовановић, Народно позориште, Музеј позоришне уметности Србије, КИЗ Алтера, Београд, и Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2007, стр. 316.
- Боривоје Маринковић: *Емануил Јанковић (око 1758–1791)*, Нови Сад, 2007.
- Мирко Жарић: *Искушеници Талијиних ћуди. Позоришне кријике и прикази 1983–2004*, Панорама, Приштина, 2007, стр. 488.
- Јован Стерија Појовић 1806–1856–2006, зборник, уредник академик Љубомир Симовић, Српска академија наука и уметности, Београд, 2007, стр. 714.
- Милена Лесковац: *Ракијинове режије у Српском народном позоришту*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2007, стр. 220. Регистар.
- Јуриј Љвович Ракијин: *живој, дело, сећања*, зборник, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад и Факултет драмских уметности, Београд, 2007, стр. 454.
- Софија Кошничар: *Рејторика позоришне историје Срба*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2007, стр. 192.
- Вагнеров стил „Ојера и драма“ данас, зборник, уредништво: Соња Маринковић, Зоран Т. Јовановић, Весна Микић, Матица српска, Нови Сад, 2007, стр. 243. Библиографија. Резимеи на енгл. језику.
- Небојша Јовановић: *Лујкарство и сценска лутка*, Змајеве дечје игре, Нови Сад, 2007, стр. 102.
- Петар Волк: *Заборав и нада*, есеји, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 361.
- Радомир Путник: *Драматуршка анализе: УУ драма 1975/2007*, Удружење драмских писаца Србије, Београд, 2007, стр. 236.
- Алојз Ујес: *Земунска позорја*. Фестивал монодраме и пантомиме, Земун, 2007, стр. 149.
- Весна Крчмар: *Позоришне драматизације дела Иве Андрића. Део 2, Драматизације у времену*, Матица српска, Нови Сад, 2008, стр. 326. Литература о драматизацијама. Регистри. Summary
- Ратко Стојковић: *Српске позоришне награве*, издање писца, Београд, 2008, стр. 240.
- Јован Радуловић: *Случај „Голубњача“ за и њројив*, „Филип Вишњић“, Београд, 2008, стр. 830.
- Миленко Мисаиловић: *Значења српске комедиографије (од Јоакима Вујића до Бранислава Нушића)*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2008, стр.
- Миодраг Кујунџић: *Објективност искључена*, позоришне анализе, приредио Светислав Јованов, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2008, стр. 152.
- Марина Миливојевић – Мађарев: *Бији у позоришту: редитељски стилови у Југословенском драмском позоришту*, Југословенско драмско позориште, Београд, 2008, стр. 375.
- Мирјана Марковиновић: *Књига о представи: Реконструкција представе Женидба и удаба Јована Стерије Поповића*, у режији Дејана Мијача на сцени Народног позоришта Сомбор, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2008, стр. 159.
- Маренићев сценографски театар, приредио Радослав Лазић, Фото Футура, Београд, 2008, стр. 160.
- 25 година Нушићевих дана, приредио Сава Ђуричић, Центар за културу, Смедерево, 2008, стр. 259.
- Исидора Поповић: *Књига Стеријиних рукописа: рукописна оставиштина Ј. Сп. Појовића у Матици српској*, Матица српска, Нови Сад, 2008, стр. 314.
- Добринин јрсин 1980–2008, аутор фотоса Вукица Микача, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2008, стр. 51.
- Дејан Чавић: *Ујојреба гласа: од умећа говорена ка уметности глуме*, Алтера, Београд, 2009, стр. 195.
- Момчило Ђира Животић: *Чаробњаци сцене: некад и сад*, Културно-издавачки центар „Српска кућа“, Пожаревац, 2009, стр. 254.
- Лука Кеџман: *Пејар Кочић на сцени Народног позоришта Републике Српске*, Бања Лука, 2009, стр. 298.
- Ивана Игњатов-Поповић: *Ликови у српској екаспресионистичкој драми. Упрањау*

- за идентичности, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 207.
- Позоришни Нушић*, зборник радова са симпозијума, приредила: Биљана Нишкановић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 271.
- Милица Зајцев: *Игра, одраз времена садашње: хроника догађаја на алтернативним београдским њлесним сценама (1960–2007)*, Удружење балетских уметника Србије, Београд, 2009, стр. 253.
- Милутин Тасић: *Српски великани драме*, Bookland – „Филип Вишњић“, Београд, 2009, стр. 160.
- Милосав Мирковић: *Хајдемо у позориште*, Центар за културу, Смедерево, 2009, стр. 187.
- Глишић и Домановић: 1908–2008*, зборник, уредник Светлана Велмар-Јанковић, Српска академија наука и уметности, Београд, 2009, стр. XIV + 520, Резимеи на енгл., рус., итал., франц., или нем. језику.
- Браслав Борозан: *Креативни тренућак*, приредила Дина Борозан, Алтера, Народно позориште, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2009, стр. 468.
- Љиљана Мишић: *Уметничка игра у Новом Саду од 1919. до 1950, део I*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 209.
- Миливоје Млађеновић: *Одлике драмске бајке: преобликовање модела Бајке у српској драмској књижевности за децу*, Стеријино позорје, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 280.
- Љиљана Пешикан Љуштановић: *Кад је била кнежева вечера: усмена књижевност и традиционална култура у српској драми 20. века*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 168.
- Позоришна лућкарница Шандора Харчића*, приредио Лука Хајдуковић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2009, стр. 168.
- Владимир Јевтовић: *Одбрана глуме (Десет њисама)*, Фестивал монодраме и пантомиме, Земун, 2009, стр. 247.
- Каталин Каич: *Трагом саживотића*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2010, стр. 270. Библиографија. Регистар.
- Јован Ђирилов: *Сви моји савременици*, књ. 1 и 2, Лагуна, Београд, 2010, стр. 499 + 470.
- Горан Максимовић: *Комедиографски Орфеј и други огледи*, Алтера, Београд, 2010, стр. 223.
- Ђорђе Ђурђевић: *Трагом српске драме и позоришта*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2010, стр. 445.
- Радомир Путник: *Слике минулог времена*, позоришне критике 1980–1993, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2010, стр. 343.
- Тодор Манојловић: *Позоришна кријка*, приредила Марта Фрајнд, Градска народна библиотека, Зрењанин, 2010, стр. 529. Summary. Регистар.
- Милан Грол: *Кроз књиже и догађаје*, приредио Зоран Т. Јовановић, Београд, Народно позориште, Музеј позоришне уметности Србије, КИЗ „Алтера“, Београд, 2010, стр. 360.
- Јелица Стевановић: *Нушић и кријка: на примеру поставки Госпође министарке на сцени Народног позоришта у Београду (1929–2007)*, Центар за културу, Смедерево, 2010, стр. 398. Библиографија.
- Слободан Мрђа: *Публика Народног позоришта у Београду: извештај о исцртавању*, Завод за проучавање културног развитка, Београд, 2010, стр. 86. Библиографија.
- Владимир Јевтовић: *Мој предаошки метод*, Омладинско позориште Дадов, Београд, 2010, стр. 168.
- Дејан Чавић: *Представа позоришта*, Албатрос плус, Београд, 2011, стр. 196.
- У спомен на Лазу Косчића: 1841–2011*, зборник радова, уредила Ивана Живанчевић Секеруш, Филозофски факултет, Нови Сад, 2011, стр. 331. Библиографија уз сваки рад. Резимеи на енгл. језику.
- Зоран Максимовић: *Позорје Лазе Косчића*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2011, стр. 66.
- Боро Драшковић: *Круж маслином*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2011, стр. 311.
- Станислав Бајић: *Од Есихила до наших дана*, позоришне критике и есеји, приредио: З. Т. Јовановић, Факултет драмских уметности, Београд, 2011, стр. 300.
- Дејан Пенчић Пољански: *Егон Савин*, Српско народно позориште, Нови Сад, 2011, стр. 212.

- Зоран Т. Јовановић: *Позоришно дело Милана Грола*, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 399. Библиографија М. Грола, Регистар. Summary.
- Лука Кеџман: *Позоришни живоји, живоји позоришта 2000–2010*, Арт принт, Бања Лука, 2011, стр. 446.
- Ивана Игњатов-Поповић: *Иниџивни свеји Ранка Младеновића (Драмајичарски и кријичарски рад Ранка Младеновића)*, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 366.
- Спасоје Ж. Миловановић: *О драмском сиваралашиву др Војислава М. Јовановића Марамбоа*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2011, стр. 321.
- Боро Драшковић, *Речник професије*, Књажевско-српски театар, Крагујевац, 2012, стр. 236.
- Владимир Стаменковић: *Дијалог с традицијом, Бишеф 1967–2006*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Маре: *у лабораторији живоји и режије*, приредио: Слободан Крстић, Нишки културно центар, Ниш, 2012, стр. 266.
- Александар Пејчић: *Театријализација власици, комедије Бранислава Нушића*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 209.
- Мирјана Коџић: *Даровања*, приредили: Петар и Маја Волк, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2012, стр. 452.
- Милица Зајцев: *Игра шито живоји значи*, 3, Удружење балетских уметника Србије, Београд, 2012, стр. 115.
- Шайушање живоји*, приредио Милан Белегишанин, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2012, стр. 90. In *memoriam*. Марија Маца Кљаић, шаптач СНП-а.
- Нада Савковић: *Театрољубље*. Академија уметности, Матица српска, Нови Сад, 2012, стр. 210. Именски регистар.
- Радомир Путник: *Зайиске о Стерији*, Угао, Вршац, 2013, стр. 200.
- Феликс Пашић: *Крајак преглед времена: ЛУДУС разговара*, приредила Зорица Пашић, Удружење драмских уметника Србије, Београд, 2013, стр. 179. Регистар.
- Марко Сухаревски: *Домаћи мјузикл освајање жанра*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2013, стр. 146.
- Њеџош у огледалима вјекова*, зборник, уредили: Sava Anđelković i Paul-Louis Thomas, Fakultet dramskih umjetnosti Cetinje, Université Paris-Sorbonne (CRECOB/ CELTA), Gest, časopis za pozorište, 2013, стр. 255.
- Светозар Рапајић: *Драмски текстови и њихове инсценирације*, Факултет драмских уметности, Београд и Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2013, стр. 222.
- Надежда Мосусова: *Српски музички театар. Историјски фрагменти*, Музиколошки институт САНУ, Београд, 2013, стр. 152.
- Јадранка и Светозар Раде Радујко: *Позоришна музика. Почеци позоришне музике код Срба (1861–1914) с освртом на рад Исидора Бајића у СНП-у*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2013, стр. 288.
- Агота Виткаи Кучера: *Карактеристике гласа и методички принципи развоју гласа у функцији професионалних акцивноци*, Завод за културу Војводине, Нови Сад, 2013, стр. 162. Библиографија.
- Лујкарство у Србији*, зборник радова, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2014, стр. 176.
- Зоран Т. Јовановић: *Драмајурски огледи*. Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2014, стр. 428. Регистар. Summary.
- Зоран Ђерић и Љиљана Димић: *Позориште лујака у Новом Саду: оснивање*. Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, Међународни фестивал за децу, Суботица, 2014, стр. 77. Регистар. Summary.
- Лујка и маска у српској култури*, приредили: Љ. Динић и З. Ђерић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2014, стр. 144.
- Момчило Ђира Животић: *Управник и глумци. Сећање на Вецу Лукића*, Студио 789 ТЕАМ, Београд, 2014, стр. 200, илустр.
- Исидора Поповић: *(Пред)историја веселих позорја*. Комедија у Срба пре Јована Стерије Појовића, Стеријино позорје, Нови Сад, 2014, стр. 292.
- Каталин Каич: *Сцена узајамности – Југословенска драмска књижевност на сценама мађарских позоришта у Војводини (1945–1985)*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2014.

Естетика еројског театра, приредио Радослав Лазић, ауторско издање, Београд, 2014, стр. 80.

Радомир Путник: *Приближавање позоришту*, 2, прикази позоришних књига, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 464.

Биљана Остојић: *Неинституционална (приватна) позоришта – 4 београдска*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 126.

Зоран Ђерић: *Драмајуришки постскрипум*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2014, стр. 210.

М. Одавић и Ј. Стевановић: *Бранислав Нушић управник Народног позоришта у Београду (1900–1902)*, Музеј Народног позоришта и Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 36.

Њеџошев Зборник Мајнице српске, 2, Матица српска, Нови Сад, 2014, стр. 597.

Милош Јевтић: *Животи сцене: разговори са режисерима и глумцима*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 818. Регистар.

Зоран Максимовић: *Обнова Српског народног позоришта после Првог светског рата (1918–1921)*. Српско народно позориште, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2014, стр. 328.

Зоран Ранкић: *Збогом заувек, одмах се враћам*. Афоризми, Белпак, Београд, 2014, стр. 401.

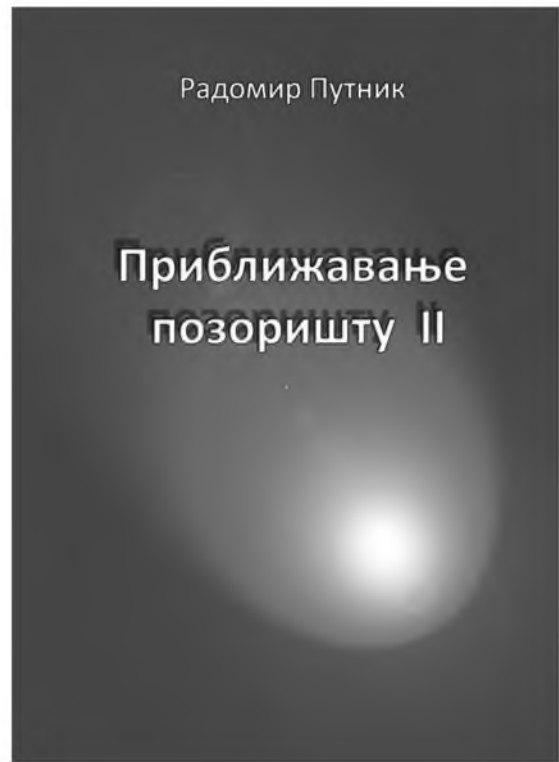
Ана Тасић: *Дигитални двојници (Позориште у екранском свету)*, Стеријино позорје, Нови Сад, 2015, стр. 223.

Александар Пејчић: *Зайлећена игра: комедија српског реализма*, Стеријино позорје, Нови Сад, 2016, стр. 308.

Стерија на позоришним сценама Новога Сада и Војводине, зборник радова, Стеријино позорје, Нови Сад, 2016, стр. 144.

Лазар Јованов: *Град театра КПГТ: позориште и индустријивна културна политика*, Стеријино позорје, Нови Сад, 2016, стр. 286.

Нова српска драма: 2007–2015, приредио Зоран Ђерић, Стеријино позорје, Нови Сад, 2016, стр. 373

Горан Цветковић: *Театар и друштвено биће: одабране позоришне криптике 2011–2015*, књ. 1, Мостарт, Земун, 2016, стр. 339.

Горан Цветковић: *Театар и друштвено биће: одабране позоришне криптике 2011–2015*, књ. 2. Југословенски културни просјор и осјовања, Мостарт, Земун, 2016, стр. 330.

Савремени домаћи драмски тексти на Стеријином позорју, Зборник радова, Стеријино позорје, уредила Снежана Савкић, Нови Сад, 2017, стр. 144.

Гордана Тодорић: *Александар Појовић – Драмски говор о времену и свету*, Стеријино позорје, Нови Сад, 2017, стр. 337.

Марта Фрајнд: *У шрагању за Лазом Костићем*, Књижевна општина Вршац, Вршац, 2017, стр. 194.

Александар Милосављевић: *Позоришни Директор и дружи зајиси*, Стеријино позорје, Нови Сад, 2017, стр. 299.

Боро Драшковић: *Речник редитеља*, Академија уметности, Нови Сад, 2018, стр. 242.

Г) Књи́ге о глумцима, редитељима, ојерским и балетским уметницима. сценографима...

* * *

Стана: *Из живога једне глумице*, Изд. Књи-
жаре Д. М. Ђорића, Београд, 1893, стр. 48.

*Јубилеј Добрице Милутиновића 16. априла
1923*, приредио: Р. Бојић, Одбор за про-
славу, Београд, 1923, стр. 44.

Димитрије Гинић: *Мој животи*, Штампарија
„Гундулић“, Београд, 1924, стр. 51.

Миладин К. Николић-Расински: *Јубилеум
25-це Милоша П. Зојковића – Зоје, на-
родног комичара*, Штамп. Ђура Јакшић,
Београд, 1926, стр. 8.

Јован Грчић: *Три свејла лика у аналима Но-
восадског народног позоришта. Јован
Ђорђевић, Лаза Сјанановић, Димитрије
Ружић*, „Југословенски дневник“, Суботи-
ца, 1930, стр. 24.

Балканска царица – Марије Гавриловић (био-
графија глумице пред 35-годишњицу ум-
јетничког рада), Тискара В. Новотнија,
Загреб, 1930, стр. 7.

Мил. К. Николић Расински: *Љуба Сјанан-
овић, наш највећи трагичар*, Изд. Пла-
нете, Београд, 1931, стр. 28.

Тихон Хаџић: *Гнусан злочин*, Београд, 1932.
Сатиричне песме о глумцима.

*Пред педесет и петогодишњи јубилеум
уметничког рада Михајла Д. Сјасића,
глумца*. Тискара Ф. Китера, Осиек, 1933,
стр. 7.

Боривоје Стојковић: *Дражи преко раме,
Критички портрети 30 глумаца*, Сарајево,
1934, стр. 115.

Олга Илић: *О њој, која се не враћа*, Ауто-
биографија, 1895/1934, Одбор за просла-
ву, Ниш, 1934, стр. 30.

Миливоје Предић: *Нушић у причама*, књ. 1 и
2, изд. Пишчево, Београд, 1: 1935, стр. 158,
2: 1937, стр. 141.

Деса Дугалић Недељковић: *Елементи визу-
елне глуме*, Београд, 1935.

Ранко Младеновић: *Наш први позоришни
чергар Јоаким Вујић*, Удружење глумаца
Краљ. Југославије, Београд, 1935, стр. 86.

Сава Цветковић: *Добрица Милутиновић,
човек и глумац*, Београд, 1937, стр. 39.

Аутобиографија Сиве Тодоровића, редак-
тор: Зора Симић Миловановић, изд. Ма-
тице српске, Нови Сад, 1951, стр. 104, илу-
стр. 28.

Драготин Цветко: *Даворин Јенко и његово
доба*, издање САНУ, Београд, 1952.

Петар Коњовић: *Милоје Милојевић, ком-
позитор и музички писац*, изд. Научне књи-
ге, Београд, 1954, стр. 296.

*35 година уметничког рада Миливоја Жива-
новића*, Југословенско драмско позори-
ште, Београд, 1955, стр. 12, илустр.

Васа Казимировић: *Добрица*, Издавачко пре-
дузеће „Братство-јединство“, Нови Сад,
1957, стр. 162.

- Тридесет година уметничког рада Љубише Јовановића 1928–1958*, Народно позориште, Београд, 1958, стр. 32, илустр.
- Василија Колаковић: *Марија Црнобори*, издање пишчево, Београд, 1961, стр. 52, илустр.
- Поводом 80-годишњице рођења Пејтра Коњовића*, изд. Музиколошког института САНУ, Београд, 1963, стр. 13, илустр.
- Мија Алексић, човек и уметник*, приредио: Радомир Суботић, Народни универзитет, Нови Сад, 1964, стр. 64 + илустр.
- Радомир Ивановић: *Адрија и Тинка Лукић*, сепарат, Зборник Матице српске за друштвене науке, Нови Сад, 1964, стр. 102–115.
- Коста Димитријевић: *Нушић, чаробњак смеха*, Народна књига, Београд, 1965, стр. 243.
- 45 година стваралаштва Виктора Стјарчића*, Југословенско драмско позориште, Београд, 1966.
- Ђорђе Ђурђевић: *Чкаља – весела наших стјрана*, „Слобода“, Београд, 1968, стр. 143 + илустр.
- Милан Јовановић – Стоимировић: *Силуете стјарог Београда*. (чланци о глумцима, драмским писцима и позоришним људима), изд. пишчево, Београд, 1971, стр. 458, илустр.
- Велибор Глигорић: *Портрети глуме*, РУ „Радивој Ђирпанов“, Нови Сад, 1973, стр. 171.
- Група аутора: *Милица Бабић – сценски кошцим*, Музеј примењене уметности, Београд, 1973, стр. 86, илустр.
- Тридесет година уметничког рада Лазара Бује*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1974, стр. 16.
- Тридесет година уметничког рада Рудолфа Немца 1945–1975*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1975, стр. 28, илустр.
- Петар Волк: *Раиша*. Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1975, стр. 173, илустр.
- Олга Милановић: *Синаша Беложански 1926–1976*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1976, стр. 78, илустр.
- Олга Милановић: *Денић*. Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1977, стр. 138, илустр.
- Петар Волк: *Миливоје Живановић*. Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1977, стр. 229.
- Ксенија Орешковић: *Ајваз*. Каталог, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1977, стр. 24, илустр.
- Ксенија Шукуљевић: *Позоришно стваралаштво Хуџа Клајна*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1977, стр. 105.
- Мата Милошевић: *Моја глума*, Београд, 1977, стр. 72, илустр.
- Тридесет година уметничког рада Ивана Хајића 1948–1978*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1978, стр. 32.
- Зорица Стефановић*, Поводом 30 година уметничког рада, Народно позориште, Ниш, 1979, стр. 32.
- Коста Савић: *Глумцима, с љубављу*. Стражилово, Нови Сад, 1980, стр. 112.
- Синиша Пауновић: *Добрица говори*, НИРО Књижевне новине, Београд, 1980, стр. 151.
- 35 година уметничког рада Бране Војновића*, приредио Бране Тасић, Народно позориште, Ниш 1981, стр. 41 + 32 илустр.
- Љуба Тадић*, зборник, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1981, стр. 166, илустр.
- Синиша Јанић: *Александар и Зора Злајковић*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд, 1981.

Љубомир Убавкић Пендула. *30 година уметничког рада*, уредник: Димитрије Тадић, Театар Јоаким Вујић, Крагујевац, 1981.

Олга Милановић: *Јован Бијелић, позоришни сликар*, Музеј позоришне Уметности Србије, Београд, 1981.

Мира Ступица, зборник, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1982, стр. 138.

Мата Милошевић. *Моја режија*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1982, стр. 236, илустр.

Мија Алексић, зборник, Театрон, бр. 39/40/41, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1983.

Мирко Петковић: *Талијине шаљиџе*, есеји, Српска читаоница и књижница, Ириг, Нови Сад, 1982, стр. 108.

Боривоје С. Стојковић: *Великани српског позоришта*, Српска књижевна задруга и „Милан Ракић“, Београд – Ваљево, 1983, стр. 368.

Мирјана Кодић: *Позориште моје младосици*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1983, стр. 224.

Петар Волк: *Добрица Милутиновић*, Запис, Београд, 1983, стр. 168.

К. Миливојевић- Ј. Глигоријевић: *Даринка и Милош Пејровић, 30 година уметничког рада*, Зајечар, 1984.

Слободан Елезовић: *Бисерка (Цвејић)*, Загреб, 1984.

Бојан Ступица 1910–1970, зборник, приредила: Ксенија Шукуљевић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1985, стр. 492.

Љуба Ковачевић, Театар „Јоаким Вујић“, Крагујевац, 1985, стр. 70.

Слободан Елезовић: *Радмила Бакочевић*, Загреб, 1986.

Миња Вуковић Курић, Народно позориште, Ниш, 1986.

Петар Волк: *Пера Добриновић*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1986, стр. 456 + илустр.

Живка Бараћ-Хубач, *30 година уметничког рада*, Народно позориште, Лесковац, 1986, стр. 24.

Ксенија Шукуљевић: *Димитрије Парлић, 1916–1986*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1986.

Петар Волк: *Жанка Стокић*, Књижевне новине, Београд, 1986, стр. 276.

Миодраг Кујунџић: *Зайочници машице, 1 и 2*, Српско народно позориште, Нови Сад, 1986, стр. 332 + 347.

Милеџа Лесковац *сценограф*, текст Драгослав Браца Васиљевић, Српско народно позориште, Стеријино позорје, Нови Сад, 1987, стр. 67 + илустр.

Олга Милановић: *Владимир Жедрински сценограф и костимограф*, Музеј позоришне уметности СРС, Београд, 1987.

Ксенија Шукуљевић: *Најпаша Бошковић, примабалерина, кореограф, педагоз*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1989, стр. 144.

Светолик Никачевић: *Срећни дани*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1989, стр. 159.

Слободан Крстић и Бранислав Милтојевић: *Глумци за сва времена*, Студентски културни центар, Ниш, 1990, стр. 324.

Бранко Плеша: *Боја изражине*, Стеријино позорје, Академија уметности, Нови Сад, 1990, стр. 229.

Славко Симић: *Добрица Милутиновић, кавивања и сећања*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1990, стр. 64.

Биљана Њеђован: *двадесет година уметничког рада*, уредник: Весна Крчмар, Српско народно позориште, Нови Сад, 1990, стр. 42.

Рахела Ферари, главни уредник Зоран Јовановић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1990, стр. 132. илустр. Тематски број часописа *Театрон*.

Зоран Т. Јовановић: *Позоришно стваралаштво Михаила Мичел Ковачевића, поводом 100-годишњице рођења*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1991, стр. 59.

Марија Црнобори: *Свијет глуме*, Стеријино позорје, Нови Сад, 1991, стр. 314.

Олга Милановић: *Владимир Маренић: сценограф и костимограф*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1991, стр. 108.

Очи у очи са Селенићем, разговоре водио Милош Јевтић, Д 87, Београд, 1991, стр. 93.

Миланка Берберовић: *Двадесет пет година у позоришту*. УЛУПУДС, 1991, стр. 38, илустр. у боји.

Мирјана Одавић: *Брана Цветковић 1875 – 1942*. Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992, стр. 55, 8 стр. илустр.

Зоран Т. Јовановић: *Позоришно стваралаштво Михаила Ковачевића*, Факултет драмских уметности, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992, стр. 208 + 32 илустрација.

Огњанка Хет: *Међу кулисама*, Просвета и Народно позориште, Ниш, 1992, стр. 171

Гојко Шантић: *Двојство истога*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992.

Бранко Плеша, зборник, уредник: Зоран Т. Јовановић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1992, стр. 236 + 32 илустр.

Драгана Чолић: *Јован Милићевић*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1993.

Милосав Мирковић: *Глумци велика деца*, Музеј позоришне уметности Србије и Просвета, Београд, 1994, стр. 287.

Милосав Мирковић: *Нушић наши насумни. Нушићеве глумци и глумице, Нушићеви дани*, Смедерево, 1994.

Верослава Петровић: *Миливоје Живановић 1900–1976*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1994, стр. 40.

Роксанда Пејовић: *Музиколог Стјана Ђурић-Клајн: историографска, есејистичка и критичарска дела*, Музиколошки институт САНУ, Удружење композитора Србије, Београд, 1994, стр. 215.

- Милош Жујић, приредили: Слободан Јоковић и Радослав Златан Дорић, Комино траде, Краљево, 1994, стр. 199, илустр.
- Милосав Мирковић: *Талија на Багдали*, Крушевачко позориште, Крушевац, 1995, стр. 135.
- Феликс Пашић: *Зоран: разговори са Радмиловићем*, Просвета, Сомбор, 1995, стр. 110.
- Марија Црнобори, зборник, приредио: Александар Милосављевић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 1995, стр. 271.
- Данило Баић Стојковић, зборник, приредио Мило Глигоријевић, Агенција Ваљево, Ваљево и Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1995, стр. 247.
- Тимошенко Милосављевић: *Мима и Бане један живоић*, Луткарска сцена Феникс, Ниш, 1995, стр. 60 (Мирослава и Бранислав Јанковић)
- Ксенија Шукуљевић-Марковић: *Јелена Димитријева Пољакова (1884–1972)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1995, стр. 40.
- Душан Николић: *Милена у позоришту: лутке, костими, сценографија Милене Јефтовић Ничеве Костић*, Служба, Београд, 1995, стр. 13.
- Драгана Чолић Биљановски: *Миодраг Петровић Чакаља*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1995, стр. 144.
- Мирослав Беловић, зборник, уредник: Зоран Т. Јовановић, Београд, Музеј позоришне уметности Србије, 1995, стр. 307.
- Ксенија Шукуљевић-Марковић и Олга Савић: *Марија Милошевић*, Савез драмских уметника Србије, Београд, 1996, стр. 292.
- Стеван Шалајић, *педесет година уметничког рада*, зборник, приредила Весна Крчмар, Српско народно позориште, Нови Сад, 1996, стр. 80.
- Расислав Варга. *Двадесет година уметничког рада*, приредиле Весна Крчмар и Душанка Радмановић, Српско народно позориште, Нови Сад, 1996, стр. 32.
- Маја Димитријевић: *Сама на сцени*, Београд, 1996.
- Ласло Патаки: *Мој живоић и позориште*, превео Мирко Готесман, Суботичке новине, Суботица, 1996, стр. 107.
- Ксенија Шукуљевић Марковић: *Позоришно дело Милана Ајваза 1897–1980*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 68.
- Милеџа Лесковац, *сценограф*. Текст Драгослав Браца Васиљевић. Српско народно позориште, Стеријино позорје, Нови Сад, 1997, стр. 66 + 34 табли, илустр. у боји. Попис сценографија у СНП-у, стр. 53-66.
- Владимир Јовановић: *Живоић посвећен ојери*, Фото футура, Београд, 1997, стр. 191, илустр.
- Драган Димитријевић, *35 година уметничког рада*, Народно позориште Лесковац, 1997, стр. 36.
- Вера Ковач Вићкаи, зборник, приредила Душанка Радмановић, Српско народно позориште, Нови Сад, 1997, стр. 40.
- Предраг Томановић, зборник, приредила Весна Крчмар, Српско народно позориште, Нови Сад, 1997, стр. 181.
- Вера Црвенчанин: *Динуловићи*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 202 + 20 лик.
- Слободан Крстић: *Глума и живоић*, Просвета и Народно позориште, Ниш, 1997, стр. 304.
- Ђорђе Ђурђевић: *Глумци и редитељи*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 230.
- Милош Јевтић: *Сценска поезија Мирослава Беловића*, Орфелин, Београд и Кеј, Ваљево, 1997, стр. 112, илустр.
- Ранко Мунитић: *Љуба Тадић, човек-глумац и живоић као ојус*, Дом културе и Филмски сусрети, Ниш, 1997, стр. 69 + 18 илустр.
- Миленко Мисаиловић, зборник, уредник Зоран Т. Јовановић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1998, стр. 227. Регистар имена.
- Добрила Шокица, зборник, приредила Весна Крчмар, Српско народно позориште, Нови Сад, 1998, стр. 102.
- Стево Жигон: *Жигон, хроника*, Београд, 1998.
- Љиљана Крстић, приредила Огњенка Милићевић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 1998, стр. 239.
- Драган Алексић: *Редитељ (Јован Путник), „Филип Вишњић“*, Београд, 1998.

- Мирјана Одавић: *Душан Рисџић – сликар у позоришту*. Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1998, стр. 136 + 24 стр. табл. Библиографија. Именски регистар.
- Вера Костић: *Сенке које сјаје*, приредила Ксенија Шукуљевић Марковић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1998, стр. 183.
- Милош Јевтић: *Велика служба Раише Плаовића*, Јавно културно-информативно предузеће, УБ, Народно позориште, Београд, 1999, стр. 95.
- Милош Хаџић (1921–1989)*, зборник, уредник Весна Крчмар, Српско народно позориште, Нови Сад, 1999, стр. 320
- Олга Марковић: *Милорад Гавриловић Сџари гошћодин*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1999, стр. 64.
- Петар Краљ*, приредила Огњенка Милићевић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 1999, стр. 292.
- Гојко Шантић: *Тело глуме*, „Драганић“, Београд, 1999.
- Мирјана Коџић: *Између две игре*, Београд, 1999.
- Љубиша Бачић: *Мој животије, мало ми те има*, Београд, 1999.
- Лепосава Кљајић: *Влада Појовић: ојерски певач и културни посленик*, Матица српска, Нови Сад, 1999, стр. 105.
- Милосав Мирковић: *Светлана под светлостима*, Дом културе, Смедерево, 1999, стр. 44.
- Александра Милошевић: *Витомир Циле Боџић*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2000, стр. 48, илустр.
- Мира Ступица: *Шака соли*, Карић Фондација, Београд, и L'Age d'Homme, Paris, 2000.
- Страхиња Шуљагић: *Владимир Амиџић*, Графички центар Интерагент, Крагујевац, 2000, стр. 296.
- Момчило Ђира Животић: *Чаробњаци сцене*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2000, стр. 314.
- Зоран Ратковић: *Осџало је ђушање. Позориште, људи, сећања*. Атеље 212, Београд, 2000, стр. 327.
- Милосав Мирковић: *Павле Минчић – комичар збиље и ајсурда*, Дом културе, Смедерево, 2000, стр. 61.
- Душан Трбојевић: *Казивања Мирослава Чангаловића*, Библиотека града, Београд, 2000, стр. 188.
- Бранко Плеша: *Љубав у Венецији*, изд. Слободан Машић, Београд, 2000.
- Зоран Радмиловић – краљ и клоун, приредио Милосав Мирковић, Армон, Београд, 2000, стр. 156, илустр.
- Ксенија Шукуљевић Марковић: *Мира Сџујица. 60 година сџваралаштва 1941–2001*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2001, стр. 80.
- Олга Марковић: *Миомир Денић*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2001.
- Милосав Мирковић: *Мија Алексић – Виловњак са исџочних сџрана*, Армон: Самба, Београд, 2001, стр. 104.
- Оливера Марковић*, монографија, приредио: Феликс Пашић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2001, стр. 198.
- Раде Марковић*, зборник-монографија, приредио: Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2001, стр. 352.
- Сџеван Шалајић*, зборник, приредио: Петар Марјановић, Савез драмских уметника Србије, Београд и Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2001, стр. 382.
- Беким Фехмиу: *Блисџаво и сџираино*. Самиздат- FREE Б92, Београд, 2001.
- Петар Краљ – од Толе до Сџириндберга*, приредио и увод написао Милосав Мирковић, Центар за културу, Смедерево, 2001, стр. 85.
- Радослав Миленковић – Порџреић*, Центар за културу, Панчево, 2001.
- Мира Бањац*, зборник, приредио: Зоран Максимовић, Савез драмских уметника Србије, Београд и Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2002, стр. 383.
- Мухарем Первић: *Глумац и његова браћа*, Фестивал „Дани комедије“, Јагодина, 2002, стр. 260.
- Зоран Т. Јовановић: *Ружица Сокић – Неодљиви сценски шарм*, Центар за културу, Смедерево, 2002, стр. 62.
- Власџимир Ђуза Сџојиљковић*, зборник-монографија, приредио: Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2002, стр. 332.

- Мирјана Одавић: *Мирослав Чангаловић (1921–1999)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2002, стр. 24.
- Карло Булић: *авантура као животи*, приредио Феликс Пашић, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2002, стр. 149, илустр.
- Смех и сузе: анегдоте о великанима глуме*, приредио Никола Ж. Мајсторовић, Итатка, Београд, 2002, стр. 387.
- Ненад М. Босилчић: *Позоришни животи у Београду за време НАТО агресије на Јужнославију*, Драслар, Београд, 2002, стр. 101.
- Јован Христић: *О изражању за позориштем*, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин, 2002.
- Речи животи – Јован Ђурилов*, разговор водила Илди Ивањи, Књижевна општина Вршац, Вршац, 2002, стр. 150.
- Нушићев *театар комике: у изражању за естетиком смеха*, приредио Радослав Лазич, Конрас, Београд, Центар за културу, Смедерево, 2002, стр. 365.
- Тома Курузовић: *Сведок глуме*, „Буро Салај“, Београд, 2003, стр. 324.
- Феликс Пашић: *Глумци говоре, 1, 2*, Прометеј и Стеријино позорје, Нови Сад, 2003, стр. 1/403, 2/428.
- Бранка Веселиновић, приредио Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2003, стр. 320.
- Стево Жиџон*, зборник-монографија, приредио: Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2003, стр. 352.
- Александра Милошевић: *Деса Дуѓалић (1897–1972)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2003, стр. 47.
- Борислав Григоровић*, зборник, приредио Зоран Т. Јовановић, Београд, Народно позориште, 2003, стр. 387. Регистар
- Милосав Мирковић: *Нушићева велика деца: смедеревски лауреати*, Центар за културу, Смедерево, 2003, стр. 166.
- Софија Кошничар: *Позоришна судбина Јована Кнежевића*, Народна библиотека, Нови Бечеј, 2003, стр. 200.
- Милица Вуковић: *30 година касније*, Крушевачко позориште, Крушевац, 2003, стр. 40.
- Иван Бекјарев, зборник, приредио: Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2004, стр. 468. Регистар.
- Гордана Поповић Васић и Ирина Суботић: *М(иодра) Табачки*, Слио, Београд, 2004.
- Велимир Живојиновић Масука: *животи и дело*, зборник реферата са научног скупа, Центар за научна истраживања САНУ и Филозофски факултет, Ниш, 2004, стр. 242. Резиме на рус. језику
- Момчило Животић: *Чаробњаци сцене глум*, Културно-издавачки центар „Српска кућа“, Пожаревац, 2004, стр. 378.
- Капиталина Ерић: *Од Сибира до Цветиног шрга*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2004, стр. 148.
- Слободан Крстић: *Ђорђе Вуковић срце смеха*, Центар за културу, Смедерево, 2004, стр. 78.
- Зоран Т. Јовановић: *Ружица Сокић или глумица неодољиво шарма*, Удружење филмских глумаца Србије, Филмски сусрети Ниш, Београд, 2004, стр. 111.
- Петар Волк: *Жанка Стојковић*, Народно позориште, Београд, 2004, стр. 202.
- Лазар Ристовски: *Како сам добио Оскара*, Народна књига, Београд, 2004.
- Дијана: *20 година рада*, уредник Весна Крчмар, Нови Сад, Српско народно Позориште, Позоришни музеј Војводине, 2004, стр. 48. Библиографија. [Дијана Козарски].
- Слободан Крстић: *Њ. В. Редић Рајко Радојковић*, Графика Галев, Ниш, 2004, стр. 138.
- Животи и дело Тодора Манојловића*, зборник, Зрењанин, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2004, стр. 166.
- Милош Јевтић: *Узводно иливање*, разговори са Бором Драшковићем, Партенон, Београдска књига, Београд, 2004, стр. 198.
- Александра Милошевић: *Радомир Николић Моравац*, фотограф Народног позоришта у Нишу, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2004, стр. 16.
- Јелена Шанић, приредиле Ирина Суботић и Ирина Љубић, Народно позориште, Група 484, Београд, 2005, стр. 279.

- Гордана Шарчевић: *Ана Аїанацковић*, Матица српска, Нови Сад, 2005.
- Миленко Заблаћански: *Убачени елементи*, Прометеј, Нови Сад, 2005.
- Радослав Лазић: *О злуми и режији. Разговори с Бранком Плишом*, Фото футура, Београд, 2005, стр. 160.
- Верица Милошевић: *Глумица*, Културно-просветни центар, Петровац на Млави, 2005, стр. 251.
- Рада Ђуричин: *Моје монодраме*, Фестивал монодраме и пантомиме, Земун, 2005, стр. 128.
- Милосав Мирковић: *Милан Гуићовић – ирини модерне комике*, Дом културе, Смедерево, 2005, стр. 62.
- Михаило Јанкеић*, монографија, приредио: Вељко Радовић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2005, стр. 190.
- Петар Волк: *Раиша Плаовић*, Народно позориште, Београд, 2005, стр. 318.
- Ранко Мунитић: *Чкаља*, Новости, Београд, 2005, стр. 170.
- Невенка Урбанова: *Свици који словима светиле*, Народно позориште, Београд, 2006, стр. 224.
- Петар Банићевић*, монографија, приредио: Рашко В. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2006, стр. 296.
- Драгана Чолић Биљановски: *Глумачка историја Љубе Тадића*, Центар за културу, Младеновац, 2006, стр. 64.
- Владимир Јовановић: *Ђурђевка Чакаревић*, Фото Футура, Београд, 2006.
- Слободан Крстић: *Глумци за сва времена*, 3, Нишки културни центар, Ниш, 2006, стр. 241.
- Зоран Т. Јовановић: *Јелисавића Сека Сабљић*, Центар за културу, Смедерево, 2006, стр. 75.
- Феликс Пашић: *Јоакимови појомци: Сијаиуеића Јоаким Вујић: добийници 1985/2005*, Театар Јоаким Вујић, Крагујевац, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2006, стр. 311.
- Никола Ж. Мајсторовић: *Добийници Добричиног ирсина*, Алтра Софија, Херцег Нови, Савез драмских уметника Србије, БЕЛПАК, Београд, 2006.
- Милош Јевтић: *Одзонеићање иеаиџра. Разговори са Миленком Мисаиловићем*, Арт плус, Ужице, 2006, стр. 247, илустр.
- Милка Газикаловић: *Радоси и иуџа*, ауторско издање, Београд, 2006, стр. 76.
- Феликс Пашић: *Госиођа из великог светиа. Прилози за биографију Мире Траиловић*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2006, стр. 263.
- Ксенија Шукуљевић Марковић: *Светилана Бојковић*, монографија, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2007, стр. 448.
- Олга Марковић: *Жарко Цвејић (1907–1994)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2007, стр. 48.
- Димитрије Ђурковић – аутиобиографија, позоришна биографија и коментари*, приредио: Петар Марјановић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2007, стр. 576.
- Александра Милошевић: *Анђелина Аїлазић: Крујини план*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2007, стр. 74.
- Весна Крчмар: *Гордана Ђурђевић Димић, злумица модерног израза*, Центар за културу, Смедерево, 2007, стр. 93.
- Слободан Савић: *Исиочно и зајадно од раја*, Лагуна, Београд, 2007, 321.
- Петар Волк: *Заборав и нада. Есеји о позоришним глумцима*, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 351.
- Миленко Мисаиловић: *Великан иеаиџра Бојан Сиуица*, Народно Позориште, Музеј позоришне уметности Србије, Алтера, Београд, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2008, стр. 369.
- Ксенија Јовановић*, зборник-монографија, приредио: Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2008, стр. 365.
- Драгана Бошковић и сарадник Марко Мисирача: *Бора Тодоровић – уметник сионианоци*, монографија, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2008, стр. 381.
- Мирјана Одавић: *Тайјана Лукјанова*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2008, стр. 78.
- Драгана Чолић Биљановски: *Последњи аїлауз Чкаљи*, Центар за културу, Смедерево, 2008, стр. 152.

- Душан Ј. Мартиновић: *Зоран Ристићовић, живој и рад*, ИБПИ, Цетиње, 2008, стр. 220.
- Олга Марковић: *Невенка Урбанова позоришна дива*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2008, стр. 64.
- Братислав Јевтовић: *Невестинска одора ђо-сјође Тајрон: есеји о Ружици Сокић*, Легенда, Чачак, 2008, стр. 119.
- Сања Живановић: *Предраг Ејдус*, Центар за културу, Смедерево, 2008, стр. 121.
- Драган Фелдић: *Небеска Талијина деца ђожаревачка*, Центар за културу, Пожаревац, 2008, стр. 97.
- Јоаким Вујић оца српског позоришта, зборник, уредник Драгана Бошковић, издавач Град Крагујевац, Крагујевац, 2008, стр. 114.
- Мира Бањац њом самом, приредила Весна Крчмар, Нови Сад, Позоришни музеј Војводине, 2009, стр. 143. Библиографија.
- Гојко Шантић: *Ајосјоли глуме*, Издавачка кућа Драганић, Београд, 2009, стр. 155.
- Ана Радмиловић: *Залажем се за лаж – Радмиловић*, ВБЗ, Београд, 2009.
- Александар Ђуричић: *После фајронја – Књижа о Паји*, ВБЗ, Београд, 2009, стр. 176.
- Александра Милошевић: *Хуманитарне предсјаве и концерти у српским позориштима до 1945*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2009, стр. 32.
- Предраг Ејдус*, зборник-монографија, приредио: Зоран Т. Јовановић, Савез драмских уметника Србије, Београд, 2009, стр. 395.
- Ружица Сокић: *Сјраси за леињем*, Лагуна, Београд, 2010, стр. 300.
- Драган С. Б. Бабић: *Дијалози о Воји Брајовићу*, Удружење драмских уметника Србије, Београд, 2010, стр. 314.
- Пера Добриновић*, зборник записа и сећања, приредила Весна Крчмар, Нови Сад, Позоришни музеј Војводине, 2011, стр. 519. Регистар.
- Душан Михаиловић: *Ненадмаина ђрагејкиња, Живој и сјваралашиво Милке Грђурове*, приредио: Зоран Т. Јовановић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2011, стр. 272.
- Жарко Лаушевић: *Година ђрође, дан никад. Дневник једне робије*. НИД „Новости“, Београд, 2011, стр. 420.
- Ана Радмиловић: *Кад је свеј имао бркове*, Лагуна, Београд, 2011, стр. 194.
- Мира Бањац. *Шездесет година уметничког рада*, зборник, приредио: Зоран Максимовић, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2011, стр. 496. Библиографија. Регистар.
- Богдан Диклић: *О глуми без глуме*, Ред бокс, Београд, 2011, стр. 191.
- Мира Фурлан: *Тошлална расјродаја*, Самиздат Б 92, Београд, 2011, стр. 218.
- Весна Крчмар: *Меланија Бугариновић. Примадона чаровног гласа*, Музичка омладина, Нови Сад, 2011, стр. 213. Библиографија. Регистар.
- Соња Савић – Ошворена сјраница, приредиле: Зденка Томић и Миломирка Цица Јововић, Интелекта, Ваљево, 2011, стр. 324.
- Коста Димитријевић: *Иза сцене. Троје великих српских глумаца* (Миливоје, Раша, Љубинка), Просвета, Београд, 2011, стр. 213.

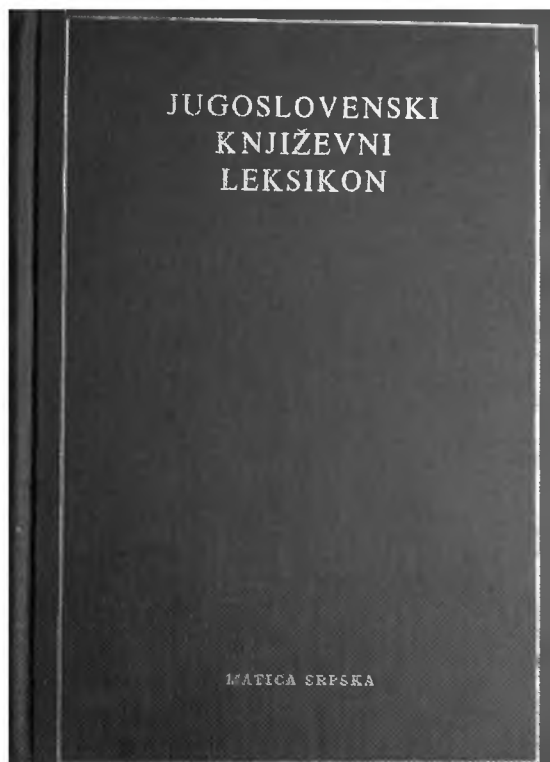

- Мирјана Одавић: *Оливера Марковић (1925 – 2011)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 2012, стр. 42.
- Олга Милановић: *Августина Вела Ниџринова (1862–1908)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2012, стр.54
- Ружица Сокић, зборник-монографија, приредио: Зоран Т. Јовановић, Удружење драмских уметника Србије, Београд, 2012, стр. 304.
- Јелисавића Сека Саблић, зборник-монографија, приредили: Зоран Т. Јовановић и Тамара Бијелић, Удружење драмских уметника Србије, Београд, 2012, стр. 279.
- Александра Милошевић: *Милутићин Чекић: зачетник модерне режије у српском позоришћу*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2012, стр. 64. Театрографија и библиографија.
- Милан Д. Шпичек и Мина Март: *Куварни злумци*, Лагуна, Београд, 2012, стр. 272.
- Жарко Лаушевић: *Друга књиџа. Дневник једне робије*, Хипатиа, Београд, 2013, стр. 319.
- Деведесет година од рођења Мије Алексића*, приредио Бобан Стефановић, Културни центар, Горњи Милановац, 2013, стр. 60, илустр.
- Душанка Вељковић: *С обе сцене позоришне. Живој и уметнички јуџи драмске уметнице Вере Бркић Вујановић*, „Алтера“, Београд, 2013, стр. 288.
- Мирјана Одавић: *Милош Жутић. Господин злуме (1939- 1993)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2013, стр. 66.
- Габриела Теглеша Велимировић, Зоран Максимовић: *Уметност изре Милана Лазића*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2013, стр. 64.
- Слађана Миленковић: *Жива реч*, интервјуи с позориштанцима. Среминфо, Сремска Митровица, 2013, стр. 171.
- Анита Панић: *Краљ*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 293.
- Момчило Ђира Животић: *Управник и злумац. Сећања на Вецу Лукића*, Студио 789 ТЕАМ, Београд, 2014, стр. 200.
- Миленко Маричић: *Један ме је дечак играчио*. Приредио: Гордан Маричић, ННК интернационал, Београд, 2014, стр.
- Здравко Шотра: *Држећи се за ваздух*, Вуковић медиа, Београд, 2014, стр. 384.
- Олга Марковић: *Српска војничка и заробљеничка позоришћа у Првом светском рату*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2014, стр. 32.
- Душан Стојановић: *Живој иза завесе – Зоран Радмилковић*, Бернар, Београд, 2015, стр. 158.
- Ружица Сокић: *Моја злума*, приредили: Весна Крчмар и Зоран Т. Јовановић, Лагуна, Београд, 2015, стр. 144. Библиографија. Регистар.
- Милош Јевтић: *Театарски просјори Дивне Ђоковић*, Фондација „Милан и Дивна Ђоковић“, Београд, 2015.
- Предраг Мики Манојловић: *А ко си ти?*, аутомонографија, Удружење драмских уметника Србије, Вуковић медиа, Службени гласник, Београд, 2015, стр. 351.
- Власимир Ђуза Стојиљковић – позоришне посланице*, приредио Спасоје Ж. Миловановић, Књажевско-српски театар Крагујевац и Народно позориште Републике Српске, Бања Лука, 2015,
- Милан Цаци Михаиловић: *Трећи чин, Из усвоменара Ајшеља 212*, издање аутора, Београд, 2016, стр. 264.
- Татјана Њежић: *Мира Бањац, Не дај се*, ауторизована биографија, Вулкан, Београд, 2016, стр. 184.
- Јована Стефановић: *Мирјана Мира Бањац – једна једина*, Центар за културу, Смедеревево, 2016, стр. 140.
- Јелена Лужина: *Марија Црнобори*, Нова Искра, Пула, 2016, стр. 354.
- Биљана Остојић: *Власимир Ђуза Стојиљковић (1929–2015)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2016, стр. 48.
- Татјана Њежић: *Милена Дравић – више од уметности*, Књажевско-српски театар, Крагујевац, 2016.
- Мирјана Стојановић: *Мој оцац злумац Рајко Сарић*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2016, стр. 190.

- Александра Милошевић: *Петар Краљ – улоге у позоришту и на радију*, Музеј позоришне уметности Србије, 2016, стр.47.
- Оља Стојановић: *Зорка Тодосић (1864–1936)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2016.
- Мирјана Одавић: *Неда Сисојевић – глумица са пиајном*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2016, стр.
- Радмила Станковић – Дубравка Вујановић: *Још овај њуј* (Велимир Бата Живојиновић), Вукотић медиа, Београд, 2016, стр. 251.
- Радмила Станковић: *Данило Баїа Стојковић*, Библиотека Блиц, Београд, 2016, стр. 64.
- Радмила Станковић: *Зоран Радмиловић*, Библиотека Блиц, Београд, 2016, стр. 63.
- Радмила Станковић: *Јосиф Таїић*, Библиотека Блиц, Београд, 2016, стр.63.
- Јелена Живковић – Драгана Ивановић: *Велимир Баїа Живојиновић*, Библиотека Блиц, Београд, 2016, стр. 63
- Дејан Ђирић: *Радмила Савићевић – Прва и последња*, Српски легат, Београд, 2016, стр. 368.
- Дејан Чавић: *Урбана глумачка модерна, Аїељеа 212 1956–1981*, Албатрос плус, Београд, 2016, стр. 135.
- Раде Шербеџија: *До последњег даха*, Нова књига, Београд – Подгорица, 2016, стр. 372, 3. издање.
- Александар Милосављевић: *Јасна Ђуричић*, Удружење драмских уметника Србије и Савез драмских уметника Војводине, Београд – Нови Сад, 2016, стр. 220.
- Нађа Родић: *Живот на длану*, Чигоја штампа, Београд, 2016, стр. 370.
- Раде Марковић *последња деценија*, приредили Зоран Т. Јовановић и Весна Крчмар, Позоришни музеј Војводине и Академија уметности, Нови Сад, 2016, стр. 368.
- Милан Ђоковић: *Дневник управника позоришта*, 1 и 2, Фондација „Милан Ђоковић“, Београд, 2016, стр. 736 +633.
- Миленко Маричић: *Миленколија*, изабрао и приредио: Гордан Маричић, ННК Интернационал, Београд, 2017, стр. 136.
- Радмила Станковић: *Драган Гађа Николић – Госјодин Манџуј*, Лагуна, Београд, 2017, стр. 231.
- Љубивоје Тадић: *Лична докуменїа*, Вуковић медиа, Београд, 2017, стр. 340.
- Мирјана Одавић: *Сїанислава Сїаша Пешић – краљица шарма*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2017, стр.50.
- Радослав Веснић Млађи и Александар Милосављевић: *Позориште као судбина*, Позоришни музеј Војводине и Српско народно позориште, Нови Сад, 2017, стр. 239.
- Од снова до осїварења – Умеїносїї певања Вере Ковач Виїкаи*, Приредила Весна Крчмар, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад, 2017, стр.495.

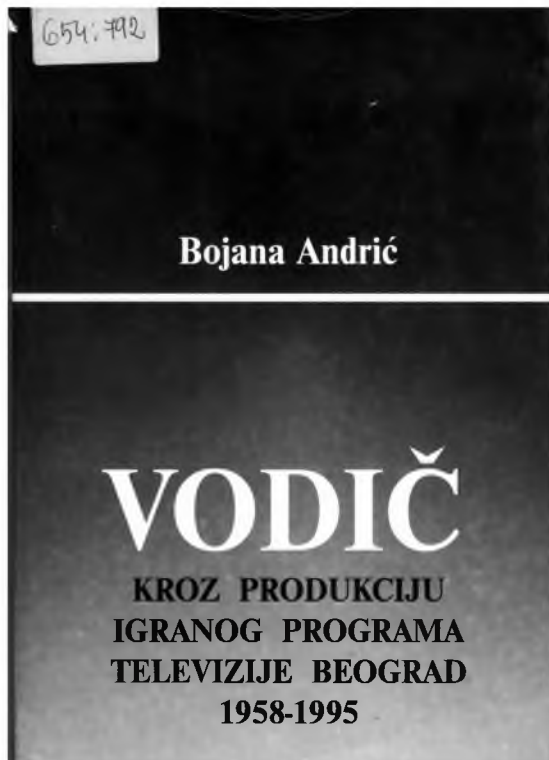
Д) Енциклопедије, речници, приручници, библиографије

- Владан Јовановић: *Библиографија српско-хрватске драмске књижевности*, Споменик Српске краљ. академије, XLV, II разред, 38, Београд, 1907, стр. 115.
- 35 година издавачке књижевнице Геца Кона 1901–1935, уредио Михаило Н. Подолски, Геца Кон, Београд, 1935, стр. 363.
- * * *
- Владимир Р. Ђорђевић: *Прилози биографском речнику српских музичара*, Посебно издање САН, књ. CLXIX, Београд, 1950, стр. 72.
- Живорад П. Јовановић: *Позоришна библиографија (1944–1950)*, Културни живот, бр. 1–2, Београд, 1951.
- Јожеф Шулкоф: *Књига о оперима*, „Братство-јединство“, Нови Сад, 1954, стр. 480.
- Enciclopedia dello spettacolo*, Casa ed. „Le maschere“, Roma, 1954–1966/8, 1–9 том +1 Appendice, Indice, Repertorio, 1968, XLIII + 1024 р.
- Библиографија југословенских библиографија 1945–1955*, Библиографски институт ФНРЈ, Београд, 1958, стр. 270.
- Театрална енциклопедија, том 1–5*, Совјетска енциклопедија, Москва, 1961–1967.
- Catalogue des films sur le théâtre et l'art du mime*, UNESCO, Paris, 1965, р. 283
- Драгољуб Влатковић: *Нушић у Југославији. Библиографска зраћа*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1965, стр. 195.
- Ненад Туркаљ: *100 опера*, Стварност, Загреб, 1965, стр. 386.
- Риста Симоновић: *Борисав Спанковић и његово књижевно дело: библиографија објављених радова, чланака и књига*, Библиотека државног архива, Врање, 1966, стр. 74.
- Милан Ж. Живановић: *Библиографија Српске књижевне задруге 1892–1967*, СКЗ, Београд, 1967, стр. 443.
- Антон Еберст: *Музичка хроника столећа. Календар музичких догађања*, издање аутора, Нови Сад, 1968, стр. 392.
- Луцијан Марија Шкерјанц: *Мали музички лексикон. Лексикон имена и појмова*, Културни центар, Нови Сад, 1969, стр. 206.
- Филмографија југословенског филма 1945–1965*, Уредник: Момчило Илић. Институт за филм, Београд, 1970, стр. 446.
- Двадесет година Академије за позориште, филм, радио и телевизију, алманах*, Уметничка академија, Београд, 1971, стр. 247.
- Народно позориште Сарајево: 1921–1971*, одговорни уредник Влајко Убавић, Народно позориште, Сарајево, 1971, стр. 599
- Југословенски књижевни лексикон*, уредник Живан Милисавић, Матица српска, Нови Сад, 1971, стр. 598
- Leksikon pisaca Jugoslavije*, том 1, А-DŽ, str. 783, 1972; том 2, Ђ-J, str. 755, 1979; Том 3, К-LJ, str. 777, 1987; том 4, М-NJ, str. 867; 1997 *Grada za Leksikon pisaca Jugoslavije*, том 5, О, str. 174; 2010; том 6, Р, str. 495, 2014; Matica srpska, Novi Sad.

- Станка Костић, Ружица Стојковић, Марија Шевковић: *Библиографија Милоша Црњанског*, у: Књижевно дело Милоша Црњанског, зборник радова, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1972, стр. 341- 428.
- Музичка уметност: енциклопедијски лексикон*, група аутора. Интерпрес, Београд, 1972, стр. 776.
- Каталог стварих грамофонских плоча*, приредила Верослава Петровић, Музеј позоришне уметности СРС, Београд, 1973, без пагинације. Регистар аутора и извођача; регистар дела.
- Филмографија југословенског филма 1966–1970*. Уредник: Момчило Илић. Институт за филм, Београд, 1974, стр. 136.
- Енциклопедија Српског народног позоришта: 1861–1975*, огледна свеска, Нови Сад, Српско народно позориште, 1975, стр. 43.
- Библиографија часописа „Позориште“ за првих 17 година излажења (1953–1976)*, приредиле Ружица Николић и Силвија Богдановић, *Позориште*, Тузла, бр. 5–6, 1976 и бр. 1–2, 1977,
- Мала Просветина енциклопедија*, 1- 3, група аутора, Просвета, Београд 1978, стр. 753 + 942 +798.
- Садржај листића „Позориште“ (1968–1978)*, приредила Вера Василић, *Позориште*, Нови Сад, 1979, бр. 4-7, стр. 30
- Ненад Туркаљ: *Хисторија музике*, „Напријед“, Загреб, 1980, стр. 388.
- Народно позориште Босанске Крајине 1930/1980*, енциклопедијско издање, уредили: Предраг Лазаревић и др Јосип Лешић, Бања Лука, Народно позориште Босанске Крајине, 1980, стр. 545 + 12 листова с фотогр.
- Филмографија југословенског филма 1971–1975*. Институт за филм, Београд, 1980, стр. 297.
- Југословенска филмска литература 1945–1979*. Библиографија. Аутори: С. Фурлан, М. Илић, Љ. Миленковић/Татић. Словенски гладалишки и филмски музеј, Љубљана, Институт за филм, Београд, 1980, стр. 51.
- Љубица Ђорђевић: *Библиографија Српског књижевног гласника (1901–1914)*, Београд, 1982, стр. 1092 + 8 стр. са фотогр.
- Филмографија југословенског филма 1976–1980*. Главни и одговорни уредник: Предраг Голубовић. Институт за филм, Београд, 1982, стр. 215.
- Грађа за библиографију послерајне драмске књижевности и критике у СФРЈ*, приредили Стеван Касапов и Средоје Лалић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1983, стр. 214.
- Верослава Петровић: *Збирка рукописа драмских дела из Архива Музеја позоришне уметности СР Србије*, Театрон, бр. 45/6, 1984, стр. 105–126
- Рашко Јовановић: *Позориште и драма*, Вук Караџић, Београд, 1984, стр. 405
- Садржај листића „Позориште“ (1978–1984)*, приредила Вера Василић, *Позориште*, ванредни број, 1984, стр. 10.
- Маја Хрибар-Ожеговић: *Казалишни гласариј*, Глобус, Загреб, 1984, стр.
- Три збирке: Рукописна драмска дела; Позоришни плакати; Позоришне фотографије*, приредили: Биљана Леваков, Нада Роквић, Средоје Лалић, Стеријино позорје, Нови Сад, 1984, стр. 363.
- Мала Просветина енциклопедија*, Просвета, Београд, 1986, четврто издање, Редакциони одбор Ото Бихаљи Мерин и др., том 1, А.Ј, стр. 1007, 2, К-Пн, стр.1017 и 3, По-Ш, стр. 1019.
- Филмографија југословенског филма 1981–1985*. Главни и одговорни уредник. Предраг Голубовић, Институт за филм, Београд, 1988, стр. 179.
- Видосава Голубовић: *Летопис културног живота. Време – Политика – Правда 1919–1925*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност, Београд, 1989.
- Драгиша Витошевић: *Српски књижевни гласник 1901–1914*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, „Вук Караџић“, Београд, 1990, стр. 295.
- Сабина Мехмединиовић: *Библиографија часописа „Позориште“ (1976–1990)*, Позориште, Тузла, 1990, бр. 3-4, стр. 67- 151.
- Бранка Радовић: *Мала историја музике*, Савез друштва музичких и балетских педагога Србије, Београд, 1992, стр. 117.
- Марија Циндори-Шинковић: *Летопис културног живота 1904–1907 (Политика, Правда)*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1992, стр. 483.

- Оливера Ђурић: *Водич кроз историју музике*, Београд, 1994, стр. 71 + 24 илустр.
- Радослав Лазич: *Речник драмске режије*, Геа, Београд, Академија уметности, Нови Сад, 1996.
- Милица Зајцев: *Откривамо најне балета*, Прометеј и Стеријино позорје, Нови Сад, 1996, стр. 278.
- Бранка Булатовић: *Лейоис културног живота 1791–1849*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1997, стр. 359.
- Библиографија „Театрона“ 1–100*, приредиле Олга Марковић, Доротеа Кучера и Александра Милошевић, Театрон, бр. 100, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997, стр. 160–184.
- Интернационални речник позоришних термина*, приредили Kenneth Rea, Richard Southern, Геа, Београд, 1997, стр. 79.
- Енциклопедија српске историографије*, приредили Раде Михаљчић, Сима Ђирковић, Београд, 1997, стр. 762.
- Библиографија српских некролога (1791–1918)*, приредили Милица Бујас, Марија Клеут, Горана Раичевић, Матица српска, Нови Сад, 1998, стр. 444.
- Бојана Андрић: *Водич кроз продукцију Играног програма Телевизије Београд (1958–1995)*, РТС Београд, 1998, стр. СХИ – 1099.
- Милета Кечина: *Видеографија документарних програма Телевизије Београд (1958–1991)*, Телевизија Београд, Београд, 1998, стр. 73.
- Ирина Кикић: *Сотоедиа, живог позоришног часописа (1923–1927)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1998, стр. 78.
- Ева Бажант, Невенка Башић Палковић: *Књижевни север (1925–1935): Библиографија*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1999.
- Музеји Србије*, припремила Љиљана Бендераћ, Завод за проучавање културног развитака, Београд, 2000, стр. 230.
- Татјана Манојловић: *Позоришне библиотеке и архиви у Београду*, Задужбина Андријевић, Београд, 2000.
- Манџука Муждека Данка: *Пројектна организација у позоришту*, Факултет драмских уметности, Омега плус, Београд, 2000.
- Бојан Ђорђевић: *Лейоис културног живота Србије под окупацијом 1941–1944*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, стр. 484.
- Петар Волк: *Београдско глумиште*, „Madreplanet“, Београд, 2001, стр. 948.
- Љубица Миленковић-Татић: *Издавачка делатност 1964–2000*, Библиографија. Институт за филм, Београд, 2001.
- Марија Циндори-Шинковић: *Лейоис културног живота 1908–1911 (Политика, Правда)*, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2002, стр. 638.
- Јован Качки: *Руске избежлице у Краљевини СХС/Југославији. Библиографија радова 1920–1944*, 2. издање, Универзитетска библиотека, Београд, 2003, стр. 449.
- Библиографија Србије. Монографске публикације: Званичне, серијске, преводи; Чланци и прилози у серијским публикацијама. Серија А: друштвене науке*, Народна библиотека Србије, Београд, од 2003.
- Српски биографски речник*, главни уредник Чедомир Попов, Матица Српска, Нови Сад, Књ. 1, А-Б, стр. 915, 2004; Књ. 2, В-Г,

- стр. 881, 2006 ; књ. 3, Д-З, 2007, стр. 927; књ. 4, И-Ка, 2009, стр. 922; књ. 5, Кв-Мао, 2011, стр. 852; књ. 6, Мап-Миш, 2014, стр. 938. (главни уредник Ч. Попов и Бранко Бешлин)
- Казалишће у Хрватској и Босни и Херцеговини 1826–1945, Библиографија расирава и чланака, сѝрука 7, Лексикографски завод „Мирослав Крлежа“, Загреб, 2004, том А-Ж, стр. 822; том Казала, стр. 777.*
- Библијска енциклопедија, 1 и 2, приредио протођакон Радомир Ракић, Духовна академија, Србиње-Фоча, 2004, стр. 600 + 632.*
- Станиша Војиновић: *Српски књижевни гласник 1920–1941*, библиографија нове серије, Институт за књижевност и уметност, Београд и Матица српска, Нови Сад, 2005, стр. 734.
- Библиографија радова објављених у часопису „Сцена (1965–2005)“, приредила Весна Гринчевић, Стеријино позорје, Нови Сад, 2006, стр. 280.*
- Индекс ојерских и балетских либретта, приредила: Александра Ђуричић, Паидеа и Народно позориште, Београд, 2006, стр. 303.*
- Милован Здравковић: *Речник основних позоришних појмова*, 2 издање, Народно позориште и „Алтера“, Београд, 2007, стр. 212.
- Тања Поповић: *Речник књижевних термина*, Логос, Београд, 2007, стр. 831.
- Дејан Вукићевић: *„Дело“ 1955–1992: библиографија*, Матица српска, Нови Сад, 2007, стр. 857.
- Данка Делић: *Библиографија часописа „Крајина“, 1–30 (2001–2009)*, Бања Лука, 2009, стр. 99
- Радивоје Динуловић: *Архивекѝура позоришта ХХ века*, Слио, Београд, 2009.
- Српска енциклопедија*, Уређивачки одбор, председник Чедомир Попов (до 2008), Драган Станић. Матица српска, Српска академија наука и уметности. Завод за уџбенике, Нови Сад-Београд, том I, књ. 1, А-Беобанка, стр.707, 2010; том I, књ. 2, Београд-Буштрање, стр. 690, 2011; том II, В-Вшетечка, стр. 978, 2013.
- Станоје Станојевић: *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, 3. фототипско издање, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, 2010, књ. 1, А-З, XVI + 852; књ. 2, Ј-М, 928; књ. 3, Н-Р, 838; књ. 4, С-Ш, 1088.
- Марина Калезић: *Великани Народног позоришта на ѝошићанским маркама*, ауторка портрета; каталог приредио Драгољуб Поповски, Музеј Народног позоришта, Београд, 2011, стр. 26. Упоредо срп. текст и енгл. превод.
- Знаменити Јевреји Србије: Биографски лексикон*, уредник Александар Гаон, Савез јеврејских општина Србије, Београд, 2011.
- Библиографија Иве Андрића*, група аутора, Српска академија наука и уметности, Андрићева задужбина, Београд, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 1.080
- Оља Стојановић: *„Позоришће“, недељни илустровани часопис, Библиографија (1931–1934)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2012, стр. 105.
- Добрило Аранитовић: *Његош и позоришће: ѝрилог библиографији (1884–2011)*, Шабачко позориште, Шабац, Алтера, Београд, 2012, стр. 202 + илустр.
- Бранислава Стојановић: *Полонистика у Србији. Библиографија ѝсебних издања (1848–2013)*, Славистичко друштво Србије, Београд, 2013, стр 135..
- Марија Циндори-Шинковић: *Лейѝоис културног живоѝа 1912–1915, Полиѝика, Правда*, Институт за књижевност и уметност, Београд и Матица српска, Нови Сад, 2013, стр. 812.
- Мала српска енциклопедија*, приредио Драган Лакићевић, Партеѝон, Београд, 2013, стр. 399.
- Драгана Сабољев: *Библиографија Тодора Манојловића*, Филозофски Факултет у Београду, 2014.
- Енциклопедија Свезнања*, група аутора, Вулкан издаваштво, Београд 2014, стр. 512.
- Дејан Вукићевић: *Библиографија српских енциклопедија и лексикона*, Завод за уџбенике, Београд, 2014, стр. 159.
- 50 година часописа Сцена (1965–2015)*, Стеријино позорје, Нови Сад, бр. 1–2, 2015, стр. 240.
- 60 година Стериног ѝозорја*, документарна грађа, приредила А. Коларић, Стеријино позорје, Нови Сад, 2016, стр. 540.

Б) Филмски и шелевизијски документи о српском ѡзоришћу

- „Личности и догађаји“, документарни серијал Центар филма, Београд (приредила: Љилиана Цпајак)
- Јоаким Вујић*, сценарио: Петар Волк, режија: Миомир Стаменковић, 55 мин., 1995.
- Павле Вусић*, сценарио: Ранко Мунитић, режија: Срђан Карановић, 55 мин., 1997.
- Миливоје Живановић*, сценарио: Петар Волк, режија: Срђан Карановић, 50 мин., 1997.
- Зоран Радмиловић*, сценарио и режија: Срђан Карановић, 54 мин., 2000.
- Мија Алексић*, сценарио: Срђан Карановић, режија: Здравко Рандић, 57 мин., 2000.
- Данило Бајић Стојковић*, сценарио: Ранко Мунитић, режија: Здравко Рандић, 59 мин., 2000.
- Душица Жеђарац*, сценарио: Ранко Мунитић, режија: Здравко Рандић, 53 мин., 2000.
- Драђан Николић*, сценарио и режија: Здравко Рандић, 87 мин., 2001.
- Михајло Бајић Паскаљевић*, сценарио и режија: Здравко Рандић, 60 мин., 2001.
- Предраг Мики Манојловић*, сценарио и режија: Чарна Манојловић, 61 мин., 2001.
- Александар Берчек*, сценарио и режија: Ранко Мунитић, 72 мин., 2002.
- Бора Тодоровић*, сценарио: Ранко Мунитић, режија: Миомир Стаменковић, 37 мин., 2002.
- Милена Дравић*, сценарио: Ранко Мунитић, режија: Здравко Рандић, 63 мин., 2004.
- Ружица Сокић*, сценарио и режија: Миомир Стаменковић, 44 мин., 2004.
- Љуба Тадић*, сценарио: Ранко Мунитић, режија: Здравко Рандић, 71 мин., 2005.
- Никола Симић*, сценарио и режија: Миомир Стаменковић, 45 мин., 2006.
- Петар Краљ*, сценарио и режија: Миомир Стаменковић, 56 мин., 2007.
- Ија Рина*, сценарио и режија: Иља Слани, 30 мин., 2008.
- Мира Стојишица*, сценарио и режија: Ранко Мунитић, 51 мин., 2008.
- Мира Бањац*, сценарио и режија: Миомир Стаменковић, 51 мин., 2009.
- Бођдан Диклић*, сценарио и режија: Миомир Стаменковић, 50 мин., 2010.
- Неда Арнерић*, сценарио и режија: Миомир Стаменковић, 48 мин., 2011.
- Петар Божовић*, сценарио и режија: Небојша Радосављевић, 46 мин., 2012.
- Марко Николић*, режија: Сара Вуловић, 49 мин., 2013.
- Михаило Миша Јанкејић*, аутор Татјана Петернек Алексић, 55 мин., 2015.
- * * *
- Серија „Театар у Срба“, РТС, ТВ Београд, 1996, десет епизода, уредник Владимир Арсић, редитељ Петар М. Теслић, улогу беседника тумачио Љуба Тадић.
- Прва епизода: *Трагови*, сценарио: др Душан Рњак, траје 28 мин.
- Друга епизода: *Рускословенско доба*, сценарио: Драгана Бошковић, 29 мин.
- Трећа епизода: *Просвећеноси*, сценарио: др Зоран Т. Јовановић, траје 31 мин.
- Четврта епизода: *Јоаким Вујић*, сценарио: Добривоје Илкић, траје 43 мин.
- Пета епизода: *Јован Стојерија Појовић*, сценарио: др Васо Милинчевић, траје 43 мин.
- Шеста епизода: *Лейџе дилејантско друштво*, сценарио: др Божидар Ковачек, траје 34 мин.
- Седма епизода: *Српско народно ѡзоришће у Новом Саду*, сценарио: Драгана Бошковић, траје 37 мин.
- Осма епизода: *Позоришће се рађа у Београду*, сценарио: др Рашко Јовановић, траје 43 мин.
- Девета епизода: *Позоришћа Србије*, сценарио: Добривоје Илић, траје 36 мин.

Десета епизода: *Прелазак у ХХ – Бранислав Нушић*, сценарио: др Рашко Јовановић, траје 38 мин.

(**Видети:** Владимир Арсић: *Одисеја телевизијске серије Театар у Срба*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад, 2008, бр. 39)

* * *

Београдско Народно позориште, документарни, Звезда филм, Београд, сценарио и режија: Вера Куленовић, 1950.

Породица Арлекин, документарни, Филмске новости, Београд, сценарио и режија: Бранко Шеговић, 1958. Реклама истоимене представе Београдског драмског позоришта.

Хуџо Клајн, уредник Василије Поповић, РТБ 1962, трајање 10 мин. ц/б филм.

Раша Плаовић, уредник Василије Поповић, РТБ 1962, трајање 10 мин. ц/б филм.

William Shakespeare, документарни, Сутјеска филм, Сарајево. Сценарио: Вера Црвенчанин, Боро Драшковић, Владимир Петрић, режија: В. Црвенчанин, 1964. Фрагменти најбољих представа по Шекспировим делима.

Сто година Народног позоришта у Београду, производња Дунав филм, 1968, трајање 20 мин. колор филм.

Мала Неда, уредник и редитељ Срђан Карановић, РТБ, 1969, трајање 39 мин, ц/б филм., О глумици Неди Арнерић.

Миливоје Живановић, РТБ 1972, трајање 29 мин, колор филм. Глумац износи своју животну причу.

Нина Курсанова, сцен. и ред. Никола Рајић, РТБ 1972, трајање 29 мин. Ц/Б филм.

Народно позориште, сцен. Рашко Јовановић, ред. Арсеније Јовановић, РТБ 1972, трајање 57 мин.

Айшеље 212, ред. Мира Траиловић, РТБ 1972, трајање 61 мин.

Југословенско драмско позориште, сцен. и ред. Љубиша Ристић, РТБ 1972, трајање 59 мин.

Дара Чаленић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Здравко Шотра, РТБ 1972, трајање 29 мин.

Драган Лаковић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Здравко Шотра, РТБ 1972, трајање 28 мин.

Драгољуб Милосављевић Гула, сцен. Сл. Новаковић, ред. З. Шотра, РТБ 1972, трајање 29 мин.

Душан Јакишић, сцен. Сл. Новаковић, ред. З. Шотра, РТБ 1972, трајање 25 мин.

Љубомир Убавкић Пендула, сцен. Сл. Новаковић, ред. Божидар Матковић, РТБ 1972, трајање 29 мин.

Маја Димићријевић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Б. Матковић, РТБ 1972, трајање 28 мин.

Мића Тајић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Здравко Шотра, РТБ 1972, трајање 28 мин.

Мира Бањац, сцен. Сл. Новаковић, ред. Здравко Шотра, РТБ 1972, трајање 31 мин.

Мира Сивушица, сцен. Сл. Новаковић, ред. Божидар Матковић, РТБ 1972, трајање 30 мин.

Оливера Марковић, сцен. Сл. Новаковић, РТБ 1972, трајање 33 мин.

Ренајта Улмански, сцен. Сл. Новаковић, ред. З. Шотра, РТБ 1972, трајање 27 мин.

Ружица Сокић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Здравко Шотра, РТБ 1972, трајање 26 мин.

Вера Чукић, сцен. Сл. Новаковић, ред. З. Шотра, РТБ 1972, трајање 28 мин.

Власимир –Буза Стојиљковић, сцен. Сл. Новаковић, ред. З. Шотра, РТБ 1972, трајање 29 мин.

Ташко Начић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Андрија Ђукић, РТБ 1973, трајање 24 мин.

Стијанислава Пешић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Б. Матковић, РТБ 1973, Трајање 29 мин.

Бранка Веселиновић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Божидар Матковић, РТБ 1973, трајање 29 мин.

Добрила Мајић, сцен. Сл. Новаковић, ред. Небојша Комадина, РТБ 1973, трајање 29 мин.

Јелисавића Саблић, сцен. Сл. Новаковић, ред. З. Шотра, РТБ 1973, трајање 29 мин.

- Јован Јанићијевић*, сцен. Сл. Новаковић, ред. Драгослав Лазић, РТБ 1973, трајање 29 мин.
- Кайиџалина Ерић*, сцен. Сл. Новаковић, ред. Дејан Ђорковић, РТБ 1973, трајање 29 мин.
- Раиша Плаовић*, снимано у стану глумца. Учествују: Хуго Клајн и Павле Минчић. РТБ 1973, трајање 43 мин. Колор филм.
- Веља Субојић*, уред. и ред. Милан Тополовачки, РТБ 1975, трајање 29 мин, колор филм. Портрет глумца и књижевника.
- Сћана Ђурић Клајн*, уред. Слободан Хабић, ред. Срђан Карановић, РТБ 1975, трајање 30 мин, ц/б филм.
- Хузо Клајн*, уред. и ред. Александар Ђорђевић, РТБ 1975, трајање 43 мин. Колор филм. Учествују С. Стефановић Раваси и Б. Драшковић.
- Дужник равнице – Веља Субојић*, уред. Зора Кораћ, ред. Славољуб Стефановић Раваси, РТБ 1975, трајање 29 мин. ц/б филм.
- Мира Бањац*, сцен. Владимир Момчиловић, ред. Петар Недељковић, РТБ 1975/76, трајање 26 мин. ц/б и колор филм. Серија *Јужословенске жене*.
- Свету на видуку – Мирослав Чангаловић*, уред. Петар Савковић, РТБ 1976, Трајање 31 мин. ц/б филм. Интервју, поводом одласка у пензију, Говоре Оскар Данон, Радмила Бакочевић.
- Мој џуи*. Портрет сценографа Ериха Декера, о њему говоре: Миодраг Радовановић, Карло Булић, Мирослав Беловић, Радмило Ђурчић, РТБ 1977, трајање 29 мин. колор филм.
- Велибор Глиборић*, уред. Нада Ристић, сцен. Димитрије Вученов, ред. Петар Теслић, РТБ 1977, трајање 39 мин. Колор филм.
- Рахела Ферари*, уред. Нада Ристић, сцен. Милосав Мирковић, ред. Вл. Момчиловић, РТБ 1977, трајање 38 мин. Колор филм. Говори Славко Симић.
- Љиљана Крсчић*, сцен. Владимир Стаменковић, ред. Арса Милошевић, РТБ 1978, трајање 30 мин. Колор филм. Говоре. Гојко Шантић, Душан Матић, Слободан Перовић.
- Марија Црнобори*, уред. Нада Ристић, ред. Александар Фотез, РТБ 1978, Трајање 39 мин. Колор филм.
- Радмила Бакочевић*, уред. Мила Кнежевић, ред. Ненад Момчиловић, РТБ 1980, трајање 30 мин, колор филм.
- Мија Алексић*, уред. Ф. Пашић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1981, трајање 40 мин. Колор филм.
- Позориште „Под разно“*, уред. Петар Ђурић, ред. Драган Маринковић, О оснивању 1976. говоре: Влада Јевтовић, Предраг Ејдус, Србољуб Божиновић, Никола Јевтић. РТБ 1981, трајање 30 мин. колор филм.
- Божидар Дрнић Крижовец*, уредник Ф. Пашић, ред. Ненад Момчиловић, РТБ 1982, трајање 28 мин, колор филм.
- Олга Сјиридоновић*, уред. Мила Кнежевић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1983, трајање 45 мин. Колор филм.
- Мира Бањац*, уред. Мила Кнежевић, ред. Ратко Илић, разговара Драган Бабић, РТБ 1984, трајање 40 мин. Колор филм.
- Славољуб Стефановић Раваси*, уред. Исидора Секулић, ред. Ратко Илић, РТБ 1984, трајање 45 мин. Колор филм.
- Миомир Денић*, уред. Миливоје Бегенишић, ред. Славољуб Стефановић Раваси, РТБ 1985, трајање 50 мин. Колор филм.
- Сћо њедесет година позоришта у Крагујевцу*, уред. Бранко Миловановић, ред. Душан Михаиловић, РТБ 1985, трајање 29 мин. Колор филм.
- У кући чаробњака смеха*, уредник Бранко Миловановић, ред. Тања Феро, РТБ 1985, трајање 29 мин. Колор филм. Посвећено Браниславу Нушићу.
- Годо*, уредник Ф. Пашић, ред. Жарко Драгојевић, РТБ 1985, трајање 43 мин, колор филм. Прво извођење драме Семјуела Бекета *Чекајући Годоа*.
- Мира Сјуишца*, репортер Боро Кривокапић, РТБ 1985, трајање 65 мин, колор филм.
- Сћо њедесет година позоришта „Јоаким Вујић“ у Крагујевцу*, уред. Милош Радовић, ред. Жарко Миладиновић, РТБ 1985, трајање 28 мин. колор филм. Учествују: Мија Алексић, Љуба Тадић, Мирко Бабић, До-

- бривоје Илић, Јован Ђирилов, Мухарем Првић и др.
- Глумица из Лесковца*, уред. Ф. Пашић, ред. Жарко Драгојевић, РТБ 1986, трајање 43 мин., колор филм. Приправнички стаж Весне Мирковић.
- Александар Појовић*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Ненад Момчиловић, РТБ 1986, трајање 45 мин, колор филм. Разговара Слободан Новаковић.
- Епизодиста*, уред. Ф. Пашић, ред. Жарко Драгојевић, РТБ 1986, трајање 38 мин. Колор филм. Глумац Предраг Милинковић.
- Слободан Селенић*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Ненад Момчиловић, РТБ 1987, трајање 45 мин. колор филм.
- Љубиша Рисичић, џуџуџи редиџел*, уред. Миливоје Бегенишић, разговара Боро Драшковић, РТБ 1987, трајање 53 мин. Колор филм.
- Сећам се... Нина Курсанова*, уред. Сребренка Илић, ред. Никола Рајић, РТБ 1987, трајање 34 мин. колор филм.
- Сто година позоришта у Нишу*, две емисије, уред. Бранко Миловановић, РТБ 1987, трајање 28 + 29 мин., колор филм.
- Азбука Вуков Рјечник*, уред. Ф. Пашић, ред. Жарко Драгојевић, РТБ 1988, трајање 36 мин. Колор филм, Аутор и извођач Милош Жутић.
- Дејан Мијач*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1988, трајање 44 мин. колор филм. Разговара Феликс Пашић.
- Љуба Тадић*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1989, трајање 44 мин, колор филм.
- Бранко Плева*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1989. Трајање ?, колор филм.
- Павле Богаћинчевић*, уредник Феликс Пашић, ред. Ненад Момчиловић, РТБ 1989, трајање 43 мин, колор филм
- Арсеније Јовановић*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1989, трајање 45 мин. колор филм.
- Јован Хрисичић*, уред. Светлана Лика Лукић, ред. Н. Момчиловић, РТБ 1990, трајање 44 мин. колор филм.
- Добрица Милутиновић*, уредник Феликс Пашић, ред. Ненад Момчиловић, РТБ 1990, трајање 42 мин, колор филм.
- Душан Ковачевић*, уредн. Бранка Криловић, ред. Милорад Лазић, РТБ 1990, трајање 28 мин. колор филм.
- Бранислав Лечић*, уред. Бранка Михајловић, ред. Милорад Лазић, РТБ 1991, трајање 41 мин, колор филм.
- Жанка Стокић*, уредник Феликс Пашић, ред. Србољуб Божиновић, РТБ 1991, трајање 42 мин, колор филм.
- Миливоје Живановић*, две емисије, уред. Феликс Пашић, ред. Србољуб Божиновић, РТБ 1991, трајање 40 + 39 мин, колор филм.
- Судбине међу нама*, две емисије, уред. Ф. Пашић, ред. С. Божиновић, РТБ 1991, 40 + 39 мин, колор филм. Судбина осуђиваних глумаца у Београду и Нишу после Другог светског рата.
- Позориште на Беђеју, Зрењанин*, сцен. и режија: Милан Тополовачки, РТБ 1991, трајање 29 мин, колор филм.
- А у Вршцу позорје*, сцен. Душан Белча, ред. М. Тополовачки, РТБ 1991, трајање 29 мин, колор филм.
- Сомборско позориште*, сцен. и редитељ Милан Тополовачки, РТБ 1991, колор филм.
- Антички театар на нашем њлу*, две емисије, сцен. Алојз Ујес, ред. Милан Тополовачки, РТБ 1991, 2 + 29 мин., колор филм.
- Bonsoir, madame Trailović*, сцен. М. Оташевић, Б. Андрић, ред. Милан – Пеца Николић, РТБ 1991, трајање 39 мин.
- Раваси*, сцен. и редитељ Олег Новковић, РТБ 1992, трајање 36 мин.
- Слушај, ја не волим дијетално позориште*, сцен. М. Оташевић и Б. Андрић, ред. Милан – Пеца Николић, РТБ 1995, трајање 33 мин. ТВ портрет Бојана Ступице према тексту Љ. Драшкића.

Грамофонске плоче, CD и DVD касете

(Иницијални узорци врста снимљених материјала, нејрејенциозни ионириски библиотеграфски покушај)

- С. Сремац – Д. Брзак: *Ивкова слава* (I, II), Душан Цветковић уз пратњу хармонике; Одеон А 192808 а, б, IX – 4, 3212.
- С. Сремац – Д. Брзак: *Ивкова слава (Калча)*, Илија-Чича Станојевић и Теодора Арсеновић. Edison Bell, Z. 1116, XVI – 3; V- 1, 930, 10727; VI – 10; X – 10 3208; XI – 1 3219, 911; XIII – 5 3249; XIV – 4 3250; XV – 5 8400.
- Бора Станковић: *Кошћана* (Митке и Коштана, 1 и 2 део), Илија – Чича Станојевић и Теодора Арсеновић. Edison Bell Z 1167; XII- 6 3258; XII- 7 3257; XIII- 3 3251; XV – 4 8401; XIX – 7 11471; XXIV – 1 14544.
- Бора Станковић: *Кошћана* (Митке и Коштана, I, II, III, IV, V, VI део). Никола Гошић и Милица Бошњаковић. Одеон А 192738 а, б, XVIII – 1, 2, 3. 11398 – 1, 2, 3.
- Ђура Јакшић: *Сћаноје Главаи*, Душан Раденковић. His Master's voice, 29 – 121014, XXI – 10; 14046.
- Ј. Веселиновић-Д. Брзак: *Ђидо* (први чин), Жанка Стокић, Теодора Арсеновић, Александар Златковић, Милорад Душановић. Edison Bell Z 1816, IX – 5, 3213.
- Добрица Милутиновић рецитије на Edison Bell плочама. (из садржаја: Жарко Лаза-

ревић: *Ђесару, чуј ме*; Војислав Ј. Илић: *Тамара*; Ђ. Јакшић: *Ошћабина, Мила*; Милорад Митровић: *Сћаралубав, Два вишћеза, Дон Рамиро*).

Продукције познатих глумаца
(Из *Каталога сћарих грамофонских плоча*, Музеја позоришне уметности Србије, издање 1973)

- Брана Цветковић: *Мошино писмо с Крфа; Луче у пайуче; Мийков карасевдах; Осейљиво срце зосћодина Цврце*;
- Душан Цветковић: *Под циганском чергом, Жена за пирамју, Телал виче, Жал за младосћ, Код зубног лекара, Чизмар Свећта*;
- Дејан Дубајић: *Јој! Ја немам оца, Мојој жени није нишија право, Ђури не жури, Гдје су пивоје косе Ауђусије*;
- Петар Христилић: *Селак у вароши, Код зубног лекара, Травар Жика, Селак из Кумодража у айошћеци, Пиройска деиушћација*;
- Петар Ланер: *Миришћије редов, Баба Ружа жали свога мужа, Два хероја са Кајмакчаланана, Брачни календар, Ожалошћени Шваба, Ошћишћинско деије, Пиљарица Тина из Зајчина*;
- Чича Илија Станојевић, Теодора Арсеновић, Жанка Стокић: *Седељка код Три шешира, Шваба и Цинцарин на прсћену, Дорћолски жур*;
- Чича Илија Станојевић: *Тренча бозација, Тренча од Бишћол*;

Жанка Стокић: *Женско право гласа, Рајна шпелта, Редуција, Срећан брак, Жанка код „Два јелена“*.

* * *

Моца и Таша, звучни снимак. Из ТВ серије „Леваци“, изводе: Гута Добричанин, Славо Симић и Милорад Мирановић, Загреб, Југотон, 1971, 1 грамоф. плоча: 45 о/мин. – 18 см. ЕРУ- 4422

Петровић Његош, Петар II: *Ја, Раде Томов*, звучни снимак: избор, обрада и интерпретација Његошеве преписке, биљезнице и тестаментa: Гојко Шантић, режија Јован Ђурић, Београд, ПГП РТБ, 1 LP плоча: стерео, 1980.

Душан Радовић: *Кајетан Џон Пиллфокс*, звучни снимак; музика: Бепо Рамбосек; режија Вера Белогрлић; извођачи: Мира Ступица и др. Београд, ПГП РТБ, 1 LP плоча: стерео, 1980.

Саша Божовић: *Теби, моја Долорес*, звучни снимак, казује Ружица Сокић, музичка пратња: Стефан Луцки, Александровац Дискос, 1981. LP плоча: стерео; 30 см LPD-917 Дискос

Ђура Јакшић, звучни снимак, избор из поезије. Стихове казују: Ксенија Јовановић, Зоран Радмиловић, Гојко Шантић, Бранислав Јеринић, Редитељ: Бода Марковић, пева Мирослав Чангаловић уз пратњу Словенске филхармоније, Београд, ПГП РТБ, 1982, 1 LP плоча: стерео 30 см.

Мирослав Савићевић: *Песма и смрт*, звучни снимак. У спомен Вука Караџића, режија: Бода Марковић, главне улоге: Гојко Шантић и др. Београд, 3150054 ПГП РТБ, 1987; 2 LP плоче: стерео.

Петар Петровић Његош: *Горски вијенац, 1, 2, 3*, CD, „Печат“, стихове говори: Данило Лазовић.

Шайушање животиња, електронски извор, сценарио и режија: Милан Белегићанин. Документарни филм РТВ Нови Сад, 1992. 1 електронски оптички диск (DVD), видео. 12 см.

Живана Жанка Стокић: *1887–1947*, звучни снимак. Текст о Ж. Стокић написао и изговорио Славо Симић, глумац. Београд: ПГП РТС, 2002. – 1 CD: стерео; 12 см. [Брана Цветковић: *Срећан брак*; Урош С. Дојчиновић: *У зајмицију*; Бр. Нушић: *Рајна шпелта*; Брана Цветковић: *Женско право гласа*; и др.] CD 460067.

Околонуино радио позориште 2002/6, електронски извор, писали Растислав Дурман и др., глумили Лидија Стевановић и др., редитељ Мирослав Јовић. Нови Сад, Тонски студио Вилењак, 2002. 1 електронски оптички диск (CD-ROM): звук; 12 см.

Весна Ђукић-Дојчиновић: *Институционални менаџмент и културне полиције*, електронски извор: двојезична српско-енглеска илустрована е-књига, Београд, Факултет драмских уметности, 2006, 1 електронски оптички диск (CD-ROM): текст, слика, 12 см.

Народно позориште у Београду, DVD видео, Београд, управник Дејан Савић. 2006. 1 електронски оптички диск (CD-ROM): видео: Текст, 12 см.

Pozorišna Vojvodina – Theatrical Vojvodina, CD. Zajednica profesionalnih pozorišta Vojvodine, Novi Sad.

Jugoslovensko dramsko pozorište, Vizuelni identitet 1948–2008, електронски извор, CD, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 2008. 1 електронски оптички диск (CD-ROM): слика; текст; 12 см.

Музеј Народног позоришта 2010: Годишњак, каталог приредио Милован Здравковић, Београд, Народно позориште, 2010, стр. 12 + 1 електронски оптички диск (CD-ROM).

*Садржај четири књиге
Историје српског позоришта
од средњег века до модерног доба*

Књига I

УВОД	9
НА ТРАГОВИМА СРПСКОГ ПОЗОРИШТА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ	23
ПОЗОРИШНА ДЕЛАТНОСТ У XVII И XVIII ВЕКУ У ВОЈВОДИНИ	41
ПОЗОРИШТЕ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА У ВОЈВОДИНИ И СРБИЈИ	69
ПОЧЕТАК РОМАНТИЧАРСКОГ ДОБА У СРПСКОМ НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ У ВОЈВОДИНИ СА ОСНИВАЊЕМ СТАЛНОГ ПОЗОРИШТА (1861–1868)	227
ПОДИЗАЊЕ ПОЗОРИШНЕ ЗГРАДЕ И ОСНИВАЊЕ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ (1868–1869)	339
РОМАНТИЧАРСКО ДОБА У СРПСКОМ ПОЗОРИШТУ (1868–1880)	363

Књига II

РЕАЛИСТИЧКО ДОБА У СРПСКОМ ПОЗОРИШТУ (1880–1900)	13
СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У НОВОМ САДУ (1868–1903)	213
ГРАДСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ “СИНЂЕЛИЋ” У НИШУ КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА	315
СРПСКА ДРАМАТИКА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА	357
ПОЗОРИШНА КРИТИКА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА	379
ПОЗОРИШНИ ПРЕВОДИОЦИ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА	415
СРПСКО ПОЗОРИШТЕ НА КРАЈУ XIX ВЕКА	429
МОДЕРНО СРПСКО ПОЗОРИШТЕ (1900–1944)	433
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ (1900–1914)	435
СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У НОВОМ САДУ (1904–1914)	547
СРПСКА ДРАМАТИКА У ПРВОМ МОДЕРНОМ ДОБУ (1900–1914)	583
ПОЗОРИШНА КРИТИКА ОВОГ ДОБА НА НИВОУ УМЕТНИЧКОГ ЗАДАТКА ПОЗОРИШТА	597

ПРЕВОДИОЦИ ЗА СРПСКА ПОЗОРИШТА У ПРВОЈ МОДЕРНОЈ ЕТАПИ	609
ГРАДСКО ПОЗОРИШТЕ “СИНЂЕЛИЋ” У НИШУ (1900–1915)	615
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У СКОПЉУ (1913–1915)	649

Књига III

ОСТАЛА ПОЗОРИШНА ДЕЛАТНОСТ МОДЕРНОГ ДОБА	11
СРПСКА ПУТУЈУЋА ПОЗОРИШТА ОД КРАЈА XIX ВЕКА ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	33
ЗНАЧАЈНА ДЕЛАТНОСТ СРПСКИХ ПОЗОРИШНИХ ПОСЛЕНИКА У МОСТАРУ И САРАЈЕВУ КРАЈЕМ XIX ВЕКА И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА ПОД АУСТРОУГАРСКОМ ОКУПАЦИЈОМ	139
ПОЗОРИШТА ПОД ОКУПАЦИЈОМ, У ВОЈНИМ ЛОГОРИМА, ИЗБЕГЛИЧКИМ МЕСТИМА И У ЗАРОБЉЕНИШТВУ	151
ОПШТИ ПОГЛЕД НА ПРВО МОДЕРНО ДОБА СРПСКОГ ПОЗОРИШТА	159
ДРУГО ДОБА МОДЕРНОГ СРПСКОГ ПОЗОРИШТА (1918–1941)	161
ПРВА ЕТАПА ДРУГОГ ДОБА МОДЕРНОГ СРПСКОГ ПОЗОРИШТА: ОБНОВА И ДЕЛАТНОСТ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ (1918–1933)	165
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ (1933–1941)	443

Књига IV

ПОЗОРИШТЕ ПОД ОКУПАЦИЈОМ	13
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У СКОПЉУ (1918–1941)	55
ГРАДСКО ПОЗОРИШТЕ У БИТОЉУ (1918–1929)	149
ПОЗОРИШНА ДЕЛАТНОСТ У ВОЈВОДИНИ (1918–1941)	169
ОБНОВА И ДЕЛАТНОСТ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА (1918–1941)	171
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У НОВОМ САДУ (1921–1928)	235
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ ЗА СЕВЕРНЕ ОБЛАСТИ ИЛИ НОВОСАДСКО-ОСЈЕЧКО ПОЗОРИШТЕ (1928–1934)	253
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ – СЕКЦИЈА ЗА ДУНАВСКУ БАНОВИНУ (1934–1935)	267
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ (1936–1941)	273
ПОЗОРИШТЕ У НИШУ (1918–1944)	303
ОСТАЛА СРПСКА ПОЗОРИШТА (1921–1944)	355
ПУТУЈУЋА ПОЗОРИШТЕ ИЗМЕЂУ ДВА РАТА (1918–1941)	397
ПОЗОРИШНА КРИТИКА и ДРАМАТИКА ИЗМЕЂУ ДВА РАТА	433
ЗАПАЖАЊА О УКУСУ ПОЗОРИШНЕ ПУБЛИКЕ ИЗМЕЂУ ДВА РАТА (1918–1941)	503

Збирни реџистар имена

- А**
- Абоњи Лајош
(Књига друга)
339
- Абот Филип
(Књига трећа)
206
- Абрахам
(Књига четврта)
212
- Абрашевић Коста
(Књига трећа)
23, 67
- Абу Едмон
(Књига друга)
87
- Аверченко Аркадије
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
175, 240, 300
(Књига четврта)
96, 184, 189–190, 260
- Авировић Милица
(Књига четврта)
187, **220**, 247
- Аврамовић Димитрије
(Књига прва)
108
- Аврамовић Миодраг – Миле
(Књига четврта)
24, 126, 192, 288, **291**, 292, 310,
353, 355, 364, 366, 391, 403
- Агатонович Радослав
(Књига друга)
330
- Аврамовић Ј. Сима
(Књига друга)
208
- Адам Адолф
(Књига трећа)
224, 420
- Адамич Е.
(Књига трећа)
527
- Адамов Павле – Паја
(Књига друга)
215, 297, 309, 338
- Адамовић-Дупска Божена,
види: Дупска-Адамовић Божена
- Адамовић Драгослав
(Књига трећа)
297, 335, 337, 339, 382, 396, 402,
415, 517, 519, 523, 558, 578, 586
(Књига четврта)
15, 35–36, 46, 144, 398, 427
- Адашов
(Књига четврта)
250
- Аделсхајм-Поповић Марија
(Књига прва)
222, 253, 257, 264, 267, 281, **291**,
305, 314, 330, 348
(Књига друга)
28, 61, 160, 273, 275
- Адолфо од Карамана, гроф
(Књига прва)
79
- Адорјан Стела
(Књига трећа)
479
- Ајваз Милан
(Књига трећа)
193, 323, **331**–334
(Књига четврта)
49, 53, 139, 142, 256–257, 288,
364
- Албер Ежен д'
(Књига трећа)
375, 394, 398, 407, 412, 414, 437,
493, 495, 525–526, 586–587
(Књига четврта)
284
- Албини Албин
(Књига друга)
97
(Књига трећа)
79
- Албини Срећко
(Књига друга)
355, 521, 529, 561, 569
(Књига четврта)
178, 206, 240, 263, 378, 380
- Алеви Лудовик
(Књига прва)
330, 389
(Књига друга)
81, 93, 100, 120, 137–138, 159,
172, 282, 290, 343, 425, 441, 490,
539, 638
(Књига трећа)
174–175, 288, 297
(Књига четврта)
59, 189
- Александров И. Владимир
(Књига друга)
51, 175, 448, 517, 535, 637, 640
(Књига трећа)
77, 117
(Књига четврта)
61, 161, 214
- Александровић Славко
(Књига четврта)
19, **23**, 407, 429
- Алексијевић Властоје
(Књига четврта)
392
- Алексић Анка
(Књига прва)
157, 167
- Алексић-Паранос Ана,
види: Паранос Ана
- Алексић Владимир
(Књига трећа)
80
- Алексић П. Дана
(Књига четврта)
416
- Алексић Драган – Дада
(Књига трећа)
296, 342, 347
(Књига четврта)
438, 449, **455**, 491, 511
- Алексић Константин
(Књига друга)
83
- Алексић Милосав – Мија
(Књига трећа)
560
- Алексић Перица, види: Прличко
Петре
- Алексић Стеф(в)ан
(Књига прва)
148, 152, **157**, 167, 326

* Израда овог Регистра била је за мене изузетно тешка: требало је скупити огроман број личности које са спомињу у делу, па их затим средити не само по правим именима него врло често и по надимцима или називима из милоште по којима су познати у позоришном свету свог доба. Тако се и морало поступати, јер се, на пример, у публици више знало за Добрицу него за Добривоја Милутиновића, за Жанку него за Живану Стокић, за Рају или Персу него за Радована и Персиду Павловић, за Рашу него Радомира Плаовића, за Чича Илију него за Илију Станојевића, итд. Понеке глумице задавале су посебне бриге и зато што су имале два или три имена, нарочито презимена највише због удаје и из других разлога. Понекад је била права загонетка утврдити прави идентитет личности!

Бројеви страна или странице на којима се налази биографија су уписани тамним словима.

- Алемпијевић Стеван
(Књига прва)
225
- Алигер Аманд
(Књига трећа)
207
(Књига четврта)
256, **261**
- Алкалај Арон
(Књига друга)
401
- Алмажановић Раденко
(Књига друга)
566
(Књига четврта)
19, **21**, 67, 102–103, 179, 187, 188,
196, 236, 268, 288–289, 373, 416,
427
- Алмаша Тихамер
(Књига друга)
171
- Амасхајмер Иван
(Књига трећа)
414
- Амброш Антун – Тунча
(Књига трећа)
87, **90**, 125
- Амелио Пасквале д'
(Књига друга)
35, 178, **184**
- Амијел Дени
(Књига трећа)
344, 473–4174, 479, 484, 529, 531
- Амон Пол
(Књига друга)
306
- Амфитеатров А.
(Књига друга)
443
(Књига четврта)
179
- Анастасијевић Ђорђе Ђура
(Књига прва)
107, 110, 114–115, **118**
- Анастасијевић Зора
(Књига четврта)
420
- Анастасијевић Миша
(Књига прва)
101, 149, 205–206, 340–341
- Анастасијевић Јовановић Софија –
Сока
(Књига прва)
107, 113–114, 118–**119**
- Анастасијевић Тодор – Тоша
(Књига прва)
360, 380
(Књига друга)
26–27, 34, 54, 61, **96**, 160
- Андерсен Ханс Кристијан
(Књига трећа)
515
- Андонов-Папрадишки Имијкри,
проф.
(Књига четврта)
125
- Андоновић-Веселиновић Бранка,
види: Веселиновић Бранка
- Андреја Доменико д'
(Књига прва)
349
(Књига друга)
23, 35, 178, 180, **181**–185, 446,
513, 660
(Књига трећа)
421
- Андрејев Александар Иванович
(Књига друга)
461, 466, 468–469, 473, 501,
- 503**–508, 511–512, 527–528, 574,
576, 594, 605
(Књига трећа)
170, 228, 250, 421, 477–478
- Андрејев Леонид
(Књига друга)
608
(Књига трећа)
177, 198–199, 274, 331, 341, 359,
365, 432, 553
(Књига четврта)
50, 52, 68, 192, 209, 236, 262, 374
- Андрејевић Андрија
(Књига прва)
317
- Андрејевић др Јован
(Књига прва)
241–242, 244–**246**, 295, 388
(Књига друга)
364, 389
- Андријевић Стјепан (Стеван)
(Књига прва)
264, **289**, 305
(Књига друга)
28
- Андрин Божидар
(Књига четврта)
126, **134**, 306, 336, 403
- Андрин Злата
(Књига четврта)
19–20, 289
- Андрин Иво
(Књига трећа)
518, 571
(Књига четврта)
115
- Андрин-Бабић Милица, види:
Бабић-Андрин (Јовановић), Ми-
лица
- Андрин Момир
(Књига четврта)
19–20, **22**, 185, 196, 316, 332, 334,
336–337, 403, 422, 429
- Андрин др Никола
(Књига прва)
64, 82, 186, 188–189
(Књига друга)
271, 301
(Књига трећа)
277
(Књига четврта)
157
- Андровић
(Књига четврта)
386
- Анђелић Герман, патријарх
(Књига четврта)
473
- Анђелић Живко
(Књига трећа)
21
- Анђелић Светислав
(Књига друга)
655
- Анђелковић Драгољуб
(Књига четврта)
419–420, 422, 424, 428
- Анђелковић Катарина – Каја
(Књига четврта)
24, 419–**421**, 422, 424, 428
- Анђелковић Милица – Мила
(Књига друга)
626, **630**
(Књига трећа)
16, 17, 110–112, 125, 133
(Књига четврта)
416
- Анђелковић Чедомил – Чеда
(Књига друга)
336, **346**, 626, 630
- (Књига трећа)
78, 80
- Анић Бора
(Књига четврта)
387
- Анрион Пол
(Књига прва)
372
(Књига друга)
87
- Ански С.
(Књига трећа)
480
- Антоан Андре-Пол
(Књига трећа)
213, 266, 322, 421, 437, 455, 509
- Антонијевић Душан
(Књига четврта)
50, 288, **292**–293, 384, 386–387,
390
- Антонијевић-Дитрих Зденка
(Књига четврта)
288
- Антонијевић Јован – Ђедо
(Књига друга)
472, 477, 565–566, 627–628
(Књига трећа)
193, 256, **289**–290, 535
(Књига четврта)
16, 292–293, 395, 484, 500
- Антоновић Влада
(Књига четврта)
356
- Антоновић Властимир – Власта
(Књига трећа)
193, **313**
(Књига четврта)
268, 370, 429–430
- Ануј Жан
(Књига трећа)
319, 331, 358, 474, 479, 513, 529
(Књига четврта)
43, 259, 288, 482
- Анценгрубер Л.
(Књига друга)
338
- Апостоловић-Ерић Капиталина, види:
Ерић-Апостоловић Капиталина
- Араго Жан
(Књига прва)
279, 289, 293–294, 325, 373
(Књига друга)
57, 69, 82, 86, 267, 270, 383
- Арадски Соња
(Књига четврта)
53
- Аранђеловић Нада
(Књига четврта)
17
- Аранђеловић Петар
(Књига друга)
330
- Аранички Глиша
(Књига друга)
36
- Арањи
(Књига друга)
611
- Аристотел
(Књига трећа)
340
- Аристофан
(Књига прва)
57
- Аритоновић Јован,
види: Харитоновић Јован
- Армиди Исак
(Књига трећа)
181, 194, 368, 377

- Армон
(Књига четврта)
165
- Армсхајмер Иван
(Књига трећа)
225
- Арнаутовић Александар
(Књига друга)
610
- Арноит Антоније
(Књига прва)
108, 124, 140, 178
- Арнол Артур
(Књига прва)
277
- Арнолд
(Књига четврта)
379
- Аронж Адолф л'
(Књига друга)
21, 102, 113, 137, 282, 376, 424
- Арсеније IV, патријарх
(Књига прва)
52
- Арсенијевић Владан
(Књига друга)
417, 420
- Арсенијевић Лазар
(Књига прва)
206
- Арсенијевић Стеван
(Књига друга)
576
- Арсеновић Наталија
(Књига четврта)
111, 152, 245, 312, 357, 367, 371
- Арсеновић Теодора – Тода
(Књига прва)
192
(Књига друга)
137, 456, 472, 476–477, 490, 498,
523–525, 527, 587, 594
(Књига трећа)
101, 152, 176, 193–194, 254,
261–262, 288–289, 300, 367–368,
379–380, 401, 535
(Књига четврта)
16, 478
- Арсенјева Маша
(Књига трећа)
224
- Архипова Надежда
(Књига трећа)
583
(Књига четврта)
101, 247, 190, 212, 247
- Арцибашев Михаил
(Књига трећа)
171, 174–175, 177, 182, 240, 246,
265, 274, 276, 283–284, 294, 309,
359, 365
(Књига четврта)
31, 60, 81, 110, 181, 189, 220–221,
224, 250, 262, 345, 368, 371, 399,
525
- Асафијев Борис
(Књига трећа)
441
- Астрова Ирена
(Књига четврта)
103, 115, 126, 192–193
- Атанасијевић Константин – Бата
(Књига трећа)
343, 446
(Књига четврта)
24, 353, 449, 457
- Атанасијевић Ксенија
(Књига трећа)
295
- Атанасијевић Светозар
(Књига четврта)
369
- Атанацковић Богобој
(Књига прва)
204
(Књига трећа)
52
(Књига четврта)
278, 281, 285, 288
- Атанацковић-Стојановић Лепосава,
види: Стојановић Лепосава
- Атанацковић Ниџифор
(Књига прва)
76, 195
- Атанацковић Платон, владика
(Књига прва)
240
(Књига друга)
226
- Атанацковић Трифун
(Књига прва)
162
- Аћимовић-Деспотовић Анђа,
види: Деспотовић Анђа
- Аћимовић Милорад
(Књига трећа)
98, 112
(Књига четврта)
153, 154, 155, 183, 185, 256–257,
400, 401
- Ауернхајмер Раул
(Књига четврта)
225, 367
- Ацовић Милован – Мића
(Књига четврта)
52–53
- Аш Шалом
(Књига друга)
635
(Књига четврта)
17, 189, 191, 197–198, 203, 217,
220, 260
- Ашар М.
(Књига трећа)
216
- Б**
- Бабић-Поповић (Шоштарко) Берта,
види: Поповић-Бабић (Шоштарко)
Берта
- Бабић Драгољуб
(Књига четврта)
387
- Бабић Ђорђе
(Књига трећа)
28
- Бабић Ксенија
(Књига четврта)
19–20, 289
- Бабић Љубо
(Књига трећа)
484
(Књига четврта)
255, 261
- Бабић-Андрић (Јовановић) Милица
(Књига прва)
200–201
(Књига трећа)
215, 429, 433, 435–436, 438–439,
450, 467–468, 509–511
(Књига четврта)
19, 49, 278, 430, 463, 466, 475,
484, 496
- Бабић Никола
(Књига трећа)
19, 125
(Књига четврта)
166, 405
- Бабић Олга
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
153, 166, 311, 403, 405
- Бабо Јозеф М.
(Књига прва)
77, 113, 118, 121, 139, 143, 151,
166
- Бабовић Бошко, проф.
(Књига четврта)
386, 390
- Бабукић Вјекослав
(Књига прва)
112–118
- Бадалић Јосип
(Књига прва)
51
- Бадалић Хуго
(Књига друга)
427, 611
- Бадлај Никола
(Књига прва)
114, 120, 133–134, 136–137
- Бадрљица Стева
(Књига друга)
227
- Бајаловић Милош
(Књига трећа)
20, 55–56, 74, 107, 119, 129
- Бајар Жан
(Књига прва)
262, 286, 312, 325, 332, 373
(Књига друга)
95, 97, 105, 112, 176, 298,
417–420
- Бајар Јосиф
(Књига трећа)
225
- Бајерлајн Адам Фр.
(Књига трећа)
26
- Бајић Василије
(Књига прва)
76
- Бајић Вукосава
(Књига друга)
644
- Бајић Исидор
(Књига прва)
200, 273
(Књига друга)
252, 294, 530, 553–554, 556, 588
(Књига четврта)
81, 189, 392
- Бајић Марија
(Књига друга)
587, 627, 644
(Књига трећа)
98, 116, 126
(Књига четврта)
400
- Бајић Петар
(Књига друга)
627, 644–645
(Књига трећа)
73, 97, 101, 116, 126
(Књига четврта)
153, 306–307, 376, 403, 416, 419,
421
- Бајић Станислав
(Књига прва)
306
- Бајусо Мануел Томај
(Књига друга)
278, 426
- Бајцова
(Књига друга)
272

- Бајчетић Предраг
(Књига трећа)
518
- Бајшански Милан
(Књига трећа)
497
- Бакаловић Ђорђе – Ђура
(Књига друга)
101, 223–224, 258, **292**, 398, 565
(Књига трећа)
13, 70, 73
- Бакаловић-Добриновић Сара –
Савета
(Књига друга)
223–224, 258, 274, 292–**293**, 301,
398, 565–566
(Књига трећа)
73, 108, 156
(Књига четврта)
88
- Бакић Јулка
(Књига трећа)
27–28, 93, 127
- Бакић М. Милка
(Књига трећа)
93
- Бакић Михаило – Мика
(Књига друга)
335, **338**, 628, 642–644
(Књига трећа)
13, 27–28, 37, 49, 60, 68, 93–94,
96, 99, 111, 117, 126–127
(Књига четврта)
88
- Бакочевић Радмила
(Књига трећа)
395, 402, 404, 577–578, 585
- Бакшејев
(Књига трећа)
177
- Балабан Александар
(Књига трећа)
195, 222, **376**
- Балаж Александар
(Књига прва)
389
(Књига друга)
79, 112, 158–159, 172, 196, 253,
337, 350, 376, 482
- Балаицики Д.
(Књига друга)
16
- Балакирев Милиј Алексејев
(Књига трећа)
414, 500
- Балзак Оноре де
(Књига друга)
104, 125, 149, 154, 173, 354, 441,
502, 610
(Књига трећа)
170, 175, 246, 278, 309, 349, 363,
366, 440, 469, 471, 473, 491, 505,
526, 528, 562
(Књига четврта)
28, 31, 67, 97, 132, 157, 177, 218,
276, 300, 306, 316, 324, 327–329,
337–338, 348, 350, 392
- Балиоз Иван
(Књига трећа)
224
- Балковић Драган (Драгутин)
(Књига четврта)
193, 377, **379**, 429
- Балог Иштван
(Књига прва)
83–85, 225
- Балог Јулијана
(Књига прва)
84
- Балог Стефан
(Књига прва)
84
- Балузек Владимир Владимирович
(Књига друга)
446, 461, 466, 473, 503, 505,
511–513, 527–528, 594, 605
(Књига трећа)
196, 421, 424, 426, 431
- Балшић Балша
(Књига прва)
30–31
- Бан Матија
(Књига прва)
206, 211, 215, 251–252, 261, 270,
275–276, 278, 285–286, 289,
291–292, 304, 307–313, 317,
325–326, 329, 332, 335, 342, 346,
357, 367, 369, 380, 382, 385, 387,
392, 394–395
(Књига друга)
45, 53–55, 57, 67–68, 75, 80,
83–84, 87, 93–96, 104–105, 109,
139–140, 150, 156, 163, 165,
167–169, 172, 182, 192, 196, 202,
205, 248, 263, 267, 285, 320,
333–334, 340, 358–360, **363**, 366,
368, 383–384, 386–390, 393–394,
396, 418, 467, 485, 592, 631
(Књига трећа)
18, 48, 50, 53, 60–62, 72, 79–80,
130, 142, 146–147, 169, 547
(Књига четврта)
369, 395
- Банац Паја
(Књига четврта)
179, **213**
- Банвиль Теодор
(Књига прва)
396
(Књига друга)
76–77, 269, 271, 418, 538, 540
(Књига трећа)
144, 234–235, 314
- Бандић Милан – Бата
(Књига трећа)
115, 313
(Књига четврта)
137, 143, 153–154, 156, 160, **164**,
167, 192, 291, 341, 343, 347, 359,
364, 398, 407, 425, 427, **428**– 429
- Бандић Јелисавета – Милица – Мица
(Књига трећа)
193, **312**
(Књига четврта)
398
- Бандић И. Милош
(Књига трећа)
344
- Бандић-Петровић-Цветић Нада
(Књига четврта)
154, 192, **225**, 313, 314, 316, 364
- Бандобранска-Симеоновић Даринка
(Књига друга)
223–224, **301**
- Бандур Јован
(Књига трећа)
221–222, 409, **417**–418, 458, 461,
463, 466, 493–494, 498, 527
(Књига четврта)
207, 235– 237, 465
- Банић Младен
(Књига друга)
34, 61, **156**, 224
(Књига трећа)
52, 60, 63
- Баница др Светислав
(Књига четврта)
174, 181, 185, 314
- Банковић Ђорђе
(Књига друга)
223, **281**
- Бановић Никола
(Књига четврта)
47, 346, 401–**402**, 417
- Бантић Светозар
(Књига прва)
218, 220
- Банхолцер Матилда
(Књига прва)
324
- Бар Херман
(Књига друга)
464
(Књига трећа)
177
- Барабаш Пол
(Књига трећа)
474
(Књига четврта)
233
- Баранов Николај
(Књига трећа)
583
(Књига четврта)
103–**104**, 208, 240, 247
- Барановић Крешимир
(Књига прва)
200
(Књига трећа)
217–219, 221, 224, 409, **414**–415,
441, 498, 527, 578, 584
- Барањиков Андреја
(Књига трећа)
581
(Књига четврта)
17
- Барас Франо
(Књига четврта)
34
- Барбарић М. Ана
(Књига друга)
319
(Књига трећа)
53, 73, 83–84, 101, 104, 117, 137
- Барбарић М. Мила
(Књига друга)
62
- Барбарић Миливоје
(Књига друга)
26, 28, 35, 61, 64, **109**, 223, 259,
291, 318–319
- Барбарић Миливоје
(Књига трећа)
34, 41, 48–49, 54, 63, 68, 73, 77,
83–**84**, 137, 139, 271
- Барбије Стефанија
(Књига четврта)
19–**20**, 373
- Барбуловић Коста
(Књига трећа)
21
- Барбуловић-Вукомановић Софија –
Тута, види: Вукомановић Софија –
Тута
- Баре
(Књига четврта)
239
- Бари Луј де
(Књига друга)
137
- Бари Џемс
(Књига трећа)
203, 431
- Баријер Теодор
(Књига прва)
282, 375, 379
(Књига друга)
56, 78, 85–86, 88, 97, 120, 131, 138,

- 145, 154, 169, 290–300, 343, 418, 421, 441, 480, 482, 486, 502
(Књига трећа)
68, 90, 169, 171, 320
(Књига четврта)
68, 138, 177, 240
- Барић Александар
(Књига прва)
147–148
- Барић Милан (Моша Бераха)
(Књига четврта)
28, **38**, 390
- Барић Недељко
(Књига прва)
148
- Барјактаревић-Тоскић Даринка,
види: Тоскић-Барјактаревић
Даринка
- Барјактаровић Душан
(Књига друга)
28, 62, **150**–151, 223, 472, 565,
572, 626–627, 642, 646
(Књига трећа)
20, 41, 55, 73, 86–87, 98, 104, 109,
110, 120, 125, 137
- Барјактаровић Јелена – Адела
(Књига друга)
224, 565, **572**, 627
(Књига трећа)
86–87, 110
- Барјактаревић Коста
(Књига трећа)
66, 98–**99**
(Књига четврта)
307
- Барјактаровић М., конзул
(Књига друга)
496
- Барле Жил
(Књига друга)
133, 306
- Барловац Марија – Мара
(Књига трећа)
41, 48, 84, 86, 93–94, 101–102, 107,
109, 119
(Књига четврта)
63, 67, **72**
- Барловац Милорад
(Књига друга)
35, 61, **155**
(Књига трећа)
48, 63, 73, 84, 86, 93–94, 107, 109,
119
(Књига четврта)
72
- Барнет Франсис Џонсон
(Књига друга)
334, 483
(Књига четврта)
78, 91
- Баровић Б.
(Књига трећа)
16
- Барте Хајнрих
(Књига четврта)
100, 206
- Барток Бела
(Књига трећа)
415
- Бартуловић Нико
(Књига трећа)
202, 320, 341, 345, 365, 432
(Књига четврта)
89, 96, 123, 475
- Басан Жан
(Књига трећа)
480
- Бастижанино Еторе
(Књига трећа)
398
- Бата Јован
(Књига прва)
219
- Батавельић Владан
(Књига четврта)
389–390
- Батај Анри
(Књига друга)
339, 355, 448, 479, 502, 539, 571,
625, 630, 634, 636
(Књига трећа)
54, 57, 101–102, 124, 170, 173,
175, 196, 198, 203, 206, 231, 237,
246, 248, 271, 274, 280–281, 293,
299, 308, 310, 322
(Књига четврта)
71, 76, 92, 96, 106, 119, 122, 152,
215, 245–246, 276–277, 292, 294,
305–306, 374, 405, 525
- Бати Леон
(Књига прва)
262, 325
(Књига друга)
193, 205, 254, 380
- Батрањац Татјана
(Књига трећа)
222
- Батушић др Славко
(Књига прва)
114, 124, 314
(Књига трећа)
111, 242, 567–568
- Бауда Јосиф
(Књига трећа)
86–**88**, 110, 125
- Бауда-Рупчић Милка
(Књига трећа)
86, **88**, 110, 125
- Баус
(Књига друга)
149, 320
(Књига трећа)
26
- Бах Арнолд
(Књига друга)
353
(Књига четврта)
160, 312
- Бах Јосип
(Књига друга)
106
- Бах Јохан Себастијан
(Књига трећа)
27
- Бацкић Боривоје
(Књига четврта)
388
- Бача Карел
(Књига четврта)
384
- Бачвански Алекса (Вархиди Шандор)
(Књига прва)
268, 329–330, 333, 348–351, 357,
360, 368, 377, 380–383, 385, 393
(Књига друга)
56, 61, **65**–70, 73–75, 82–83, 90,
95, 100, 107, 157, 160, 162–166,
167–169, 204, 273, 275, 365, 392,
439, 499
(Књига трећа)
266
- Башић Миливоје
(Књига друга)
330
- Беатовић Савета
(Књига четврта)
289, 356, **359**, 366–367, 403, 407,
419, 429
- Беговић Божена
(Књига трећа)
111, 567–568
(Књига четврта)
199
- Беговић Душан
(Књига четврта)
289
- Беговић Ђоко
(Књига трећа)
16
- Беговић Милан
(Књига друга)
105, 447, 464, 484, 561, 574
(Књига трећа)
210, 214–215, 262, 272, 295, 308,
341, 356, 357–358, 425, 440, 451,
454–455, 472, 479, 493, 504, 505,
509, 514–515, 517, 534, 540, 544,
547, 559
(Књига четврта)
17, 37–38, 53, 85–86, 89, 94–95,
97, 99–101, 104, 106, 109,
111–113, 118–119, 123, 127, 133,
139, 155, 181, 196, 199, 229, 231,
246, 257, 259, 261, 263, 276, 282,
287, 295, 312, 326, 332–333, 371,
405, 448, 451, 469
- Беднарски Драгутин – Карло
(Књига четврта)
24, **411**, 428
- Беднарски Нада
(Књига четврта)
24, 407, 428
- Бек Александар
(Књига трећа)
125
- Бек Анри
(Књига друга)
53, 153–154, 104, 163, 174, 188,
254, 428, 457, 467, 470–471, 503,
543, 546, 606
(Књига трећа)
171, 190–191
- Бек Аугуст Виктор
(Књига трећа)
87
- Бекефи Стефан
(Књига трећа)
479
- Бековић Боривоје, писар
(Књига друга)
487
- Бековић (Емил – Људевит Слука)
Миодраг
(Књига друга)
452, 454, 469, 476–477, **487**–488,
498, 626–627, 635, 646
(Књига трећа)
123, 135, 280, 294
(Књига четврта)
102, 413
- Бековић-Луковић Роксанда – Роса,
види Луковић-Бековић Роксанда
– Роса
- Белије
(Књига прва)
285, 294
(Књига друга)
248, 370, 395
- Белимарковић Јован – Јоца
(Књига друга)
335
- Белини Винченцо
(Књига прва)
175
- Белић др Александар
(Књига трећа)
537

- Белић Бранка
(Књига трећа)
489, 563–565
(Књига четврта)
19, 50
- Белић Милорад
(Књига трећа)
25
- Белкић Ђорђе
(Књига друга)
456, 472, 476–477, **484**, 524
Белкић Ђорђе
(Књига трећа)
158, 308
- Бело Адолф
(Књига друга)
72, 98, 131, 139, 143–144, 149,
253, 284, 287, 300, 425, 450, 470
(Књига трећа)
302, 543, 552
(Књига четврта)
62, 97, 106, 111, 122, 177, 179
- Беловић Мирослав
(Књига трећа)
358, 518
(Књига четврта)
51, 259
- Беложански Станислав
(Књига прва)
11
(Књига трећа)
203, 217, 220, 270, 423, 427, 430,
432–438, 450, 467, 484, 508–509,
530–531
(Књига четврта)
19, 50, 265, 286, 384–385,
429–430, 466, 477–479, 483–485,
497, 499–501
- Белциковска
(Књига прва)
175
- Бем
(Књига друга)
67
- Бенавенте Хасинте
(Књига трећа)
172, 198, 241, 301, 337
(Књига четврта)
68, 73, 89
- Беначки Ралф
(Књига четврта)
247, 263, 380
- Бенедети Алдо де
(Књига трећа)
474, 480, 516, 531, 550
(Књига четврта)
37, 93, 110, 120, 164, 276–277,
290, 299, 333, 370, 374, 379
- Бенедикс Родерих
(Књига прва)
245, 247, 251, 275, 286, 294–295,
307–308, 312, 324–325, 370, 372–
375, 378, 395
(Књига друга)
78, 80, 88, 167, 249, 380, 392, 418
(Књига трећа)
142–143
- Бенели Сем
(Књига друга)
149, 464, 611
(Књига четврта)
97
- Бенешек
(Књига друга)
529
- Бенешки Јулије
(Књига друга)
417
- Бер Жорж
(Књига трећа)
206, 288, 480, 528–529
(Књига четврта)
508
- Бераха Моша,
види: Барић Милан
- Берић Гргур
(Књига трећа)
349, 365, 470, 476, 502, 514–515,
526, 551
(Књига четврта)
434, 449, **457**, 470, 476
- Берк Едвин
(Књига трећа)
213, 337, 342, 358
(Књига четврта)
268, 367
- Беркен
(Књига прва)
140
- Берковић Ивка
(Књига четврта)
316, **319**, 377, 429
- Берлиоз Ектор
(Књига трећа)
531
- Берлић Игњат
(Књига прва)
113
- Берман Адолф
(Књига прва)
95–98, 103–104, 169
- Бернар Сара
(Књига друга)
114, 289, 301, 551, 563, 605
(Књига трећа)
491
- Бернар Тристан
(Књига трећа)
174–175, 246, 288
(Књига четврта)
50, 97, 306, 365
- Берне Лудвик
(Књига друга)
384–385, 394, 405
- Бернстен Анри
(Књига друга)
300, 453, 457, 464–465, 467, 502,
506, 539, 554, 559, 605, 610
(Књига трећа)
175, 213, 284, 303, 317, 455, 480,
509
(Књига четврта)
62, 110, 119, 124, 179, 189, 204,
229, 268, 296, 335, 371, 443
- Бернштајн Карло
(Књига прва)
112
- Бернштајн Хајнрих
(Књига прва)
111–112, 114, 124, 170
- Бертон Пјер
(Књига друга)
119, 149, 457, 489, 538, 542
- Берсењев Иван Николајевич
(Књига трећа)
177
- Бесарић Ђ. Панта
(Књига прва)
212, 219, 221
- Бетовен Лудвиг ван
(Књига друга)
187, 189
(Књига трећа)
180, 185, 220, 249, 382, 384, 412,
441, 578–579, 582, 586
- Бешевевић Милица
(Књига трећа)
475, 505, 528–529
- (Књига четврта)
19, 458
- Бешевевић Стеван
(Књига друга)
125, 519
(Књига трећа)
169, 174, 298, 315, 430
(Књига четврта)
462, 468, **473**, 478
- Биберовић Миливоје
(Књига трећа)
110
- Биберовић-Иличић Милица – Сеша,
види: Иличић Биберовић Милица –
Сеша
- Биберовић Светозар
(Књига прва)
222
- Биволаревић Вукашин
(Књига трећа)
153, 535
(Књига четврта)
53, 294, 416–**417**
- Бизе Жорж
(Књига друга)
441, 443, 465, 517, 520, 522, 524,
534, 606, 613
(Књига трећа)
182–183, 249, 370, 373, 410, 441
(Књига четврта)
209
- Бизнак Вилијам
(Књига друга)
509
- Бијелић Јован
(Књига трећа)
196–197, **423–425**, 427–428, 430,
433, 438, 467, 530
(Књига четврта)
18, 179, 479–480, 483, 485–486
- Бијелић Северин
(Књига четврта)
53
- Билибин И. Ј.
(Књига друга)
287
(Књига четврта)
177
- Билић Влатко
(Књига трећа)
145
- Билић С. Душан
(Књига трећа)
141–143, 145, 147
- Билић Милан
(Књига трећа)
146
- Билџуш Дујам – Дује
(Књига трећа)
457, 544
(Књига четврта)
247, 288
- Бингулац Петар
(Књига четврта)
463
- Бинички Александар
(Књига друга)
530, **534–535**, 613
(Књига трећа)
186
- Бинички Мирослава – Фрида
(Књига друга)
521, 524
(Књига трећа)
301, 380, 384, 388, 393, 565
(Књига четврта)
18, 297
- Бинички Станислав
(Књига прва)
189

- (Књига друга)
191, 193, 378, 440, 450, 462, 464,
473, 486, 492, 494, 516-518,
520-522, 524-526, 534, 560-561,
587, 613
(Књига трећа)
167, 174, 176, 180-181, 183-**184**,
186, 187-188, 190, 194, 198, 203,
216-217, 248, 271, 367, 381, 355,
369, 385, 393, 408-409, 416, 465,
467-468, 479, 483, 497, 500, 565,
583
(Књига четврта)
18, 384, 440, 519
- Бирабо Андре
(Књига трећа)
216, 437, 474, 480, 550
- Бирде Емил
(Књига друга)
140
- Биро Анка
(Књига трећа)
99
- Биро Благоје
(Књига трећа)
80, 97, **99**-100, 103-104, 121, 129,
134, 158
(Књига четврта)
137, 167, 297, 307, 338, 401-404,
415, 422, 428
- Биро-Крчединац Милева
(Књига трећа)
98, **100**, 104, 134
(Књига четврта)
401
- Бирх-Пфајфер Шарлота
(Књига прва)
222, 262, 275-276, 292-294, 317,
324, 326, 332, 372, 378
(Књига друга)
76, 79, 86, 96-97, 102, 117, 156,
167-168, 193, 196, 249, 253, 267,
272, 282, 284, 291, 376, 418, 485,
488, 625, 629, 656
(Књига трећа)
54, 57, 68, 79, 85, 101, 120, 122,
144, 203, 241, 281, 393, 431
(Књига четврта)
78, 109, 112, 177, 184, 197, 214,
219, 392, 417, 428
- Бисон Александар
(Књига прва)
330
(Књига друга)
51, 73, 102, 138, 142, 173-174,
287, 343, 348, 424, 427, 448, 451,
457-458, 480, 487, 502, 544, 573,
610, 629-630, 636-637, 656, 658
(Књига трећа)
31, 54, 62, 72, 74, 90, 98, 109, 127,
130, 133, 169, 171, 301, 311, 314,
555-556
(Књига четврта)
31, 59-60, 73, 97, 111, 134, 151,
155, 164, 179, 189, 197, 204,
215-216, 225, 228, 307-308, 314,
322-324, 328, 338, 356, 361, 367,
398, 403, 406, 421-422
- Битонг
(Књига друга)
342
- Бихнер Георг
(Књига друга)
489
(Књига трећа)
543, 573
- Бјалик Ч.
(Књига трећа)
480
- Бјернсон Бјернстјерн
(Књига друга)
47, 171, 421, 458, 610, 625
(Књига трећа)
27, 514
- Блазнавац Миливоје
(Књига прва)
339-340
- Блодек Виљем
(Књига друга)
120, 141, 199, 517-518, 523
- Блум Ернест
(Књига друга)
292, 296, 296-298, 300, 337, 355,
428, 640, 646
(Књига трећа)
15, 100, 113-114, 120, 124
(Књига четврта)
177, 189
- Блум Р.
(Књига четврта)
165
- Блум Фридрих
(Књига прва)
389
(Књига друга)
88, 120, 172, 193, 197, 285, 306,
419, 555, 628, 641
(Књига трећа)
73, 77, 101
(Књига четврта)
333
- Блументал Оскар
(Књига прва)
330
(Књига друга)
46, 120, 128, 131, 154, 173, 278,
349, 551, 555, 559, 567-568, 653,
656
(Књига трећа)
54, 113, 152, 173-174, 265, 288
(Књига четврта)
59, 147, 152, 164, 178, 191, 193,
204, 236, 268, 305, 357
- Боарије
(Књига прва)
280, 282
(Књига друга)
202
- Боберићева-Арсеновић Теодора,
види: Арсеновић Теодора
- Бобић Љубинка
(Књига трећа)
194, 254, 256-257, 312, **315**,
317-318, 320, 531, 535, 561
(Књига четврта)
16, 44, 101, 120, 202, 276, 293,
410, 429, 430, 447, 471, **494**-495,
506, 510, 526
- Бобић Мирослава
(Књига трећа)
588
- Богатинчевић Павле
(Књига трећа)
197, 475, 536, **549**
(Књига четврта)
16, 49, 103, 126, 268, 310, 363,
364, 416, 429
- Богдан Н. А.
(Књига прва)
95
- Богданов Мила
(Књига трећа)
125
- Богдановић Божидар
(Књига трећа)
16
(Књига четврта)
382
- Богдановић др Давид
(Књига прва)
65
- Богдановић-Колашинац Јелена,
види: Колашинац Јелена
- Богдановић Катарина
(Књига четврта)
369, 372
- Богдановић Константин
(Књига прва)
151, 183
- Богдановић Милан
(Књига прва)
16
(Књига трећа)
242, 254, 329-330, 333-334, 363,
434, 439, 511-513, 570-572
(Књига четврта)
45, 48, 146, 184-185, **202**, 217,
386, 436-437, **439**, 442, 474,
487-488, 491, 513
- Богдановић Мифа
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
400, 402, 414, 416, 419, 426
- Богдановић-Ковачевић Ружица, види:
Ковачевић-Богдановић Ружица
- Богић Витомир – Циле
(Књига друга)
472-473, 476-477, 498, 585
(Књига трећа)
26, 176, 193, 195, 232, 256, 258,
266, 280, **283**-284, 323, 464, 516,
535
(Књига четврта)
17, 52, 235-236, 238-239,
267-268, 271, 455, 478, 483, 511
- Богичевић Живко
(Књига друга)
335
- Богичић Балтазар
(Књига друга)
367
- Боглић Р. Анте
(Књига трећа)
536, **581**
- Боговић Мирко
(Књига прва)
395
(Књига друга)
168
(Књига трећа)
69, 278, 557
- Богојевић Димитрије
(Књига прва)
205
- Богојевић Живко
(Књига друга)
335
(Књига трећа)
150
- Богојевић Славко
(Књига друга)
456
(Књига четврта)
415-416
- Богосављевић Адам
(Књига друга)
15-16
- Богуславски Станислав
(Књига прва)
374
(Књига друга)
250
- Боди Стеван
(Књига друга)
350
(Књига трећа)
130

- Бодлер Шарл
(Књига друга)
577
- Божји Каменко
(Књига четврта)
372
- Божји Косовка
(Књига четврта)
382
- Божји Милан
(Књига прва)
311, 316
(Књига трећа)
47
- Божји Мирко
(Књига четврта)
35, 282, 290, 295
- Божичковић Олга
(Књига четврта)
34–35, 44, 457
- Божовић др Вукота
(Књига четврта)
362–365
- Божовић Јеврем
(Књига друга)
26–27, 34, 160, 223, 237, **270**, 457,
467, 472, 475, 655
(Књига трећа)
48
(Књига четврта)
395
- Божулић
(Књига трећа)
125
- Боздех Емануел
(Књига друга)
266, 420
- Бозољац Александар
(Књига четврта)
415
- Бозољац Витомир
(Књига четврта)
167, 414
- Бојић Александар Аца
(Књига прва)
236
- Бојић Александра
(Књига друга)
445, 452, 471–472, 476–477, **484**,
488
- Бојић Милутин
(Књига друга)
288, 296, 464, 485, 507, 522, 583,
593, 595, 598, 607, 653
(Књига трећа)
26, 160, 175–177, 237, 280,
283–284, 298, 322, 326, 331, 337,
341, 422, 427, 441, 476, 510–513,
531, 556
(Књига четврта)
53, 78, 179, 267–268, 292, 314,
331, 460, 469, 478, 509, 517
- Бојић Радивоје
(Књига трећа)
269
- Бојић Радован – Раја
(Књига друга)
471–473, 476, **485**
(Књига трећа)
26, 108, 153, 155, 306
(Књига четврта)
152, 400
- Бојнички С.
(Књига четврта)
395
- Бојовић-Ковачевић Бранислава
(Књига трећа)
493, 526, 536, **579**–580
(Књига четврта)
17
- Бокаи Јанош
(Књига трећа)
344, 469, 488, 528–529, 569, 573
(Књига четврта)
277, 281, 375, 392, 526
- Боле Андре
(Књига трећа)
425
- Болманац Душан
(Књига друга)
62, **150**, 472, 475
- Бологовска Марија
(Књига трећа)
196, 199, 223, 345
- Бомарше Пјер-Аугустин
(Књига прва)
62–63
(Књига друга)
96, 100, 133, 171–172, 190, 193,
254, 403–404, 519
(Књига трећа)
191, 202–203, 231, 244, 284, 293,
363, 428–429, 556, 561
(Књига четврта)
31, 92, 117, 119, 122, 127, 142,
229, 293, 387, 390, 408, 506, 509,
522
- Бомбардели Силвио
(Књига четврта)
278, **285**
- Бон Едуард
(Књига четврта)
43
- Бон Фердинанд
(Књига прва)
151, 153
(Књига друга)
451, 638
(Књига трећа)
29
(Књига четврта)
305
- Бони Евгеније
(Књига прва)
264, **295**, 300
(Књига трећа)
47
- Бор Хари
(Књига трећа)
480
- Боричић Драгиша
(Књига трећа)
157–158
- Борковић Коста
(Књига трећа)
60
- Борније Анри де
(Књига друга)
145, 427
- Бородин Александар
(Књига друга)
532
(Књига трећа)
219, 224, 245, 371–373, 384, 410,
412, 415, 440–441, 500, 527, 575
(Књига четврта)
521
- Борозан Браслав
(Књига четврта)
92
- Борота др Бранислав
(Књига четврта)
191, 194
- Боротинска Анастасија
(Књига четврта)
102–103, 316
- Бортфелд Курт
(Књига трећа)
528, 531
- Borchardt Hans Heinrich
(Књига прва)
25
- Борштник Игњат
(Књига четврта)
159
- Ботић Андрија
(Књига друга)
258
(Књига трећа)
86
- Ботић Лука
(Књига трећа)
202
- Бошковић Ана
(Књига трећа)
222
- Бошковић Б.
(Књига прва)
146
- Бошковић Бошко
(Књига друга)
611
- Бошковић Велимир – Веља
(Књига трећа)
193, **311**, 535
- Бошковић Владимир
(Књига друга)
323
- Бошковић Јован
(Књига прва)
193, 211, 217, 230, 252, 296, 309,
313, 315, 318, 326, 342, 353, 357,
359–360, 365, 369, 373, 384–385,
387–388, 391, **393**
(Књига друга)
30, 37, 94, 111, 166, 187, 221, 233,
276, 380–381, 390, 418
- Бошковић Наталија – Наташа
(Књига трећа)
196, 199, 223–224, 498, 499, 563
(Књига четврта)
17
- Бошковић Сретен
(Књига трећа)
63–64
- Бошковић Стојан
(Књига прва)
211, 246, 342, 356
- Бошковић Х. М.
(Књига друга)
322
- Бошњаковић М. Живана – Живка
(Књига прва)
348, 381
(Књига друга)
61
- Бошњаковић Љубомир
(Књига трећа)
142, 157–158, 188, 215, 300–301,
386, 436, 483, 504–505, 517, 527,
588
(Књига четврта)
66, **71**–72, 471, **500**, 510, 516, 526
- Бошњаковић Милева – Мица
(Књига друга)
472, 477, 485, 490, 498, 524
(Књига трећа)
24, 26, 152, 193, 261, 288, **300**–301,
306, 535
(Књига четврта)
16, 172
- Бошњаковић Младен
(Књига прва)
257, 264, **290**, 322, 348, 380
(Књига друга)
61, 266
(Књига трећа)
13, 48, **128**, 141–142, 145, 300

- (Књига четврта)
500
- Браиловски Михаилович Леонид
(Књига трећа)
196, 233, 421–422, **425**, 426–428,
431, 433, 438
(Књига четврта)
265
- Браиловска Никитишна Рима
(Књига трећа)
196, 421, 425–427, 438
- Брајтхаупт Рудолф Марија
(Књига четврта)
17
- Брако Роберто
(Књига прва)
330
(Књига друга)
150, 274, **278**, 453, 465, 606
(Књига трећа)
156, 170, 175
(Књига четврта)
88–89, 179
- Бракус Стеван
(Књига четврта)
293
- Брамсон Карен
(Књига трећа)
509
(Књига четврта)
22, 316, 329, 338, 348
- Брани Петар
(Књига друга)
222–223, **262**, 383
- Бранковић Алекса
(Књига прва)
311
- Бранковић Алексић Анка
(Књига прва)
148
- Бранковић Васко
(Књига друга)
325
- Бранковић Георгије Ђорђе
(Књига прва)
43
- Бранковић-Радовић Зорка – Зорица
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
117, 123
- Бранковић Лукијан Трифунов
(Књига друга)
588
- Бранковић Милан, прота
(Књига четврта)
365
- Брановачки Ђена
(Књига прва)
248
(Књига друга)
227
- Брановачки Ида
(Књига прва)
248
(Књига друга)
227
- Брановачки Стеван
(Књига прва)
240–242, 244–**245**, 255
(Књига друга)
214, 220, 227, 233, 236–238
- Братуш Цирил (Ђирило)
(Књига трећа)
493, 536, 580
(Књига четврта)
17
- Браун Јозеф
(Књига друга)
193
- Брахфогл Алберт Емил
(Књига прва)
332, 378
(Књига друга)
83, 85, 77, 97, 104, 140, 169, 252,
286, 290, 421, 444, 656
(Књига трећа)
101, 199, 235, 237, 311, 319, 431
(Књига четврта)
509
- Брежовски Антоније
(Књига прва)
78, 167
- Брежовски Падовски Максим
(Књига прва)
78, **106**–107, 109–110, 114,
116–118, 120, 124
(Књига друга)
429
- Брезник Антон, проф.
(Књига четврта)
383
- Брезовачки Тито
(Књига прва)
64
- Брезовшек Иван
(Књига трећа)
181, 198, 200, 217, 219–222,
409–**410**, 411–412, 415, 458–461,
463, 493–494, 496, 508, 524
(Књига четврта)
15, 265, 465
- Брехт Бертолд
(Књига трећа)
524
(Књига четврта)
43, 46–47, 147, 489–490
- Брзак Драгомир
(Књига прва)
395
(Књига друга)
36, 45–46, 53, 96, 100, 110, 113,
120, 131, 137, 143, 145–146, 150,
155, 157–160, 171–174, 192, 196,
211, 252, 306, 322, 334, 359, 361,
373–375, 377–378, 396, 431, 438,
440, 456, 462, 480, 482, 517, 544,
567, 580, 584, 595, 613, 616, 624,
653, 656
(Књига трећа)
18, 27, 40, 54, 65, 94, 122, 130,
143–144, 155–157, 198, 542
(Књига четврта)
59–60, 151, 156, 176, 189, 203,
265, 268, 277, 368, 497, 509, 516
- Бризбар Едуар
(Књига прва)
270, 286, 288–290, 293–294, 373
(Књига друга)
67, 69, 72, 77, 93, 98, 128, 145, 155,
157, 167, 205, 249, 263–264, 271,
318, 333, 393, 397, 420, 480, 482,
632, 656
(Књига трећа)
54, 79, 86, 198–199, 297, 549
(Књига четврта)
117, 137, 147, 151, 184, 197, 204,
245, 308, 359, 367, 392, 421, 506,
509
- Брије Ежен
(Књига друга)
104, 131, 141, 149, 152, 154, 158,
209, 254, 287, 441, 443, 467, 478,
481, 569, 610, 616
(Књига трећа)
109, 171–172, 175, 190, 231, 245,
265, 270, 280, 319, 348
(Књига четврта)
73, 85, 89, 93, 134, 189, 236, 312,
365, 367, 506
- Бркић Миле
(Књига четврта)
382
- Бркић Нада
(Књига четврта)
192–193, **226**, 428
- Бркић Светозар
(Књига прва)
348
(Књига друга)
54, 61
- Бркић Смиљка
(Књига друга)
223–224
- Брнић Марија
(Књига прва)
264
- Брод Макс
(Књига друга)
494
(Књига трећа)
212, 545
(Књига четврта)
113, 190
- Брождова Ружица
(Књига друга)
473
- Бројер Ханс
(Књига трећа)
403
- Брокман Ханс
(Књига трећа)
207
- Брукнер Фердинанд
(Књига трећа)
214–215, 231, 286, 302–303, 308,
337, 350, 440, 514
(Књига четврта)
97, 258
- Брунети
(Књига трећа)
185
- Бугариновић Меланија
(Књига трећа)
222, 379–380, 386–387, 399, **401**,
402–403, 408, 461, 466, 536, 578,
580
(Књига четврта)
17
- Бугарска Видосава – Вида
(Књига трећа)
86, 101, 107, **109**, 134
(Књига четврта)
400, 407, 415, 419–420
- Бугарски Александар
(Књига прва)
340, 342, 344–345, 349, 356
- Бугарски Влада
(Књига трећа)
117
- Будак Перо
(Књига трећа)
275, 432, 555
(Књига четврта)
130, 232, 339, 410, 422
- Будимировић Душан, проф.
(Књига четврта)
187–188
- Будимировић-Цветковић Ружица,
види: Цветковић-Будимировић
Ружица
- Будисављевић Милан
(Књига четврта)
174
- Буе Ами
(Књига прва)
104
- Будић Р. Марија
(Књига трећа)
73, **74**–75

- Будић Родољуб
(Књига друга)
335, **339**
(Књига трећа)
15, 71, 73, 93, 111, 155
(Књига четврта)
153
- Букавац Јосиф
(Књига друга)
460
- Буквић Јулијана
(Књига четврта)
336, 353
- Буковац Влахо
(Књига трећа)
423
- Булвер Едвард
(Књига прва)
375
(Књига друга)
419
- Булгаков Михаил
(Књига трећа)
216, 297, 446, 451, 479–480, 504,
522, 523, 546
(Књига четврта)
274, 276–277, 337, 350, 375, 436,
447, 452, 514
- Буљан Богдан
(Књига четврта)
34
- Буљубашић Сеад
(Књига трећа)
578
- Бунић Катарина – Каја
(Књига друга)
627, **643**
(Књига трећа)
116, 119, 126
(Књига четврта)
154, 304, 306, 310, 420, 422
- Бунић Сима
(Књига друга)
141, 155–156, 158, 211, 292, 339,
345, 348, 480, 565, 619–620,
622–624, 627, 630, 632, 637,
642–646
(Књига трећа)
20, 42–44, 56, 91, 96, 100–102,
116, 119, 121, 125, 134, 153, 175,
198, 232, 246, 261, 273, 294, 300,
315, 341, 366, 440, 451, 562
(Књига четврта)
61, 73, 80, 82, 84–85, 110, 151,
159, 161, 184, 190, 196, 215, 228,
245, 249, 287, 296, 308, 312, 338,
349, 357, 360, 368, 385, 400, 407,
509, 516, 522
- Бунушевац-Дединац Радмила
(Књига трећа)
541
(Књига четврта)
449, **457**
- Буранов Николај
(Књига четврта)
101
- Бурде Едуард
(Књига трећа)
213, 473, 509, 514
- Буржоа Анис
(Књига прва)
282, 330, 332, 372–373, 379
(Књига друга)
69, 75, 84, 86, 88, 97, 125,
138–139, 145, 157, 159, 168–169,
250, 267, 279–280, 293, 421, 441,
480–481
- Бурза Душан
(Књига трећа)
17, 154, 367
- (Књига четврта)
402
- Бурза-Николић Јелена,
види: Николић-Бурза Јелена
- Бурза Рудолф
(Књига трећа)
394
- Буријан, проф.
(Књига четврта)
281, 284
- Бурја Станко
(Књига четврта)
268, **296**
- Бутаков Алексеј
(Књига четврта)
386–387
- Бути Енрико
(Књига друга)
125, 146, 149, 154, 443, 448, 544,
611
(Књига трећа)
174, 246, 286, 308
- Буханац Станко
(Књига четврта)
424–425, 427
- Бухбиндер
(Књига друга)
561
- Буш Карло
(Књига прва)
233–234
(Књига друга)
270
- Буш-Фекете Ласло
(Књига трећа)
331, 347, 479, 514, 529
(Књига четврта)
108, 119–120, 123, 125, 129, 131,
139, 276, 316, 329, 371, 374, 421
- Бушарди Жозеф
(Књига прва)
391
(Књига друга)
138, 149, 168, 421
- Бушерон Максим
(Књига друга)
146, 427, 645
(Књига трећа)
54, 130
(Књига четврта)
367
- В**
- Вавра Нина
(Књига четврта)
197
- Ваги Јозефина
(Књига прва)
114, 118, **122–123**
- Вагнер Рихард
(Књига друга)
534
(Књига трећа)
183, 184, 218, 245, 249, 371–372,
375, 382, 403, 406, 411–412, 415,
440–441, 461, 474, 494, 496, 526,
575, 579
(Књига четврта)
461, 465
- Вазов Иван
(Књига трећа)
475
- Ваји Жил де
(Књига друга)
420
- Вајлд Оскар
(Књига друга)
175, 254, 296, 453, 578, 611, 636
(Књига трећа)
85, 203, 210, 221, 248, 308, 344,
- 350, 365, 426, 441, 473, 478,
505–506, 513, 516, 543, 547, 588
(Књига четврта)
22, 43, 68, 71, 115, 179, 280, 295,
316, 327, 329, 338, 348, 350, 448,
512, 522, 524
- Вајлен Ј.
(Књига прва)
76
- Вајсе Феликс
(Књига прва)
78, 88, 106, 109, 113–114, 117–118,
122, 140, 163, 167, 199, 215
- Вајсентурн Јохан
(Књига прва)
187
- Вајтинг Џ.
(Књига четврта)
47
- Вајферт Ђорђе
(Књига прва)
290, 383
- Валабрег Албен
(Књига друга)
102, 108, 147, 171, 278, 287, 296,
334, 341, 343–344, 427
(Књига трећа)
31, 62, 87, 91, 94, 130
(Књига четврта)
59, 151, 164, 177,
(Књига четврта)
209, 340, 398
- Валента Милош
(Књига друга)
323
- Валтер Бруно
(Књига трећа)
402, 524, 578
- Валтровић Михаило
(Књига друга)
23, 178, 180–181, 513
(Књига трећа)
421
- Ваљало Ида
(Књига трећа)
380
- Ваљани (Валијани) Димитријевна
Евгенија
(Књига трећа)
194, **374**
- Вандербурш Емил
(Књига прва)
286, 325, 373
(Књига друга)
176
- Ванини
(Књига прва)
115
- Вар С.
(Књига друга)
635
- Варађан Богољуб
(Књига четврта)
19
- Вархиди Шандор,
види: Бачвански Алекса
- Васари Иван
(Књига четврта)
129, 136, 165
- Васеман Алберт
(Књига трећа)
298
- Васиљев Душан
(Књига трећа)
224, 326
- Васиљев Николај
(Књига трећа)
497

- Васиљев Фјодор
(Књига трећа)
223
- Васиљева Јања
(Књига трећа)
199, 223, 499
(Књига четврта)
17
- Васиљевић Алимпије
(Књига прва)
388
- Васиљевић Аца
(Књига четврта)
53
- Васиљевић-Јанова Даница
(Књига друга)
223–224, 258, **296**, 565, 566
(Књига четврта)
172, 236
- Васиљевић Душица
(Књига трећа)
199, 224
- Васиљевић Жарко
(Књига друга)
296, 485
(Књига четврта)
7, 186, 189–191, 194–**197**, 198,
203, 204, 222, 225, 244, 273–274,
278, 281, 285, 288, 373
- Васиљевић Коста – Коча
(Књига друга)
62–63, 223–224, 258, **287**, 288,
296, 398, 563, 565–566, 573–576
(Књига трећа)
65
(Књига четврта)
172, 176, 188, 201, 204, 213, 221,
235–236, 244, 437
- Васиљевић А. Љуба
(Књига друга)
610
(Књига четврта)
408
- Васиљевић М.
(Књига четврта)
120
- Васиљевић-Хет Нада,
види: Хет Нада
- Васиљевић Света
(Књига четврта)
372
- Васић Милоје
(Књига друга)
510
- Васић Милош
(Књига четврта)
150
- Васић Михаило – Мића
(Књига трећа)
215, **360**, 535
(Књига четврта)
16, 95, 102–103, 244, 247
- Васић др Павле
(Књига трећа)
423–424, 432, 436–437, 439, 530
- Васовић Стеван
(Књига четврта)
50, 53
- Вахтангов Евгениј
(Књига четврта)
284
- Вацлав Антон, проф
(Књига четврта)
126
- Вашек К.
(Књига четврта)
40, 114
- Вебер, машиниста из Беча
(Књига прва)
344
- Вебер Карл Марија
(Књига друга)
193, 285, 293, 307, 309, 426, 465,
513, 522, 524, 532, 534, 569, 613,
640
(Књига трећа)
220, 225, 249, 376, 381, 384, 412,
414, 440, 527, 578, 586
- Вебер Пјер
(Књига четврта)
137, 367
- Вебле Злата
(Књига четврта)
236
- Вебле Марко
(Књига трећа)
84, 111, 125, 147
(Књига четврта)
206–207, 236–237, 244, 247
- Вега Лопе де
(Књига трећа)
301, 363, 547, 573
(Књига четврта)
44, 46
- Вегнер Леонард
(Књига трећа)
474
(Књига четврта)
482
- Ведекинд
(Књига трећа)
207, 531
- Вежић Владислав
(Књига прва)
325
(Књига друга)
415–417, 419
- Велар Марта
(Књига друга)
521
- Вели Е.
(Књига друга)
175
- Велимировић Зорка
(Књига друга)
612
- Велић Стеван
(Књига друга)
98
(Књига трећа)
48
- Величковић Димитрије – Тричко
(Књига друга)
274
(Књига трећа)
155, 457, 535, **544**–545
(Књига четврта)
16, 88, 103, 247
- Величковић Мила, види:
Динуловић-Микић-Величковић
Мила
- Величковића-Свињарев др Миладин
(Књига четврта)
174, 176
- Величковић Милорад
(Књига трећа)
484, 489, 536, **555**–556, 561
(Књига четврта)
16, 29, 126, 154, 268, 306, 363,
364, 484
- Величковић Риста
(Књига прва)
205
- Велмар Јанковић Владимир
(Књига трећа)
171, 173, 176, 212, 430, 440, 446,
450–451, 470, 472, 505, 513, 551
(Књига четврта)
61, 97, 101, 199, 245, 287, 375,
- 438, **445**, 468, 471, **474**, 475–476,
496
- Вељић Војислав, проф.
(Књига четврта)
382
- Вељички В.
(Књига друга)
612
- Вељковић Момир
(Књига трећа)
485, 489–**492**
(Књига четврта)
449, **456**
- Вељковићка
(Књига прва)
305
- Веник Вацлав
(Књига трећа)
436
- Вера Марија
(Књига трећа)
193, **298**, 513
(Књига четврта)
179
- Вербицки Ананије
(Књига трећа)
196–197, 425, **429**–430, 438, 510
(Књига четврта)
18, 126, 475
- Верга Ђовани
(Књига друга)
53, 120, 193
- Верди Ђузепе
(Књига друга)
112, 465, 497, 506, 522, 524, 527,
529, 532, 534, 604, 613
(Књига трећа)
181–182, 199, 218–219, 249,
371–373, 375, 377, 384, 389, 392,
396, 398, 400, 408, 410, 412, 415,
417, 419, 436, 441, 495–496, 526,
532, 575–576, 584
(Књига четврта)
178, 240, 263, 467, 520
- Верешчагин Александар
(Књига трећа)
195, 197, 229–232, 431, 562, 587
(Књига четврта)
20, 61–64, 66, **69**–71, 89, 93, 130,
150, 195, 197, 199, 204, 230, 244,
255, 258, 275, 278–280, 291, 320,
342, 373, 391–392, 424
- Верешчагин Марија
(Књига четврта)
236, 250, 391
- Вермон Пол
(Књига прва)
279, 286, 289, 293–294, 373
(Књига друга)
57, 69, 82, 86, 267, 270, 383
- Верн Жил
(Књига прва)
389
(Књига друга)
71, 79, 87, 93, 102, 146, 157, 172,
181, 184, 193, 196, 253, 300, 306,
427, 622, 625, 656, 658
(Књига трећа)
85, 88, 143–144
(Књига четврта)
207, 230
- Вернеј Луј
(Књига друга)
635
(Књига трећа)
204, 206, 241, 288, 322, 438, 455,
463, 480, 505, 516, 528–529, 547,
568
(Књига четврта)
23, 93, 96, 110, 120, 124, 132, 137,

- 139, 152, 190, 230, 246, 260, 268,
312–313, 316, 319, 329, 340, 365,
508
- Вернер Вилем
(Књига трећа)
455, 474, 506, 514–515, 506, 550,
568
(Књига четврта)
20, 23, 85, 108, 115, 117, 119–120,
123–124, 128, 132, 167, 221, 270,
276–277, 280, 292, 296, 333, 337,
345, 358, 374–375, 482, 522
- Вернер – Розановић Љубомир
(Књига четврта)
50, 310, 313, 334, 336, 337, 351
- Верон Волконски Михаило
(Књига четврта)
179, **209**
- Весели Франџица
(Књига прва)
114, **122**–123
- Веселиновић-Ћосић-Андоновић
Бранка
(Књига прва)
17
(Књига четврта)
29–30, **39**, 50, 288
- Веселиновић Васа
(Књига трећа)
87, **89**, 110
(Књига четврта)
256
- Веселиновић Добрица
(Књига четврта)
103, 126
- Веселиновић Ивка
(Књига четврта)
256
- Веселиновић Јанко
(Књига друга)
17–18, 45–46, 50, 96, 100, 110,
113, 120, 128, 131, 137, 143,
145–146, 150, 157, 159–160, 163,
171, 174, 182, 192, 196, 211, 252,
293, 306, 334, 359, 361, 373,
377–378, 396, 406, 422, 426, 438,
440, 456, 462, 482, 494, 544, 555,
567, 591, 594–595, 622, 624, 645,
653, 656
(Књига трећа)
18, 25, 40, 51, 54, 65, 94, 101, 122,
130, 143–144, 153, 155, 157, 176,
198, 311, 437, 479, 517, 542, 556,
573
(Књига четврта)
29, 59–60, 84, 96, 131, 140, 151,
159, 167, 176, 189, 196, 203, 228,
246, 265, 268, 277, 305, 321, 344,
364, 367–368, 392, 406, 411, 415,
480, 497, 509, 516
- Веселиновић Младен – Млађа
(Књига четврта)
387
- Веселковић
(Књига прва)
305
- Весић Даница
(Књига друга)
223–224, **300**, 307
- Весић Јелена
(Књига друга)
224, **300**
- Весковић Божидар
(Књига четврта)
390
- Веснић Радослав
(Књига друга)
365, 473, 476, 485, 493, 571, 585
(Књига трећа)
26, 211, 214–215, 229, 232,
- 287–288, 300, 306, 313, 315, 322,
343, 449, 456, 462, 469–475,
476–481, 502, 504–505, 507,
514–517, 531, 533, 543, 564
(Књига четврта)
7, 21–23, 53, 96–97, 100, 106, 116,
138, 171, 180, 183, 191–193, 195,
199, **203**–204, 208, 212, 218, 226,
229–230, 244, 247, 248, 253–254,
261, 267–268, 276, 282, 287, 290,
292, 298, 313–314, 316, 318–319,
322–323, 328, 330–331, 338, 340,
342, 343, 371, 376, 379, 387, 419,
427, 430, 448, **458**, 469, 471, 476,
492, 513, 515, 522
- Весовић Анастасије
(Књига друга)
80
- Весовић Живадин
(Књига прва)
100
- Весовић Јелица,
види: Јовановић-Весовић Јелица
- Вест М.
(Књига друга)
100, 120, 133, 293
(Књига трећа)
265
- Ветрановић Чавчић Мавро
(Књига друга)
453, 519–520
(Књига четврта)
462
- Вечеринац Софија
(Књига друга)
35, 49, 62, 475, 477, **481**, 523
- Видаковић Милован
(Књига прва)
61, 72, 139, 195
- Видаковић Петар
(Књига прва)
264
- Видмар Јосип
(Књига четврта)
146
- Вијтар Е.
(Књига друга)
131, 287, 470
- Викински Александар
(Књига трећа)
194
- Викова-Куњетицки Божена
(Књига четврта)
177
- Виланд
(Књига прва)
195
- Вилбрант Адолф
(Књига прва)
291
(Књига друга)
144, 159, 426, 641, 656
(Књига трећа)
86, 104, 143
- Вилер Бајард
(Књига трећа)
206, 237, 281, 506
(Књига четврта)
96, 100, 106, 262, 419
- Вилијамс Тенеси
(Књига трећа)
343, 345, 480, 550
(Књига четврта)
142, 328
- Вилић Марко
(Књига четврта)
198, 200, 372
- Вилић Миладин
(Књига четврта)
289
- Виловац Војислав
(Књига друга)
224, 258, 565–566, **568**
(Књига трећа)
55, 86–87
(Књига четврта)
172, 236
- Виловац Зора
(Књига четврта)
247, **250**
- Виловац-Јаношевић Катица
(Књига друга)
224, 258, 565–566, **568**
(Књига трећа)
66, 86–87, 98
(Књига четврта)
172, 236
- Вилowski Стефановић Јован,
види: Стефановић Јован
- Вилowski Стефановић Тодор
(Књига прва)
148, 152
(Књига друга)
43, 82, 85, 88, 95, **399**
- Винавер Ружа
(Књига четврта)
461
- Винавер Станислав
(Књига прва)
15
(Књига друга)
570
(Књига трећа)
178, 186, 233, 239, 248, 252–253,
261–262, 296, 343, 370–372,
374–375, 378, 386, 409, 413,
536–537, 555, 567–569, 580
(Књига четврта)
26, 434, 437, **440**–442, **461**–462
- Виниченко
(Књига трећа)
177, 309, 351, 354, 432
(Књига четврта)
52, 71, 524
- Винклер
(Књига прва)
108–109
- Винтерфелд Адолф
(Књига прва)
76
(Књига друга)
266, 424
- Виола Ђулио Цезаре
(Књига трећа)
531
- Виталиани Италија
(Књига друга)
538
- Витезица др Винко
(Књига трећа)
448, 485, 492
(Књига четврта)
48, 438, **458**
- Витинг Евгеније
(Књига трећа)
222, 378
(Књига четврта)
521
- Витковић Михаило
(Књига прва)
151, 118, 121, 188
- Витковић Обрад
(Књига прва)
325, 387
- Вићентије, митрополит
(Књига друга)
651
- Вихерт Ернст
(Књига друга)
426

- Владимировић Тома
(Књига четврта)
121, 125
- Владислав, краљ
(Књига прва)
29
- Влајић Божидар – Бошко
(Књига четврта)
424–425
- Влајић Димитрије
(Књига четврта)
67, 126, 130–131, 425
- Влајић Б. Милица
(Књига четврта)
424
- Вланд, професор
(Књига друга)
570
- Влаовић Никола
(Књига трећа)
23
- Влаховић Александар
(Књига прва)
148, 150, 152, 167
- Влаховић Григорије
(Књига прва)
148
- Возаревић Григорије
(Књига прва)
90
- Војан Едуард
(Књига друга)
539
- Војиновић др Бранислав
(Књига трећа)
314, 449, 462–463, 469–471, 474,
475, 478, 482, 491, 493–494, 502,
513
(Књига четврта)
50, 57, 66, 68, 95–106, 112, 117,
118, 121, 126, 128, 203, 235,
239–244, 246–248, 250–251, 253,
267, 369, 372, 448, 453, 476, 505
- Војновић Иво
(Књига друга)
103–106, 110, 125, 128, 154, 196,
252, 284, 290, 347–348, 410, 440,
442, 447, 455, 464, 466, 479, 488,
502–503, 505, 507, 512, 517, 539,
543–546, 553, 560, 572–573, 584,
594, 605, 608, 618, 636, 641, 644,
655
(Књига трећа)
54, 72, 77–78, 85, 89, 92, 107, 122,
132, 134, 144, 171, 175, 186,
198–199, 205, 218, 231, 237, 244,
266, 271, 280–281, 284, 295, 298,
302, 311–312, 319, 322, 341, 348,
356, 358–359, 364–365, 425, 429,
441, 468, 477, 483, 505, 523, 543,
551, 554–556, 566, 573
(Књига четврта)
22, 25, 30, 33, 36, 43, 51–53, 68,
71–72, 84–85, 93, 95, 98, 106, 110,
120, 126, 128, 139, 143, 152, 155,
172, 177, 179, 181, 184, 189–190,
196–197, 202, 216, 220, 222, 229,
245–246, 257–259, 261, 263, 268,
270, 287–288, 295, 312, 331, 335,
338, 344, 361, 404, 410–411, 444,
446, 467, 469, 483, 509, 517, 522,
525
- Војновић-Шијачки Марија – Мара
види: Шијачки Мара
- Волевач (Вољевач) Григоријејевна
Неонила
(Књига трећа)
194, 358, 373–374
- Волес Е.
(Књига трећа)
216
- Волић Милорад
(Књига прва)
17
(Књига четврта)
39, 46–47
- Волић Стеван
(Књига друга)
281
- Волк др Петар
(Књига прва)
11
(Књига друга)
575
(Књига трећа)
243, 324, 330–331, 489, 520, 539,
542
(Књига четврта)
99, 104, 201, 371, 475, 479, 482
- Волкенштајн
(Књига трећа)
216
- Волман др Франк
(Књига четврта)
470–471
- Волтер Франсоа Мари Аруе
(Књига прва)
62, 151–152, 157, 215
(Књига друга)
363
- Волф Гјер
(Књига друга)
588, 601
- Волф Пије Александар
(Књига друга)
193, 486, 567
- Волф-Ферари Ерман
(Књига трећа)
183, 400, 412, 414, 440, 495, 524,
526, 578
(Књига четврта)
263
- Волцоген Ернест
(Књига друга)
290
- Ворни-Надворник Нада (Матић
Јозефина)
(Књига четврта)
190, 223, 224, 236, 289
- Воспер Франк
(Књига трећа)
214, 331, 502
- Вотел Клемен
(Књига трећа)
213, 432
(Књига четврта)
200, 214, 230
- Вражић Анатол
(Књига четврта)
377
- Врачаревић Дарја
(Књига четврта)
247
- Врбанић-Шијачки Анка – Ана
(Књига друга)
472–473, 476–477
(Књига трећа)
193, 255, 260, 310–311, 535
(Књига четврта)
16
- Врбанић Милан
(Књига трећа)
310
(Књига четврта)
159
- Врбањац Драгутин
(Књига четврта)
179, 210, 247
- Врбица Маша
(Књига трећа)
12
- Врховац Радивоје
(Књига трећа)
57
- Врхунац Аница
(Књига трећа)
198, 379, 397, 466
- Ву Едвард
(Књига трећа)
463, 473, 514, 529, 547, 561
(Књига четврта)
108, 117, 119, 124, 127
- Вугринц Павле
(Књига четврта)
427
- Вугринчић-Харитоновић Хиацинта –
Цинта, види: Харитоновић
Хиацинта
- Вујанац Т. Петар
(Књига трећа)
55–56, 60, 66
- Вујић Владимир
(Књига прва)
160
- Вујић Глигорије
(Књига прва)
81
- Вујић Еуфрозина
(Књига прва)
81
- Вујић Јелка
(Књига трећа)
489, 556–557
(Књига четврта)
256
- Вујић Јоаким
(Књига прва)
15, 45, 56, 60–61, 72, 75, 77–82,
84–85, 87–90, 92–93, 95–100,
102–109, 113, 116–118, 120,
123–125, 129, 131, 138, 141–142,
144, 151–153, 169, 171–173,
176–178, 186–190, 194, 197, 199,
201–202, 206–207, 215, 220, 225,
236–237, 259, 261, 273, 361, 370,
372, 394
(Књига друга)
36, 52, 174, 357, 388–389, 412, 429
(Књига трећа)
46, 482
(Књига четврта)
27
- Вујић Јован
(Књига прва)
164
- Вујић Михаило
(Књига друга)
417, 420
- Вујић Софија,
види: Максимовић-Вујић-Поповић
Софија
- Вујић Пелагија
(Књига прва)
81, 83–84
- Вујичић Јелена – Ленка
(Књига друга)
223, 565, 572
- Вујиновић Милан
(Књига четврта)
67, 92, 103, 126, 153–154, 196,
268, 313, 366–367, 370, 403
- Вујовић Симо
(Књига трећа)
141
- Вукадиновић Живојин – Бата
(Књига трећа)
174, 176–177, 262, 279, 297, 322,
327–328, 346, 357, 446, 450, 487,

- 509, 522, 528, 532, 542, 564
(Књига четврта)
27, 51, 375, 429, 431, 449,
450–451, 468, 477, **478–479**, 482,
495, 498, 511, 515, 526
- Вукадиновић-Симић Зорка, види:
Симић-Вукадиновић Зорка
- Вукадиновић-Новаковић Софија
(Књига друга)
587
(Књига трећа)
204, 207, **351–352**
(Књига четврта)
429–431
- Вукановић Риста
(Књига четврта)
308
- Вукдраговић Михаило
(Књига трећа)
395, 402–403, 583
(Књига четврта)
278–279, 285, **467**
- Вукићевић Ђорђе
(Књига прва)
242
- Вукићевић Ђура
(Књига прва)
244, **247**
- Вукићевић Илија
(Књига друга)
551
(Књига трећа)
144
- Вукићевић М. Петар
(Књига друга)
322–323
- Вукмановић др Саво
(Књига трећа)
14
- Вуковић Драгутин
(Књига трећа)
352
- Вуковић-Берман Јелисавета – Јеца
(Књига прва)
95, 97, 103, 169
- Вуковић Марија
(Књига прва)
311
- Вуковић Рудолф
(Књига трећа)
15, 86–87, 101–**103**, 111
- Вукомановић Љубомир – Љуба
(Књига друга)
627, **646**
(Књига трећа)
17, 95, 98, 101, 107, 117, 121, 123,
126, 131, 158
(Књига четврта)
30, 33, 153, 159, 185, 188, 214,
307, 355, 399–403, 414
- Вукомановић Мина
(Књига трећа)
121
(Књига четврта)
153–154, 188, 355, 401
- Вукомановић-Барбуловић Софија –
Тута
(Књига трећа)
121, 126, 131
- Вукосалић Радоје
(Књига прва)
32
- Вукотиновић Људевит
(Књига прва)
112–113, 140
- Вуксан Душан
(Књига трећа)
16
- Вуксан-Барловић Зора
(Књига трећа)
- 277
(Књига четврта)
255, **257**
- Вуксановић Драгољуб, проф.
(Књига четврта)
382
- Вукчић Стеван
(Књига прва)
31
- Вулаковић пл. Богдан
(Књига друга)
521, 524
- Вулетић Сава
(Књига трећа)
14
- Вуловић Светислав
(Књига прва)
373, 384, 391
(Књига друга)
30, 55, 204, 363, 384, **394–395**, 405
- Вуршл Ана
(Књига трећа)
196
- Вучетић Ђорђе – Деда
(Књига трећа)
47
- Вучетић Илија
(Књига друга)
221
- Вучић Перишић Тома
(Књига прва)
89, 93, 102, 108, 124, 127, 138
(Књига трећа)
95
- Вучићевић Александар
(Књига друга)
651, 659–660
- Вучићевић Илија
(Књига друга)
336, **352**, 626–627
(Књига трећа)
17, 21, 41, 71, 73, 86–87, 93, 110,
117, 127, 137
(Књига четврта)
113, 414
- Вучићевић-Румбић И. Марија – Мара
(Књига друга)
336, **353**, 587, 626, 627
(Књига трећа)
17, 21, 41, 71, 73, 86–87, 93, 94,
110, 117, 127, 137
- Вучковић др Војислав
(Књига трећа)
24, 495, 580
(Књига четврта)
466–467
- Вучковић Десанка – Деса
(Књига четврта)
24, 154, 316, **323**, 336, 416, 419
- Вучковић Живојин
(Књига четврта)
24, 154, 193, 316, **321**, 323, 336,
353, 356, 415–416, 419
- Вушковић Марко
(Књига друга)
521
- Вшечка, професор
(Књига прва)
317
- Г**
- Габе
(Књига друга)
197
- Гавански-Димитријевић Марија
(Књига друга)
227
- Гавела др Бранко
(Књига прва)
- 202
(Књига трећа)
176, 200–201, 203–213, 215,
217–218, 221, 227–234, 241,
243–244, 254, 259, 262–263, 324,
339, 453, 467, 484, 490, 501,
506–507, 511, 525, 533, 553, 558,
578
(Књига четврта)
124, 181, 254–255, 257, 265, 280,
444, 447, 450, 483, 504, 508, 513
- Гавела Ђуро
(Књига прва)
126
- Гаво Пол
(Књига друга)
290
(Књига четврта)
213
- Гавриловић Александар – Аца
(Књига друга)
634
(Књига трећа)
41, 87, 89, 101, 103, 105, 110–111,
128, 132, 190, 193, 206, 256–257,
276–278, 291, 360, 430, 477
(Књига четврта)
197, 223, 230, 255–258, 263, 265,
415
- Гавриловић Александар
(Књига четврта)
258
- Гавриловић Андра
(Књига друга)
53, 407
- Гавриловић Божа
(Књига друга)
345, 645
(Књига трећа)
86, **95**, 120
- Гавриловић Воја
(Књига прва)
321
- Гавриловић Зоран
(Књига трећа)
343–344
- Гавриловић Јелена – Лена
(Књига друга)
26–27, 34, 62–64, 122, 134,
137–138, 223, 472, 475
(Књига трећа)
57, 192
- Гавриловић Јован
(Књига прва)
205, 208, 342
- Гавриловић Мила
(Књига трећа)
86, **95**
- Гавриловић Милорад
(Књига прва)
192
(Књига друга)
26–27, 34–35, 59–61, 63–65, 83, 87,
89, 106, 108, 115, **120–121**, 124,
129, 134, 137, 155, 160, 170–173,
175, 223, 226, 295, 409, 450, 452,
456, 458–459, 467, 469–474, 476,
480, 488, 496, 498, 500–501, 505,
511, 520, 522–523, 569, 579, 582,
584, 594, 628, 655, 657–658
(Књига трећа)
33, 57, 69, 73, 144, 149, 152, 159,
176, 189, 192, 195, 215, 226, 228,
250, 252–255, 260, 262, 280,
283–284, 534, 540
(Књига четврта)
395, 413, 477
- Гавриловић Миодраг
(Књига четврта)
258

- Гавриловић Михаило
(Књига прва)
235–236, 240, 264
- Гавриловић Мица
(Књига четврта)
255–**258**, 443
- Гавриловић Никола, арх.
(Књига друга)
578
(Књига четврта)
386
- Гавриловић Реља
(Књига трећа)
133
(Књига четврта)
401, 403, **407**, 469, 522
- Гај Људевит
(Књига прва)
69, 111, 118, 190, 303
- Гајар
(Књига прва)
277
- Гајић Војислав
(Књига четврта)
52–53
- Гајић Радомир
(Књига четврта)
384, 386
- Гајичин Миле
(Књига четврта)
19
- Гал Фрања
(Књига друга)
306–307, **309**, 377
- Галвиц, "молер"
(Књига друга)
183
- Галефи
(Књига трећа)
585
- Гали Дина
(Књига трећа)
315
- Галина Ђаћинта
(Књига друга)
53, 149, 174, 426
(Књига трећа)
117
- Галогажа Бранка
(Књига трећа)
489
(Књига четврта)
50
- Гамсон В.
(Књига четврта)
334
- Гандијо Леонид
(Књига друга)
53
- Гание Јоланда
(Књига четврта)
16
- Гарашанин Илија
(Књига прва)
129
- Гарашанин Милутин
(Књига друга)
201
- Гастен Жил
(Књига четврта)
189, 223, 357
- Гастино Октав
(Књига друга)
509
- Гатало Игњат
(Књига трећа)
140, 142, 145
- Гах
(Књига четврта)
379
- Гашић Ђуша
(Књига четврта)
382
- Гашић Никола
(Књига четврта)
233, 288
- Гашпаревића-Илић Олга,
види: Илић Олга
- Гез Татјана
(Књига трећа)
224
- Генчић А. Ђорђе
(Књига друга)
330
- Герман Никола
(Књига прва)
134
- Германова
(Књига трећа)
177, 519
- Гернер Карло
(Књига прва)
277, 281, 285–286, 294, 372, 389
(Књига друга)
71, 158, 248, 272, 370, 395, 417,
628
- Гернер Карло
(Књига трећа)
112
- Герт Јелена
(Књига трећа)
224
- Гершић Глигорије – Гига
(Књига прва)
244, **246**, 262, 300
(Књига друга)
65, 69, 221, 244, 252, **391**, 422,
424, 391
- Гете Јохан Волфганг
(Књига прва)
83, 145, 179, 195, 329
(Књига друга)
53, 77, 93, 95, 102, 104, 117, 131,
136, 139–140, 143, 146, 154,
172–173, 250, 288, 290, 372,
384–385, 421, 425, 485, 489, 538,
546, 622
(Књига трећа)
J. В. 69, 76, 172, 175, 203, 210,
214–215, 221, 231, 237, 267, 270,
284, 286, 310, 312, 331, 340–341,
347, 431, 440, 505, 531, 547, 553,
572
(Књига четврта)
14, 17, 50, 97, 111, 288, 314, 382,
438, 506, 509
- Геџ Јован
(Књига трећа)
103, 119, 123, 135, 158, 308, 475,
479, 487, 489, 527–528, 536,
547–548
(Књига четврта)
16, 18, 24, 101–104, 111, 118, 126,
179, 244, 247, 276, 293, 375, 380,
392, 430, 471, **495**, 510, 526
- Геџ Курт
(Књига трећа)
207
- Геџ-Грујић Мила
(Књига четврта)
24, 103, **111**, 126, 247, 336, 380
- Геџ Франтишек
(Књига четврта)
132
- Геџи Стеван
(Књига друга)
294
- (Књига четврта)
189, 223, 392
- Гимер Анхелм
(Књига друга)
117, 140, 353, 441, 460, 611, 635,
656
- Гимер Анхел
(Књига трећа)
90
(Књига четврта)
59, 152, 157, 179, 184, 312, 323
- Гинић Димитрије
(Књига друга)
147, 151, 291, 320, 332, 336–337,
348, 373, 585, 587, 589–590,
626–627, 632, 634, 646
(Књига трећа)
14, 20, 41–42, 60, 87, 90, 93–94,
96, 102, 104, 111, 115, 119–121,
126, 128–129, 137, 139, 144,
149–150, 154, 156, 176–177, 193,
195, 197, 201, 215, 229, 231–234,
245–246, 254, 256–257, 261, 270,
272, 273–274, 286, 295, 304, 324,
342, 352, 367, 534
(Књига четврта)
23, 52–53, 73, 80, 136–137, 304,
319, 359, 399, 413, 429, 434,
479–480, 485, 517
- Гинић-Жикићка Катица,
види: Жикић Катица
- Гинић Д. Зорка
(Књига друга)
336, **348**
(Књига трећа)
14, 107, 119–120
- Гирарди
(Књига друга)
534
- Гиро Едмонд
(Књига друга)
451, 502, 610, 625, 630, 634
(Књига трећа)
134, 204, 210, 271, 280
(Књига четврта)
78, 83, 138, 152, 215, 270, 276,
287, 371, 405
- Гитри Саша
(Књига трећа)
276, 314
- Глазунов Александар
(Књига трећа)
225, 410
- Глезер Мартин
(Књига четврта)
132–133, 375
- Гленк
(Књига прва)
317
- Глигоријевић Братољуб
(Књига трећа)
457, 535, **545**
(Књига четврта)
16, 310–311, 313, 356, 415–416,
419–420
- Глигоријевић Гојко
(Књига четврта)
24, 310–311, 313, 316, 336, **339**,
403, 416
- Глигорић Велибор
(Књига трећа)
242, 303, 328–329, 343, 349–350,
363, 445–446, 452, 470, 487, 502,
507–508, 523, 525–526, 539–540,
550, 561, 571, 587
(Књига четврта)
38, 44–45, 146, 436, 449, **451**–453
468, 469, 474–476, 481, 483, 489,
493, 496, 498, 505, 511–513, 515

- Глинка Михаил Иванович
(Књига друга)
531
(Књига трећа)
400
- Глишић Бора
(Књига трећа)
326, 333–334, 340, 344, 511–512,
518, 542, 547, 562, 572
(Књига четврта)
46, 287
- Глишић Захарије – Завиша
(Књига трећа)
60
- Глишић Милован
(Књига прва)
187, 314, 333, 395
(Књига друга)
18, 22–24, 27, 29, 32, 37–38, 41,
43–52, 63, 77–79, 93, 100, 103,
128, 130, 132, 143, 146, 156, 163,
169–170, 176–177, 179–180, 186,
188, 199, 201–203, 211, 252, 284,
291, 294, 317, 333, 352–353, 357,
359, 361, 373, 376, 378, 416,
422–424, 426–428, 431, 438, 442,
453, 457, 470, 538, 579, 594, 612,
624, 632, 633, 635, 645, 656
(Књига трећа)
18, 40, 54, 56, 63, 65, 80, 90, 93,
101, 103, 106, 110, 114, 117, 122,
127, 143, 147, 154–155, 169, 172,
176, 202, 228, 232, 246, 261, 274,
288, 290, 294, 297, 311, 323, 345,
348, 350, 353, 361, 364, 366, 430,
432, 440, 455, 517, 528, 542, 545,
553–554
(Књига четврта)
27, 31, 33, 36, 41, 47, 60–61,
74–75, 83, 86, 108, 114, 117, 123,
131, 138, 140–141, 151, 155–156,
162, 181, 184, 189, 193, 196,
203–204, 212, 215, 221, 223, 230,
236, 270, 276–277, 287, 296, 306,
324, 337, 342–344, 356, 364,
367–368, 374, 385, 389, 392, 399,
406, 410, 412, 415–417, 422, 425,
452, 469, 471, 497, 516–517, 522
- Глишић Станка
(Књига друга)
422, 424, 427
- Глогић Филип
(Књига прва)
219, 221–222, 329, 387
(Књига друга)
168, 440, 464, 485
- Глук Кристоф
(Књига трећа)
225, 414–415, 431, 495, 526, 575,
579, 580
(Књига четврта)
461, 520
- Глум Ф.
(Књига друга)
555
- Глушац др Васо
(Књига четврта)
514
- Гњатић-Милошевић-Радовановић
Дара
види: Радовановић Дара
- Гогољ Николај
(Књига прва)
278, 370, 373, 378, 396
(Књига друга)
71–72, 77, 79, 81, 93, 100, 113,
128, 131, 133, 136, 139, 142–143,
149, 157–158, 167, 270, 278, 282,
288, 293, 297, 300–301, 318, 353,
393, 420, 424, 441, 443, 470, 551,
554–555, 612, 618, 625, 632–633,
- 635, 641, 643, 646, 656, 658
(Књига трећа)
26, 69, 72, 79, 81, 90–91, 93, 95,
101, 103, 111, 144, 171–172, 175,
199, 207, 216, 240, 274–276, 278,
297, 304, 334, 349, 353, 363,
440–441, 473, 505, 519–520, 554,
556, 564, 568, 573
(Књига четврта)
25, 31, 33, 36, 41, 51, 53, 59, 75, 87,
91–92, 94, 98, 130, 142, 146,
151–152, 164, 184, 204, 224, 236,
262–263, 270, 276, 280, 287–288,
290, 294, 298, 300, 321, 324–328,
339, 346, 378, 385, 390, 399,
405–406, 409–410, 417–418, 420,
522
- Година-Ахимовић Милена
(Књига четврта)
126, 135
- Годовски М.
(Књига четврта)
207
- Гођевац Велизар
(Књига четврта)
17
- Гојкић Радоје
(Књига четврта)
19–20, 289, 391
- Голар Цветко
(Књига друга)
641
(Књига трећа)
200
(Књига четврта)
199
- Голдони Карло
(Књига прва)
47, 54, 62, 124, 130, 139–140, 247,
262, 278–279, 307, 312, 317,
323–326, 370, 373, 395
(Књига друга)
53, 105, 119, 146, 149, 173, 202,
255, 301, 418–419, 426, 448–449,
502, 611, 625
(Књига трећа)
86, 212–213, 231, 241, 355, 360,
363, 417, 425, 432, 440, 480, 526,
544, 547
(Књига четврта)
36–37, 40–41, 45–46, 67, 71, 80,
82, 86, 110, 114, 119, 138, 142,
226, 276–277, 279–280, 287, 299,
324, 328, 369, 375, 392, 404, 408,
423–424
- Голиа Павел
(Књига трећа)
196–197, 472
- Голик Мирослав
(Књига четврта)
121–122
- Голсворти Џон
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
203–204, 210, 237, 319, 486, 513,
550
(Књига четврта)
97, 131, 225, 243, 255, 262–263,
324, 339, 343, 373
- Голубић-Цветић Марија,
види: Цветић-Голубић Марија
- Голубовић Александар
(Књига четврта)
53
- Голубовић Димитрије
(Књига прва)
100, 102
- Гончаров Иван Александрович
(Књига друга)
424
- Горајска С. Ф.
(Књига друга)
287
- Гордан Зорка
(Књига трећа)
195
- Горјанић Алберт
(Књига четврта)
126
- Горки Максим
(Књига друга)
110, 125, 131, 154, 163, 254, 282,
300, 443, 446, 448–449, 467, 470,
483, 502–503, 554, 578, 612, 625,
656
(Књига трећа)
90–91, 177, 199, 207, 271, 276, 297,
302, 306, 331, 333–334, 337, 341,
344, 346, 349, 353–354, 364, 365,
431, 441, 447, 471, 474–475, 479,
503, 505, 513, 518–520, 530, 537,
541–544, 550–551, 554, 563, 564,
568, 573
(Књига четврта)
17, 36, 38–39, 41, 46, 51, 53, 59, 64,
74, 94, 106, 108, 115, 120, 123, 125,
127–131, 134–135, 137–139, 147,
184, 219, 225, 228–229, 231, 250,
259–260, 263, 270, 274, 276–277,
280, 282, 287–288, 292–293, 297,
325, 342, 346, 373–374, 393–394,
404, 406, 409–411, 436, 456, 467,
482, 522
- Горскаја Вера
(Књига четврта)
179, 209, 247
- Горски-Хорак Иван, види:
Хорак-Горски Иван
- Готов-Грунек
(Књига трећа)
359
- Готовац Јаков
(Књига трећа)
221, 387, 400, 407, 414, 417, 440,
493, 495–496, 578, 584
(Књига четврта)
144, 261, 287, 520
- Готшал Рудолф
(Књига друга)
47, 155, 253, 384, 424
- Гоу
(Књига трећа)
486
- Гошић Гордана
(Књига трећа)
573
(Књига четврта)
16
- Гошић Драгољуб
(Књига прва)
192
(Књига друга)
472–473, 476–477, 498, 565, 585
(Књига трећа)
23–24, 86, 104, 117, 153, 155, 176,
193, 254–256, 259–262, 285–288,
311, 323, 475, 483, 484, 502, 504,
510–511, 516, 533, 535, 567, 587
(Књига четврта)
17–18, 52, 153, 197, 201, 389–390,
396, 478, 480, 486, 500–501
- Гошић Д. Љубица
(Књига друга)
473, 655
- Гошић Милица
(Књига трећа)
193, 307, 311
- Гошић Никола
(Књига друга)
373, 472, 476–477, 498, 531,

- 565–566, 654, 657–658
(Књига трећа)
55, 86, 104, 152, 193, 254,
256–257, 261, 285, **286**–288, 573
(Књига четврта)
29, 63, 101, 454
- Граков Глеб
(Књига трећа)
431
- Гранже Е.
(Књига друга)
135, 160, 380, 621
(Књига трећа)
62, 109
- Граништетен Бруно
(Књига четврта)
247, 319, 379, 520
- Грашић Ратомир
(Књига четврта)
317
- Гргурова Евица
(Књига друга)
96
- Гргурова-Ђорђевић Марија Мара
(Књига прва)
54, 61, 63, **96**–97, 333, 348, 351,
360, 377, 381
- Гргурова-Алексић Милка
(Књига прва)
257, 264, 278, 283, 300, 321, 328,
330, 332–333, 335, 348, 351,
372–373, 377, 381
(Књига друга)
26–27, 34, 55, 57, 60–61, 63–65,
82–87, 92–96, 98, 106–107,
113–114, 119, 120, 122, 133, 138,
144, 160, 162, 177, 226, 241, 259,
289, 386–387, 409, 420, 443, 467,
472, 474, 488, 498, 539
(Књига трећа)
146, 149, 192
- Грданички Славко – Светислав
(Књига друга)
274, 627, 654
(Књига трећа)
128, 135, 156, 193
(Књига четврта)
63, **88**
- Грђић Бјелокосић Лука
(Књига трећа)
141
- Гребеншчиков Олег
(Књига трећа)
224, 499
- Греговић Душан
(Књига трећа)
14
- Грегор Сташа
(Књига четврта)
278
- Грене-Данкур Ернест
(Књига друга)
29
- Греч Вера
(Књига трећа)
177, 339, 377, 475, 484, 488, 490,
502–503, **519**–520, 533, 535, 563
(Књига четврта)
18, 41, 50, 121, 123, 128, 280, 283,
456–457
- Грибоједов Сергејевич Александар
(Књига прва)
76
(Књига друга)
250, 268
(Књига трећа)
426
(Књига четврта)
438
- Григ Едвард
(Књига трећа)
27
- Григорјев Виктор
(Књига четврта)
179, 210
- Гризие Жорж
(Књига друга)
160
- Грилларцер Франц
(Књига прва)
332, 389
(Књига друга)
117, 169, 203, 421, 489, 561, 625
- Грин Б.
(Књига четврта)
212, 263
- Грин Херберт
(Књига трећа)
298
- Гринвалд Алфред
(Књига трећа)
213
- Гројовић Васа
(Књига прва)
219
- Грол Милан
(Књига прва)
14, 222, 348
(Књига друга)
30, 33, 52, 100, 104, 108, 115–116,
118, 119, 123, 127, 130–131, 133,
140, 148, 153, 169–170, 172, 191,
198, 273, 277–278, 405, 434,
437–438, 444–447, 449, 452,
454–462, 463, 465–466, 469–470,
473, 479, 487, 499–500, 503–504,
506, 511, 514–515, 518–520, 523,
541, 553, 579, 583, 593, 598 – 600,
606, 607, 610
(Књига трећа)
29, 43, 166–168, 170–171, 174,
177, 188–192, 194–196, 226–228,
233, 238, 246–247, 268, 277, 279,
280, 287–288, 292, 383, 421, 449,
482, 501, 533
(Књига четврта)
47–48, 60, 253, 414, 435, 437,
488–489, 504–505
- Грото Луиђи
(Књига прва)
58, 75
- Груборовић Стеван
(Књига прва)
100–**101**, 132
- Грујић Димитрије
(Књига прва)
107, 110, 113–115, **119**, 133–134,
136–137
- Грујић Ђорђе
(Књига прва)
107
- Грујић Јован
(Књига прва)
107
- Грујић Коста
(Књига четврта)
369
- Грујић Ксенија
(Књига четврта)
183, 185, **217**, 332, 336, 400, 421,
425
- Грујић Радослав
(Књига прва)
49
- Грујовић Васа
(Књига прва)
132, 221
- Грунчић Милица
(Књига прва)
236, 238, 241, **264**, 295
- Грчић др Јован
(Књига прва)
271, 283
- Грчић др Јован
(Књига друга)
85, 108, 111, 141, 151, 215, 221,
233, 236, 259, 269, 276, 283,
285–286, 289, 293, 295, 307–308,
377, 384, **398**–399, 422, 425,
491–492, 496, 533, 548–549, 557,
576–578, 598, 604, 608–611, 613,
628
(Књига четврта)
197, 434–435, 437, 442
- Гудрич
(Књига четврта)
94
- Гукасов Нарцис
(Књига трећа)
198, 377
(Књига четврта)
247
- Гундулић Иван
(Књига друга)
45, 77, 169, 251
(Књига трећа)
69, 176, 480
- Гуно Шарл
(Књига друга)
112, 189, 198, 394, 514, 530, 570,
604
(Књига трећа)
182, 218, 371–373, 396, 405, 410,
417, 436, 440–441, 461, 575
(Књига четврта)
206, 465, 520
- Гуцков Карло
(Књига прва)
370, 378, 389, 396
(Књига друга)
51, 95, 106, 117, 139–140, 151,
169, 175, 278, 420–421, 425, 538,
559, 561, 638
(Књига трећа)
171, 271, 312, 353, 359, 480
(Књига четврта)
61, 82

Д

- Дабишић Кузман
(Књига прва)
277
- Давидов Владимир
(Књига трећа)
238
- Давидовић Димитрије
(Књига прва)
83–84, 93–**94**, 97, 176
- Давидовић М. Ђорђе
(Књига прва)
149
- Давидовић Љубомир
(Књига трећа)
189
(Књига четврта)
395
- Давидовић Милан
(Књига прва)
77, 100, **102**, 124, 132, 139, 342
- Давидовић Светислав
(Књига трећа)
87, 111
- Давидович Екатарина
(Књига прва)
84

- Давичо Оскар
(Књига четврта)
226, 300
- Давичо С. Хајим
(Књига прва)
332
(Књига друга)
19, 30–31, 69, 57–58, 85, 92, 117,
183, 372, 375, 383–384, **400**–401,
416, 422, 426, 609–611
- Дада Никола
(Књига прва)
107, 110, 114, **119**
- Дада Шандор
(Књига прва)
78, 167
- Дале Мадлена
(Књига друга)
539
- Далматов Василије Пантелејмонович
Лучић
(Књига друга)
538
- Дамјановић Лазар
(Књига прва)
134
- Дамјановић Милан
(Књига прва)
219
- Данити Бора
(Књига четврта)
20, 231, 294, 346, 408, 411, 416,
419–420, 427–428
- Данити Евица
(Књига четврта)
420, 422, 428
- Данити Марко
(Књига четврта)
358
- Данић Димитрије
(Књига прва)
205
- Даничић Ђура
(Књига прва)
26, 148
- Даничић Петар
(Књига четврта)
313, 315, 317, **331**–332, 334, 351
- Данкелман
(Књига четврта)
383
- Данкулов Пера
(Књига друга)
588
- Данкулова-Стаматовић Драгиња –
Драга
(Књига прва)
236, 238, 241, 253, 264, **296**
- Данкур Рене
(Књига четврта)
240
- Данкур Флоран
(Књига прва)
62
- Данон Оскар
(Књига прва)
201
- Даччевић Милена
(Књига трећа)
512
- Дворжак Антонин
(Књига трећа)
219, 249, 376, 394, 412, 436, 575
- Дворжак Леополд
(Књига четврта)
66, 102–103, 105
- Дворниковић-Јовановић Јованка
(Књига трећа)
457, 535, **543**
- Дебиси Клод
(Књига трећа)
225
- Девал Жак
(Књига трећа)
214, 279, 469, 473, 455, 505, 509
(Књига четврта)
22, 197, 276, 316, 371
- Девержер
(Књига прва)
151
(Књига друга)
193
- Девилнев
(Књига прва)
151
(Књига друга)
193
- Девријен Карл
(Књига прва)
166
(Књига друга)
263, 384
- Дединац Милан
(Књига трећа)
225, 246, 296–297, 333, 362, 541,
570
(Књига четврта)
51, 449–**450**
- Дежелић С.
(Књига трећа)
14
- Дезоржије Антоан
(Књига прва)
140
(Књига друга)
418
- Дејановић-Димитријевић Драга
(Књига друга)
628
- Дејановић Михаило
(Књига прва)
293
- Декурсел Пјер
(Књига друга)
72
(Књига трећа)
170
(Књига четврта)
60
- Делавић Казимир
(Књига прва)
270, 325, 372
(Књига друга)
46, 68–69, 76, 102, 108, 110, 155,
167, 249, 333–334, 340, 424
- Делак-Дријак Власта, види:
Дријак–Делак Власта
- Делак Фердо
(Књига четврта)
121, 123, 139, 276, 280, **281**–282,
459–460
- Делакроа Ежен
(Књига друга)
577
- Делакур Алфред
(Књига прва)
282, 373
(Књига друга)
71, 73, 142, 155, 157, 193, 269,
301, 318, 418, 441
(Књига трећа)
102
- Делиб Лео
(Књига трећа)
183, 188, 371, 374, 410, 441, 500,
527
- Делибашић Михаило, проф.
(Књига четврта)
382
- Делије
(Књига друга)
453
- Делини Антоније
(Књига друга)
621
- Делини Коста
(Књига друга)
35, 63–64, 87, 223, 332, 335–336,
349, 352, 472, 475, 482, 498, 617,
618–**622**, 626–627, 629, 633–636,
638, 641–642, 647
(Књига трећа)
28, 40, 42–44, 55–56, 58, 66, 78, 80,
94, 99, 103, 115, 132–133, 135, 137,
291, 300, 304, 308, 309, 313
(Књига четврта)
32, 77–78, 80, 87–88, 155, 158, 307,
319–321, 359
- Делини-Павлица Мила
(Књига друга)
35, 62, 336, 627, 636
(Књига трећа)
28, 103, 132
- Делић-Младеновић Зорка
(Књига трећа)
129
- Делић Лука
(Књига четврта)
289, **299**–300, 358, 420
- Деметер Димитрије
(Књига прва)
110–113, 115, 117–119, 122–123,
140, 291, 303, 327, 330
- Денинг Џорџ
(Књига трећа)
206
- Денић Миомир
(Књига прва)
11, 200–201
(Књига трећа)
423, 484, 505, 511, **529**–531
(Књига четврта)
19, 495
- Депре Сузана
(Књига друга)
539
- Дерок Јован
(Књига друга)
183
- Дерулед Пол
(Књига друга)
108, 175, 321
(Књига трећа)
76
- Десимировић Андрија – Андра
(Књига друга)
34, 61, 223–224, **280**
(Књига трећа)
50, 65–66
- Десимировић Светозар
(Књига прва)
164, 176
- Дескашев Стеван
(Књига друга)
34, 61, 65, 69, **110**–112, 118, 120,
132, 158, 189, 191, 196, 211, 241,
251, 285, 324, 346, 428, 490, 555,
567, 618, 625
(Књига трећа)
54, 63, 79, 143, 265
(Књига четврта)
59, 177, 268, 277, 339, 516
- Деспотовић-Аћимовић Ангелина – Анђа
(Књига трећа)
63–64, 112, **115**
(Књига четврта)
153, **155**, 183, 185, 255–256,
400–401

- Деспотовић Јелена – Лела
(Књига трећа)
112, **115**
(Књига четврта)
19, 155, 429
- Деспотовић-Јанковић Катица – Каја
(Књига трећа)
63–64, 112, **115**, 121, 127
(Књига четврта)
155
- Дечак Мирко
(Књига друга)
60
- Дечермић Борислав
(Књига четврта)
289, **297**
- Дибо Жорж
(Књига четврта)
60, 64
- Диверије Шарл
(Књига прва)
281, 325
(Књига друга)
423
- Дивјак Љ.
(Књига четврта)
328
- Дивјак Никола
(Књига четврта)
247
- Диге Фердинанд
(Књига прва)
373
(Књига друга)
425
- Дидје
(Књига друга)
76
- Дидриг Л.
(Књига четврта)
179
- Диздар Хамид
(Књига трећа)
33, 53
- Дијана Дон Мануел Хуан
(Књига друга)
72, 87, 98, 135, 264, 299, 418, 427,
633
- Диканж Виктор
(Књига прва)
317, 324
- Диканж Виктор
(Књига трећа)
143
(Књига четврта)
60, 163, 219, 239, 323, 523
- Дике
(Књига прва)
297
- Дикенс Чарлс
(Књига трећа)
177, 199, 287–288, 317, 451, 488,
519, 520, 557, 561–562
(Књига четврта)
40, 52, 119, 167, 196, 223, 263,
276, 280, 327, 345, 448, 526
- Дил Шарл
(Књига прва)
24
- Дилбер Стефан
(Књига прва)
84
- Дилен Шарл
(Књига трећа)
307
- Дилије Ј. А.
(Књига трећа)
170, 271
- Дима Александар Отац
(Књига прва)
270, 282, 293, 324, 330, 332, 370,
373, 378
(Књига друга)
46, 69, 70, 79, 86, 93, 106,
116–117, 124, 135, 140, 156,
167–169, 173, 203, 210, 249, 253,
269, 271–272, 288, 290, 319, 348,
386, 420, 427, 466, 507, 538, 625,
628, 639
(Књига трећа)
66, 74, 94, 144, 198–199, 280–281,
355, 478
(Књига четврта)
97, 114, 130, 196, 362, 367, 392,
525
- Дима Александар Син
(Књига прва)
370, 378
(Књига друга)
24, 46, 51, 60, 73, 104, 109,
116–117, 119, 125, 135, 138, 140,
145, 147, 149, 151, 163, 173–175,
209, 253, 280, 282, 290, 313, 339,
381, 403, 408, 412, 424, 427, 441,
443, 448–449, 467, 469, 478, 483,
487, 489, 501–503, 508, 511,
537–539, 541–542, 544, 546, 551,
554, 568, 582, 605, 610, 625, 630,
634, 636, 642, 656, 658
(Књига трећа)
30, 50, 57, 65, 68, 72, 79, 81, 90,
107, 109, 101, 122–124, 129,
133–134, 171, 175, 206, 240, 274,
280–281, 286, 322, 337, 451, 477,
505, 556, 562
(Књига четврта)
60, 74, 78, 80, 95, 97, 104, 111,
130, 151, 155, 164, 189, 200, 204,
215, 222, 228, 236, 245, 268, 296,
306, 312, 333, 337–338, 350, 398,
406, 415, 420, 506, 525
- Диманоар Филип
(Књига прва)
247, 273, 277, 286, 375, 379
(Књига друга)
71, 75, 77, 81, 96–97, 100, 110,
112, 136, 138–139, 149–150,
156–158, 169, 197, 205, 249, 266,
271, 279–280, 291, 293, 299, 301,
333, 341, 343, 345, 419, 441, 464,
470, 586, 625, 636, 643, 656–657
(Књига трећа)
13, 26, 54–55, 62, 64, 70, 85–86,
104, 120, 125, 144, 157, 186, 479,
517
(Књига четврта)
30, 59–60, 77, 134, 161, 177, 184,
196, 219, 305, 308, 321, 361, 422,
428
- Димитрије, патријарх
(Књига четврта)
473
- Димитријевић Божидар – Божа
(Књига друга)
62, 445, 452, 471–472, 476,
478–479
- Димитријевић Бора
(Књига четврта)
358
- Димитријевић Василије – Шумски
(Књига трећа)
198, **376**, 537
- Димитријевић-Дејановић Драгиња – Драга
(Књига прва)
252, **264**, 293, 295, 311, 325, 326
- Димитријевић Драгољуб
(Књига четврта)
356
- Димитријевић Живојин
(Књига прва)
219, 293
- Димитријевић Јован
(Књига трећа)
183–184, 219, 375, 378, 386–387,
390, 396, 405–406, 409, 412, 420,
434, 457–460, 462, 575–576
(Књига четврта)
462–463
- Димитријевић Коста
(Књига друга)
352
- Димитријевић-Гавански Марија, види
Гавански-Димитријевић Марија
- Димитријевић Мила
(Књига друга)
28, 537
(Књига трећа)
73–74, 78, 129, 176, 193, 256–257,
274–276, 355
(Књига четврта)
155
- Димитријевић Милош, посланик
(Књига прва)
254–255,
(Књига друга)
228
- Димитријевић Милош – Миша,
рецензент
(Књига прва)
272
(Књига друга)
221, 269, 276, **401**
- Димитријевић Мита
(Књига трећа)
203, 212, 214–215, 244, 283, 286,
310, 322, 331, 348–349, 358, 361,
366, 425, 430, 440, 454, 483, 505,
509, 514, 555–556, 573
(Књига друга)
464, 583, 605, 610
(Књига четврта)
97, 108, 112, 245, 316, 325, 337,
362, 469, 471, **483–484**, 517, 526
- Димитријевић Мића
(Књига четврта)
380, 431
- Димитријевић К. Михаило (Милош) –
Миша, гламац
(Књига прва)
107, 114, **119**, 219
(Књига друга)
28, 223–224, 258, 279, **281–282**,
537
(Књига трећа)
48, 52, 58, 63, 71, 74, 80, 83, 144,
274–275
- Димитријевић Михаило – Диле
(Књига друга)
654
(Књига трећа)
73, 132, 206
(Књига четврта)
63, 67, **75**, 88, 102, 387
- Димитријевић Никола
(Књига четврта)
334
- Димитријевић Раде
(Књига четврта)
356
- Димитријевић др Радмило
(Књига трећа)
14, 119–120, 140, 143, 146,
148–149
- Димитријевић-Рашић М. Савета
(Књига друга)
223, **282**
(Књига трећа)
63

- Димитријевић Светислав
(Књига трећа)
21
- Димитријевић Сима
(Књига трећа)
73
- Димитријевић Чедомир
(Књига друга)
352
- Димитровић Спира – Которанин
(Књига прва)
262, 323–326
(Књига друга)
415, 417, 419
- Димић-Новић Ангелина – Гина,
види: Новић-Димић Ангелина,
- Димић Мила
(Књига трећа)
207, 323, **350**, 437, 445, 472–474,
505, 509, 535, 543, 547, 554, 556,
562
(Књига четврта)
33, 51, 53, 80, 83, 86, 93, 114, 119,
127, 129, 131, 135, 274, 276, 287,
297, 326, 333, 345, 347, 374, 409,
436, 448, 471, **494**, 512, 515, 517
- Димић Михаило
(Књига друга)
107, 109–110, 135, 157, 281, 286,
290, 294, 316–**318**, 319–321,
326–328, 332, 335–336, 338, 341,
343, 631
(Књига трећа)
13, 34–35, 40, 42, 48–50, 55–56,
58, 60, 62, 64, 66, 74–76, 79,
93–95, 98, 104, 108, 115, 126, 129,
205, 295
(Књига четврта)
364, 367, 428, 509
- Димић Никола
(Књига четврта)
127
- Димић Тодор
(Књига прва)
88, 169
- Димов Осип
(Књига четврта)
196
- Димовић Ђура
(Књига трећа)
295, 440, 472, 515, 573
- Димовић Милан
(Књига друга)
610, 613
(Књига трећа)
501
(Књига четврта)
253
- Динић Љубомир
(Књига четврта)
358
- Динић Милица
(Књига трећа)
135
(Књига четврта)
42, 63, 185, 187, 190, 192–193,
218, 316, 336, 400, 422
- Динић Никола
(Књига трећа)
101, 119, 135, 153, 155
(Књига четврта)
32, 63, 88, 153, 185, 187–188, 190,
192, 193, 195, **203**–204, **217**–219,
225, 231, 301, 316, 329, 332,
336–337, 339, 341, 345–347, 349,
361–362, 418, 421
- Динић Сретен
(Књига четврта)
356, 358
- Дино
(Књига прва)
279, 281, 317, 324
(Књига четврта)
60, 305, 324
- Динстл Јохан
(Књига трећа)
141
- Динуловић Иван
(Књига друга)
471–473, 476, 490, **493**, 523–525,
530, 565–566
(Књига трећа)
73, 152
(Књига четврта)
377
- Динуловић С. Марија
(Књига друга)
26, 34, 61, **155**–156, 472, 475
(Књига трећа)
71, 150
- Динуловић-Микић-Величковић Мила
(Књига трећа)
488–489, 536, 555, **560**–561
(Књига четврта)
16, 27, 29, 126, 268, 310, 313, 317,
356
- Динуловић Предраг
(Књига четврта)
317, 386–387
- Динуловић Радивоје
(Књига друга)
151, 344, 347, 644
(Књига трећа)
56, 87, 91–92, 99, 104, 108, 128,
352, 479, 517, 560
(Књига четврта)
31, 96, 149–150, 152–154, 216,
249, 269, 276, 291, 310–312, 314,
316–317, 320, 322–323, 329–**330**,
333, 335, 337, 343, 347, 351,
356–357, 359, 368, 370–371, 376,
398–399, 401, 427, 485, 522
- Динуловић Сава
(Књига трећа)
87
- Динуловић Светислав
(Књига друга)
26–27, 34–35, 61, 63–64, **98**, 100,
110, 113, 120, 125, 130, 132, 142,
145–146, 155, 160, 170, **173**–174,
191, 223, 275, 292, 342, 352, 373,
457, 472, 475–476, 490, 498,
500–501, 503, 523–524, 584, 600,
607
(Књига трећа)
14, 17, 34, 42–43, 48, 54, 63, 69, 73,
84, 112–113, 120, 159, 287
(Књига четврта)
75, 201, 223, 395, 414
- Динуловић-Марковић Славка – Слава
(Књига трећа)
560(Књига четврта)
153–154, 310, 311, 313, 316–**317**,
322, 356, 370, 376, 398
- Динчић Светозар
(Књига четврта)
459
- Дир Мила
(Књига трећа)
16–17, 87, **90**, 103–104
- Дир Рудолф
(Књига трећа)
16–17, 87, **89**, 103–104
- Диран Мишел
(Књига трећа)
437, 455, 516
- Дирије Т.
(Књига трећа)
453
- Дирл А.
(Књига друга)
133
- Дискић Влада
(Књига четврта)
356
- Дисо
(Књига трећа)
486
- Дитрих-Антонијевић Зденка, види:
Антонијевић-Дитрих Зденка
- Дишленковић Блашко
(Књига четврта)
427
- Дишленковић Предраг
(Књига четврта)
427
- Дјагиљев Сергије Павлович
(Књига трећа)
499
(Књига четврта)
17
- Добриновић-Ђуришић Зорка
(Књига друга)
34, 223–224, **287**, 292, 420, 422,
428, 565, 612
- Добриновић-Поповић Јелисавета –
Јеца
(Књига прва)
267
(Књига друга)
222–224, 258–259, **261**–262, 292,
299, 382, 564
- Добриновић Петар – Пера
(Књига прва)
267, 348, 360, 380
(Књига друга)
54, 61, 63–64, 84, 90, 120, 125, 129,
160, 223–224, 226, 237, 258–259,
261, 264, 268–270, **272**–276,
281–282, 287, 292, 295, 297, 301,
302, 304, 307, 318, 410, 472–473,
475, 537, 539, 549, 552–558,
562–566, 569, 574–576, 582, 585,
607, 654, 655, 657–658
(Књига трећа)
156, 176, 192, 195, 228, 250, 253,
261, 274, 282, 287, 293, 320, 339,
477–478, 534
(Књига четврта)
48, 73–74, 81, 88–89, 239, 244, 395,
413, 414, 437, 440, 445
- Добрић Коста
(Књига друга)
335
- Добрић Михаило
(Књига друга)
609, 611
- Добрић Стеван (Стјепан)
(Књига прва)
158
(Књига четврта)
179, 192–193, 204, 208, **211**, 377,
429
- Добричанин Драгутин
(Књига четврта)
293, 417
- Добричанин Љубомир
(Књига четврта)
523
- Добровић Петар
(Књига трећа)
437
- Добровољски Борис
(Књига трећа)
198, 222, 419
- Добронић Антун
(Књига трећа)
176

- Доброхотов Александар
(Књига трећа)
224
- Доде Алфонс
(Књига друга)
72, 98, 131, 139, 143–144, 149,
154, 253, 284, 300, 425, 441, 443,
450, 502, 517, 610, 633, 656
(Књига трећа)
124, 145, 147, 172, 174, 271, 302,
311, 543, 552
(Књига четврта)
30, 62, 96–97, 106, 111, 122, 152,
157, 177, 179, 184, 224, 306
- Дојл Артур Конан
(Књига трећа)
85
(Књига четврта)
305
- Дојчиновић Урош
(Књига трећа)
202, 214, 232, 261, 274, 294, 297,
304, 305, 345–347, 425, 451, 509,
549
(Књига четврта)
68, 75, 86, 94, 101, 246, 314, 324,
331, 358, 390, 468, 471, 479, **508**,
517
- Докић Ђ. Јован
(Књига друга)
441–444, 451–452, 510, 514,
516–517, 520, 579
- Долеј Жорж
(Књига трећа)
437
- Долничев А. И.
(Књига трећа)
313
- Долче Лодовик
(Књига прва)
75
- Домановић Радоје
(Књига друга)
20, 438, 453
(Књига трећа)
27
(Књига четврта)
283–285, 355
- Донадини Улдериго
(Књига четврта)
52, 230
- Доницети Гаetano
(Књига прва)
154, 175, 389
(Књига друга)
88, 120, 193, 197, 285, 306, 352,
555, 644, 656
(Књига трећа)
142, 144, 147, 184, 213, 249, 372,
374, 399, 414, 417, 419, 441,
493–495, 584
(Књига четврта)
84, 116, 520
- Дорјан Ана
(Књига четврта)
67, **83**, 102
- Дорти Дајонел
(Књига четврта)
431
- Достанић М. Меланија
(Књига друга)
336, **355**, 627
(Књига трећа)
41, 49, 73, 101, 104, 110
- Достанић Милоје
(Књига друга)
335–336, **345**, 627
(Књига трећа)
49, 55, 73–74, 104, 108, 117, 119,
126, 135, 156, 193
- Достојевски Фјодор Михајлович
(Књига друга)
110, 453, 465, 506, 513, 612
(Књига трећа)
170, 175, 177, 199, 213, 216, 266,
271, 274, 276, 331, 334, 337, 340,
357, 359, 455, 488, 505, 524, 545,
565, 573
(Књига четврта)
21, 31, 45, 51, 71, 87, 91, 97, 114,
120, 122–123, 125, 128–129,
131–133, 136–137, 142, 146, 160,
163, 167, 196, 204, 231, 259, 262,
277, 285, 295, 300, 325, 337, 345,
349–350, 375, 378, 422, 436, 482,
522
- Дотлић Лука
(Књига прва)
261
(Књига друга)
251
(Књига четврта)
19, 37, 40, 186, 229, 284, 349,
459–460
- Доубек Хуго
(Књига друга)
187, 193, 252, 292, 297–298,
306–**308**, 377
(Књига трећа)
97, 142
(Књига четврта)
184
- Дохнани Е.
(Књига трећа)
224, 414
- Драбик Станислав
(Књига трећа)
223, **376**
- Драган, трубач
(Књига прва)
30
- Драгашевић Јован
(Књига прва)
215, 220, 237, 261, 274, 276–277,
281–282, 305, 317, 324–325, 329,
387, 394
(Књига друга)
80, 86, 111, 125, 137, 140, 145,
151, 175, 202, 272, 280, 288, 320,
333, 338–339, 346, 359, **362**, 464,
470, 485, 545, 569, 624, 639, 642,
656, 657
(Књига трећа)
32, 48, 51, 53, 58, 60–62, 67, 76, 79,
89, 93–94, 143, 154, 171–172, 281,
284, 289–290, 306, 323, 361, 551,
553, 556
(Књига четврта)
68, 84, 87–88, 108, 110, 176, 184,
219, 268, 305, 340, 349, 367, 401,
406, 509
- Драгић-Мартинчевић-Стипановић
Љубица
(Књига четврта)
103, **109**, 110, 187, 190, 256, 288
- Драгишић М.
(Књига четврта)
258, 263
- Драговић Радован
(Књига трећа)
22
- Драгомировић Крста
(Књига трећа)
158
- Драгутиновић Бранко
(Књига трећа)
167–168, 181, 188, 195, 217–220,
222, 224–225, 248–249, 368, 370,
378–380, 388, 390, 391, 399, 402,
405, 410–411, 415, 418–419, 457,
467, 494, 497, 501–502, 508–509,
- 574, 576, 582
(Књига четврта)
265, **464**
- Драгутиновић Владета
(Књига друга)
472, 476–477, 485, 498
(Књига трећа)
26, 87, 156, 193, 256, 258, 280,
306–308, 321, 334, 475, 484, 490,
502, 504, 516, 533, 535
(Књига четврта)
16, 18, 50, 201, 294, 488
- Драгутиновић-Кон Лавослав (Леон)
(Књига трећа)
19, 66–**67**, 74, 87, 418
(Књига четврта)
405
- Драгутиновић К. Милутин
(Књига друга)
60, 85, 106, 122, **410**, 442, 501
- Драинац Раде
(Књига трећа)
326
(Књига четврта)
85
- Драусал-Рудолфовна Софија
(Књига трећа)
194, 368, **371**, 374, 397, 401
(Књига четврта)
208
- Драшковић Јагош
(Књига четврта)
372
- Драшковић Јанко, гроф
(Књига прва)
111, 118
- Дрегел Габор
(Књига четврта)
177
- Дреновац А.
(Књига четврта)
395
- Држић Марин
(Књига прва)
64, 197
(Књига друга)
402, 519, 571, 584
(Књига трећа)
334, 349, 364, 415, 441, 480, 544,
568
(Књига четврта)
26–28, 33, 37, 41, 46, 91, 93, 117,
131, 142, 232, 276, 287, 290, 299,
327, 335, 405, 410–411
- Дриго Р.
(Књига трећа)
500, 527
- Дријак-Деак Власта
(Књига четврта)
126, **139**, 288
- Дријак Јосип
(Књига четврта)
139
- Дрнић Божидар
(Књига трећа)
260, 475, 535, **545**–547
(Књига четврта)
256, 396, 484
- Дрост В.
(Књига прва)
291
(Књига друга)
284, 320, 322, 562
(Књига четврта)
177
- Дубајић Дејан
(Књига четврта)
244, 247–**249**, 250, 376

- Дубајић Д. Маргита
(Књига четврта)
247–250, 376
- Дугалић-Недељковић Десанка – Деса
(Књига друга)
84
(Књига трећа)
193–194, 254, 255, 256–257, 261,
280, 296, 307, 312, **320–323**,
338–339, 345, 435, 509, 535, 563,
565, 569
(Књига четврта)
16, 34, 44, 49, 135, 313, 438, 479
- Дугалић-Петровић Лепосава – Лепа
(Књига трећа)
262, **345**, 535
(Књига четврта)
16, 49
- Дудић Драгојло
(Књига четврта)
381
- Дуза Ђока
(Књига прва)
76
- Дузев Елеонора
(Књига прва)
283
(Књига друга)
114, 286, 289, 301, 599
(Књига четврта)
446
- Душин Дубравко
(Књига трећа)
275
- Дукић Димитрије – Папа
(Књига прва)
333, 360
(Књига друга)
54, 61, 198
- Дукић Јелена – Лена
(Књига трећа)
98
- Дукић Трифун
(Књига трећа)
157
- Дунђерски Гедеон
(Књига друга)
550
- Дунђерски Лазар
(Књига друга)
231–232, 241
- Дуњић Радослав
(Књига четврта)
364
- Дупска-Адамовић Божена
(Књига трећа)
223, 378
(Књига четврта)
179, 247
- Дупска Карла
(Књига четврта)
179, **209**
- Дуцман
(Књига прва)
360
- Дучић Јован
(Књига друга)
447
(Књига трећа)
145–147, 156
- Душан, цар
(Књига прва)
26, 29–30
- Душановић Бисерка
(Књига друга)
297
- Душановић Загорка
(Књига друга)
297
- (Књига четврта)
187, **220**, 236
- Душановић Илинка
(Књига друга)
297
(Књига четврта)
19, 199, 268–**269**, 422
- Душановић Јевта
(Књига друга)
223–224, 258, **296**, 345, 350,
493, 565, 645
(Књига трећа)
34, 42, 54, **130**, 347
(Књига четврта)
222
- Душановић Љубица
(Књига друга)
224, 258, **297**
(Књига трећа)
347
(Књига четврта)
222
- Душановић Милорад
(Књига друга)
297
(Књига трећа)
130, 207, 256, 261–262, **347–348**,
535
(Књига четврта)
16, 172, 187, 220, 222, 236, 500
- Душановић Станоје
(Књига друга)
297
(Књига трећа)
130
(Књига четврта)
32, 139, 142, 187, 190, 192, 198,
199, 218, **221–222**, 268, 288, 361,
422
- Ђ**
- Ђакоза Ђузепе
(Књига друга)
120, 149, 254, 443, 448, 507, 611
(Књига трећа)
86, 172, 175, 318
(Књига четврта)
314
- Ђакомети Паоло
(Књига прва)
332
(Књига друга)
47, 51, 71, 104, 135, 147, 149, 154,
171, 333, 421, 481, 625
(Књига трећа)
120, 144, 155
(Књига четврта)
59, 151, 406
- Ђачић Азалеа
(Књига четврта)
115
- Ђачић Јоланда
(Књига четврта)
103, **114**, 126, 358
- Ђема Васа
(Књига друга)
335, **341**
- Ђермановић Божићдар
(Књига друга)
627
- Ђермановић Љубица
(Књига друга)
151, 627, **642**
(Књига трећа)
104
- Ђикић Осман
(Књига трећа)
123
- Ђикић Хатица
(Књига трећа)
123
- Ђиљи Бењамин
(Књига трећа)
391, 398, 585, 589
- Ђимић Михаило
(Књига трећа)
101
- Ђокић Л. Душан
(Књига прва)
187
(Књига друга)
30–32, 52, **409**, 416, 422, 426–427,
450–451, 609–610
(Књига трећа)
150
- Ђоковић-Радић Дивна
(Књига друга)
587
(Књига трећа)
497, 5216, 556, 586, **587–589**
(Књига четврта)
16–17, 500–501
- Ђоковић Милан
(Књига трећа)
167, 283, 289, 323, 331, 334, 337,
341, 424, 429, 432, 436, 441, 454,
472–474, 479, 483, 486–487, 489,
505, 513, 542, 551, 553, 568, 573
(Књига четврта)
38, 46, 113–114, 119–120, 123, 125,
131, 133–135, 139–140, 228, 259,
276–277, 281, 292, 300, 316, 327,
330, 333, 337, 340, 342–343, 348,
350, 361–362, 374–375, 379, 387,
390, 392, 425, 427, 436, 460, 469,
471, 477, 482, **496–498**, 500–501,
510, 512, 514–518, 522
- Ђордано Умберто
(Књига трећа)
221, 371, 377, 406, 410, 440, 493,
509, 575, 589
(Књига четврта)
465
- Ђорђевић Александар – Аца
(Књига четврта)
307, **423**, 425
- Ђорђевић-Перић Бранка
(Књига четврта)
17, **18**
- Ђорђевић Ангелина – Гина
(Књига трећа)
101–**102**, 119, 121
- Ђорђевић Бранко, глумач
(Књига друга)
34
- Ђорђевић Бранко – Дрда
(Књига четврта)
24, 126, **132–133**, 183, 185, 268,
306–307, 353, 363, 365–367, 370,
400
- Ђорђевић Васа
(Књига прва)
124, 132
- Ђорђевић др Владан
(Књига прва)
211, 214–216, 218, 281, 305, 312,
324–325
(Књига друга)
17, 23, 30–31, 74, 80, 201, 248, 359,
368, 375, 401–402, 417, 419
(Књига трећа)
228
- Ђорђевић Владимир
(Књига трећа)
101, 123–**124**
- Ђорђевић Војин
(Књига друга)
96

- (Књига четврта)
244
- Ђорђевић Десанка
(Књига друга)
147, 472–473, 476, 490, **495**–496,
519, 530
(Књига трећа)
104
(Књига четврта)
87, 304
- Ђорђевић Драга, проф.
(Књига четврта)
399
- Ђорђевић Драгољуб
(Књига трећа)
134
- Ђорђевић Душан
(Књига трећа)
586, **589**
(Књига четврта)
17, 465
- Ђорђевић Ђорђе
(Књига трећа)
584
- Ђорђевић Зора
(Књига трећа)
121
- Ђорђевић Јевта
(Књига прва)
324
- Ђорђевић Јелица
(Књига четврта)
358
- Ђорђевић Јован
(Књига прва)
140, 146, 161–162, 191, 211, 228,
230–231, 233, 238–**242**, 243–248,
250–263, 265, 274–275, 280, 284,
293, 295–297, 299–301, 303–304,
306, 308, 316, 318, 320–321,
323–326, 340–343, 345, 348,
350–353, 357, 359–361, 363–**365**,
367–381, 384–388, 390–394
(Књига друга)
30–31, 68, 83, 164, 166, 192, 196,
213, 218–222, 229, 233–234,
242–244, 248, 255, 273, 301,
302–304, 311, 340, 359, 364, **368**,
384, 388–389, 416–418, 431, 455,
461, 543–544
(Књига трећа)
11, 20, 51, 68
(Књига четврта)
181
- Ђорђевић Катарина – Каја
(Књига четврта)
192, 196, 307, 316, **323**–324, 336,
323, 403, 407
- Ђорђевић Коста – Карагалија
(Књига прва)
360, 381
(Књига друга)
54, 61
- Ђорђевић Лепосава
(Књига четврта)
24, 126, 132–**133**, 183, 185, 268,
307, 364, 366–367, 370
- Ђорђевић Манојло – Призренац
(Књига друга)
160, 177, 196, 287, 317, 342, 349,
359, 376
(Књига трећа)
52, 99, 143
- Ђорђевић Марија – Мара
(Књига трећа)
152
- Ђорђевић Малагурска Мара,
види: Малагурска Мара
- Ђорђевић Р. Милан
(Књига друга)
152
- Ђорђевић Милена
(Књига четврта)
199, 289, 373
- Ђорђевић-Гошић Милица,
види: Гошић Милица
- Ђорђевић П. Пера
(Књига друга)
31–32
- Ђорђевић Милорад
(Књига четврта)
334
- Ђорђевић-Марковић Оливера,
види: Марковић Оливера
- Ђорђевић Светолик
(Књига друга)
319, 345, 629, 633
(Књига трећа)
50, 80, 82, 129
- Ђорђевић Слободан
(Књига четврта)
390
- Ђорђевић-Пелеш Софија
(Књига прва)
360
- Ђорђевић-Милковић Софија – Цоца
(Књига друга)
35, 49, 54, 62–64, 97, 117, 138,
152–154, 158, 192, 452, 470–472,
475, 477, 481, 483, 488, 498,
523–524, 540, 582, 602, 608
(Књига трећа)
117, 279
- Ђорђевић др Тихомир
(Књига прва)
37, 71, 73, 88, 90–91, 94, 96, 169
- Ђорић В. Никола
(Књига друга)
45, 86–87, 113, 137, 139, 150, 169,
172, 196, 358–360, **372**, 402, 417,
421, 431, 467, 560
- Ђукић Душан
(Књига трећа)
16
- Ђукић Радивоје Лола
(Књига трећа)
432
(Књига четврта)
293
- Ђукић Трифун
(Књига трећа)
158
- Ђукнић Илија
(Књига четврта)
372, 386, 390
- Ђулал Павле
(Књига друга)
424
- Ђулинац Павле
(Књига прва)
61
- Ђулић Милица
(Књига четврта)
301
- Ђунђенац-Гавела Злата
(Књига трећа)
219, 222, 379, **394**–395, 466, 536
(Књига четврта)
17, 453
- Ђуранец Марио
(Књига четврта)
278
- Ђурашевић В.
(Књига четврта)
400
- Ђурђевић Ђорђе
(Књига трећа)
344
- Ђурђевић Иван
(Књига четврта)
289, 332, 381
- Ђурђевић С. Јелена
(Књига друга)
– Јелка
(Књига друга)
34, 62, 65, 137, **159**, 189, 223, 473,
475, 490
- Ђурђевић Светислав
(Књига друга)
26, 62, **137**, 159, 223–224
- Ђурић Алекса
(Књига прва)
132
- Ђурић Драгослав
(Књига четврта)
390
- Ђурић Душан
(Књига трећа)
130
- Ђурић Загорка
(Књига четврта)
268
- Ђурић Никола
(Књига трећа)
365, 440, 472, 528, 531
(Књига четврта)
191, 246, 471, 478, **495**
- Ђурић Реља
(Књига четврта)
16, 67, **94**–95, 102, 196, 268, 289,
377, 403
- Ђурић-Клајн Стана
(Књига трећа)
186, 387, 396, 402, 435, 583–584
(Књига четврта)
15, 465
- Ђуричко-Јеремић Томанија – Тонка
(Књига четврта)
19, 289, 392–**393**, 424
- Ђуришић-Милојевић Александра,
види: Милојевић-Ђуришић
Александра
- Ђуришић-Добриновић Зорка,
види: Добриновић-Ђуришић Зорка
- Ђуркић Светислав
(Књига трећа)
87, **91**
(Књига четврта)
398
- Ђурковић Никола
(Књига прва)
129, 144–**146**, 147–158, 161,
165–168, 170, 172, 174, 186–187,
192–194, 198, 201, 215, 236–237,
261, 263, 274, 279, 282, 308, 312,
324–325, 347, 370, 372
(Књига друга)
62, 113, 272, 333, 357, 362, 376,
429, 431
(Књига трећа)
48, 79, 93, 123
(Књига четврта)
143, 361, 392
- Е**
- Еберт Карл
(Књига прва)
113, 140, 215
- Егреш Габор
(Књига прва)
166
(Књига друга)
67, 418

- Едуард Ремењи
(Књига прва)
324
- Екар Жан
(Књига друга)
131, 349, 453, 503, 540
(Књига трећа)
213
(Књига четврта)
179, 217, 318
- Екартсхаузен Карл
(Књига прва)
82, 85, 98, 130, 187–188, 225
- Елц Александар
(Књига прва)
321
Енгел Александар.
(Књига трећа)
213
- Емануел Фридрих
(Књига четврта)
382
- Енгел Јохан Јакоб
(Књига прва)
54–55
- Енгл Јован
(Књига прва)
139
- Енекен Коли Морис
(Књига друга)
339, 481
(Књига четврта)
137, 367
- Енери Адолф д'
(Књига прва)
277, 286, 290, 297, 373, 375, 379,
389
(Књига друга)
71, 77, 79, 81, 87–88, 93, 96–98,
100, 102, 110, 112, 119, 135–136,
139, 144–146, 149–150, 154,
156–158, 169, 172, 181, 184, 191,
193, 196, 199, 249, 253, 262, 264,
266, 271, 296, 298–299, 301, 306,
317, 333, 341, 343, 345, 352, 419,
427, 441, 448, 464, 470–471, 483,
535, 555, 585, 622, 625, 629, 636,
642–643, 656, 658
(Књига трећа)
13, 26, 54–55, 62, 64, 67, 70, 73, 75,
79, 85–86, 88, 93, 104, 121, 125,
143–144, 157, 186, 199, 281, 322,
354, 479, 517, 549
(Књига четврта)
30, 59–60, 77, 82, 86, 109, 134,
161, 177, 196, 207, 214, 219, 231,
246, 305, 308, 312, 321–322, 357,
361, 368, 392, 422, 428, 509
- Ерве Флоримон
(Књига друга)
112, 120, 143, 193, 298, 334, 346,
355, 483, 517, 520, 559, 569, 645,
656
(Књига трећа)
388
(Књига трећа)
213, 388
(Књига четврта)
178, 206, 276, 333, 392
- Ервије Пол
(Књига друга)
175, 448, 453, 561, 610
(Књига трећа)
175
- Ервин Синџон
(Књига трећа)
488, 531, 561
- Ервин Т. Ст.
(Књига трећа)
474
- Ерић-Апостоловић Капиталина
(Књига прва)
17
(Књига четврта)
16, 29–30, 39–40, 50
- Еркл Ференц
(Књига друга)
88, 120, 133, 193, 306
(Књига четврта)
263
- Еркман Емил
(Књига прва)
270, 281, 373
(Књига друга)
24, 47, 71, 113, 253, 262, 270, 282,
284, 286, 290, 420, 425, 625, 628
(Књига трећа)
144
- Ерман Иво
(Књига четврта)
39
- Ертл Рудолф
(Књига трећа)
179, 181, 194, 367, 379, 382–383,
461, 497, 501, 536
- Ерцеговић Мила
(Књига четврта)
24, 100, 103, 107–108, 126, 288,
332
- Есхил
(Књига четврта)
35, 259
- Еурипид
(Књига прва)
57
(Књига друга)
140, 453, 467, 478, 540
(Књига трећа)
69, 199, 210, 311, 340–341, 348,
441, 547
- Ефтимју Виктор
(Књига трећа)
320, 480, 528
(Књига четврта)
122, 126, 139, 335
- Ечегерај Хосе
(Књига друга)
47, 51, 108, 116–117, 125, 169,
173, 184, 253, 269, 300, 343, 426,
489, 551, 572, 639
(Књига трећа)
65, 120, 129, 144
(Књига четврта)
177
- Ешкенази Стефан
(Књига трећа)
224
- Ж**
- Жабарац Драгутин
(Књига друга)
294, 472, 476, 485–485
(Књига трећа)
134
- Жабарац Никола
(Књига трећа)
93
- Жагровић И.
(Књига прва)
324, 326
- Жалица Миодраг
(Књига четврта)
130
- Жалудова Марија
(Књига трећа)
222, 375–376
- Жанова-Васиљевић Даница,
види: Васиљевић-Жанова Даница
- Жедрински Владимир
(Књига прва)
192
(Књига трећа)
196–197, 204, 217, 255, 262, 423,
425, 427–431, 436, 438, 467–468,
484, 488, 504, 509, 525–526, 530
(Књига четврта)
18, 28, 49, 286, 477–478, 494, 499
- Жене Рудолф
(Књига друга)
418
- Жем
(Књига друга)
97
- Жемије
(Књига трећа)
307–308
- Жеравчић Мића
(Књига четврта)
382
- Жералди Пол
(Књига трећа)
199, 203, 248, 283, 308, 320–321,
463, 475, 480
(Књига четврта)
90, 189, 193
- Жери Алфред
(Књига трећа)
347, 355, 432, 480, 504–505, 522,
550, 554
(Књига четврта)
287, 337, 350, 378, 510
- Жефаровић Христифор
(Књига прва)
50
- Живадиновић Јелена
(Књига четврта)
53
- Живаљевић Данило
(Књига друга)
17, 402, 422–423, 426, 600
- Живаљевић Димитрије (Semper idem.)
(Књига трећа)
230, 253, 262, 453, 454, 462, 510–511
(Књига четврта)
52, 434, 449, 454, 467, 484, 486,
488, 512
- Живанић С. Александар
(Књига друга)
331
(Књига четврта)
303
- Живановић Босилка
(Књига друга)
266
- Живановић Даница
(Књига трећа)
199, 223–224
(Књига четврта)
17, 430
- Живановић Драги
(Књига четврта)
384
- Живановић Јеремија
(Књига друга)
458
- Живановић Коста
(Књига прва)
161
- Живановић Миливоје
(Књига прва)
11
(Књига друга)
295, 575
(Књига трећа)
457, 489, 535, 538–543
(Књига четврта)
16, 99–104, 172, 187, 201, 240, 247,
444, 452

- Живановић С. Станка
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
154, **162**, 306, 419–420, 422–423,
427, 429
- Живановић Стојан
(Књига трећа)
19, 109, 114, 123, 131
(Књига четврта)
47, 153, 156, **160**, 162, 306, 359,
403, 406, 408, 411, 419–420,
422–423, 427, 429
- Живановић Тома
(Књига прва)
132
- Живић Јован
(Књига прва)
233
- Живић Коста
(Књига прва)
233
- Живковић Александар
(Књига прва)
148, 152
- Живковић Васа
(Књига прва)
145, 147, 150, 154, 308
(Књига друга)
215
- Живковић Воја
(Књига четврта)
364
- Живковић Драгутин
(Књига четврта)
333
- Живковић Ђорђе
(Књига четврта)
310, **403**, 415, 419
- Живковић Милан
(Књига четврта)
126, **137**, 138, 268, 306, 364, 366,
370, 400, 403, 416
- Живковић Миленко
(Књига трећа)
373, 384, 399, 407, 496, 579, 590
(Књига четврта)
50–51, 53, 430–431, **465**
- Живковић Мита
(Књига друга)
46, 422, 425
- Живковић Никола – Мирабо
(Књига прва)
360
- Живковић Петар – Ћата
(Књига трећа)
66, **68**, 80, 82, 87
- Живојиновић Велимир – Масука
(Књига трећа)
158, 180, 191, 195, 196, 197–200,
205, 210, 229–232, **245**, 247, 251,
269, 286, 327–328, 339, 386, 454,
456, 477, 484, 486, 502
(Књига четврта)
18, 48, 57, 97, 100, 103, 118–122,
125–129, 132, 136, 144, 437–**438**,
445, **485**
- Живојиновић Јован
(Књига прва)
200
(Књига друга)
252
- Живојиновић Мојсило
(Књига прва)
151, 161, 163, 171, 186, 199, 215,
224, 237
- Живојиновић Света
(Књига четврта)
377
- Животић Душан
(Књига друга)
107, 337, 373, 631, 633, 640,
644–646
(Књига трећа)
22, 60, 96, 99, 103–104, 108–109,
114, 115, 117, 125, 131, 134, 154,
313, 365–367, 545, 552, 555
(Књига четврта)
21–24, 30–32, 88, 90, 92, 130, 132,
137, 143, 156, 158, 160, 162,
164–167, 214, 219, 224–225,
230–232, 291, 293–294, 298,
307–309, 319, 323–324, 326–328,
331, 340, 342–344, 346–348, 350,
353, 355, 359–362, 372–373, 379,
392–393, 399–400, 402–403,
413–414, 416–417, 420, 423–425,
428
- Животић Д. Олга
(Књига четврта)
19, 142, 289, 391, **403–404**, 407
- Жигон Стево
(Књига трећа)
327
- Жидик Ана
(Књига друга)
28, 313, 542
- Жидиси Луј
(Књига друга)
173
(Књига четврта)
306, 324
- Жикић Јоца
(Књига четврта)
73
- Жикић Јевта
(Књига друга)
223–224, 335, **336**, 337, 345
(Књига трећа)
15, 20–21, 49, 61, 73, 82, 101, 113,
128
- Жикић-Гинић Катица
(Књига друга)
223–224, 335, **337**, 530, 627
(Књига трећа)
20–21, 49, 73, 101, 126, 134
(Књига четврта)
304
- Жил Филип
(Књига друга)
193, 196
- Жилбер Жан
(Књига четврта)
380
- Жине Карл
(Књига друга)
78
- Жињу Рене
(Књига трећа)
202, 248, 463
- Жирарден Емилија
(Књига друга)
73, 174
(Књига трећа)
143
- Жирарден
(Књига трећа)
29, 104
(Књига четврта)
239
- Жироду Жан
(Књига трећа)
519
(Књига четврта)
423
- Жувел Луј
(Књига трећа)
431
- Жујовић Живојин
(Књига прва)
209
- Жујовић Јован
(Књига друга)
458
- Жуковски Анатолије
(Књига трећа)
224, 498–500
(Књига четврта)
17, 500
- Жупанчић Отон
(Књига трећа)
200
- Жупанска Даница
(Књига трећа)
128
(Књига четврта)
402, 403–**404**
- З**
- Загорица Александар
(Књига прва)
98
- Загородњук Владимир Павлович
(Књига трећа)
196–197, 255, 425, **430**, 431, 438,
467
(Књига четврта)
265, 484
- Зађина Војислав
(Књига трећа)
205
- Зајц пл. Иван
(Књига прва)
328
(Књига друга)
45, 73, 251, 307
(Књига трећа)
205, 414, 479, 495, 526, 532
(Књига четврта)
206, 209, 240, 519
- Залевски
(Књига трећа)
585
- Замрзал Рудолф
(Књига трећа)
140
- Замфировић Надежда – Нада
(Књига четврта)
24, 67, 103, **111**, 126
- Запољска Габријела
(Књига друга)
144, 453, 465, 506, 539, 625, 635,
641
(Књига трећа)
172, 213, 231, 246, 265, 276, 293,
309, 344, 346
(Књига четврта)
37, 60, 62, 91, 116, 120, 131–132,
135, 137, 167, 216, 262, 309, 312,
318, 322–323, 335, 359, 367, 419
- Зеглерова
(Књига прва)
331
- Зельковић-Павловић Мара
(Књига четврта)
299
- Зибин Хиполит
(Књига трећа)
224
- Зикова – Б. Димитријевић Зденка
(Књига трећа)
493, 497, 536, **578–579**
(Књига четврта)
17
- Зилахи Лајош
(Књига трећа)
436, 505, 515

- (Књига четврта)
40, 97, 196, 335
- Зиновјев Лав (Леон)
(Књига трећа)
194, 369, **374**
- Зичи Геза
(Књига прва)
76
- Златковић Александар
(Књига друга)
456, 473, 476, 498, 655
(Књига трећа)
154, 176, 193, 213, 243, 253, 254,
256, 258, 260–261, **295**–297, 299,
313, 446, 488, 535, 557
(Књига четврта)
16, 319, 480
- Златковић Зорка – Зора
(Књига друга)
472–473, 476–477, 655
(Књига трећа)
176, 193, 254, 256–257, 261,
299–300, 320, 535
(Књига четврта)
16, 44
- Златковић Теодора
(Књига трећа)
152
- Златоуст Јован
(Књига прва)
25
- Злокић Танасије
(Књига трећа)
158
- Злоковић Антон
(Књига трећа)
134
- Злоковић Мила
(Књига четврта)
419–**420**
- Змајовић Андрија
(Књига прва)
260
- Зола Емил
(Књига друга)
591
(Књига трећа)
491
- Зонентал
(Књига прва)
268
(Књига трећа)
266
- Зорак Јован
(Књига трећа)
179
- Зорић-Милићевић Вукосава, види:
Милићевић-Зорић Вукосава
- Зорић С. Душан – Драгош
(Књига трећа)
149
- Зорић Никола
(Књига прва)
234, 238, 240, 264, **276**, 302, 322,
348
(Књига друга)
222
- Зорић Љубица
(Књига прва)
277
(Књига друга)
282
- Зоричић Антоније
(Књига прва)
323, 326
- Зорко Борис
(Књига трећа)
222, 419–420
- Зотовић Драга
(Књига четврта)
401
- Зотовић Милош
(Књига четврта)
400
- Зрнић Т. Светозар
(Књига трећа)
150
- Зубан Л. Глиша
(Књига прва)
140
- Зубан Лаза
(Књига прва)
87, 139
- Зубић Станко
(Књига четврта)
444
- Зурина Евгенија
(Књига трећа)
222
- И**
- Ибзен Хенрих
(Књига прва)
370, 378, 395–396
(Књига друга)
47, 104, 116, 119, 125, 131, 147,
149, 163, 171, 199, 247, 253, 288,
290, 296, 333, 337, 341, 348,
421–423, 443, 448–449, 453, 467,
470, 478–479, 481, 488, 502–503,
537, 539–540, 543, 546, 551, 554,
567–568, 573, 578, 611, 618, 621,
625, 639, 641
(Књига трећа)
92, 107, 145, 155, 171–175, 177,
204, 210, 231, 235, 240–241, 246,
253, 278–281, 283, 286, 298, 302,
309, 314, 317, 319, 331, 348, 358,
362, 364–365, 430, 455, 478,
513–514, 531, 543–544, 550, 559,
565, 566, 568, 587
(Књига четврта)
31, 41, 67, 71, 74, 78, 94, 98, 101,
105, 110, 112, 115, 117, 119–120,
124, 127, 151, 155, 179, 181, 189,
193, 202, 224, 245, 258–260, 262,
268, 277, 285, 287–288, 295, 323,
361, 367, 379, 390, 404, 438, 458,
506, 509, 517, 526
- Ибровац др Миодраг
(Књига друга)
598, **608**, 610
(Књига четврта)
441
- Ивакић Јозо
(Књига трећа)
69, 111, 276, 278, 355, 506
- Иванић Савета
(Књига трећа)
80
- Иванишевић Вукосава
(Књига трећа)
146
- Иванишевић Р. Ристо
(Књига трећа)
141
- Иванов Всеволод
(Књига четврта)
286
- Ивановић Благоје
(Књига трећа)
103
- Ивановић Васа
(Књига друга)
258, 565–566
(Књига трећа)
123
- (Књига четврта)
172, 196, 199, **213**, 236, 289, 373
- Ивановић Вукашин
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
401
- Ивановић Драг.
(Књига четврта)
392
- Ивановић Љубомир
(Књига трећа)
433, 437
- Ивановић Миливоје
(Књига четврта)
17
- Ивановски Иван
(Књига четврта)
146
- Ивануша Вилко
(Књига трећа)
358
- Ивачковић Прокопије
(Књига друга)
268
- Иваштанин Симеон – Сима
(Књига трећа)
74, **76**
- Ивекић Јоза
(Књига друга)
344
(Књига четврта)
61, 263
- Ивић Крста
(Књига трећа)
407, 493, 497, 536
(Књига четврта)
17
- Ивковић Коста
(Књига друга)
330
- Игњатовић Јаков
(Књига прва)
225
(Књига друга)
18, 215, 240, 243
(Књига трећа)
272, 289, 297, 304, 334, 345, 350,
353, 361, 432, 468, 509, 558, 562,
566, 573
(Књига четврта)
17, 33, 43, 96, 108, 133, 142, 287,
296, 369, 419, 427, 468–469, 479
- Игњатовић Катарина – Каја
(Књига четврта)
24, 392–**393**, 407, 424
- Игњатовић Љубица – Буба
(Књига четврта)
53
- Игњатович Мојсеј
(Књига прва)
76–77, 88, 130
- Иго Виктор
(Књига прва)
113, 117–118, 121, 132, 136–137,
139–140, 143, 161, 170, 174, 181,
195–196, 275, 278, 288, 290–292,
294, 317, 323–324, 326, 332, 370,
372, 374, 378, 389, 393
(Књига друга)
24, 46, 79, 86, 93, 102, 104, 117,
124, 135, 140, 156, 159–160, 167,
169, 172, 177, 196, 249, 268–269,
291, 296, 353, 386, 418–419, 424,
448, 478, 538, 544, 610, 625,
628–629, 636, 639, 642, 656
(Књига трећа)
54, 68, 72, 74, 78–79, 85, 90, 101,
120, 122, 125, 144, 203, 213, 241,
270, 278, 284, 286, 302, 337, 438,

- 440, 473, 491, 503, 505, 550–551, 556, 572
(Књига четврта)
78, 85, 97, 108–109, 112, 115,
119–120, 124, 127, 136, 157,
189–190, 214, 219, 236, 246, 258,
316, 348, 350, 406, 417, 522
- Илић Александар
(Књига трећа)
175, 198, 214, 272, 289, 297, 304,
323, 334, 345, 350, 353, 361, 432,
468, 509, 558, 562, 566, 573
(Књига четврта)
17, 33, 43, 96–97, 108, 133, 258,
287, 206, 419, 427, 468, **479**
- Илић Војислав
(Књига друга)
18, 114, 118, 359, **378**, 440, 450,
517, 520, 551
(Књига трећа)
172, 186, 315
(Књига четврта)
176, 384
- Илић Војислав, диригент
(Књига четврта)
19
- Илић-Маринковић-Колацио Вукосава
(Књига трећа)
493, 536, **582**
(Књига четврта)
17
- Илић Даница
(Књига трећа)
589–590
- Илић Драгица – Драга
(Књига друга)
654
(Књига четврта)
24, 63, 67, **91**, 102, 126, 429
- Илић Драгослав
(Књига трећа)
449–450, 452–454, 456–458,
461–465, 469
(Књига четврта)
49, 267, 118, 447–448, 513–514
- Илић Ј. Драгутин
(Књига прва)
273, 284
(Књига друга)
17, 22, 24, 40, 45–46, 57, 59, 85, 87,
92–93, 97, 103–104, 108, 163, 169,
171, 173, 177, 179, 183–184, 192,
196, 252, 282, 284, 290, 294, 296,
309, 333, 340, 342–343, 349–350,
354, 358–360, **374**, 376, 384, 405,
431, 440, 443, 447, 450, 453, 458,
467, 500, 519, 537, 539, 542, 567,
572, 583, 594
(Књига трећа)
18, 40, 65–66, 72, 81, 143–144,
147, 495
(Књига четврта)
97, 120, 139, 265, 276, 331, 371
- Илић Драгутин – Јеја
(Књига трећа)
304, 417, 472, 509
(Књига четврта)
337, **496**
- Илић Жарко
(Књига друга)
406
(Књига четврта)
299
- Илић Јелена
(Књига четврта)
411
- Илић Коста
(Књига друга)
35, 49, 62, 223, 336, 475, 531,
626–627
(Књига трећа)
28, 73, 82–83, 93–94, 101, 103,
119, 127, 152, 154
(Књига четврта)
63, 76–**78**, 79, 153
- Илић Лазар
(Књига прва)
262, 324
- Илић Љубица
(Књига четврта)
411
- Илић-Оливијери Мери
(Књига друга)
587
(Књига четврта)
102, **107**, 179, 247
- Илић Негослав
(Књига трећа)
23
- Илић Новица
(Књига четврта)
306–307, 420
- Илић Олга
(Књига друга)
35, 49, 62–63, 147, 192, 336, 471,
475, 480, 498, 531, 587, 626–627,
633, 654, 658
(Књига трећа)
21, 28, 41, 73, 82, 93, 98, 101, 103,
110, 119–120, 127, 137, 326–327,
545
(Књига четврта)
36, 63–64, 76, **77**–78, 144,
192–193, 268, 294, 313, 349, 356,
377, 413, 415
- Илић Петар
(Књига прва)
134
(Књига трећа)
23
- Илић Петар, глумач
(Књига трећа)
63
- Илић-Миливојевић Радмила, види:
Миливојевић-Илић Радмила
- Илић др Радослав
(Књига четврта)
195, 198, 200
- Илић Сава
(Књига трећа)
21
- Илић Сима
(Књига четврта)
67, **86**–87, 400
- Илић-Животић Славка
(Књига четврта)
24, 407, **411**
- Илић Тодор – Тоша – “Кицош”
(Књига друга)
223–224, **293**
(Књига трећа)
60
(Књига четврта)
363
- Иличић Вукашин
(Књига прва)
221
(Књига трећа)
52, 54, **57**–58, 132
- Иличић Љубиша
(Књига прва)
221
(Књига друга)
445, 471–473, 476, 490–491, 525,
564–565, **569**–570
(Књига трећа)
51–52, 54, 56, 222
(Књига четврта)
20, 289, 391
- Иличић-Биберовић Милица – Сеша
(Књига прва)
212–215, 219–**222**, 279, 311, 316,
327
(Књига друга)
79, 100, 129
(Књига трећа)
42, 46, 51, 52, 54, 56, **58**, 71, 110,
122, 128
- Иличић Ф. Немања
(Књига прва)
221
(Књига друга)
471–472, 477, 485–**486**
(Књига трећа)
52, 54, 56
- Иличић Теодора
(Књига прва)
219, **221**–222
(Књига друга)
79
(Књига трећа)
46, 56
- Иличић Ж. Фотије
(Књига прва)
219, 221–222, 267, 279, 311
(Књига друга)
93, 98, 109, 112, 137, 142, 151,
157, 222–223, 272, 283, 285, 294,
296, 298–299, 301, 316, 318, 325,
331, 341, 343, 345–348, 350, 352,
486, 569, 572, 589, 618, 628–629,
632–633, 637–638
(Књига трећа)
13, 33–36, 42, 46, 50, **51**–57, 61,
64–65, 68, 69–70, 74–77, 82, 84,
89–90, 93, 95–96, 98–99, 104,
108–113, 124, 130, 139, 264, 271,
282, 286, 295, 318
(Књига четврта)
76, 80, 160, 213–215, 307, 407, 413
- Илкић Душан
(Књига трећа)
112, **114**, 120
(Књига четврта)
403
- Илкић Милан
(Књига друга)
224, 258
- Иљоски Васил
(Књига четврта)
93, 146
- Инкиостри Драгутин
(Књига друга)
509–510, 513
- Инџ Вилијам
(Књига четврта)
95
- Иполитов-Иванов А. А.
(Књига трећа)
500, 527
- Исаиловић Димитрије
(Књига прва)
92–**93**, 104, 205–206
- Исаиловић Јоан Јован
(Књига прва)
96, **104**, 169, 225
(Књига друга)
181
- Исаиловић Михаило
(Књига прва)
192
(Књига друга)
28, 539, 585, 608
(Књига трећа)
177, 195, 197, 201, 208, 215, 227,
228–**234**, 236–239, 241, 244, 251,
255–256, 259, 263, 324, 327, 335,
339, 430, 456, 484, 501–502, 507,
516, 517, 525, 533, 567
(Књига четврта)

- 48, 52–53, 66, 201, 348, 445–447, 477
- Исајев Никола
(Књига трећа)
196
- Исајловић Танасије – Таса
(Књига друга)
184
- Исаковић Константин
(Књига прва)
140, 151, 224
- Исаковић Славољуб
(Књига прва)
264
- Исаковић Ј. Тома
(Књига прва)
107, 110, 112–**117**, 118–120,
133–134, 136–137, 140, 180
- Исаченко Клаудија
(Књига трећа)
167–168, 187, 196, 345–346
(Књига четврта)
20, 48
- Исмаило, Персијанац
(Књига прва)
324
- Ифланд Аугуст Вилхелм
(Књига прва)
187–188, 196, 312, 324–325, 370,
372, 393, 395
(Књига друга)
384, 419
- Иштоковић Марија
(Књига трећа)
63
- J**
- Јаворски Никола
(Књига трећа)
199, 224
- Јагић Ватрослав
(Књига прва)
29
(Књига друга)
607
- Јакоби В.
(Књига трећа)
360, 432
- Јаковљевић Милица (Мир-Јам)
(Књига трећа)
212, 246, 528, 540
(Књига четврта)
96, 367, 419, **453**–454, 469, 471,
490, 522
- Јаковљевић Стеван
(Књига трећа)
425, 479, 504–505, 517, 543
(Књига четврта)
35, 113, 120, 131–132, 143, 226,
233, 276–277, 287, 335, 346, 379,
390, 469, 471, 486, 516–517, 522
- Јакшић Владимир
(Књига прва)
140
- Јакшић Ђура
(Књига прва)
204, 232, 244–**245**, 261, 271, 275,
277, 288, 292, 296, 312, 324, 326,
332, 371, 387, 395
(Књига друга)
17, 45, 53, 71, 77, 86, 96, 98, 104,
110, 116–117, 139, 151, 167, 169,
171, 183, 188, 196, 244, 248–249,
251, 263, 272, 280, 288, 290, 338,
350, 359–360, **364**–365, 389, 391,
431, 447, 457, 462, 464, 467,
478–479, 485, 507, 509, 545–546,
590, 624, 639, 656
(Књига трећа)
18, 54, 63, 65, 67, 76, 93–94, 109,
124, 133, 144, 147, 171, 173, 176,
204, 210, 214–215, 232, 246, 266,
270–271, 283, 288, 302, 306, 315,
318, 331, 339, 435, 477, 504–505,
573
(Књига четврта)
23, 37, 39, 87, 96, 115, 130, 134,
140, 161, 164, 167, 204, 236, 245,
296, 404, 424, 448, 469, 509, 515,
517, 522, 525–526
- Јакшић-Лајтнер Иво,
види: Лајтнер-Јакшић Иво
- Јакшић Јаков,
види: Поповић-Јакшић Јаков
- Јакшић М. Светолик – Нагу
(Књига друга)
408–409, 422, 426, 598
- Јаначек Леош
(Књига трећа)
218, 249, 375–376, 378, 388, 403,
414, 415, 441, 586
- Јанић Синиша
(Књига прва)
11, 128, 130, 139, 223, 318, 341,
353, 367
(Књига друга)
79, 556, 566
(Књига трећа)
34, 46
(Књига четврта)
303
- Јанићијевић Сима
(Књига четврта)
16, 24, 53, 289, 332, 336–337, 344,
353, 370, 373, 407, 425
- Јанковић Алекса
(Књига прва)
160
- Јанковић Александар
(Књига трећа)
323, 335
(Књига четврта)
50–**52**, 53, 390
- Јанковић Влада – Бузда
(Књига трећа)
112, 115
(Књига четврта)
73
- Јанковић Гавра
(Књига прва)
248
(Друга друга)
227
- Јанковић Даница
(Књига прва)
34
- Јанковић Драгомир
(Књига прва)
199
(Књига друга)
29–31, 33, 36–37, 49, 51–53,
81–83, 93, 102, 114, 134, 152, 158,
174, 186, 188, 199, 340, 358, 361,
367–368, 381, 384, 407–408, 413,
416, 431, 438, 440, 443–447,
449–450, 452, 454–459, 478–479,
483, 499–500, 508, 511, 513–515,
518–519, 541, 553, 579, 598,
609–610, 613
(Књига трећа)
29, 37–40, 137, 173, 189–190, 226,
269
(Књига четврта)
483
- Јанковић др Драг.
(Књига четврта)
363
- Јанковић Душан
(Књига друга)
495, 525, 598, 604
(Књига трећа)
380
(Књига четврта)
415
- Јанковић Ђура
(Књига друга)
443
- Јанковић Емануило (Емануел)
(Књига прва)
15, 42, 47, **54**–56, 60, 62, 66, 77,
247, 323
- Јанковић-Цветковић Катарина – Каја,
види: Цветковић Катарина – Каја
- Јанковић-Деспотовић Катица,
види: Деспотовић-Јанковић Катица
– Каја
- Јанковић Коста
(Књига прва)
349
- Јанковић Љубица
(Књига прва)
34
- Јанковић Љубомир
(Књига прва)
134
- Јанковић-Ристић Мила
(Књига трећа)
66–67
- Јанковић Милан
(Књига трећа)
55, 66, 73, 98, 101
- Јанковић Милица
(Књига четврта)
431
- Јанковић Милош
(Књига трећа)
472, 514
- Јанковић Станоје
(Књига трећа)
222, 379, 382, **395**–396, 399, 401,
461, 466, 536
(Књига четврта)
17
- Јанковић Стеван
(Књига четврта)
523
- Јановски Јан Карел
(Књига трећа)
423
- Јанојлић Десанка
(Књига четврта)
310–311, 313, 407
- Јаншевић-Виловац Катица,
види: Вииловац-Јаншевић Катица
- Јаншевић Петар
(Књига друга)
568
(Књига трећа)
13, 86–**88**, 93, 98
- Јањушевић Милутин
(Књига трећа)
488
- Јарај Ханс
(Књига трећа)
340, 451
(Књига четврта)
268, 422
- Јарнефлет Армас
(Књига трећа)
417, 499
- Јарна Георг
(Књига трећа)
392
- Јаснић Милутин
(Књига четврта)
20, 103, **114**, 126, 289, 391

- Јастрепски Станислав
(Књига друга)
521
- Јашекова-Радосављевић Мила
(Књига четврта)
24, 288, 316, 336, **343**, 353, 429
- Јевђенијевић Георгије – Ђорђе
(Књига прва)
15, **79**, 91, 163
- Јеврејиновић Николај
(Књига друга)
608
(Књига трећа)
174, 240, 281
(Књига четврта)
22, 68, 71, 184, 242, 245, 316, 329,
499
- Јевтимијевић Ј. Ђ.
(Књига прва)
151
- Јевтић Боровије
(Књига друга)
141, 347–348, 352, 641
(Књига трећа)
91, 308, 446, 454–455, 482, 485,
488, 505, 513, 527, 544, 547, 562
(Књига четврта)
13–14, 17–18, 70, 76, 87, 113–115,
119–120, 138, 276, 282, 290, 316,
329–330, 337, 342, 349, 371, 425,
436, 446, 470–471, 493, 522
- Јевтић Душанка
(Књига четврта)
382
- Јевтић-Матић Јања, види:
Матић-Јевтић Јања
- Јевтић-Коретић Мира
(Књига четврта)
16–17
- Јевтић Павле
(Књига четврта)
174, 372
- Јевтић Ј. Стеван
(Књига друга)
128, 196
- Јевтовић Гордана
(Књига трећа)
585
- Јевтовић Чедо
(Књига четврта)
382
- Језершек Тилка
(Књига трећа)
224
- Јекнић Милош
(Књига четврта)
288, **300**
- Јелачић Анка
(Књига трећа)
493, 536, **576**
- Јеленска-Веселковић (Ферко) Марија
(Књига прва)
278, 314, 330, 332–333, 348, 351,
377, 381
(Књига друга)
28, 61–63, 65, 83, **93**–95
- Јелисејић Марко
(Књига прва)
60–61, 76–77, 88
(Књига друга)
388
- Јелић Вера
(Књига четврта)
185, 188, 391, 407
- Јелић Манојло – Маша
(Књига трећа)
147–148
- Јелић Марко
(Књига четврта)
185, 188, **219**, 289, 306, 391, 407
- Јеличић Драгољуб – Драги
(Књига четврта)
24, **25**, 393
- Јенко Даворин
(Књига прва)
389
(Књига друга)
22, 26, 36, 45, 49, 71, 87–88,
111–112, 114, 120, 133, 141, 152,
172, 187, 190–198, 244, 248, 252,
285, 298, 306, 322, 364, 369,
372–378, 394, 447, 464, 492, 513,
516, 522, 656, 658
(Књига трећа)
52, 185–186, 213, 411, 461, 479,
483, 527
(Књига четврта)
61, 84, 214, 322, 333, 335
- Јенко Симон
(Књига друга)
194
- Јеремић Јован
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
126, 158
(Књига четврта)
19–20, 275, 280, 288–289, **296**,
373–374, 391, 522
- Јеремић-Ђуричко Томанија – Тонка,
види: Ђуричко-Јеремић Томанија
- Јесић-Косић Паула
(Књига четврта)
377
- Јефтић Војислав
(Књига трећа)
121, 132, 135
- Јефтић Лепосава
(Књига трећа)
121, 132
- Јефтић др Павле
(Књига друга)
548
- Јешић Александар
(Књига четврта)
29
- Јирасек Алојз
(Књига трећа)
172
- Јиричек Јосип Колар
(Књига прва)
276, 288, 294, 378
(Књига друга)
250, 266, 270, 420
- Јиречек Константин
(Књига прва)
28, 36
- Јоахимсон Ф.
(Књига трећа)
216
- Јованесковић-Топорашевић Јелица
(Књига друга)
627
(Књига четврта)
63, 67, **87**–88, 355, 407, 422
- Јованесковић Коста
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
17, 102, 154
(Књига четврта)
63, **79**, 355, 403
- Јовановић Александар
(Књига друга)
221, 230
- Јовановић Анастас(ије)
(Књига прва)
342, 356
- Јовановић-Милошевић Боса
(Књига четврта)
50, 53
- Јовановић Брана, мајор
(Књига четврта)
386
- Јовановић Бранко
(Књига трећа)
489, **562**–563
(Књига четврта)
29, 67, 289, 381
- Јовановић Бранко, проф.
(Књига четврта)
389–390
- Јовановић Василије Земунац
(Књига прва)
78, 86, 88, 113, 140, 148, 157, **199**,
224
(Књига друга)
195
- Јовановић Р. Велимир – Веља
(Књига трећа)
532, 534
(Књига четврта)
49, 334
- Јовановић Вићентије, митрополит
(Књига прва)
47, 51
(Књига друга)
40, 251
(Књига четврта)
473
- Јовановић-Хет Вилма – Видосава,
види
Хет-Јовановић Вилма – Видосава
- Јовановић Владимир
(Књига прва)
209
- Јовановић Војислав – Воја, глумац
(Књига друга)
473
(Књига трећа)
108, 193, 197, 255–256, 261, 262,
300, **309**–310, 313, 476, 535
(Књига четврта)
16, 190, 197, 430, 495
- Јовановић Војислав – Марамбо
(Књига прва)
192
(Књига друга)
149, 450, 452, 469, 583, **591**, 595,
598, **601**
(Књига трећа)
160
- Јовановић Глигорије
(Књига прва)
205
- Јовановић Даница
(Књига трећа)
500
- Јовановић Димитрије
(Књига прва)
219
(Књига четврта)
369
- Јовановић Драгица – Гина
(Књига трећа)
456, 535
- Јовановић Драгољуб – Драган
(Књига четврта)
153, **162**, 356, 386–387, 403,
415–416
- Јовановић Драгутин
(Књига прва)
219
- Јовановић Драгутин – Гута
(Књига друга)

- 34, 61, 109, 129, **157**, 159, 291, 316–317, 319, 321, 472, 475, 523, 638
(Књига трећа)
42, 73, 82–84, 107, 152, 192
(Књига четврта)
78, 395
- Јовановић Н. Драгутин
(Књига друга)
422, **425**, 428
- Јовановић Душан – Црни
(Књига друга)
626–627, 637, **638**, 639, 642, 646
(Књига трећа)
14, 17, 21, 41, 55, 67, 95, 101, 103, 119–120, 126–127, 132, 137, 552
- Јовановић Ђорђе
(Књига друга)
35, 62, 472, 475, 477, **482**, 627
(Књига трећа)
132–133
- Јовановић Ђорђе – Тока – Калуђер
(Књига трећа)
58, 63, **82**–83, 97
- Јовановић Ђорђе, члан позоришног одбора
(Књига друга)
221
- Јовановић К. Ђорђе, трговац
(Књига друга)
227
- Јовановић Илија – Ика
(Књига трећа)
19, 78, 108, 123, 132–133, 158, 274, 559
(Књига четврта)
153, **155**, 216, 306, 355, 357–358, 402–403, 407, 415, 420, 429
- Јовановић Ирена
(Књига трећа)
488–489, **562**–563
(Књига четврта)
16, 288
- Јовановић-Кујунџић Јелена, види: Кујунџић Јелена
- Јовановић-Весовић Јелица
(Књига прва)
219, 223, 264, **327**, 381
(Књига друга)
61, **79**–80
- Јовановић Јован – Змај
(Књига прва)
204, 232, 240–242, 244–**245**, 261, 281, 285–286, 321, 365, **388**–391, 393–395
(Књига друга)
17, 82, 215, 221, 243, 261–262, 278, 299, 323, 359, **366**, 416, 532
(Књига трећа)
15, 79–80, 115, 142, 169, 264
(Књига четврта)
61, 138, 181
- Јовановић Јован, индустријалац
(Књига четврта)
356
- Јовановић Д. Јован
(Књига друга)
322
- Јовановић Јован – Јоца
(Књига трећа)
55–56, 66, 73, 84
- Јовановић М. Јован – Пижон
(Књига друга)
428, 609–610
- Јовановић-Дворниковић Јованка, види: Дворниковић-Јовановић Јованка
- Јовановић Јосиф
(Књига четврта)
356
- Јовановић Д. Јулка
(Књига друга)
34, 62, 65, **159**, 189, 192, 472–473, 475, 490, 524
- Јовановић-Степић Т. Јулка
(Књига прва)
252, 264, 311, 316, 319, 326, 348, 390, 351
(Књига друга)
26–28, 34, 61, 63, **78**, 80, 89, 160, 268, 272, 467, 472, 474
(Књига трећа)
47, 71, 192
- Јовановић Катарина – Катица
(Књига прва)
107, 110, 113–114, 118–**119**, 132, 134, 136–137
- Јовановић Катарина – Катица, оперска певачица
(Књига трећа)
404, 460, 536, **574**
(Књига четврта)
17, 278
- Јовановић Катица – Каја
(Књига трећа)
80–**81**, 132
- Јовановић Коста – Коча
(Књига прва)
380
(Књига друга)
627, 626–627, **637**–639, 646
(Књига трећа)
17, 21, 41, 55, 67, 101, 103, 107, 126–127, 129–130, 132, 137
- Јовановић Д. Лазар – Лаза
(Књига друга)
639
(Књига трећа)
475, 536, **552**
(Књига четврта)
192, 196, 268, 356, 361, 370, 376, 403
- Јовановић Лепосава
(Књига друга)
336, **354**–355, 565, 627
(Књига трећа)
28, 87, 132, 134
(Књига четврта)
255
- Јовановић Лилика – Лили
(Књига трећа)
194, **313**
(Књига четврта)
179
- Јовановић Љуба
(Књига друга)
607
- Јовановић Љубица – Дада – Баца
(Књига трећа)
98, 123
(Књига четврта)
24, 153, **158**, 183, 196, 199, 304, 403, 420
- Јовановић Д. Љубица – Рутина
(Књига друга)
627, **639**–640
(Књига трећа)
14, 17, 21, 55, 95, 103, 107, 119–120, 126–127, 133–135, 137, 552
(Књига четврта)
183, 196, 199, 240, 288, 289, 304, 400–401, 407
- Јовановић Љубица – Штефи
(Књига друга)
626–628, 646
(Књига трећа)
19, 41, 123, 126, 134–135, 137, 155
(Књига четврта)
- 153, 196, **228**, 240, 247, 268, 304, 306, 336–337, 373
- Јовановић Љубиша
(Књига трећа)
328, 355, 484, 489, 536, 538, 541, **568**–572
(Књига четврта)
16, 34, 380
- Јовановић Љубомир, аматер
(Књига прва)
110, **120**, 134, 136–137, 166, 222
- Јовановић Љубомир, професор
(Књига друга)
442, 651
- Јовановић Љубиша – старији, из Скопља
(Књига друга)
627
(Књига четврта)
63, 67, 395, 400
- Јовановић Марта
(Књига прва)
219, **222**–223, 264
(Књига друга)
79, 300
- Јовановић-Димитријевић Мила, види: Димитријевић Мила
- Јовановић А. Милан, проф.
(Књига четврта)
172, 174, 178, 181, 185
- Јовановић Милан – Морски
(Књига прва)
211, 244, 261, 277–278, 280, 282, 286, 289–290, 295, 326, 328, 343, 345, **358**, 369, 395
(Књига друга)
22, 45, 55–58, 67, 72, 75–77, 79, 81, 83–84, 86, 88, 91, 93–95, 97, 99, 111, 132, 137, 165, 167, 176–177, 189, 195, 197, 203, 205, 233, 248, 272, 308, 319, 359, 363, 367–368, 380, 383–384, 393–395, 407, 431, 467, 550, 604
(Књига трећа)
54, 62, 76, 143
- Јовановић Милан – Њоња
(Књига трећа)
121
(Књига четврта)
144, 416
- Јовановић Милева
(Књига трећа)
133
- Јовановић-Филиповић Милена, види: Филиповић-Јовановић Милена
- Јовановић-Николић Милена
(Књига трећа)
546, 569
- Јовановић-Банић Милица – Мица
(Књига трећа)
132–133
(Књига четврта)
268, 356, **361**, 370
- Јовановић Милица – Царка
(Књига четврта)
29–**30**, 153–154, 306, 356, 403, 415–416
- Јовановић Милорад, оперски певач
(Књига трећа)
194, 218, 223, 368, 379, **389**–390, 399, 401, 461, 536
(Књига четврта)
389–390, 463
- Јовановић Милорад, играч
(Књига трећа)
199, 224
- Јовановић Миодраг – Бата, правник
(Књига четврта)
386

- Јовановић Михаило – Мића
(Књига четврта)
19
- Јовановић Младен
(Књига трећа)
183
- Јовановић Настас
(Књига прва)
309, 315, 333
- Јовановић М. Никола
(Књига друга)
322
- Јовановић Никола, глумцац и писац
(Књига четврта)
16, 24, 67, 153, 216, 321, 324, 364,
400
- Јовановић Никола, рецензент
(Књига трећа)
322
- Јовановић Б. Никола
(Књига трећа)
123, 133, 155, 207, **353**–354, 456,
545
- Јовановић Б. Никола, рецензент
(Књига четврта)
397–398, 438, **444**, 504
- Јовановић Паја
(Књига друга)
114, 660
- Јовановић-Ђермановић Персида
(Књига трећа)
74, **78**, 274
- Јовановић проф. Петар
(Књига прва)
76, 225, 380
- Јовановић Петар
(Књига прва)
225, 380
(Књига друга)
54
- Јовановић Петар – Чика Пера, глумцац
(Књига друга)
345, 373, 531, 626–628, 645
(Књига трећа)
21, 41, 117, 158, 120, 134, 135,
157, 553
(Књига четврта)
24, 63, 67, 69, **73**–75, 100, 102,
126, 162, 216, 303–304,
- Јовановић Пера – млађи
(Књига четврта)
172, 216
- Јовановић Петар, члан Позоришног
одбора
(Књига четврта)
372
- Јовановић В. Рашко
(Књига друга)
507, 528
(Књига трећа)
505
(Књига четврта)
436
- Јовановић Сава
(Књига прва)
132
- Јовановић Сима – Кондурџија
(Књига трећа)
83, 130
- Јовановић Слободан
(Књига друга)
277, **409**–410, 601
- Јовановић А. Слободан
(Књига трећа)
478, 490
(Књига четврта)
118
- Јовановић Смиља
(Књига трећа)
499
- Јовановић-Анастасијевић Софија
(Књига прва)
110
- Јовановић Стеван – Штефи
(Књига друга)
627–628
(Књига трећа)
19, 107, 123, 126, 135, 153, 155
(Књига четврта)
103, **110**–111, 126, 153, 161, 187,
228, 240, 247, 304, 306, 353
- Јовановић-Џукић Стојан
(Књига прва)
100, **102**
- Јовановић Стојан
(Књига четврта)
33, 256, 265, 288
- Јовановић Тоша
(Књига прва)
222, 287, 314, 328, 330, 348, 351,
381, 389–390
(Књига друга)
26–28, 34–35, 56–57, 59–61,
63–65, 68, 70, 73–76, 78–79,
82–83, **88**–93, 99–100, 105, 109,
115, 120–122, 129, 134, 139, 141,
156, 160, 162, 168, 170–172,
174–175, 181, 193, 195, 241,
271–273, 287, 322, 324, 347, 383,
386, 407–409, 439
(Књига трећа)
46–47, 266
(Књига четврта)
437
- Јовашевић Драгољуб, проф.
(Књига четврта)
383
- Јовић, барон
(Књига прва)
250
- Јовић Милка
(Књига трећа)
145
- Јовичин Богдан
(Књига четврта)
387
- Јовичић Александар
(Књига прва)
378
(Књига друга)
421
- Јовичић Живојин
(Књига друга)
420
- Јовичић-Шола М. Зорка,
види: Шола-Јовичић Зорка
- Јовков Јордан
(Књига трећа)
475
- Јокић Даринка – Дара
(Књига трећа)
59–**60**
- Јокић Исаија
(Књига прва)
287
(Књига друга)
156, 316, 318, 321, 331, 339, 341,
346–348
(Књига трећа)
35–36, 42–43, 47, 50, 55–56,
58–62, 64–65, 69, 79, 95, 99, 108,
110, 112–113, 118, 124, 129–130,
273
- Јоковић Жарко
(Књига четврта)
24, 67, 314, 316, 336, **342**, 353
- Јоковић Јелена – Лела
(Књига четврта)
24, 316, **343**, 336
- Јоксимовић Божидар
(Књига друга)
522, 525, 590, 594
- Јоксимовић Никола
(Књига друга)
493, 631
(Књига трећа)
104, 117, 125, 545
(Књига четврта)
21, 23, 30, 144, 153, 167, 294, 299,
306–**308**, 321, 338–341, 345–346,
350, 360–361, 400, 403, 406, 410,
415–420, 424–425, 429
- Јоксимовић-Лозанић Радмила
(Књига четврта)
24, 306, 308, 403, 415–416, 419,
429
- Јоксић Димитрије
(Књига прва)
219, 221, 262, 309, 315, 321, 324,
326, 342, 357
(Књига друга)
417, 419
- Јоксић Јоксим
(Књига друга)
6, 61, **155**
(Књига трећа)
58
- Јонас
(Књига трећа)
360
- Јонеско Ежен
(Књига трећа)
524, 558
- Јорговић Стефан
(Књига прва)
60
- Јосимовић Емилијан
(Књига прва)
315, 343, 345
- Јосиповић-Христилић Христина –
Лела, види: Христилић Христина
– Лела
- Јосић Косма
(Књига прва)
60
- Јосић-Лукин Јелка – Јелва
(Књига четврта)
79, **209**
- Јосић Љубица
(Књига друга)
654
- Јосић-Спиридоновић Милица,
види: Спиридоновић-Јосић
Милица
- Јосић Младен
(Књига трећа)
532
- Јосиф II, цар
(Књига прва)
46, 53, 55–56
- Јосиф III, цар
(Књига прва)
64
- Јосифовић Антоније
(Књига прва)
77, 151
- Јосифовић Мирослав, арх.
(Књига четврта)
385
- Јоцић Даница – Дана
(Књига четврта)
310, 313, **325**–326, 366–367, 407,
423, 428–429

- Јуванова
(Књига друга)
531
- Јуди Јован
(Књига трећа)
141, 144
- Јунгић Белуш
(Књига четврта)
493
- Јурењев Ана
(Књига трећа)
196, 199
- Јурењев Матвејевич Георгије
(Књига трећа)
194, 218, 368, **372**
(Књига четврта)
208
- Јуришић Урош
(Књига друга)
224, 258, 490, **496**–497, 517, 523,
531, 565–566
- Јурковић Вукосава
(Књига друга)
27, 34, 62–64, 93, 133, 137, 140,
144–146, 408, 472–473, 475, 477,
488, 498, 594
(Књига трећа)
107, 280
- Јурковић Марија
(Књига трећа)
80, **87**, 111
- Јурковић Стјепан – Стипе
(Књига друга)
571
(Књига трећа)
80, 86–**87**, 107, 111, 149
- Јушкјевић Сергије
(Књига друга)
644
(Књига трећа)
198, 295, 297, 299–300, 315, 561
(Књига четврта)
86, 113, 119, 245
- К**
- Кавалоти Феличе
(Књига друга)
448
- Кавчић-Прегарц Ида,
види: Прегарц Ида
- Каделбург Густав
(Књига прва)
330
(Књига друга)
120, 128, 131, 154, 173, 278, 349,
653, 656
(Књига трећа)
54, 113, 152, 173–174, 265, 288
(Књига четврта)
59, 147, 152, 164, 191, 193, 204,
236, 268, 305, 357
- Кадивевић Лазар
(Књига друга)
627, **637**
(Књига трећа)
21, 101, 117
- Казазовић Е. Божица
(Књига четврта)
232, 366, 416
- Казазовић Есад
(Књига четврта)
196, 199, **231**, 366, 420
- Кајаве Гастон де
(Књига друга)
120, 199, 459, 464, 487, 539, 544,
561, 610, 635, 656
(Књига трећа)
90, 171, 177, 202, 204, 241, 272,
280–281, 284, 288, 297, 354, 561
(Књига четврта)
- 89, 97, 104, 152, 181, 189, 212,
236, 246, 357, 367, 392, 406
- Кајзер Лудвик
(Књига трећа)
526
- Кајзер Фридрих
(Књига прва)
288, 372, 378
(Књига друга)
420
- Кајнц Јозеф
(Књига трећа)
29, 298
- Кајслер Фридрих
(Књига трећа)
298
- Калдерон Дон Педро де ла Барка
(Књига прва)
76, 113, 374
(Књига друга)
169, 249, 270–272, 421
(Књига трећа)
210, 214, 304, 310, 317, 322, 337,
360, 440, 519
(Књига четврта)
119
- Калиб Ватрослав
(Књига друга)
509–510
- Калидаса
(Књига друга)
53, 182
- Калик Шпира
(Књига друга)
316
- Калић Мита
(Књига друга)
628
(Књига трећа)
144
(Књига четврта)
181
- Калман Емерих
(Књига друга)
561, 571
(Књига трећа)
392
(Књига четврта)
107, 206, 211–212, 240, 246, 263,
333, 378, 380, 520
- Каљевић Љубомир
(Књига прва)
211, 219
(Књига друга)
392–393
- Камарит Ивана
(Књига трећа)
224
- Камарото Ернесто
(Књига друга)
524
(Књига трећа)
396
- Ками Албер
(Књига четврта)
35, 46, 410
- Камински Владимир
(Књига трећа)
181
(Књига четврта)
244
- Кан А.
(Књига четврта)
143, 227
- Камз
(Књига трећа)
391
- Кандић Добривоје
(Књига трећа)
19–**20**, 155
- Кандић Драгослав
(Књига четврта)
24, 311–313, 316, 329, 334–336, **349**
- Кандић Михаило
(Књига трећа)
86
(Књига четврта)
332
- Кандучар-Пруговачка Марија
(Књига трећа)
74, 80, 87, **77**, 110, 135
- Кандучар Мирко
(Књига трећа)
74, **77**, 80, 87
- Канин
(Књига четврта)
373
- Капдепорт Јован
(Књига прва)
107, 110, 113–**116**,
117–119, 133–134, 136–137
- Капетан-Спасић Драги
(Књига трећа)
97–**98**
- Капи Алфред
(Књига друга)
457, 465
- Капрић – Каприш Гавра
(Књига друга)
336, **346**
(Књига трећа)
21, 34, 41, 55, 60, 70, 73, 95, **98**,
103–104, 129
- Капрић Зорка
(Књига трећа)
98–99
- Каравелов Љубен
(Књига друга)
214
- Каравија Владимир
(Књига трећа)
222
- Караџорђе
(Књига прва)
82, 84, 146
- Караџорђевић Александар
(Књига прва)
70, 92, 127, 146, 149, 206, 224–225
- Караџорђевић Персида
(Књига прва)
149–150, 225
- Караџорђевић Петар
(Књига друга)
580
- Каракаш Николајевич Михаило
(Михаил)
(Књига трећа)
377
- Караклајић Ђорђе
(Књига четврта)
386–387
- Каралић Никола
(Књига друга)
322–323, 325
- Каралијчев
(Књига четврта)
431
- Карамарковић Матија
(Књига прва)
213–214, 218–219, 222–223, 309
(Књига друга)
80
- Карамат Стеван
(Књига прва)
107, 110, 114, **120**
- Карамата Марко
(Књига прва)
124, 130–132, 139–140, 181–182,
186, 199, 323

- Караматијевић Пиво
(Књига четврта)
382
- Карапетровић Миливој
(Књига друга)
223
(Књига трећа)
27, 60–61
- Караџић Вук
(Књига прва)
35–36, 55, 72, 75–76, 81, 84,
86–87, 90, 145, 148, 150, 154, 165,
180, 182, 190–191, 196, 198,
203–204, 208, 210, 215–216, 223,
231, 239, 258, 300, 326, 342, 366,
368, 393–395
(Књига друга)
33, 162, 240, 322, 388, 390, 433
- Караџић Радивоје
(Књига трећа)
23, 154, 163, 211, 213–214,
449–453, 455–456, 464
(Књига четврта)
57, 59, 65–68, 95–96, 117–118,
235, 239, 241, 447–448, 513
- Каре Мишел
(Књига друга)
133, 193, 306
- Карини Олга
(Књига трећа)
401, 575
- Карић Владимир
(Књига друга)
185
- Карић Милан
(Књига четврта)
386
- Карњев М. В.
(Књига четврта)
164, 277
- Карпенгер Едвард
(Књига четврта)
260, 282, 374
- Касано Јосиф
(Књига прва)
206–208, 340
- Касоне А.
(Књига трећа)
289, 563, 568
- Касапић Нада
(Књига четврта)
16
- Кастели
(Књига прва)
282
- Кастелвекио Р.
(Књига прва)
277, 290, 293
(Књига друга)
77, 267, 272
- Катајев Валентин
(Књига трећа)
213, 241, 280, 319, 346–347, 469,
473, 474, 503, 505, 513, 550, 554,
573
(Књига четврта)
40, 53, 86, 93, 97, 107–108, 119,
122, 128, 130, 135, 167, 200, 224,
279–280, 312, 316, 326, 347, 350,
373, 436, 448, 510
- Каталани Анђелика
(Књига прва)
82
- Каталинић-Бузанчић Блаженка
(Књига трећа)
215, 343, 356–358, 435, 484, 535,
542
(Књига четврта)
29, 292, 380
- Катанић Софија
(Књига трећа)
63
- Катарина, царица
(Књига прва)
53
- Катински М.
(Књига трећа)
16
- Катић Филип
(Књига прва)
219
- Каћански Владислав Стеван
(Књига прва)
211, 273
(Књига трећа)
47
(Књига четврта)
369
- Кауард Ноел
(Књига трећа)
214, 514
(Књига четврта)
165
- Каулици К.
(Књига прва)
191
- Каулфус Рудолф
(Књига друга)
521
- Кауцки Фриц
(Књига прва)
344, 346, 351
(Књига друга)
178, 182
- Кафка Франц
(Књига четврта)
283, 285, 345
- Кацлеровић Триша
(Књига трећа)
23
- Качалов
(Књига трећа)
177
- Качаник-Николић Ана, види:
Николић-Качаник Ана
- Качаник Витомир
(Књига трећа)
207
(Књига четврта)
19, 22–23, 49, 199, 288, 313, 327,
373, 407, 419, 421, 429
- Квапилова Хана
(Књига друга)
489, 537–538
- Кведер Зофка
(Књига друга)
447, 485
- Кевир Лајош
(Књига прва)
241, 247, 307
- Кезер Бланка
(Књига трећа)
222, 379, 406–407, 466
- Кемије Хектор
(Књига друга)
72
- Кенгвинтер Волфганг Милер
(Књига друга)
152
- Керамијон
(Књига прва)
247
- Керањи А. де
(Књига друга)
205
- Кернер Теодор
(Књига прва)
113, 117–118, 121, 139–140, 164,
166, 196, 246, 304, 317, 326
- (Књига друга)
271
- Керниц Анчица
(Књига трећа)
354
- Керул Анри
(Књига друга)
278, 287, 428
(Књига четврта)
59, 151, 239
- Кестерчанек Стеван
(Књига друга)
223, 224, 300
- Кестнер Ерих
(Књига четврта)
431
- Кешљевић Влада
(Књига трећа)
87, 91–92, 110, 112
(Књига четврта)
398
- Кешљевић Јелена
(Књига трећа)
87, 91–92
(Књига четврта)
398
- Кириловић др Димитрије
(Књига прва)
106, 233, 269, 274, 293
(Књига друга)
226, 243
(Књига четврта)
187–188, 191, 195
- Кирковић Јованка
(Књига прва)
219, 264, 295
- Кирсанова Нина
(Књига трећа)
187–188, 199, 223–225, 228, 420,
458, 462, 464, 466, 468, 498–499
- Кистмакерс Анри
(Књига трећа)
473, 516
- Кићевић Божа
(Књига трећа)
23
- Кићовић др Мираш
(Књига прва)
23, 28, 44
(Књига четврта)
187
- Киш Душица
(Књига четврта)
377
- Кишфалуди Карољ
(Књига прва)
140, 224
(Књига трећа)
143
- Кјулев Иван
(Књига четврта)
66
- Клабунд Х. Алфред
(Књига трећа)
213, 237, 272, 360, 502, 557
(Књига четврта)
50, 167, 281
- Клавиговић Живко
(Књига прва)
264
(Књига трећа)
47
- Клајић Јован
(Књига прва)
151
- Клајн-Ђурић Стана,
види: Ђурић-Клајн Стана
- Клајн др Хуго
(Књига трећа)
329, 437, 512, 517, 522, 558, 573

- (Књига четврта)
449, **451**
- Клајст Хајнрих фон
(Књига прва)
145
(Књига трећа)
350, 355, 488, 520, 549, 566
(Књига четврта)
526
- Кларти Жил
(Књига друга)
426
- Клемансо Жорж
(Књига трећа)
402
- Клеменчић Клеменс
(Књига четврта)
179, 205, 208, **210**, 235, 244, 247,
377
- Кленау Паул
(Књига трећа)
418, 440
- Клервил Габе
(Књига друга)
518
(Књига трећа)
120
- Клокочки Франа
(Књига четврта)
192–193, 256, **261**, 377
- Клопчич М.
(Књига трећа)
573
- Кљајић
(Књига трећа)
20
- Кнајзел Р.
(Књига прва)
330
(Књига друга)
641
(Књига трећа)
106
- Кнежевић Д.
(Књига прва)
244
- Кнежевић Јеврем – Јеша
(Књига четврта)
386
- Кнежевић Јован – Цаца
(Књига прва)
167, 219, 222, 234–**236**, 237–238,
240–241, 263, 267–268, 271,
274–277, 279–281, 295–296
(Књига друга)
70, 74, 77, 79, 270, 388–389
(Књига трећа)
46, 51, 136
- Кнежевић Тимотије
(Књига прва)
205
- Книпер-Чехова Олга
(Књига трећа)
177
- Книтл Зденко
(Књига трећа)
222, 229, 233, 249, 378, 467, 501,
508
- Книћанин Стеван
(Књига прва)
169, 206
- Кноблаух Едуард
(Књига трећа)
169, 281, 348, 356, 363, 477, 562
(Књига четврта)
89, 152, 160, 164, 179, 184, 189,
202, 204, 305, 399
- Кнол Јован
(Књига четврта)
386–387
- Књажев Борис
(Књига трећа)
464, 499
- Ковач Анте
(Књига четврта)
388
- Ковачевић Алекса
(Књига друга)
65, 476, 485–**486**
- Ковачевић Антоније
(Књига прва)
349
(Књига друга)
23, 26, 35, 178, 180, –181, **182**–185,
446, 513
(Књига трећа)
421
- Ковачевић Божидар
(Књига прва)
191–192
(Књига трећа)
305
(Књига четврта)
51, 430
- Ковачевић Дамјан
(Књига друга)
26, **184**
(Књига четврта)
511
- Ковачевић Злата
(Књига четврта)
24, 154, 199, **232**, 373
- Ковачевић Јован
(Књига трећа)
155
- Ковачевић Јован
(Књига четврта)
232, 289
- Ковачевић К.
(Књига трећа)
16
- Ковачевић Љубомир
(Књига друга)
30–31, 442
- Ковачевић Мило
(Књига трећа)
16
- Ковачевић Миодраг
(Књига четврта)
24, 307, 310–311, 314, 336–337,
340, 353, 356, 358, 407, 416, 419,
422, 429
- Ковачевић Михаило
(Књига трећа)
193, 307, **313**–315
(Књига четврта)
247, 524–525
- Ковачевић Никола
(Књига четврта)
386
- Ковачевић Ранко
(Књига четврта)
289, 391
- Ковачевић-Богдановић Ружица
(Књига четврта)
241, 314, 316, 336, **340**, 353, 416,
428
- Ковачек др Божидар
(Књига прва)
230, 252, 257–258, 260–261, 365,
369
- Ковачић Иван
(Књига трећа)
111
- Ковачић Јоца
(Књига друга)
227
- Ковачић-Смиљанова Јулијана
(Књига прва)
248
- (Књига друга)
227
- Ковијанић др Гаврило
(Књига прва)
10, 76, 125, 137, 205, 215, 367
(Књига друга)
21, 25–26, 80, 186, 201, 442, 451,
463
(Књига трећа)
38
- Ковијанић Риста
(Књига прва)
82
- Коде Д. Ђорђе
(Књига прва)
240, 242
- Кодина Хосе Фелиу
(Књига трећа)
488, 516, 531
(Књига четврта)
526
- Коен Леон
(Књига друга)
183
- Козачински Емануил
(Књига прва)
15, 42, 44, 48–52, 58–60, 66, 191,
260
- Козловић Мицика
(Књига друга)
564
- Козомара Ђорђе
(Књига четврта)
20, 187–188, 193, 199, **221**, 247,
288–289, 310, 313, 358, 366, 373
- Козомара Мери
(Књига четврта)
19, 289
- Коклен Констан, старији
(Књига друга)
101, 122, 538
- Кокотовић Петар
(Књига четврта)
247–249, 256–257
- Кокто Жан
(Књига трећа)
322, 484, 518, 524
- Колар Јосип
(Књига четврта)
138
- Коларевић Лепосава
(Књига четврта)
356, 358, **360**, 364, 403, 415, 419
- Коларић Миодраг
(Књига прва)
104
- Коларовић Димитрије – Мита
(Књига прва)
240, 243, 253, 257, 264, 267–268,
278, **280**, 314, 322, 333, 348, 380
(Књига друга)
26, 28, 34, 58, 61, 63, 117–118, 203,
273
(Књига трећа)
47
- Коларовић Љубица
(Књига прва)
235–236, 240, 253, 257, 264, 267,
277–278, 280, 314, 321, 346, 348,
351, 381
(Књига друга)
28, 34, 61, 63, 95, 117
(Књига трећа)
47
- Колацио Александар
(Књига трећа)
497
- Колашинац-Богдановић Јелена
(Књига трећа)
128

- (Књига четврта)
400, 419
- Колашинац Ковиљка
(Књига четврта)
247, 355, **361**, 370
- Колашинац Станко
(Књига трећа)
104, 107, 135, 158
(Књига четврта)
16, 27, 29, **32**, 216, 247, 289, 355,
361, 370, 376–377, 380, 400, 403,
407
- Колб
(Књига друга)
67
- Колесникова Љиљана
(Књига четврта)
17
- Колпиков Петар
(Књига трећа)
222, 419–420
(Књига четврта)
244, 248
- Колчевски Митрофан
(Књига трећа)
181
- Комар Славко
(Књига четврта)
53
- Комаревска Ида
(Књига четврта)
256
- Кон Геца
(Књига прва)
24
(Књига четврта)
431
- Кон-Драгутиновић Лавослав,
види: Драгутиновић-Кон Лавослав
- Конан-Дојл Артур
(Књига друга)
451, 638
(Књига трећа)
216
- Конгрив Вилијем
(Књига трећа)
358
- Кондурацки М.
(Књига друга)
524
- Конерс Бари
(Књига трећа)
214, 317, 437, 561
(Књига четврта)
506
- Конрад Едмонд
(Књига трећа)
276, 506
(Књига четврта)
268
- Конради Димитрије
(Књига трећа)
500
- Константин Филозоф
(Књига прва)
27, 30
- Константинова Бојка
(Књига четврта)
17
- Константиновић Сима – Симица
(Књига трећа)
58, 60–**61**, 95, 97, 117
- Конфино др Жак
(Књига четврта)
356
- Конфино Илија
(Књига четврта)
126, 316, 332, 336, **347**–348, 422
- Коњовић Јован
(Књига трећа)
552
(Књига четврта)
25, 27–**28**, 29, 265, 279, 288
- Коњовић Петар
(Књига друга)
374, 548–549, 558, 564, 575, 608
(Књига трећа)
89, 183, 219–220, 245, 248, 332,
370, 381–382, 384, 386–387,
391–392, 395, 397–398, 400,
406–407, 411–412, 414–415, 417,
427, 437, 441, 453, 495, 508, 526,
575, 578, 585–586
(Књига четврта)
28–29, 144, 174–175, 179–181,
208, 235–238, 253, 255, 257, 259,
264–265, 278, 285, 376, 518–520,
523
- Копач Миро
(Књига четврта)
103, 126, **129**
- Копе Франсоа
(Књига друга)
47, 51, 108, 160, 175, 253,
296–297, 333, 337, 425, 427, 479,
484
(Књига трећа)
341, 384
(Књига четврта)
179, 216, 239, 417
- Копитар Јернеј
(Књига прва)
84
- Копо Жан
(Књига друга)
465, 506, 513
(Књига трећа)
477
- Корбе Јелена – Пупка
(Књига трећа)
224, 500
(Књига четврта)
17
- Корда Александар
(Књига четврта)
221
- Коретић-Јевтић Мира, види:
Јевтић-Коретић Мира
- Кормон Ежен
(Књига прва)
389
(Књига друга)
79, 110, 119, 135, 139, 145, 154,
160, 172, 193, 196, 262, 296, 299,
343, 380, 483, 535, 555, 621–622,
629, 636, 656
(Књига трећа)
54, 62, 67, 79, 109, 121, 199, 281,
322, 354, 549
(Књига четврта)
59, 82, 86, 109, 177, 219, 231, 246,
308, 322, 357, 368, 392, 428, 509
- Корнеј Пјер
(Књига прва)
65
(Књига друга)
105, 254, 448–449, 467, 470,
478–479, 502, 508, 609–610
(Књига трећа)
266, 270, 477
(Књига четврта)
180, 409, 492
- Корнејчук Александар
(Књига трећа)
331, 516
(Књига четврта)
321, 327
- Королија Мирко
(Књига трећа)
437
(Књига четврта)
123, 471, 483, 495
- Корошец Антон
(Књига трећа)
209, 474, 482, 521
(Књига четврта)
513–514
- Корошец Мира
(Књига друга)
521
- Кос Пиетро
(Књига друга)
110, 472, 489
- Кос-Михаиловић Слава (Славка)
(Књига четврта)
29, **37**, 139, 256, 281, 256, 288
- Косић Васа
(Књига четврта)
49, 53, 377–**378**
- Косић Драгиша
(Књига трећа)
128
- Косор Јосип
(Књига трећа)
69, 111, 172–173, 176, 210, 237,
261, 272, 310, 312, 356, 425, 454,
514, 543, 551
(Књига четврта)
23, 83, 85, 87, 89, 94, 96, 98, 100,
111, 113, 120–121, 124, 128, 130,
140, 143, 199, 245, 316, 318, 325,
330, 332, 340, 349, 352, 441, 445,
469, 509, 522, 525
- Костић Андра – чика Андра
(Књига трећа)
66, 73, 80, 107
- Костић Богданка
(Књига четврта)
24, 407
- Костић Вера
(Књига четврта)
17
- Костић Вукосава
(Књига друга)
472–473, 476
- Костић Драгутин
(Књига друга)
456, 458–459, 520, 522
(Књига трећа)
226
- Костић Живојин
(Књига четврта)
358
- Костић Јово
(Књига трећа)
145
- Костић Јулијана
(Књига друга)
576
- Костић др Лаза
(Књига прва)
38, 192, 200, 232, 244–**246**, 251,
259, 261–262, 271–272, 275, 277,
284, 286, 295, 307, 314, 324, 329,
366, 371, 374, 378, 387, 395
(Књига друга)
18, 40, 45, 50, 53, 77, 86, 103, 125,
137, 140, 149, 151, 156, 174, 188,
215–216, 229, 233, 235, 238,
242–244, 248–249, 251–252, 264,
272, 278, 280, 282, 283, 288, 290,
319, 337, 339, 343, 348, 355,
359–360, 363–364, **367**, 371, 382,
389, 395–397, 401, 403, 416–417,
419, 431, 440, 455, 467, 470,
543–544, 546, 549, 559, 562, 571,
576, 611, 624, 629–630, 639,
641–642
(Књига трећа)

- 12, 18, 27, 50, 52, 54, 62, 65, 67, 75–76, 81, 83–84, 93, 95, 14–144, 146–147, 173, 176, 219, 266, 269, 271, 281, 310, 314, 331, 337, 430, 454, 486, 505, 517, 540, 544, 554, 562
(Књига четврта)
38, 78, 82, 98, 111, 113, 140, 164, 177, 181, 191, 193, 197, 204, 212, 221, 224, 245, 263, 265, 278, 280–281, 285, 287, 292, 300, 326, 360, 379, 404, 410, 469, 473, 525
- Костић Милан
(Књига друга)
249, 419
- Костић А. Милица
(Књига трећа)
74, 80
- Костић Михаило
(Књига прва)
162
- Костић Михаило, председник општине
(Књига четврта)
363
- Костић Мојсеј
(Књига друга)
230
- Костов Стефан
(Књига трећа)
294, 304, 306, 334, 354, 455, 473, 509, 560
(Књига четврта)
25, 86, 98, 76, 108, 200, 270, 300, 309, 349, 361, 367, 371, 405, 436, 448
- Костовски Јован
(Књига четврта)
94, 146
- Костољани Дезидер
(Књига четврта)
198, 276
- Котнауерова Марија
(Књига друга)
524
- Котрошан Жарко
(Књига четврта)
102–103, **107**, 316, 336, 353
- Коцебу Аугуст
(Књига прва)
83, 93, 98, 102, 113, 118, 120, 122, 139–140, 147, 151–152, 161, 165, 167, 187–188, 195–196, 215, 221, 247, 262, 293, 304, 308, 312, 324–326, 332, 370, 372–373, 378, 393, 395
(Књига друга)
47, 168, 418–419
(Књига трећа)
48, 143, 374
(Књига четврта)
59
- Коцијан Густав
(Књига четврта)
313, 315, 317, 332, 336, **351**
- Коцић Влајко
(Књига трећа)
97
- Коцић Драгољуб
(Књига трећа)
55, 66, 73, 130
- Кочић Петар
(Књига друга)
132, 291, 351, 354, 447, 470, 583, 589, **590**, 592, 595, 646, 656
(Књига трећа)
27, 32, 54, 72, 134, 150, 154, 160, 169, 176, 488
(Књига четврта)
60, 151, 176, 201, 222, 233, 246, 262, 324, 326, 525
- Кочовић Слободан
(Књига четврта)
390
- Коцић Мирјана
(Књига трећа)
240
(Књига четврта)
16
- Кошут Лајош
(Књига друга)
67
- Кошутић Радован
(Књига друга)
452
- Кравченко Игњат
(Књига четврта)
334
- Краљ Матилда
(Књига трећа)
194, 379, **392**
(Књига четврта)
193, 204, 230, 247, 377
- Крампера Фрањо
(Књига друга)
521
- Кранчевић Драгомир
(Књига друга)
565–566, **568**–569
(Књига четврта)
172, 179, 236, 244, 247, 255–256, 288, 391, 443
- Кранчевић (Фроман) Ана – Ружа
(Књига друга)
564, 566, **569**
(Књига четврта)
19, 172, 236, 247, 256, 288, 391
- Крањц Јожа
(Књига трећа)
337, 483, 504–505, 523
(Књига четврта)
436, 498, 510, 516–517
- Красић-Левак Љубица
(Књига четврта)
154, **163**, 196, 199, 268, 288, 289, 306–307, 373, 419
- Краснић Јованка
(Књига четврта)
190, **224**, 370, 428
- Краснопољски
(Књига трећа)
274, 331, 455, 505
(Књига четврта)
200
- Кратер Фр.
(Књига прва)
188
- Краус-Јовановић Лила,
види: Јовановић-Краус Лила
- Крашчанин Јован
(Књига четврта)
311
- Крекић Михаило
(Књига прва)
55, 60
- Крел Стефан
(Књига трећа)
465
- Кременовић Душан
(Књига четврта)
199, **230**, 398
- Кремије Хектор
(Књига друга)
517
(Књига трећа)
169
(Књига четврта)
60
- Крефт Братко
(Књига трећа)
278
- (Књига четврта)
35, 98, 295
- Криж Антон
(Књига друга)
530, **535**–536, 566
(Књига четврта)
306–307
- Криж Јосип
(Књига четврта)
290
- Криж-Шиханова Марија (Марженка)
(Књига друга)
530, **535**, 566
(Књига четврта)
306–307
- Крижанић Пјер
(Књига трећа)
423, 428
- Крижановска
(Књига трећа)
177, 453, 519
- Крижек Јан – Јанеж – Јанда – Јован
(Књига трећа)
215, 436–437
(Књига четврта)
265
- Крипс
(Књига трећа)
402, 578
- Кристи Агата
(Књига четврта)
328
- Крлевић Ј. Христо
(Књига четврта)
94, 117, 120, 133, 135, 427
- Крлежа Бела
(Књига трећа)
260, 276
- Крлежа Мирослав
(Књига друга)
344, 355, 571
(Књига трећа)
89, 176, 204–206, 210, 232, 242, 243, 244, 254, 260, 278, 286, 296–297, 299, 302, 308–310, 318, 325–326, 330–331, 337, 341, 345, 347, 349–350, 353, 359–360, 364–365, 437, 472–474, 505, 514, 517, 523, 528, 543–544, 546–547, 550, 559, 562, 568, 573, 588
(Књига четврта)
21–22, 35, 38, 41, 46–47, 89, 93, 97–98, 100–101, 104, 111, 113, 115, 119, 124, 127, 128–131, 135, 147, 155, 191, 199, 217, 224–226, 228, 255, 258–259, 261–263, 268, 271, 274, 276, 280, 282, 287–288, 290, 292, 294–295, 297–298, 315–319, 321, 322, 324–325, 330, 332, 338, 340, 345, 349–350, 371, 375, 379, 404, 436, 448, 450, 457–459, 469, 471, 482, 492, 509–510, 512–513, 515–517, 522, 526
- Кретић Звонимир
(Књига трећа)
578
- Кроасе Франсис де
(Књига трећа)
451, 552
- Крон А.
(Књига трећа)
177
- Крмановић Вукосава
(Књига друга)
626, **633**, 641
(Књига трећа)
15, 41, 87, 101, 106–107, 130, 134, 137
(Књига четврта)
413

- Крсмановић Драгутин
(Књига друга)
291, 339, 345, 348–350, 486, 535,
572–573, 589, 627, 629, 633, 635,
640–643, 645–646
(Књига трећа)
14–15, 42, 44, 56, 62, 66, 75, 81, 87,
99, 102, **105**–109, 111, 115, 119,
121, 126, 133, 134, 136, 139, 271,
304, 360, 545
(Књига четврта)
84, 91, 110, 156, 161, 214, 413, 420
- Крсмановић Душан
(Књига четврта)
196, **399**
- Крсмановић Милка
(Књига друга)
633
(Књига трећа)
98, 107–**108**, 111, 117
(Књига четврта)
307, 310, 400, 421, 423, 427
- Крстић Душан
(Књига трећа)
156
- Крстић Ђорђе
(Књига друга)
182
- Крстић Јован
(Књига прва)
59–60
- Крстић М.
(Књига четврта)
53
- Крстић Мирослав – Штиха
(Књига трећа)
154
- Крстић Ј. Петар
(Књига друга)
128, 191, 447, 452, 462, 516–517,
518–522, 525, 527, 580, 589, 591,
594
(Књига трећа)
26, 174, 179, 218–219, 233, 249,
371, 374, 386, 392, 395, 404, 412,
434
(Књига четврта)
434, **462**, 474, 478
- Крстић Радивоје
(Књига трећа)
224
(Књига четврта)
17
- Крстић (Крстић) Светозар
(Књига прва)
264
- Крстоношић Петар
(Књига друга)
309, 319–320, 342, 346, 348, 350,
637, 644
(Књига трећа)
34–35, 55, 59, 61–64, 75, 80, 82,
97, 98–100, 108
(Књига четврта)
154, 158, 174, 181–185, 190, **202**,
215
- Круе Жан
(Књига друга)
465, 506, 513
(Књига трећа)
477
(Књига четврта)
216
- Крунић Душан
(Књига друга)
124, 150
Крунић Душан
(Књига трећа)
233, 237, 240, 254–256, 258,
269–270, 279, 285–286, 293,
- 302–303, 317, 319, 322, 327, 341,
343, 349–350, 434–435, 439,
446–447, 450, 452, 454, 462, 463,
465, 470, 502, 510, 521, 523,
525–526, 534–535, 540–541, 543,
556, 559, 564, 567, 588
(Књига четврта)
37, 438, **447**–449, 467–468,
475–476, 485, 491
- Крупечевић Никола
(Књига друга)
16
- Крчединац Јаков
(Књига прва)
148, 152, **155**, 158, 219
- Крчединац Марија
(Књига прва)
148, **155**, 157, 167–168, 219, 221,
223
(Књига друга)
79
(Књига трећа)
58
- Крчединац-Биро Милева,
види: Биро Милева
- Ксавер Старк Франц
(Књига прва)
54–55, 77
- Ксенопулос Спирос
(Књига четврта)
120, 122, 139
- Куард Б.
(Књига четврта)
263
- Кубијер Хајнц
(Књига трећа)
528, 531
- Кугел Аркадије
(Књига трећа)
417, 499
- Кузмановић-Торџански Аспасија –
Спаса, види: Торџански Аспасија
– Спаса
- Кујачић Мирко
(Књига трећа)
323
(Књига четврта)
51, 53
- Кујунџић Душан – Чича
(Књига друга)
46, 351, 373, 626–628, 646
(Књига трећа)
17, 35, 42, 87, 92–93, 101,
111–114, 127, 158, 308, 366
(Књига четврта)
159, 182, 216–217, 219, 306, 310,
311, 313, 316, 355, 361, 363–365,
399, 414
- Кујунџић Јелена – Ленка
(Књига трећа)
93, 111–**113**
(Књига четврта)
306, 310–311, 313, 316, 355, 364,
400
- Кујунџић Милан – Абердар
(Књига прва)
219, 292, 373, 384–385, 391
(Књига друга)
16, 30–31, 392
- Кукић Јован
(Књига четврта)
387
- Кукуљевић Сакцински Иван
(Књига прва)
112–113, 11.67–118, 123, 144, 151,
156, 161, 173, 237, 261, 276, 292,
304, 312, 325–326, 387
(Књига друга)
248, 263
- Куленовић Скендер
(Књига трећа)
355
- Кулуџић Јосип
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
210–212, 214–215, 220–221,
229–232, 249, 276, 295–297, 339,
354, 435, 454, 456, 458, 467, 475,
501–503, **505**–509, 516, 533–534,
556, 563, 565
(Књига четврта)
27–28, 30, 34, 40, 49, 72, 96, 129,
225, 262, 265, 278–281, 337, 374,
450–451, 465–466, 469, 478–479,
484–485, 494, 509
- Куљбакин Стјепан
(Књига прва)
26
- Кумануди Јанаћ(ко)
(Књига прва)
205–206
- Кумануди Коста
(Књига четврта)
253
- Кумичић Евгеније
(Књига друга)
252
(Књига трећа)
104
(Књига четврта)
97, 258
- Кумрић, сликар
(Књига четврта)
199
- Кундовић Чедомир
(Књига друга)
35, 62, 150
(Књига трећа)
84
- Куно Хајнрих
(Књига прва)
115, 122
- Кунц, гајдаш
(Књига прва)
29
- Кунц-Миланов Зинка
(Књига трећа)
578, 585, 589–**590**
- Куртелин Жорж
(Књига друга)
120, 448, 610
(Књига трећа)
294
(Књига четврта)
184
- Курицбек Јосиф
(Књига прва)
54
- Кустудић Владимир
(Књига трећа)
308
- Кутијаро Емил
(Књига четврта)
313, 316, **325**, 377
- Кучер Артур
(Књига прва)
25
- Кучера Јулија
(Књига четврта)
172, **213**, 247
- Кушић Слободан
(Књига четврта)
385

Л

Лабан Рудолф
(Књига трећа)
188

- Лабиш Ежен
(Књига прва)
277, 286, 370, 372–373, 389
(Књига друга)
46, 71, 81, 131, 163, 171, 253, 262,
287, 290, 301, 333, 342, 344, 370,
418, 420, 425, 543, 554–555, 625
(Књига трећа)
51, 72, 79, 93, 101, 130, 143, 173,
283, 298, 350, 455
(Књига четврта)
47, 59, 67, 76, 143, 151, 167, 184,
213, 227, 348, 406
- Лавдан Анри
(Књига трећа)
308, 440, 473, 516
- Лазарев-Раваси Љубица, види:
Раваси-Лазарева Љубица
- Лазаревић Бранко
(Књига друга)
130–131, 505, 511–512, 598, **605**,
606
(Књига трећа)
280, 314
Лазаревић Бранко
(Књига четврта)
484
- Лазаревић Жарко
(Књига друга)
464, 472, **486**, 505, 519, 522, 545,
560, 583, 594, 651
(Књига трећа)
312
(Књига четврта)
462
- Лазаревић-Поповић Јулијана – Јула
(Књига трећа)
123, **125**, 127, 133
(Књига четврта)
306, 428–429
- Лазаревићева-Хајдушковић Катица,
види: Хајдушковић-Лазаревић
Катица
- Лазаревић Лазар
(Књига прва)
106, 113, 117–118, 123, 139, 141,
146–147, 151, 161–162, 164, 166,
180, 186, 190, **192**–194, 196, 202,
215, 224, 237, 241, 246, 296, 307,
312, 324, 371, 394
- Лазаревић Лазар – Лаза, глумца
(Књига друга)
336, **350**–351
(Књига трећа)
73, 75, 80, 98, 103, 107, 112–113,
119, 123, 125, 127, 129–130, 133,
154–155
(Књига четврта)
36, 153, 182, 190, 193, 196, 197,
199, 216–217, 236, 247, 256, 361
- Лазаревић др Лазар, писац
(Књига друга)
18, 30–31, 167, 357, 453, 389,
519–520
(Књига трећа)
143
(Књига четврта)
40, 392, 462
- Лазаревић-Стојчевић Љубица,
види: Стојчевић-Лазаревић
Љубица
- Лазаревић Н. Д.
(Књига прва)
324
- Лазаревић Светолик
(Књига прва)
242
- Лазаревић Стефан, деспот
(Књига прва)
30, 32
- Лазиф – Стриц Анка
(Књига друга)
346, 350, 630
(Књига трећа)
41, **80**, 117
(Књига четврта)
420
- Лазиф – Чичка Катица
(Књига друга)
626–627, **629**–630, 633
(Књига трећа)
19, 41, 74, 80, 87, 116, 129–130,
135, 137, 153, 155
(Књига четврта)
153–154, 306, 364, 366
- Лазиф Михаило – Стриц
(Књига друга)
129, 143, 145, 157, 291, 321, 341,
343, 345–347, 350–351, 567, 621,
630, 632, 638, 654
(Књига трећа)
20, 34, 42, 48, 50, 56, 58, 63–64,
66–68, 71, 75, 77, **78**–82, 86–88,
93, 97, 99, 102, 105, 110, 112,
115–117, 264, 271, 273, 295,
366–367
(Књига четврта)
72–73, 80, 366, 420
- Лазиф Михаило – Чичко
(Књига друга)
319, 345, 352, 480, 486, 626, 627,
629–630, 637, 643–646
(Књига трећа)
18, 34, 40–42, 44, 48, 56, 60–62,
74–75, 80–81, 86–87, 90, 94,
108–109, 111, 113–**116**, 117, 119,
124, 126, 129–130, 135–136, 151,
153–155, 285, 300, 384, 547
(Књига четврта)
32, 73, 82, 84, 94, 110, 144,
149–150, 153, 156, 158, 161, 166,
214, 218, 222, 306, 320–321, 323,
350, 359, 363–365, 367, 405, 413
- Лазиф – Лукин Сима
(Књига трећа)
73, **76**
- Лажтнер-Јакшић Иво
(Књига трећа)
277
(Књига четврта)
256
- Лажтнер Славко
(Књига четврта)
280–**281**, 288
- Лаловић Ана
(Књига трећа)
95–**96**, 104, 107, 117, 121, 123, 135
- Лаловић Љубомир – Љуба
(Књига трећа)
60, 73, 95–96, 102, 104, 108, 117,
121, 123, 135, 153, 155
(Књига четврта)
153, 382
- Лампел
(Књига четврта)
53
- Ланг Фриц
(Књига четврта)
116
- Лангер Франтишек
(Књига друга)
348
(Књига трећа)
203, 206, 210, 214, 231, 237, 246,
310, 319–320, 358, 431, 440, 480,
505–506, 509, 514, 517, 531
(Књига четврта)
33, 120, 123, 125, 229, 263, 277,
280, 282, 287, 314, 323, 331, 335,
337, 339, 378, 436, 470, 510
- Ландсдел Фредерик
(Књига трећа)
343–344
- Ланер – Лазиф Драга
(Књига трећа)
25, 112, **114**, 127, 131, 157
- Ланер – Лазиф Мара
(Књига трећа)
27–28, 101
(Књига четврта)
24, 355–356, **360**, 366, 403, 415, 427
- Ланер – Лазиф Петар
(Књига трећа)
27, 50, 90, 101, 112–**113**, 127,
131, 158
(Књига четврта)
216, 400, 403, 415, 427
- Ланкау Софија
(Књига трећа)
199, 224
- Ларше
(Књига трећа)
320
- Латинчић Јулка
(Књига друга)
61
- Латинчић Јулка
(Књига трећа)
63–64
- Лаубе Хајнрих
(Књига прва)
270, 289, 292, 329, 361, 372, 389,
395
(Књига друга)
96, 106, 108, 160, 172, 249, 252,
264, 267, 294, 298, 419, 421, 478,
600, 622
- Лаудова-Хоржица Марија
(Књига друга)
489, 537
- Лауренчић Јозо
(Књига четврта)
45
- Лебедев Владимир
(Књига трећа)
224
- Лебрен А. Карл
(Књига прва)
139, 325
- Левак Драгутин
(Књига друга)
535
(Књига четврта)
132, 153–154, **159**–160, 268, 290,
306–307, 370, 398, 422
- Леви Рики
(Књига трећа)
196, 199, 223
- Левински
(Књига прва)
268, 297
(Књига трећа)
266
- Лєвова Мила
(Књига четврта)
179, **208**, 247
- Легуве Ернест
(Књига прва)
284, 286, 332, 379
(Књига друга)
77, 84–85, 102, 104–105, 110, 117,
137–138, 158, 249, 253, 272, 280,
417, 420, 485, 538, 562, 628
(Књига трећа)
66, 101, 144
(Књига четврта)
71
- Леже Луј
(Књига друга)
363

- Лекић Милан
(Књига четврта)
90
- Лекок
(Књига друга)
307
- Леман, сликар
(Књига прва)
302
(Књига друга)
304
- Леметр Жил
(Књига друга)
47, 51, 154, 367, 385, 407, 411,
423, 427, 443–444, 597, 605, 610
- Лемоан Гистав
(Књига прва)
279, 281
(Књига друга)
69, 77, 87–88, 98, 119, 135, 144,
191, 193, 298, 352, 471, 642, 656
(Књига трећа)
73, 75, 93, 144
(Књига четврта)
59–60, 214, 305, 324
- Ленђел Мелхиор
(Књига друга)
465, 566, 622, 636
(Књига трећа)
132, 235, 356
(Књига четврта)
31, 110, 158–159, 164–165, 190,
200, 222, 228, 245, 316, 329, 338,
349, 365, 380, 410, 525
- Ленорман Анри Рене
(Књига трећа)
175, 231, 237, 322, 331, 425
- Ленска (Хохњец) Стефанија – Стевка
(Књига друга)
566
(Књига трећа)
193, **298**
(Књига четврта)
53, 172
- Ленце Леон
(Књига четврта)
177
- Леовић Гедеон
(Књига прва)
162
- Леон Џ. де
(Књига трећа)
216
- Леонкавало Руђеро
(Књига друга)
454, 520, 613
(Књига трећа)
182, 370, 373, 384, 396, 440
(Књига четврта)
519
- Леонов Леонид
(Књига трећа)
440, 551, 573
(Књига четврта)
29, 46, 167, 342–343
- Лери Макс
(Књига трећа)
437, 455
- Лесинг Готхолд Ефраим
(Књига прва)
57, 62, 145, 273, 286, 293,
369–370, 372, 378, 395
(Књига друга)
69, 167, 249, 262, 264, 272,
384–385, 420, 421
(Књига трећа)
319, 347, 440, 531, 547, 588
(Књига четврта)
49, 384
- Лесић Теодор
(Књига друга)
521
- Лескова Медвједова Александра
(Књига четврта)
61–64, 66–67, 69, **71**, 244, 256
- Лесковац др Младен
(Књига друга)
397
(Књига трећа)
239, 554
(Књига четврта)
285, 410
- Лесковић Ђорђе
(Књига друга)
222–223, **267**
(Књига трећа)
55, 63
- Летић Р. Лела
(Књига четврта)
367
- Летић Радивоје
(Књига четврта)
113, 126
- Летраз Жан де
(Књига трећа)
320, 480, 488, 528, 531
(Књига четврта)
233, 277
- Лехар Франц
(Књига друга)
355, 530, 559, 561, 569
(Књига трећа)
360, 392
(Књига четврта)
178, 233, 246–247, 249, 263,
378–380, 443
- Лешић Јосип
(Књига трећа)
20, 71, 130, 136–137, 140,
142–143, 148–149
(Књига четврта)
233, 281, 299, 378
- Лешјанин Милојко
(Књига друга)
627, **642**
(Књига трећа)
107, 123, 126, 132
- Лешњаревић Петар
(Књига друга)
428, 613
- Либертс-Ребане Аманда
(Књига трећа)
222, 379, 397–398, 466
- Ливадић Бранимир
(Књига трећа)
506
- Ливели Оскар
(Књига друга)
519
- Лијанка Злата
(Књига трећа)
89
- Лијанка Стјепан – Стеван
(Књига трећа)
86, **89**
- Ликендорф Феликс
(Књига четврта)
392
- Ликић Алекса
(Књига трећа)
63
- Ликић Душан
(Књига трећа)
63–**64**, 71, 104
- Лилар Сузана
(Књига трећа)
347, 441
- Лили
(Књига друга)
499, 517
- Лилер Хенрих
(Књига друга)
316, 322–323
- Линдау Павле
(Књига прва)
273
(Књига друга)
47, 253, 281, 283, 424
- Линдберг Леополд
(Књига трећа)
558
- Линднер Алберт
(Књига друга)
47, 51, 86, 93, 169, 182
- Линкер Ф.
(Књига друга)
284, 292, 306
- Линхарт Антон
(Књига прва)
63
- Лиње-По
(Књига трећа)
307
- Липошћак Нада
(Књига четврта)
377
- Лирхаммер, проф. др
(Књига трећа)
404, 574
- Лисенко Михаил
(Књига друга)
517
- Лифка Адолф
(Књига прва)
250–251
(Књига друга)
307
- Лихтенберг
(Књига четврта)
233
- Личеноски Лазар
(Књига четврта)
125
- Ловчевић Сима
(Књига трећа)
158
- Ловшинска Јелена
(Књига трећа)
179, 181, 194, 368, **369–370**
(Књига четврта)
208, 247
- Логар Миховил
(Књига трећа)
400, 441
- Лодовичи Чезаре Вика
(Књига трећа)
474, 528, 531
- Лозанић Драгиња
(Књига прва)
148
- Лозанић-Јоксимовић Радмила, види:
Јоксимовић-Лозанић Радмила
- Лонсдел Фредерик
(Књига трећа)
204
- Лончарић
(Књига прва)
104
- Лопез Саботино
(Књига трећа)
203, 248, 278
(Књига четврта)
262
- Лорд Андре де
(Књига трећа)
241, 283, 432, 560

- (Књига четврта)
96, 113, 200, 214, 230, 422
- Лорка Федерико Гарсија
(Књига трећа)
319, 358, 360
(Књига четврта)
46, 232, 283, 285, 349, 404
- Лорцинг Алберт
(Књига друга)
426
(Књига трећа)
417, 493, 529
- Лот Андре
(Књига трећа)
431, 437
(Књига четврта)
285
- Лотић Љубомир
(Књига прва)
248
(Књига друга)
226
(Књига четврта)
174
- Лотка Франц
(Књига трећа)
412, 414, 440–441, 494, 530–531
(Књига четврта)
467
- Лубин Ото
(Књига друга)
521
- Лугумерски Катица
(Књига прва)
348, 381
(Књига друга)
26–27, 34, 61, 79, **97–98**, 160, 222,
472, 474, 498, 524
(Књига трећа)
63
- Лугумерски Лазар
(Књига прва)
264, 348, 380
(Књига друга)
26, 34, 54, 61, 65, 92, **95**, 97
(Књига трећа)
63
- Лукатела Јелена
(Књига трећа)
350
- Лукачи Шандор
(Књига прва)
284
(Књига друга)
46, 71, 88, 120, 133, 147, 156,
158–159, 190, 193, 253, 269, 290,
294, 298, 306, 317, 334, 345,
352–353, 485, 618, 625, 628, 631,
642–644
(Књига трећа)
50, 77, 79, 94, 96, 130, 289, 301,
311, 432, 517, 554
(Књига четврта)
30, 78–79, 95–96, 158, 197, 223,
263, 294, 299, 307–308, 322, 339,
392, 404, 4209, 509
- Лукијанов Т.
(Књига четврта)
193
- Лукић Андрија
(Књига друга)
26, 223–224, 237, 256, 258–259,
264, **268–269**, 286, 302, 304, 552,
563–566, 574
(Књига трећа)
48, 73
(Књига четврта)
437
- Лукић Арса
(Књига прва)
343
- Лукић Велимир
(Књига трећа)
530, 547
- Лукић-Брашовани Катица – Тинка
(Књига друга)
223–224, 258, 261, **286**, 301,
563–566
- Лукић Марија
(Књига трећа)
132
- Лукић Милан
(Књига трећа)
97–**98**
- Лукић Милутин
(Књига четврта)
47
- Лукић др Мита
(Књига друга)
330
- Лукић Петар
(Књига трећа)
132
- Лукић Тинка
(Књига трећа)
73
- Луковић Коста
(Књига друга)
507, 512–513, 598, 604, 610
(Књига четврта)
175, 178–**180**, 181, 435, 442
- Луковић-Бековић Роксанда – Роса
(Књига друга)
477, 498, 531, 627–628
(Књига трећа)
134, 193, 256, 261, 294–295, 513,
535
(Књига четврта)
16
- Луковић Саша, проф.
(Књига четврта)
388
- Луњевица Арса
(Књига прва)
100, 102–103
- Луњевица Милић
(Књига прва)
100, **102**
- Луњевица Никола
(Књига прва)
102
- Лучев Иван
(Књига трећа)
215, 435, **437–438**
(Књига четврта)
388
- Лучезарска Ирина
(Књига трећа)
222, 224
- Љ**
- Љермонтов Михаил Јурјевич
(Књига трећа)
218
- Љешевић др Соја
(Књига четврта)
363
- Љотић Димитрије
(Књига четврта)
383
- Љубибратић Милан
(Књига друга)
417, 421
- Љубичић Љубица
(Књига трећа)
460, 536, **575**
(Књига четврта)
461
- М**
- Магазиновић Мага
(Књига друга)
608
(Књига трећа)
24, 553
- Магарашевић Ђорђе
(Књига прва)
190
- Мажуранић Иван
(Књига прва)
112
(Књига трећа)
152
- Мај Карл
(Књига прва)
234
(Књига трећа)
46
- Мајар Луј Эрне
(Књига друга)
266, 285, 426, 465, 522, 524, 613
(Књига трећа)
183, 385
- Мајер-Ферстер Вилхелм
(Књига друга)
119, 457, 471, 487, 502, 544, 642
(Књига трећа)
214–215, 237, 267, 272, 280, 295,
347, 478, 502
(Књига четврта)
67, 164, 204, 245, 268, 314, 392
- Мајербер Ђакомо
(Књига друга)
531
(Књига трећа)
220, 249, 414
- Мајетинска Емилија – Ема
(Књига друга)
473, 490, 497, 524, 526
- Мајић Милорад – Крка
(Књига четврта)
193, 199, **227**, 289, 307, 373, 422,
423, 428–429
- Мајкснер
(Књига прва)
268
- Мајсторовић Антоније
(Књига прва)
100, **102**
- Мајценовић Анка
(Књига четврта)
19, 126, 129–130, 289, 391, 407,
416, 419
- Мајценовић Дана
(Књига четврта)
419
- Макијавели Николо
(Књига трећа)
363

- Максимова Тамара
(Књига трећа)
224
- Максимовић Аксентије
(Књига прва)
250–251, 256, 262, 282
(Књига друга)
192, 222, 288, 307–308, 369, 392
- Максимовић Божа
(Књига четврта)
513
- Максимовић Владимир
(Књига трећа)
127
- Максимовић Десанка
(Књига четврта)
431
- Максимовић Ђ. Ђорђе
(Књига прва)
244, 247, 262, 323, 326, 373
(Књига друга)
417–418
- Максимовић Ј. Јован
(Књига прва)
187, 219
(Књига друга)
607
(Књига четврта)
48
- Максимовић Р. Миленко
(Књига друга)
179, 318
Максимовић Миленко
(Књига трећа)
62
- Максимовић Милка
(Књига прва)
251
- Максимовић Света
(Књига четврта)
32, 138, 370–371
- Максимовић-Вујић-Поповић Софија
(Књига прва)
251, 264, 267, 282, 283–284, 321,
348
(Књига друга)
222–224, 258, 259, 288, 301, 305,
312, 565
(Књига трећа)
47–48
(Књига четврта)
437
- Малагурска Мара
(Књига трећа)
366, 588
(Књига четврта)
72, 293, 500–501
- Малата Оскар
(Књига друга)
49, 187, 194, 198
- Малбашки Слободан
(Књига трећа)
497, 581–582
(Књига четврта)
17
- Мале Албер
(Књига друга)
22–23, 58, 60, 161, 423
- Маленти Мерцедес
(Књига друга)
521
- Малетин др Марко
(Књига четврта)
20, 273–274, 372–373, 391
- Малетић Ђорђе
(Књига прва)
26, 37, 139, 150–153, 156, 158,
176, 179, 181–182, 193, 205–206,
211–212, 214–218, 220–223, 261,
275, 288, 290, 294, 296, 308–309,
- 311–312, 325–326, 329, 331–332,
334–337, 342, 344–345, 351, 357,
365, 367–369, 371–372, 374,
375–379, 381–383, 388, 390–394
(Књига друга)
25, 45, 55–56, 67–69, 93–94,
166–167, 196–197, 203, 205, 309,
359, 364, 366, 380, 383–386,
393–394, 412, 431
- Малетић Мојсеј – Мојсило
(Књига прва)
108, 134
- Малибран Марија
(Књига трећа)
491
- Малиновска Ек.
(Књига трећа)
209
- Мало Маргарита
(Књига четврта)
60–61
- Мандић др Перо
(Књига трећа)
141
- Мандровић Адам
(Књига прва)
214, 222, 274, 278, 281, 285, 287,
289, 291, 303, 305–306, 311, 314,
316, 322–325, 327–330, 333,
335–338, 348–351, 372, 377,
380–381, 393
(Књига друга)
28, 56, 61, 63–65, 74, 78, 83, 86,
89–90, 92–93, 95, 105–107,
162–168, 204, 241, 270, 273, 281,
386, 415
Мандровић Адам
(Књига трећа)
275
(Књига четврта)
157
- Манерс Џ. Хартли
(Књига трећа)
202, 284, 311, 317, 320, 561
(Књига четврта)
21, 89, 110, 129, 167, 189–190,
245, 268, 314, 328, 345, 489, 506,
509
- Манојловић Коста
(Књига трећа)
180, 574, 586
(Књига четврта)
463
- Манојловић-Живковић Милица
(Књига трећа)
379, 407, 466, 536
- Манојловић Тодор
(Књига друга)
218, 243, 245, 255, 257, 289–290,
303, 563, 576
(Књига трећа)
170, 212, 241, 308, 343, 358, 364,
372, 373, 429, 440, 454, 472, 509,
540, 543, 550–551
(Књига четврта)
97, 116, 191–192, 263, 438, 445,
472, 488–489, 509
- Мансвјетова Лидија
(Књига трећа)
193, 308–309, 354
(Књига четврта)
255
- Маргетић Илија
(Књига прва)
380
- Маре Шарл
(Књига трећа)
314
- Маретић-Штајн Јулијана,
види: Штајн-Маретић Јулијана
- Маретић Тома
(Књига прва)
378
(Књига друга)
417, 421
- Маржинец Хинко
(Књига друга)
655–656
(Књига трећа)
22
(Књига четврта)
178, 205–206, 244, 248
- Мари Жил
(Књига друга)
160
- Марија Е. Франк
(Књига четврта)
120, 132, 134
- Мариво Пјер де
(Књига прва)
62
(Књига трећа)
341
(Књига четврта)
49
- Маријашећ Евгеније
(Књига трећа)
194, 196, 248, 368, 370, 501, 536
(Књига четврта)
208
- Маринковић Александар
(Књига прва)
17
(Књига трећа)
497, 538, 583–584
(Књига четврта)
17
- Маринковић Дамјан
(Књига прва)
159–160
- Маринковић Димитрије
(Књига прва)
126
(Књига трећа)
111, 153, 193, 294, 535
- Маринковић Ђорђе, сликар
(Књига четврта)
382
- Маринковић Ђура
(Књига четврта)
403
- Маринковић-Николић Јелена – Ленка
(Књига прва)
264, 283
(Књига друга)
222–223, 258, 267, 383, 588
(Књига трећа)
63, 94
- Маринковић Јован
(Књига прва)
148, 152, 156, 167, 264, 311, 326
- Маринковић Јосиф
(Књига друга)
133, 187, 191, 193, 377, 515, 551
(Књига трећа)
185
- Маринковић Марко
(Књига прва)
192
(Књига трећа)
132–133, 193, 197, 256–257, 261,
262, 303–304, 535
(Књига четврта)
16, 63, 381, 496
- Маринковић Милева
(Књига трећа)
108
- Маринковић Павле
(Књига друга)
75–77, 101, 133, 169, 222,

- 406–407, 409, 437, 501, 509, 516, 538, 580, 598, 615
(Књига трећа)
43
- Маринковић Павле – Паја
(Књига прва)
250, 264, **288**, 300, 321, 348
(Књига друга)
82, 222, 258, 267, 382, 588
- Маринковић Ранко
(Књига трећа)
355
(Књига четврта)
43, 46, 146, 259
- Мариновић Јован
(Књига прва)
100–**101**, 103, 206, 220
- Мариновић Ј. Никола
(Књига друга)
428
- Марић Јелена
(Књига четврта)
24
- Марић-Рајчевић Косара,
види: Рајчевић Косара
- Марић М.
(Књига прва)
219
- Марић Радивоје
(Књига трећа)
109–110, 125, 128
(Књига четврта)
24, 231, 405, 421
- Маричић Јосип
(Књига трећа)
87, **111**
(Књига четврта)
101
- Марјановић Никола
(Књига друга)
610
- Марјановић др Петар
(Књига прва)
11, 259, 261, 303
- Марјановић Стјепан
(Књига прва)
126
- Марјановић Филип
(Књига четврта)
382
- Марк-Мишел
(Књига трећа)
101
- Марковац Злата
(Књига трећа)
193, 254, 256, 259–260, 280, **301**,
320, 338–340, 487, 535, 549
(Књига четврта)
48, 438, 444, 449, 483
- Марковић-Тодић Вања – Ивана, види:
Тодић-Марковић Вања – Ивана
- Марковић Васа
(Књига прва)
233–235, 327, 333, 348
(Књига друга)
223, 237, 256, **270**
(Књига трећа)
47, 58
- Марковић Гаврило
(Књига трећа)
133
- Марковић Даница – Дана
(Књига трећа)
104
(Књига четврта)
154, 317, **323**
- Марковић-Петковић Десанка – Деса
(Књига трећа)
87, 104
(Књига четврта)
- 67, 154, 311, 313, 317, **322–323**,
379
- Марковић Димитрије – Мита –
Кикинђанин
(Књига прва)
234, 236, 240, 264, 267, **274–275**,
311, 322–326, 330, 333, 335–336,
253
(Књига друга)
417, **419**
(Књига трећа)
51
(Књига четврта)
369
- Марковић Димитрије – Митица
(Књига прва)
267
(Књига четврта)
188, 190, 199, **220**
- Марковић Ђорђе
(Књига прва)
311
- Марковић М. Зорка
(Књига трећа)
74, 109, 499
- Марковић Живко
(Књига друга)
230, 552
- Марковић М. Зорка
(Књига друга)
223–224, **291**, 472, 475, 616, 618,
626
- Марковић Јанко
(Књига трећа)
93
- Марковић Јеврем
(Књига друга)
15–16
- Марковић Ђ. Јован
(Књига друга)
307
- Марковић Јован – Јанош
(Књига друга)
151, 319, 345–346, 355, 633, 642,
645
(Књига трећа)
60, 75, 96, 99–100, **104–105**, 114,
352
(Књига четврта)
32, 317, 323
- Марковић др Лазар – Мргуд
(Књига прва)
269
(Књига друга)
274, 553–554, 556, 560. **588**
(Књига четврта)
176
- Марковић М.
(Књига трећа)
16
- Марковић В. Марија
(Књига прва)
316, 326–**327**, 333
- Марковић Т. Марија
(Књига прва)
311, 316, 326–**327**, 333
(Књига друга)
61
(Књига трећа)
47, 58
(Књига четврта)
369
- Марковић Марко, приповедач
(Књига четврта)
14
- Марковић Мила, приповедач
(Књига четврта)
405
- Марковић др Милан
(Књига друга)
- 367
(Књига четврта)
49
- Марковић Милан – Баћа
(Књига трећа)
133, 367
- Марковић Милева
(Књига друга)
335
(Књига трећа)
82, 103, **128**, 275
- Марковић М. Милица – Милка
(Књига прва)
267, 283
(Књига друга)
84, 223–224, 258, 285, **288–290**,
301, 398, 420, 539, 551, 563,
565–566, 574–576, 582, 610
(Књига четврта)
187–188, 190, 220–221, 239, 247
- Марковић Михаило, певач-глумац
(Књига прва)
267
(Књига друга)
223–224, 258, **284–285**, 288, 307,
452, 454, 475, 565–566, 574
(Књига четврта)
220
- Марковић Михаило – Ера
(Књига друга)
28, 143, 147, 151, 291, 319, 321,
342, 344–347, 352, 475, 477, 483,
572, 616–**618**, 627, 629–630, 643,
645
(Књига трећа)
34, 42, 66, 73–74, 77, 80–81, 88, 92,
102, 109–110, 113, 125, 127, 139,
144, 147–148, 152, 291, 366, 572
(Књига четврта)
76, 80, 110, 159, 206, 230, 319, 396,
399
- Марковић Михаило, управник НП у
Београду
(Књига друга)
450–452, 454–455, 514–515,
519–520
- Марковић-Ђорђевић Оливера
(Књига четврта)
53
- Марковић Павле – Адамов,
види: Адамов Павле
- Марковић Петар
(Књига прва)
107, 219
- Марковић Раде
(Књига четврта)
53
- Марковић Раде, адвокат
(Књига четврта)
363
- Марковић Сава Пурђа
(Књига прва)
107, 110, 115, **119**, 133–134,
136–137
- Марковић Светозар
(Књига прва)
209, 211, 363, 383, 396
(Књига друга)
14–15, 39, 42, 162, 205, 214, 247,
358, 368, 384, 393–394, 432–433
(Књига трећа)
22
- Марковић проф. Стеван
(Књига друга)
186
- Марковић Стефан, саветник
(Књига прва)
205
- Марковић Тодор – Тоша
(Књига прва)

- 253, 264, **279**, 316, 326–327, 333, 351
(Књига друга)
61, 63
(Књига трећа)
47–48, 52, 58, 83, 118, 128
- Марковић Тома
(Књига прва)
311
- Мармонтел Жан Франсоа
(Књига прва)
61
- Мартен Едуар
(Књига прва)
277
(Књига друга)
290, 342
(Књига трећа)
455
- Марти Арнолф
(Књига друга)
158–159, 193, 196, 481
- Марс Антони
(Књига друга)
174, 343, 427, 629, 656
(Књига трећа)
62, 109, 169
(Књига четврта)
60, 73, 356, 398
- Мартиновић К.
(Књига трећа)
16
- Мартиноски Никола
(Књига четврта)
121, **125**
- Мартинчевић Јосип – Јозо
(Књига четврта)
256–257, 260
- Мартинчевић-Драгић-Стипановић
Љубица, види: Драгић
Мартинчевић Стипановић Љубица
- Маршан Леополд
(Књига трећа)
214–215, 283–284, 356, 360, 463
(Књига четврта)
74, 82, 97, 108, 231, 268, 314
- Маршићанин Милица
(Књига четврта)
430
- Масалитинов Никола
(Књига трећа)
177, 456, 519
- Масе
(Књига друга)
478
- Маскањи Пијетро
(Књига друга)
53, 117, 120, 133, 140–141, 193,
497, 517, 520, 523–524, 559, 569,
656
(Књига трећа)
30, 182, 377–378, 441, 575
(Књига четврта)
178, 205, 390
- Маслов Анатолије
(Књига четврта)
199
- Масне Жил
(Књига друга)
133, 306, 309, 465, 520, 522, 524,
527–528, 532–533, 613
(Књига трећа)
182–183, 220–221, 249, 370–371,
375, 378, 383–384, 395, 397,
406–407, 410, 417, 437, 440–441,
461, 508–509, 526, 554, 576, 578
(Књига четврта)
178, 205, 465, 520
- Мастиловић Даница
(Књига трећа)
585
- Матавуљ Симо
(Књига друга)
18, 45–46, 359, 361, 422, **427**, 447,
572, 583, 589, 610
(Књига трећа)
11–12, 149
- Матачић Ловро
(Књига трећа)
198, 217, 219, 221, 409, **412**–416,
458, 463, 466–467, 493–498, 500,
536
(Књига четврта)
178, 205–206, 235–237, 244, 248,
265, 461, 464
- Матејић-Сотировић-Туцаковић Даница
(Књига друга)
223–224, 258, **298**, 564–566
(Књига четврта)
172, 192, 236, 247, 443
- Матејић Милан
(Књига друга)
223, **299**–300, 563–566, 574–575
(Књига трећа)
94
(Књига четврта)
172, 176, 201, 213
- Матијевић-Матек Роберт
(Књига друга)
345, 643, 645
(Књига трећа)
103, 125
(Књига четврта)
150–154, **158**–159, 163, 183, 217,
224, 232, 294, 310, 330, 362,
405–406, 410, 419, 421–423
- Матић Димитрије
(Књига прва)
124, 132, 204, 342, 355, 359, 390
(Књига друга)
94
- Матић-Јевтић Јања
(Књига четврта)
126, **129**, 190, 193, 196, 268
- Матић-Лукић Јелка
(Књига трећа)
479, 536, 554
(Књига четврта)
102, 188, 247
- Матић Јулка – Јула
(Књига четврта)
209
- Матић Матија
(Књига прва)
132
- Матић Михаило
(Књига прва)
233
- Матић Петар
(Књига четврта)
29, **31**, 72, 121–**122**, 126, 129,
153–154, 165, 190, 193, 196, **204**,
225, 230, 268, 363–364, 377, 400,
403, 407, 430
- Матковић Добрица
(Књига четврта)
267
- Матковић Маријан
(Књига четврта)
43, 260, 411
- Матош Антун Густав
(Књига друга)
24, 60, 64, 101, 108, 112, 122–123,
127, 130, 136, 142–143, 146,
153–154, 181–182, 198, 209, 313,
405, 542, 622, 636
- Мафеи Сциприон
(Књига прва)
62, 65
- Махмуд II, цар
(Књига прва)
92
- Маџол-Миљуш-Петровић Елка,
види: Петровић-Маџол Елка
- Маџарић Ђура
(Књига друга)
336, **348**, 472, 523, 565
(Књига трећа)
28, 54, 60, 97, 107, 126–127, 192
(Књига четврта)
400
- Маџаров, редитељ
(Књига трећа)
309
- Машек Камило
(Књига друга)
194
- Машин-Обреновић Драга,
види: Обреновић-Машин Драга
- Маших Савета
(Књига четврта)
451
- Маших Слободан
(Књига четврта)
451
- Мегерле Тереза
(Књига прва)
291, 317, 324, 326, 373, 375, 389
(Књига друга)
70, 79, 167, 172, 193, 196, 253,
270, 555, 625
(Књига трећа)
101, 144, 174, 281
(Књига четврта)
81, 147, 191
- Медаковић Данило
(Књига прва)
230, 239, 296
(Књига друга)
255
- Медаковић Дејан
(Књига прва)
79, 344
- Међедовић Јунус
(Књига четврта)
50
- Мезетова Анита
(Књига трећа)
460, 493, 536, **577**
(Књига четврта)
17
- Мејерхолд Всеволод Емилјевич
(Књига трећа)
238, 522
- Мелак Анри
(Књига прва)
297, 330, 389
(Књига друга)
46, 72, 81, 93, 96–97, 100, 104,
112, 119–120, 125, 137–138, 159,
172, 175, 193, 280, 282, 298, 334,
343, 408, 425, 441, 490, 539, 638
(Књига трећа)
174–175, 213, 288, 297
(Књига четврта)
59, 189
- Мелвил Ан-Онохр Жозеф Диверије
(Књига прва)
262, 273, 280–282, 286, 288, 290,
294, 296, 321, 324–325, 332
(Књига друга)
190, 202, 333, 352
(Књига четврта)
138

- Менандр
(Књига прва)
57
- Менделсон Феликс
(Књига друга)
189, 522
(Књига четврта)
202, 207
- Меноти Д.
(Књига трећа)
385
- Меноти Карло
(Књига трећа)
575, 582
- Мерешковски Димитрије
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
206, 241, 286, 331
- Мериме Проспер
(Књига трећа)
484
- Мерис Пол
(Књига друга)
86, 110, 135, 140, 149
- Мерл Жан-Тусен
(Књига друга)
202
(Књига четврта)
138
- Мерло
(Књига прва)
280, 282
- Мерсер Дејвид
(Књига трећа)
518
- Мерсије Луј
(Књига прва)
247, 281
- Месарић Калман
(Књига четврта)
98, 250
- Метастазо Пиетро
(Књига прва)
62, 65, 76–77
- Метеније Оскар
(Књига трећа)
170
- Метенлајтер Адолф
(Књига друга)
183
- Метерлинк Морис
(Књига друга)
47, 116–117, 119, 154, 169, 173,
247, 253, 296, 422, 424, 426, 443,
448–449, 467, 471, 503, 546, 551,
578, 602, 608, 610, 621, 625
(Књига трећа)
172, 175, 191, 238, 240, 316–317
(Књига четврта)
49, 255, 263
- Метерних
(Књига прва)
69–70
- Метјуз Чарлс
(Књига прва)
288
(Књига друга)
419
- Мијалковић Сава
(Књига друга)
611, 613
- Мијатовић М. В.
(Књига трећа)
21
- Мијатовић Павле
(Књига друга)
611
- Мијатовић Чедомил
(Књига прва)
219
(Књига трећа)
52
- Мијо Албер
(Књига друга)
100, 112, 120, 175, 193, 334
- Мијушковић Влада
(Књига трећа)
479, 489, 528
(Књига четврта)
276, 375, 392, **495**, 510
- Мијалковић Сава
(Књига четврта)
462, 468
- Миклашевска Олга
(Књига трећа)
224
- Миклошић Франц
(Књига прва)
32
- Миковић Глиша
(Књига четврта)
247
- Микулић-Гусина Евка
(Књига трећа)
215, **359**–360, 435, 535
(Књига четврта)
16, 247, 377
- Микулић-Десимировић Невенка
(Књига трећа)
215, 262, **354**–355, 535
(Књига четврта)
16
- Миладиновић Милица
(Књига трећа)
584
- Миладиновић Трифун
(Књига четврта)
390
- Миланковић Димитрије
(Књига прва)
132
- Милановић Милан
(Књига друга)
335
- Милановић Деса
(Књига трећа)
107
- Милановић Олга
(Књига прва)
11
(Књига трећа)
425, 433, 439, 530
- Милачић З. Душан
(Књига трећа)
448, 454, 456, 469, 482–487, 489,
490, 491, 502, 504, 533
(Књига четврта)
13, 50, 312–315, 317, 329–330, 476
- Милашиновић Т.
(Књига прва)
139
- Милбахер Едита,
види: Трумић Јелена
- Милекер Карл
(Књига друга)
517
- Милекер Феликс (Срећко)
(Књига прва)
244
(Књига четврта)
100
- Миленковић Драгољуб – Гане
(Књига четврта)
165, 372
- Миленковић Лепосава
(Књига трећа)
74–75, 87, 98, 101–102, 104, 107,
116, 119, 133
- Миленковић Миленко
(Књига четврта)
385
- Миленковић Никола – Зука
(Књига трећа)
74–75, 80, 87, 97, 101–102, 104,
107, 116, 119, 133
- Миленковић Таса
(Књига друга)
71, 376
(Књига трећа)
52
(Књига четврта)
364
- Милер Артур
(Књига друга)
193, 292, 306
(Књига трећа)
552
(Књига четврта)
231, 294, 341, 344, 393
- Милер Хуго
(Књига прва)
389
- Милета, кнез
(Књига прва)
100
- Милетић Даринка – Дара
(Књига трећа)
16, 132–133, 460, 536, **577**
(Књига четврта)
17
- Милетић Светозар
(Књига прва)
145, 193, 228–230, 232, 238, 240,
242, 256–258, 284, 306, 365–366
(Књига друга)
213–216, 222, 230, 238–240, 247,
274
(Књига трећа)
11
- Милетић Св. Слободан
(Књига четврта)
141–142
- Милетић др Стјепан
(Књига друга)
74, 105, 281, 618
(Књига четврта)
112, 399
- Миливојевић Драгослав
(Књига четврта)
386
- Миливојевић-Илић Радмила
(Књига друга)
654
(Књига четврта)
63, **91**
- Миливојевић Србољуб
(Књига друга)
654, 658
(Књига трећа)
131, 135
(Књига четврта)
63, **84**
- Милин Владимир
(Књига четврта)
20, 190, 192–193, 196, 199, **224**,
289, 373, 391
- Милинковић-Петровић Анђа,
види: Петровић-Милинковић Анђа
- Милинковић Ђорђе – Ђока
(Књига трећа)
66, **68**, 71, 87–88, 111, 127
- Милинчевић Васо
(Књига прва)
260

- Милосављевић Мирко
(Књига трећа)
489, 536, 556–557
(Књига четврта)
16, 50, 381, 484
- Милитар Трива
(Књига четврта)
187
- Милић Милан
(Књига четврта)
390
- Милић Милорад
(Књига четврта)
372
- Милић Никола
(Књига друга)
590
- Милић Слободан
(Књига четврта)
390
- Милић Ђира
(Књига четврта)
356
- Милићевић Вељко
(Књига трећа)
150
- Милићевић-Зорић Вукосава
(Књига друга)
224
(Књига четврта)
89
- Милићевић Даница
(Књига трећа)
155
(Књига четврта)
153
- Милићевић Душан
(Књига четврта)
89
- Милићевић Живко
(Књига трећа)
246–247, 292
(Књига четврта)
437–438, 449
- Милићевић Јован
(Књига трећа)
512
- Милићевић Коста
(Књига трећа)
153
- Милићевић Ђ. Милан
(Књига прва)
90, 108–109
(Књига друга)
16
(Књига трећа)
52
- Милићевић Михаило
(Књига четврта)
20, 289, 316, 327, 336, 429
- Милићевић Ратомир
(Књига четврта)
358
- Миличевић Андрија
(Књига четврта)
209
- Миличић Милица
(Књига четврта)
157
- Мило Албер
(Књига трећа)
213
- Мило М.
(Књига друга)
133, 172, 193, 195, 290, 298
(Књига четврта)
61, 333
- Миловановић Божидар – Божа
(Књига друга)
627, 642
- (Књига трећа)
103
- Миловановић Д. Драга
(Књига друга)
223
(Књига трећа)
15, 86–88
- Миловановић М. Ђ.
(Књига друга)
361
- Миловановић Коста
(Књига друга)
223
- Миловановић Милан
(Књига друга)
342
(Књига трећа)
87, 90, 107, 111, 433
- Миловановић др Милован, професор
(Књига друга)
31–32
(Књига четврта)
125
- Миловановић Милован, политичар
(Књига трећа)
32
- Миловановић Михаило – Мика
(Књига друга)
224
(Књига трећа)
15, 55, 73, 84, 86–88, 206,
256–257, 271, 381, 536
(Књига четврта)
257
- Миловановић Тодор
(Књига друга)
330
- Миловук Јосиф
(Књига прва)
92, 195
- Миловук Милан
(Књига прва)
174
- Милојевић Александар
(Књига друга)
126, 223–224, 259, 326–328,
332–336, 339–341, 345, 462, 470,
472–473, 483, 615, 616, 620,
622–623, 628, 636, 645, 651, 654,
657
(Књига трећа)
26, 44, 49, 55, 63, 70, 81, 83, 115,
150, 192, 266
(Књига четврта)
50, 80, 303–304, 395
- Милојевић-Ђуришић Александра
(Књига друга)
26, 35, 61, 64, 97, 133–134, 138,
336, 475
(Књига трећа)
48, 70, 74, 93–94, 192, 197, 280
- Милојевић Владимир
(Књига друга)
426
- Милојевића Владимир – Ђоса
(Књига друга)
134
- Милојевић Драга
(Књига друга)
485, 489, 565, 573, 576, 654, 657
(Књига трећа)
26, 306
(Књига четврта)
63, 364
- Милојевић А. Зорка
(Књига друга)
223–224, 336, 340, 626, 628
(Књига трећа)
66, 70, 73, 82
- Милојевић Иванка
(Књига трећа)
179, 404
- Милојевић др Милоје
492, 521–522, 524–525
Милојевић др Милоје
(Књига трећа)
179–180, 183, 186, 248, 369–372,
377, 382–383, 385, 391–392, 394,
396–397, 399–402, 404–407, 409,
412–413, 416, 434–435, 458, 466,
496, 499, 525–527, 536, 574–578,
587–590
(Књига четврта)
15, 48, 264–265, 278, 460–461, 500
- Милојевић Предраг
(Књига четврта)
449
- Милојковић-Топаловић Д. Марија,
види: Топаловић-Милојковић Д.
Марија
- Милојковић Михаило
(Књига трећа)
71, 74, 76, 123
- Милорадовић Гавра
(Књига друга)
26, 34, 61, 77, 105, 129, 138,
157–158, 281, 316, 331, 341
(Књига трећа)
58, 81, 130
(Књига четврта)
77–78
- Милорадовић Јелисавета
(Књига трећа)
82, 130
- Милосављевић Ана (Петра)
(Књига четврта)
228
- Милосављевић Андрија – Андра
(Књига друга)
7, 34, 61, 110, 223, 285
(Књига трећа)
70, 73
- Милосављевић А. Даница
(Књига друга)
7, 62, 285
- Милосављевић Драги
(Књига четврта)
363
- Милосављевић Жарко
(Књига четврта)
363
- Милосављевић Пеђа
(Књига трећа)
424
- Милосављевић Петар
(Књига четврта)
160, 167, 196, 226–227, 288, 289,
299, 308, 313, 325, 359, 372, 379,
407, 415, 420, 423
- Милошевић Б.
(Књига трећа)
16
- Милошевић-Радовановић Дара,
види: Радовановић Дара
- Милошевић Драгољуб
(Књига трећа)
80, 83–84, 120, 130, 352
(Књига четврта)
230
- Милошевић Јован
(Књига прва)
193
- Милошевић Матеја – Мата
(Књига трећа)
24, 193, 236, 255–256, 258, 280,
296, 312, 321, 323, 333, 334–337,
339, 341, 358, 446, 475, 483–484,
502, 504, 517–519, 533, 535,
541–542, 557, 558, 565

- (Књига четврта)
17–18, 49–51, 53, 288, 458
- Милошевић Милош – чика Миша
(Књига друга)
151, 342, 345, 567, 641
(Књига трећа)
60–61, 74, 81, 87, 84, 93, 103,
105–106, 108, **110**–111, 158, 282,
294, 304, 545
(Књига четврта)
33, 67, 80, 109, 130, 144, 151, 153,
160, 163, 165, 206, 231, 291, 298,
324, 347, 359, 400, 408, 417,
419–420, 427
- Милошевић Момчило
(Књига друга)
121, 123, 125
(Књига трећа)
171, 196, 198, 203, 212, 214–215,
232, 237, **247**, 262, 269–270, 286,
321, 335, 339, 341, 429, 432, 435,
450, 468, 509, 528, 549, 563
(Књига четврта)
34, 48, 50, 82, 97, 104, 231, 268,
288, 375, 392, 433, 438, 448, 451,
468, 471, **477**, 517
- Милошевић Наталија
(Књига трећа)
196
- Милошевић Олга
(Књига трећа)
578
- Милошевић Предраг
(Књига трећа)
221, 402, 409, **416**–417, 458, 461,
466, 472, 494, 497–498
(Књига четврта)
265, 384, 387, 496
- Милутин, краљ
(Књига прва)
24
- Милутиновић Власта
(Књига друга)
456
- Милутиновић Добривоје – Добрица
(Књига прва)
192
(Књига друга)
34, 49, 57, 62–63, 65, 82, 123, 137,
140–141, 192, 273, 336, 452, 469,
473, 475, 477, 479, 488, 490, 498,
522, 524, 590, 594, 601, 606
(Књига трећа)
24, 158–159, 176, 193, 250, 253,
255–257, 259, 261–262, 264,
265–271, 280, 283, 285, 310,
323–324, 535, 540–541, 568
(Књига четврта)
101, 172, 197, 201, 216, 240, 313,
440, 446, 448, 477
- Милутиновић Драгутин
(Књига друга)
23, 178, 180, 513
(Књига трећа)
421
- Милутиновић-Петковић Д. Јелена
(Књига друга)
35, 49, 62–63, 469, 471–473, 475,
477, **479**, 488, 498, 523–524
(Књига трећа)
176, 193, 197, 280
- Милутиновић др Коста
(Књига друга)
239
- Милутиновић Милорад – Миле
(Књига трећа)
157–158, 194, 367, 379, **386**
- Милутиновић Светозар – Света
(Књига прва)
192
- (Књига трећа)
24, 197, 207, **351**
(Књига четврта)
377
- Милутиновић Сима Сарајлија
(Књига прва)
93, 186, **199**
(Књига друга)
36, 53, 171, 240
- Милчиновић Адела
(Књига друга)
464
(Књига четврта)
61
- Милчиновић Андреја
(Књига прва)
14
(Књига четврта)
59–61, 65, 259
- Милчински Алојз
(Књига друга)
237, 248, **307**–308, 398
- Миљанов Марко
(Књига четврта)
139
- Миљковић Оливера
(Књига трећа)
585
- Миљковић Велимир – Веља
(Књига друга)
26, 28, 34, 45–46, 50, 61, 63–64,
100–103, 109–110, 115, 120, 142,
152, 156, 158, 160, 173, 187,
192–193, 198, 211, 223–224, 259,
285, 292, 297–298, 300, 302,
306–307, 309, 334, 337, 350, 359,
377, 449, 467, 470, 475, 482, 492,
498, 568, 588, 602, 623, 632, 638,
656
(Књига трећа)
32, 54, 58, 64–65, 70, 73, 85, 130,
173, 175, 283
(Књига четврта)
190, 222, 239, 268, 312, 367, 410,
509, 516, 522
- Миљковић-Перенчевић Марија –
Маша, види: Перенче-
вић-Миљковић Марија – Маша
- Миљковић Т. Мила
(Књига трећа)
108
- Миљковић Милутин
(Књига друга)
422, 426
- Миљковић В. Савка
(Књига друга)
35, 61, 152, **158**, 189, 223–224,
472, 475, 523–524
(Књига трећа)
74, 82
- Миљковић Саво
(Књига друга)
519
- Миљковић-Ђорђевић Софија Џоца,
види: Ђорђевић, Миљковић
Софија – Џоца
- Миљковић Станислав
(Књига четврта)
289, 336, 429, 459
- Миљковић Стеван
(Књига прва)
205
- Миљуш Милан
(Књига четврта)
67, 193, 196, 288–289, **292**
- Минићка
(Књига трећа)
156
- Минкус
(Књига трећа)
384, 418, 440, 509
- Минолић Јосип
(Књига трећа)
87
- Миоковић
(Књига прва)
360
- Мирбо Октав
(Књига друга)
154, 163, 451, 467, 483, 554, 570,
578, 591, 610
(Књига трећа)
117, 170, 175, 235, 283, 312, 353,
520, 550
(Књига четврта)
67, 74, 95, 105, 424
- Мирвал Ман
(Књига прва)
389
- Мирже Анри
(Књига друга)
119, 145, 154, 290, 441, 482–483,
486, 502, 535, 540, 625, 629
(Књига трећа)
90, 171, 320
(Књига четврта)
51–52, 61, 177, 184
- Мирковић Кирил
(Књига прва)
107
- Мирковић Милосав – Буца
(Књига трећа)
588
- Мирковић Милосав – Мифа, глумца
(Књига трећа)
135, 155
(Књига четврта)
400–401
- Мирковић Милутин
(Књига четврта)
19, 268, 288–**290**, 291, 307, 356,
358, 366–367, 370, 373, 391,
415–416, 419, 421–423, 428–429
- Мирковић др Никола
(Књига четврта)
449, **457**–458
- Мирсављевић Лазар Лала
(Књига прва)
77–78, 167
- Мисе Алфред де
(Књига друга)
443, 465, 483, 503, 601, 606
(Књига трећа)
209, 475, 484, 531
(Књига четврта)
488
- Митић Никола
(Књига четврта)
20, 289, **297**–298, 391, 429
- Митрев Димитар
(Књига четврта)
94
- Митрић Јанићије – Жицко
(Књига четврта)
24, 420, **422**
- Митровић Анчица
(Књига четврта)
223
- Митровић Божидар
(Књига трећа)
194, 367, 379, **384**, 536
- Митровић М. Душан – Шабалија
(Књига друга)
490, **494**
(Књига четврта)
377

- Митровић Жарко
(Књига четврта)
407, **409**, 424, 427
- Митровић Милорад
(Књига прва)
189
(Књига друга)
36, 52–53, 174
- Митровић Митра
(Књига четврта)
382
- Митровић Христина – Виолета
(Књига четврта)
407, 421, **425**
- Митропан Петар
(Књига четврта)
55, 99, 105, 110, 122, 124–125,
449, 481
- Миџовић В.
(Књига четврта)
429
- Михаелис Карен
(Књига трећа)
133, 552
- Михаелис Софус
(Књига друга)
464
(Књига четврта)
52, 96, 360
- Михаиловић Аритон
(Књига трећа)
214, 436, 509
(Књига четврта)
97, 115, 469, 485, 515–516
- Михаиловић Бора, аматер
(Књига четврта)
53
- Михаиловић Борислав – Михиз
(Књига трећа)
330, 337, 391, 519
(Књига четврта)
35, 37, 258, 283–285
- Михаиловић Видосава – Вида
(Књига друга)
473, 655
(Књига трећа)
313
- Михаи(ј)ловић Димитрије – “Мита
барон”
(Књига прва)
107, **120**, 166, 243, 264, **273**, **299**,
300, 302
(Књига друга)
301, 304, 311
- Михаиловић Душан
(Књига друга)
575
- Михаиловић Јован
(Књига прва)
88
(Књига четврта)
47
- Михаиловић Константин
(Књига прва)
274
- Михаиловић Миодраг – Световски,
види: Световски Миодраг
- Михаиловић Р. Павле
(Књига прва)
140, 148, 151
- Михаиловић-Кос Слава, види:
Кос-Михаиловић Слава
- Михичић Милица
(Књига друга)
539
- Михл Милка – Мицика
(Књига четврта)
247, 256, 444
- Миховилов Стеван – Церовац
(Књига прва)
311, 314, 316, 327, **332–333**
(Књига друга)
28
- Михољчан Томо
(Књига четврта)
256
- Мицић Ј. Ђорђе
(Књига трећа)
21
- Мицић-Почуч Јулка
(Књига друга)
342, 565
(Књига трећа)
14, 17, 87, 120, 125, 129
(Књига четврта)
398
- Мицић Љубомир – Лала
(Књига друга)
151, 223, 336, 342, 350, 565, 572
(Књига трећа)
14, 17, 66, 71, 87, 100–101, 103,
120, 125, 128–130, 139, 145, 150
(Књига четврта)
76, 398
- Мишел Марк
(Књига прва)
373
(Књига друга)
554–555
(Књига трећа)
51, 173, 283, 298
(Књига четврта)
67, 76, 213
- Мишић Душан
(Књига трећа)
528
- Мишић Живојин
(Књига трећа)
227
- Мишић-Кенда Драга
(Књига трећа)
366
- Мишковић Анастасија
(Књига прва)
264, 321
- Мишковић-Рашић-Радуловић Милева,
види: Рашић-Радуловић Милева
- Мјаснички Иван Ильич
(Књига друга)
47, 82, 144, 154, 173, 253, 262,
278, 284, 287, 296, 300, 337,
341–345, 424, 426, 428, 441, 503,
539, 572, 612, 625, 629, 638, 656,
658
(Књига трећа)
60, 65, 67, 72, 80, 90, 93, 100, 109,
121, 124, 130, 174, 215, 296
(Књига четврта)
41, 60, 76, 152, 155, 160, 166, 177,
280, 341, 357, 365, 367, 375, 398
- Младеновић Младен
(Књига трећа)
14, 101, 104–**105**, 111, 120, 123
- Младеновић Пава
(Књига трећа)
14, 101, 104–**105**, 111, 120, 123
(Књига четврта)
377
- Младеновић др Ранко
(Књига друга)
505
(Књига трећа)
201, 211, 214, 252, 287, 341, 422,
427, 448, 454, 456, 469, 474, 476,
478–**481**, 482, 491, 509, 557
(Књига четврта)
- 52, 312, 384–385, 438, 451, 455,
469, **490–492**, 512, 514
- Млакар Пиа
(Књига трећа)
499
(Књига четврта)
467
- Млакар Пино
(Књига трећа)
499
(Књига четврта)
467
- Млинарић Р.
(Књига друга)
319, 321, 342, 344, 347
(Књига трећа)
88, 90, 125, 282, 301
(Књига четврта)
158, 206, 257, 405
- Мозентал Соломон Херман
(Књига прва)
76, 284, 378, 389
(Књига друга)
114, 124, 128, 145, 158, 172, 193,
196, 250, 253, 269, 280, 319, 372,
421, 482, 628, 630, 634
(Књига трећа)
72, 78–81, 88, 93, 130, 265, 311
(Књига четврта)
59, 64, 78–79, 152, 239, 307, 308,
322, 359, 361
- Мозер Густав
(Књига прва)
279, 281, 330, 379, 396
(Књига друга)
47, 81, 98, 106, 110, 112–113, 135,
138, 142, 146–147, 149, 156, 158,
163, 193, 196, 250, 253, 265, 283,
290, 296, 299–300, 333–334, 337,
350, 354, 370, 420–421, 424, 486,
554–555, 632–633, 656
(Књига трећа)
13, 54, 58, 72, 79, 123, 366, 432
(Књига четврта)
51–52, 78, 81, 97, 163, 314, 338,
428
- Мојси Александар
(Књига трећа)
298, 453
- Мокрањац Стеван
(Књига друга)
133, 191, 374, 456, 495, 517, 525,
532, 588, 604
(Књига трећа)
179, 185, 403, 415
(Књига четврта)
72, 384
- Молијер Жан Батист Поклен
(Књига прва)
54, 57, 64–65, 151–152, 194–197,
262, 279, 286–287, 293, 312,
323–324, 329, 332, 370, 372, 374,
378, 395
(Књига друга)
46, 69, 72, 79, 96–97, 110, 113,
119, 127, 142, 145–146, 163, 167,
171, 184, 199, 203, 278, 284, 288,
296, 301, 317–318, 353–354, 392,
403, 408, 417–420, 427, 445,
448–449, 456, 467, 470, 480, 484,
499, 502–503, 508, 511, 517, 538,
546, 561, 610, 625, 638, 656
(Књига трећа)
20, 31, 75, 89–92, 133, 153, 157,
171–173, 175, 199, 210, 212–214,
231, 238–241, 272, 278, 283,
287–288, 292–293, 297, 311, 317,
334, 341, 344, 347, 353, 355,
359–360, 363, 365, 428–429, 431,
440–441, 463, 468, 484, 505, 516,
518, 520, 531, 544–547, 555, 560,

- 563–564, 567, 588
(Књига четврта)
31, 33, 36, 38, 42–43, 46, 49–50,
60–61, 63, 67–68, 70–71, 73–75,
82, 85, 92, 94–95, 108, 110–111,
115, 117, 119–120, 124, 125, 128,
130–133, 135, 137, 140–141, 152,
156, 163, 165, 181, 184, 190, 193,
196, 218, 223, 226, 229, 231–232,
236, 239, 245, 250, 259–260, 262,
277, 280–281, 287, 294–296,
298–300, 305, 318, 320, 323, 333,
339, 346, 374–375, 378–379, 392,
399, 409–410, 415, 417, 421, 426,
506, 509–510, 517, 522
- Молнар Георги, предузимач
(Књига друга)
230
- Молнар Франц
(Књига друга)
284, 345, 554, 561, 635
(Књига трећа)
111, 206, 210, 213, 241, 276, 297,
352, 552, 561
(Књига четврта)
47, 87, 96, 133, 135, 160, 164, 177,
184, 190, 192, 198, 217, 220, 225,
236, 245–246, 276, 314, 357–358,
367, 374–375, 393, 470, 525
- Молнар, управник позоришта у
Будиму
(Књига прва)
348
(Књига друга)
67
- Мо(а)м Вилијам Сомерсет
(Књига трећа)
92, 213, 231, 241, 279, 295, 331,
340, 344, 432, 438, 455, 473, 505,
509, 513, 543, 547, 556
(Књига четврта)
115, 119–120, 191, 193, 199, 224,
258, 263, 311, 316, 328–329, 340,
343, 348, 367, 419, 436, 470, 507,
510, 522
- Мондекар Љерка
(Књига четврта)
288
- Монтерлан Анри де
(Књига трећа)
331
- Монтеверди Клаудио
(Књига трећа)
582
- Монтепен К. де
(Књига друга)
100, 197, 642
- Монтгомери Едвард Пур
(Књига трећа)
473
- Моњушко Станислав
(Књига трећа)
377, 410, 460
(Књига четврта)
520
- Мопасан Ги де
(Књига трећа)
170
- Мор Карл
(Књига прва)
114
- Моравски Густав
(Књига друга)
266
- Моран Л.
(Књига друга)
193
- Мореј Макс
(Књига трећа)
288, 314, 317, 451
- (Књига четврта)
119, 196, 448
- Морето Дон Аугустин
(Књига прва)
294, 375
(Књига друга)
76, 167, 269, 272, 403
- Моријер Жорж де
(Књига друга)
98, 158, 174, 235, 140, 350, 425,
625, 636
(Књига трећа)
99, 132, 173, 234
(Књига четврта)
152, 177, 399
- Морис Едмонд
(Књига трећа)
351
- Моро Емил
(Књига прва)
282, 373
(Књига друга)
71, 73, 110, 117, 119, 139, 142,
151, 155, 157, 175, 253, 269, 290,
318, 321, 424, 441, 457, 537, 539,
622, 625, 632, 656
(Књига трећа)
54, 65–66, 68, 79, 102, 133, 293,
524, 573
(Књига четврта)
68, 71, 222, 245, 279–280, 287,
308, 337, 339, 345, 350, 375
- Морозович-Шчепкова Марија
(Књига друга)
513
- Москвин Иван
(Књига трећа)
238
- Мостић Ј. Петар
(Књига друга)
417, 421
- Мотл
(Књига друга)
534
- Моцарт Волфганг Амадеус
(Књига друга)
193, 394, 465, 522, 531, 535, 570,
599, 613
(Књига трећа)
219, 221, 249, 382–384, 391, 393,
395, 400, 407, 410, 412, 414–417,
419, 440, 461, 493–496, 500, 509,
531, 576, 578–579, 586, 588
(Књига четврта)
237, 384, 520
- Мргуд Лаза, види: Марковић Мргуд
Лазар
- Мрожек Славомир
(Књига трећа)
345
- Мршчик Алоја
(Књига друга)
488
- Мршчик Вилем
(Књига друга)
488
- Муни Пол
(Књига трећа)
314
- Мурадбеговић Ахмед
(Књига четврта)
299
- Муратов М. Ј.
(Књига трећа)
177, 309
- Мусоргски Модест
(Књига трећа)
218, 245, 249, 368, 370, 372–373,
384, 403, 407, 412, 415, 417, 429,
441, 460–461, 509, 575
- (Књига четврта)
520–521
- Муцић Драган
(Књига друга)
355
- Мушички Лукијан
(Књига прва)
54, 62, 72, 190, 274
- Мушкатиновић Јоан
(Књига прва)
60
- Н**
- Наби-Ефендија
(Књига прва)
92, 173
- Надворник Емил
(Књига трећа)
195, 215, 231–232, 294, 304, 352,
456, 490, 502, 513–514, 533
(Књига четврта)
91, 95, 102–103, 179–180, 202, 223,
244, 337, 429, 440
- Нажак Е.
(Књига друга)
119, 139, 149, 173, 343, 425, 539
(Књига четврта)
60, 82, 152
- Најбауер
(Књига трећа)
554
- Најџенов С.
(Књига друга)
110, 131, 448, 470, 478, 554, 612
(Књига трећа)
171
(Књига четврта)
79, 82
- Нака Јован
(Књига друга)
227
- Налић Захид
(Књига четврта)
332
- Налча Калипсо
(Књига четврта)
126
- Нанси
(Књига четврта)
165
- Нарбут Јегор
(Књига трећа)
427
- Нарбутовић Андрија
(Књига четврта)
102
- Настасијевић Живорад
(Књига четврта)
15
- Настасијевић Момчило
(Књига трећа)
495, 578
(Књига четврта)
15, 53, 472, 490–491
- Настасијевић Светомир
(Књига трећа)
370, 382–384, 391, 399–400, 414,
416, 436, 440, 493–495, 526–527,
531, 578–579, 582, 584, 586–587
(Књига четврта)
13, 14, 18, 465–466, 520
- Настасијевић Славомир
(Књига трећа)
387, 528, 531
(Књига четврта)
120, 393
- Натошевић др Ђорђе
(Књига прва)
242

- Наумовић-Николић Даринка,
види: Николић-Наумовић Даринка
- Наумовић Ђорђе
(Књига четврта)
363
- Наумовић Мара
(Књига трећа)
127
- Невјеровић Роман
(Књига трећа)
479, 528
- Невола
(Књига прва)
205
- Недбал Оскар
(Књига друга)
571
(Књига трећа)
224–225, 360, 413
(Књига четврта)
233, 246, 378–379, 520
- Недела Вацлав, проф.
(Књига трећа)
563
- Недељковић Божидар
(Књига прва)
295, 307
- Недељковић-Дугалић Деса, види:
Дугалић-Недељковић Деса
- Недељковић др Душан
(Књига четврта)
100, 382
- Недељковић Ђорђе
(Књига прва)
248
(Књига друга)
227
- Недељковић Н. Марија
(Књига прва)
264, 294, 321
(Књига друга)
222
- Недељковић Недељко Нестор – Неца
(Књига прва)
279, 288–289, 348–349, 351, 377,
381
(Књига друга)
58, 61, 63, **71**–72, 78, 98, 125, 160,
203
- Недељковић Никола
(Књига прва)
234, 236, 240, 264, **275**, 294, 322,
348
(Књига друга)
222, 256, 258
- Недић Т. Благоје
(Књига друга)
447, 519
- Недић др Боривоје
(Књига друга)
611
(Књига трећа)
485–486
(Књига четврта)
55, 438
- Недић Љубомир
(Књига друга)
17, 31–32, 409
(Књига четврта)
480
- Недић Милан
(Књига четврта)
383
- Недовић Обрад
(Књига четврта)
53, 386–387
- Нелидов Владимир
(Књига трећа)
181, 198
- Немањић Вукашин, краљ
(Књига прва)
51
- Немањић Сава
(Књига прва)
27
- Немањић Урош, цар
(Књига прва)
51
- Неметова
(Књига друга)
531
- Немиров Добри
(Књига трећа)
475
- Немировић Данченко Владимир
Иванович
(Књига друга)
47, 128, 424
(Књига трећа)
238, 519
- Ненадић Благоје
(Књига четврта)
462
- Ненадић Драгослав
(Књига друга)
453, 457, 484, 583, **591**
- Ненадовић Љубомир
(Књига прва)
204, 206, 246, 375, 390
(Књига трећа)
52
- Ненадовић Павле
(Књига прва)
52
- Ненковић Петар
(Књига четврта)
372
- Нерат Мирко
(Књига четврта)
306–307
- Нервал Жерар де
(Књига друга)
577
- Нереј Карл
(Књига прва)
273
(Књига друга)
392
- Несторовић Ђорђе
(Књига четврта)
310
- Несторовић В. Јован
(Књига друга)
416, 422, **425**
- Несторовић Јован (из Ниша)
(Књига друга)
617
- Нестрој Јохан Непомук
(Књига прва)
138, 140, 196, 295
(Књига друга)
47, 78, 193, 346, 561, 656
(Књига трећа)
91
(Књига четврта)
38, 59, 76, 222, 246, 276, 358, 367
- Нешић Бранко
(Књига трећа)
130
- Нешић Станоје
(Књига прва)
378
(Књига друга)
417, 420
- Нешковић Божидар
(Књига четврта)
390
- Нешковић Никола
(Књига прва)
194
- Нешовић-Мајић Наталија – Наташа
(Књига четврта)
24, 193, 199, **227**, 289, 307, 316,
373, 419, 422–423, 428–429
- Ниглова Софија
(Књига друга)
472–473, , 490, **497**, 517, 523
- Нигринова Аугуста – Велика – Вела
(Књига прва)
331
(Књига друга)
25–27, 34, 58, 26, 60–65, 83, 93,
108, **113**–117, 119–120, 122, 133,
138, 144–146, 160, 241, 452, 464,
469, 471–472, 475–476, 488,
497–498, 523, 539, 582, 601–602,
605, 633
(Књига трећа)
159, 279
(Књига четврта)
77
- Никачевић Миодраг
(Књига четврта)
486
- Никачевић Светолик
(Књига трећа)
475, 535, **550**–551, 587
(Књига четврта)
17, 47, 67, 102, 126, 190, 396, 486,
495, 500, 517
- Никачевић, браћа М. и С.
(Књига трећа)
543
(Књига четврта)
113, 120, 143, 233, 276–277, 287,
335, 346, 379, 471, 522
- Никиш Артур
(Књига трећа)
465
- Никодеми Дарио
(Књига трећа)
174–175, 199, 240, 247, 281,
316–317, 480, 529, 531, 561
(Књига четврта)
68, 71, 89, 129, 164, 167, 184, 193,
200, 204, 213, 245, 312, 326, 359,
365, 489, 506, 509
- Николај Ото
(Књига друга)
531–532
(Књига трећа)
182, 249, 378, 382, 412, 440, 460
- Николајевић С. Божидар
(Књига друга)
101, 132, 148, 153, 183, 598, **602**
(Књига трећа)
204, 244, 429, 440, 531
(Књига четврта)
97, 337, 342, 350, 469, 471, **487**
- Николајевић С. Душан
(Књига друга)
602
(Књига трећа)
202–203, 210, 212, 214, 232, 235,
237, 246, 271, 274, 281, 283, 286,
295, 306, 310, 337, 345–346, 351,
448–449, 472, 475, 479, 509, 513,
515, 543, 547, 549
(Књига четврта)
22, 75, 78, 96–97, 129, 192–193,
218, 296, 316, 328–329, 332, 337,
340, 345, 348, 357, 367, 419, 422,
444, 451–452, 468, 471, **480**–482,
487, 509, 511–512, 522
- Николајевић Константин
(Књига прва)
206

- Николајевић Миодраг
(Књига четврта)
386
- Николајевић др Светомир
(Књига прва)
373, 384, 391
(Књига четврта)
487
- Николајевић Сергеј
(Књига четврта)
179, **210**, 377
- Николић-Качаник Ана
(Књига четврта)
313, 316, **327**, 407
- Николић Андра
(Књига друга)
20, 30–31, 422, 425, 451, 580
- Николић Атанасије
(Књига прва)
72, **77**–78, 92–93, 102, 116,
124–128, 130–135, 139, 141,
143–144, 146, 149, 151–154, 157,
159–160, 163, 172–174, 182, 186,
191, 194, 196, 198–199, **201**–202,
205, 212, 215, 224–225, 237, 261,
273–274, 277, 280, 291, 302–303,
312, 324–325, 371, 394
(Књига друга)
52, 77, 80, 82, 87, 93, 96, 103, 133,
137, 192, 204, 271, 280, 299, 357,
362, 376, 385, 429, 431
(Књига трећа)
13, 48, 52, 63, 72, 142
(Књига четврта)
369
- Николић Богољуб
(Књига трећа)
14, 91, 149–150
(Књига четврта)
73, 230, 399
- Николић Божидар – Божа
(Књига прва)
192
(Књига друга)
123, 171, 501, 556, 564–566, 575
Николић Божидар – Божа
(Књига трећа)
34, 55, 83, 95, 103, 110, 125, 193,
213, 254–257, 259–260, 262, **282**,
307, 535
(Књига четврта)
16, 179, 215, 369, 372, 396, 438,
483
- Николић Бошко
(Књига друга)
473, 476–477, 490, 524, 531
Николић Бошко
(Књига трећа)
157, 379, **393**, 536
- Николић Владимир
(Књига друга)
232
- Николић Горчило
(Књига четврта)
20, 196, 199, **230**, 288–289, 373,
391
- Николић Даница
(Књига друга)
34, 62, **158**, 223–224, 259, 475
- Николић-Наумовић М. Даринка
(Књига друга)
565, 571
(Књига четврта)
63, 67
- Николић Димитрије
(Књига прва)
108
- Николић Драгутин
(Књига прва)
291
- Николић др Ђорђе
(Књига друга)
611
- Николић Г. Злата
(Књига четврта)
199, **231**, 288
- Николић Илија – Дода
(Књига четврта)
327
- Николић Исидор Србобрадски
(Књига прва)
186
- Николић-Бурза Јелена
(Књига трећа)
194, **394**
- Николић-Маринковић Јелена, види:
Маринковић Јелена
- Николић Јелисавета – Савета
(Књига трећа)
130
- Николић Јоан
(Књига прва)
108
- Николић Јован
(Књига трећа)
349, 535
(Књига четврта)
16, 49
- Николић Коста
(Књига четврта)
443
- Николић Љуба
(Књига четврта)
150
- Николић Милан
(Књига друга)
223–224, 258, 297, 565, 571
- Николић Милен
(Књига прва)
91–93
- Николић Милена
(Књига друга)
594
- Николић Милоје
(Књига трећа)
43
- Николић Милорад
(Књига прва)
11, 130, 137, 139, 144
- Николић Никола
(Књига четврта)
48
- Николић Тодор, види: Николовски
Тодор
- Николовски Тодор – Тодорче
(Тодор Николић)
(Књига четврта)
67, **93**, 102–103, 126
- Николска Јелисавета
(Књига трећа)
500
- Николсов Ана
(Књига трећа)
213, 245, 509
(Књига четврта)
143, 157, 193, 200, 212, 227, 367,
379
- Никшић Стеван – Лала
(Књига друга)
316–317, 323
- Нилсен Аксел
(Књига трећа)
473, 514
(Књига четврта)
212, 276, 316
- Нинковић Драгомир
(Књига четврта)
143
- Нинковић-Грозано Корнелија
(Књига трећа)
222, 379, **403**–404, 461, 466, 536
- Нис Ежен
(Књига прва)
270, 286, 288–290, 293–294, 373
(Књига друга)
67, 69, 72, 77, 93, 98, 128, 145, 155,
157, 167, 205, 249, 263–264, 271,
318, 333, 393, 397, 420, 480, 482,
632, 656
(Књига трећа)
54, 79, 86, 198–199, 297, 549
(Књига четврта)
117, 137, 147, 151, 184, 197, 204,
245, 308, 359, 367, 392, 421, 506,
509
- Нишлић Димитрије
(Књига друга)
283, 319–320, 335–336, 342–**343**,
350–351, 439, 484, 617, 623, 632,
637–638, 640, 644, 646
(Књига трећа)
20, 34, 39, 41–43, 48–50, 55, 61–64,
66, 75, 80, 84, 86, 98, 100–103, 105,
109–110, 112, 113–115, 117, 119,
124, 127, 129–130, 277, 285, 288,
291, 366
(Књига четврта)
73, 77, 79–80, 218, 308, 394–395
- Нишлић-Димитријевић Д. Лепосава
(Књига друга)
147, 274, 283, 320, 332, 336, 343,
350, **351**, 352, 530, 565, 587, 626,
632, 644
(Књига трећа)
19–20, 41, 61–62, 66, 73, 80, 86–87,
93, 98, 100–103, 116, 119, 123, 129,
137, 156
(Књига четврта)
83, 88, 400
- Новак др Виктор
(Књига прва)
91
(Књига трећа)
382
(Књига четврта)
462
- Новаковић-Црногорчевић Даница
(Књига трећа)
149
(Књига четврта)
398–**399**
- Новаковић-Михаиловић Драга
(Књига четврта)
51, 53
- Новаковић Ђорђе, аматер
(Књига четврта)
390
- Новаковић Илија
(Књига прва)
206
- Новаковић Марко
(Књига четврта)
333
- Новаковић-Вукадиновић Софија,
види: Вукадиновић-Новаковић
Софија
- Новаковић Стојан (Коста)
(Књига прва)
193, 211, 214–215, 218, 246, 294,
312, 323–326, 332, 373, 380–381,
384–385
(Књига друга)
16, 24, 80, 200–201, 368, 390–391,
417, 419
(Књига трећа)
149
- Новаковић Фран
(Књига друга)
626–628, 646

- (Књига трећа)
83, 104, 111, 135, 149, 207, 254,
260–261, **352**, 488, 513, 535, 567
(Књига четврта)
16, 398–399, 430, 478, 500
- Новели Ермете
(Књига прва)
268
(Књига друга)
139, 301, 403–404, 538, 599
- Новић (Димић) Ангелина – Гина
(Књига прва)
348
(Књига друга)
54, 318, 320
(Књига трећа)
49–50
- Новић Драга
(Књига друга)
222
- Новић Јоксим – Оточанин
(Књига друга)
318
(Књига трећа)
49–50
- Новић Ленка
(Књига друга)
54, 62
(Књига трећа)
49–50, 63
- Нојман Алфред
(Књига трећа)
349, 360, 366, 474, 505, 526, 528,
543, 560
(Књига четврта)
96, 300, 378, 436, 482
- Норман Жак
(Књига друга)
610
(Књига трећа)
191, 307
(Књига четврта)
239
- Носијер
(Књига четврта)
262
- Ноуз Џемс Шеридан
(Књига прва)
113, 117
- Нури-Хаџић Бахрија
(Књига трећа)
223, 379, **404**–406, 461, 466, 497,
536
(Књига четврта)
17, 454, 461, 464
- Нучић Хинко, проф.
(Књига четврта)
270
- Нушић Бан
(Књига трећа)
26
- Нушић Бранислав
(Књига прва)
13–14, 80, 195, 197, 375
(Књига друга)
18, 31, 40, 45–46, 49, 53, 71,
73–74, 86–87, 98–99, 101, 104,
113, 117, 123, 125, 128, 130–131,
135–144, 146, 149, 154, 158–159,
163, 169, 173–174, 193, 221, 234,
242, 252, 258, 269, 274, 278, 282,
284, 288, 294, 296–297, 300, 317,
320, 331, 340–341, 343–344,
346–348, 351, 353–354, 357–359,
361, 370, 375, 378, 389, 403, 408,
431, **437**–444, 447, 449–453,
455–457, 462, 464, 466, 470, 478,
481–486, 493, 500, 502–503, 510,
514, 516–521, 529–530, 534,
543–544, 546, 549–553, 556,
559–560, 567–569, 571, 573, 579,
- 583–586, 591, 595, 600, 603, 605,
607 615–616, 618, 621–624,
629–632, 635–636, 638–645,
649–653, 656–659
(Књига трећа)
16, 18, 25–27, 29–32, 37, 40, 43,
52, 54, 56, 68–69, 76, 78, 89, 92,
100, 104, 106–108, 111, 113, 114,
117–118, 122, 124, 126, 130–131,
134, 144–145, 147, 149, 153–155,
157, 160, 169, 171–176, 178, 185,
186, 196, 198, 202, 205, 207–208,
212, 214–215, 232, 237, 241, 255,
261, 265–266, 268, 271–272,
274–276, 278, 281, 283, 288–290,
293–294, 298–301, 304, 306,
310–311, 313, 320, 334, 345,
348–349, 353–356, 358, 364, 366,
383–384, 422, 427, 432, 436, 451,
453–455, 472, 474–475, 477, 479,
483, 492, 505–510, 513, 515, 517,
519, 531, 542–543, 545, 548–549,
552–554, 556, 557, 560, 562, 564,
568, 570, 572–573
Књига четврта)
21–22, 24–25, 27, 30–31, 33,
35–36, 38–41, 47, 49–50, 53,
58–61, 63–64, 68, 71–72, 75, 76,
81–87, 90–91, 94, 96–98, 106, 108,
110–114, 116–120, 122–123, 128,
131–134, 138, 143, 147, 151, 152,
155–156, 158–159, 163–164, 167,
174, 176–177, 179–181, 184, 189,
191, 193–194, 196–197, 199–201,
203–204, 214, 216–219, 222–223,
225–226, 229–232, 236, 239, 245,
250, 253, 262–263, 268, 270–271,
274, 277, 280, 287, 290–296,
298–299, 301, 304–307, 311, 312,
316, 321–327, 329, 333, 335,
338–340, 342–343, 345–346,
355–359, 361, 364, 367, 370–371,
374–375, 378–379, 382, 386–387,
389–390, 392, 393, 399–400,
402–404, 406, 408, 410–411,
417–422, 426, 427, 429–431, 434,
436, 440, 448, 452, 456, 468,
471–473, 475, 482, 494, 496,
509–510, 512, 515–517, 522,
525–526
- Нушић Пређић Гита,
види: Пређић Нушић Гита
- Њ**
- Њери Павле
(Књига прва)
254–255
(Књига друга)
228
- О**
- О'Кејси Шон
(Књига трећа)
333, 486
(Књига четврта)
42, 286, 288
- О'Нил Јуџин
(Књига трећа)
204, 237, 417, 564–565, 588
(Књига четврта)
39, 46, 80, 106, 108, 112, 114–115,
119, 124, 128, 166–167, 231, 325,
328, 409, 423
- Обер Данијел Франсоа
(Књига трећа)
183, 249, 374
- Оберкнежевић Филип
(Књига прва)
244, **247**, 262, 324, 326
(Књига друга)
221, 277, 417–418
- Оберњик Карло
(Књига прва)
262, 270, 281–282, 286, 304, 320,
324, 329, 350, 372
(Књига друга)
69, 82, 86, 91, 93, 102, 113, 143,
149, 164, 264, 267, 280, 282, 318,
324, 362, 368, 418, 480
(Књига трећа)
15, 26, 32, 48, 52, 54, 62, 79, 93–94,
142–143
(Књига четврта)
68, 196
- Оберски Стјепан
(Књига друга)
654
(Књига трећа)
156
- Обрадовић Алекса
(Књига четврта)
369
- Обрадовић Доситеј
(Књига прва)
15, 46, 54, **56**–58, 62, 74, 77, 194,
201, 204, 369, 372
(Књига друга)
429, 433
- Обрадовић Миша
(Књига четврта)
363
- Обрадовић Никола – Бонвиван
(Књига трећа)
63–**64**, 66, 80, 103, 129
- Обрадовић Петар
(Књига трећа)
460, 536, **576**
(Књига четврта)
17
- Обрадовић Стојан
(Књига трећа)
58
- Обреновић Александар
(Књига прва)
102
(Књига друга)
17, 38, 51, 93, 375, 441
- Обреновић Ана
(Књига прва)
90–91
- Обреновић-Машин Драга
(Књига прва)
102
(Књига друга)
331, 441
- Обреновић Јелисавета Савка
(Књига прва)
91
- Обреновић Јеврем
(Књига прва)
90–91
(Књига трећа)
21
- Обреновић Јулија
(Књига прва)
104, 308, 331
- Обреновић Љубица
(Књига прва)
102–103
- Обреновић Милан
(Књига прва)
90, 124, 343
(Књига друга)
17, 93, 200–201, 402
- Обреновић Милош
(Књига прва)
69–70, 75, 79–80, 86–87, 89–96,
98, 101–104, 107–108, 124, 126,
169, 173, 189, 207, 217
(Књига трећа)
165

- Обреновић Милош, глумцац
(Књига трећа)
87, **90**, 117, 119
- Обреновић Михаило
(Књига прва)
70, 90, 101, 104, 124, 126–129,
135, 138, 146, 150, 166, 208–211,
216–217, 222–223, 257, 306, 308,
310–311, 319, 321, 331, 339–344,
348, 351–352, 357, 360, 364,
366–367
(Књига друга)
14, 183, 366
(Књига трећа)
11–12, 165
- Обреновић Наталија
(Књига друга)
93, 201
- Огњановић Ђорђе
(Књига прва)
148, 152
- Огњановић Милан
(Књига трећа)
133–134
- Огризовић др Милан
(Књига прва)
124, 329
(Књига друга)
144, 345, 348, 354, 560, 573, 618,
630, 636, 654
(Књига трећа)
19, 54, 58, 69, 78, 81, 85, 89, 92, 94,
96, 104, 107, 109, 113–114, 122,
124, 132–134, 151–152, 160, 205,
232, 244, 276, 278, 280, 295, 306,
311, 315, 351, 354–355, 358, 425,
544, 549, 556, 565
(Књига четврта)
13, 33, 25, 35, 37, 41, 61, 79, 82,
84–85, 87–88, 109–110, 112, 115,
130–131, 141, 152, 155, 158, 160,
164, 166–167, 179, 184, 189, 197,
204, 216–217, 219–220, 226,
228–229, 232, 239, 250, 258, 259,
262, 270, 294–295, 308, 312, 318,
321–323, 328, 341, 343, 348, 352,
357, 361, 365, 367, 374, 401,
404–406, 408, 411, 415, 423, 425,
450, 469, 495
- Одавић Риста
(Књига прва)
56, 60, 129–130, 134, 136, 139,
160, 174–175, 191–192, 213–214
(Књига друга)
30, 49, 80, 83, 140, 147, 179, 437,
440–443, 451–**453**, 454–455, 457,
480, 483–484, 493, 508, 510,
514–517, 519–520, 579, 603,
608–609, 611, 612, 656
(Књига трећа)
14, 16, 43, 150, 190, 202–203, 210,
279, 306, 310, 331, 361, 468, 553,
569
(Књига четврта)
50, 58, 112, 128, 150–151, 172,
176, 189, 223, 246, 369, 395, 469,
471, **487**
- Одак Крсто
(Књига трећа)
417, 461, 509, 527
(Књига четврта)
466
- Одест Клифорд
(Књига трећа)
573
(Књига четврта)
426
- Одран Едмон
(Књига друга)
128, 133, 146, 156, 159–160, 193,
355, 440, 482, 497, 517, 519, 523,
- 571, 613, 645, 656
(Књига четврта)
78, 240
- Ожије Емил
(Књига друга)
24, 46, 51, 72, 104, 137, 156, 174,
253, 266, 287, 290, 412, 421,
424–425, 427, 467, 628
(Књига четврта)
385
- Озаровски Ј. Е.
(Књига трећа)
309
- Округић Илија Сремац
(Књига прва)
251, 271, 276, 286, 289
(Књига друга)
45, 71, 117, 132, 138, 158, 192,
202, 211, 215, 244, 248–249, 263,
269, 278, 280–281, 293, 299–300,
306, 317, 334, 339, 345, 349, 351,
355, 359, **369**, 376, 396, 449, 478,
555, 568, 629, 645–646, 656, 658
(Књига трећа)
54, 61, 68, 72, 75–76, 79, 88, 95,
116, 130, 144, 152, 212, 334, 348,
438, 509, 542, 552
(Књига четврта)
60, 79, 111, 120, 122, 128, 140,
142, 147, 161, 164–165, 167, 177,
184, 193, 196, 204, 224, 239, 277,
305, 307, 312, 321, 339, 420, 509,
516
- Оксендорф Џон
(Књига друга)
424
- Олењина Марина
(Књига трећа)
196, 199, 223, 499–500
- Оливијери-Илић Мери,
види: Илић-Оливијери Мери
- Олон Макс д`
(Књига трећа)
417, 499
- Ољачић Марко
(Књига четврта)
407–**408**, 423
- Ољдекоп Олга
(Књига трећа)
460, **575**–576
- Ољеш Јуриј
(Књига трећа)
550, 552
- Оне Жорж
(Књига прва)
222
(Књига друга)
47, 106, 117, 119, 143–144, 154,
163, 253, 278, 280, 282, 287, 293,
297, 300, 424, 486, 571
(Књига трећа)
68, 74, 76, 88, 543, 552
(Књига четврта)
81, 85, 96, 105–106, 167, 245, 347,
392
- Опуло Хаџи Тома
(Књига прва)
205, 350
- Ордоно Морис
(Књига друга)
51, 102, 108, 128, 171, 278, 287,
334, 341, 343–344, 427, 517
(Књига трећа)
31, 62, 87, 91, 94, 130
(Књига четврта)
59, 151, 164, 177, 209, 239, 340,
398
- Орешковић Ксенија, види:
Шукулјевић-Орешковић Ксенија
- Оржелски Станислав
(Књига друга)
472–473, 490, **497**, 526, 530
- Орловић Марија – Мара
(Књига четврта)
67, 90, 306, 407, **412**
- Орловић Милан
(Књига четврта)
67, **89**–90, 256, 306, 355, 403, 407
- Освалд Антоније – Туна
(Књига друга)
307, **309**–310, 374, 555
- Освалдова Олга
(Књига друга)
473, 565
- Осиповић Јаков (Шувалов Јаков
Осипович)
(Књига друга)
654, 658
(Књига трећа)
155, 195, 229, 477–478
(Књига четврта)
53, 62–64, **69**, 152–153, 179, **202**,
207, 235, 237, 316, 329
- Остојић Даница
(Књига трећа)
146–147
- Остојић Драгомир – Суља
(Књига трећа)
366
- Остојић-Марковић Зорка – Зора,
види: Марковић Зорка
- Остојић др Тихомир
(Књига друга)
259, 305, 548, 550, 555–559, 574,
598–589, 608
(Књига четврта)
172
- Островски Александар Н.
(Књига прва)
389
(Књига друга)
169, 172, 464, 505, 511, 605, 612
(Књига трећа)
92, 177, 207, 241, 299–300, 303,
337, 340, 360, 431–432, 436, 441,
480, 484, 488, 505, 518–520,
543–544, 550, 554, 557, 563–564,
566, 570
(Књига четврта)
17, 36, 43, 46, 112, 114, 119, 122,
130–131, 133, 146, 224, 231, 233,
269, 277, 291, 294, 297–298, 309,
314, 325–328, 339, 343, 345, 361,
374, 378–379, 382, 404, 410,
417–418, 421, 426, 436, 456, 510,
526
- Острогорски Георгије
(Књига прва)
24
- Ото П.
(Књига друга)
300, 309, 555
(Књига трећа)
85
- Ото Хајнрих
(Књига прва)
346
- Офенбах Жак
(Књига друга)
120, 128, 133, 143, 159, 191, 193,
307, 355, 496, 517, 520, 523, 569,
571, 613
(Књига трећа)
30, 167, 182, 249, 360, 374–375,
378, 393, 396, 412, 417, 440, 461,
526, 576
(Књига четврта)
78, 107, 207, 237, 246, 248, 263

- Офросимов Јуриј
(Књига трећа)
480
- Оџић Милан
(Књига четврта)
179, 208, **211**, 247, 377, 398, 423
- П**
- Павић-Фајдић Босилка
(Књига трећа)
276
- Павић др Милорад
(Књига прва)
10, 42–44
- Павићевић Драгиња – Драга
(Књига друга)
587, 627, **645**
(Књига трећа)
17, 19, 101, 104, 107, 110, 116,
126, 135
(Књига четврта)
183, 185, 190, 196, 306, 307,
421–422
- Павићевић Радомир – Рада
(Књига друга)
223, 336, **345**, 627, 645
(Књига трећа)
17, 19, 49, 80, 87, 93, 101, 104, 107,
110, 116–117, 125–126, 129–130,
135
(Књига четврта)
183, 185, 190, 196, 303–304, 306,
307, 421–422
- Павковић-Стефановић Милица –
Мица, види: Стефановић-
Павковић Милица – Мица
- Павлетова
(Књига друга)
531
- Павлица Љубица – Љуба
(Књига друга)
336, 445, 452, 471–472, 476–477,
483
- Павлица Мила,
види: Делини-Павлица Мила
- Павлов Ана
(Књига трећа)
225, 414, 499–500
- Павлов Поликарп
(Књига трећа)
177, 339, 377, 475, 484, 488, 490,
502, 503, **519**–520, 533, 535, 563
(Књига четврта)
18, 41, 121, 123, 128, 216, 280,
283, 456–457
- Павловић Али-бег
(Књига прва)
32
- Павловић Висарион
(Књига прва)
49
- Павловић Воја
(Књига трећа)
63
- Павловић Д.
(Књига прва)
58
- Павловић Драга
(Књига трећа)
130
- Павловић др Драгољуб
(Књига друга)
450–451
(Књига трећа)
643
- Павловић Драгутин
(Књига друга)
331
(Књига четврта)
303, 316, 332, 334
- Павловић Ђорђе Ђока
(Књига прва)
148, 152, **156**, 167, 180, 343
- Павловић Иван
(Књига прва)
160
- Павловић Иваниш, војвода
(Књига прва)
31
- Павловић Јован
(Књига трећа)
12
- Павловић Коста
(Књига четврта)
332–334
- Павловић-Зельковић Мара, види:
Зельковић-Павловић Мара
- Павловић-Поповић Марица
(Књига трећа)
197, 207, **346**, 347, 435, 535
(Књига четврта)
16, 49
- Павловић Милева
(Књига трећа)
121
- Павловић Миливоје, проф.
(Књига четврта)
121
- Павловић Милоје
(Књига четврта)
369, 372
- Павловић Никола, кнез
(Књига прва)
31
- Павловић Персида, старија
(Књига прва)
108
- Павловић Р. Персида – Перса
(Књига друга)
34, 61, 63–65, 137, 472–473,
475–477, 490, 523–524, 655, 658
(Књига трећа)
80, 152, 176, 192, 250, 253, 261,
264–265, 320, 355, 536
(Књига четврта)
16
- Павловић Петар, војвода
(Књига прва)
31
- Павловић Радован – Раја
(Књига друга)
26–27, 34, 63, 65, **132**–133, 189,
191, 285, 470–472, 473, 475, 490,
498, 523–525, 526, 655, 658
(Књига трећа)
69, 73, 152, 192, 197, 215, 264, 534
(Књига четврта)
395
- Павловић Радослав, војвода
(Књига прва)
31
- Павловић Радослав – Ђаша
(Књига четврта)
403, **405**
- Павловић Светислав
(Књига четврта)
372, 374
- Павловић Светозар
(Књига трећа)
21
- Павловић Стеван
(Књига прва)
242
- Павловић др Стеван
(Књига друга)
220, 239–240, 246, 397
- Павловић К. Степа
(Књига друга)
610
- Павловић Теодор
(Књига прва)
144, 160, 178, 190, 233
- Павловски Теофан
(Књига трећа)
181, 187, 195–196, 217, 221, 228,
229, 233–234, **248**–250, 378, 458,
467, 501, 508
(Књига четврта)
49, 265, 518
- Падуновски
(Књига прва)
48
- Паић Грлица
(Књига трећа)
497, 536, 586
(Књига четврта)
17
- Пајерон Едуар
(Књига друга)
47, 53, 120, 138, 154, 173, 209,
253, 285, 288, 297, 300, 313, 337,
423, 425, 427, 481, 490, 539, 562
(Књига трећа)
202, 293, 317
(Књига четврта)
96, 179, 219, 337
- Пајић Бора
(Књига четврта)
390
- Пајкић Божидар
(Књига четврта)
427
- Палавестра Јован
(Књига трећа)
587
(Књига четврта)
438, **446**, **493**
- Палигорић Милан
(Књига друга)
336, **343**
(Књига трећа)
66, 80, 87, 104, 129
- Паљарик Јан
(Књига прва)
246, 295
(Књига трећа)
48
- Паљм Александар Иванович
(Књига друга)
106, 117, 173, 253, 296, 424
- Панајев Михаил
(Књига трећа)
224
- Пандилов, сликар
(Књига четврта)
125
- Пандуровић Сима
(Књига друга)
457, 598, 601, 603, 605, 610
(Књига трећа)
157–158, 232, 245, 255, 422
(Књига четврта)
181, 435, 438, **444**, 479
- Панев (Пановић) Антоније
(Књига трећа)
472–474, 504–505, 531, 551
(Књига четврта)
17, 75, 94, 106, 111, 117, 119, 122,
127, 141, 229, 292, 300, 309, 316,
322, 329, 343, 346, 350, 379, 394,
409, 424–425, 427, 436, 471, 516,
522
- Пани Јосип
(Књига четврта)
398
- Пани Милица
(Књига четврта)
398–**399**

- Панић Стеван
(Књига прва)
147
- Пантелић Ана
(Књига трећа)
134
- Пантелић Петар
(Књига прва)
219
- Пантелић Стеван Самуило
(Књига прва)
246, **296**
(Књига четврта)
437
- Пањол Марсел
(Књига друга)
349
(Књига трећа)
204, 210, 213, 231, 245, 253, 281,
297, 309, 314, 334, 341, 353, 364,
393, 463, 480, 509, 515, 568, 570
(Књига четврта)
21, 31, 33, 53, 81, 96–97, 191, 193,
196, 263, 290, 294, 296, 321, 359,
379, 410, 422, 426, 510, 522
- Папир Роза
(Књига трећа)
387
- Папић Јосип
(Књига друга)
336, **353**–354, 626
(Књига трећа)
21, 71, 73, 150, 355
(Књига четврта)
87
- Паранос-Алексић Ана
(Књига друга)
445, 472, 476–477, 608, 655
(Књига трећа)
156, 176, 193, 261, **281**, 536
(Књига четврта)
16, 380, 430
- Паранос Коча
(Књига трећа)
21
- Парма Виктор
(Књига друга)
520
- Парне
(Књига друга)
539
- Паскаљевић Михаило – Бата
(Књига четврта)
53
- Паунковић Милош
(Књига трећа)
215, **365**, 535
(Књига четврта)
17, 49, 53, 396, 422, 428, 484, 500
- Пауновић Наталија
(Књига прва)
108
- Пауновић Светислав
(Књига четврта)
274, 372
- Пауновић Сениша
(Књига трећа)
271
- Пашалић Сафет
(Књига четврта)
126, **130**, 288–289, 299, 419–420,
425
- Пашић Никола
(Књига друга)
186
- Паштрац Ана
(Књига трећа)
117
- Паштрац Ђорђе
(Књига трећа)
60–**61**
- Паштрац Иван
(Књига трећа)
60–61, 73, 86–87, 93, 111
- Паштрац Симо, војвода
(Књига трећа)
61
- Пежињски Владимир
(Књига трећа)
246, 293, 348, 175
(Књига четврта)
203, 250, 305
- Пејиновић Н. Милош
(Књига друга)
406, 422, 424
- Пејић Аркадије
(Књига прва)
61
- Пејић Радован
(Књига четврта)
369
- Пејновић Јулија
(Књига четврта)
199, **232**, 268, 332, 336, 370
- Пејовић В.
(Књига трећа)
16
- Пековић-Станојевић Деса, види:
Станојевић-Пековић Деса
- Пелагић Антоније
(Књига трећа)
36, 42, 60, 96, 153
- Пелагић Васа
(Књига трећа)
22
- Пелеш Ђорђе
(Књига прва)
257, 264, **289**–290, 322, 333, 348,
377, 380, 384
(Књига друга)
61, 63, 70, 80–81, 99, 103–104,
107, 109, 111, 155–156, 184, 263,
278–279, 281–282, 284, 341
(Књига трећа)
33–34, 42, 50, 61–64, 76, 78, 82,
97, 115
(Књига четврта)
155
- Пелеш Софија
(Књига друга)
61
(Књига трећа)
63–64
- Пеливановић А.
(Књига прва)
219
- Пенчић-Пољански Миодраг
(Књига четврта)
53
- Первић Мухарем
(Књига трећа)
334, 358, 518
(Књига четврта)
42
- Перголезе Д. Б.
(Књига четврта)
278, 281, 285
- Пере-Шапи Андре де
(Књига трећа)
480, 501, 529
(Књига четврта)
25, 108, 348, 42
- Перенчевић-Миљковић Марија –
Маша
(Књига четврта)
19, 288–289, **298**, 336, 392
- Перисова-Акачић Марија – Маца
(Књига прва)
222, 274, 305, 314, 316, 327,
330–333, 335
(Књига друга)
28, 80, 93, 105, 386
(Књига трећа)
13, 73
- Перић Дубравка
(Књига четврта)
430
- Перић Живојин
(Књига четврта)
480
- Перић-Нешић Софија – Џока
(Књига трећа)
489, 535, **553**–554
(Књига четврта)
16, 49, 53, 142, 380
- Перишић Десимир
(Књига четврта)
24, 316, 336–337, **345**, 353, 422, 429
- Перишић Лука
(Књига трећа)
21
- Перишић Чедомир
(Књига трећа)
95
- Перовић Димитрије
(Књига трећа)
93
- Перовић Марко
(Књига прва)
38
- Перунички Јован
(Књига прва)
100
- Пескаровић
(Књига прва)
326
- Петефи
(Књига друга)
611
- Петковић Владислав – Дис
(Књига друга)
121–122
- Петковић-Милутиновић Јелена,
види: Милутиновић-Петковић
Јелена
- Петри Ивона
(Књига четврта)
139, 268, **270**, 281, 288, 370
- Петрић Вера
(Књига четврта)
50, 126, **135**
- Петричић Бранко, арх.
(Књига четврта)
385
- Петричић Јосип
(Књига четврта)
288–290
- Петровић Александра
(Књига прва)
108
- Петровић-Милинковић Анђа
(Књига трећа)
127
- Петровић Анка
(Књига трећа)
49–**50**, 60, 66, 101, 130
- Петровић Арса
(Књига четврта)
334
- Петровић Богослав Радисав
(Књига прва)
148, 152, **156**
- Петровић Бошко
(Књига друга)
548, 557, 598, **606**

- Петровић Бранка
(Књига четврта)
53
- Петровић др Бранко
(Књига четврта)
187
- Петровић Вељко
(Књига друга)
276
(Књига трећа)
448
(Књига четврта)
174, 475
- Петровић Владимир – Влада
(Књига друга)
331
(Књига трећа)
35, **93**
(Књига четврта)
303
- Петровић Даница – Дана
(Књига трећа)
153
(Књига четврта)
63, 67, **89**, 179, 188, 193, 307, 310,
316, 358, 366, 403
- Петровић Даринка
(Књига трећа)
60–**61**, 66, 129
- Петровић Димитрије – Бица
(Књига друга)
34, 64, **138**, 457
(Књига трећа)
48, 63, 70, 73–74, 82–83, 192
(Књига четврта)
395
- Петровић Драгиша
(Књига четврта)
103, **108**–109, 247, 357–358, 408,
418, 419
- Петровић Драгољуб
(Књига трећа)
101
- Петровић Драгутин – Драги
(Књига друга)
654
(Књига трећа)
20, 50, 101, 109, 152, 194, 345,
367, 379, **383**, 536
(Књига четврта)
17, 161, 294, 357, 400–401, 403
- Петровић Ђорђе – Ђоко
(Књига четврта)
255, 257, **261**, 262, 438, 442, 524
- Петровић Т. Ђура
(Књига трећа)
15
- Петровић Екатарина
(Књига прва)
148
- Петровић-Маџол Елка
(Књига четврта)
24, 29, 126, **138**, 192–193, 196,
288
- Петровић Еуген
(Књига четврта)
247, **261**
- Петровић др Живојин
(Књига прва)
388
(Књига трећа)
36, 51, 462, **468**–469
(Књига четврта)
95, 24, 102, 118, 294, 352–353
- Петровић Живојин, глумец
(Књига четврта)
373
- Петровић-Виловац Зора,
види: Виловац Зора
- Петровић Зоран
(Књига четврта)
142
- Петровић-Гавриловић Јелена – Лена,
види: Гавриловић Јелена – Лена
- Петровић Јелена – Лена Клипина
(Књига друга)
530, **535**
(Књига трећа)
83, 104, 107, 134
(Књига четврта)
183
- Петровић Јован
(Књига прва)
373
(Књига друга)
65, 249, 419
- Петровић Јован – Џон
(Књига четврта)
29, 50, 126, 139, 281, 288
- Петровић К.
(Књига прва)
52
- Петровићка К.
(Књига трећа)
16
- Петровић Коста, рецензент
(Књига друга)
457, 598, **605**
- Петровић-Дугалић Лепосава,
види: Дугалић-Петровић Лепосава
- Петровић Љубица
(Књига друга)
62
- Петровић Љубомир – Љубинко
(Књига друга)
45, 50, 61, 89, 107, 109–100, 113,
133, 150, 179, 187, 192–193, 196,
211, 284, 291, 293, 298, 313,
317–318, 333, 347, 349, 352, 359,
376–378, 449, 462, 467, 482, 492,
494, 551, 623, 633, 637–638, 640,
642, 646, 656
(Књига трећа)
31, 50, 54–55, 60, 62–63, 65, 72,
75–76, 87, 91, 93, 99–100, 103,
110, 113–114, 118, 122, 124,
126–127, 129–130, 133–134, 144,
153–155, 246, 265, 294, 353, 483,
517, 566, 588
(Књига четврта)
30, 59, 82, 96, 151, 162, 167, 215,
223, 230, 245, 312, 320, 339, 345,
347–348, 367, 392, 394, 398, 405,
415, 419–422, 426, 497, 509, 516,
522
- Петровић др Љубомир 193–195, 204,
230
- Петровић М.
(Књига трећа)
16
- Петровић Мане
(Књига трећа)
87–**88**, 127, 291
(Књига четврта)
401
- Петровић-Амелков Марија – Мара
Клипина
(Књига друга)
626, **629**
(Књига трећа)
28, 48, 52, 54, 60, 66, 71, 73–74, 83,
86, 104, 107, 127, 130, 134, 137
(Књига четврта)
183, 185, 360
- Петровић Маша
(Књига трећа)
16, 102
- Петровић Милан, проф.
(Књига четврта)
150
- Петровић Милена – Мила
(Књига четврта)
109, 119, 103, 199, 288, 307, 370,
392, 429
- Петровић Милорад
(Књига друга)
25, 34, 61, 63, **135**–137, 160, 316,
318, 467, 472–473, 475–476, 498,
651, 654, 657
(Књига трећа)
48–50, 70, 83, 94, 156
(Књига четврта)
62–64, 66, 69, 93, 395
- Петровић Милорад – Сељанчица
(Књига друга)
452, 464, 503, 520, 525, 544, 554,
583, 589, **590**, 595, 624
(Књига трећа)
134, 145, 212, 246, 301, 441, 468,
543
(Књига четврта)
23, 96, 276, 375, 509, 516, 525
- Петровић Миодраг – Чкаља
(Књига трећа)
560
- Петровић Мирко, кнез
(Књига друга)
633
(Књига четврта)
214
- Петровић Мита
(Књига прва)
69, 79, 96–97
(Књига друга)
156, 158, 280, 297–298, 573
- Петровић Михаило – Клипа
(Књига друга)
61, 521, 626, 629, **632**–633
(Књига трећа)
28, 48, 52, 54, 60, 66, 71, 73–74, 83,
86, 101, 104, 107–108, 127, 130,
137
- Петровић Мојсије
(Књига прва)
47, 51
- Петровић-Бандић-Цветић Нада, види:
Бандић-Петровић-Цветић Нада
- Петровић Никола, историчар
(Књига прва)
228, 258, 271
- Петровић др Никола, управник
(Књига друга)
25, 29, 31, 36–37, 41, 47, **48**–49,
51–53, 126, 186–188, 198–199,
210, 333, 413, 431, 437, 440,
449–451, 455, 457, 513, 519–520,
639
(Књига трећа)
57, 128, 189
(Књига четврта)
77
- Петровић Никола, краљ
(Књига друга)
145, 252, 269, 287–288, 297, 309,
320, 338, 359, 396, 453, 464, 481,
485, 545, 555, 621, 624, 631, 633,
636, 639, 642, 656
(Књига трећа)
11–14, 16, 32, 54, 63, 71, 76, 81, 85,
90, 120, 133–134, 143–144, 147,
355
(Књига четврта)
97, 111–113, 115, 152, 167, 292,
307, 324, 356, 360, 410
- Петровић Петар Коров
(Књига прва)
78, 107, 110, 113–114, **120**

- Петровић Петар Његош
(Књига прва)
72, 148, 199–200
(Књига друга)
244, 252, 322
(Књига трећа)
144, 331, 441, 510, 513, 573, 578
(Књига четврта)
326, 374, 480
- Петровић Петар Пеција – млађи
(Књига трећа)
24, 215, 271, 331, **355**, 356, 429,
454, 475, 483–484, 487, 509, 535,
541, 543, 551
(Књига четврта)
25, 28–29, 53, 87, 90, 98–99, 102,
128, 135, 199, 258, 261, 274, 276,
287, 290, 291, 333, 345–346, 358,
390, 392–393, 405, 425, 436, 448,
471, **499**–500, 510, 516–517, 522
- Петровић Петар Пеција – старији
(Књига друга)
131, 278, 322–323, 553, 568, 571,
591, 641, 643–644, 646
(Књига трећа)
18, 69, 85, 88–89, 108, 111, 113,
127, 160, 171, 173, 176, 198–199,
203, 205, 212, 214, 246, 261,
274–276, 278, 281, 283, 288, 291,
294, 298, 301, 306, 343, 348,
354–355, 358, 364, 425, 434, 455,
472, 505, 515–516, 549, 554, 556
(Књига четврта)
22, 28, 33, 40, 49, 60–61, 68, 72,
79–80, 86, 88, 94, 96–98, 113–115,
119, 127, 137, 147, 151, 158–159,
161–164, 177, 179, 184, 189–190,
195, 197, 199–200, 203–204,
215–216, 219–220, 225, 227, 229,
230–231, 245, 250, 258, 263, 270,
291, 296, 298, 305, 316, 321,
323–324, 326, 328, 330, 338–341,
343, 346–347, 356, 361, 364, 378,
399, 404, 409, 412, 420–421, 426,
445, 468, 471, **473**, 509
- Петровић-Пиштало Радмила
(Књига четврта)
19, 199, 229, 288, 391
- Петровић Радосав
(Књига прва)
167
(Књига друга)
270
- Петровић Радомир – Рада
(Књига друга)
332, 335–336, **341**, 445, 472, 475,
615–617, 635, 654
(Књига трећа)
50, 73
- Петровић Растко
(Књига трећа)
358, 519
- Петровић Сава
(Књига друга)
422, **424**
- Петровић Светислав
(Књига друга)
131, 403, 479, 610
(Књига трећа)
178, 191, 227–228, 235, 239, 241,
248, 253, 259, 265, 269–270, 274,
278, 282, 292, 302, 307, 309,
315–316, 318–319, 321, 332
- Петровић Светислав – Жолика
(Књига четврта)
438, **441**, 473, 475
- Петровић Светолик
(Књига четврта)
455
- Петровић Стана
(Књига четврта)
109, 358, 408, 419
- Петровић Стеван – Руга
(Књига друга)
639
- Петровић Страхиња
(Књига друга)
473, 476–477, 498, 654
(Књига трећа)
87, 153, 155, 355, 484, 489, 533,
536, **566**–568
(Књига четврта)
16, 63, 89, 153
- Петровић Урош
(Књига друга)
598, **607**, 610
- Петронијевић Аврам
(Књига прва)
89, 95, 124–125
- Петронијевић Милан
(Књига прва)
315, 380
- Пећанац Коста
(Књига четврта)
383
- Пецић Марица
(Књига четврта)
307
- Пецко-Аделсхајм-Поповић Марија,
види: Аделсхајм-Поповић Марија
- Пецовић Катица
(Књига четврта)
24
- Пецовић Љубомир
(Књига четврта)
24, **25**
- Печеновић Јован
(Књига прва)
132
- Пешика Ђука
(Књига прва)
205
- Пешика Јован
(Књига друга)
140
- Пешић Андрија
(Књига друга)
223, 237, 272
(Књига трећа)
48, 54, 65–66, 128
- Пешић М. Анка
(Књига друга)
318, 320
(Књига трећа)
65–66, 123, 137
- Пешић Видосава – Вида
(Књига четврта)
316, **328**, 336–337, 348, 353, 407
- Пешић Вукашин
(Књига трећа)
19, 158
(Књига четврта)
193, 306–307, 316, **320**, 336, 353,
401
- Пешић Мих. Љубица
(Књига трећа)
66
- Пешић Миодраг
(Књига трећа)
474, 479, 543
(Књига четврта)
262
- Пешић Михаило
(Књига друга)
272, 280, 287, 316–319, 339, 342,
346–347, 351, 567–568, 618,
628–629, 637
(Књига трећа)
34, 42, 48, 50, 55–56, 60–62,
- 64–68, 75–76, 80, 87–88, 90, 93–94,
96–100, 102, 104, 108, 110, 113,
114, 118, 123–124, 129, 132, 275
(Књига четврта)
79, 307, 317, 400
- Пешић Светислав
(Књига четврта)
358
- Пивнички Бранко
(Књига трећа)
497, **582**
(Књига четврта)
17, 278
- Пиводи
(Књига друга)
604
- Пиже Клод Андре
(Књига трећа)
214, 488, 505, 509, 517, 529, 552,
554, 556, 564, 588
(Књига четврта)
53, 277, 285, 375
- Пиже Шарл
(Књига друга)
367
- Пијаде др Велизар
(Књига четврта)
356
- Пијаде Моша
(Књига друга)
509–510
(Књига трећа)
421
(Књига четврта)
480
- Пијат Феликс
(Књига друга)
168
- Пикар Андре
(Књига трећа)
203, 316, 318, 561
(Књига четврта)
506
- Пиколи Емил
(Књига четврта)
297
- Пилетић Буда
(Књига четврта)
385
- Пилиповић Светозар
(Књига друга)
224
- Пински Давид
(Књига трећа)
480
- Пинтеровић-Јовановић Евгенија
(Књига трећа)
194, 219, 367, 379, **386**, 387, 461,
536
(Књига четврта)
17
- Пинтеровић Персида
(Књига друга)
417, 420
- Пинтеровић Тодор Тоша
(Књига прва)
236
(Књига друга)
196
(Књига трећа)
52
- Пиперски Љубица
(Књига друга)
472, 498
- Пирандело Луиђи
(Књига трећа)
202–204, 210–211, 231, 239, 242,
243, 245, 255, 259, 281, 283,
285–286, 299, 311, 319, 326, 329,
331, 364, 431, 483, 517–519

- (Књига четврта)
114, 119–120, 124, 128, 131–132,
137, 139, 201, 245, 258, 276–277,
280, 282, 285, 287, 300, 328, 405,
444, 453, 457, 470, 489, 506–508,
510, 522
- Писаревић Јованка
(Књига трећа)
194, 379, **392**
- Писаревић Светозар
(Књига трећа)
194, 219, 368, 379, **381**, 392, 395,
398, 407, 420
- Писек Стјепан (Стеван)
(Књига четврта)
101, 190, **223**, 247, 377
- Пискатор Ервин Фридрих Макс
(Књига трећа)
348
(Књига четврта)
281
- Пискорж Карел
(Књига четврта)
120
- Питојев
(Књига трећа)
307
(Књига четврта)
281
- Пихерт Емануел
(Књига друга)
285, 306–307, **309**, 377
- Пихлер Милан
(Књига трећа)
219, 222, 379, **396**–397, 461, 536
- Пичета – Бошковић Ристо
(Књига трећа)
146
- Планкет Роберт
(Књига друга)
128, 133, 518, 608
(Књига трећа)
218, 271, 381, 419
(Књига четврта)
95, 206, 246
- Планше Ј.
(Књига прва)
262, 270, 277, 279, 281, 286, 372
(Књига друга)
72, 95, 97, 334, 417
- Плаовић Драгомир
(Књига четврта)
51, 53
- Плаовић Радомир – Раша
(Књига прва)
11, 200–202
(Књига друга)
123, 602
(Књига трећа)
193, 215, 229, 231–233, 243,
253–254, 256, 258–260, 280, 283,
296, 312, **322**–331, 334, 337,
339–341, 361, 429, 432, 436, 449,
453–456, 462, 464, 469, 471–474,
479, 483–484, 486–487, 489, 502,
504–505, 507, 509–513, 516, 520,
533, 535, 541, 542, 551, 573, 587,
589
(Књига четврта)
16, 18, 38, 47, 53, 101, 113–114,
119–121, 123, 125, 128, 131,
133–135, 139, 140, 228, 259,
276–277, 280–281, 283, 292, 300,
327, 333, 337, 340, 342, 350,
361–362, 374–375, 379, 387, 390,
392, 425, 427, 436, 448–450,
452–453, 458, 460, 471, 475, 477,
479, 482–483, 490, **497**–498, 510,
512, 514–518, 522–523
- Плаут Тит Макције
(Књига прва)
50
(Књига друга)
448–449, 469, 546, 613
(Књига трећа)
440, 516, 531, 547, 560, 566
(Књига четврта)
53, 68, 71, 74, 85, 116, 140, 288,
345
- Плавильшчиков А. Петар
(Књига прва)
140
- Племенчић Јосип
(Књига прва)
314, 348, 381
(Књига друга)
28, 61, 63, **78**, 98, 125, 160
(Књига четврта)
377
- Плецити Јарослав – Јарко
(Књига четврта)
332, 351–**352**, 376
- Плецити Тереза
(Књига четврта)
332
- Плеша Бранко
(Књига трећа)
326–327
- Плувије Едуар
(Књига друга)
56, 96, 418
(Књига четврта)
240
- Подловић Марија
(Књига трећа)
73–**74**, 86
- Подхраски Мери
(Књига четврта)
102, **106**, 126, 247
- Покорни Ф. Драгутин
(Књига друга)
36, 49, 53, 120, 187, 193–194, **198**,
377, 462, 514, **516**–520, 523,
525–526, 529, 586
- Пол Емил
(Књига друга)
117, 173
- Пол-Антоан Андре
(Књига четврта)
314
- Полакова Ирма
(Књига друга)
521
- Ползовић Гаврил
(Књига прва)
108
- Полит Јован
(Књига прва)
107
- Полит-Десанчић Михаило
(Књига друга)
214–215, 219–222, 238–**239**, 248,
359
- Полић Никола
(Књига четврта)
257, 262
- Полич Мирко
(Књига трећа)
198, 397, 409, **418**, 497
(Књига четврта)
19
- Полич Стефанија
(Књига трећа)
198, 379, **397**, 466
- Полонска Тамара
(Књига трећа)
224, 500
- Полтон Хари и А.
(Књига друга)
117, 143, 321
(Књига четврта)
157, 356
- Пољакова Јелена
(Књига трећа)
167–168, 187, 196, 199, 223, 228,
345, 500, 563
(Књига четврта)
20
- Поморишац Бранко
(Књига трећа)
24, 460, 536, **581**
- Понкијели А.
(Књига трећа)
419, 495, 529, 579–580
(Књига четврта)
466
- Понсар Франсоа
(Књига прва)
375
- Поп-Димић Милан
(Књига четврта)
356
- Попадић Ђорђе
(Књига прва)
205
- Попадић Зорка
(Књига друга)
473, 655
(Књига трећа)
393
- Попов Борис
(Књига трећа)
222, 378
- Попова-Иванова-Каракаш Јелисавета
– Лиза
(Књига трећа)
195, **374**, 375, 377, 397, 401,
536–537
(Књига четврта)
208
- Поповић Александар
(Књига прва)
161
- Поповић Р. Александар (Пилад)
(Књига друга)
526, **603**
- Поповић Б. Александар
(Књига четврта)
332, 334
- Поповић-Бабић (Шоштарко) Берта
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
66, 311, **405**
- Поповић Богдан
(Књига друга)
30–33, 50, 52, 76, 170, **175**, 384,
402, 403–405, 407, 422, 424,
426–427, 436, 444, 446, 538, 598
(Књига трећа)
189, 226, 247, 251, 476
(Књига четврта)
441, 480
- Поповић Боровоје
(Књига друга)
71, 102, 130, 132, 142, 269, 278,
411–412, 450, 452, 580, 598, 610
(Књига трећа)
43
- Поповић Василије, учитељ
(Књига прва)
151
- Поповић Василије – Цица
(Књига четврта)
121, 125

- Поповић Васа
(Књига прва)
381
(Књига друга)
61, 223, 335
- Поповић Видосава
(Књига прва)
281
- Поповић Владимир – Влада
(Књига друга)
295, **341**–342, 346, 350, 479
(Књига трећа)
20, 55, 60, 63, 95–96, 99, 114,
28–129, 280
(Књига четврта)
158
- Поповић Владимир – Владета
(Књига трећа)
222, 379, **400**–401, 461, 466, 536
(Књига четврта)
17, 475
- Поповић Гавра
(Књига прва)
134
- Поповић Георгије
(Књига прва)
108
- Поповић Даница – Дана
(Књига друга)
485
(Књига трећа)
83
- Поповић Димитрије
(Књига прва)
219, 221
- Поповић Ружић Драгиња,
види: Ружић Драгиња
- Поповић Т. Драгомир
(Књига прва)
37
- Поповић Драгомир
(Књига друга)
643
(Књига трећа)
24, 366
- Поповић Душан
(Књига трећа)
584–585
- Поповић Ђорђе – Даничар
(Књига прва)
193, 241–242, 244, **247**, 256, 262,
279, 296, 308, 366, 388
(Књига друга)
215
- Поповић Екатарина
(Књига прва)
148
- Поповић Емилија
(Књига друга)
26–27, 34, 61, 63, 93, 98, **103**–104,
120, 144, 160, 420, 472–474, 476,
498, 594
(Књига трећа)
48, 63, 107, 280
- Поповић Живорад, проф.
(Књига трећа)
568
(Књига четврта)
34
- Поповић-Премовић Зорка,
види: Премовић-Поповић Зорка
- Поповић Иван
(Књига трећа)
19
- Поповић-Јакшић Јаков
(Књига прва)
95, 97–98
- Поповић-Добриновић Јелисавета –
Јеца, види: Добриновић-Поповић
Јелисавета – Јеца
- Поповић-Гајић Јелисавка
(Књига четврта)
50
- Поповић Јован, управник путујућег
позоришта
(Књига прва)
348
- Поповић Јован Стерија
(Књига прва)
72, 75, 77–78, 92–93, 101–102,
106–107, 109, 113, 115, 117–119,
121–124, 126–133, 135–141,
143–144, 146–147, 149–153,
156–167, 169–171, 173–174,
176–177, 180–**182**, 183–186,
189–**193**, 194–199, 201–202, 204,
214–215, 217, 219, 222, 224–225,
233–235, 237, 240, 246, 261, 267,
270–271, 273–280, 282, 284, 286,
288–289, 293–295, 305, 307–309,
312, 314, 317, 319, 324–327, 329,
333, 337, 371, 375, 387, 394–395
(Књига друга)
36, 45, 49, 52–53, 71–73, 77,
79–80, 82, 86, 89, 93, 97, 100, 103,
118, 120, 126, 128, 130–131,
137–139, 142–146, 149, 157–158,
163, 16, 1687–169, 173–174, 198,
248, 251, 262–263, 266,
269–270, 273–274, 281–285, 288,
291, 299, 308, 311, 312, 316,
318–321, 333–334, 338–341, 346,
351, 354, 357, 360, 362, 366, 368,
370, 385, 390–391, 401, 429,
431–432, 447, 450, 453, 457, 462,
470, 478, 480–482, 503, 519, 537,
553, 555, 559, 568, 571, 573, 584,
594, 622, 624, 629, 635, 638–640,
644, 646, 653, 656
(Књига трећа)
15, 18, 20, 26, 31–32, 38, 40, 48,
52–53, 61–62, 64–65, 67, 72, 76,
79, 82–84, 88, 89–90, 92–95, 102,
105, 110–111, 114, 121, 129–130,
133, 140, 143–147, 154, 156–157,
167, 169, 171–174, 176, 178, 206,
212, 214–215, 232, 243–244, 262,
265, 272, 283, 286, 289–290, 294,
303, 311, 313, 318, 331, 333–334,
345, 348, 350, 355–356, 364, 366,
381, 429–430, 435, 436, 440–441,
451, 475, 483, 504–505, 510–511,
517, 518–519, 531, 543, 545, 547,
554, 556, 558, 565, 568, 573, 588
(Књига четврта)
27, 31, 36, 40–41, 43, 47, 49–50,
53, 60–61, 68, 72, 74–76, 88, 91,
94, 96, 108–109, 119, 134, 137,
142–143, 147, 155–158, 162, 167,
176–177, 179–181, 189–190, 193,
196, 200–201, 203–204, 211, 219,
223–225, 228–229, 236, 245, 255,
257–259, 262–263, 276–277, 279,
280–281, 287, 290, 298, 306–308,
312, 318, 320, 322–324, 327, 333,
337, 339–340, 343–346, 348–349,
356, 358, 361, 364, 369, 374–375,
379, 385, 390, 392, 394, 398, 402,
404, 406, 410–411, 415, 417–420,
425–426, 448, 469, 494, 508–509,
515–517, 522, 525
- Поповић Јован Јоца – Бечкеречанин
(Књига прва)
222, 287
(Књига друга)
61, 78, 89, 156
(Књига трећа)
46
- Поповић Јован – Јоца, управник НП
(Књига трећа)
492
- (Књига четврта)
13
- Поповић Јован, рецензент и песник
(Књига трећа)
12, 352, 357, 503, 522, 546, 564–565
(Књига четврта)
27, 381, 449, **458**, 469, 482, 485,
497–498
- Поповић Јован – Липовац
(Књига трећа)
12
- Поповићева-Лазаревић Јулијана, види:
Лазаревић-Поповић Јулијана
- Поповић Катарина
(Књига прва)
267
(Књига друга)
103
- Поповић Константин – Комораш
(Књига прва)
78, 106, 117, 120, 140, 151,
164–166, 183, 215, 273
- Поповић Лазар – Лаза
(Књига прва)
235, 241, 253, 257, 264, 267, 279,
281–282, 291, 314, 322, 348–349
(Књига друга)
26, 28, 34, 61, 63, 65, 74, 80, 98,
103, 107, 109, 129, 135, 138,
155–156, 163, **164**, 165, 168, 263,
268, 270, 273, 275, 278, 281,
293–295, 316, 319, 331, 347, 478,
482, 618, 631, 633, 638
(Књига трећа)
33–34, 42, 47–48, 50, 54, 58, 64, 70,
110, 129
(Књига четврта)
72
- Поповић Лука, свештеник
(Књига прва)
221, **267**, 271, 277, 281–282
(Књига друга)
103, 117, 261, 278, 288, 477, 482,
631
(Књига трећа)
31, 288
(Књига четврта)
222
- Поповић Лука, глумач
(Књига прва)
267
(Књига друга)
223, 258, 472, 475, **477**–478, 523,
582, 651, 654, 658
(Књига трећа)
31–32, 110
- Поповић-Коларовић Љубица,
види: Коларовић Љубица
- Поповић Аделсхајм Марија,
види: Аделсхајм-Поповић Марија
- Поповић Д. Марија
(Књига друга)
627, **643**
(Књига трећа)
48, 107, 110, 117, 119, 125–126,
134, 193, 261, 535
- Поповић-Павловић Марија – Марица,
види: Павловић-Поповић Марица
- Поповић Милан
(Књига трећа)
475, 536, **554**, 556
(Књига четврта)
50, 458
- Поповић Миленко
(Књига друга)
598, **603**
(Књига четврта)
24, **370**, 423

- Поповић Миливоје
(Књига друга)
651
- Поповић Миливоје – Мавид
(Књига четврта)
16, 50, 126, 140
- Поповић Милица – Мила
(Књига трећа)
55, 129
- Поповић Милорад – Шапчанин
(Књига прва)
211, 284, 342, 350, 357, 365, 374,
376, 378–380, 385, 387–388, 394
(Књига друга)
13, 18, 20–23, 25, 27, 29–31, 35,
37–41, 43–48, 59, 71, 77, 86,
88–89, 93, 112, 125, 151, 157–158,
169–170, 172, 176–180, 182,
185–186, 192, 196, 200–201,
206–209, 232, 252, 269, 284–285,
287, 293, 297, 300, 302, 308, 313,
317, 342–343, 350, 359–360,
369–370, 376, 383, 405, 409, 422,
425, 431, 440, 456, 467, 478, 485,
567, 588, 594, 637, 656
(Књига трећа)
54, 61–63, 65, 72, 74–76, 128,
143–144
(Књига четврта)
68, 73, 334–335, 350, 522
- Поповић Милутин
(Књига друга)
478
- Поповић Мита
(Књига друга)
77, 156, 359, **371**
(Књига четврта)
179
- Поповић Р. Михаило
(Књига друга)
416, 422, **425**, 458, 598, 609–610
- Поповић Михаило – Мика
(Књига четврта)
388
- Поповић Никола
(Књига трећа)
193, 207, 215, **348**–349, 535
(Књига четврта)
25, 27–29, 49, 53, 430
- Поповић Олга
(Књига прва)
157, 166–167, 180
- Поповић Паја, преводилац
(Књига прва)
324, 326
(Књига друга)
419
- Поповић Паја, син Лукин, глумца
(Књига прва)
267
(Књига друга)
223, **278**
(Књига трећа)
54, 63
- Поповић проф. Павле
(Књига прва)
65, 82, 87, 96, 186, 188
(Књига друга)
30, 52, 58–59, 118, 126, 210, 290,
411, 444, 446, 457, 478, 579,
597–598
(Књига трећа)
149
- Поповић А. Павле
(Књига прва)
181
- Поповић Петар
(Књига прва)
176
- Поповић Пера
(Књига четврта)
356
- Поповић Реља
(Књига друга)
34, **156**, 223
(Књига трећа)
63
- Поповић Светозар
(Књига прва)
215
(Књига трећа)
323
(Књига четврта)
51, 53
- Поповић-Максимовић-Вујић Софија,
види: Максимовић-Вујић-Поповић
Софија
- Поповић Л. Сретен
(Књига прва)
71, 90, 93–94, 96, 98, **100**–103,
105–106, 124, 132, 220
(Књига четврта)
328
- Поповић В. Стеван
(Књига прва)
219
(Књига друга)
221
- Поповић Д. Стеван
(Књига прва)
343
(Књига друга)
21, 30–32, 417, **421**
- Поповић Чеда
(Књига друга)
484
- Пордес Алфред
(Књига трећа)
458, 460–461, 495, 504, **526**–527
(Књига четврта)
255, 263, 376
- Порто-Риш Жорж де
(Књига друга)
465, 506, 610
(Књига трећа)
202, 284, 308, 341, 463, 488, 513,
588
(Књига четврта)
97, 111, 246, 439, 506, 526
- Посидип
(Књига прва)
57
- Поталенко Игњат Николајевич
(Књига друга)
173, 441, 459, 464, 502, 544,
559–561, 605, 612
(Књига трећа)
132
(Књига четврта)
61, 204
- Потер П.
(Књига четврта)
110, 177
- Потлек Јосип
(Књига трећа)
84
- Поточник-Марковић Слава
(Књига трећа)
104
- Почуч-Мицић Јулка
(Књига трећа)
130
- Прага Марко
(Књига друга)
131, 353, 404, 451, 453, 464,
502–503, 538, 559, 561, 611
(Књига трећа)
515
- (Књига четврта)
74, 119, 177, 200, 385
- Прајс Хуго
(Књига прва)
211–212
- Прамполини, проф.
(Књига четврта)
281
- Прапорчетовић Д. Лазар
(Књига прва)
155, 212, **213**, 214, 218, 221, 223,
376
- Првуловић Нада
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
24, 63, 355–356, **359**, 401, 403,
407, 419, 420, 422, 424, 427–428
- Прегарц-Стиплешек Драга
(Књига четврта)
288–289, **295**
- Прегарц-Кавчић Ида
(Књига трећа)
215, **364**–365, 535
(Књига четврта)
247, 256, 443, 495
- Прегарц Раде
(Књига трећа)
354, 358, 364
(Књига четврта)
124, 295
- Преде, свирац
(Књига прва)
30
- Предић-Нушић Гита
(Књига трећа)
26
(Књига четврта)
429
- Предић Милан
(Књига прва)
14–15, 348
(Књига друга)
124–125, 273, 275–276, 434,
437–438, 444, 456–463, 465–466,
473, 500, 503–504, 506, 510, 513,
515, 520, 543, 553, 598, 606–607,
610
(Књига трећа)
166–167, 169–171, 174–177,
189–192, 194, 196–197, 199–201,
203–204, 206, 208–211, 213, 216,
221, 223, 225, **226**–228, 236, 259,
268, 319, 323, 325, 352, 368, 379,
417, 421–422, 445, 449–450, 453,
456, 458, 464, 482–485, 489–492,
498
(Књига четврта)
41, 181, 414, 435, 437, 508, 512,
514
- Предић Ст. Миливоје 154, 290, 355,
453, 471, 481, 484, 486, 502, 539,
544, 582–583, 591–**589**, 595, 607,
624, 630, 634, 636, 642, 649–650,
654, 656
(Књига трећа)
18, 40, 57, 72, 92, 102, 107, 117,
122, 123, 132–134, 160, 198–199,
202, 215, 246, 274, 281, 288, 297,
299, 306, 312, 334, 341, 354, 509,
545, 556, 560
(Књига четврта)
31, 78, 80, 83, 85, 88, 106, 108,
119, 123, 151, 164, 167, 189–190,
196, 215, 221, 226, 305–306, 323,
337, 342, 346–347, 349, 360–361,
364–365, 367, 403–405, 422, 429,
431, 439, 469, 471, **486**–487, 509

- Предић Светислав
(Књига трећа)
204, 472, 528
(Књига четврта)
190, 431, 469, **486**
- Предић Стеван
(Књига друга)
611
- Предић Урош
(Књига друга)
226, 241
(Књига трећа)
528
(Књига четврта)
192
- Предојевић Ружица – Мима
(Књига четврта)
29, 126, **136**–137, 407, 419, 429
- Преј Ђероламо
(Књига друга)
453
- Прејц Ђура
(Књига трећа)
359
- Прелић Аница
(Књига трећа)
224, 499–500
- Премари Жил де
(Књига прва)
262, 270, 282, 286
(Књига друга)
56, 72, 84, 95, 165, 387, 418
(Књига трећа)
54–55, 143
- Премовић-Поповић Зорка
(Књига прва)
267, 281
(Књига друга)
35, 49, 62, 472–473, 475, 477, **482**,
485
- Премовић Тодор
(Књига друга)
482
- Прендић Риста
(Књига четврта)
417
- Прешерн Франц
(Књига прва)
69
- Прибиња, артиста
(Књига прва)
31
- Прибић Лазар, инж.
(Књига четврта)
386–387
- Прибићевић Светозар
(Књига трећа)
191, 196–197
- Принцип Гаврило
(Књига друга)
466, 547
(Књига четврта)
493
- Пристили Б. Џон
(Књига трећа)
517, 430, 518
(Књига четврта)
46–47, 134, 136, 417
- Прица Милица
(Књига трећа)
198, 379, 466
- Прица Срђан
(Књига четврта)
293
- Прличко Петре (Петар Алексић)
(Књига четврта)
23, 126, **144**–146, 165, 372, 398,
408, 410, 416, 418, 421, 425–427
- Продановић Јаша
(Књига друга)
144, 148, 328, 335, 340–341, 509,
580–581
(Књига трећа)
41, 43
- Продановић Милка
(Књига трећа)
146
- Прокић Божидар – Божа
(Књига четврта)
386–387
- Прокоповић Теофан
(Књига прва)
50
- Прокофјев Сергеј
(Књига трећа)
441
- Протић Ђорђе – Ђокица
(Књига друга)
292, 316, 318, **319**–320, 322, 332,
335–336, 640, 645
(Књига трећа)
19, 29, 65, 73, 82–83, 101, 110,
125, **128**, 130, 476
(Књига четврта)
88, 155, 158, 183, 215–217, 219
- Протић Ђура
(Књига прва)
291, 331
(Књига друга)
87, 105, 109, 112, 120, 132,
137–139, 141, 143, 145, 151, 155,
157, 266, 272, 281, 283–285, 291,
293–295, 298–299, 319, 321, 336,
339–354, 479–480, 484, 493, 535,
566–567, 618, 621, 628–629, 633,
637–638, 644
(Књига трећа)
13, 19, 29–30, 34, 42–43, 48,
54–56, 60–62, 66–68, **70**–79, 81,
83–88, 90, 93, 95–97, 99, 104, 106,
108, 110–111, 116–119, 122–124,
126, 130, 132, 139, 142, 148, 150,
271, 275, 287, 300
(Књига четврта)
72–73, 75, 79, 156, 317, 330, 404,
407
- Протић Ђ. Јелена – Ленка
(Књига друга)
320
(Књига трећа)
13, 74, **77**, 86, 150
- Протић Јован
(Књига прва)
225, 272
(Књига друга)
269, 277, 553
(Књига трећа)
144
- Протић Ђ. Катица
(Књига друга)
318, **320**, 335–336
(Књига трећа)
19, 65, 71, 73, 82–83, 93, 101, 110,
125, 128, 130
- Протић Ђ. Марија
(Књига трећа)
110
- Протић Б. Миодраг
(Књига трећа)
424
(Књига четврта)
286
- Протић Петар
(Књига прва)
148, 151–152, **155**, 166–167, 180
- Протић Предраг
(Књига трећа)
585
- Протић Стеван
(Књига прва)
233–**236**, 267, 271, 275–276, 348
(Књига друга)
89
(Књига трећа)
46
- Пруговечка-Кандучар Марија,
види: Кандучар Марија
- Пуљевић Јован
(Књига трећа)
47
- Пуљевић Персида
(Књига прва)
311, 316, 319
- Пуљеже Сергије
(Књига трећа)
484, 537, 567–568, 573
(Књига четврта)
120, 123, 125, 132, 221, 276–277,
290, 375, 441
- Пуњи Цезаре
(Књига трећа)
Цезаре
(Књига трећа)
225, 415, 500
- Пупин Михаило
(Књига трећа)
31
- Путић Андрија
(Књига прва)
233–**236**, 237, 267
- Путић Јован Јоца
(Књига прва)
233, 235, 240, 257, 264, 276, 322
(Књига друга)
222, 270
- Путић Никола
(Књига четврта)
111
- Путник Јован
(Књига трећа)
565
(Књига четврта)
280–283, 285
- Пуц Мира
(Књига трећа)
432
- Пучини Ђакомо
(Књига друга)
465, 522, 524, 534, 569, 609
(Књига трећа)
167, 181–182, 218, 220–221, 249,
370–373, 375, 377, 383–384, 388,
394–395, 410, 412, 414, 440, 441,
460, 495–496, 509, 532, 575, 578
(Књига четврта)
178, 180, 464, 490, 520
- Пушкаревић Стеван
(Књига друга)
316, 331
(Књига трећа)
82, 122, 129
- Пушкин Александар
(Књига друга)
369, 612–613
- Р**
- Рабле
(Књига друга)
100
(Књига четврта)
423
- Раваси Лазарева Љубица
(Књига прва)
17
(Књига четврта)
19, 126, **141**, 288–289, 373, 391
- Раваси Сениша
(Књига трећа)

- 484
(Књига четврта)
19, 103, 126, **127**–128, 141, 289,
291, 391–392, 403
- Равел Морис
(Књига трећа)
410, 415, 417, 440–441, 500
- Раденковић Добривоје – Добрица
(Књига друга)
349
(Књига трећа)
158, 262, 475, **552**
(Књига четврта)
32, 63, 67, 91, 103, 126, 216–218,
231, 236, 327, 339, 341, 344, 361,
393, 409, 424–426
- Раденковић Душан
(Књига прва)
192
(Књига трећа)
108, 111, 134, 154, 193, 197, 257,
261, **304**–306, 488, 513, 535, 552
(Књига четврта)
16, 18, 101, 197, 233, 319, 369,
372, 396, 430, 480, 483–484
- Раденковић Ивка
(Књига четврта)
67, **91**, 100, 102–103, 126, 236,
398, 425
- Раденковић Милутин
(Књига трећа)
582
- Радивојевић-Стојковић Милица,
види: Стојковић Милица
- Радивојевић Павле
(Књига прва)
146
- Радин
(Књига трећа)
431
- Радић-Ђоковић Дивна,
види: Ђоковић Дивна
- Радић Ђорђе
(Књига прва)
242
- Радић Милан
(Књига четврта)
332
- Радић Митар
(Књига четврта)
336
- Радичевић Бранко
(Књига прва)
72, 148, 204, 274, 365
(Књига друга)
308, 453
(Књига трећа)
337
- Радичевић Стефан
(Књига прва)
80
- Радишић Ђорђе
(Књига четврта)
381, 383
- Радишић Јанаћко
(Књига прва)
176
- Радовановић Александар – Аца
(Књига четврта)
386, 403, 406, 422, 429
- Радовић Александар – Алекса – Реша
(Књига друга)
35, 62, 223, 452, 472, 475, 477,
480, 632
(Књига трећа)
20, 103, 107, 110
(Књига четврта)
154, 424
- Радовановић-Гњатић-Милошевић
Даринка – Дара
(Књига трећа)
194, 254, 256–257, 259, 261–262,
280, 296, 312, 320, 323, **338**–341,
365, 435, 535
(Књига четврта)
16, 44, 49, 101, 438
- Радовановић Лазар
(Књига трећа)
158
- Радовановић Петар
(Књига прва)
93, 100–101, 118, 125, **128**–130,
137, 144, 162, 175, 205
(Књига четврта)
53
- Радовић Владимир
(Књига трећа)
146
- Радовић Милорад – Раул
(Књига четврта)
363, **449**
- Радојичић Војислав – Воја
(Књига друга)
627, 637
(Књига трећа)
73, 95, 98, 101, 123, 130
- Радојичић Даница
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
95, 101, 123
- Радојичић др Светозар
(Књига прва)
24
- Радомска Елза
(Књига четврта)
377–**378**
- Радонић Новак
(Књига прва)
242, 296
- Радосављевић Градимир
(Књига четврта)
24, 126, **140**
- Радосављевић Милан – Рапоња
(Књига друга)
331
(Књига трећа)
153
- Радосављевић Ружица
(Књига друга)
627–628, 654
(Књига четврта)
63, 67, **85**, 102, 126
- Радошевић Милица
(Књига друга)
258
- Радуловић Јевто
(Књига трећа)
145
- Радуловић Јован, глумец
(Књига прва)
311, 316
(Књига трећа)
47,
- Радуловић Јован, књижевник
(Књига трећа)
140, 143, 148
- Радуловић Милан
(Књига трећа)
146
- Радуловић-Рашић Милева,
види Рашић-Радуловић Милева
- Радуловић Риста
(Књига трећа)
150
- Рајевић Драгутин
(Књига прва)
219
- Рајзер, проф.
(Књига четврта)
33
- Рајић Бранко
(Књига прва)
262
(Књига друга)
246, 311
- Рајић Велимир
(Књига друга)
457, 521, 603
(Књига четврта)
462
- Рајић Давид
(Књига прва)
86, 88, 108, 169
- Рајић Иво
(Књига друга)
539
(Књига трећа)
275, 477–478
- Рајић Јован
(Књига прва)
15, 47–48, 50, 54, **58**–59, 196, 260
- Рајић Јован, млађи
(Књига прва)
78, 190–191
- Рајић Лепосава
(Књига друга)
292
- Рајић М.
(Књига друга)
603
- Рајић Никола, арх.
(Књига четврта)
382
- Рајић Танаско
(Књига трећа)
95
- Рајичић Љубомир – Љуба – Чврга
(Књига друга)
143, 321, 337, 348, 350, 351, 480,
493, 535, 567, 619, 631, 635,
638–646
(Књига трећа)
20, 40, 42, 44, 49, 56, 65–66, 75, 81,
90, 99, 104–106, 108–109, 112,
114–115, 117–**118**, 122, 124–125,
127, 133, 277, 291, 294, 304, 313,
353, 538, 547, 555
(Књига четврта)
21, 32, 72, 82, 84, 87, 90, 108–110,
129, 137, 156, 158, 160–163, 165,
214, 218–219, 224, 226–227, 291,
296, 304–307, 309, 320, 321, 323,
331, 339–341, 346, 350, 359–360,
362, 400, 404, 408, 413, 420, 425
- Рајичић-Слука-Ђековић Пава
(Књига друга)
487, 626–627, **635**
(Књига трећа)
107, 131–133, 152
(Књига четврта)
67, 102–103, 126, , 172, 187, 188,
236
- Рајичић Станојло
(Књига трећа)
436, 441, 582
- Рајковић Ђура – Ђурка
(Књига прва)
199, 234, 236, 241, 244, 253, 264,
273, 311, 314, 348, 380, 384
(Књига друга)
21, 26–27, 34–36, 59, 61, **70**, 71,
77–78, 93, 99, 146, 160, 168,
170–171, 192, 196, 409, 467, 472,
474, 584
(Књига трећа)
20, 46–47, 58

- (Књига четврта)
139, 364
- Рајковић Ђ. Емилија – Мила (Милева)
(Књига прва)
234, 236, 238, 241, 253, 264, 314,
348, 381
(Књига друга)
26, 28, 34, 61, 64, **77**, 78
(Књига трећа)
46–47, 58, 82
- Рајковић Лазар – Лаза
(Књига друга)
34, 62, 63, **142**–143, 223, 475,
523–524
(Књига трећа)
54, 74, 80, 84
- Рајковић С. Марија
(Књига прва)
283
- Рајковић Ђ. Марина
(Књига прва)
234
- Рајковић-Димитријевић-Дитмајер
Марија
(Књига прва)
314
(Књига друга)
28, 61, 223, 258, **279**, 293
- Рајковић Петар
(Књига прва)
52
- Рајковић Сава
(Књига прва)
314, 348, 380
(Књига друга)
28, 61, 84, 223, 258, **264**–266, 279,
308, 416–417, 420, 609
- Рајковић Сава, сценограф
(Књига трећа)
431–432
(Књига четврта)
19, 437
- Рајман Ханс
(Књига друга)
494, 530
(Књига трећа)
212, 545
(Књига четврта)
113, 190
- Рајмунд Фердинанд
(Књига прва)
291, 330, 374–375, 378, 389–380
(Књига друга)
78, 88, 100, 102, 142, 168, 191,
199, 252, 262, 279, 299, 333–334,
420, 421, 441, 448, 478, 485, 555,
625, 628
(Књига трећа)
76, 90, 94–95, 118, 122, 126, 294,
381
(Књига четврта)
31, 96, 243
- Рајнбергер Јозеф
(Књига трећа)
185
- Рајнхарт Макс
(Књига прва)
14
(Књига друга)
466, 506, 507
(Књига трећа)
207, 216, 226, 266, 298, 308, 348,
453, 513, 522, 527, 548, 555, 569
(Књига четврта)
202
- Рајовић Цветко
(Књига прва)
95, 124, 205–206, **310**
- Рајовић Цветко, млађи
(Књига прва)
124, 132
- Рајченић Јосип – Раха
(Књига четврта)
103, 105, 244, 246, 376
- Рајчевић Косара
(Књига трећа)
128
(Књига четврта)
24, 183, 185, 196, **215**–216, 376,
401
- Рајчевић Милош
(Књига друга)
643
(Књига трећа)
99, 158
(Књига четврта)
144, 167, 183, 185, 196, **216**–217,
297, 320, 376, 400–401
- Рајчевић Михаило
(Књига друга)
335–336, **339**
(Књига трећа)
71
- Ракарић Иво
(Књига трећа)
86, 125
(Књига четврта)
256–**257**
- Ракарић Маргита
(Књига трећа)
125
(Књига четврта)
256–257
- Ракитин Јурије Љвович
(Књига трећа)
177, 195–197, 201, 215, 227, 228,
229–234, **237**–240, 244, 248,
251–252, 255, 259, 262, 263, 279,
324, 335, 337, 452–453, 456, 467,
484, 490, 502–503, 516–517, 533,
549, 553, 563
(Књига четврта)
18, 34, 48–49, 52, 66, 135, 424,
444, 478–479, 484, 499, 507, 514
- Ракић Вићентије
(Књига прва)
54, **58**, 75, 77–78
- Ракић Љубинка
(Књига друга)
627, **642**–643
(Књига трећа)
19, 107, 117, 127, 132
(Књига четврта)
63
- Ракић-Грол Љубица
(Књига друга)
610
- Ракић Милан
(Књига друга)
598, **602**
(Књига трећа)
326, 337
- Раковац Драгутин
(Књига прва)
139
- Ракочевић Стефан
(Књига прва)
60
- Ракоши Сиди, проф.
(Књига четврта)
81
- Ракуша Јанко
(Књига трећа)
215, **358**–359
Ракуша Јанко
(Књига четврта)
256
- Ракшањин
(Књига друга)
106
- Ралић Мита
(Књига трећа)
142
- Ранковић Манојло Маша
(Књига прва)
218–219
- Ранковић-Иличић Милка
(Књига прва)
221
(Књига друга)
84, 570
(Књига трећа)
51–54, **57**, 137, 318
(Књига четврта)
413
- Ранковић Светислав
(Књига трећа)
52–54, 125
- Ранковић Светолик
(Књига друга)
18, 623
(Књига трећа)
356
(Књига четврта)
346, 349, 405
- Ранценохфер Адолф
(Књига прва)
56
- Расин Жан
(Књига прва)
286, 332, 389
(Књига друга)
60, 85–86, 105, 203, 254, 271, 372,
403, 421, 467, 478, 539, 546, 625
(Књига трећа)
69, 302, 358, 440, 451, 484, 515
(Књига четврта)
43, 180, 259, 287–288, 328
- Расудов М. И.
(Књига друга)
253, 287, 612
- Ратиган Теренс
(Књига трећа)
344, 547, 563–564, 571
(Књига четврта)
33, 115, 142, 147
- Раупах Ернест
(Књига прва)
389
- Рахманов Леонид
(Књига четврта)
147
- Рац(ковић) Михаило
(Књига прва)
235–236, 240, 264, **276**, 311, 326
- Рашевић Михаило
(Књига трећа)
97–**98**, 101, 130
- Рашић Александар – Алекса
(Књига друга)
223
- Рашић Божа
(Књига прва)
311
- Рашић Бранко
(Књига друга)
223, **282**
- Рашић Давид
(Књига прва)
151, 215
- Рашић-Радуловић Милева
(Књига прва)
257, 264, 321, 333, 348
(Књига друга)
26, 28, 34, 61, 63, 64, 79, **80**, 81,
261, 453, 472, 474, 498

- (Књига трећа)
63
- Рашић Никола
(Књига прва)
257, 264, 279, **288**–289, 322, 333,
348
(Књига друга)
61, 63, 81, 98, 125, 223
(Књига трећа)
63
- Рашић-Димитријевић Савета,
види: Димитријевић-Рашић
Савета
- Рашковић Александар – Аца
(Књига трећа)
123, 132–133, 135
(Књига четврта)
67, **76**, 188, 190, 219, 288, 291,
357, 363–364, 366–367, 370, 377,
386–387
- Рашковић Бора
(Књига трећа)
66, **68**–69, 73–74, 80, 82–84, 86,
137, 355
- Ревал Пол
(Књига друга)
481
- Регер
(Књига друга)
534
- Режанова
(Књига друга)
605
- Реј Етјен
(Књига друга)
506, 610
(Књига трећа)
171, 213, 281, 284, 297, 319
(Књига четврта)
152, 189, 193, 204, 236, 268, 323,
365, 392, 506, 511
- Рејмон Иполит
(Књига друга)
146, 427, 645
(Књига трећа)
54, 130
(Књига четврта)
367
- Ремаи пл. Карло
(Књига прва)
223, 317–320
- Ремарк Марија Ерих
(Књига четврта)
331, 371
- Рембо Артур
(Књига трећа)
491
- Ремец А.
(Књига четврта)
282
- Ренал Пол
(Књига трећа)
469, 471, 473–474, 516, 529
- Репак Салко
(Књига четврта)
139, 154, 196, 199, 268–**269**, 270,
288, 366, 370
- Респиги Оторино
(Књига трећа)
531
- Реш Драгутин – Антоније (Карло)
(Књига друга)
36, 187, 194, 197
(Књига прва)
347, 350, 360
- Решамбер Сузана
(Књига друга)
28
- Рибар Јурица
(Књига четврта)
382
- Рибникар Дарко
(Књига трећа)
273
- Риволе Жорж
(Књига друга)
140, 453, 478
- Риген Борман
(Књига друга)
283
- Ридзе, проф.
(Књига трећа)
389
- Ризнић Драгутин
(Књига трећа)
197, 201, **419**
- Ризнић Надежда – Нада
(Књига прва)
192, 221
(Књига трећа)
194, 254–257, 260, 262, 280, 296,
307, 312, **318**–320, 338–339, 365,
435, 535
(Књига четврта)
44, 314
- Ријавец Јосип
(Књига трећа)
194, 379, **391**, 493, 536
(Књига четврта)
208
- Рикова
(Књига трећа)
207
- Римски-Корсаков Николај
(Књига трећа)
187, 199, 218, 249, 374, 376–377,
384, 387, 395, 403, 410, 412, 415,
441, 500, 527
(Књига четврта)
375, 521
- Рисантијевић Михаило
(Књига друга)
61, 472, 475
(Књига трећа)
48–**50**, 51, 65, 128
(Књига четврта)
330
- Ристић Ангелина – Гина
(Књига трећа)
123–**124**
- Ристић Аристомен
(Књига четврта)
356
- Ристић Димитрије
(Књига трећа)
66–**67**, 74, 80, 87, 98
- Ристић Душан
(Књига друга)
511–512
- Ристић Јован
(Књига прва)
261–262, 279, 285, 307, 342,
366–367, 376–377
(Књига друга)
400, **417**
- Ристић Коста
(Књига прва)
272
(Књига друга)
400
- Ристић Мила
(Књига трећа)
74, 80, 87, 98
- Ристић Милош
(Књига трећа)
500
(Књига четврта)
17
- Ристић Миодраг, рецензент
(Књига друга)
598, **603**, 611
- Ристић Михаило (Миодраг) – Мика
(Књига друга)
472–473, 476–477, 485, 640
(Књига трећа)
26, 114, 125, 153, 193, 254, 256,
258, **300**, 306, 349, 549, 569
(Књига четврта)
22–23, 48, 52–53, 76, 136–137,
143, 224, 290–291, 308, 376–377,
386, 410–411, 417, 425, **428**
- Ресторанте Аделаида
(Књига прва)
330
- Ритингер
(Књига прва)
361
- Рихар
(Књига друга)
194
- Рихтер Јосиф
(Књига прва)
63, 82, 187
- Рихтер Вилхелм
(Књига прва)
95
- Ричи
(Књига друга)
194
- Ришков Виктор
(Књига друга)
465, 506, 535, 612
(Књига четврта)
60, 71, 204, 245, 338
- Ришпен Жан
(Књига друга)
51, 173, 427
- Ровета Ђероламо
(Књига друга)
53, 125, 173, 427, 485, 611
(Књига четврта)
365
- Роговска-Христић Ксенија, види:
Христић-Роговска Ксенија
- Рогоз Звонимир
(Књига трећа)
546
- Родрихијас Д. Т. Руби
(Књига прва)
284
- Рожђаловски Јосиф
(Књига четврта)
103
- Рожер
(Књига друга)
370
- Рожицки Лудомир
(Књига трећа)
221, 373, 377, 388, 394, 396,
406–407, 410, 440, 466
(Књига четврта)
461, 520
- Розен Јулије
(Књига друга)
79, 105
- Розенкранц Бохумил
(Књига трећа)
578
- Розмировић Тодор
(Књига прва)
102
- Роје Ана
(Књига трећа)
224
- Рома Лудвиг
(Књига друга)
453

- Романов Борис
(Књига трећа)
500
- Романовић Живко
(Књига друга)
517
- Романовић Раде
(Књига трећа)
19–20
- Романовски Антон
(Књига трећа)
224–225
- Ромен Жил
(Књига трећа)
111
(Књига четврта)
96, 293, 475
- Роси Ернесто
(Књига прва)
270
(Књига друга)
67
- Росије
(Књига прва)
326
- Росијски Владимир
(Књига трећа)
224
- Росини Ђоакино
(Књига прва)
82
(Књига друга)
133, 190, 519, 526, 532
(Књига трећа)
182, 370, 376, 417, 441, 524
(Књига четврта)
246
- Ростан Едмон
(Књига друга)
119, 131, 171, 254, 457, 465, 483,
503, 506, 513, 569, 610, 613
(Књига трећа)
127, 132, 172, 204, 210, 231, 240,
245, 266, 270, 278, 295, 319, 322,
341, 356, 427, 431, 440, 474, 479,
531, 543, 551
(Књига четврта)
43, 50, 92, 95–96, 100, 104, 106,
127, 130, 202, 236, 245, 282, 345,
411, 488, 510
- Ротер
(Књига четврта)
165
- Рошу Јован
(Књига прва)
315, 343
- Руби Дон Томас Родригес
(Књига друга)
51, 144, 209, 253, 313, 299
(Књига трећа)
173
- Рубинштајн Артур
(Књига трећа)
376, 414, 431, 500
- Руварац Коста
(Књига прва)
244, 246, 259
(Књига трећа)
143
(Књига четврта)
392
- Рудић, сестре
(Књига прва)
360
- Рудко Бранислава
(Књига четврта)
278
- Ружић (Ружин) Димитрије
(Књига прва)
233–235, 238, 240, 248, 253, 259,
264, 267–271, 273, 276, 288, 314,
322, 348, 381
(Књига друга)
28, 61, 120, 220, 222, 224, 232,
234, 242, 258–259, 264, 268–270,
273, 280, 287, 295, 297, 301–302,
304, 311, 392, 396, 549–550, 552,
563–566, 574, 576
(Књига трећа)
47, 266
(Књига четврта)
181, 239, 437
- Ружић Доброслав
(Књига друга)
444, 446
- Ружић Драгиња
(Књига прва)
234–236, 240, 243, 253, 264, 267,
271–273; 314, 321, 348, 381
(Књига друга)
28, 61, 120, 160, 222, 224,
258–259, 305, 391, 564, 566
(Књига трећа)
47
(Књига четврта)
437
- Ружичика-Строци Марија,
види: Строци-Ружичка Марија
- Румбић-Вучићевић Марија,
Види: Вучићевић Марија
- Румбић Михаило
(Књига друга)
34, 62
(Књига трећа)
95
- Русен А.
(Књига четврта)
137
- Руф Тито
(Књига трећа)
398
- Руцовић Богобој
(Књига друга)
34, 49, 62–65, 87, 115, 134,
146–150, 332, 335–336, 342,
349–350, 416, 422, 426, 452, 454,
469–470, 472, 475, 483, 488, 498,
602, 609, 611, 626–627
(Књига трећа)
42, 93–94, 109–110, 125, 139, 145,
149, 255, 273, 277, 280, 285, 294,
300, 326–327
(Књига четврта)
77–78, 80, 87, 158, 213, 395
- Руцовић-Шарчевић Б. Катарина –
Катица
(Књига друга)
35, 62, 79, 143, 144, 332, 336, 470,
472, 475, 627, 654
(Књига трећа)
73, 80, 82, 86, 93–94, 109–110,
125, 152
- Руч Александар
(Књига трећа)
222, 395, 398, 400, 407, 410,
419–420, 459
(Књига четврта)
18
- С**
- Сабин Карел
(Књига друга)
120
- Саведра Анђело Ривас де
(Књига друга)
426
- Савић Алекса
(Књига прва)
257, 264, 278–279, 316, 326, 333,
348, 351, 381
(Књига друга)
61, 63, 98, 125, 160
(Књига трећа)
47
- Савић-Ребац Аница
(Књига четврта)
172
- Савић Божа, новинар
(Књига друга)
411
- Савић Божидар, глумац
(Књига друга)
572–573
- Савић Владимир
(Књига четврта)
288–289, 300, 422
- Савић Гавра
(Књига друга)
28, 35, 61, 64, 104, 105
(Књига трећа)
63, 73, 82
- Савић Жарко
(Књига друга)
141, 283, 337, 351, 493, 496–497,
516, 521, 525–526, 528–530,
531–538, 543, 545, 549, 552,
559–561, 565–566, 568, 571, 575,
577, 633, 654
(Књига трећа)
393–394
(Књига четврта)
73, 77, 213
- Савић Јоца
(Књига друга)
121, 398, 534, 538
(Књига трећа)
266–267, 269, 283–284
- Савић Катица
(Књига друга)
222–223, 263
- Савић Лепосава
(Књига четврта)
424–425
- Савић др Милан
(Књига прва)
75, 106, 191, 233, 261, 264, 267,
269–271, 278, 301–302
(Књига друга)
45, 53, 76, 91–92, 115–116, 138,
217, 221, 233, 248, 251–252, 257,
259, 265–267, 269, 276–277, 281,
283, 289, 302, 305, 359, 361,
371–372, 379, 384, 399–400, 422,
425, 431, 440, 447, 500, 548, 554,
563, 598, 608
(Књига трећа)
73–74
(Књига четврта)
181, 435, 437
- Савић Милица
(Књига друга)
222–223, 263–264
- Савић-Тодосић Марта,
види: Тодосић-Савић Марта
- Савић Радомир – Рада
(Књига трећа)
82, 108, 117, 119, 135, 153, 155
(Књига четврта)
153, 304
- Савић Светислав
(Књига трећа)
17
(Књига четврта)
19, 187–188, 190, 192–193, 196,
199, 222–223, 236, 288–289, 373,
391, 422
- Савић-Џијукова Султана
(Књига друга)
306, 307, 495–496, 526, 529,
530–532, 536, 538, 565–566

- Савковић Душанка
(Књига четврта)
29
- Савковић Милош
(Књига трећа)
340, 501, 503, 515, 521–522, 524,
525, 529, 537, 551, 561
(Књига четврта)
26–27, 32, 53, 449, **456**, 482, 485,
486, 494–496, 500
- Савковић Светозар
(Књига прва)
244, **247**
- Савоар Алфред
(Књига трећа)
174–175, 202–203, 206, 213, 239,
261, 262, 272, 297, 322, 433, 463,
556
(Књига четврта)
31, 68, 71, 93, 152, 189, 196, 225,
245, 262, 306, 314, 367, 403, 455,
506, 511, 525
- Саж ле
(Књига трећа)
334
- Сајевић Александар – Шандор
(Књига друга)
28, 223, 237, **271**, 281
(Књига трећа)
74
- Сајевић–Томашевић Ивана
(Књига прва)
277, 283
(Књига друга)
28, 223, 237, **271**–272
(Књига трећа)
74, 275
- Салакру Арман
(Књига трећа)
562
(Књига четврта)
47, 393
- Салвини Густав
(Књига друга)
28
(Књига прва)
268
- Саливен Артур
(Књига друга)
193, 517, 523
(Књига четврта)
95
- Самарк, проф.
(Књига трећа)
576, 585
- Самоковлија Исак
(Књига четврта)
114–115, 120, 139–140, 316, 329,
338, 493
- Сан-Георгиу Јан
(Књига четврта)
108, 101
- Санд Жил
(Књига друга)
72, 91, 93, 137, 156, 249, 266, 440,
485
- Сандо Жорж
(Књига прва)
378
(Књига четврта)
385
- Сандић Александар
(Књига прва)
74, 76
(Књига друга)
221, 249, 417, 421
- Сарајлић Николај
(Књига прва)
108
- Сарамандић Живан
(Књига трећа)
578
- Сараф-Костић Стојан
(Књига прва)
218–220
- Сарван-Чајковац Божица
(Књига трећа)
497, 536, 579–580
(Књига четврта)
462
- Сарду Викторијен
(Књига прва)
270, 281, 284, 330, 332, 373, 375,
389, 396
(Књига друга)
24, 47, 51, 69, 73, 82, 93, 100, 103,
106, 110, 113, 116, 117, 119, 125,
128, 135, 139–140, 145, 149, 151,
155–156, 163, 167, 169, 173, 175,
200, 201, 210, 248, 250, 253,
266–267, 269, 272, 278, 280, 284,
286–288, 290, 293, 317, 319, 321,
333, 339, 343, 346, 353, 358, 380,
385, 420, 424–425, 441, 448–449,
453, 457, 465, 469, 471, 478–479,
481, 484, 489–490, 502, 511, 535,
537–539, 544, 546, 551, 554, 563,
573, 578, 609–610, 622, 625,
629–630, 632, 634, 642, 646, 656,
658
(Књига трећа)
50, 54, 57–58, 65–66, 68, 72, 75,
78–79, 81, 84, 88, 99, 101–102,
108–109, 122, 124, 126, 129,
133–134, 155, 174–175, 221, 270,
280, 293, 311, 359, 451, 524, 553,
573
(Књига четврта)
59–61, 68, 71, 78, 81–82, 96–97,
110, 130, 151–152, 163–164, 177,
184, 189, 197, 215, 222, 228, 236,
245, 276, 279–280, 287, 308, 337,
339, 345, 350, 361, 371, 375,
405–406, 417
- Сарић Драган
(Књига четврта)
390
- Саркотић Гизела
(Књига трећа)
359
- Сарман Жан
(Књига трећа)
216, 276, 440, 473
- Сарсеј Франсиск
(Књига друга)
385, 407, 412, 444, 597
- Сартр Жан-Пол
(Књига трећа)
518–519
(Књига четврта)
43, 409
- Сауер
(Књига друга)
189
- Сауерман
(Књига прва)
115
- Сахер-Мазох Леополд
(Књига прва)
293, 389
(Књига друга)
110, 138, 250, 252, 279, 424, 531
- Свенусен
(Књига трећа)
417, 499
- Светић М.
(Књига прва)
238
- Световски М. (Миодраг Михаиловић)
(Књига трећа)
245, 321
(Књига четврта)
438, 440, **445**
- Свечинскаја Антонина
(Књига трећа)
194, 368
- Свилоскос, др
(Књига трећа)
85
- Свобода Бохумил
(Књига трећа)
185
- Свобода Јосиф
(Књига друга)
189, 198, 517–518
(Књига трећа)
185
- Северова Сава
(Књига трећа)
297, 446, 478, 489, 523, 536,
558–559
(Књига четврта)
103
- Седлачек
(Књига четврта)
376
- Седмакова Софија
(Књига друга)
141
- Секулић Ј. Душан
(Књига трећа)
472, 514
- Секулић Исидора
(Књига четврта)
457
- Секулић Јеврем
(Књига прва)
74
- Секулић Љубица
(Књига трећа)
489, 563, **565**
(Књига четврта)
16, 50
- Селенић Слободан
(Књига четврта)
42, 146
- Селестин Џ.
(Књига трећа)
216
- Селински Фјодор (Феодор)
(Књига четврта)
244, 248
- Сен-Албен
(Књига друга)
158–159, 481
- Сенека
(Књига прва)
57
- Сен-Санс Камид
(Књига трећа)
220, 225, 249, 378, 382, 398,
408–410
- Сенечић Гене
(Књига трећа)
432, 487, 514
(Књига четврта)
337, 345, 347
- Сентић Момчило
(Књига четврта)
390
- Сибелијус
(Књига трећа)
417, 499
- Сибирјаков И. Александар
(Књига трећа)
177, 309
(Књига четврта)
52, 262

- Сибирјаков Ксенија
(Књига трећа)
194
(Књига четврта)
247
- Сигети Јозеф
(Књига прва)
251, 262, 270, 275, 277, 288, 290,
312, 317, 324, 326, 334, 372
(Књига друга)
79, 96, 102, 156, 164, 193, 202,
268, 273, 283, 298, 334, 337, 390,
418, 555, 567–568
(Књига трећа)
61, 64–65, 70, 73, 82
(Књига четврта)
369
- Сиглигети Еде
(Књига прва)
161, 262, 277, 282, 284, 288, 293,
296, 307, 324–325, 372, 374–375,
389
(Књига друга)
70, 79, 81, 97, 102, 108, 110, 112,
128, 137, 150, 156–159, 172, 193,
196, 244, 250, 253, 262, 263, 266,
268–269, 280, 291, 297–299, 308,
334, 337, 339, 345–346, 350, 376,
382, 398, 418, 482, 622, 625,
632–633, 640
(Књига трећа)
13, 48, 51–52, 57, 62, 64, 70, 73, 75,
79, 86, 94, 105, 110, 120, 124,
142–144, 152, 157
(Књига четврта)
59, 82, 91, 152, 165, 189, 228, 240,
318, 323, 399, 416, 420, 428
- Сидни Џон
(Књига друга)
133, 439, 497, 517, 571, 613, 657,
659
(Књига трећа)
360
(Књига четврта)
107, 379
- Сикорски Александар
(Књига четврта)
424, 429–430
- Силајић Јован
(Књига четврта)
187, 190, **220**
- Силва Кармен
(Књига друга)
51, 173, 483
- Силвен
(Књига друга)
540
- Силцановић Димитрије, адвокат
(Књига четврта)
310
- Силјавин
(Књига трећа)
385
- Симановски Карел
(Књига трећа)
500
- Симеоновић-Милин Никола
(Књига прва)
329, 331
(Књига друга)
28, 61, 72, 73, 90
- Симић Алекса
(Књига прва)
124, 205–206
- Симић Даринка
(Књига друга)
258
- Симић Добро
(Књига четврта)
382
- Симић Драгољуб – Кеча
(Књига друга)
336, 341, 346, 637, 639, 646
(Књига трећа)
35, 42, 55–56, 58, 60–61, **95–96**,
98–99, 108–109, 112, 114, 282
(Књига четврта)
158
- Симић С. Борђе
(Књига прва)
191, 345, 385
(Књига друга)
422, **426**
- Симић Живојин
(Књига друга)
607
(Књига четврта)
444
- Симић-Вукадиновић Н. Зорка
(Књига друга)
626, **631**
(Књига трећа)
13, 41, 60, 93
- Симић А. Милан
(Књига прва)
188, 203, 212, 214, 309–310, 312,
315, 319–320, 324–325, 342, 345,
357, 365, 369, 373–374, 378–379,
381, 384–385, 387–388, **390–393**
(Књига друга)
25, 72, 75, 185, 215, 417, 419
- Симић Мирко
(Књига четврта)
24, 336, **346**, 353, 407, 422
- Симић Никола – Бата
(Књига друга)
27, 34, 61, **112–113**, 146, 155, 319,
322, 325, 331, 338, 339, 345, 351,
353, 484, 567, 631, 638
(Књига трећа)
13, 29–30, 34, 41–42, 58, 60, 71,
74, 88, **92–95**, 105, 110, 122, 126,
130, 137, 139, 273, 285
(Књига четврта)
72, 77
- Симић Новак
(Књига четврта)
293
- Симић Светислав
(Књига друга)
31–32
- Симић Славко
(Књига четврта)
142
- Симић Стојан
(Књига прва)
206
- Симон Шарл
(Књига друга)
119, 149, 489, 538, 542
- Симонов Константин
(Књига трећа)
437, 554, 573
(Књига четврта)
25, 130–131, 136, 293, 326, 342
- Синђелић Стеван
(Књига друга)
322
- Синико
(Књига друга)
194
- Сироден Пол
(Књига прва)
282, 373
(Књига друга)
71, 142, 155, 157, 318, 441
(Књига трећа)
102
- Сјенкјевич Хенрик
(Књига трећа)
108
- Сјунг Х.
(Књига четврта)
47
- Скарон
(Књига трећа)
491
- Скерлић Јован
(Књига прва)
46, 50, 54, 56, 59, 62, 75, 293
(Књига друга)
32, 214, 363–365, 378, 384, 394,
419, 431, 436, 442, 444, 446, 456,
583–584, 590, 598, 610, 651–652
(Књига трећа)
23, 149, 189, 226, 251
- Скипи
(Књига трећа)
585
- Скленарова
(Књига трећа)
279
- Склережова
(Књига друга)
489
- Скрбиншек Владимир
(Књига четврта)
121, 123–124, 126, 128
- Скрбиншек Маја
(Књига четврта)
416
- Скриб Ежен
(Књига прва)
151, 167, 246, 251, 262, 270, 282,
284, 286, 293, 307, 324–325, 330,
332, 370, 372, 374–375, 378–379,
389, 396
(Књига друга)
46, 73, 76–77, 84–85, 87–88, 95,
102, 104–106, 110, 117, 137–138,
158, 163, 177, 193, 249, 253, 272,
280, 290, 297, 301, 333, 358, 363,
370, 417–420, 425, 485, 538, 562,
569, 628 (Књига трећа)
66, 101, 144, 346, 365, 440, 473,
555, 557
(Књига четврта)
68, 71, 112, 117, 120, 132, 136, 142,
147, 259–260, 297, 300, 331, 339,
367, 369, 422
- Скриншек Милан
(Књига трећа)
558
- Славенски Јосип
(Књига трећа)
472
- Славик Бохдан
(Књига трећа)
564
- Славнић Вјекослав
(Књига трећа)
74, **76**, 87
- Славуј Милица
(Књига четврта)
358
- Сланкаменац Никола
(Књига друга)
456, 472, 473, 476–477, 485,
564–566
(Књига трећа)
41, 107
- Слатин Илија
(Књига трећа)
181, 187, 409, 418
- Слатин-Цакони Олга
(Књига трећа)
222, 459, 499

- Слијепчевић Перо
(Књига четврта)
125
- Слука-Рајчић Пава,
види: Рајчић-Слука-Бековић
Пава
- Смедеревац Никола
(Књига четврта)
24, 126, 143, 289, 408, 415, 423,
429
- Сметана Беджих
(Књига друга)
307, 454, 520, 527, 529, 534, 559,
569, 613
(Књига трећа)
178, 183, 199, 219, 249, 370, 376,
384, 392, 412, 425, 437, 440, 461
(Књига четврта)
180, 520
- Собјеска Ђорђина
(Књига друга)
28
- Соболовски А. И.
(Књига прва)
49
- Соважон Марк-Жилбер
(Књига трећа)
344, 558, 588
(Књига четврта)
95
- Соколовић Ђорђе
(Књига друга)
222–223, 263
(Књига трећа)
48, 63
- Сократ
(Књига прва)
57
- Солар Христифор
(Књига прва)
342
- Соларић
(Књига прва)
164
- Сотировић Владан
(Књига четврта)
293
- Сотировић Драгољуб
(Књига друга)
137, 456, 472–473, 476–477
(Књига трећа)
87, 193, 261, **280**–281
(Књига четврта)
179, 192–193, 195–201, 205, 230,
236, 372
- Софокле
(Књига прва)
329
(Књига друга)
53, 105, 117, 136, 140, 182, 254,
428, 441, 448–449, 467, 469, 485,
489, 503, 510, 546, 600, 613
(Књига трећа)
69, 106, 198, 210, 231, 266, 270,
278, 298, 302, 341, 351, 359, 365,
430, 541, 543, 571
(Књига четврта)
35, 60–61, 67–68, 70–71, 85, 87,
91, 112, 146, 196, 229, 231, 245,
258, 263, 392, 509, 525
- Спајић М.
(Књига друга)
495
- Спајић Петар – Суља
(Књига четврта)
306, **309**, 358, 403, 407, 421
- Спалајковић др Мирослав
(Књига друга)
438
- Спасић Велисав
(Књига четврта)
443, 524
- Спасић Вукосава
(Књига трећа)
14, 95–**96**, 104, 123, 128
- Спасић Димитрије – Мита
(Књига друга)
223, 224, 258, 269, 283, **294**, 295,
302, 304, 351, 561, 563, 565–566,
574–575, 655
(Књига трећа)
48, 71, 73, 157, 287, 308
(Књига четврта)
172, 176, 188, 197, 201, 204, 213,
221, 236, 244, 247
- Спасић-Стевановић Драга
(Књига друга)
87–88, 191–192, 223, 258, 471–473,
475, 477, 490, **491**, 492, 495, 498,
523–525, 527–528, 563, 565, 587,
657
108, 194, 197, 288, 367–368,
379–380, 401
(Књига четврта)
188, 208, 347, 440
- Спасић Михаило – Микица
(Књига друга)
646
(Књига трећа)
14, 88–89, 95–**96**, 104, 109, 112,
114, 123, 158, 538, 542
(Књига четврта)
108, 298, 405
- Спасић Никола
(Књига четврта)
386
- Спасић Мих. Штефанија
(Књига четврта)
306
- Спасојевић Милорад
(Књига четврта)
316, **326**
- Спасојевић Неда
(Књига четврта)
326
- Спиридоновић др М.
(Књига трећа)
21
- Спиридоновић-Јосић Милица
(Књига друга)
54, 632, 654, 657, 565, 566
(Књига четврта)
63, **81**, 268, 289, 370, 377
- Спиридоновић Олга
(Књига прва)
17
(Књига друга)
632
(Књига трећа)
488, 556
(Књига четврта)
16, 29–30, 39, **41**–43, 370, 430, 458
- Спиридоновић Риста
(Књига друга)
35, 62, 472, 475, 564–566, 575,
626, 632, 654
(Књига трећа)
150
(Књига четврта)
41, 63, **80**–81, 133, 195–196,
267–268, 274–275, 289, 370, 372
- Спитцер Роберт
(Књига трећа)
199, 283, 320, 463
(Књига четврта)
90, 189, 193
- Србуљ Јован
(Књига друга)
493, 654, 657–658
- (Књига трећа)
181, 198, 315, **479**
(Књига четврта)
19, 81, 135, 193, 290, 376
- Срдановић Живка
(Књига друга)
627–628, 654
(Књига трећа)
19, 107, 126, 128, 135
(Књига четврта)
24, 63, 67, 84–85, 102, 126, 353
- Срдановић Јосиф
(Књига друга)
472, 626–628, 654, 657
(Књига трећа)
19, 86–87, 102, 108, 117, 119, 126,
128, 135, 156
(Књига четврта)
24, 63, 66–67, 69, 82–83, 100, 102,
103–104, 118, 121–**122**, 126, 128,
353
- Сремац Стеван
(Књига прва)
257
(Књига друга)
18, 45, 46, 50, 110, 113, 120, 128,
130, 132, 141–144, 146, 150,
155–156, 158–159, 163, 173, 174,
211, 284, 316, 323, 334, 374, 377,
438, 440, 449, 480, 517, 583, 588,
595, 616, 623, 632, 657
(Књига трећа)
25, 35, 54, 64–65, 72, 91, 100–102,
122, 130, 149, 173, 175, 198, 232,
246, 261, 283, 308, 331, 341, 360,
430, 440–441, 451, 455, 472, 504,
506, 517, 531
(Књига четврта)
59, 96, 147, 151, 156, 184, 190,
196, 203, 222–223, 225, 239, 268,
287, 308, 312, 314, 320, 331, 335,
337–338, 345, 349, 355, 359,
367–368, 385, 392, 410, 415, 469,
492, 509, 516, 522
- Сремчевић Ђорђе
(Књига трећа)
479
- Сретенковић Михаило
(Књига друга)
440, 485, 583, **586**
(Књига трећа)
25–26, 29, 144, 300, 306
(Књига четврта)
81, 193, 429–430, 468
- Срећковић Панта
(Књига друга)
31
(Књига прва)
281
- Стајић Васа
(Књига прва)
60, 85, 116
(Књига четврта)
174
- Стајић-Стојановић Надежда – Нада
(Књига трећа)
194, 367, 379, **388**, 466, 536
(Књига четврта)
17
- Стаматовић, поштар
(Књига прва)
296
- Стаматовић Јелка
(Књига трећа)
553
- Стаменковић Андрија
(Књига прва)
132, 224
- Станимировић Владимир
(Књига трећа)
172, 176

- (Књига четврта)
119, 468, 471, **478**
- Станисављевић Драгољуб
(Књига трећа)
103–**105**, 128, 155, 277
- Станисављевић Живадин – Жика
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
135
(Књига четврта)
185, **215**, 366–367, 416, 419, 422
- Станисављевић Мила
(Књига трећа)
155
- Станисављевић Милица
(Књига четврта)
153
- Станисављевић Сима
(Књига четврта)
183
- Станисављевић Соња
(Књига трећа)
196
- Станиславски Константин
(Књига трећа)
209, 238, 266, 503, 520
- Станић Драгољуб
(Књига четврта)
382
- Станишић Марко
(Књига прва)
257, 264, 322, 333, 348, 380
(Књига друга)
26–27, 34, 55, 61, 63, **82**, 184
- Станишић Павле
(Књига прва)
206
- Станковић Борисав
(Књига друга)
53, 98, 120, 128, 130–131, 139,
142, 174, 193, 198, 211, 351, 353,
359, 361, 378, 408, 431, 456, 466,
470, 491–492, 519, 543–544, 546,
559–560, 569, 583, **586**–587, 595,
605–605, 624, 644, 653, 656, 657
(Књига трећа)
17–18, 65, 72, 160, 169, 172, 173,
176, 186, 203–204, 212, 214, 220,
232, 246, 261, 266, 271, 286, 289,
323, 331, 352, 425, 455, 472, 505,
509, 515, 530, 551, 587
(Књига четврта)
53, 59, 86, 96–97, 109, 111, 115,
119, 151, 157, 181, 184, 189–190,
196–197, 203–204, 215, 246, 265,
276–277, 283, 285, 294, 314, 323,
331, 333, 347, 367–368, 371, 404,
427, 452–453, 469, 471, **485**, 487,
509–510, 515–516, 518, 522
- Станковић Драгутин
(Књига четврта)
356
- Станковић Корнелије
(Књига прва)
151, 356
(Књига друга)
187, 194, 604
- Станковић Кристифор Крсто
(Књига прва)
111
(Књига четврта)
375
- Станковић Љубица
(Књига трећа)
194
- Станковић Милан
(Књига друга)
35, 49, 62, 142–**143**, 223, 472–473,
475, 523–524
- (Књига трећа)
48, 74, 80, 94
- Станковић Михаило
(Књига прва)
219
- Станковић Сава
(Књига прва)
50, 107
- Станковић Светозар
(Књига четврта)
187
- Станковић Тинка
(Књига трећа)
60, **62**, 66, 73, 98, 101–102, 107,
117, 123
- Станковић Тодор – Тоша Теткин
(Књига друга)
35, 62, **156**, 223, 318, 319
(Књига трећа)
49, 54, 80
- Станковић Цветко
(Књига друга)
62, 336, **344**
(Књига трећа)
73, 94, 127, 130
- Станојевић Пековић Деса
(Књига четврта)
19–**20**
- Станојевић Душан
(Књига четврта)
416–**417**, 422
- Станојевић Душан – Бане
(Књига четврта)
19, **23**, 289, 373, 416, 423, 425,
427
- Станојевић Илија – Чича Илија
(Књига прва)
189
(Књига друга)
25, 34–36, 45, 50, 61, 63–65, 87,
99, 113, 120–121, **125**–130, 132,
137, 141–142, 146–147, 160, 170,
174, 182, 191–192, 196, 211, 223,
226, 241, 259, 275, 293, 336, 378,
406, 409, 453, 456, 469–474, 476,
490, 494, 498, 500–503, 505,
519–520, 523–524, 543–544, 546,
583–584, 591, 594, 595, 608, 622,
624, 656
(Књига трећа)
17, 31, 51, 56, 65, 73, 83–84, 105,
107, 112–113, 120, 144, 149, 152,
157, 159, 169, 173, 176, 192, 195,
197–198, 215, 228, 250, 253, 257,
261, 273, 287, 301, 304, 311, 327,
350, 354, 472, 479, 510, 517, 534,
543, 552
(Књига четврта)
23, 75, 94, 108, 116, 156, 201, 225,
246, 307, 312, 365, 368, 387, 390,
392, 395, 414–415, 426, 440, 509,
516
- Станојевић др Лазар – Лаза
(Књига друга)
220–221, 225–226, 240, 241–**242**,
257, 305, 308, 552, 523, 549–550
- Станојевић Ј. Љубица Лујза
(Књига друга)
25, 34, 65, **141**–142, 189, 312, 336,
472–473, 475, 490, 523–526, 530,
627
(Књига трећа)
41, 71, 73, 84, 98, 117, 127, 134,
150
- Станојевић Љубомир – Љуба
(Књига друга)
27, 63–65, 89, **139**–141, 149,
170–171, 174, 223, 259, 344, 349,
469, 471–473, 475–476, 478, 488,
498, 500–501, 503, 523, 585, 594,
- 600, 655
(Књига трећа)
24, 70, 73, 192, 326, 534
(Књига четврта)
395
- Станојевић Марија – Лујза
(Књига трећа)
562
(Књига четврта)
63, 67, 304
- Станојевић Сима – Шуђур
(Књига друга)
627, 634, 654, 657
(Књига трећа)
49, 153, 155
(Књига четврта)
63, **75**–76, 153, 183, 366, 367, 376,
428
- Станојевић др Станоје
(Књига прва)
29–32
(Књига друга)
453
(Књига трећа)
14, 149
- Стаplo Леополд
(Књига друга)
308
- Старицка Виргинија
(Књига трећа)
222
- Старицки Михаил
(Књига друга)
448, 517, 535, 637, 640
(Књига трећа)
77, 117
(Књига четврта)
61, 115, 161, 214, 339, 358
- Старк Никола
(Књига трећа)
199
- Старл Младен
(Књига трећа)
276
- Старчић Велибор – Виктор
(Књига трећа)
215, 296, 333, **361**–363, 484, 535,
538, 541
(Књига четврта)
25, 27–29, 192
- Стевановић Бора
(Књига трећа)
101
- Стевановић Л. Драгомир
(Књига друга)
610
- Стевановић Д. Јован
(Књига друга)
249, 419
- Стевановић Милутин
(Књига трећа)
102
- Стејић Јован
(Књига прва)
96, 151
- Стендал
(Књига трећа)
491
- Степић Душан
(Књига друга)
223, **268**
(Књига трећа)
71, 74
- Степић-Јовановић Т. Јулка,
види: Јовановић-Степић Т. Јулка
- Степић Павле – Паја
(Књига прва)
222, 252, 264, 278–279, 287, 294,
311, 327, 348

- (Књига друга)
70, 78, 89, 268
(Књига трећа)
34, 42, **46**–47, 51
- Степњевски Јосип
(Књига трећа)
368
- Стефанини Никша
(Књига трећа)
223, 379
- Стефановић Анка
(Књига друга)
627, **641**
(Књига трећа)
107, 119, 134
- Стефановић Борислав – Бора
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
194, 367, 379, **384**, 466
- Стефановић Бранко – Варади
(Књига друга)
222–223, **263**
- Стефановић В.
(Књига четврта)
396
- Стефановић Венцловић-Рачанин
Гаврило
(Књига прва)
43, 260
- Стефановић Даница
(Књига друга)
258
- Стефановић Димитрије
(Књига трећа)
20
- Стефановић Драгутин – Драги –
Каплар
(Књига друга)
627, **640**
(Књига трећа)
87, 107, 123, 133
(Књига четврта)
400
- Стефановић Ђорђе
(Књига прва)
242
- Стефановић Зорка
(Књига трећа)
61
- Стефановић Јевта
(Књига трећа)
20
- Стефановић Виловски Јован
(Књига прва)
244
- Стефановић Јован Курсула
(Књига трећа)
24
(Књига четврта)
17–18
- Стефановић Д. Јован
(Књига прва)
108, 378
- Стефановић Захарије Орфелин
(Књига прва)
49–50
- Стефановић Љубица, старија
(Књига прва)
132, 134
- Стефановић Д. Љубица
(Књига друга)
627, **640**–641
(Књига трећа)
87, 107, 123, 133
(Књига четврта)
400
- Стефановић Љубомир
(Књига прва)
110, 134
- Стефановић Марија
(Књига прва)
110, 132, 134, 136–137
- Стефановићева-Павковић Милица –
Мица (Живка)
(Књига друга)
335, 627, **638**
(Књига трећа)
15, 48, 54, 73, 80, 93, 101, 119, 123,
132
(Књига четврта)
306, 400
- Стефановић Милутин – Буца
(Књига друга)
336
(Књига трећа)
16
- Стефановић Милутин – Обскуријус
(Књига четврта)
413
- Стефановић Павле, рецензент
(Књига трећа)
24, 405, 414, 525, 579–580, 585
(Књига четврта)
466–467
- Стефановић Павле, проф.
(Књига четврта)
388
- Стефановић Радмила
(Књига трећа)
499
- Стефановић Рајко
(Књига трећа)
107–**108**, 111
- Стефановић др Светислав,
преводилац и песник
(Књига друга)
367, 609, **611**
(Књига четврта)
475
- Стефановић Светислав – Буца
(Књига друга)
223–224, 258, **293**, 336, 564–566
(Књига трећа)
48, 255
- Стефановић Стефан, драматичар
(Књига прва)
77, 113, 117–118, 123, 129–130,
141, 143, 147, 151, 161, 173, 186,
190–192, 196, 202, 215
(Књига друга)
357, 389
(Књига трећа)
202, 208, 210, 232, 237, 306, 310,
331, 334, 429, 468, 553, 569
(Књига четврта)
68, 71, 112, 128, 150, 196, 245, 517
- Стефановић Стефан, совјетник
(Књига прва)
206
- Стефановић С. Тенка
(Књига прва)
158, 194
- Стефановић Виловски Тодор,
види: Виловски Тодор
- Стилиновић Маријан
(Књига четврта)
382
- Стелић Нина
(Књига трећа)
224
- Стелић Нина
(Књига четврта)
20, 53, 289, 373
- Стипановић-Хрвојевић-Цицварић
Анка
(Књига друга)
571
(Књига трећа)
- 80–**81**, 86–87, 110, 111, 119, 137,
150
- Стиплешек-Прегарц Драга,
види: Прегарц-Стиплешек Драга
- Стодола Иван
(Књига трећа)
231, 253, 505, 509
(Књига четврта)
276, 337, 345, 375
- Стојадиновић Владислав Чикош
(Књига прва)
139, 143, 175, 181–**182**
- Стојадиновић Јеремија
(Књига прва)
84
- Стојадиновић Катарина – Каћа
(Књига друга)
587, 627
(Књига трећа)
17, 134
(Књига четврта)
183, **214**, 301, 304, 307, 346, 355,
358, 364, 401–403
- Стојадиновић Р. Мила
(Књига четврта)
407–**408**
- Стојадиновић Милица – Српкиња
(Књига прва)
294
- Стојадиновић Миленко
(Књига четврта)
301, 422, 424
- Стојадиновић-Срдић Олга
(Књига четврта)
24, 103, 196, 199, 268–269,
288–289, 313, 336, **346**, 358, 364,
373
- Стојадиновић Рајко
(Књига прва)
11, 225
(Књига четврта)
371, 409
- Стојанов Рацо
(Књига трећа)
341, 473, 552
- Стојанова Топал
(Књига прва)
176
- Стојановић Александар
(Књига прва)
148
- Стојановић Андрија – Андра
(Књига друга)
223–224, 258, 563, 565, **566**, 567
(Књига трећа)
87
- Стојановић Владимир
(Књига друга)
323
- Стојановић Воја
(Књига четврта)
356
- Стојановић Драгослав
(Књига трећа)
433
- Стојановић Исидор
(Књига прва)
94, 99, 139, 196
- Стојановић Јевта
(Књига друга)
336, **347**
(Књига трећа)
66, 80, 129
- Стојановић Јелена
(Књига друга)
564–565
- Стојановић М. Жожица
(Књига четврта)
416, **418**

- Стојановић Лепосава
(Књига друга)
456, 524, 655
(Књига трећа)
133, 193, **393**
- Стојановић Љубомир
(Књига прва)
242
(Књига друга)
31–32
- Стојановић Милан
(Књига трећа)
193, **320**, 475, 490, 502, 504, 527,
533, 535
(Књига четврта)
18, 53, 334–335
- Стојановић Милка
(Књига трећа)
402, 578
- Стојановић Милован – Миле
(Књига четврта)
416, **418**, 427
- Стојановић Милош
(Књига трећа)
528
- Стојановић И. Милутин
(Књига друга)
417, **420**
- Стојановић-Стајић Надежда, види:
Стајић-Стојановић Надежда
- Стојановић Наум
(Књига прва)
311, 326
- Стојановић Никола
(Књига прва)
137, 166
- Стојановић Никола, глумач
(Књига четврта)
19, **21**, 196, 199, 288, 373, 407,
415–416, 419
- Стојановић Пера
(Књига трећа)
179
- Стојановић Стеван
(Књига прва)
205
- Стојановић Сретен
(Књига друга)
114
- Стојилковић Миле
(Књига четврта)
356
- Стојилковић Никола
(Књига четврта)
356
- Стојић Сава
(Књига четврта)
390
- Стојичевић Ђука
(Књига прва)
160
- Стојичевић Милан
(Књига друга)
35, 49, 62, **159**, 336, 472, 475
(Књига трећа)
94
- Стојковић Александар – Аца
(Књига четврта)
16, **38**, 50, 288, 430
- Стојковић С. Боривоје
(Књига четврта)
314–316, 329–330, 332, 335–337,
350, 352, 384–386, 388–389, 406,
497
- Стојковић Вера
(Књига прва)
11
- Стојковић Т. Вилма
(Књига трећа)
87
- Стојковић Јевтимије
(Књига прва)
107
- Стојковић Миливоје – Мика
(Књига друга)
28, 34, 61, 63–64, **107**–109, 112,
115, 120, 223, 339, 346, 351, 480,
637, 654
(Књига трећа)
34, 41–42, 48, 64, 74, 88, 90–91,
99–100, **103**–105, 109–111, 114,
120, 129, 137, 156, 280, 282, 547
(Књига четврта)
73, 84, 87, 144, 158, 167, 218, 230,
298, 355
- Стојковић М. Милица
(Књига трећа)
103, 129, 157
- Стојковић Михаило
(Књига друга)
107
- Стојковић Т. Светозар
(Књига трећа)
158
- Стојковић Ј. Срета
(Књига друга)
519
(Књига четврта)
462
- Стојковић Тодор – Тоша
(Књига друга)
566–567
(Књига трећа)
13, 41, 66, 87, 93, 111, 193,
256–257, 277, 352
(Књига четврта)
155, 256–257
- Стојковић Душан
(Књига четврта)
126, **134**, 353
- Стојчевић-Тодоровић Злата
(Књига друга)
587
(Књига четврта)
288–289, 336, **347**, 353, 373, 429
- Стојчевић Јован – Јоца
(Књига друга)
145, 223–224, **290**–291, 294, 320,
336–337, 632, 634, 646
(Књига трећа)
20, 27–28, 60, 73, 80, 83, 96, 102,
107–108, 115, 119–121, 126,
128–130, 134, 158, 273
(Књига четврта)
80, 127, 156, 172, 216, 218, 236,
359
- Стојчевић Катица
(Књига трећа)
130
- Стојчевић–Лазаревић Љубица
(Књига друга)
62, 473, **481**
(Књига трећа)
193
- Стојчевић Љубиша
(Књига четврта)
103, 126–127, 187, 192, 247, 289,
336–337, 373
- Стојчевић Милан
(Књига друга)
35, 49, 62, **145**–146, 224, 336, 472,
475, 481, 523–524
(Књига трећа)
73, 80, 82–83, 86
- Стојчевић Ј. Савета
(Књига друга)
223, **294**, 336
- (Књига трећа)
20, 27, 102, 107, 119, 121, 128, 134
(Књига четврта)
127, 172, 236
- Стојишић К. С.
(Књига прва)
325
- Стокић Живана – Жанка
(Књига друга)
472–473, 476–477, 498, 634, 655
(Књига трећа)
101, 110–111, 152, 176, 193, 253,
256–257, 261–262, 277, 287–288,
290–293, 304, 306, 307, 317, 320,
343, 355, 513, 535
(Књига четврта)
16, 44, 86, 101, 202, 430, 438, 454,
457, 478, 480
- Стравински Игор
(Књига трећа)
225, 415, 431, 441
- Стратимировић Радивоје
(Књига прва)
262, 324–325
(Књига друга)
417–418
- Стратимировић Стеван
(Књига прва)
191
- Страшимиров Антон
(Књига трећа)
475
- Стрез Добромир
(Књига прва)
27
- Стрешњев Сергеје
(Књига трећа)
187, 199, 223
- Стриндберг Аугуст
(Књига друга)
125, 465, 507, 605, 635
(Књига трећа)
91, 170, 172–173, 175, 198–199,
231, 240, 246, 283, 302, 354,
357–358, 365, 506, 514, 518, 519,
542–544, 556, 559, 564–565, 568
(Књига четврта)
22, 37, 49, 108, 119, 124, 151–152,
164, 224, 229, 258, 260, 263, 276,
285, 287, 315, 323, 329, 337–338,
350, 506, 509, 522, 258
- Стричевић
(Књига трећа)
14
(Књига трећа)
354, 472, 549, 568
- Строци-Ружичка Марија
(Књига прва)
330
(Књига друга)
28, 105, 241, 289, 521, 568
(Књига трећа)
149, 275
- Строци Тито
(Књига четврта)
21, 35, 87, 95, 101, 111, 271, 375
- Ступица Бојан
(Књига прва)
17
(Књига трећа)
446, 78, 484, 490, 501–502, 504,
521, 522, 523–525, 530, 533, 558
(Књига четврта)
18, 46, 103–104
- Ступица Мира
(Књига прва)
17
(Књига трећа)
523, 561

- (Књига четврта)
16, 24, 29–30, 39, **43–45**, 422, 452
- Субашић Никола
(Књига прва)
221
- Суботић др Јован
(Књига прва)
59, 244–245, 248, 251, 253, 258,
261, 264–265, 270, 274–278, 280,
282, 284, 286, 288, 290–294, 296,
301–302, 306–307, 312–314,
324–326, 329, 332, 335, 337, 371,
394–395
(Књига друга)
45, 77, 79, 82, 86, 93, 95, 97, 103,
110, 118, 140, 151, 156–157,
163–165, 167–168, 192, 202, 215,
220, 222, 229–231, 234–**236**, 239,
248–249, 263, 265–267, 269–270,
278, 280, 284, 287–288, 294, 297,
299–300, 302–304, 308, 320–321,
337–338, 345, 346, 349–350,
359–360, 365, 376, 389–390, 449,
467, 573, 594, 629, 639
(Књига трећа)
13, 18, 48, 52–53, 62–63, 67, 72,
88–89, 92, 95, 140, 142, 144–146,
154, 315
(Књига четврта)
68, 138, 144, 177, 184, 204, 211
- Суботић др Каменко
(Књига друга)
274, **410**
(Књига четврта)
172–173, 175–**178**, 180, 186, 202,
438, 442
- Суботић Марко
(Књига прва)
264, **286–287**, 311, 316, 326
(Књига друга)
61, 222–223, 292
(Књига трећа)
46–47
- Суботић Озрен
(Књига друга)
288
(Књига четврта)
443
- Суботић Сава
(Књига прва)
240–241
- Сувајић М. Зорка
(Књига трећа)
84, **94**
- Сувајић Мирко
(Књига друга)
343, 345, 350–351, 637
(Књига трећа)
55–56, 61, 64, 84, **94**, 99–100,
129–130
- Сувајић Михаило
(Књига четврта)
401, 416, 421
- Сувајић Сидонија
(Књига четврта)
306, **401**, 415–416, 419, 421
- Суван Иван
(Књига прва)
37–38
- Суворов М.
(Књига прва)
47–50
- Судерман Херман
(Књига друга)
47, 51, 98, 105, 110, 117, 120, 125,
140, 149, 154, 158–159, 163, 173,
209, 254, 301, 313, 346, 348, 353,
425–426, 441, 489, 554, 559, 561,
611, 618, 625, 629, 634, 637, 639
(Књига трећа)
- 65, 72, 81, 93, 274, 308, 365
(Књига четврта)
37, 39–40, 59, 68, 78–79, 81, 98,
177, 184, 204, 217, 224, 229, 245,
258, 276, 327, 337–338, 345, 349,
371, 385, 392, 398, 417, 522
- Судрак К.
(Књига друга)
173, 197
- Сузанова Перса
(Књига прва)
78
- Сумароков
(Књига прва)
Александар 62
- Сумбатов Јужин Александар
Иванович
(Књига друга)
47, 253, 297, 300, 396, 424,
537–538
(Књига четврта)
177, 250
- Сундечић Јован
(Књига трећа)
11
- Супе Франц
(Књига прва)
389
(Књига друга)
193, 196, 285, 306, 530, 536, 572
(Књига трећа)
360, 393
- Сургучев Иља
(Књига четврта)
120, 123, 128
- Суханкова Ана
(Књига друга)
452, 472, **488**, 539
(Књига трећа)
569
- Суханкова Вера
(Књига трећа)
195
- Сухово-Кобилин Александар
(Књига друга)
125, 453
(Књига трећа)
308, 347, 480, 520, 531, 568
(Књига четврта)
246, 337, 349
- Сушић, свештеник
(Књига прва)
320, 350
- Сфилигој-Јанковић Љубица
(Књига трећа)
222, 379, **397**
- Т**
- Таборска Мара
(Књига прва)
192
(Књига друга)
145–146, 469, 472–473, 476,
487–488, 498, 605
(Књига трећа)
152, 176, 193, 255–257, **278–280**,
320, 535
(Књига четврта)
16, 201
- Тагора Р.
(Књига трећа)
177
- Тадић-Марковић Вања – Ивана
(Књига четврта)
29, 36, 50
- Тадић Теја
(Књига трећа)
484
(Књига четврта)
16, **33–35**, 50
- Талетов С. Пера
(Књига друга)
145, 153, 177, 349, 452, 454–455,
598, **607–608**, 632
(Књига четврта)
193
- Талников Д.
(Књига трећа)
524
(Књига четврта)
45, 133
- Тамај Дон Мануел
(Књига друга)
149, 278, 320
(Књига трећа)
26
- Тамбурић Ђорђеје
(Књига прва)
147
- Тамбурић Емилија
(Књига прва)
148
- Таминчић Љ.
(Књига трећа)
16
- Танић Јован
(Књига четврта)
153, 313, **324–325**, 358, 393,
415–416, 419
- Тановић Јован
(Књига трећа)
154, 273
- Танић Ј. Марија – Марица
(Књига четврта)
313, 366–367, 416, 420
- Тансман Александар
(Књига трећа)
417, 499
- Танхофер Ивица
(Књига четврта)
256, **260**, 288–289
- Танхофер Томислав
(Књига трећа)
278, 558
(Књига четврта)
139, 255–**258**, 259, 273, 279–281,
288, 289–290
- Таржанова-Раденковић Ивка,
види: Раденковић Ивка
- Тартаља Марин
(Књига четврта)
254
- Тасић Владимир
(Књига друга)
456, 471–472, 476–477, **484**, 627
(Књига трећа)
93, 101
- Тасић Мила
(Књига трећа)
123
- Тасић Томислав – Тома
(Књига четврта)
289, 310–311, 391, 393, 416, 419,
427
- Тарановски Кирил
(Књига трећа)
300
- Татаринов Всеволод
(Књига четврта)
334
- Татић Бранко
(Књига четврта)
49, 103, **116**, 126, 193
- Татић Милутин
(Књига четврта)
116
- Текелија Сава
(Књига прва)
296

- Текић Ружица
(Књига трећа)
24, 207, **345**–346, 535
(Књига четврта)
49
- Телечки Ана
(Књига прва)
294
(Књига друга)
223
- Телечки Даница
(Књига трећа)
312
- Телечки Лазар – Лаза
(Књига прва)
243–244, 253, 256, 261–262, 264,
268, 279–280, **284**–286, 290,
294–295, **299**–**300**, 306–308, 321,
324–326, 334–335, 348, 377
(Књига друга)
28, 61, 83–84, 222, 257–258, 266,
301, 304, 352, 382, 386, 417
(Књига трећа)
312
(Књига четврта)
164, 181
- Телечки Љубица
(Књига прва)
264, 294
(Књига друга)
61
(Књига трећа)
47
- Телечки Стеван
(Књига прва)
284
- Теодоровић Атанасије
(Књига прва)
94
- Теодоровић Ђурђе
(Књига четврта)
121, **124**–125
- Теодоровић Тома
(Књига прва)
107
- Теодосије, биограф
(Књига прва)
29
- Теофановић Димитрије
(Књига прва)
108
- Теренције
(Књига прва)
50, 57
- Тершова-Тешић Зденка,
види: Тешић-Тершова Зденка
- Тешић-Тершова Зденка
(Књига четврта)
63, 153
- Теста Хајим
(Књига друга)
336, **349**–350
- Тешић-Тершова Зденка
(Књига друга)
488–**489**, 566, 654
(Књига трећа)
155
- Тибуст Ламберт
(Књига друга)
131, 138, 300, 343
(Књига трећа)
68, 169
(Књига четврта)
68, 179
- Тијардовић Иво
(Књига трећа)
393
(Књига четврта)
249, 263, 299, 319, 335, 378
- Тил Гаetano
(Књига прва)
375
(Књига друга)
139, 282, 284
- Тимотић Жика
(Књига трећа)
23
- Тимотић Милан
(Књига четврта)
381
- Тинген
(Књига прва)
376
- Тирол Димитрије
(Књига прва)
69, 81, 86, 89, 93
- Тителбах проф. Владислав
(Књига друга)
23, 178, 180–182, **184**–185, 513
(Књига трећа)
421
- Тифенбах Ленка
(Књига друга)
627
- Тиц Ф.
(Књига друга)
418
- Тишлер Драгутин
(Књига четврта)
235–237
- Ткалец Јосип
(Књига прва)
114, 120–**121**, 133–134, 136–137
- Тодић Драгутин
(Књига четврта)
24, 154, 310, 316, 336–337, **341**,
353, 416, 422
- Тодић-Комненић-Петровић Ружица
(Књига четврта)
24, 142, 196, 316, 336, 337–**338**,
353, 416, 422
- Тодоровић Владета
(Књига четврта)
19
- Тодоровић Димитрије
(Књига прва)
168, 224
(Књига четврта)
334, 336, 351
- Тодоровић Ема
(Књига трећа)
104
(Књига четврта)
400
- Тодоровић-Стојчевић Злата,
види: Стојчевић-Тодоровић Злата
- Тодоровић Лепосава
(Књига друга)
25, 34, 62, **141**–142, 189, 472–473,
475, 638, 655
(Књига трећа)
192, 299
- Тодоровић Љубиша
(Књига четврта)
386
- Тодоровић Љубомир
(Књига прва)
219
- Тодоровић Марија
(Књига прва)
77
- Тодоровић-Поповић-Ступица Мира,
види: Ступица Мира
- Тодоровић Никола
(Књига друга)
345, 627, 645–646
(Књига трећа)
102, 104, **117**, 125–126
- Тодоровић Никола, аматер
(Књига четврта)
53
- Тодоровић Н. Олга
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
19, 102, **117**, 126
(Књига четврта)
63, 67, 153, 419
- Тодоровић Петко
(Књига друга)
448
- Тодоровић Сава
(Књига друга)
25, 27, 34, 61, 63, 87, 99, 113, 120,
125, 127, **128**–131, 137, 141–143,
157, 160, 170, 174, 275, 447,
456–457, 470–472, 474, 476, 483,
498, 500–501, 503, 584, 590, 605,
638, 655, 657–658
(Књига трећа)
48, 58, 70, 79–80, 82–83, 112, 15,
159, 176, 192, 195, 197, 204, 228,
250, 252–253, 261–262, 299, 534
(Књига четврта)
132, 201, 395–396, 440, 454, 478,
487
- Тодоровић Славко
(Књига четврта)
388
- Тодоровић Стеван
(Књига прва)
211–212, 216–218, 221–223, 309,
333, 342, 344, 349, 351, **356**–357
(Књига друга)
67–68, 71, 80, 139, 156, 167, 176,
178, 181–182, 185
(Књига трећа)
420
- Тодоровић Ј. Чедомир
(Књига четврта)
55
- Тодосић Ј. Драг.
(Књига четврта)
105
- Тодосић Зорка
(Књига прва)
267, 278
(Књига друга)
27, 34, 61, 64–65, 87–88, 93, 98,
113, 115, **117**, 119–120, 122, 133,
138, 144, 146, 160, 191, 241, 334,
469–473, 475–476, 488, 490, 498,
511, 523, 525–526, 587, 631, 655,
658
(Књига трећа)
159, 192, 250, 280, 299
(Књига четврта)
77–78
- Тодосић Јанко
(Књига друга)
223–224, 258, **298**–299, 565
Тодосић Јанко
13, 54, 71, 73
- Тодосић-Спиридоновић Љубица
(Књига прва)
267
(Књига друга)
626, **631**
- Тодосић-Савић Марта
(Књига друга)
223–224, 258, **299**, 563, 565, 566
(Књига трећа)
13, 54, 71, 73
(Књига четврта)
172, 236
- Тодосић Милан
(Књига друга)
118

- Тодосић Милена
(Књига друга)
299
- Токин Бошко
(Књига четврта)
438, **445**
- Токин Милан
(Књига прва)
158
- Толер Ернест
(Књига трећа)
544
(Књига четврта)
53, 97, 129, 276, 292, 333,
370–371, 489, 522
- Толстој Алексеј
(Књига друга)
465, 513, 612
- Толстој Лав
(Књига друга)
110, 339, 355, 424, 451, 448–449,
465, 469, 479, 502–504, 506, 513,
538–539, 571, 610, 612, 625, 630,
634–636, 638, 646
(Књига трећа)
54, 57, 69, 86, 92, 101–102, 124,
132, 134, 170–173, 175, 204,
206–207, 210, 216, 231, 240–241,
266, 271, 275–277, 280–281, 289,
293, 309, 331, 334, 340–341,
354–355, 365, 430, 540, 547, 549,
556, 559, 561, 573
(Књига четврта)
17, 27, 29, 61, 67–68, 71, 74,
78–79, 81, 83, 92, 96–97, 100, 106,
111, 120, 122, 138, 140, 146, 152,
157, 163, 191, 212, 215, 219–220,
224–225, 236, 245–246, 262, 270,
276–277, 287–288, 292, 294, 305,
308, 314–315, 324, 331, 337–338,
340, 342, 345, 347, 350, 357, 362,
367, 371, 374–375, 405–406, 415,
420–422, 509, 522, 525
- Тома Амброаз
(Књига друга)
465, 522, 613
(Књига трећа)
182, 370, 412, 461, 493, 578
- Тома Лудвиг
(Књига друга)
458
- Томандл др Миховил
(Књига прва)
9–10, 49, 51–52, 60–61, 74–75, 88,
106, 124, 145, 147, 149, 156, 158,
176, 233, 235, 371
(Књига друга)
214, 239, 557, 560, 576
- Томас Брандон
(Књига друга)
141, 147, 149, 171, 296, 298, 349,
353, 483, 555, 655–656
(Књига трећа)
85, 108, 118, 174, 283, 432, 480
(Књига четврта)
23, 60, 120, 142, 147, 189, 222,
277, 281, 306, 335, 367, 375, 421,
426, 428, 522, 526
- Томашевић-Сајевић Јованка–Ивана
(Сулина), види:
Сајевић-Томашевић Ивана
- Томић Димитрије
(Књига прва)
205
- Томић Живојин – Жика
(Књига трећа)
194, 367, 379, **385**, 400, 493, 497,
536
(Књига четврта)
208
- Томић-Бакаловић Јелена – Јоланда
(Књига четврта)
358, **367**, 416, 421, 428
- Томић Јосип Еуген
(Књига друга)
105, 298, 308, 415, 553, 570
- Томић Љубица
(Књига трећа)
93
- Томић Марија
(Књига трећа)
63
- Томић Ф. Милутин
(Књига четврта)
19, **23**–24, 126, 158, 289, 309, 361,
373, 407, 410–411, 416, 419, 421
- Томић Тома
(Књига трећа)
101–**102**
- Томлиновић Анка
(Књига трећа)
146
- Топаловић Душан
(Књига друга)
348, 350, 627, 637, 640
(Књига трећа)
34, 40, 42, 44, 52, 60, 62, 66, 71,
73–74, 76, 96, 102, 105, 115,
117–118, **122**–125, 127, 133, 315,
353
(Књига четврта)
80, 110, 156, 160, 213–214, 413
- Топаловић-Милојковић-Ђикић Д. Зора
(Књига трећа)
73, 76, 123
- Топаловић-Милојковић Д. Љубица
(Књига друга)
472–473, 476, 490, **498**
(Књига трећа)
73, 76, 102
- Топаловић-Милојковић Д. Марија
(Књига друга)
626
(Књига трећа)
52, 71, 73–74, 76, 101–102, **123**,
133
(Књига четврта)
400
- Топаловић Мита
(Књига друга)
196, 260, 306–307, 447
- Топаловић-Хаџи-Нинић Олга
(Књига трећа)
123–**124**, 133
(Књига четврта)
400
- Топорашевић Љубомир
(Књига друга)
654
(Књига четврта)
63
- Топорашевић-Јованесковић Јелица,
види: Јованесковић-Топорашевић
Јелица
- Топорнин Александар
(Књига четврта)
103, 105, 121
- Торбица Смиља
(Књига трећа)
224, 499
(Књига четврта)
17
- Торђански Аспазија – Спаса
(Књига четврта)
154, **165**, 310–311, 356, 366, 376,
416, 427–428
- Торђански Иван
(Књига трећа)
545
(Књига четврта)
- 23, 153, **165**, 183, 310–311,
366–367, 376, 400, 407, 416, 419,
427–428
- Тоскић-Барјактаровић Даринка –
Дара
(Књига трећа)
17, 26, 66
(Књига четврта)
306–**307**, 400–401, 407, 419,
428–429
- Тоскић Милорад
(Књига трећа)
157–158
(Књига четврта)
407, 419
- Тот Еде
(Књига друга)
110, 112, 120, 137–138, 141, 146,
156, 158–159, 191, 196, 211,
251, 346, 428, 555, 567, 618, 625
(Књига трећа)
54, 79, 130, 143, 265
(Књига четврта)
59, 177, 268, 277, 339, 516
- Тот Коломан
(Књига прва)
273, 294
(Књига друга)
250, 262, 293–294
- Тоше Раул
(Књига друга)
292, 296–298, 300, 337, 355, 428,
640, 646
(Књига трећа)
15, 100, 113–114, 120, 124
(Књига четврта)
177, 189
- Тошић Милан
(Књига четврта)
407, **410**, 416, 421, 424, 428
- Тошић Славка
(Књига четврта)
407, **410**, 416, 421, 424, 427–428
- Трајковић Никола
(Књига трећа)
170
(Књига четврта)
438, **440**, 445
- Трајковски Димче
(Књига четврта)
427
- Траутнор Паула
(Књига друга)
521
- Трбојевић др Данило
(Књига друга)
608
- Трбојевић Спиридон
(Књига прва)
167
- Трбуховић Ђура – Ђука
(Књига четврта)
316, **318**, 376–377
- Трењов Константин
(Књига трећа)
333, 547, 559, 568
(Књига четврта)
30, 40, 46, 270, 410
- Трешчец – Брањски Владимир
(Књига друга)
618
- Тригер М.
(Књига трећа)
473
(Књига четврта)
139
- Трифид Петар
(Књига прва)
84

- Трифковић др Ђура
(Књига друга)
283, 550, 559, 561
(Књига четврта)
172–177, 178, 181
- Трифковић Коста
(Књига прва)
251, 260, 273, 275, 277, 285–286,
288–290, 294, 314, 371, 389, 395
(Књига друга)
45, 56, 71, 77, 91, 96–97, 126, 128,
130, 143, 149, 156–157, 163, 169,
196, 215, 230–231, 233, 248–249,
251, 254, 262–264, 268–272, 274,
278, 280, 282, 285, 288, 293, 296,
299–301, 317, 323, 333–334, 337,
339, 341–342, 357–359, 361,
370–371, 374, 384, 395, 397–398,
431, 439, 456, 470, 623–624, 628,
635, 656
(Књига трећа)
23, 32, 40, 50, 56, 62, 72, 79–81,
143–144, 155, 157, 169, 172–173,
176, 265, 297, 301, 360, 384, 440,
545, 554, 558, 560, 564, 568, 573,
588
(Књига четврта)
43, 49–50, 53, 60–61, 68, 88, 111,
136, 140, 142, 176–181, 184, 189,
193, 197, 200–201, 203–204, 231,
245, 345, 347, 392, 398, 402, 409
- Трифковић др Коста
(Књига четврта)
178
- Трифковић др Реља
(Књига четврта)
178
- Трифновић Александар – Лека
(Књига трећа)
194, 368, 379, **388**, 466, 536
- Трифновић Бранко
(Књига четврта)
386
- Трифновић Лазар
(Књига трећа)
437
- Трифновић-Финци Мара
(Књига четврта)
265
- Трлајић Глигорије
(Књига прва)
54, **58**
- Трнокопић Душан
(Књига друга)
316, 318, **320**
(Књига трећа)
41, 74, 82–83, 93, 97, 101–102,
119, 121, 131, 133, 137
(Књига четврта)
413
- Трошански Александар
(Књига четврта)
179, **211**
- Трумић Јелена (Едита Милбахер)
(Књига трећа)
488–489, 556, **563**–564
(Књига четврта)
16, 50, 458
- Трумић Љубица
(Књига трећа)
73–74
- Тудуз Жорж
(Књига трећа)
345, 455, 463, 513
(Књига четврта)
38, 268
- Туљакова Марија
(Књига четврта)
66
- Тургењев Иван Сергејевич
(Књига друга)
29, 47, 282, 296, 426, 441, 443,
506, 538, 560–561, 600, 612
(Књига трећа)
337, 365
(Књига четврта)
36, 177, 189, 204, 262
- Турински Војислав – Војин
(Књига друга)
471–473, 476–477, 490, **493**–494,
498, 523–525, 527–528, 565–566,
655, 657, 658
(Књига трећа)
73, 130, 194, 196–197, 213, **248**,
254, 288, 367–369, 379–380,
400–401
(Књига четврта)
101, 208, 518
- Туроман др Јован
(Књига прва)
255
- Тутен Бланша
(Књига друга)
539
- Туцаковић Аксентије
(Књига прва)
140
- Туцаковић Александар
(Књига друга)
456, 471–473, 476–477, 490,
523–525, 527
(Књига трећа)
130, 194, 368, 379, **380**, 381, 536
(Књига четврта)
380–381, 395–396
- Туцаковић Арсеније
(Књига прва)
140
- Туцаковић-Матејић-Сотировић
Даница, види:
Матејић-Сотировић- Туцаковић
Даница
- Туцаковић Јован
(Књига трећа)
113
(Књига четврта)
355, 414
- Туцић Срђан
(Књига друга)
125, 440, 553, 568
(Књига трећа)
15, 104, 299
(Књига четврта)
176, 295, 399
- Туцовић Димитрије
(Књига друга)
435
(Књига трећа)
22–23
- Ћ**
- Ћамиловић Ћамил
(Књига трећа)
158
- Ћелић-Бановић Роксанда
(Књига четврта)
416–**417**
- Ћеловић Брана
(Књига четврта)
382
- Ћипико Иво
(Књига друга)
457, 605
(Књига трећа)
149, 479, 517
(Књига четврта)
331, 335, 469, 485
- Ђирилов Јован
(Књига трећа)
518
- Ђирић др Иринеј
(Књига четврта)
512
- Ђирић Марија – Мила
(Књига трећа)
87, **89**
- Ђирић Петар
(Књига друга)
34, 87, 105, 143, 145, 151, 155,
296–297, 305, 339, 341–342,
344–345, 347, 351–354, 479, 566,
568, 571–572, 589, 618, 621,
629–630, 640
(Књига трећа)
13, 42–43, 61, 63, 66–68, 73–77, 81,
84–91, 94–97, 99, 102–103,
105–106, 110–111, 113, 116–117,
119, 121, 123–124, 129, 132, 139,
149, 271, 273, 275, 280, 285, 287
(Књига четврта)
32, 72–73, 76, 83–84, 211, 218–219,
223, 257, 307, 317–318, 330, 399
- Ђирић Стеван
(Књига трећа)
482
- Ђиријаковић Светислав
(Књига прва)
93
- Ђирковић Кирил
(Књига прва)
107
- Ђирковић Никола, свештеник
(Књига друга)
15–16
- Ђолић Бранко
(Књига четврта)
232, 339
- Ђоровић Владимир
(Књига прва)
46
(Књига трећа)
140–141, 146
- Ђоровић Светозар
(Књига прва)
13
(Књига друга)
125, 154, 196, 300, 308, 359, 361,
378, 431, 447, 452, 464, 485, 502,
517, 519–520, 544, 551, 560, 584,
589, 592, 595, 605, 624, 635–636,
639, 642, 654, 656
(Књига трећа)
69, 71–72, 84, 106, 117, 119, 124,
132, 134, 143–144, 146, **147**–148,
160, 171, 176, 219, 266, 271,
294–295, 306, 436, 488, 542, 553,
562
(Књига четврта)
22–23, 25, 50, 52, 60–61, 74, 76, 79,
83–84, 86–87, 92, 111, 113, 119,
128, 137, 143, 147, 152, 164, 177,
184, 189–190, 192, 196, 204, 217,
228, 232, 287, 294–295, 301, 312,
323–324, 341, 347, 352, 356, 360,
362, 364, 368, 374, 387, 410–411,
424, 462
- Ђосић Бранимир
(Књига трећа)
350, 437, 445, 472, 474, 505, 509,
543, 547, 554, 556, 562
(Књига четврта)
33, 51, 53, 80, 83, 86, 93, 114, 119,
127, 129, 131, 135, 274, 276, 287,
297, 326, 333, 345, 347, 374, 409,
436, 448, 469, 471, 494, 512, 515,
517
- Ђосић-Андоновић-Веселиновић
Бранка, види: Веселиновић Бранка

- Госић Добрица
(Књига трећа)
364, 518
(Књига четврта)
288
- Ђуковић М. Вукосава
(Књига трећа)
145, 147
- Ђурчин Милан
(Књига прва)
186–187
- Ђурчић Андрија
(Књига друга)
351, 626, 627, **632**
(Књига трећа)
55, 80, 93, 101, 121, 135
- Ђурчић А. Зорка – Зора
(Књига друга)
626–627, **634**
(Књига трећа)
41, 93, 121, 134, 137
- Ђурчић Милан
(Књига четврта)
114
- У**
- Убавић Влајко
(Књига четврта)
299
- Угричић Јевта
(Књига друга)
441, 484, 508, 511, 526, 537, 542,
598, **600**, 606, 615
(Књига четврта)
435, 437
- Ужаревић Јаков
(Књига прва)
112–113, 139
- Узунмирковић Дивна
(Књига четврта)
53
- Узуновић Никола
(Књига друга)
617
- Узуновић Танасије
(Књига трећа)
326
- Уилер Маргарета
(Књига трећа)
480
- Ујес Алојз
(Књига трећа)
569
- Улмански Рената
(Књига четврта)
430
- Улрих А.
(Књига друга)
307, 310
- Улуханов Александар
(Књига трећа)
461
(Књига четврта)
465
- Урбан Јован – Јан
(Књига четврта)
63, 247
- Урбан Јосип
(Књига друга)
517, 530
- Урбанова Нада
(Књига четврта)
16, 24, 126, **135**, 316, 353, 423
- Урбанова Невенка
(Књига трећа)
197, 215, 312, **341**–344, 535
(Књига четврта)
16, 49
- Урбанцев Лав
(Књига трећа)
351
(Књига четврта)
196, 374
- Ућикалов Стака
(Књига трећа)
146
- Ф**
- Фабр Жозеф
(Књига друга)
145, 169, 197, 427, 457
- Фабрис Антун
(Књига трећа)
149
- Фаре Емил
(Књига друга)
385, 597
- Фадејев А.
(Књига трећа)
431, 564
- Фазловски Вукосава
(Књига четврта)
289, **294**, 403, 407, 416, 422, 424,
428
- Фазловски Фреди (право име: Асим
Фазлибеговић)
(Књига четврта)
24, 289, **293**, 294, 356, 358, 403,
407, 415, 422, 424, 428
- Фајзер К.
(Књига прва)
326
- Фал Лео
(Књига друга)
355, 530, 559, 569, 571
(Књига трећа)
360, 392–393
(Књига четврта)
178, 212, 240, 246–247, 380, 520
- Фален Уго
(Књига трећа)
213
(Књига четврта)
31, 193, 367
- Фалер Никола
(Књига четврта)
319
- Фаља Мануел де
(Књига трећа)
225, 415, 440, 499, 527
- Фарер Клод
(Књига трећа)
175
- Февал Пол
(Књига друга)
159
- Фејвар Блажена
(Књига друга)
524
- Феје Октав
(Књига прва)
247, 276–277, 284, 294, 330, 370,
372, 374, 389, 396
(Књига друга)
47, 70, 163, 250, 264, 296, 451, 625
(Књига трећа)
144
- Фејфар Рудолф
(Књига друга)
473, 524, 527
- Фелдман Мирослав
(Књига трећа)
366
(Књига четврта)
98, 110, 231, 261, 299, 328, 342,
350
- Ферари Ивона
(Књига четврта)
306–307, 310, 313, 366, 377
- Ферари Паоло
(Књига друга)
47, 172, 286, 426
- Ферари-Стојковић Рахела
(Књига четврта)
29, **35**–36, 142, 192–193, 196, 199,
288–289, 422, 459
- Фехир Тома
(Књига прва)
84
- Фижер Анри
(Књига четврта)
189, 223, 357
- Фијан Андрија
(Књига прва)
328
(Књига друга)
28, 34–35, 49, 61, 63–65, 74,
89–90, 93, **105**–106, 109, 170, **175**,
281, 282, 618
(Књига трећа)
69, 275, 326–327
(Књига четврта)
157
- Филемон
(Књига прва)
57
- Филипи Феликс
(Књига друга)
450, 611
- Филиповић Душан
(Књига четврта)
321
- Филиповић Љубиша
(Књига трећа)
123
(Књига четврта)
67, 72, **83**, 100, 102–103, 139, 288,
366, 407
- Филиповић Матилда
(Књига друга)
565
(Књига четврта)
236
- Филиповић-Јовановић Милена
(Књига трећа)
123
(Књига четврта)
24, 67, 102–103, 240, 247, 314,
316, **321**, 336–337, 400, 416
- Филиповић Петар
(Књига друга)
258
- Филиповић Светозар – “Чика Фила”
(Књига друга)
223, 318, **321**, 444
(Књига трећа)
71, 73–74, 80–83, 86, 87, 110–111,
125, 130, 150, 192
(Књига четврта)
72, 400
- Филиповић Симеон, епископ
(Књига прва)
48–49
- Филипс Стивен
(Књига друга)
453, 471
(Књига трећа)
271
- Фиљм, проф.
(Књига четврта)
211
- Финдајзен Јулије
(Књига друга)
262

- Финжгар Ф. С.
(Књига друга)
196, 462, 464, 522
- Финци Ели
(Књига трећа)
270, 304, 326, 334, 357, 362, 512,
518, 522, 531, 540, 542, 549, 567,
571–572
(Књига четврта)
44–45, 219, 259–260, 270,
283–284, 286–287
- Финци Леон
(Књига четврта)
91, 223
- Фис Ж.
(Књига прва)
262, 325
(Књига друга)
205, 254, 380
- Фитгер Артур
(Књига друга)
149, 317, 573
(Књига трећа)
81
(Књига четврта)
228, 306
- Фјодоровић К.
(Књига трећа)
404
(Књига четврта)
454
- Флер Робер де
(Књига друга)
120, 199, 459, 464, 487, 539, 544,
561, 610, 635, 656
(Књига трећа)
90, 171, 177, 202, 204, 241, 272,
280–281, 284, 288, 297, 354, 391,
561
(Књига четврта)
89, 97, 104, 152, 181, 189, 212,
236, 246, 357, 367, 392, 406, 506
- Флет
(Књига трећа)
391
- Флеш Фока
(Књига четврта)
146
- Флод Иван
(Књига четврта)
124, 376
- Фогел Ханс
(Књига четврта)
281
- Фодор Ладислав
(Књига трећа)
206, 213, 216, 278, 3–4, 308, 317,
337, 344, 349–350, 353, 365, 473,
505, 514–515, 529, 550, 557, 561
(Књига четврта)
37, 91–92, 96–98, 111, 113–115,
152, 167, 192, 220–221, 229, 233,
260–261, 263, 276–277, 295, 312,
319, 333, 343, 345, 347–348, 352,
358, 367, 374, 394, 419, 470, 490,
515, 522
- Фокин Михаил Михайлович
(Књига трећа)
188, 224–225
- Фолер Карло
(Књига друга)
141
- Фонвизин Денис Иванович
(Књига прва)
62
- Формаћ К.
(Књига друга)
308
- Форстен Филип, проф.
(Књига друга)
491
(Књига трећа)
391
- Форстер Фридрих
(Књига трећа)
531
- Фортунато Александар
(Књига трећа)
187–188, 196, 199, 223–224, 228
- Фос Рихард
(Књига друга)
47, 53, 79, 171, 337, 424
- Фотез Марко
(Књига трећа)
111, 531, 567–568
(Књига четврта)
27, 335
- Фошо Рене
(Књига трећа)
474, 479, 529
- Фрајденрајх Драгутин
(Књига друга)
28
(Књига трећа)
54–56, 63, 65, 71–73, **75**, 83–84,
87–88, 93–94, 104–106, 117, 276,
283, 353, 556
(Књига четврта)
22–23, 124, 139, 142–143, 152,
156, 157, 159, 163, 177, 206, 219,
223, 319, 378
- Фрајденрајх Јосип
(Књига прва)
122, 251, 253, 267–268, 277, 280,
282, 289, 292–294, 303, 317,
326–327, 330, 395
(Књига друга)
72, 78, 82, 87, 95, 105, 122, 137,
151, 156–157, 165, 192, 202, 235,
270–271, 291, 299, 303, 481, 555,
568, 630–631, 646, 656
- Фрајденрајх Мицика
(Књига трећа)
386
- Фрајт Стеван
(Књига четврта)
388
- Фрајтаг Густав
(Књига прва)
288, 378, 396
(Књига друга)
70, 71, 106, 117, 125, 128, 143,
169, 340, 385
- Фракароли Арнолд
(Књига друга)
321, 623
(Књига трећа)
199, 317, 561
(Књига четврта)
37, 245, 268, 362, 489, 506, 509
- Франко Бруно
(Књига трећа)
213–214, 290, 293, 319, 358, 463,
509, 514
(Књига четврта)
193, 196, 231
- Фрасинели Анка
(Књига прва)
122
(Књига друга)
26, 35, 87, 188–**190**, 323, 335, 490
- Фредр Александар Храбри
(Књига прва)
286, 288, 317, 321, 324, 326, 389
(Књига друга)
144, 265, 266, 279, 417, 485
(Књига трећа)
48, 64, 204
- Фрелих Јелисавета
(Књига трећа)
80
- Фридрих Вилхелм III
(Књига прва)
55
- Фроман Максимилијан
(Књига трећа)
188, 223–224
- Фроман Маргарета
(Књига трећа)
188, 224–225, 228, 468
- Фроман Павле (Павел) Петрович
(Књига трећа)
197, **431**
- Фронде Пјер-Клод Фарер
(Књига трећа)
175
- Фрушић Димитрије
(Књига прва)
83–84
- Фулда Лудвиг
(Књига друга)
47, 51, 171, 425
- Фуријан Макс
(Књига четврта)
126, **131**–132
- Фурније Нарцис
(Књига прва)
277, 297
(Књига друга)
266, 317
- Фуртвенглер
(Књига трећа)
578
- Х**
- Хагеман Густав
(Књига прва)
14, 187
(Књига друга)
486, 507
(Књига трећа)
266, 522
(Књига четврта)
437
- Хазенклевер Валтер
(Књига трећа)
343, 349, 363, 440, 469, 471, 473,
505, 526, 528
(Књига четврта)
22, 314, 316, 327–329, 348, 368
- Хазинадаревић Сафет
(Књига четврта)
369
- Хајдеман Теофил
(Књига прва)
187
- Хајдн Јозеф
(Књига четврта)
278, 285
- Хајдуковић Јован
(Књига трећа)
16
- Хајдушковић-Лазаревић Катица
(Књига друга)
336, **347**–348
(Књига трећа)
17, 21, 71, 87, 110, 137, 150, 513
- Хајдушковић Никола
(Књига друга)
143, 147, 151, 319, 321, 336, 342,
344, 345, 347, 572, 630, 643
(Књига трећа)
17, 21, 41, 71, 73, 77, 85, 87–92,
106, 110, 125, 150, 282, 352, 513
(Књига четврта)
158–159, 206, 211, 257, 269, 317,
322, 330, 398–399

- Хајман Ј.
(Књига прва)
288, 297
(Књига друга)
267
(Књига трећа)
64
- Хајновић Јован
(Књига друга)
336, **350**
(Књига трећа)
70, 76, 101
(Књига четврта)
62–63, 65
- Хаклендер Ф.
(Књига друга)
424
- Халеви Жак
(Књига трећа)
183, 249, 370, 374–375, 406, 575
- Халм Фридрих
(Књига прва)
113, 116, 118, 120, 139–140, 143,
151, 161, 196, 215
(Књига друга)
50, 95, 175, 252, 425, 426
- Хамсун Кнут
(Књига трећа)
177
(Књига четврта)
40, 74, 120, 124, 132, 276
- Ханауска Бора
(Књига четврта)
292
- Ханекен
(Књига друга)
73
- Ханс, флаутиста
(Књига прва)
29
- Харисијадес Петар
(Књига четврта)
387
- Харитонович Војин
(Књига трећа)
17
- Харитонович Ђорђевић Зорка
(Књига трећа)
107
(Књига четврта)
183, 214, 400
- Харитонович Јован
(Књига друга)
336, **349**
(Књига трећа)
21, 86, 108, 112, 121, 123, 126, 134
(Књига четврта)
153, 161, 183, 190, 214, 219, 222,
349, 364, 376, 400–401, 425
- Харитонович Сава
(Књига четврта)
349
- Харитонович Софија
(Књига друга)
336, 445, 456, 471–472, 476–477,
481, 654
(Књига трећа)
193
(Књига четврта)
214, 349, 377
- Харитонович Хиацинта – Цинта
(Књига четврта)
153, **156**–157, 190, 193, 214,
336–337, 364, 376, 401, 425
- Харишев Милена
(Књига друга)
35, 62, 336, 626, **628**–629
(Књига трећа)
74, 87, 127
- Харишев Софија
(Књига друга)
35, 62, 336, 626, **628**–629
(Књига трећа)
74, 87, 127
- Хармош Оскар
(Књига трећа)
224
- Хартл Јозеф
(Књига друга)
182
- Хартли Манерс Џ.
(Књига трећа)
316
- Харценбуш Енгели де
(Књига друга)
426
- Хас Лола
(Књига трећа)
457, 535, **543**
- Хауптман Герхард
(Књига друга)
51, 104, 140, 171, 174, 253, 423,
424, 448–449, 453, 465, 467, 481,
488, 502, 507, 513, 539, 546, 561,
573, 611, 625, 656, 659
(Књига трећа)
111, 157, 173, 175, 207, 241, 278,
280, 283, 302, 309, 332, 334, 341,
354, 531, 543, 549–550, 554, 557,
563–564
(Књига четврта)
43, 49–50, 67, 86, 89, 95, 98, 106,
115, 119, 122, 127, 164, 189, 216,
224, 263, 298, 379, 506
- Хаце Јосип
(Књига трећа)
221, 407, 412, 425, 440
(Књига четврта)
263
- Хаџи-Динић Љубица
(Књига друга)
223, **284**, 565–566
(Књига трећа)
21, 55, 71, 73–74, 94, 102, 150
(Књига четврта)
172, 236
- Хаџи-Динић Милош
(Књига друга)
143, 155, 159, 223–224, 226,
258–259, **283**–284, 295, 299,
301–302, 304, 342, 344, 353, 561,
563, 565–567, 574–575, 655
(Књига трећа)
21, 34, 42, 55, 71, 73–74, 94–95,
101, 102, 112, 114, 150
(Књига четврта)
72, 77, 110, 172, 175–178, 183,
188, 192, 201, **204**, 213, 221,
235–236, 244, 247
- Хаџи-Нинић-Топаловић Олга,
види: Топаловић Олга
- Хаџи-Ристић Спира
(Књига друга)
651
- Хаџић Антоније – Тона
(Књига прва)
200, 229, 238, 244–**245**, 246, 259,
272, 274, 286, 288, 294–295, 299,
301, 373, 378, 385–386
(Књига друга)
38, 65, 214–216, 220–222, 225,
230–**242**, 243, 244, 246–254,
256–257, 263, 265, 273, 295,
300–304, 306, 339–340, 369, 385,
389, 391, 397, 401, 416, 419, 424,
431, 461, 547, 550
(Књига четврта)
171, 181
- Хаџић Босиљка
(Књига прва)
275
(Књига друга)
223, **267**
- Хаџић Зорка
(Књига трећа)
130
- Хаџић Јелена – Ленка
(Књига прва)
275, 283
(Књига друга)
222–224, 258–259, **266**–267, 293,
336, 383
(Књига трећа)
93
- Хаџић Јован
(Књига прва)
148, 190, 229, 238, 325
(Књига друга)
417, **421**
(Књига четврта)
366–367, 390
- Хаџић Катица
(Књига трећа)
107
- Хаџић Константин – Коста – “Баба”
(Књига прва)
233–234, 236, 238, 240, 264, **275**,
283
(Књига друга)
184, 222, 258, 266–267
- Хаџић Ленка
(Књига четврта)
437
- Хаџић Милица – Мица
(Књига друга)
472–473, 476–477, 566
(Књига трећа)
193, 302–303, 535
(Књига четврта)
16, 53, 172
- Хаџић Мирко
(Књига трећа)
55, 60, 129–130, 136
- Хаџић Сотир
(Књига трећа)
60
- Хаџић Тихомир – Тихон
(Књига трећа)
193, **315**
(Књига четврта)
247, 377, 407, 429
- Хашек Јарослав
(Књига друга)
494
(Књига трећа)
212–213, 237, 545
(Књига четврта)
96, 113, 190, 262
- Хебел
(Књига трећа)
358
(Књига четврта)
90
- Хејерманс Херман
(Књига друга)
149, 448, 611
- Хекет
(Књига четврта)
94
- Хелбах
(Књига прва)
361
- Хелвиг Алфред
(Књига друга)
446, 509
- Хелвиг Паул
(Књига трећа)
531

- Хелд Л.
(Књига друга)
100, 120, 133, 293
(Књига трећа)
265
- Хелман Лилијана
(Књига трећа)
283, 289, 347, 360
(Књига четврта)
43
- Хенкен Алфред
(Књига друга)
158–159, 640
- Хенлејв Е.
(Књига друга)
424
- Хенслер Карл Фридрих
(Књига прва)
82, 98, 131, 187
- Хербст Игњач
(Књига трећа)
413
- Херл, хоровиђа
(Књига друга)
495
- Херс А.
(Књига четврта)
268
- Херц А. де
(Књига трећа)
351, 560
(Књига четврта)
316
- Херцигоња Никола
(Књига прва)
201
(Књига трећа)
513, 578, 583, 586
- Херцог Ференц
(Књига четврта)
191, 198, 375
- Хесе Аугуст
(Књига друга)
267
- Хет-Јовановић Вилма – Видосава
(Књига трећа)
19, 134, 153, 155
(Књига четврта)
153, 161, 247, 304
- Хет Марија Мара
(Књига трећа)
19
(Књига четврта)
153–154, 348
- Хет-Васиљовић Надежда – Нада
(Књига трећа)
456, 535
(Књига четврта)
48, 336, 429
- Хет-Војновић Огњанка
(Књига трећа)
456, 535, 544
(Књига четврта)
348, 429
- Хет Србољуб (Петровић) Рудолф
(Књига трећа)
19, 131, 153, 155
(Књига четврта)
153, 159, 188, 348, 400, 416
- Хецел Ерих
(Књига трећа)
222, 435, 458, 460–461, 464, 475,
484, 490, 496, 501–503, 516,
524–526, 533, 551, 563
(Књига четврта)
17, 18, 50, 283, 292, 431, 465–466
- Хибнерова
(Књига друга)
573
- Хијерманс
(Књига четврта)
177
- Хилберт Јарослав
(Књига друга)
443
- Хиндемит
(Књига четврта)
431
- Хинрикс А.
(Књига четврта)
198, 375
- Хитрова Нина
(Књига трећа)
196
- Хладић Ватрослав
(Књига четврта)
103, 121, 123, 126, 256–257, 263
- Холбајн Франц
(Књига прва)
113, 118, 121, 139, 182, 323–324
(Књига друга)
419
- Холотков(Холодков) Фјодорович
Павле (Павел)
(Књига трећа)
194, 222, 368, 372–373, 401,
536–537
(Књига четврта)
17, 521
- Холтај Карло
(Књига прва)
278, 282, 284, 317, 325, 372, 389
(Књига друга)
77, 93, 95, 110, 172, 193, 196, 252,
272, 276, 282, 286, 292, 299, 317,
319, 333, 338–339, 353, 421, 631,
656
(Књига трећа)
66, 75, 93, 143–144, 235
- Холтшнајдер, проф.
(Књига трећа)
410
- Хопвуд Авери
(Књига трећа)
203, 488, 505, 528, 531, 560
(Књига четврта)
189, 200, 246, 333, 357, 371,
525–526
- Хопе Фридрих
(Књига прва)
378
(Књига друга)
78, 168, 193, 196, 334, 397
(Књига трећа)
143
- Хорак-Горски Иван
(Књига четврта)
193, 247–248, 377
- Хорват Јосип
(Књига трећа)
563
- Хоријан Густав
(Књига трећа)
222
- Хофман, сликар
(Књига прва)
346
- Хофман Рихард
(Књига трећа)
465
- Хофманстал Хуго фон
(Књига друга)
254, 465, 479, 507, 611
(Књига трећа)
92, 216, 311, 351, 493
(Књига четврта)
71, 86, 281
- Хранић Сандаљ
(Књига прва)
31
- Храниловић др Јован
(Књига прва)
200, 269–271
(Књига друга)
108, 116, 215, 233, 269, 277, 286,
289, 291–292, 295, 305, 384, 409,
548, 551, 563, 570, 598, 608
(Књига четврта)
206, 240, 435, 437, 442, 523
- Хрваћанин Србендић Манојло
(Књига прва)
297
(Књига друга)
222–223
- Хрвојевић-Цицварић-Стипановић Анка,
види: Стипановић Анка
- Хрвојевић-Николић Марија–Мицика
(Књига друга)
566, 571, 654, 658
(Књига трећа)
87, 119
(Књига четврта)
377, 398, 429
- Хрељановић пл. Иво
(Књига друга)
105
- Хрисатовић Тоде
(Књига трећа)
146
- Христилић Петар
(Књига друга)
456, 472, 476–477, 479–480, 627
(Књига трећа)
42, 71, 73, 87, 98–99, 109–110, 115,
121, 126, 129, 131, 135, 158, 353,
538, 545, 559
(Књига четврта)
21, 25, 30, 77, 84, 143–144, 156,
159, 161–162, 167, 193, 204, 216,
219, 226, 230, 268, 290, 294, 297,
299, 308, 313, 321, 324, 339–340,
349–350, 356–357, 360, 400–404,
408, 410, 413, 415–416, 419
- Христилић-Јосиповић Христина – Лела
(Књига друга)
627
(Књига трећа)
126, 131, 135
(Књига четврта)
154, 161, 190, 306, 307, 401, 415,
419, 421, 423–424, 427–429
- Христић Илија
(Књига прва)
242
- Христић Н. Коста
(Књига друга)
84, 417, 420
- Христић-Роговска Ксенија
(Књига трећа)
191, 194, 368, 370–371, 375, 397,
401, 466, 537
(Књига четврта)
208, 521
- Христић К. Милан
(Књига друга)
417, 420
- Христић Никола
(Књига прва)
101, 124, 132
- Христић Стеван
(Књига прва)
192
(Књига друга)
452, 462, 473, 516, 520–522, 525,
528, 590
(Књига трећа)
179–181, 191, 195, 197, 199–200,

- 212, 216–219, 221–223, 225, 249, 271, 301, 361, 369, 371, 387, 379, 392, 402, 408, **409**–411, 416–417, 420, 425, 429, 439, 457–463, 465–468, 492–494, 497–498, 500, 502, 504, 575, 578
(Књига четврта)
13, 265, 276, 463, 509, 516, 520
- Христић Филип
(Књига прва)
100–**101**, 103, 203, 342–343, 350, 355, 375, 385, 390
(Књига друга)
37
- Хубад, проф.
(Књига трећа)
391
- Хумо Хамза
(Књига четврта)
130
- Ц**
- Цакић Предраг
(Књига четврта)
356
- Цанкар Иван
(Књига трећа)
24, 92, 200, 276, 278, 306, 365, 446, 450, 505, 523, 543–544, 557, 559, 568, 573
(Књига четврта)
22, 40, 87, 90, 94, 130, 134, 147, 217, 229, 258, 263, 276, 282, 294–295, 301, 316, 324, 326–327, 337, 345, 350, 379, 405, 411, 436, 468–469, 512, 515, 522
- Цар Јован
(Књига прва)
325, 387
- Цар Марко
(Књига трећа)
149
- Царевић Милош
(Књига трећа)
361
(Књига четврта)
384–386
- Цах Јанек
(Књига друга)
531, 536
- Цахова Марија
(Књига друга)
530, 536
- Цвајг Стефан
(Књига трећа)
337, 349, 440, 469, 480, 505, 522–523, 559, 570–571
- Цвејић Бисерка
(Књига трећа)
578–579, 584
- Цвејић Жарко
(Књига трећа)
222, 379, 389, **398**–401, 461, 466, 536
(Књига четврта)
17
- Цвејић Младен
(Књига прва)
235–236, 240, 264
- Цвејић Никола – Владин
(Књига трећа)
497, **584**–586
(Књига четврта)
17–18
- Цветановић Катарина
(Књига трећа)
479
- Цветић Александар
(Књига друга)
335
- (Књига трећа)
54–**55**
- Цветић-Голубић Марија
(Књига прва)
314, 348, 381
(Књига друга)
26–28, 34, 65, 81, **87**–88, 119, 160, 189–191, 394, 472–474, 490, 498
(Књига трећа)
192
- Цветић Милан
(Књига трећа)
102
- Цветић Милош
(Књига прва)
236, 241, 253, 264, 271, 280, 284, 311, 314, 316, 326, 328, 333, 348, 351, 380, 384, 390, 395
Цветић Милош
(Књига друга)
21, 23, 26–28, 34–35, 45–46, 57–61, 63, 64–65, **73**–77, 83–84, 86–87, 89–90, 93, 97–98, 106, 107–108, 117, 123, 125, 134, 137, 139, 141, 143, 145, 149–151, 155, 157, 163, 168–172, 179, 182, 184, 196–197, 241, 252, 259, 270, 287, 297, 299, 320, 333–334, 337, 346, 358–360, 374–375, 383, 402, 407, 410, 421, 431, 438, 440, 449, 464, 467, 472, 474, 478–479, 481, 483, 486, 500, 538, 551, 622, 624, 651, 655
(Књига трећа)
18, 20–21, 46–48, 54, 61–63, 65–66, 69, 72, 75–76, 79, 88, 90, 92–94, 96, 99, 101, 105, 114, 122, 143–144, 146, 212, 272, 326–327, 430, 510, 513, 553
(Књига четврта)
68, 96, 113, 193, 196, 356, 437, 517
- Цветић Радован
(Књига четврта)
372
- Цветковић Александар – Аца
(Књига трећа)
479, 535–536, **559**–560
(Књига четврта)
16, 377, 380, 430, 500
- Цветковић Брана
(Књига друга)
321, 336, 338, 344, 347, 350, 481, 509–510, 513, 619, 629, 633
(Књига трећа)
24–26, **28**–31, 67, 70, 73, 76, 99, 101, 113–114, 122, 126, 157, 366, 381
(Књига четврта)
32, 57, 61–63, 66, 72–73, 75, 77, 79, 89, 158, 206, 218, 222, 226, 235, 238–242, 244, 247, 248, 251, 321, 323, 361
- Цветковић Душан
(Књига трећа)
154
(Књига четврта)
24, 67, 310–314, 316, **319**–320, 332, 336, 353, 380, 390, 395, 408, 524
- Цветковић Катарина – Каја
(Књига трећа)
98, 101
(Књига четврта)
63, **79**, 240
- Цветковић-Поповић Марија
(Књига прва)
247, 264, **296**
- Цветковић-Будимировић Ружица
(Књига четврта)
423
- Цветковић Сава
(Књига прва)
9, 371
(Књига трећа)
268
- Цветковић Светозар – Тоза
(Књига четврта)
301, 393, 421, **424**–425
- Цвијановић Ј. Вукосава
(Књига друга)
565
- Цвијановић Јован – Јоца
(Књига друга)
565
(Књига четврта)
395
- Це Јосиф
(Књига прва)
145
(Књига друга)
531
- Целер Карло
(Књига друга)
120, 133, 141, 158, 188, 495, 497, 517, 631, 642, 644
(Књига трећа)
265
(Књига четврта)
95, 378, 380
- Цијукова-Савић Султана,
види: Савић-Цијукова Султана
- Циндрић Павао
(Књига прва)
115, 124
- Цицварић Анка, види:
Стипановић-Хрвојевић-Цицварић Анка
- Цицварић Крста
(Књига трећа)
23
- Цојс Жигмунд
(Књига прва)
63
- Црвенићева-Ризнић Надежда – Нада,
види: Ризнић Нада
- Црнобарац Димитрије
(Књига прва)
100–**101**, 103, 204, 207, 339–340, 390
- Црногорчевић Даница, види:
Новакостић-Црногорчевић Даница
- Црногорчевић Зора
(Књига трећа)
149
(Књига четврта)
24, 268–269, 316, 336–**338**, 364, 366
- Црногорчевић Михаило
(Књига трећа)
87, 149
(Књига четврта)
338, 398
- Црњански Милош
(Књига прва)
79, 295
(Књига четврта)
438, **446**, 490
- Цукић Коста
(Књига прва)
204–205, 315–316, 318, 390
- Цукић Стојан
(Књига прва)
102

- Ч**
- Чабрајец Мирослав
(Књига четврта)
136
- Чабрић Миленко
(Књига четврта)
386
- Чавић Ђорђе
(Књига прва)
241
- Чајкановић Веселин
(Књига трећа)
154, 273
- Чајковски Петар Илич
(Књига трећа)
167, 182, 183–184, 187, 224, 249,
370–371, 373, 376, 383–384, 387,
409–410, 414, 415, 426, 440–441,
499–500, 527, 575
(Књига четврта)
246, 521
- Чакаревић Ђурђевка
(Књига трећа)
387
- Чакони Гуљермо
(Књига трећа)
576
- Чакра Емил
(Књига прва)
240–242
- Чангаловић Мирослав
(Књига трећа)
389–390, 400, 402, 578
- Чапек Карел
(Књига трећа)
173, 175, 231, 246, 281, 331, 341,
349, 437, 446, 474, 479, 505, 525,
543–544, 554, 562
(Књига четврта)
22, 36, 53, 93, 112, 119, 131, 139,
221, 276–277, 282, 297, 316, 329,
358, 374, 382, 436, 458, 475, 482,
522
- Чарапић Милорад
(Књига трећа)
66, 84, 313
- Чарнојевић Арсеније III
(Књига прва)
51
- Чашуле Коле
(Књига четврта)
146
- Чезаре Ђулио
(Књига трећа)
480
- Чекић Милутин
(Књига друга)
365, 458, 461, 468, 473, 501, 503,
506, 507–508, 511, 574, 580, 598,
603, 610–611
(Књига трећа)
152, 166, 169–170, 176, 192, 195,
227–229, 250, 329, 443–444,
477–478, 569
(Књига четврта)
253, 435, 437
- Чекић Ружица
(Књига четврта)
478
- Чекић Стеван
(Књига прва)
222, 235–236, 240, 264, 276, 287
(Књига друга)
70, 74
(Књига трећа)
46, 51
- Черепњин Николај
(Књига трећа)
221, 397, 410, 416, 440, 500
- (Књига четврта)
520
- Черепов Александар
(Књига трећа)
377
(Књига четврта)
24, 347, 424
- Чернодримски Војдан
(Књига четврта)
147, 427
- Чехов Анотон Павлович
(Књига друга)
349, 351, 448, 465, 506, 513, 567,
571, 612
(Књига трећа)
132, 144, 172, 175, 177, 198–199,
239–240, 270, 276, 286, 300, 309,
312, 319, 331, 337, 340–341, 363,
365, 429, 441, 474, 515, 520, 535,
543–544, 551, 554, 568
(Књига четврта)
17, 35–38, 41–43, 47, 49, 51–53,
67–68, 71, 80, 85, 91, 129–130,
133, 142, 167, 196, 200, 245, 280,
288, 294, 300, 318, 345–346, 367,
379, 393, 410–411, 522, 525
- Чижек Драгутин
(Књига друга)
36, 187, 194, 197, 375
- Чики Гергел
(Књига прва)
283
(Књига друга)
143, 253, 287, 289, 292, 293,
296–298, 300, 337, 426, 428, 628
(Књига трећа)
76
- Чиплић Богдан
(Књига четврта)
222, 276, 459
- Чобанов Урош
(Књига четврта)
459
- Чокановић Злата
(Књига четврта)
19–20, 289, 373
- Чолић Братислав
(Књига четврта)
247–248
- Чолић Драгутин
(Књига трећа)
391, 396, 416–417, 458–459,
575–576
(Књига четврта)
18, 463
- Чолић Милутин
(Књига трећа)
572
(Књига четврта)
382–383
- Чорни Ј.
(Књига четврта)
431
- Чудрак
(Књига друга)
610
- Чукорило Ђорђе
(Књига трећа)
150
- Чупић Мил.
(Књига друга)
330
- Ц**
- Цамоња Срећко, проф.
(Књига четврта)
363, 365
- Цером К. Цером
(Књига трећа)
204
- (Књига четврта)
447
- Цеферсон
(Књига четврта)
328
- Цилберт В.С.
(Књига друга)
193
- Цимић Добрила
(Књига друга)
627–628, 654
(Књига трећа)
132–134
(Књига четврта)
63, 67, 85–86, 102, 126, 353
- Цимић Милутин
(Књига друга)
627–628, 654
(Књига трећа)
111, 121, 123, 126, 132–133
(Књига четврта)
63, 67, 79–80, 102, 126
- Циновић Авдо
(Књига четврта)
103, 112, 126
- Цонсон Бен
(Књига друга)
344
(Књига трећа)
214–215, 241, 334, 337, 349, 360,
363, 432, 440, 505, 568
(Књига четврта)
29, 46, 80, 96, 112, 117, 222, 250,
263, 276, 294, 314, 319, 331, 408
- Ш**
- Шаин Ристо
(Књига трећа)
146
- Шајковић Аврам
(Књига прва)
148
- Шајнфлугова Олга
(Књига четврта)
98, 101, 222, 268, 422, 448
- Шальпин Фјодор Иванович
(Књига трећа)
390, 398, 401, 585
- Шамбек Душан
(Књига четврта)
443
- Шантић Алекса
(Књига прва)
13
(Књига друга)
140, 288, 308, 348, 452, 458, 485,
502, 544, 559–560, 584, 591–592,
595, 605, 624, 630, 636, 641, 656
(Књига трећа)
14, 54, 89, 92, 119, 141, 145–146,
160, 271, 313, 326, 337, 468, 476,
488, 555
(Књига четврта)
33, 50, 90, 115, 151, 167, 184, 189,
216, 228, 270, 294–295, 322, 359,
417, 471, 495, 520
- Шантић Јаков
(Књига трећа)
98, 101
- Шапоњић Божидар – Божа
(Књига друга)
445, 456, 471–473, 476, 483–484,
655
(Књига трећа)
110
(Књига четврта)
398
- Шапчанин Поповић Милорад,
види: Поповић Милорад Шапчанин

- Шарве Робер
(Књига четврта)
213
- Шарлије Х.
(Књига друга)
100, 197, 642
- Шарпантије Гистав
(Књига трећа)
218, 392, 395, 406, 410
- Шатријан
(Књига прва)
270, 281, 373
(Књига друга)
24, 47, 71, 113, 253, 262, 270, 282,
284, 286, 420, 425, 625, 628
(Књига трећа)
144
- Шаулић Милош
(Књига трећа)
14
- Шауферт Х.
(Књига друга)
69, 486
- Шафарик Павле
(Књига прва)
76, 190
- Шафранек – Кавић Лујо
(Књига трећа)
460
- Швабић Д. Будимир
(Књига трећа)
156
- Швајкарт Ханс
(Књига трећа)
531
- Швајцер Ј. Б.
(Књига друга)
283, 339
- Шварц Рихард
(Књига четврта)
376
- Шебешћен Павле
(Књига трећа)
483, 514
(Књига четврта)
276–277, 280–281, 337, 350, 375
- Шевић Милан
(Књига друга)
417, 421
- Шекспир Вилјем
(Књига прва)
41, 161, 191, 195–197, 245–246,
262, 269–270, 284, 286, 289, 294,
300, 323–324, 329, 332–333, 370,
373–374, 378, 395
(Књига друга)
32, 46, 50, 58, 65, 67, 69, 71, 77, 86,
92–93, 96–98, 102, 105–108, 113,
117, 124, 128, 131, 135–136,
138–140, 143, 145, 149–151,
155–158, 163, 167, 169, 171–173,
175, 183–184, 188, 199, 202–203,
235, 244–245, 248–250, 252, 259,
272, 278, 282, 288, 293, 317, 327,
333, 344, 348, 354–355, 358, 363,
365, 367, 375, 391, 396, 403–404,
406, 408, 419, 424, 427–428,
448–449, 455, 457, 465–467, 469,
484–485, 488, 502, 503, 505,
507–508, 511–513, 522, 538–539,
544, 546, 555, 561–563, 573–576,
605, 609, 611, 625, 630, 636, 639,
641, 656, 659
(Књига трећа)
23, 27, 54, 57, 65–66, 69, 72, 75, 79,
81, 84, 86, 90, 94–95, 101, 106,
120, 132–133, 171, 172–175,
202–203, 207, 210, 212–216,
231–232, 235, 237, 240, 242–245,
255, 259, 266–267, 270, 272, 274,
278, 280, 283–284, 286, 288, 293,
308–309, 315, 324–329, 331,
335–336, 339, 341, 347, 350, 353,
358–359, 363, 422, 426, 428–430,
432, 435–436, 439, 440–441, 468,
471, 473, 477, 480–481, 484, 486,
495, 503, 505, 512, 514, 518–519,
524–525, 540–541, 543, 545, 547,
549–551, 553, 560–561, 564, 567,
570, 573, 575, 588
(Књига четврта)
31, 35, 40, 43, 46–47, 49–50, 60,
63–64, 67–68, 70–71, 74, 85–87,
89–91, 97–99, 104, 106–107, 112,
119–120, 123, 128, 134, 139, 142,
163, 177, 179, 181, 184, 196, 202,
204, 207, 215, 231, 236, 245, 258,
263, 268, 276–277, 280–281, 288,
294, 297, 299–300, 314, 322, 324,
327, 346, 359, 378, 382, 389, 404,
406, 410, 415, 421, 433, 438–439,
444, 446–447, 504–510, 517, 522,
525
- Шекулин Мица
(Књига четврта)
199, 228–229, 256–257, 288,
336–337
- Шен Пјер
(Књига трећа)
241, 283, 432, 560
(Књига четврта)
96, 113, 200, 214, 230, 422
- Шеноа Аугуст
(Књига прва)
324, 326
(Књига друга)
50, 78, 250, 415, 428
(Књига трећа)
77
(Књига четврта)
33, 112, 307
- Шеноа Милан
(Књига друга)
440
- Шентан Франц
(Књига прва)
330
(Књига друга)
98, 106, 113, 128, 135, 138, 147,
149, 158, 169, 284, 287, 294, 299,
321, 325, 334, 350, 352–354, 425,
559, 568, 608, 632–633
(Књига трећа)
83, 142, 199, 299
- Шентан Франц
(Књига четврта)
78, 167, 177, 184, 189, 236, 314,
373, 392, 509
- Шентан Павле
(Књига друга)
128, 169, 284, 321, 325, 353, 425,
559
(Књига трећа)
83, 199, 299
(Књига четврта)
167, 184, 189, 236, 373, 392, 509
- Шенхер Карло
(Књига друга)
554, 632, 635
(Књига трећа)
173, 231, 246, 283, 294
(Књига четврта)
120, 157, 159, 184, 197, 216, 229,
245, 263, 276, 282, 287, 305, 312,
323, 331, 367, 460
- Шербан Каџа
(Књига четврта)
288
- Шербан Миленко
(Књига трећа)
427
(Књига четврта)
- 28, 196, 199, 207, 230, 273–275,
278–279, 285–287, 391, 459
- Шервеј Роберт
(Књига друга)
290
- Шеридан Ричард
(Књига прва)
62
(Књига трећа)
337, 568
(Књига четврта)
288
- Шериф Роберт Седрик
(Књига трећа)
213, 286, 556
(Књига четврта)
255, 390
- Шиво А.
(Књига друга)
133
- Шијачки Душан
(Књига четврта)
385
- Шијачки-Војновић Марија – Мара
(Књига трећа)
27
- Шијачки Стеван
(Књига трећа)
23
- Шилдова Емина
(Књига четврта)
179, 210
- Шилер Фридрих
(Књига прва)
62, 136, 139–140, 145, 151–152,
161, 191, 195–196, 262, 270, 273,
275–278, 282, 284, 286–291,
293–294, 307–308, 312, 316–317,
323, 325, 328–329, 332, 337, 345,
366, 370, 372–374, 378, 389, 395
(Књига друга)
69, 71–73, 77, 85–86, 93, 95, 97,
102, 104–105, 109, 117, 124, 135,
137–138, 145, 149, 151, 156, 165,
167, 169, 188, 202–203, 245,
248–250, 259, 262–264, 266, 269–
272, 280, 282, 285, 288, 290–291,
297, 305, 319–320, 333, 337, 347,
372, 384–385, 397–398, 418–419,
420–421, 465, 489, 538, 555, 569,
571, 625, 631, 636
(Књига трећа)
13, 50, 55, 62, 64, 66, 69–70, 72, 75,
82, 92, 101, 104, 120, 202,
209–210, 231, 235, 266–267, 269,
270, 272, 274, 278, 280, 302, 311,
319, 331, 337, 358, 428–429, 471,
473, 505, 524, 543, 550–551, 557,
559, 560, 562, 564
(Књига четврта)
20, 40, 43, 68, 71, 78, 86–87,
90–91, 95, 97–98, 112, 115, 117,
120, 134, 138, 140, 142, 166, 196,
223, 228, 233, 236, 259, 270, 277,
281, 288, 292, 299–300, 324–325,
327, 357, 375, 392–393, 406, 410,
415, 438, 492, 506, 509
- Шилић Михаил
(Књига прва)
107
- Шиловић Нана
(Књига трећа)
224
- Шимановска Маринка
(Књига друга)
521
- Шимановски Карел
(Књига трећа)
527

- Шименц Марио
(Књига трећа)
219, 585
- Шинк
(Књига прва)
323–324
(Књига друга)
419
- Шипетић Коста
(Књига четврта)
388
- Ширај Василије
(Књига четврта)
179, **210**
- Шифман Христифор
(Књига друга)
227
- Шиханова-Криж Марија (Маженка),
види: Криж-Шиханова Марија
(Маженка)
- Шваркин Всеволод
(Књига трећа)
246, 346–347, 455, 484, 519–520,
531, 561, 568, 573
(Књига четврта)
50, 91, 113, 119–120, 122–123,
128, 130, 133, 224, 233, 268, 276,
333, 337, 343, 345, 361, 371, 409,
436, 448
- Шкорић Ђорђе
(Књига прва)
264
- Шлезингер Јосиф
(Књига прва)
79, **91**–93, 103, 105, 124–125,
130–132, 146, 154, 172, 174, 188,
201, 347
(Књига друга)
133, 192
- Шлезингер Сигмунд
(Књига друга)
73, 418, 263
- Шлепер Салом Фридрих
(Књига прва)
82, 187
- Шматкова Олга
(Књига трећа)
196, 199, 223–224
- Шмах
(Књига друга)
489
- Шмит Виценц
(Књига прва)
112, 115
- Шнајдер Л.
(Књига прва)
294
(Књига друга)
190, 279
- Шницлер Артур
(Књига друга)
53, 174, 254, 448, 483, 507
(Књига трећа)
453, 531
(Књига четврта)
17, 50, 68
- Шо Бернард
(Књига друга)
110, 569, 636, 644
(Књига трећа)
24, 172–175, 202, 203, 207, 210,
214, 216, 231, 237, 241–243, 274,
280–281, 283, 286–288, 294, 297,
302, 304, 306, 319, 331–332, 337,
347, 353, 360, 425, 431, 440–441,
483, 486, 503, 505, 524, 530–531,
544, 547, 551, 556–558, 561–562,
564
(Књига четврта)
38, 43, 46, 50, 53, 68, 71, 74, 90,
- 108, 111, 112, 115, 119–120, 124,
133, 136, 138, 147, 152, 184, 189,
196, 201, 245, 258–259, 261, 263,
270, 276, 280–282, 288, 290, 293,
325, 342–343, 348, 394, 436, 470,
506–510, 517, 522
- Шо Ирвин
(Књига четврта)
300
- Шобота Радомир
(Књига четврта)
24
- Шокорац Живојин
(Књига друга)
417, 420
- Шола Атанасије
(Књига прва)
13
(Књига трећа)
140–143, 145–147
- Шола-Јовичић Зорка
(Књига трећа)
144, 146
- Шола Р. Јово
(Књига трећа)
141
- Шолт Адре
(Књига трећа)
480, 528
- Шољак Анте
(Књига четврта)
121, 123, 126, **131**, 336–337, 349
- Шопен Фредерик
(Књига друга)
189
(Књига трећа)
187, 417, 441, 499
- Шопенхауер
(Књига друга)
581
- Шостакович Димитрије
(Књига трећа)
412, 440, 493–494, 526
(Књига четврта)
465, 520
- Шрајбер А.
(Књига друга)
286
(Књига трећа)
57
- Шрам Љерка
(Књига друга)
28, 241, 537
- Шрам Стеван
(Књига друга)
118
- Штадлер Карл
(Књига прва)
446, 509
- Штајн Алберт
(Књига прва)
121
- Штајн-Маретић Јулијана
(Књига прва)
114, 117–118, **121**, 123, 133–134,
136–137, 180, 185
- Штајнлехнер Јосиф
(Књига прва)
207–208, 317, 340
- Штегл Јозеф
(Књига прва)
112
- Штимац Анђелко
(Књига четврта)
121, 123–**124**, 126, 128, **132**,
280–281
- Штимић Нина
(Књига четврта)
19
- Штол Павле
(Књига трећа)
103
(Књига четврта)
47, 153, **167**, 358, 407, 415–416,
419, 421–423, 429
- Штраус Јохан
(Књига друга)
426, 454, 498, 520, 530, 559, 571,
613
(Књига трећа)
221, 360, 388, 412, 440, 509, 531
- Штраус Рихард
(Књига трећа)
180, 221, 373, 377, 387, 395, 493,
412, 441, 508, 526, 575
- Штраус Јохан
(Књига четврта)
212, 233, 237, 374, 378, 520
- Штраус Оскар
(Књига друга)
285, 355, 645
(Књига четврта)
211, 240, 247, 319, 380
- Штраус Рихард
(Књига четврта)
520
- Штрмац Теодор
(Књига друга)
521
- Штросмајер Јосип Јурај
(Књига друга)
239
- Шуберт Франц
(Књига трећа)
91
(Књига четврта)
100, 237, 248, 261, 285, 378, 384
- Шубертова Јиржина
(Књига друга)
488–**489**
- Шукуљевић-Орешковић Ксенија
(Књига трећа)
333
(Књига четврта)
451
- Шулхоф Жежеф
(Књига четврта)
284
- Шуман Роберт
(Књига друга)
189
(Књига трећа)
91, 180, 188, 224, 440, 531
- Шумаревић Светислав
(Књига прва)
10, 52, 81, 91, 93, 95–98, 102, 104,
124–125, 149, 186–187, 233, 371
- Шупљикац Стеван
(Књига прва)
161
- Шурдиловић Александар
(Књига трећа)
158
- Шурек Паул
(Књига трећа)
346, 350, 483, 489, 524, 560
(Књига четврта)
106, 108, 122, 133, 233, 276, 281,
287, 333, 375, 378, 390, 392, 394,
510, 517, 526
- Шутић Слободан
(Књига четврта)
389
- Шушчевић Р. М.
(Књига трећа)
488, 520, 557
(Књига четврта)
263, 276, 526

Збирни реџисџар ѓредсџава

- 100.000.000 долара
(Књига трећа)
528, 531
- 3:1
(Књига трећа)
212, 348
3:1
(Књига четврта)
96, 137, 200, 227, 229–230, 263,
291, 296, 298, 321, 326, 346–347,
420, 473
- А**
- Абрамово посветилиште
(Књига друга)
453, 519–520
(Књига четврта)
462
- Авантуре г. Бобрикова
(Књига четврта)
367
- Аве Мариа
(Књига четврта)
193
- Авети
(Књига друга)
104–105, 131, 147, 149, 290, 341,
348, 448, 470, 503, 539, 568, 573,
611, 625, 641
(Књига трећа)
92, 145, 155, 172, 204, 241, 276,
281, 298, 314–315, 331, 348, 365
(Књига четврта)
21, 76, 78, 110, 127, 155, 189, 215,
220, 245, 258, 277, 285, 287, 292,
361, 367, 404, 416
- Агнеша
(Књига друга)
120, 133, 171, 193, 352, 485, 492
(Књига трећа)
130
- Адвокат Болбек и њен муж
(Књига трећа)
206, 288
(Књига четврта)
452, 508
- Адел и Мара
(Књига трећа)
221, 407, 412, 425, 440
(Књига четврта)
263
- Аделаида, алпска пастирка
(Књига прва)
77–78, 146, 151, 155, 201
- Адем-бег
(Књига друга)
125, 447, 502, 589, 624
(Књига трећа)
562
(Књига четврта)
61, 119, 122, 232
- Адио, Мими
(Књига четврта)
246, 250, 263, 333, 380
- Адријана Лекуврер
(Књига прва)
284, 292–293, 332, 379
(Књига друга)
77, 86–87, 102, 104, 110, 117, 125,
137, 158, 253, 272, 280, 305, 340,
420, 485, 538, 572, 628
(Књига трећа)
66
(Књига четврта)
68, 71, 112
- Азурна земља
(Књига трећа)
437
- Аида
(Књига друга)
112, 497, 514, 521, 534
(Књига трећа)
186, 199, 249, 371–374, 376–378,
385–386, 389, 391, 398–401, 403,
406–407, 415, 419, 430, 436, 441,
494, 575–576, 579–580, 582, 584,
586, 590
(Књига четврта)
209, 519–520
- Ајдуци, види: Хајдуци
- Ајдук
(Књига прва)
153
- Ајдук Вељко, види: Хајдук Вељко
- Ајдук Станко, види: Хајдук Станко
- Ајша
(Књига друга)
154, 452, 519–520, 589, 635, 654,
656
(Књига трећа)
117, 124
(Књига четврта)
23, 74, 79, 83–84, 92, 111, 119,
122, 128, 143, 228, 324, 347, 352,
356, 462
- Алберт фон Турнајзен
(Albert von Thurneisen),
види: Светозар Младеновић
- Александар
(Књига друга)
36
- Александар и Наталија
или Петар Велики цар рускиј
(Књига прва)
61, 77, 88
- Александрида
(Књига трећа)
527
- Алексеј, бојжи човек
(Књига прва)
58
- Алилуја
(Књига друга)
131, 404, 453, 503, 538, 559, 561
(Књига трећа)
474, 515
Алилуја
(Књига четврта)
74, 119, 177, 200
- Алкеста
(Књига друга)
140, 453, 478
(Књига трећа)
69
- Aller guten Dungen sind drei
(Књига прва)
187
- Allons enfants
(Књига друга)
442, 466
(Књига четврта)
179
- Алмаса
(Књига четврта)
493
- Алписки цар и човекомрзац
(Књига прва)
378
(Књига друга)
421, 441
- Аманда
(Књига друга)
73
- Америка по себи
(Књига четврта)
493
- Американска јахта у Сплитској луци
(Књига трећа)
214–215, 272, 341, 425, 451, 504,
515, 547
(Књига четврта)
17, 97, 101, 110, 196, 276, 287,
312, 326, 371
- Ана Карењина
(Књига друга)
451, 471, 502, 610, 625, 630, 634
(Књига трећа)
134, 204, 271, 280, 309, 337, 341,
359, 543–544, 547, 550, 559
(Књига четврта)
68, 71, 78, 83, 92, 97, 104, 111, 129,
138, 140, 152, 157, 159, 163, 215,
246, 262, 270, 276, 287, 294, 308,
319, 323, 331, 337–338, 340, 342,
345, 347–348, 350, 361–362, 367,
370–371, 405–406, 420, 422
- Ана Кристи
(Књига трећа)
204, 237, 564
(Књига четврта)
39, 106, 112, 115, 119, 124, 128,
231, 325, 409, 423
- Аналфабета
(Књига трећа)
472, 573
(Књига четврта)
200–201, 226, 371
- Андре Шеније
(Књига трећа)
406–407, 440, 493–494, 509, 527,
575–576, 579, 589–590
(Књига четврта)
18, 465

- Андроклес и лав
 (Књига трећа)
 347, 353, 558
 (Књига четврта)
 43
- Андромаха
 (Књига трећа)
 484
- Анђелија
 (Књига друга)
 592
- Анђео поноћи
 (Књига друга)
 56, 418, 484
 (Књига четврта)
 240
- Аникина узбуна
 (Књига четврта)
 115
- Антигона
 (Књига друга)
 448, 469, 479, 485, 489, 503, 613
 (Књига трећа)
 69, 106, 198, 231, 270, 298, 302,
 341, 359, 365, 430, 541, 543
 (Књига четврта)
 15, 35, 61, 70–71, 87, 112, 146,
 196, 222, 229, 245, 258–259, 392,
 509, 525
- Антица
 (Књига четврта)
 120, 427
- Антоанета
 (Књига друга)
 149
- Антонија
 (Књига четврта)
 106, 110, 158, 164–165, 190, 211,
 228, 245, 316, 329, 338, 349, 360,
 378, 380, 410, 525
- Антоније и Ана
 (Књига трећа)
 488, 531, 561
- Антоније и Клеопатра
 (Књига друга)
 611
 (Књига трећа)
 486
 (Књига четврта)
 438
- Анфиса
 (Књига трећа)
 553
- Анцело, тиранин од Падуе
 (Књига прва)
 113, 118–122, 132, 136–137, 139,
 143, 161, 162, 170, 174, 196, 288,
 378
 (Књига друга)
 135
 (Књига трећа)
 68
- Апотекар
 (Књига четврта)
 278, 285
- Апотеоза великом Карађорђу
 (Књига прва)
 151, 225
 (Књига друга)
 366
- Апотеоза Вуку Караџићу
 (Књига друга)
 366
- Апотеоза Јоакиму Вујићу
 (Књига прва)
 189
 (Књига друга)
 36, 52
- Аптеоза Ј. С. Поповићу
 (Књига друга)
 53, 174
- Аретеј
 (Књига трећа)
 523
- Арлезијанка
 (Књига трећа)
 124, 145, 147, 172, 271, 298, 308
 Арлезијанка
 (Књига четврта)
 30, 96, 152, 157, 179, 184, 224,
 306, 331
- Арлекинада
 (Књига трећа)
 500
- Артело, придворни наивчина
 (Књига прва)
 130, 225
- Атилија Регул или Овако треба
 отечество своје
 љубити
 (Књига прва)
 76–77
- Аргатин
 (Књига друга)
 51, 173, 427
- Аргонаути на Лемносу
 (Књига друга)
 378, 450
- Арказанови
 (Књига друга)
 538
- Арлезијанка
 (Књига друга)
 154, 441, 443, 502, 517, 520, 610,
 633, 656
- Артаксерксес
 (Књига друга)
 308
- Артел
 (Књига четврта)
 369
- Артиљерија рустикана
 (Књига трећа)
 29, 31, 157
 (Књига четврта)
 390
- Аталија
 (Књига трећа)
 302, 440, 451–453–, 515
- Аутобиографија
 (Књига четврта)
 35
- Аутобуска станица
 (Књига четврта)
 95
- Аутомат
 (Књига четврта)
 97, 375
- Афродита
 (Књига друга)
 73
- Ашантка
 (Књига трећа)
 175, 246, 293, 348
 (Књига четврта)
 203, 250, 305
- Ашиковање
 (Књига друга)
 448, 483
 (Књига четврта)
 68
- Б**
- Бајадера
 (Књига друга)
 571
 (Књига четврта)
- 107, 206, 209, 212, 223, 246, 380,
 520
- Бајачо
 (Књига друга)
 454
 (Књига трећа)
 370, 373–378, 384–385, 388,
 391–392, 396, 408, 410, 430
 (Књига четврта)
 325
- Бајка о курјаку
 (Књига друга)
 561
- Бакара
 (Књига друга)
 554
- Бал под маскама
 (Књига трећа)
 218, 392, 396, 403, 408, 412, 415,
 429, 436, 441, 459, 575–576, 579,
 584, 586, 590
 (Књига четврта)
 18
- Балада о једној средњовековној
 љубави
 (Књига трећа)
 530
- Балерина и бандити
 (Књига трећа)
 414, 417, 440, 500, 531
- Балканска царица
 (Књига прва)
 271
 (Књига друга)
 112, 145, 252, 267, 269, 286–288,
 297, 309, 320, 337, 396, 453, 464,
 481, 545, 555, 624, 631, 639, 642,
 656
 (Књига трећа)
 11–12, 16, 32, 54, 62–63, 71, 76, 81,
 85, 88, 90, 98, 101, 120, 133–134,
 143–145, 147, 355
 (Књига четврта)
 97, 111–113, 115, 152, 167, 292,
 307, 324–325, 356, 360, 410
- Балтазар
 (Књига трећа)
 214–215, 283–284, 356, 360, 463
 (Књига четврта)
 74, 82, 97, 108, 231, 268, 314
- Бан Павле
 (Књига трећа)
 52
- Банка
 (Књига трећа)
 206, 463
- Банка Немо
 (Књига трећа)
 455, 463, 505, 516
 (Књига четврта)
 23, 260, 316, 319, 329, 340
- Банкротство
 (Књига друга)
 458, 610, 625
- Бановић Страхиња
 (Књига трећа)
 152, 337, 519
 (Књига четврта)
 37, 258
- Бањска посла
 (Књига друга)
 377
- Барон Циганин, види: Циганин барон
- Барун Франьо Тренк
 (Књига друга)
 105, 298, 521, 529–530, 561, 571,
 569, 570
 (Књига трећа)
 79

- (Књига четврта)
178, 206, 209–210, 263, 378, 380
- Бастијен и Бастијена
(Књига друга)
465, 522, 613
(Трећа књига)
393–394
- Баханал
(Књига трећа)
440, 531
- Бахчисарајска фонтана
(Књига трећа)
441
- Бегунац
(Књига прва)
98
- Бедни стихотворац
(Књига прва)
98
- Без бркова
(Књига друга)
72–73
- Без кривице криви
(Књига трећа)
300, 554, 566
(Књига четврта)
17, 231, 269, 328, 339, 343, 345,
404, 417–418
- Без љубави
(Књига трећа)
212
(Књига четврта)
474
- Без мираза
(Књига трећа)
340, 348, 484, 520
- Без среће
(Књига друга)
464
(Књига четврта)
61
- Без трећег
(Књига трећа)
214, 308, 357–358, 514, 544, 549,
559
(Књига четврта)
97, 112–113, 229, 231, 259, 263,
276, 282, 295
- Безобразник
(Књига друга)
635
(Књига четврта)
93, 152, 225, 367
- Бекство
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
204
(Књига четврта)
263, 387
- Бела болест
(Књига трећа)
331, 349, 446, 474, 479–480, 505,
525, 543, –544, 562
(Књига четврта)
93, 119, 131, 139, 221, 276–277,
282, 297, 358, 374, 436, 458, 482
- Бела гарда
(Књига трећа)
216
(Књига четврта)
277, 375
- Бенедета
(Књига друга)
175
- Бео лист
(Књига прва)
378
(Књига друга)
420
- Београд некад и сад
(Књига прва)
159, 215, 219, 261, 279, 295, 319
(Књига друга)
53, 131, 138, 144, 146, 149, 174,
462, 585, 641, 643
(Књига трећа)
143, 100, 169, 178, 214–215, 261,
265, 299, 366, 436, 451, 455, 505,
545, 549, 552, 573
(Књига четврта)
25, 31, 68, 72, 83, 85–86, 97, 106,
111, 116, 122, 158, 189, 193, 196,
223, 245, 263, 268, 325, 361, 371,
392, 426, 448, 472, 515, 525
- Београдски кесароши
(Књига трећа)
52
- Бербери су први људи
(Књига прва)
251
- Берта
(Књига четврта)
328
- Бертран Морнар
(Књига друга)
421
- Бестидница
(Књига друга)
421
- Бећаруша
(Књига четврта)
80, 114–115, 119, 127, 378
- Бечка крв
(Књига трећа)
360
- Библиотекар
(Књига прва)
279, 281
(Књига друга)
47, 81, 110, 112–113, 142, 156,
158, 253, 283, 290, 300, 334, 337,
340, 421, 486, 555, 656
(Књига трећа)
13, 54, 58, 72, 79, 366, 432
(Књига четврта)
51–52, 81, 163, 338, 428
- Биједна Мара
(Књига трећа)
202, 320, 341, 345, 365, 432
(Књига четврта)
89, 96
- Бирчанин Илија
(Књига трећа)
52
- Бискупова синовица
(Књига трећа)
356
(Књига четврта)
181
- Битанга
(Књига друга)
464, 502, 612
- Битка
(Књига трећа)
175
- Битка живота
(Књига трећа)
177, 199, 519
- Благо цара Радована
(Књига друга)
196
- Благородни јуноша
(Књига прва)
139
- Благодарни син
(Књига прва)
54, 199
- Благослов владике Рада
(Књига трећа)
52
- Бланшета
(Књига друга)
131, 141
(Књига трећа)
172, 265
- Бог освете
(Књига друга)
635
(Књига четврта)
17, 189–190, 197–198, 203, 217,
220, 226, 260
- Богат мајдан
(Књига друга)
51, 102, 144
(Књига трећа)
173
- Богови без васељене
(Књига четврта)
177
- Богојављенска ноћ
(Књига друга)
284, 611
(Књига трећа)
173, 231, 238–240, 245, 274, 280,
283, 288, 290, 293, 297, 310, 341,
353, 430, 483–484, 524, 545,
549–550, 558–560, 563, 567–568,
572, 588
(Књига четврта)
31, 46, 67, 70–71, 80, 83, 89, 134,
146, 196, 229, 245, 260, 263, 276,
280, 287, 290, 300, 327, 409, 438,
510, 517, 525
- Богумили
(Књига друга)
45, 86, 93, 125, 158, 172, 369
- Бодин
(Књига прва)
251, 394
(Књига друга)
118, 168, 248, 365
- Боџи (Чергари)
(Књига друга)
492, 524
(Књига трећа)
182–183, 188, 218, 248, 370–372,
375, 377–378, 381, 383–384,
388–389, 391–392, 394–396,
400–401, 406–408, 410, 413, 440,
462, 495–496, 531, 574–576, 578,
581–584, 586, 589
(Књига четврта)
18, 249, 319, 387, 460, 464, 467,
526
- Бојџи човек
(Књига трећа)
440, 479, 505, 517, 540
(Књига четврта)
53, 95, 97, 155, 246, 261, 451
- Бој на Грахову
или Крвна освета у Црној Гори
(Књига прва)
317, 325
- Бој на Дубљу
(Књига прва)
281
- Бој на Косову
(Књига прва)
121, 156–157, 164, 166, 171,
180–181, 215, 217, 224, 237, 260,
277–278, 286, 288, 291, 308, 317,
324, 387, 394
(Књига друга)
71, 263, 308, 319, 362, 376
(Књига трећа)
15, 18, 20, 32, 40, 48, 52–53,
61–62, 64, 72, 82, 84, 92–93, 95,
154, 283, 290, 315

- (Књига четврта)
68, 144, 177, 184, 204, 211
- Бој на Мишару
(Књига трећа)
52
- Бој на Неготину или Смрт ајдука
Велка
(Књига прва)
215
(Књига друга)
362
- Бој на Сливници
(Књига трећа)
52
- Бој на Чачку
(Књига прва)
103
- Болеро
(Књига трећа)
415, 417, 441, 500
- Боље умети него имати
(Књига прва)
285, 307
- Бомбињачки посланик
(Књига друга)
287
- Борац
(Књига четврта)
193
- Борис Годунов
(Књига трећа)
218, 249, 368, 370, 372–373, 382,
384, 387, 389, 391–392, 397–398,
400, 403, 407–408, 412, 431, 441,
496, 575–576, 579, 583, 586
(Књига четврта)
519–521
- Борјана
(Књига трећа)
475
- Борци за српску слободу
(Књига трећа)
52
- Босанска љубав
(Књига трећа)
461, 527
- Босанци
(Књига друга)
377
- Босонога играчица
(Књига четврта)
240
- Бр. 72
(Књига трећа)
320, 358, 440, 480, 505, 517, 531
(Књига четврта)
33, 72, 335, 339, 378, 436
- Брак из љубави
(Књига четврта)
212, 492
- Брак из рачуна
(Књига трећа)
484, 531
- Бранивој, кнез захумски
(Књига друга)
248
- Брат и сестра
(Књига трећа)
347, 440, 531, 547
(Књига четврта)
14
- Браћа
(Књига друга)
375
- Браћа Карамазови
(Књига друга)
465, 506, 513
(Књига трећа)
177, 199, 276, 334, 363, 477, 560,
- 563, 565
(Књига четврта)
35, 51, 83, 142, 216–218, 228, 259,
276, 277, 287–288, 292, 300, 325,
337, 345, 349–350, 375, 422
- Браца
(Књига четврта)
97
- Брачна ноћ
(Књига трећа)
291
- Брачна срећа
(Књига друга)
147, 296
- Брбљуша
(Књига друга)
342
- Бретислав и Јута
(Књига прва)
113, 118, 120–122, 140, 215
- Бродвеј
(Књига трећа)
206
- Бродовласници
(Књига четврта)
496
- Брут и Колатин
(Књига друга)
47, 93, 169, 182
- Бубурос
(Књига друга)
120, 448, 610
(Књига четврта)
184
- Булинарови
(Књига друга)
51, 278, 287, 292, 427
(Књига трећа)
294
(Књига четврта)
59, 151
- Буна на дахије у Србији 1941
(Књига четврта)
382
- Буна у Топлици
(Књига четврта)
312
- Буњевка
(Књига друга)
309, 355, 377
(Књига четврта)
72
- Бура
(Књига друга)
172, 464, 505, 511–512, 612
(Књига трећа)
341, 429, 484, 503, 505, 525, 547,
560, 564, 588
- Бура у чаши воде
(Књига трећа)
214, 290, 293, 319, 358, 514
(Књига четврта)
196
- Буриданов магарац
(Књига друга)
464, 610, 635, 656
(Књига трећа)
171, 178, 284, 354, 561
(Књига четврта)
97, 152, 181, 189, 357, 367, 406
- Буца
(Књига трећа)
320, 488, 528, 531
(Књига четврта)
233, 277
- Буца, Муца и њихова куца
(Књига четврта)
431
- В**
- Валерија
(Књига прва)
372
- Валкира
(Књига трећа)
496
- Валпургијска ноћ
(Књига трећа)
188, 417, 431, 441, 547
- Вампир и чизмар
(Књига прва)
275, 277, 290, 324–325, 372
(Књига друга)
79, 156, 202, 273, 283, 339–340,
390, 418
(Књига трећа)
73, 143
(Књига четврта)
369
- Ванда, краљица лешка
(Књига прва)
394
(Књига друга)
169, 196, 364
- Вањка кључар
(Књига трећа)
221, 416
(Књига четврта)
520
- Вањушинова деца
(Књига друга)
110, 131, 448, 470, 478, 554, 612
(Књига трећа)
171
(Књига четврта)
79, 82
- Вараждинка Мара
(Књига друга)
369
- Варалица
(Књига прва)
151
- Варвари
(Књига четврта)
38
- Варница
(Књига друга)
53, 154, 173
- Варошани на селу
(Књига друга)
250, 339
- Васа Железна
(Књига трећа)
302, 344, 346, 358, 447, 474,
479–480, 503, 505, 520, 530
(Књига четврта)
20, 39, 53, 70, 108–109, 134,
228–229, 250, 270, 276–277, 280,
282, 287, 292, 298, 300, 325,
373–374, 404, 409, 436, 482
- Васантасена краља Чудраке
(Књига друга)
555
- Васкрсење
(Књига друга)
339, 355, 448, 479, 502–503, 571,
630, 634, 636
(Књига трећа)
21, 54, 57, 101–102, 124, 170, 271,
276, 293, 295, 300, 309, 334, 348,
468, 556, 559, 561
(Књига четврта)
68, 71, 81, 92, 97, 106, 111, 119,
122, 146, 152, 157, 163, 213,
215–216, 227, 245, 276–277, 292,
294, 305, 331, 337–338, 340, 345,
347, 350, 357, 360–361, 367, 374,
405–406, 408, 415, 420–422, 525

- Ватерло (Књига трећа) 216
- Ватра и пепео (Књига трећа) 397, 432 (Књига четврта) 418
- Вашар девојака (Књига трећа) 432
- Веверица (Књига четврта) 177
- Вежбање за брачни живот (Књига друга) 418
- Везир Абоговић (Књига друга) 45, 172, 372
- Велизариј (Књига прва) 61, 88
- Велика деца (Књига трећа) 475
- Велика лутка (Књига четврта) 463
- Велика љубав (Књига трећа) 561 (Књига четврта) 133, 135
- Велика недеља (Књига друга) 585 (Књига трећа) 212, 246 (Књига четврта) 471, 473
- Велики скандал (Књига четврта) 493
- Велико видело (Књига друга) 450, 611
- Великоварошани (Књига друга) 339
- Великодушни Израиљанин (Књига прва) 215
- Великодушност и благодарност (Књига прва) 237
- Venus Victris (Књига друга) 447, 484
- Вереница (Књига прва) 153 (Књига четврта) 392
- Вереница Њ. Височанства (Књига четврта) 209, 246
- Верна сенка (Књига трећа) 480, 529, 531
- Верност српских војника (Књига прва) 304
- Вероника (Књига трећа) 200
- Вертер (Књига друга) 465–466, 492, 494, 522, 524,
- 527–528, 532, 613 (Књига трећа) 182, 221, 370, 378, 381, 383–384, 388, 401, 403, 406–407, 410, 437, 509, 575–576, 579, 584, 589 (Књига четврта) 178, 205–210, 519
- Весела забуна (Књига четврта) 268
- Весела удовица (Књига друга) 355 (Књига трећа) 360, 530
- Веселе жене виндзорске (Књига друга) 128, 131, 448, 503, 532, 641 (Књига трећа) 182, 249, 378, 382, 385, 388, 400, 412, 440, 460, 486, 575 (Књига четврта) 87, 144, 519
- Весели двори (Књига друга) 339
- Весели ђаци (Књига друга) 193
- Весели рат (Књига трећа) 360
- Весео дан (Књига прва) 63
- Весник буре (Књига четврта) 467
- Ветеран (Књига прва) 187 (Књига друга) 73
- Ветрогоња (Књига прва) 324
- Већеслав IV, краљ чешки (Књига прва) 317, 324, 326, 372 (Књига друга) 79
- Вечера у осам (Књига трећа) 355, 455, 509
- Вечити Вавилон (Књига трећа) 430, 440, 454, 509 (Књига четврта) 483–484
- Вечити закон (Књига друга) 289, 293, 297, 300, 337
- Вечити Јеврејин (Књига трећа) 480
- Вечити младожења (Књига трећа) 214, 272, 289, 297, 304, 334, 345, 350, 353, 361, 432, 468, 509, 557–558, 562, 566, 573 (Књига четврта) 17, 33, 43, 96, 108, 133, 287–288, 296, 419, 427, 479
- Вечна копрена (Књига трећа) 214, 271, 286, 337, 449, 509 (Књига четврта) 451–452, 480–481, 511
- Вечна младост (Књига трећа) 483, 514 (Књига четврта) 276, 281, 337, 350, 375
- Вешта слушкиња (Књига прва) 286
- Вештица (Књига друга) 149, 317, 353, 448, 484, 544, 554, 573 (Књига трећа) 81, 133 (Књига четврта) 158, 228, 306, 431
- Видосава (Књига друга) 45, 86, 172, 196, 372
- Виђеније Карађорђево (Књига друга) 442
- Византазена (Књига друга) 117, 197, 287, 610
- Викторија и њен хусар (Књига четврта) 263
- Викторова победа (Књига трећа) 474
- Вила лутака (Књига трећа) 225, 418
- Виларови драгони (Књига друга) 465, 492, 522, 524, 545, 612 (Књига трећа) 183, 187, 385, 419 (Књига четврта) 519
- Вилењак (Књига друга) 285, 293, 307, 309, 426, 492, 569
- Вилин аманет (Књига четврта) 263
- Вилин вео (Књига друга) 374
- Вилински прсти (Књига прва) 372 (Књига друга) 77, 95, 177
- Виљем Тел (Књига прва) 262, 273, 275, 277, 288, 312, 323, 325, 330, 337, 345, 372 (Књига друга) 104, 124, 140, 145, 151, 165, 202, 249, 262, 266, 270, 272, 396, 398, 419, 465, 480 (Књига четврта) 438
- Витез чеп (Књига четврта) 367
- Вихор (Књига друга) 464, 539 (Књига трећа) 303 (Књига четврта) 179
- Више него љубав (Књига трећа) 331, 347, 479, 514, 529 (Књига четврта) 123

- Вишњик (Вишњев сад)
(Књига друга)
351, 571
(Књига трећа)
177, 199, 239, 276, 334, 358, 363,
441, 519, 566, 568
(Књига четврта)
35, 37, 41, 43, 51, 67, 85, 91, 129,
142, 288, 379, 410–411
- Владика у Пољицама
(Књига друга)
447, 589
- Владимир
(Књига прва)
50
- Владимир и Косара
(Књига прва)
113, 117–119, 121–122, 139, 141,
146, 151, 161–162, 164, 166, 180,
193, 215, 223–225, 237, 296, 307,
394
(Књига друга)
167, 389
- Владислав
(Књига друга)
80, 140, 251, 269
- Владислав, краљ бугарски
(Књига прва)
131, 141, 151, 161, 173, 176, 182,
195, 214, 215, 223, 224, 234, 237,
261, 271, 273, 276–277, 283, 288,
293–294, 305, 312, 325, 327, 329
(Књига друга)
447, 503
(Књига трећа)
26, 48, 142–143, 146
- Власник ливнице
(Књига четврта)
81–82
- Власт
(Књига друга)
641
(Књига трећа)
304, 318, 479, 549
(Књига четврта)
85, 91, 122, 133, 147, 335, 339, 436
- Вода са планине
(Књига трећа)
283, 334, 337, 432, 436, 472–474,
479, 505, 513, 551, 573
(Књига четврта)
38, 113–114, 119, 133–134, 140,
276–277, 281, 292, 300, 333, 342,
375, 387, 390, 392, 425, 427, 436,
471, 482, 497, 510, 515–518, 522
- Воденичарева кћи
(Књига прва)
374
(Књига друга)
250
- Воз за Венецију
(Књига трећа)
480, 528–529
- Воз за шетњу
(Књига друга)
158–159, 481
- Воислав, краљ српскиј, или Раздор
браће о краљевини
(Књига прва)
199
- Војвода Брана
(Књига друга)
339, 345, 623
(Књига трећа)
96, 125, 134, 153, 155, 315
(Књига четврта)
61, 151, 159, 190, 245, 249, 357,
362, 408
- Војвода Глигор
(Књига друга)
623
- (Књига трећа)
125, 134
- Војвода Дечански
(Књига четврта)
246
- Војвода Дојчин
(Књига четврта)
495
- Војвода Луне
(Књига четврта)
312
- Војвоткиња од Падове
(Књига трећа)
426
- Војнарка
(Књига трећа)
172
- Војнички бегунац
(Књига прва)
162, 262, 277, 279, 282, 293, 296,
307–308, 324, 325, 372
(Књига друга)
79, 81, 90, 109, 150, 262–263, 266,
268, 280, 292, 297–299, 334, 345,
418, 640
(Књига трећа)
48, 62–63, 75, 79, 93–94, 105, 124,
143, 271
(Књига четврта)
165, 189, 240, 428
- Волга, Волга
(Књига трећа)
472, 515
(Књига четврта)
480, 482
- Волпоне
(Књига друга)
344
(Књига трећа)
214–215, 241, 334, 337, 349, 360,
363, 432, 440, 505, 568
(Књига четврта)
29, 46, 80, 96, 112, 117, 222, 225,
250, 263, 276, 294, 314, 319, 331,
408
- Волшебни магарац
(Књига прва)
130–131, 195, 199
(Књига друга)
36, 53
- Востановленије Србије чрез светлог
књаза Милоша у 10 дејствија
(Књига прва)
99, 188
- Враг
(Књига прва)
378
- Враголан
(Књига друга)
47
- Вражије колено
(Књига трећа)
214, 346–347, 509
(Књига четврта)
479–480
- Врачара
(Књига друга)
22, 82, 88, 133, 141, 172, 193,
195–196, 285, 287, 298, 377, 394,
492, 656, 658
(Књига трећа)
289, 461, 527
(Књига четврта)
61, 79, 214, 322, 333
- Врачара Божана
(Књига четврта)
120, 393
- Врела крв, види: Нечиста крв
- Врзино коло
(Књига четврта)
263
- Всеблаг, или редак супруг
(Књига прва)
58
- Вук Бубало
(Књига четврта)
339
- Вукадин
(Књига трећа)
506
- Вукашин
(Књига прва)
273
(Књига друга)
45, 92–93, 103, 171, 183, 196, 333,
350, 354, 374–375
- Вукодлак
(Књига четврта)
143, 227
- Вуци и овце
(Књига четврта)
146, 224
- Вучина
(Књига трећа)
151, 276
- Вучјак
(Књига друга)
355
(Књига трећа)
89, 176, 350, 360, 562
(Књига четврта)
35, 47, 127, 131, 155, 199, 225, 261
- Г**
- Габриел Боркман
(Књига друга)
125, 443, 470, 479, 502, 611
(Књига трећа)
172, 253, 280, 319, 362, 364, 543
- Габријела
(Књига друга)
51, 173, 427
- Габријелово лице
(Књига трећа)
506
- Гаван
(Књига четврта)
176
- Гаврани
(Књига друга)
53, 104, 153–154, 174, 188, 428,
470–471
- Газда Јованов дом
(Књига четврта)
97
- Галеб
(Књига четврта)
17, 52, 130
- Галебова стена
(Књига друга)
440, 485
- Галеото
(Књига друга)
47, 108, 117, 253, 269, 300, 426, 489
(Књига трећа)
120
- Гаудеамус
(Књига трећа)
432
(Књига четврта)
52
- Гвоздена образина
(Књига прва)
277
- Где је истина
(Књига трећа)
483–484, 517

- (Књига четврта)
328, 457, 510
- Гејша
(Књига друга)
133, 439, 497, 517–518, 571, 613,
656, 659
(Књига трећа)
360
(Књига четврта)
107, 109, 297, 320, 379
- Генерал и потпоручник или
Мило за драго
(Књига прва)
326
- Главна ствар
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
174, 240, 281
(Књига четврта)
22, 68, 71, 184, 242, 245, 316, 329,
499
- Главно је звати се Ернест
(Књига трећа)
203, 248, 506
- Глорија
(Књига трећа)
355
(Књига четврта)
43, 46, 146, 259
- Глумац на умору
(Књига друга)
280
- Глумица
(Књига прва)
297
- Говори човек француски
(Књига четврта)
50
- Гогољева смрт
(Књига четврта)
52, 230, 417
- Годенове кћери
(Књига друга)
51, 128
(Књига четврта)
239
- Година љубави
(Књига трећа)
152
- Голгота
(Књига друга)
125, 154, 290, 355, 452, 471, 481,
484, 486, 502, 539, 544, 582,
592–593, 595, 624, 630, 634, 636,
642, 654–656
(Књига трећа)
18, 57, 72, 92, 102, 107, 117,
122–124, 132–134, 198–199, 246,
281, 297, 299, 312, 319, 334, 341
(Књига четврта)
78, 88, 106, 151, 164, 167, 189,
215, 221, 226, 228, 305, 323, 337,
342, 346–347, 360–361, 364, 367,
403–405, 422, 486, 509
- Големанов
(Књига трећа)
294, 304, 306, 334, 354, 455, 509,
560
(Књига четврта)
25, 76, 200, 270, 349, 361, 371,
405, 436
- Гопсек
(Књига трећа)
309, 343, 349, 440, 471, 473–474,
526, 528–529
(Књига четврта)
22, 218, 316, 327–329, 338, 348
- Гордана, ускокова љуба
(Књига друга)
174, 188, 251, 367, 403
(Књига трећа)
144, 147
- Горски вијенац
(Књига прва)
200
(Књига друга)
244, 252, 568
(Књига трећа)
144, 323, 331, 348, 353, 441, 510,
513, 573, 578, 583, 586
(Књига четврта)
326, 374, 480
- Горски цар
(Књига друга)
623
(Књига трећа)
125
- Господа Глембајеви
(Књига друга)
344, 571
(Књига трећа)
205–206, 210, 232, 243–244, 254,
260, 278, 286, 297, 302, 308–310,
325, 330–331, 341, 345, 347, 350,
353, 359, 364–365, 437, 456, 517,
523, 544, 547, 549, 558–559, 562,
568, 573, 588
(Књига четврта)
21–22, 38, 89, 93, 97, 100–101,
104, 115, 124, 128–130, 135, 147,
191, 217, 226, 255, 258–259,
261–262, 268, 271, 276, 280, 282,
287, 290, 294–295, 297–298,
316–318, 321–322, 325, 328–329,
338, 340, 345, 349–350, 370–371,
379, 404, 436, 459, 469, 471, 492,
509, 512, 515, 517
- Господар
(Књига четврта)
405
- Господар ковница
(Књига друга)
117, 253, 278, 280, 282, 287, 292,
293, 297, 300, 305
(Књига трећа)
76, 88, 543, 552
(Књига четврта)
85, 96, 105–106, 245, 347, 392
- Господска сиротиња
(Књига друга)
143, 292, 296, 298–300, 337
- Госпођа од Сен-Тропеа
(Књига прва)
332, 372
- Госпође и хусари
(Књига прва)
286, 288, 317, 321, 324, 326
- Господар и роб
(Књига прва)
151, 166
- Господар ковница
(Књига прва)
222
- Господин Алфонс
(Књига друга)
108, 119, 149, 443, 448, 469, 478,
503, 554, 568, 582, 610, 625, 636,
656, 658
(Књига трећа)
68, 101, 171, 206, 281
(Књига четврта)
60, 111, 151–152, 200, 204, 222,
236, 268, 333
- Господин из броја 19
(Књига четврта)
239
- Господин министар
(Књига друга)
426
(Књига трећа)
204
(Књига четврта)
190, 486
- Господин од Пурсоњака
(Књига трећа)
355
(Књига четврта)
31, 226, 277, 375
- Господска улица
(Књига трећа)
203, 431
- Господске руке
(Књига трећа)
143
- Господски брак
(Књига прва)
389
- Господски дом
(Књига трећа)
343, 472–473, 505, 515, 543
(Књига четврта)
22–23, 199, 218, 276, 287, 316,
322, 328, 330, 338, 340, 342–343,
371, 427, 448, 471, 492, 515
- Господско дете
(Књига четврта)
250
- Госпођа бисерна река
(Књига четврта)
47
- Госпођа Валевска
(Књига четврта)
97
- Госпођа Икс
(Књига друга)
348, 457–458, 480, 487, 502, 544,
573, 610, 630, 636–637, 656, 658
(Књига трећа)
72, 74, 90, 98, 109, 127, 130, 133,
171, 301, 311, 556
(Књига четврта)
31, 59, 111, 134, 151–152, 155,
157, 163–164, 179, 197, 204,
215–216, 225, 228, 307–308, 314,
322–324, 328, 338, 356–357, 361,
367, 398, 403, 405–406, 421–42
- Госпођа министарка
(Књига друга)
144, 585, 631, 635, 640–641, 644,
645–646
(Књига трећа)
92, 100, 108, 110, 205, 232, 265,
272, 276, 287–289, 293–294, 299,
304, 311, 313, 317–318, 320, 334,
345, 347, 350, 353, 355, 361, 364,
386, 438, 451, 455, 475, 517,
542–544, 552, 554, 558, 560, 562,
564, 573
(Књига четврта)
21–23, 25, 36–38, 40, 46–47, 75,
82, 86, 88–89, 91–96, 101,
109–111, 115, 117, 129, 133–134,
137, 140–141, 143, 158–163, 166,
191, 193, 196, 201, 215–217,
219–220, 226–228, 231, 233, 258,
262, 268, 270, 280, 291, 296,
298–299, 301, 308–309, 312, 319,
321–324, 327–328, 339–343,
346–349, 359, 361–362, 364, 367,
371–372, 386, 393–394, 401–403,
405, 408–412, 416–423, 425, 448,
472, 509, 515, 522
- Госпођа Монгоден
(Књига трећа)
15, 100, 113–115, 120–121, 124
(Књига четврта)
155
- Госпођа од Сен-Тропеа
(Књига друга)

- 69, 125, 139, 168, 250, 267, 280, 423
- Госпођа Помпадур
(Књига трећа)
392, 440, 473
- Госпођа с камелијама
(Књига друга)
23, 51, 58, 60, 108, 117, 125, 135, 140, 145, 147, 149, 151, 173, 267, 280, 290, 340, 427, 441, 471, 478, 487, 489, 501, 538–539, 544, 605, 625, 629–630, 634, 636, 639, 642, 656, 658
(Књига трећа)
30, 50, 57, 65, 72, 79, 81, 90, 98, 101–102, 107, 117, 124, 127, 133–134, 171, 240–241, 255, 274–275, 280, 284, 286, 294, 307–308, 322, 336, 337, 351, 359, 439, 451, 456, 477, 503, 505, 550, 556, 562
(Књига четврта)
71, 74, 78, 85, 95, 97–98, 104, 111, 130, 157, 163, 189, 215, 225, 228, 245, 268, 295–296, 312, 323, 337–338, 340, 348, 350, 360, 398, 403, 405–406, 408, 415, 420, 436, 525
- Госпођа с мора
(Књига друга)
448, 503
(Књига трећа)
177
- Госпођа са зеленим рукавицама
(Књига трећа)
474, 479, 529
- Госпођа са сунцокретом
(Књига друга)
464, 505, 512–513, 544
(Књига трећа)
298, 365
(Књига четврта)
68, 71, 85, 95, 179, 196, 245, 249, 287, 525
- Госпођа Селби
(Књига трећа)
474
- Госпође и хусари
(Књига друга)
417, 485
(Књига трећа)
48, 204
- Госпојица
(Књига трећа)
214
- Госпојица доктор
(Књига четврта)
379
- Госпојица ђаволица
(Књига трећа)
214, 304, 301, 317, 322, 337, 360, 440
- Госпојица Жозета, моја жена
(Књига друга)
290
(Књига четврта)
213
- Госпојица Јулија
(Књига трећа)
91, 173, 240, 283, 302, 354, 365, 556, 559
(Књига четврта)
22, 164, 285, 315, 323, 329, 337–338, 350
- Госпојица као селџанка
(Књига друга)
45, 369
- Госпојица Малишевска
(Књига трећа)
172, 246, 309
(Књига четврта)
120, 262
- Госпојица од Бел-Ила
(Књига друга)
51, 117, 124, 427, 507
(Књига трећа)
171
(Књига четврта)
97, 114
- Госпојица од Сеглиера
(Књига четврта)
385
- Госпојица Фифи
(Књига трећа)
170
- Гости са села
(Књига четврта)
337
- Готован
(Књига друга)
263
- Грабанцијаш
(Књига друга)
244, 248, 369
- Градина и син му Немања
(Књига друга)
280, 372
- Грађанин племић
(Књига прва)
262
(Књига друга)
128, 284, 353, 417
(Књига трећа)
20, 75, 199, 231, 283, 334, 429
(Књига четврта)
36, 43, 67, 71–72, 75, 117, 223, 245, 250, 260, 280, 295, 298, 410, 509
- Грађанска комедија
(Књига четврта)
375
- Грађанска смрт
(Књига прва)
332
(Књига друга)
47, 104, 135, 147, 154, 333, 421, 481, 625
(Књига трећа)
120, 144, 155
(Књига четврта)
59, 151, 406
- Грађевинар Солнес
(Књига трећа)
278
(Књига четврта)
120
- Гранд хотел Невада
(Књига четврта)
120, 123, 125, 282
- Граничар
(Књига прва)
294
- Граничари или Слава на Илијеву
(Књига прва)
251, 273, 277, 280, 282, 289–290, 292, 330, 395
(Књига друга)
72, 87, 95, 105, 122, 137, 151, 156–157, 165, 192, 267–268, 270–271, 291, 299–300, 481, 555, 568, 630–631, 646, 656
(Књига трећа)
53, 55–56, 63, 65, 68, 72, 75, 81, 83–84, 87–89, 93–94, 96–97, 104–106, 114, 117, 149, 276, 283, 353, 556
(Књига четврта)
22–23, 93, 107, 124, 139, 142–143,
- 152, 156, 159, 163–164, 177, 219–220, 223, 226, 233, 260, 270, 292, 319, 321, 378
- Граф Вальтрон
(Књига прва)
140
- Грбоња
(Књига друга)
159, 481
- Гренгоар
(Књига друга)
77, 269, 271, 418, 538, 540
- Гренгоар
(Књига трећа)
144, 234–235, 314–315
- Грех
(Књига друга)
443
- Грех за грехом
(Књига друга)
447, 581
- Гривна
(Књига четврта)
490
- Григорије Петровић вожд Србски или ти Црни Ђорђе
(Књига прва)
85
- Гризелда
(Књига прва)
113, 116, 118, 120–122, 139, 143, 151–152, 155–157, 161, 215
- Гроб Незнаног јунака
(Књига трећа)
447, 471, 473–474, 516, 529
- Грозданин кикот
(Књига четврта)
130
- Громобран
(Књига друга)
538
- Граф Бендовски
(Књига прва)
161
- Граф де ла Кор
(Књига четврта)
105
- Граф Есекс
(Књига прва)
289, 292–293, 329, 372
(Књига друга)
106, 108, 249, 264, 267, 419
- Граф Монте Христо
(Књига прва)
317, 324, 326, 373
(Књига друга)
69, 79, 167, 253, 555
(Књига трећа)
101, 144
(Књига четврта)
191
- Граф од Луксембурга
(Књига друга)
530, 559, 561, 569–570
(Књига трећа)
360
(Књига четврта)
178, 210–211, 319, 380
- Граф Пракс
(Књига друга)
46, 72, 93, 96, 104, 117, 119, 125, 137, 408, 425
- Графица Марица
(Књига друга)
571
(Књига трећа)
392
(Књига четврта)
193, 246, 248, 263, 319, 379, 520

- Гушче буквичко
(Књига друга)
418
- Д**
- Да би се оденула голотиња
(Књига четврта)
114, 120, 128, 139
- Даброва кожа
(Књига трећа)
207
- Давид Коперфилд
(Књига трећа)
288, 317, 451, 561
(Књига четврта)
31, 85, 108, 113, 119, 123, 196,
223, 327–328, 345, 349, 448
- Далибор
(Књига трећа)
412, 425, 440, 461
(Књига четврта)
520
- Дамон
(Књига прва)
57, 369, 372
(Књига трећа)
218
- Дан одмора
(Књига четврта)
373
- Данак у крви
(Књига друга)
452, 502, 544, 585, 624
(Књига трећа)
18, 145, 153
- Дани нашег живота
(Књига трећа)
359, 365
(Књига четврта)
68, 192, 209, 277
- Данишеви
(Књига прва)
378
- Дантонова смрт
(Књига трећа)
543, 573
- Дар благодарности или Константин и
Милева
(Књига прва)
140, 151, 183
- Дар-мар
(Књига прва)
293, 312, 324
(Књига друга)
419
- Das Mädchen von Marienburg
(Кwига прва)
188
- Das Strandrecht ein Schauspiel
(Књига прва)
187
- Das Vorurteil über den Stand und die
Geburt
(Књига прва)
188
- Даћа
(Књига четврта)
52, 490
- Дафнис и Клое
(Књига трећа)
225, 410, 430, 440
- Два дуда
(Књига друга)
263
- Два идола
(Књига четврта)
281, 285, 287
- Два кандидата
(Књига прва)
325, 332, 337
(Књига друга)
168
- Два лопова
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
169
(Књига четврта)
179, 367
- Два наредника
(Књига прва)
151, 153–157, 161, 174, 180, 215,
217, 219, 237, 275, 282, 292, 294,
312, 324, 372
(Књига друга)
113, 272, 333, 362, 376
(Књига трећа)
79, 93, 123
(Књига четврта)
60, 143, 348, 361, 392
- Два ортака или Прав највише страда
(Књига прва)
324
- Два оца
(Књига прва)
147, 151, 153, 237, 279
(Књига трећа)
48
(Књига четврта)
392
- Два пиштоља
(Књига прва)
304
- Два прстена
(Књига четврта)
133, 139
- Два стражмештера
(Књига прва)
153
- Два тестаментa
(Књига прва)
372
- Два туцета црвених ружа
(Књига четврта)
37, 290, 374
- Два цванџика
(Књига друга)
45, 77–78, 100, 132, 169, 179, 211,
317, 333, 373, 453, 484, 624, 656
(Књига трећа)
18, 54, 63, 65, 90, 93, 101, 103, 122,
143, 147, 172, 290, 311, 348, 350,
364, 430, 528, 554, 566
(Књига четврта)
27–28, 31, 33, 38, 61, 75, 79, 114,
131, 138, 140, 184, 189, 196, 203,
221, 296, 324, 337, 342, 344, 364,
392, 415, 422, 516–517
- Две варалице
(Књига прва)
153, 261
- Две владарке из народа
(Књига друга)
622
- Две госпе
(Књига друга)
47, 426
- Две жене једног човека
(Књига трећа)
480
- Две кћери за удају
(Књига прва)
153
- Две љубави
(Књига друга)
253, 426
- Две невесте
(Књига друга)
196
- Две сиротице
(Књига прва)
389
(Књига друга)
79, 110, 119, 135, 139–140, 145,
154, 172, 193, 196, 262, 280, 296,
299, 343, 424, 478, 481, 486, 535,
555, 573, 622, 629, 636, 638, 642,
644, 654, 656
(Књига трећа)
54, 63, 67–68, 73, 79–80, 96, 100,
113, 115, 121, 123–124, 199, 281,
289–290, 295, 298, 300–301, 311,
322, 345, 354, 549
(Књига четврта)
59, 82, 86, 91, 109, 130, 138, 143,
161, 166–167, 177, 214, 219, 224,
227–228, 231, 233, 246, 308, 324,
348, 357, 368, 392, 394, 401, 412,
423, 425, 428, 509
- Две удовице
(Књига друга)
423
- Две школе
(Књига друга)
457
- Двеста хиљада
(Књига друга)
284, 287, 428, 572
- Двобој на превару
(Књига прва)
161
- Двогуби отац
(Књига прва)
317, 324
- Двопрег
(Књига трећа)
473
- Двоструки отац
(Књига прва)
153
- Дебора
(Књига прва)
284, 389
(Књига друга)
114, 124, 128, 145, 158, 172, 193,
196, 253, 269, 280, 319, 421, 482,
628–630, 634
(Књига трећа)
72, 78–81, 88, 93, 130, 265, 311
(Књига четврта)
59, 64, 78–79, 152, 239, 307–308,
322, 359, 361
- Деведесет трећа
(Књига друга)
149
(Књига четврта)
246, 249
- Девет робова
(Књига прва)
151
- Девица из Маријенбурга
(Књига прва)
61, 188
- Девице
(Књига друга)
464, 611
- Девојачка клетва
(Књига друга)
45, 100, 113, 150, 179, 192, 196,
211, 284, 291, 293, 298, 317–318,
333, 347, 349, 352–353, 376–377,
482, 485, 492, 498, 571, 623, 633,
637–638, 642–646, 656
(Књига трећа)
22, 31, 50, 54–55, 60, 62–63, 65,
72, 75–76, 87–88, 91, 93, 96–97,
99–100, 103, 105–106, 108, 110,

- 113–114, 118, 122, 124–127, 130, 133–134, 144, 147, 153–154, 204, 246, 265, 294, 353, 483, 517, 566, 588
(Књига четврта)
30, 59, 80, 135, 151, 156, 160, 162, 165, 167, 215, 220, 223, 227, 230, 245, 291, 297–299, 312, 319–321, 326, 339–340, 345, 347–348, 361, 372, 392, 394, 398, 402–403, 405, 415, 419–428, 509, 516, 522
- Девојачки завет
(Књига прва)
389
(Књига друга)
266, 279
(Књига трећа)
64
- Девојачки лов
(Књига прва)
188
- Девојка без мираза
(Књига трећа)
360, 543
(Књига четврта)
229, 294, 298, 328, 343, 418, 456, 510
- Девојка из боље куће
(Књига четврта)
335
- Девојка са Запада
(Књига трећа)
221, 412, 440, 509
(Књига четврта)
520
- Дејан, жупан требињски
(Књига прва)
275
- Делија крпа
(Књига трећа)
224
- Делила
(Књига четврта)
276, 374
- Деми-монд
(Књига друга)
51, 174, 427, 544
- Демон
(Књига прва)
277
(Књига друга)
248, 367
(Књига трећа)
76, 376, 378, 414, 431
- Дениза
(Књига друга)
46, 73, 135, 173, 381, 408, 537–538
(Књига трећа)
81, 107, 129
- Деон
(Књига друга)
383
- Деобе
(Књига трећа)
518
- Der Arme Minnesmeger, em Schauspiel
(Књига прва)
187
- Der Wald bei Hermanstadt, romantisches Schauspiel
(Књига прва)
187
- Der Wildfang
(Књига прва)
188
- Деспот Ђурађ Бранковић
(Књига друга)
372
(Књига трећа)
52
- Дете
(Књига друга)
149, 448
(Књига четврта)
239
- Дете у борби
(Књига трећа)
474
(Књига четврта)
482
- Дечја соба
(Књига четврта)
431
- Дечја трагедија
(Књига четврта)
229, 263, 276, 282, 287, 460
- Дечко на сну
(Књига четврта)
120, 128, 282, 493
- Дибук
(Књига трећа)
480
- Дивља патка
(Књига трећа)
241, 317, 358, 430, 455–456, 544, 565–566, 568, 587
(Књига четврта)
98, 101, 112, 117, 268, 379, 436
- Дивљан
(Књига друга)
95
- Дивљи лов
(Књига друга)
47, 425
- Дивљи ловац
(Књига друга)
196, 462, 464, 522
- Дивљуша
(Књига друга)
294
(Књига четврта)
81, 189, 209, 219, 223, 297, 392
- Дивљаци или Фернандо и Јарика
види: Фернандо и Јарика
- Дијамант краља духовског
(Књига прва)
291, 389
- Дика Црногорска
(Књига прва)
199
- Диктатор
(Књига трећа)
111
- Димитрије
(Књига прва)
389
(Књига друга)
172, 421
- Дин-Зејнел Стојковић, војвода
сјечански
(Књига четврта)
495
- Дипломата
(Књига прва)
325
(Књига друга)
249
- Диран и Диран
(Књига друга)
102, 108, 171, 334, 341, 343–344, 423, 427
(Књига трећа)
31, 62, 87, 91, 94, 130, 308
(Књига четврта)
164, 177, 209, 340, 398
- Директор Чампа
(Књига трећа)
337, 483, 504–505, 523
(Књига четврта)
436, 498, 510, 516–517
- Dis Verlobung oder Kinderspflicht über die Liebe
(Књига прва)
187
- Дневник Ане Франк
(Књига четврта)
94, 423
- Добра жена
(Књига прва)
312, 324–325
(Књига друга)
419
- Добре воље
(Књига друга)
45, 371
- Добри војник Швејк
(Књига друга)
490, 494
(Књига трећа)
212–213, 237, 429, 432, 545, 566, 573
(Књига четврта)
96, 101, 113, 190, 262
- Добри човек из Сечуана
(Књига четврта)
47
- Добрила и Миленко
(Књига прва)
251, 261, 270, 275–276, 286, 312, 325, 326, 329–330, 394
(Књига друга)
84, 93, 95, 165, 192, 264, 267, 364, 396, 592
(Књига трећа)
60–62, 72, 79–80, 130, 14.65–14.76, 547
- Добродетелни дервиш или Звекетуша
Капа
(Књига прва)
188
- Добросрећница
(Књига друга)
97, 249, 282, 284
- Довитљива девојка
(Књига трећа)
301, 573
- Договор кућу гради
(Књига трећа)
454, 513
(Књига четврта)
119, 436, 471, 496, 512, 515
- Догорели кров
(Књига друга)
132
(Књига трећа)
204, 244, 429, 440, 531
(Књига четврта)
97, 337, 342, 350, 471, 487
- Дођите првог
(Књига трећа)
479
- Дођите сутра
(Књига трећа)
432
- Дођоше до града
(Књига трећа)
430, 517
(Књига четврта)
46
- Доживљаји Радисава Рапоње
(Књига четврта)
105
- Дојчин Петар
(Књига друга)
251, 371
- Доктор Зољић
(Књига прва)
293

- Доктор Клаус
(Књига друга)
102, 113, 137, 282, 424
- Доктор Окс
(Књига друга)
193, 196
- Доктор Робин
(Књига прва)
262, 270, 282, 285–286, 330,
334–335
(Књига друга)
56, 72, 84, 86, 95, 267, 387, 418,
439
(Књига трећа)
54–55, 143
- Доларска принцеза
(Књига друга)
141, 355, 530, 535, 559, 569
(Књига трећа)
360
(Књига четврта)
178, 319, 380
- Дом Бернарде Албе
(Књига трећа)
360
(Књига четврта)
136, 232, 285, 349
- Домаће огњиште
(Књига друга)
448, 602, 625
- Домаћи лекар
(Књига друга)
47
- Домаћи пријатељ
(Књига друга)
282
- Дон Алваро
(Књига друга)
426
- Дон Жуан
(Књига друга)
448, 470, 502, 610
(Књига трећа)
225, 337, 347, 384, 391, 395–396,
400–401, 406, 414–415, 417, 419,
431, 440–441, 493–495, 576, 578,
579, 586, 590
(Књига четврта)
130, 140, 364, 520
- Дон Карлос
(Књига прва)
275, 277, 293, 329, 378
(Књига друга)
73, 97, 102, 104, 117, 124, 138,
169, 249, 271–272, 397, 421, 439,
532
(Књига трећа)
69, 235, 267, 270, 337, 358, 396,
400, 403, 406, 436, 471, 473–474,
505, 524, 550–551, 560, 579
(Књига четврта)
43, 78, 87, 90, 95, 115, 166, 259,
270, 286, 288, 292, 324, 410, 492
- Дон Кихот
(Књига трећа)
384, 398, 400–403, 417–418, 429,
431, 440, 461, 509, 526, 530, 576
(Књига четврта)
465
- Дон Пасквале
(Књига трећа)
184, 217, 249, 372, 374, 383, 385,
414, 417, 441
(Књига четврта)
519
- Дон Педро или Два дана из живота
једног лакомисленика
(Књига прва)
124, 140
- Дон Пијетро Карузо
(Књига друга)
274, 278, 465
(Књига трећа)
156, 170
(Књига четврта)
88–89, 179
- Дон Ранудо де Колибрадос
(Књига прва)
147, 151, 154
- Дон Цезар од Базана
(Књига прва)
379
(Књига друга)
75, 77, 81, 97, 100, 105, 110, 136,
149, 156, 158, 169, 266, 271, 280,
283, 291, 298–299, 301, 333, 341,
343, 349, 483, 654, 656
(Књига трећа)
13, 26, 54–55, 58, 60, 62–63, 86,
104, 120, 144, 157, 308
(Књига четврта)
60, 77, 134, 177, 184
- Дона Дијана
(Књига прва)
294, 375
(Књига друга)
167, 269, 272, 403
- Дора
(Књига прва)
389
(Књига друга)
102, 135, 139
- Дорина
(Књига друга)
453, 611
- Дорица плеше
(Књига трећа)
417, 461, 509
(Књига четврта)
466
- Дорђолска посла
128, 132, 146, 211,
453, 470, 483–484, 502, 519–520,
543–544, 546, 591, 595, 624
(Књига трећа)
31, 56, 105, 107, 113, 173, 198,
246, 301, 304, 350, 354, 472–473,
510, 513, 531, 543, 552, 557, 558
(Књига четврта)
23, 38, 75, 79, 83, 94, 108,
137–138, 156, 225, 293, 307, 312,
331, 365, 368, 387, 390, 415, 426,
428, 462, 509, 516
- Досадан свет
(Књига друга)
47, 253, 285, 288, 297, 300, 337,
425, 539, 562
(Књига четврта)
337
- Др
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
306, 334, 351, 355, 472–474, 505,
507, 509, 542–543, 548–549, 554,
560, 573
(Књига четврта)
20, 22, 24–25, 30–31, 33, 40–41,
91, 114, 117, 123, 133, 134, 138,
163, 214, 222, 226, 232–233, 274,
276–277, 291, 298–299, 301, 309,
316, 324, 340, 345, 374, 390, 406,
408, 411, 415, 418, 434, 436, 472,
515, 517
- Др Кнор
(Књига четврта)
293
- Др Нок
(Књига четврта)
96
- Драгана
(Књига друга)
104, 152, 154, 443, 478, 481, 569,
610, 616
(Књига трећа)
171, 190, 270
(Књига четврта)
365
- Драгомир или Крст и некрст
(Књига прва)
76
- Драгутин, краљ српски
(Књига прва)
151, 154, 201, 215, 224–225
- Драмске лудорије
(Књига друга)
197
(Књига трећа)
120
- Дрвени коњи
(Књига трећа)
437, 455
- Дрвени тањир
(Књига трећа)
351
- Дреће умире усправно
(Књига трећа)
289, 563, 568
- Државни непријатељ број 3
(Књига трећа)
440, 470, 472, 551
(Књига четврта)
474–475
- Државни стан
(Књига друга)
465, 506, 612
(Књига четврта)
204
- Дротар
(Књига друга)
530, 559, 561, 654
(Књига трећа)
311
- Другарица
(Књига друга)
53, 174
- Дружина
(Књига прва)
379
(Књига друга)
249
- Дубока неспокојна старост
(Књига четврта)
147
- Дубоки су корени
(Књига трећа)
486, 564
(Књига четврта)
134, 225, 323, 343, 418
- Дубоко плаво море
(Књига трећа)
344–345, 547, 563–564, 571
(Књига четврта)
33, 115, 142, 147
- Дубравка
(Књига друга)
45, 77, 169, 251
(Књига трећа)
69, 176, 480
- Дубровацка трилогија
(Књига друга)
105, 110, 125, 154, 447, 502
(Књига трећа)
205, 232, 244, 278, 281, 295, 298,
364, 425, 566, 573
(Књига четврта)
29, 36, 43, 98, 179, 222, 255, 257,
259, 261, 287–288, 410, 467, 509

- Дуго путовање у ноћ
(Књига трећа)
565
(Књига четврта)
166–167, 328
- Дундо Мароје
(Књига друга)
571, 584
(Књига трећа)
349, 358, 363–364, 415, 480, 544,
561, 566, 568, 573
(Књига четврта)
26–29, 32–33, 37, 41, 45–46, 91,
93, 115, 117, 142, 228, 232, 250,
260, 276, 287–288, 290–291, 299,
327, 335, 405, 409–411
- Дупла пуница
(Књига друга)
174, 343, 427, 629, 656
(Књига трећа)
54, 62, 109, 169
(Књига четврта)
60, 73, 356, 367, 398–399
- Дух наших дедова
(Књига трећа)
203
(Књига четврта)
58, 189, 223, 246
- Душан
(Књига друга)
45, 93, 137, 151, 196–197, 334,
464, 624
(Књига трећа)
63, 65, 114, 272
- Душан (Поход Душанов на Цариград)
(Књига трећа)
144
- Душан Силни
(Књига друга)
45, 151, 317, 343, 369
(Књига трећа)
62–63, 65, 72
- Душан, млади краљ
(Књига трећа)
271, 331, 356, 429, 436, 487, 543
(Књига четврта)
471, 499
- Душе
(Књига трећа)
205, 246, 301, 355
(Књига четврта)
61, 88, 189, 220, 473, 509
- Ђ**
- Ђаво
(Књига друга)
284, 554
(Књига трећа)
276
(Књига четврта)
152, 160, 164, 177, 184, 217, 225,
245, 357
- Ђаво без репа
(Књига прва)
317
- Ђаво жена
(Књига четврта)
375
- Ђаво на селу
(Књига трећа)
412, 440, 494, 531
- Ђаво новцем везује
(Књига друга)
538
- Ђаволасти певач
(Књига прва)
325
- Ђаволови ђаци
(Књига прва)
215
- Ђаволов ученик
(Књига друга)
636, 644
(Књига трећа)
174–175, 231, 237, 280, 283, 286,
288, 332, 345, 425
(Књига четврта)
68, 71, 90, 112, 120, 124, 133,
138–139, 147, 152, 245, 282, 325,
342, 436
- Ђаволове стене
(Књига друга)
46
- Ђаволови записи
(Књига друга)
57, 69, 82, 86, 267, 270, 383, 397
(Књига прва)
279, 279, 289, 293–294, 300, 373
- Ђаволови послови
(Књига друга)
308
- Ђак просјак
(Књига друга)
517–518
(Књига четврта)
98, 100
- Ђакон Авакум
(Књига друга)
440, 586
(Књига четврта)
81
- Ђамиле
(Књига друга)
465, 492, 494, 506, 522, 524, 613
(Књига трећа)
182
(Књига четврта)
209
- Ђани Скики
(Књига трећа)
388, 417, 460
(Књига четврта)
490, 520
- Ђаци-ђаволаци или Погреб и игранка
(Књига прва)
153, 306, 325
(Књига друга)
80
- Ђачки послови
(Књига прва)
246
- Ђачке незгоде
(Књига друга)
73
- Ђеша, Неша и Јеша
(Књига прва)
247, 279, 308
- Ђидо
(Књига друга)
45–46, 96, 100, 110, 113, 120, 131,
137, 143, 145–146, 150, 157,
159–160, 171, 192, 196, 211, 252,
269–270, 278, 284–285, 287–288,
291–294, 297–300, 306, 320, 334,
337–338, 342–347, 349, 351, 353,
361, 373, 377–378, 396, 440, 456,
462, 478, 480, 482, 484, 492, 498,
509, 535, 544, 555, 567, 569,
571–572, 618, 621–624, 631–633,
635, 637–638, 640, 642–645, 653,
645–656, 658
(Књига трећа)
18, 22, 31, 54–56, 58, 60, 62, 65, 72,
75–77, 80–81, 84–86, 88, 90–91,
94, 96, 99–101, 105, 108, 110, 113,
114–115, 117–118, 122–127, 130,
133–134, 143–144, 146–147,
149–150, 153–154, 156–157,
175–176, 186, 198, 265, 271, 274,
283, 289–290, 294, 297, 301, 304,
306, 308, 310, 348, 350–351,
- 353–355, 361, 417, 432, 542,
554–558, 560, 566, 573
(Књига четврта)
22–23, 25, 29, 35, 37–38, 41, 46, 59,
74, 79, 81–83, 91, 93–95, 106–107,
109–112, 114, 117, 123, 127–130,
134, 135–137, 140–143, 147,
151–152, 155, 157, 159–166, 176,
181, 189, 193, 203–204, 209,
214–218, 220–222, 224, 228, 230,
265, 268–270, 276–277, 287, 291,
297–299, 301, 307–308, 312,
319–326, 340, 342–343, 345,
347–349, 364, 366, 368, 374, 388,
392–393, 399–400, 405–406,
410–412, 415, 419, 421–424,
426–428, 497, 509, 516
- Ђоконда
(Књига трећа)
419, 431, 495–496, 529, 579–580
(Књига четврта)
466
- Ђорђе Кастриотић
(Књига прва)
151
- Ђорђе Таслицанац
(Књига трећа)
354
- Ђула
(Књига друга)
585
- Ђурађ Бранковић
(Књига прва)
262, 270, 275, 277, 281–282, 286,
290, 304, 320, 324, 329, 335, 350,
352, 372
(Књига друга)
69, 82, 86, 91, 93, 102, 113, 143,
149, 164, 197, 267, 280, 282, 318,
324, 362, 368, 396, 418, 480
(Књига трећа)
15, 26, 32, 48, 52, 54, 62, 93–94,
142–143, 370, 384, 387, 391, 400,
414, 436, 495, 526, 578, 579, 580,
582–584, 586–587
(Књига четврта)
15, 18, 68, 196, 466, 472, 520
- Е**
- Ева
(Књига друга)
47, 79, 171, 337
- Евгеније Оњегин
(Књига друга)
494, 497, 521
(Књига трећа)
182, 187, 221, 241, 289, 301,
370–371, 373–378, 383–385,
387–388, 393, 395–398, 400, 407,
409, 418, 440, 530, 575–576,
578–580, 583–584
(Књига четврта)
104, 246, 460, 519–521
- Евица у граду
(Књига четврта)
277, 375
- Егмонт
(Књига друга)
53, 104, 124, 131, 136, 139–140,
143, 146, 154, 173, 421, 470, 485,
489, 538
(Књига трећа)
172, 203, 231, 237, 267, 270, 284,
286, 290, 312, 341, 553, 572
(Књига четврта)
382, 438, 509
- Едип
(Књига четврта)
70

- Еј, људи, што се не жените
(Књига друга)
105
- Екатерина Ивановна
(Књига трећа)
177
- Еквиноцио
(Књига друга)
104–105, 110, 125, 128, 252, 348,
447, 479, 484, 503, 517, 618, 636
(Књига трећа)
77, 89, 92, 171, 186, 284, 295,
311–312, 348, 436, 441, 483, 505,
523, 529, 543, 554–555, 573
(Књига четврта)
22, 25, 30, 35, 52, 68, 85, 93, 106,
120, 139, 143, 190, 216, 245, 268,
270, 294, 335, 338, 344, 361, 525
- Елга
(Књига друга)
465, 507, 513, 611, 656, 659
(Књига трећа)
157, 173, 241, 280, 302, 309, 332,
354, 543, 550, 557, 563
(Књига четврта)
86, 89, 95, 106, 119, 122, 127, 164,
189, 216–217
- Електра
(Књига друга)
465, 507, 540, 611
(Књига трећа)
92, 311, 351
(Књига четврта)
17, 46, 68, 71, 86, 91
- Еманципована породица
(Књига трећа)
528
(Књига четврта)
490
- Емил и детективи
(Књига четврта)
431
- Емилија Галоти
(Књига прва)
145, 273, 286, 293, 378
Емилија Галоти
(Књига друга)
167, 249, 262, 264, 272, 420
- Енглеске робе
(Књига прва)
162
- Енглески јеспал
(Књига прва)
140
- Епидемија
(Књига друга)
253, 287, 612
- Ендимион
(Књига трећа)
417, 499
- Ернани
(Књига прва)
120–122, 140, 196, 389
(Књига друга)
93, 124, 169, 424, 544
(Књига трећа)
284
- Еро с оног свијета
(Књига трећа)
221, 397, 400, 417, 436, 440,
493–494, 496, 527, 578, 584
(Књига четврта)
144, 261, 287, 325
- Ж**
- Жавота
(Књига трећа)
225, 410
- Жар-птица
(Књига трећа)
225, 415, 431
- Жена
(Књига друга)
622
- Жена анђео
(Књига четврта)
129, 136
- Жена с мора
(Књига друга)
554
- Жена сатана
(Књига друга)
632, 635
(Књига трећа)
173, 231, 246, 283, 294, 545
(Књига четврта)
93, 120, 157, 159, 184, 197, 201,
216, 245, 305, 312, 323, 331, 367
- Жена у позадини
(Књига четврта)
40
- Жена што кроз прозор скаче
(Књига прва)
246, 262, 307, 324
- Жене у уставном животу
(Књига прва)
273, 294
(Књига друга)
250, 262, 293–294
- Женидба
(Књига прва)
378
(Књига друга)
79, 128, 131, 133, 142, 158, 282,
420, 470, 554, 608, 625, 632, 635,
641, 643
(Књига трећа)
69, 72, 90–91, 101, 144, 171, 199,
207, 238, 274, 276, 299, 304, 306,
334, 345, 349–350, 353, 355, 363,
473–474, 505, 519–520, 554, 556,
568, 573
(Књига четврта)
25, 31, 36, 41, 51, 53, 59, 70, 87,
91–92, 94, 130, 142, 146, 151–152,
159, 164, 184, 204, 236, 263, 270,
276, 280, 290, 294, 298, 300, 321,
324–328, 339, 343, 349, 378, 385,
399, 409–410, 417–418, 424
- Женидба деспота Лазара
(Књига трећа)
52
- Женидба и удадба
(Књига прва)
130, 141, 195, 215, 234, 261, 279
(Књига друга)
45, 251, 333
(Књига трећа)
18, 52, 169, 345, 350, 355–356,
429, 440, 483, 517, 531
(Књига четврта)
40, 61, 75, 196, 225, 345, 364, 410,
469, 516–517
- Женидба краља Вукашина
(Књига друга)
372
- Женидба Милоша Обилића
(Књига друга)
374, 588
- Женидба Милошева
(Књига трећа)
183, 219, 248, 370, 410, 419, 427,
436, 495, 526, 586
(Књига четврта)
265
- Женидба на силу
(Књига трећа)
157
- Женидба после смрти
(Књига прва)
147, 325
(Књига трећа)
143
- Женидба при фењерима
(Књига друга)
193, 355, 569
- Женидба цара Душана, цара србског
(Књига прва)
92, 125, 129, 131, 141, 143,
172–173, 201
(Књига друга)
362
- Женидба Чарли Чаплина
(Књига трећа)
304, 417, 472–473, 509
(Књига четврта)
496
- Женин грех
(Књига четврта)
239
- Женска влада
(Књига друга)
253
- Женске сузе
(Књига друга)
266
- Женски непријатељ
(Књига прва)
275, 308, 312, 325
(Књига друга)
80, 167
(Књига трећа)
65
- Женски пријатељ
(Књига друга)
51, 151, 174, 209, 253
(Књига трећа)
107
- Женски рат
(Књига прва)
286
(Књига друга)
75, 84, 100, 197, 249, 417, 562, 642
(Књига трећа)
101, 144
- Жертва Аврамова
(Књига прва)
58, 75, 77–78, 163, 215
- Жертва на смрт
(Књига прва)
151, 187–189
- Жибоајев син
(Књига друга)
253
- Живе лутке
(Књига трећа)
26
- Живела правда
(Књига четврта)
193
- Живи леш
(Књига друга)
110, 465, 469, 504–506, 513, 612,
638
(Књига трећа)
92, 132, 173, 207, 216, 241, 271,
280, 289, 300, 309, 331, 340–341,
351, 354, 365, 519, 543, 549, 563
(Књига четврта)
20, 61, 71, 79, 81, 100–101, 120,
142, 191, 220, 225, 277, 292,
313–315, 324, 331, 341–342, 349,
367, 374–375, 406, 415, 421, 525
- Живот
(Књига друга)
173, 441

Живот за динар (Књига друга) 71, 192, 196 (Књига четврта) 364	За заслуге (Књига трећа) 295, 455, 505, 513 (Књига четврта) 436	(Књига друга) 119, 149, 489, 538–539, 542
Живот је сан (Књига прва) 76, 113, 374 (Књига друга) 169, 249, 270–272, 421 (Књига трећа) 519	За инат (Књига друга) 377	Заира (Књига прва) 151, 215 (Књига друга) 363
Живот једне глумице (Књига прва) 282, 379 (Књига друга) 84, 86, 88, 97, 138, 145, 169, 421, 480	За круну (Књига друга) 51, 108, 175, 253, 427 (Књига четврта) 239	Заједнички живот (Књига четврта) 189, 223, 357
Живот једног дана (Књига трећа) 417, 499	За Лукрецију (Књига трећа) 519	Заједнички стан (Књига четврта) 293, 417
Живот који сам ти дала (Књига четврта) 300	За сунцем (Књига трећа) 169 (Књига четврта) 474	Закљатије против Венеције (Књига прва) 215
Живот на оном свету (Књига друга) 619	Заборава (Књига трећа) 171 (Књига четврта) 477	Закон (Књига друга) 441, 610
Живот човјека (Књига четврта) 262	Забораваљени друг (Књига друга) 592	Закопајте их мртве (Књига трећа) 24 (Књига четврта) 53
Жизела (Књига трећа) 224, 420, 431	Забуњеници (Књига прва) 162	Заламејски судија (Књига четврта) 119
Жишка (Књига прва) 288, 378 (Књига друга) 266, 420	Завађена браћа (Књига друга) 262, 282, 425, 628 (Књига трећа) 144	Залубљена жена (Књига трећа) 202–203, 284, 308, 322 (Књига четврта) 97, 111, 246, 439, 506
Жорж Данден (Књига друга) 128, 145–146, 448, 502, 561, 571, 605, 610–611 (Књига трећа) 107, 154, 213, 241, 278, 288, 334, 344, 353, 355, 358, 429 (Књига четврта) 33, 46, 68, 71, 92, 163, 190, 196, 212, 223, 232, 245, 262, 294, 421, 509	Завера осећања (Књига трећа) 550–551	Занат гђе Уорн (Књига друга) 110 (Књига трећа) 172, 231, 237, 294, 297, 360, 562 (Књига четврта) 136, 139, 258, 260, 270, 276, 280, 293, 296, 394
Жртва господске љубави (Књига прва) 153	Завера у Ђенови (Књига прва) 161	Занат је златан (Књига друга) 494
Жртвена смрт (Књига прва) 118, 121–122	Завет (Књига друга) 45, 572, 585	Зао дух (Књига друга) 47, 193
Жудња под брестовима (Књига четврта) 80, 108, 114, 119, 124, 128	Завичај (Књига друга) 51, 98, 117, 140, 158–159, 173, 348, 425, 489, 618, 625, 634 (Књига трећа) 65, 72, 81, 93, 274 (Књига четврта) 68, 78–79, 81, 204, 245, 337–338	Зао отац и неваљао син или Родитељи учите вашу децу познавати (Књига прва) 54, 55, 60, 77
Жужу (Књига четврта) 328	Загонетка (Књига друга) 448, 610	Записи ђаволови види: Ђаволови записници
Жупанова Мара (Књига прва) 63	Задужбина (Књига прва) 284 (Књига друга) 45, 77, 112, 157–158, 169, 182, 185, 192, 196, 269, 284–285, 287, 293, 297, 300, 302, 308, 342, 350, 369, 409, 440, 456, 478, 485, 567, 637, 656 (Књига трећа) 54, 61, 63, 72, 75–76, 143 (Књига четврта) 68, 350	Зар Жералдина није анђео (Књига трећа) 340, 436, 451 (Књига четврта) 268, 422
З	Задужбина цара Лазара (Књига друга) 232, 252	Зар то лудило (Књига друга) 47, 426
За веру (Књига друга) 377	Задушни Филип (Књига друга) 253, 426	Заручник и заручница у једној особи (Књига прва) 121, 139, 247, 262, 324, 308
За веру и слободу (Књига друга) 45, 104, 374 (Књига трећа) 18, 144	Заза (Књига прва) 157	Заслуге (Књига трећа) 331
За добро народа (Књига трећа) 365, 523, 543–544, 557, 559, 568, 573 (Књига четврта) 22, 295, 316, 337, 350		Заточник или Заручник у две особе (Књига прва) 325
		Заточници из Алтоне (Књига трећа) 519
		Заубергеиге (Књига прва) 319
		Заузеће тврђаве (Књига трећа) 276

- Зачарана воденица
(Књига четврта)
15
- Звонар Богородичине цркве
(Књига прва)
275, 282, 284, 294, 378
(Књига друга)
86, 96, 102, 109, 117, 140, 156,
159, 167, 193, 196, 249, 266,
271–272, 279, 284–285, 291,
293–294, 297, 299, 320, 339, 341,
343–344, 353, 355, 418, 423, 483,
572, 622, 625, 629, 633–634,
637–638, 642, 656, 658
(Књига трећа)
20, 50, 54, 60–64, 68, 72, 76–77,
79, 81, 85, 87, 89–90, 95, 100–101,
104–105, 120, 122–125, 144,
146–147, 203, 241, 281, 289, 393,
430–431
(Књига четврта)
60, 73, 78–79, 81, 109, 112, 114,
159–161, 167, 177, 184, 197, 214,
219–220, 224–225, 227, 229–230,
232, 308, 324, 326, 341, 345, 348,
358–359, 392, 394, 399, 401,
404–405, 408, 411, 415–417, 421,
423–424, 428
- Звонар Павлове цркве
(Књига друга)
138, 149, 168, 267
- Звонимир, краљ Хрватске
(Књига прва)
261, 275, 278, 292, 314, 325, 326,
329, 394
(Књига друга)
167, 365
- Звоно за узбуну
(Књига четврта)
367
- Зебра
(Књига четврта)
165
- Зека Буљубаша
(Књига друга)
374
- Зелени папагај
(Књига трећа)
531
- Зелени фрак
(Књига трећа)
204, 272
- Зелено поље
(Књига четврта)
493
- Земалско благо
(Књига четврта)
487
- Земља
(Књига друга)
554
- Земља смешка
(Књига четврта)
233, 248, 378
- Зет Поаријеов
(Књига друга)
425
(Књига четврта)
385
- Зеџ
(Књига друга)
47, 144, 173, 262, 293, 300, 337,
341, 343, 424, 638
(Књига трећа)
65, 67, 72, 80, 100, 121, 124
(Књига четврта)
60, 177
- Зидање Раванице
(Књига прва)
151, 201, 215, 217, 237, 261,
- 273–274, 277–278, 280, 291, 302,
312, 324–325, 394
(Књига друга)
71, 77, 82, 87, 93, 96, 103, 133, 137,
192, 204, 271, 280, 299, 376
(Књига трећа)
13, 52, 63, 72, 142
(Књига четврта)
334–335, 369, 522
- Зидање Скадра на Бојани
(Књига прва)
201, 312, 325
(Књига трећа)
15
(Књига четврта)
471, 495
- Зимска бајка
(Књига друга)
611
(Књига трећа)
441, 468, 486
(Књига четврта)
120, 134, 438
- Зимска ноћ
(Књига трећа)
152
- Зла жена
(Књига прва)
113, 117–119, 121–122, 130, 141,
161, 163, 183, 195, 197, 215,
234–235, 237, 240, 261, 273, 279,
295
(Књига друга)
53, 79, 100, 118, 120, 127–128,
142, 149, 158, 174, 198, 284, 291,
351, 470, 568, 573, 624, 653, 656
(Књига трећа)
53, 65, 88–90, 115, 129–130, 142,
144, 167, 169, 265, 294, 311, 334,
366, 547, 554, 565
(Књига четврта)
26–27, 41, 43, 47, 75–76, 94, 109,
119, 137, 142, 179–180, 193, 196,
204, 219, 222, 229, 245, 276, 279,
281, 327, 337, 346, 349, 358, 411
- Зла коб или Кобна тајна
(Књига прва)
394
(Књига друга)
364
- Зла свекрва
(Књига прва)
389
(Књига друга)
424
- Златан паук
(Књига друга)
113, 287, 294, 334, 352, 568, 612
(Књига трећа)
308
(Књига четврта)
177
- Златарево злато
(Књига трећа)
77
(Књига четврта)
33, 112, 307
- Златна јесен
(Књига трећа)
177
- Златна рибица
(Књига трећа)
441
- Златни мајдан
(Књига прва)
284
(Књига друга)
253, 299
(Књига трећа)
432
- Златни петао
(Књига трећа)
500, 527
- Златни рудник
(Књига трећа)
455, 509
- Злотвори
(Књига трећа)
174–175, 240, 265, 274
- Златокоси краљевић
(Књига трећа)
152
- Злочин и казна
(Књига друга)
110, 453
(Књига трећа)
170, 271, 274, 331, 340–341, 348,
351, 359–360, 455–456, 488, 505,
543, 545, 573
(Књига четврта)
21, 97, 114, 129, 163, 167, 200,
204, 220, 226, 231, 262, 292, 299,
322, 325, 337, 342, 345, 347, 350,
378, 436
- Злочинчева марама
(Књига друга)
339
- Змајовке
(Књига четврта)
371
- Змија девојка
(Књига друга)
465, 506, 535, 612
(Књига четврта)
60, 71, 245, 338
- Знамени вампир
(Књига прва)
187
- Зојкин стан
(Књига трећа)
451–452
(Књига четврта)
447–448, 452, 514
- Зона Замфиорова
(Књига друга)
141–142, 155–156, 158–159, 211,
284, 292, 320–321, 344, 346,
351–352, 480–481, 535, 571, 572,
623–624, 630–632, 635, 638,
640–641, 643–646, 656
(Књига трећа)
56, 60, 72, 77, 81, 100, 102, 113,
115–118, 121–125, 134, 175, 198,
232, 246, 261, 274, 286, 289, 295,
301, 304, 306, 310, 313, 318, 331,
341, 351, 437, 440–441, 451, 455,
517, 544–545, 548, 554–555, 561,
564, 566, 573, 588
- Зона Замфиорова
(Књига четврта)
20–23, 30–31, 37, 40, 59, 72,
74–76, 78–80, 82–83, 86, 88–89,
91, 93–95, 109, 111–112, 117,
127–129, 135–138, 141, 143, 147,
151–152, 155–156, 158–161, 163,
164–167, 184, 189, 193, 196, 204,
209, 214–220, 223, 225–227,
232–233, 245, 269–270, 276, 287,
290–291, 293, 296, 298–299, 305,
308, 312, 318, 320–324, 326, 328,
331, 338–349, 352, 358–359,
361–362, 368, 371, 374, 379, 385,
392–394, 399–400, 404–406,
408–409, 411–412, 415, 417,
419–420, 422–423, 425–428, 509,
516
- Зрела жена
(Књига трећа)
344, 474, 529

- Зрела лубеница
(Књига прва)
326
- Зрински
(Књига прва)
246
(Књига друга)
271
(Књига трећа)
549, 568
- Зулејка
(Књига друга)
318, 320, 327, 631
(Књига трећа)
64, 75–76, 101, 108, 129, 205, 295
(Књига четврта)
364, 367, 428, 509
- Зулумџар
(Књига друга)
300, 464, 485, 502, 519, 544, 560,
589, 595, 624, 635–636, 639, 642,
656
(Књига трећа)
69, 72, 132, 134, 153, 171, 176,
218–219, 249, 271, 294–295, 306,
386, 395, 412, 436, 488, 542, 553,
562, 5783
(Књига четврта)
22–23, 25, 52, 60, 74, 76, 84,
86–87, 90, 101, 110–111, 113, 119,
122, 130, 137, 141, 147, 152, 164,
177, 184, 189–190, 192, 196, 204,
214–215, 217, 225, 287, 294–295,
300, 312, 314, 323–324, 341, 347,
360, 362, 364, 368, 374, 387, 405,
411, 424, 462, 519–520
- И**
- И вољеше царству небескоме
(Књига четврта)
495
- И Лела ће носити капелин
(Књига трећа)
472, 515, 547
(Књига четврта)
17, 85–86, 89, 94, 106, 111, 1119,
123, 127, 229, 333, 405, 448
- И у нашем граду
(Књига четврта)
98
- Ибиш-ага
(Књига четврта)
331, 337, 351
- Иван Сусањин
(Књига трећа)
400, 403
- Иванка
(Књига трећа)
301, 436, 483, 504–505, 517, 527,
588
(Књига четврта)
72, 471, 500, 510, 516, 526
- Иванов
(Књига трећа)
198, 240, 270, 286, 331
(Књига четврта)
42–43
- Ивањске ватре
(Књига четврта)
392
- Ивкова слава
(Књига друга)
45–46, 50, 78, 110, 113, 120, 128,
132, 141–144, 146, 150, 155–156,
158–159, 173–175, 211, 321, 334,
345, 351, 353, 374, 377, 440, 449,
470, 480, 482, 484, 517, 525, 588,
595, 616, 623–624, 632–633, 635,
645–646, 656, 657
(Књига трећа)
- 22, 31, 54–56, 64–65, 72, 81, 91,
113, 122, 125, 130, 134, 144, 154,
169, 173, 175, 274, 283, 288, 301,
306, 308, 313, 341, 353, 545, 568
(Књига четврта)
28, 31, 33, 38, 59, 74–76, 80, 83, 88,
94, 109, 117, 133, 138, 143, 147,
151–152, 156, 165, 190, 193, 219,
222, 228, 230, 239, 268, 291, 296,
298, 305, 312, 320–322, 324, 331,
339–340, 343, 345, 347, 358, 367,
392, 406, 410, 415, 417–420,
422–423, 427–428, 509, 516
- Игра ватрометом
(Књига четврта)
180
- Игра љубави
(Књига друга)
635
- Игра љубави и случаја
(Књига трећа)
341
- Игра мртваца
(Књига трећа)
544
(Књига четврта)
151, 258
- Игра о муци Исусовој
(Књига четврта)
276
- Игра смрћу
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
175, 240, 300
(Књига четврта)
96, 184, 189–190, 209, 260
- Игра среће
(Књига четврта)
105
- Игра у замку (дворцу)
(Књига друга)
345
(Књига трећа)
206, 241, 552
(Књига четврта)
96, 190, 198, 220, 246, 314, 358,
367, 375, 525
- Играчица Каћа
(Књига четврта)
249
- Играчке
(Књига трећа)
225
- Игуманов грех
(Књига четврта)
247
- Идеалан муж
(Књига трећа)
85
- Идеали
(Књига четврта)
178
- Идиот
(Књига трећа)
336–337, 357–359, 474, 479–480,
524, 543, 565, 573
(Књига четврта)
31, 33, 45–46, 71, 87, 91, 115, 120,
123, 127, 131–133, 136–137, 196,
259, 262, 295, 349, 436, 482
- Из доба котильона
(Књига друга)
266, 420
- Из захвалности
(Књига друга)
253
- Из љубави двојка (недовољно)
(Књига четврта)
120, 139, 374
- Иза божијих леђа
(Књига друга)
149, 457, 502, 585
- Иза затворених врата
(Књига четврта)
43
- Иза, куда ћеш
(Књига трећа)
474, 528, 531
- Избирачица
(Књига прва)
275, 277, 288–289, 294, 395
(Књига друга)
126, 128, 149, 196, 251, 262–264,
267–270, 278, 280, 282, 285, 288,
301, 317, 340–341, 343, 370, 470,
623–624, 635, 656
(Књига трећа)
50, 56, 72, 79–80, 172, 297, 299,
301, 360, 384, 440, 516, 531, 545,
548–549, 552, 554, 557–558, 560,
564, 573, 588
(Књига четврта)
43, 53, 68, 88, 111, 136, 140,
180–181, 184, 193, 204, 342, 345,
347, 392, 398, 409
- Изван живота
(Књига друга)
457, 591
- Изгнаници
(Књига четврта)
478
- Изгубљени рај
(Књига друга)
51, 171
- Изгубљено дете
(Књига прва)
221
- Изгубљено писмо
(Књига четврта)
233
- Издаје се под кирију
(Књига трећа)
144
- Између јуче и сутра
(Књига четврта)
199
- Између поноћи и зоре
(Књига трећа)
456
(Књига четврта)
98, 101, 222, 268, 422, 448
- Изокренуо се свет
(Књига трећа)
202, 248, 463
- Израиљ
(Књига четврта)
204, 443
- Il buggiardo
(Књига прва)
247
- Иконија везирова мајка
(Књига трећа)
52
- Имате ли што за царину
(Књига четврта)
367
- Имбрек с носом
(Књига трећа)
415, 527
- Имотски кадија
(Књига трећа)
365, 440, 472–473, 528, 531
(Књига четврта)
471, 495
- Императрикс
(Књига трећа)
513

- Ингеборг
(Књига трећа)
207
- Инкле и Јарика
(Књига прва)
78, 85, 107, 273
- Инкогнито
(Књига прва)
246, 295
(Књига трећа)
48
- Иноче
(Књига четврта)
61
- Инспектор је дошао
(Књига четврта)
417
- Интимни живот
(Књига трећа)
214, 514
- Ирена, лепа Гркиња
(Књига прва)
215, 221
- Ирина и Филандро
(Књига прва)
109
- Исак
(Књига прва)
58, 75
- Искрена љубов или Константин и
Лида
(Књига прва)
165
- Ифигенија на Тавриди
(Књига друга)
183
(Књига трећа)
431, 440, 547
(Књига четврта)
288, 438
- Ј**
- Ја сам убила
(Књига четврта)
385
- Ја те варам, ја те волим
(Књига четврта)
165
- Јабука
(Књига друга)
187, 193, 292, 297, 306–307, 377
- Јава у сну
(Књига друга)
97
- Јавни живот
(Књига друга)
457
- Јадац
(Књига друга)
282
(Књига трећа)
144
- Јадна Мара
(Књига друга)
280
- Јадни Пјеро
(Књига друга)
448
- Јадници
(Књига прва)
291, 389
(Књига друга)
79, 172, 625
(Књига четврта)
97, 219
- Јазавец пред судом
(Књига друга)
132, 291, 351, 354, 447, 470, 595,
646, 656
(Књига трећа)
- 27, 32, 54, 72, 134, 154, 169, 488
(Књига четврта)
60, 151, 176, 201, 233, 245, 262,
324, 326, 525
- Јаквинта
(Књига друга)
24, 86, 179, 252
(Књига трећа)
147
- Јан Хус
(Књига прва)
375
- Јаничар
(Књига прва)
221–222, 329, 387
(Књига друга)
168, 440, 464, 485
- Јанковић Стојан
(Књига друга)
553
- Јање сиромаха
(Књига трећа)
570
- Јасмина и Ирена
(Књига друга)
160, 177, 287, 342
- Jean de lune
(Књига трећа)
216
- Јеврејин из Пољске
(Књига друга)
71, 82, 253, 269–270, 281, 284,
290, 373, 625
- Јеврејка
(Књига друга)
363
(Књига трећа)
183, 200, 249, 370, 372, 374–375,
377, 382, 385, 391, 404, 406, 408,
430, 462, 494, 496, 575, 579
(Књига четврта)
96, 146, 331, 367, 422, 519–520
- Јегор Буличов
(Књига трећа)
334, 355, 364, 519, 542–543
(Књига четврта)
36, 41, 46, 130, 135, 260, 288, 406,
410
- Један човек мање
(Књига четврта)
330, 343, 348, 496
- Једерман
(Књига трећа)
216
- Јединица
(Књига друга)
265–266, 279
- Једна жена лаже
(Књига четврта)
374
- Једна ноћ у Берлину
(Књига трећа)
15
- Једна суза
(Књига четврта)
380
- Једно вече у Соренту
(Књига друга)
443
- Језуит и његов питамац
(Књига друга)
286
(Књига трећа)
57
- Јелва, руска сиротица
(Књига прва)
151, 155, 157
(Књига друга)
193
- Јелена
(Књига друга)
423
- Јелисавета
(Књига друга)
86, 117, 139, 167, 188, 248, 263,
290, 364, 365, 464, 479, 485, 507,
509, 624
(Књига трећа)
18, 133, 144, 147, 504, 515
(Књига четврта)
115, 515, 517, 526
- Јелисавета од Енглеске
(Књига трећа)
214–215, 231, 286, 302–303, 308,
337, 350, 436, 440, 514
(Књига четврта)
97
- Јелисавета, кнегиња црногорска
(Књига прва)
245, 270, 275, 277, 288, 292, 395
(Књига друга)
364
(Књига трећа)
214–215, 232, 288, 302, 331,
435–436, 477, 505, 515
- Јенуфа
(Књига трећа)
218–219, 249, 375–376, 378, 388,
395, 414
(Књига четврта)
460, 519
- Јесења киша
(Књига друга)
452, 503, 560, 603, 654
- Јесења поема
(Књига трећа)
417, 499
- Јесење вече
(Књига трећа)
152
- Јесење виолине
(Књига четврта)
120, 123, 128
- Јесењи маневар
(Књига друга)
530, 535, 561
(Књига трећа)
360, 420
(Књига четврта)
78, 206, 211, 240, 250, 333, 378,
380, 520
- Јован Владислав
(Књига друга)
121, 123, 125
(Књига трећа)
212, 232, 237, 262, 341, 429, 436,
468
(Књига четврта)
448, 471, 477, 517
- Јован Хус
(Књига друга)
139, 172, 282, 284, 364
- Јованка од Арка
(Књига друга)
145, 169, 197, 427
- Јованка Орлеанка
(Књига друга)
421
(Књига четврта)
46
- Јованка што плаче и Јованка што се
смеје
(Књига прва)
247
(Књига друга)
205

- Јованчини сватови
 (Књига друга)
 133, 306–307, 309, 492, 520, 533,
 572
- Јовча
 (Књига четврта)
 283, 285
- Јон Габријел Боркман
 (Књига четврта)
 41, 193, 259–260, 288
- Јосиф
 (Књига трећа)
 26
- Јубилеј
 (Књига друга)
 506, 612
 (Књига трећа)
 207, 214–215, 286, 432, 509, 528
 (Књига четврта)
 82, 97, 104, 231, 268, 392, 451,
 477–478
- Јуван Хус
 (Књига прва)
 395
- Јуда
 (Књига четврта)
 350
- Јудита
 (Књига трећа)
 358
 (Књига четврта)
 90
- Јулија
 (Књига друга)
 47
 (Књига трећа)
 480
- Јулије Цезар
 (Књига друга)
 46, 93, 124, 425, 571, 611
 (Књига трећа)
 69, 202, 231, 237, 259, 267, 270,
 286, 308, 328, 331, 430, 486, 512,
 569–572, 573
 (Књига четврта)
 90, 114, 324, 378, 389, 438, 447,
 506
- Јунак
 (Књига четврта)
 276, 375
- Јунак дана
 (Књига четврта)
 101, 108
- Јунак против своје воље
 (Књига трећа)
 484, 537, 567–568, 573
 (Књига четврта)
 120, 123, 125, 132, 221, 290, 441
- Јунаци са Хелголанда
 (Књига четврта)
 31, 105–106, 119, 124
- Јунаштво
 (Књига друга)
 287
 (Књига четврта)
 177
- Јунона и паун
 (Књига четврта)
 42–43
- Јуран и Софија
 (Књига прва)
 112–113, 117–122, 144, 292
- Јурмус и Фатима
 (Књига друга)
 196
 (Књига трећа)
 52
- Јутро, дан и ноћ
 (Књига трећа)
 198, 247
- (Књига четврта)
 71, 213, 489
- Јуче рођена
 (Књига четврта)
 373
- К**
- Каботени
 (Књига четврта)
 96
- Кавалерија рустикана
 (Књига друга)
 117, 120, 133, 140–141, 193, 492,
 497, 517–518, 520, 523–524, 526,
 545, 559, 561, 569, 613, 656
 (Књига трећа)
 30, 182, 289, 377–378, 385, 387,
 393, 403, 407–408, 418, 441,
 575–576, 579–582, 589
 (Књига четврта)
 18, 84, 178, 205, 209–210, 519–520
- Кавалер с ружом
 (Књига трећа)
 412, 493, 496, 526, 575
- Кавга
 (Књига друга)
 308, 628
- Кавкаски круг кредом
 (Књига трећа)
 524
 (Књига четврта)
 46
- Кад бих хтела
 (Књига трећа)
 199, 248, 283, 320, 322, 463
 (Књига четврта)
 90, 189, 193
- Кад земља заплаче
 (Књига друга)
 590
- Кад је среда – петак је
 (Књига трећа)
 486–487, 505, 513, 573
 (Књига четврта)
 114, 120, 123, 133–134, 139,
 276–277, 281, 327, 337, 340, 350,
 361, 374–375, 379, 425, 436, 460,
 471, 497–499, 514–515
- Кад Наполеон воли
 (Књига трећа)
 337, 349, 440, 480, 505, 522–523,
 559
- Кад падне ноћ
 (Књига трећа)
 480
- Кад то не сме нико знати
 (Књига трећа)
 343, 345, 472–473, 516
 (Књига четврта)
 22, 98, 199, 316, 330, 339–340, 473
- Кад човек остари
 (Књига друга)
 559
 (Књига четврта)
 178
- Казанова
 (Књига трећа)
 186, 221, 373, 377–378, 388, 394,
 396, 406–407, 410, 440, 466
 (Књига четврта)
 461, 520
- Кајање
 (Књига трећа)
 175
 (Књига четврта)
 97, 258, 479
- Кајишари јавног мњења
 (Књига друга)
 421
- Какав отац, такав син
 (Књига четврта)
 223
- Какав отац, таква кћи
 (Књига прва)
 325
- Како вам драго
 (Књига трећа)
 432, 486
 (Књига четврта)
 47, 98, 438
- Како год хоћете
 (Књига друга)
 448, 502, 611
- Како жена хоће
 (Књига трећа)
 213
 (Књига четврта)
 455, 511
- Како је поново постао борац
 (Књига трећа)
 23
- Како муж свира, тако жена игра
 (Књига прва)
 153
- Како се калио челик
 (Књига четврта)
 382
- Како се освајају жене
 (Књига трећа)
 472
 (Књига четврта)
 101, 111
- Калигула
 (Књига четврта)
 35
- Камен међу камењем
 (Књига друга)
 554
 (Књига трећа)
 552
 (Књига четврта)
 98
- Камила кроз иглене уши
 (Књига друга)
 348
 (Књига трећа)
 203, 231, 246
 (Књига четврта)
 229, 510
- Кандида
 (Књига трећа)
 216, 337
 (Књига четврта)
 258–259, 263, 288
- Канцеларијско време
 (Књига друга)
 484
- Кањош Мацедоновић
 (Књига трећа)
 366, 436, 483, 505, 555–556
 (Књига четврта)
 471, 483–484, 526
- Као лишће
 (Књига друга)
 120, 149, 443, 507, 612
 (Књига трећа)
 86, 172, 318
 (Књига четврта)
 314
- Као пиле у кучинама
 (Књига друга)
 154, 253, 287, 342, 428, 441, 503,
 612
 (Књига трећа)
 60
 (Књига четврта)
 177, 357

- Кап отрова
(Књига друга)
46
- Капанди
(Књига друга)
78
- Капинера
(Књига четврта)
312, 331
- Каплар Милоје
(Књига прва)
375
(Књига друга)
464, 585, 653, 656, 657
(Књига трећа)
186, 479, 517
(Књига четврта)
21, 94, 147, 196, 277, 290, 293,
296, 362, 375, 392, 424, 510, 517,
522
- Карађорђе
(Књига прва)
199
(Књига друга)
375
(Књига трећа)
101, 553
(Књига четврта)
96, 193, 196, 356
- Карађорђево отијатије Београда
од Турака
(Књига прва)
85
- Каријера г. Винцига
(Књига четврта)
133, 233
- Каријера Јошка Пучика
(Књига трећа)
231, 253, 505, 509
(Књига четврта)
276, 337, 345, 375
- Карло XII на острву Рујану
(Књига прва)
262, 270, 277, 279, 281, 286, 372
(Књига друга)
72, 95, 97, 334, 417
- Карлова тетка
(Књига друга)
141, 147, 149, 171, 296, 298, 342,
349, 353, 483–484, 555, 573,
655–656
(Књига трећа)
85, 108, 113, 118, 174, 283, 308,
432, 480, 528, 554, 560, 564, 566
(Књига четврта)
23, 60, 89, 108, 110–111, 120, 124,
132–133, 136, 142, 147, 189, 222,
225, 270, 277, 281, 291, 298, 306,
335, 340, 348, 367, 375, 421, 426,
428, 522, 526
- Карловачки ѓак
(Књига четврта)
392
- Кармен
(Књига друга)
514, 521, 534, 571
(Књига трећа)
183, 187, 220, 249, 289, 370,
372–378, 383, 388, 391, 394–396,
401, 407, 410, 413, 427, 429, 431,
436, 441, 494, 575–576, 578,
580–581, 585–587
(Књига четврта)
18, 84, 144, 209–211, 237, 261,
284, 519–520
- Карневал
(Књига трећа)
440, 531
- Карташ
(Књига прва)
130, 181, 188–189, 324, 330
- Катарина Измајлова
(Књига трећа)
412, 440, 493, 526
(Књига четврта)
465, 520
- Катарина Хауердова
(Књига прва)
277, 378
(Књига друга)
86, 93, 117, 168, 171, 203, 249,
271, 386
(Књига трећа)
74
- Катинкини снови
(Књига трећа)
364, 454, 509, 543
(Књига четврта)
97, 263, 472, 488–489
- Каћа Кабанова
(Књига трећа)
403, 415, 441, 586
- Каћиперке
(Књига трећа)
365
- Кафаница
(Књига трећа)
174–175, 246, 288
(Књига четврта)
97, 306, 365
- Квадратура круга
(Књига трећа)
213, 241, 347, 573
(Књига четврта)
53, 97, 107, 224, 312
- Кво вадис
(Књига трећа)
108
- Квочка
(Књига трећа)
276, 506
(Књига четврта)
268
- Кики
(Књига трећа)
203, 316–317, 561
(Књига четврта)
506, 508
- Кин
(Књига прва)
277, 282, 293, 332, 378
(Књига друга)
93, 106, 117, 135, 140, 156, 249,
268–269, 281, 288, 290, 319, 348,
420, 466, 470, 492, 538, 571–572,
625, 628–629, 639
(Књига трећа)
66, 94, 144, 198–199, 280–281,
355, 477
(Књига четврта)
130, 196, 362, 367, 525
- Кинеска лутка
(Књига четврта)
431
- Кинеска прича
(Књига трећа)
415
- Кир Јања
(Књига прва)
78, 106, 119–121, 130, 141, 161,
166, 195, 215, 217, 234, 235, 237,
246, 261, 270, 273, 276–277, 279,
289, 312, 325, 333, 394
(Књига друга)
72, 82, 97, 128, 131, 142–143, 157,
167, 268, 274, 282, 287–288,
291–292, 296–297, 321, 334, 339,
341, 344, 346, 351, 354, 470, 480,
- 484, 537, 553, 559, 567–568, 572,
622, 624, 629, 656, 658
(Књига трећа)
40, 48, 53, 56, 64, 72, 76, 79, 88,
105, 133, 142, 144, 156–157, 169,
173, 176, 212, 232, 272, 286, 301,
303–304, 331, 348, 354–355, 364,
430, 440, 456, 475, 504, 510–511,
543, 545, 568
(Књига четврта)
74, 88–89, 91, 94, 108, 136, 147,
176, 181, 190, 193, 197, 201, 219,
229, 262–263, 276–277, 280,
287–288, 290, 298, 312, 320,
323–324, 327, 333, 340, 345, 356,
374, 379, 390, 392, 402, 406, 415,
419, 426, 448, 509
- Кир Пашоња
(Књига друга)
377
- Кирија
(Књига четврта)
431
- Кириџија Хеншел
(Књига друга)
448, 502, 625
- Кише проф. Ноја
(Књига четврта)
47
- Клавиго
(Књига друга)
93, 95, 172, 421
(Књига трећа)
69
- Клара Домбровска
(Књига трећа)
506
- Клевета
(Књига трећа)
479, 513
(Књига четврта)
480, 482
- Клеветници
(Књига друга)
46
- Клин клином
(Књига трећа)
143
- Клитемнестра
(Књига друга)
479
- Кло-Кло
(Књига четврта)
443
- Клодова жена
(Књига друга)
125, 339, 448, 611
(Књига трећа)
123–124
(Књига четврта)
155
- Клупко
(Књига трећа)
432
(Књига четврта)
339
- Кнегиња Жорж
(Књига друга)
104, 448, 610
- Кнегиња Маја
(Књига друга)
125, 519
(Књига трећа)
174, 298, 315, 430
(Књига четврта)
462, 474, 478
- Кнегиња Малена
(Књига друга)
47, 169, 424

- Кнегиња од Багдада
(Књига друга)
448, 502, 610
(Књига трећа)
556
(Књига четврта)
80, 97, 306
- Кнегиња чардаша
(Књига друга)
535
(Књига четврта)
33, 107, 116, 209, 211–212, 220,
223, 261, 263, 297, 319–320, 380,
520
- Кнегиња и пастирче
(Књига трећа)
472, 527
- Кнежевић
(Књига прва)
163
- Кнежево дете
(Књига друга)
530
- Кнез Добросав
(Књига прва)
394
(Књига друга)
263, 340, 364
- Кнез Иво од Семберије
(Књига трећа)
54, 69, 72, 78, 89, 104, 107, 122,
124, 134, 144, 147, 154–155, 157,
171, 271, 278, 281, 306, 348,
383–384, 546, 556
- Кнез Игор
(Књига трећа)
219, 224, 241, 245, 371–373, 376,
378, 382, 384, 386, 389, 391, 395,
397, 400–403, 407, 409–410, 412,
415, 429–430, 441, 500, 575–576,
579–580, 586
- Кнез Иво од Семберије
(Књига друга)
53, 86, 104, 137, 144, 173, 252,
288, 300, 320, 343, 346–348, 410,
464, 481, 485, 530, 544–545, 559,
572–573, 584, 595, 624, 629–630,
639, 641, 656
(Књига четврта)
82, 85, 87, 90, 113, 119, 134, 151,
159, 176, 180–181, 189, 193, 197,
216, 271, 287, 310, 333, 360, 367,
382, 402, 404, 517
- Кнез Игор
(Књига друга)
532
(Књига четврта)
18, 144, 519, 521
- Кнез Лазар, пропаст српског царства
на Косову
(Књига прва)
163
- Кнез Никола Зрињски
(Књига друга)
45, 307, 364
(Књига трећа)
169
- Кнез од Зете
(Књига трећа)
219, 245, 382, 387, 397, 400,
414–415, 436, 441, 586
(Књига четврта)
29, 265, 519
- Књаз Арванит
(Књига трећа)
14, 106, 133, 144
- Књаз од Херцеговине
или Урош и Теодора
(Књига прва)
151, 165
- Ко зна шта ће то добро бити
(Књига прва)
147, 324
- Ко много зна, много и пати
(Књига прва)
76
(Књига друга)
250
- Кобан спомен
(Књига друга)
282
- Кобно име
(Књига прва)
246
- Кобно писмо
(Књига четврта)
199
- Код Белог коња
(Књига друга)
120, 128, 131, 154, 173, 278, 349,
551, 555, 567–568, 653, 656
(Књига трећа)
54, 108, 113, 152, 173–174, 265,
288, 293, 299, 341, 366
(Књига четврта)
59, 110, 147, 152, 159–160, 164,
191, 193, 204, 218–219, 229, 236,
268, 298, 305, 322, 357
- Код лекара
(Књига четврта)
381
- Кокар и Бикоке
(Књига друга)
146, 427, 645
(Књига трећа)
54, 130
(Књига четврта)
367
- Кола мудрости, двоја лудости
(Књига трећа)
177, 241, 299, 337, 441, 518, 557,
563
- Колевка
(Књига друга)
158, 209, 441, 610
- Колега Крамптон
(Књига трећа)
283, 531
(Књига четврта)
43
- Колера
(Књига друга)
45, 373
- Коломба
(Књига четврта)
142
- Коломбина
(Књига трећа)
177
- Колотар
(Књига прва)
222
- Комадић швајцарског сира
(Књига друга)
587
- Комедија о нежном васпитанију дјетеј
60
- Комедија с бисером
(Књига трећа)
213, 463, 509
(Књига четврта)
193, 231, 263
- Комедија очи Госпе
(Књига трећа)
472, 514
- Комедијаш и његова породица
(Књига друга)
317
- Конзул
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
575, 582
- Контушовка
(Књига трећа)
473, 514
(Књига четврта)
212, 276, 316
- Концерт
(Књига друга)
464
(Књига трећа)
177
- Коњиц Вилењак
(Књига трећа)
225, 415, 500
- Корак у страну
(Књига друга)
426
- Корачница
(Књига четврта)
47
- Копелија
(Књига трећа)
188, 191, 207, 441, 500, 527
- Кориолан
(Књига друга)
46, 98, 140, 169, 425, 465, 502, 505,
513
(Књига трећа)
435–436, 471, 473–474, 505,
525–526
(Књига четврта)
382
- Корневилска звона
(Књига друга)
128, 133, 497, 518, 613
(Књига трећа)
218, 271, 381, 386, 419
(Књига четврта)
95, 98, 100, 206, 209, 246, 519
- Корњача
(Књига друга)
53
- Косовка девојка
(Књига четврта)
495
- Косово је освешено
(Књига друга)
622
- Косовска трагедија
(Књига друга)
464, 505, 519, 521, 545, 560, 594
(Књига трећа)
312
(Књига четврта)
462
- Косовски бој
(Књига друга)
351
- Кочије св. причешћа
(Књига трећа)
484
- Кошава (Палилула гори)
(Књига трећа)
354
- Каштана
(Књига друга)
53, 98, 120, 128, 131, 137, 139, 142,
147, 174, 193, 198, 211, 296, 298,
348–349, 352–353, 361, 378, 456,
466, 470–471, 480, 484, 491–492,
509, 512, 519, 543–544, 546,
559–560, 568, 571, 586–587, 595,
605, 623–624, 632–633, 635, 638,
641–644, 646, 653, 656, 657
(Књига трећа)
18–19, 65, 72, 77, 89, 96, 100–101,

- 106, 108, 113–114, 118, 120,
126–127, 133–134, 144, 153, 169,
172–173, 175–176, 204, 220, 232,
246, 261, 268, 271, 273–274, 283,
286, 288–289, 301, 310–311, 313,
317, 318, 330–331, 351, 353, 364,
366, 381, 384, 386–387, 389, 391,
395, 397–398, 400, 406–407,
411–412, 414, 415, 425, 429, 434,
436, 441, 455, 472, 495, 505, 508,
509, 515, 517, 543, 545, 548,
553–554, 556–557, 566, 575, 578,
587
(Књига четврта)
21, 23, 25, 30–31, 33, 36, 53, 59,
74–76, 78–80, 82–84, 87–88,
90–91, 107–108, 111, 116, 119,
127, 129, 130, 133, 135, 138,
141–144, 147, 151–152, 156,
158–161, 166–167, 177, 181, 184,
189, 193–194, 196–197, 201,
203–204, 214–215, 217–218,
220–222, 226, 228, 230, 232, 233,
264–265, 269–270, 277, 287,
291–294, 296, 298–299, 305,
308–309, 312, 314, 318, 320–321,
323–324, 326, 329, 331, 341–343,
346, 349, 358, 361, 367, 371–372,
374, 378–379, 384, 392–393,
400–403, 405–406, 409–410, 415,
417–423, 425, 427, 453, 462,
485–486, 509–510, 516–520, 526
- Крадљивац
(Књига друга)
299, 453, 554, 559, 610
(Књига трећа)
284
(Књига четврта)
31, 62, 110, 189, 229, 268, 296,
335, 371
- Крај госпође Чени
(Књига трећа)
204, 343–344
- Крајишкиње
(Књига друга)
309, 342
(Књига четврта)
184, 215
- Краљ
(Књига четврта)
104
- Краљ Бетајнове
(Књига трећа)
92, 276, 278, 306, 436, 446, 450,
505, 509, 543
(Књига четврта)
40, 90, 94, 130, 134, 147, 217,
228–229, 258, 282, 294, 301, 324,
326–327, 345, 379, 405, 436, 468,
512, 515
- Краљ Вардара
(Књига друга)
586
- Краљ Вукашин
(Књига прва)
284, 394
(Књига друга)
252, 282, 340, 349, 364
(Књига трећа)
142
- Краљ Драгутин
(Књига четврта)
369
- Краљ Едип
(Књига прва)
329
(Књига друга)
53, 105, 117, 136, 140, 182, 428,
441, 469, 471, 510, 613
(Књига трећа)
278, 298
- (Књига четврта)
35, 67, 85, 87, 231, 258–259, 263
- Краљ Лир
(Књига прва)
270, 275, 293, 329, 378
(Књига друга)
69, 71, 96, 102, 105, 110, 135, 140,
151, 169, 184, 244, 249, 267,
269–272, 278, 281, 287–288, 290,
293, 295–296, 298, 321, 343, 348,
355, 376, 419, 484, 488, 538, 544,
555, 563, 568, 575, 578, 611, 625,
630, 636
(Књига трећа)
56, 95, 174, 231, 235, 237, 270,
278, 283, 286, 297, 308, 312, 331,
341, 358, 365, 427, 468, 541, 544,
559, 568, 572
(Књига четврта)
35, 74, 87, 97, 112, 123, 127, 130,
155, 259–260, 262, 288, 295, 320,
322, 378, 446
- Краљ Милутин
(Књига прва)
275
- Краљ мрачне одаје
(Књига трећа)
177
- Краљ отац и син
(Књига четврта)
487
- Краљ Свер
(Књига трећа)
27
- Краљ се забавља
(Књига друга)
448, 610
- Краљева јесен
(Књига друга)
288, 296, 464, 507, 522, 525, 593,
595, 607
(Књига трећа)
280, 283, 298, 510–513
(Књига четврта)
53, 179, 292, 314, 331, 460
- Краљева сеја
(Књига прва)
261, 277–278, 280, 282, 289–290,
295, 326, 345, 395
(Књига друга)
72, 77, 79, 86, 93, 95, 97, 319,
367–368
(Књига трећа)
54, 62, 142
- Краљевић Марко
(Књига трећа)
295, 440, 472–473, 515, 573
- Краљевић Марко и Арапин
(Књига прва)
92, 128, 130, 132, 141, 143, 151,
154–157, 173, 182, 201, 212, 215,
217, 224–225, 261, 279, 325
(Књига друга)
80, 103, 158, 173, 192, 280,
297–298, 300, 309, 337, 350, 377,
385, 396, 492, 568, 638, 656
(Књига трећа)
32, 48, 54, 65, 85
- Краљевић Марко и Вуча џенерал
(Књига прва)
201
- Краљица девојка
(Књига прва)
312, 325
(Књига друга)
95, 97, 419
- Краљица Јаквинта
(Књига друга)
45, 169, 365, 374
(Књига трећа)
66, 144
- Краљица снега
(Књига трећа)
515
- Кратки петак
(Књига трећа)
480
- Крв за род
(Књига друга)
196, 377
(Књига трећа)
144
- Крвава свадба
(Књига друга)
51, 86
(Књига трећа)
319, 358
(Књига четврта)
46, 285, 404, 410
- Крвави јаглуk
(Књига трећа)
52
(Књига четврта)
408
- Крвави престо
(Књига друга)
156, 372
- Крвна освета
(Књига друга)
98, 135, 427, 633
(Књига трећа)
143
- Крвна освета на Корзици
(Књига четврта)
60, 163, 219, 239, 323, 523
- Крвни мир
(Књига друга)
196
- Кремонски свирач
(Књига друга)
47, 160, 425, 479, 484
(Књига трећа)
384
(Књига четврта)
417
- Крешталица
(Књига прва)
77, 83–84, 105, 176, 187
- Крив
(Књига друга)
53
- Кривац
(Књига друга)
506
- Кривица
(Књига трећа)
104
- Кривица једне жене
(Књига друга)
94
- Криза
(Књига друга)
353, 451, 611
(Књига четврта)
385
- Крик живота
(Књига четврта)
28, 40
- Критика на школу за жене
(Књига четврта)
120, 125, 131
- Кроза зид
(Књига друга)
374
- Кројачица из Линевила
(Књига трећа)
174–175
- Кројџерова соната
(Књига друга)
636

(Књига четврта)
17, 27, 29, 37, 96, 262, 279, 288

Кромвелов син
(Књига прва)
372
(Књига друга)
420

Кротка
(Књига четврта)
283, 285

Крст и круна
(Књига прва)
251, 277, 286, 394
(Књига друга)
167, 248, 365
(Књига трећа)
52–53, 62–63, 140, 142, 145–146

Крстоносци
(Књига прва)
140, 151, 215, 217
(Књига друга)
367

Круг кредом
(Књига трећа)
213, 237, 272, 360, 502, 557
(Књига четврта)
167, 281

Круна и срећа
(Књига прва)
389

Крунисање Душаново
(Књига друга)
447, 651, 656

Крштено писмо
(Књига прва)
325, 330, 372, 393

Ксенија
(Књига друга)
520

Ксеније и Ксенија
(Књига друга)
371, 554

Кумова слава
(Књига четврта)
392

Кућа Фуршамболова
(Књига друга)
46–47, 72, 104

Кућевласници
(Књига четврта)
196, 263

Кућна капица доктора Фауста
(Књига прва)
378
(Књига друга)
78, 168, 193, 196, 334, 397
(Књига трећа)
21, 143

Л

L'occasion
(Књига трећа)
307

Ла Перуз или Великодушје једне дивје
(Књига прва)
98–99, 118, 140, 161, 165, 171,
187, 188, 215

La Skommessa
(Књига прва)
247, 262

La spirito familiare
(Књига прва)
187

Лабудова песма
(Књига друга)
448

Лабудово језеро
(Књига трећа)
199, 207, 410, 429, 441, 500

Лаж
(Књига трећа)
177, 309, 351, 354, 432
(Књига четврта)
52, 71, 524

Лажа и његов син
(Књига прва)
324

Лажа и паралажа
(Књига прва)
113, 141, 147, 151, 157, 161, 164,
195, 197, 215, 234, 237, 261, 279,
295, 305
(Књига друга)
53, 80, 82, 100, 143, 146, 173, 263,
281, 624
(Књига трећа)
26, 83, 143–144, 171, 174, 345,
348, 435, 441, 558, 588
(Књига четврта)
53, 88, 229, 245, 392, 418, 525

Лажљивац
(Књига трећа)
363
(Књига четврта)
37, 279, 328

Лажна исправа
(Књига друга)
137

Лажни цар Димитрије
(Књига прва)
270
(Књига друга)
160, 252, 298, 478

Лажни цар Шћепан Мали
(Књига прва)
200
(Књига трећа)
144

Лазар
(Књига друга)
58, 86, 108, 137, 157, 169, 538

Лазарево васкрсење
(Књига друга)
104, 348, 464, 507, 545
(Књига трећа)
89, 92, 132, 311, 468
(Књига четврта)
177, 189, 229, 258

Лајбкучер Петра Великог
(Књига прва)
139

Лакме
(Књига трећа)
183–184, 371–374, 392, 401, 410,
430, 527
(Књига четврта)
519, 526

Лако је мушкарцима
(Књига четврта)
233

Ланац
(Књига друга)
425

Лаура
(Књига трећа)
254
(Књига четврта)
519, 526

Лахан
(Књига прва)
159, 195, 215, 225, 394
(Књига друга)
169

Le Ressur d'Ombres
(Књига трећа)
216

Легенда о љиљану
(Књига четврта)
47, 393

Леда
(Књига трећа)
206, 297, 337, 345, 359, 364,
472–473, 505, 514, 528–529,
543–544, 547
(Књига четврта)
41, 46, 93, 97, 115, 127, 229, 255,
259, 271, 282, 436, 469, 471, 516

Леди Сејмурова
(Књига друга)
423

Леди Тартиф
(Књига друга)
73

Лек за нервозне госпе
(Књига прва)
372
(Књига друга)
87

Лек од пуница
(Књига прва)
292
(Књига друга)
71, 87, 264, 299, 418

Лекар у недоумици
(Књига трећа)
174, 216, 237, 288, 302, 486, 547

Ленче Кумановче
(Књига четврта)
99

Леонарда
(Књига друга)
47, 171, 421

Лепа Буњевка
(Књига трећа)
22

Лепа Галатеа
(Књига друга)
278, 285, 306–307, 309, 492,
533–534, 572
(Књига трећа)
360

Лепа Гркиња (Ирена)
(Књига прва)
139, 151, 224

Лепа Јелена
(Књига друга)
100, 120, 128, 132–133, 143, 146,
158–159, 191, 440, 495–498, 517,
520, 523, 545, 571
(Књига трећа)
30, 105, 271, 393
(Књига четврта)
78, 84, 107, 158, 211, 249, 263, 443,
519

Лепа млинарица
(Књига прва)
325

Лепа пустиловина
(Књига трећа)
202, 241, 279, 281, 297, 308
(Књига четврта)
246, 367, 392

Лепеза леди Виндермир
(Књига друга)
578, 611, 636
(Књига трећа)
308, 319, 344, 350, 365, 441, 473,
505, 513, 516, 543, 547, 588
(Књига четврта)
22, 316, 327–329, 338, 342, 348,
350, 448

Лептир
(Књига друга)
47, 421
(Књига трећа)
188, 224

Les Fourberies de Scarpin
(Књига прва)
262

- Лесковчани у Паризу
(Књига четврта)
111, 152, 245, 312, 357–358, 367,
371
- Летовање
(Књига друга)
290
- Ливничар
(Књига друга)
106, 119, 424, 486, 571
(Књига трећа)
68, 74
(Књига четврта)
167
- Лилиом
(Књига друга)
635
(Књига трећа)
111, 213, 241, 262, 276, 297, 352
(Књига четврта)
87, 190, 236, 245
- Линда
(Књига прва)
262
- Линија срца
(Књига трећа)
214, 509
- Лионска лепотица
(Књига прва)
375
(Књига друга)
419
- Лионски улак
(Књига прва)
282, 373
(Књига друга)
71, 142, 155, 157, 269, 318, 441
(Књига трећа)
102
- Лира на послугу
(Књига четврта)
120, 128, 233, 349
- Литература
(Књига друга)
507
- Лихварка
(Књига друга)
374
- Лицитарско срце
(Књига трећа)
218, 224, 415, 441
- Лишће шуми
(Књига друга)
538
- Ловорика и просјачки штап
(Књига прва)
389
(Књига друга)
93, 110, 172, 196, 252, 282, 292,
338–339, 421
(Књига трећа)
144, 235
- Ловудска сиротица
(Књига прва)
293, 372
(Књига друга)
94, 168, 249, 267, 272, 376, 488
- Лоенгрин
(Књига друга)
534
(Књига трећа)
218, 220, 245, 249, 371, 403, 406,
412, 431, 579
(Књига четврта)
519
- Локот
(Књига друга)
78
- Ломача
(Књига трећа)
172, 514
(Књига четврта)
229, 258
- Лондонски просјаци
(Књига прва)
279, 281
(Књига друга)
69
(Књига четврта)
60, 305, 324
- Лопужа
(Књига трећа)
562
- Луда Велинка
(Књига четврта)
392
- Луда девица
(Књига трећа)
206, 237
- Лудвиг XI
(Књига прва)
270, 372
(Књига друга)
69, 76, 102, 108, 110, 155, 167,
267, 333–334, 340
- Лудница
(Књига друга)
418
- Лудост и лудорија
(Књига прва)
140, 153
- Лудост или поштење
(Књига друга)
47, 343, 426
- Луиса
(Књига четврта)
519
- Луиса Санфеличе
(Књига друга)
47
- Лујза
(Књига трећа)
218, 392, 395, 406, 410
- Лукреција Борџија
(Књига прва)
278, 378, 393
Лукреција Борџија
104, 160, 167, 296, 353, 419, 470,
487, 628, 636, 639, 642
(Књига трећа)
54, 60, 72, 78, 90, 102, 122, 125,
213, 241, 270, 278, 284, 302, 310,
438, 550–551, 556, 572
(Књига четврта)
23, 31, 78, 108, 115, 119, 124, 127,
133, 157, 160, 167, 189–190, 236,
258, 268, 406
- Лумпаџиус Вагабундус
(Књига друга)
78, 193, 656
- Лутка
(Књига друга)
147, 355, 440, 497, 517–519, 571,
613, 625, 645, 656, 658
(Књига четврта)
78, 212, 240
- Лутка кнегиње Гордане
(Књига друга)
494
- Луцифер
(Књига друга)
125, 146, 149, 154, 448, 544, 611
(Књига трећа)
174, 246–247, 286, 308
- Лучија Дидјерова
(Књига друга)
205, 254, 380
- (Књига прва)
262
- Лучија Ламермур
(Књига трећа)
419, 495, 584
(Књига четврта)
460, 526
- Љ**
- Љетно подне
(Књига трећа)
152
- Љиљан и Оморика
(Књига друга)
138, 154, 173, 193, 403, 440, 478,
481, 584
(Књига трећа)
186
- Љубав
(Књига друга)
447, 485, 502, 544, 559–561, 612
(Књига трећа)
132, 473, 516
(Књига четврта)
46, 61, 119, 204, 496
- Љубав Ане Александровне
(Књига четврта)
196
- Љубав бди
(Књига друга)
459, 487, 539, 544, 561, 610
(Књига трећа)
90, 171, 280, 288
(Књига четврта)
89, 212, 236
- Љубав господина Перлимплина
(Књига четврта)
284–285
- Љубав и понос
(Књига друга)
47, 119, 143–144, 154
- Љубав и филозофија
(Књига прва)
295, 307
- Љубав их измирила
(Књига друга)
282
- Љубав није шала
(Књига друга)
244, 339
- Љубав према оцаџбини
(Књига друга)
494
- Љубав све може
(Књига прва)
324
(Књига друга)
327, 419
- Љубав у купатилу
(Књига четврта)
240
- Љубав чаробница
(Књига трећа)
440, 499, 527
- Љубавни напитаџ
(Књига трећа)
399, 417, 441, 493–495
(Књига четврта)
520
- Љубавник свих жена
(Књига четврта)
114
- Љубавник своје жене
(Књига трећа)
212
(Књига четврта)
483–484
- Љубавно писмо
(Књига прва)
153, 290

- (Књига друга)
96, 248, 262, 271–272, 274, 278,
293, 358, 370, 439, 456
(Књига трећа)
32, 143
(Књига четврта)
179, 189, 245, 392, 402
- Љубакање
(Књига четврта)
17
- Љубов Јароваја
(Књига трећа)
333, 547, 559, 568
(Књига четврта)
30, 40, 46, 270, 410
- Љубовнаја завист чрез једне ципеле
(Књига прва)
187, 189
(Књига друга)
36, 52, 174
(Књига четврта)
27
- Љубоје, жупан из Приштине
(Књига прва)
215, 218, 305
(Књига друга)
80, 368
- Љубомора
(Књига трећа)
171, 177, 182, 276, 283–284, 294,
309, 359, 365
(Књига четврта)
31, 60, 71, 81–82, 110, 181, 189,
220–221, 224, 250, 262, 345, 368,
371, 399, 525
- Љубоморна жена (Каскацијка)
(Књига прва)
113, 120–122, 139, 247, 262, 304,
325–326, 393
(Књига трећа)
48
- Љубоморни
(Књига прва)
374
- Људи без вида
(Књига четврта)
225, 374
- Људи као ми
(Књига трећа)
214, 331, 502
- Људи на санти леда
(Књига четврта)
23, 85, 119, 123, 128, 132, 139,
167, 221, 229, 270, 276–277, 280,
296–297, 333, 345, 358, 374, 482,
522
- Људи нашег живота
(Књига четврта)
374
- М**
- Магбет
(Књига прва)
329, 332
(Књига друга)
46, 92, 172, 465, 505, 511–513,
538, 544, 573, 611
(Књига трећа)
203, 231, 244, 278, 302, 359, 429,
480–481, 519, 543, 565
(Књига четврта)
504
- Магда
(Књига четврта)
282
- Магелона
(Књига прва)
276, 294
(Књига друга)
250
- (Књига четврта)
138
- Мадам Бетерфлај
(Књига друга)
494–495, 521, 534–535, 569
Бетерфлај
(Књига трећа)
167, 181–183, 187, 194, 207, 248,
288, 289, 370, 375, 377–378,
383–385, 387–388, 392, 394, 398,
401, 403, 407, 420, 425, 430, 440,
494–496, 575, 578, 580–582, 584
(Књига четврта)
18, 100–101, 104, 180, 206,
208–209, 223, 248, 467, 519–520
- Мадам Бонивар
(Књига друга)
д355
- Мадам Монгоден
(Књига друга)
355, 640, 646
- Мадам Помпадур
(Књига прва)
332
(Књига четврта)
246, 380, 520
- Мадам Сан-Жен
(Књига друга)
51, 73, 110, 117, 119, 128, 139,
151, 156, 175, 253, 284, 290, 296,
300, 321, 340, 424, 457, 471, 537,
539, 622, 625, 632, 656, 658
(Књига трећа)
54, 65–66, 68, 79, 133, 293, 524,
573
(Књига четврта)
22, 46, 68, 71, 138, 222, 245, 277,
279–280, 287, 308, 337, 339–340,
345, 350, 375
- Мазарен
(Књига друга)
46, 140
- Maistre Pathelin
(Књига прва)
66
- Мајка
(Књига прва)
283
(Књига друга)
287, 297, 300, 337, 428, 530
- Мајка Југовића
(Књига трећа)
302
(Књига четврта)
495
- Мајстор Маноле
(Књига друга)
51, 173, 483
- Мајка храброст и њена деца
(Књига четврта)
490
- Мајор Баук
(Књига четврта)
232
- Мајстори
(Књига трећа)
341, 473, 552
- Мајсторица Ружа
(Књига друга)
344
(Књига трећа)
276, 355
- Мајур сунцоврат
(Књига прва)
378
- Мајчин благослов
(Књига друга)
77, 88, 119, 135, 144, 191, 193,
284, 292, 298, 306, 352, 471, 492,
642, 656–657
- (Књига трећа)
73, 75, 93, 144
(Књига четврта)
84
- Македонска крвава свадба
(Књига четврта)
147, 427
- Макропулосова тајна
(Књига четврта)
53
- Максвел
(Књига прва)
375
- Максим Црнојевић
(Књига прва)
246, 251, 261, 271–273, 275, 277,
284, 286, 288, 290, 292–294, 314,
329, 387, 395
(Књига друга)
77, 86, 103, 110, 125, 137, 149, 151,
156, 235, 248, 263–264, 266–267,
269–270, 272, 278, 280, 282–285,
287–288, 290, 293, 295–297,
319–320, 337, 339–340, 343, 348,
355, 360, 367, 382, 389, 470, 486,
498, 509, 559, 572, 624, 629–630,
634, 639, 641–642
(Књига трећа)
18, 27, 50, 52, 54, 56–58, 62, 64–67,
75–76, 78, 81, 83–84, 93, 95, 143,
146–147, 173, 216, 269, 271, 281,
298, 308, 310, 314–315, 331, 337,
341, 345, 430, 454, 486, 505, 517,
544, 554, 562
(Књига четврта)
20, 29, 38, 78, 82, 98, 111, 113, 140,
164, 177, 191–193, 197, 204, 212,
221, 224, 226–227, 245, 263, 265,
280, 292, 300, 326, 360, 379, 404,
525
- Мала
(Књига четврта)
68, 328, 340, 343, 473
- Мала Бираги
(Књига друга)
321
(Књига трећа)
199, 317, 561
(Књига четврта)
37, 92, 245, 268, 362, 452, 489, 506,
508–509
- Мала учитељица
(Књига трећа)
178
- Мала Флорами
(Књига трећа)
393, 432
(Књига четврта)
116, 212, 248–250, 263, 299,
319–320, 335, 378
- Малвина или удадба из наклоности
(Књига прва)
262
- Мале лисице
(Књига трећа)
283, 289, 347
(Књига четврта)
43
- Мале руке
(Књига друга)
290
- Мали грех
(Књига трећа)
216
- Мали Ејолф
(Књига трећа)
544
- Мали лорд
(Књига друга)
334, 483

- (Књига четврта)
78, 91
- Мали Тентажил
(Књига друга)
154
- Мали човек
(Књига друга)
573
- Малограђани
(Књига друга)
443
(Књига трећа)
276
(Књига четврта)
130, 293, 394
- Маль
(Књига друга)
509
- Мамзел Нитуш
(Књига друга)
100, 112, 120, 143, 175, 193, 278,
297, 298, 334, 346, 355, 454,
482–483, 492, 494–497, 517–518,
520, 530, 535–537, 559, 569,
571–572, 625, 645, 656, 658
(Књига трећа)
22, 211, 213, 388, 432
(Књига четврта)
59, 84, 89, 95, 107, 109, 113, 178,
189, 206, 214, 249, 260, 276, 293,
297, 320, 333, 341, 392
- Мамица
(Књига друга)
244, 250
- Манда Војнићева
(Књига трећа)
366, 588
(Књига четврта)
37, 293, 299, 500
- Мандарин
(Књига друга)
589
- Мандрагола
(Књига трећа)
363
(Књига четврта)
28
- Маневри на селу
(Књига трећа)
225, 414
- Манон Леско
(Књига друга)
570
- Манон
(Књига трећа)
183–184, 200, 249, 370–371, 375,
377–378, 383–385, 391–392, 395,
401, 406–408, 410, 417, 427, 441,
494, 496, 578, 584
(Књига четврта)
143, 307, 310, 460, 519
- Мара Варадинка
(Књига друга)
45
(Књига трећа)
116
- Мара Делормова
(Књига прва)
389
- Марија
(Књига друга)
251, 371
- Марија Делормова
(Књига друга)
46, 424
- Марија и Магдалена
(Књига прва)
273
(Књига друга)
47, 253, 281, 283, 424
- Марија и Милана
(Књига трећа)
52
- Марија, кћи пуковније
(Књига прва)
389
(Књига друга)
88, 120, 172, 193, 197, 285, 306,
352, 419, 555, 628, 641, 644, 656,
658
(Књига трећа)
73, 77, 101, 142, 144–145, 147, 213
(Књига четврта)
84, 116, 333
- Марија Манчини
(Књига прва)
373
(Књига друга)
87
- Марија Менчикова
(Књига прва)
77, 88
- Марија Стјуарт
(Књига прва)
270, 273, 278, 284, 286, 289,
292–294, 332, 345, 372
(Књига друга)
77, 86, 93, 95, 109, 110, 135, 165,
249, 259, 262–264, 271–272, 280,
282, 287, 290, 299, 305, 319–320,
337, 419, 538, 555, 571, 631, 636
(Књига трећа)
50, 62, 66, 69, 72, 75, 78, 92, 101,
267, 311, 559
(Књига четврта)
98, 115
- Марија Тудор или Три дана из живота
једног карташа
(Књига прва)
278, 290, 292, 317, 323, 326, 332,
372
(Књига друга)
79, 167, 177, 249, 268–269, 386
(Књига трећа)
74
- Маријана
(Књига прва)
297
(Књига друга)
51, 117, 169, 249, 264, 426
(Књига трећа)
65, 129
- Маријанина ћуд
(Књига друга)
443, 503
(Књига трећа)
531, 554
- Маријус
(Књига трећа)
570
- Марина царица
(Књига прва)
378
(Књига друга)
250, 421
- Мариша
(Књига друга)
488
- Маркиз Вилмер
(Књига прва)
378
(Књига друга)
91, 93
- Маркиз Приола
(Књига трећа)
308, 440, 473, 516
- Маркова сабља
(Књига прва)
293, 368, 387
(Књига друга)
192, 196, 244, 248, 368, 455,
- 543–544
(Књига трећа)
51, 68
- Маријица Кабога
(Књига друга)
53, 182, 364
- Марта Посадница или Пад Великог
Новгорда
(Књига прва)
394
(Књига друга)
168, 364
- Марусја
(Књига трећа)
351
(Књига четврта)
164, 196, 277, 374
- Маскарада
(Књига трећа)
432
- Маскенбал
(Књига трећа)
375, 389, 580
- Маскота
(Књига друга)
128, 133, 146, 156, 159–160, 193,
440, 482, 497, 517–518, 523, 571,
625
- Мати
(Књига трећа)
331, 341, 437, 554, 573
(Књига четврта)
36, 53, 382
- Мати и кћи
(Књига друга)
588
- Мати и син
(Књига прва)
276
- Матија Губец
(Књига друга)
105
(Књига трећа)
69, 278, 557
(Књига четврта)
231
- Матори момци
(Књига друга)
47, 425, 544
(Књига трећа)
65
(Књига трећа)
278, 344, 349–350, 353, 365,
473–474, 505, 515, 529, 557, 561
(Књига четврта)
82, 97–98
- Матура
(Књига четврта)
20–21, 23, 37–38, 91, 136, 221,
229–230, 233, 259, 260–261,
276–277, 295, 333, 343, 345, 347,
349, 352, 358, 374, 394, 424, 515,
522
- Мача
(Књига трећа)
214, 358, 434, 436, 515
(Књига четврта)
97, 258, 473
- Мачем
(Књига прва)
51, 173, 427
- Машина савест
(Књига трећа)
214, 506, 509
- Машкарате испод купља
(Књига друга)
644
(Књига трећа)
175, 322, 341, 358

- (Књига четврта)
110, 246, 258
- Мегалон
(Књига друга)
270
- Медвед
(Књига друга)
567, 612
(Књига трећа)
144
(Књига четврта)
51, 200
- Медеја
(Књига прва)
57, 332
(Књига трећа)
199, 311, 340–341, 348, 441, 547
(Књига четврта)
328
- Медени месец
(Књига четврта)
165
- Међу вуковима
(Књига трећа)
344, 455–456, 463, 513
(Књига четврта)
38, 268
- Међу официрима
(Књига друга)
589
- Међулушко благо
(Књига четврта)
15
- Мејрима или Ослобођење Бошњака
(Књига прва)
215, 261, 275, 278, 289–292, 304,
307, 326, 329, 358, 387, 394
(Књига друга)
80, 83, 93, 104, 105, 150, 168, 320,
333, 363–364, 368, 631
(Књига трећа)
18, 50, 53, 62, 72
- Мело
(Књига трећа)
317
- Мелодрама
(Књига трећа)
213, 317, 509
- Менехми
(Књига трећа)
516, 531, 547, 560, 563, 566
(Књига четврта)
140, 345
- Мензуелска меана
(Књига прва)
124, 139, 323
- Меркаде
(Књига друга)
104, 125, 149, 154, 354, 441, 502,
610
(Књига трећа)
170, 246–247, 278, 363, 366, 562
(Књига четврта)
28, 31, 67, 97, 157, 177, 276, 300,
329, 337, 350, 392
- Месалина
(Књига друга)
427, 489
- Месец дана на селу
(Књига друга)
29, 47, 426, 538
(Књига трећа)
337
(Књига четврта)
36
- Месинске невесте
(Књига трећа)
209
- Међава
(Књига трећа)
275, 551, 555
(Књига четврта)
130, 232, 410, 423
- Ми градимо град
(Књига четврта)
431
- Мизантроп
(Књига прва)
57
(Књига друга)
46, 184, 301, 317, 427
(Књига трећа)
484
(Књига четврта)
132, 136, 259, 281, 287, 300
- Мика практикант
(Књига друга)
45, 172, 373
(Књига трећа)
27
- Микадо
(Књига друга)
193, 440, 517–518, 523
(Књига четврта)
95
- Мила
(Књига прва)
273, 389
(Књига друга)
248, 272, 370
(Књига трећа)
144
- Миленко и Добрила
(Књига друга)
263
(Књига трећа)
142
- Милион
(Књига друга)
301, 418
- Милион мука
(Књига четврта)
200, 279–280, 326
- Милион мученика
(Књига четврта)
94, 117, 120, 133, 135
- Милионерка
(Књига трећа)
331, 524
(Књига четврта)
46
- Милка
(Књига друга)
588
- Милкин кључ
(Књига четврта)
487
- Мило за драго
(Књига друга)
45, 97, 248, 370, 373
- Милош Велики
(Књига друга)
375
- Милош Војновић
(Књига четврта)
495
- Милош и Вукосава
(Књига друга)
519
(Књига четврта)
462
- Милош Обилић или Бој на Косову
(Књига прва)
77, 106, 113, 117–122, 139, 141,
143, 150, 151, 155–156, 162–163,
167, 173, 181, 195, 199, 222, 234,
237, 245, 251, 261, 270–271,
273–277, 279–280, 282, 284, 288,
- 290, 293–294, 307, 314, 394
(Књига друга)
36, 53, 77, 79, 82, 86, 93, 95, 103,
110, 137, 140, 151, 156–157, 263,
265–267, 269–270, 278, 280, 284,
287–288, 294, 297, 299–300, 311,
320–321, 337–338, 345–346,
349–350, 365, 368, 449, 573, 594,
629, 639
(Књига трећа)
13, 48, 53, 62–64, 67, 72, 83, 88–89,
94–95, 142, 144, 147
(Књига четврта)
138, 369, 495
- Милош Обреновић, војвода руднички
(Књига друга)
179, 318
- Милош у Латинима
(Књига друга)
45, 172, 192, 196, 252, 369
(Књига трећа)
61, 144
- Милошева женидба
(Књига трећа)
382, 391–393, 397, 400, 427
(Књига четврта)
519–520
- Милошева женидба“ (“Вилин вео”)
(Књига четврта)
265
- Мимоза
(Књига четврта)
158
- Мина фон Барнхеим
(Књига трећа)
319, 347, 440, 531, 547, 588
- Министар и свилар
(Књига прва)
293, 378
(Књига друга)
249, 418
- Мињон
(Књига друга)
465–466, 494, 521–522, 613
(Књига трећа)
182–183, 200, 248, 346, 370, 372,
374–375, 381, 386, 391, 400, 412,
461, 493–494, 578, 580, 582
- Мираз
(Књига четврта)
384
- Мирандолина
(Књига друга)
119, 149, 301, 448, 502–503, 611
(Књига трећа)
86, 213, 231, 241, 304, 355, 360,
425, 544
(Књига четврта)
36, 40, 45–46, 67, 71, 80, 82, 86,
110, 142, 299, 404, 424
- Мис Београд
(Књига четврта)
499
- Мис чоколада
(Књига четврта)
193, 212, 263, 319
- Мисао
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
198, 246
- Миси Ганимед
(Књига трећа)
527
- Мисија мр Перкинса у земљи
большевика
(Књига четврта)
321

- Мисир (Књига трећа) 417
- Мисли ("Obsession") (Књига трећа) 499
- Мисли гђе Обре (Књига друга) 443, 502
- Мистер долар (Књига друга) 585
(Књига трећа) 214–215, 509, 549
(Књига четврта) 97, 134, 138, 196, 335, 346, 367, 371, 419, 522
- Мистериозни Камиф (Књига трећа) 210, 212, 232, 295–297, 503, 506, 509, 556
(Књига четврта) 30, 96, 129, 262, 337, 450–451, 469, 509
- Михаило, бугарски цар (Књига прва) 275, 326, 332, 336–337
- Миш (Књига друга) 47, 120, 138, 154, 173, 427, 481, 490
(Књига трећа) 202, 293, 317
(Књига четврта) 179, 219
- Мишел Перен (Књига прва) 281, 288, 290, 296
(Књига друга) 333
- Мишоловка (Књига четврта) 328
- Млада гарда (Књига трећа) 431, 564
- Млада жена (Књига четврта) 120, 122, 125, 128, 132
- Младенци или Брак по енглески (Књига прва) 291
- Младост (Књига друга) 525
- Младост Доситеја Обрадовића (Књига прва) 395
(Књига друга) 97, 169, 248, 370
- Млетачки трговац (Књига прва) 273, 277, 286, 289, 294, 329, 333, 373
(Књига друга) 65, 67, 69, 75, 77, 91, 95, 97, 104, 105, 117, 124, 131, 135–136, 151, 156–158, 167, 188, 202–203, 235, 249, 263–264, 267, 269–270, 278, 281–284, 287, 292–293, 296, 337, 344, 348, 354–355, 376, 396, 419, 448, 469, 484, 502, 538–539, 555, 572, 575, 578, 611, 618, 625, 630, 636, 639, 656
(Књига трећа) 31, 50, 57, 65–66, 72, 75, 78, 81, 84, 86, 97, 107, 122, 144, 174, 231, 234–235, 237, 280, 304, 308–309, 314, 331, 345, 350–351, 365, 426–427, 441, 456, 477, 544, 549, 554, 565–566, 571, 588
- (Књига четврта) 31, 78–79, 112, 119, 133–134, 146, 163, 204, 211, 219, 224–225, 239, 245, 258, 268, 290, 292, 295–296, 298, 308, 313–314, 322, 327–328, 331, 352, 404, 406, 415, 438
- Многаја љета (Књига трећа) 202, 232, 246, 274, 281, 283, 286, 295, 306, 310, 345, 351
(Књига четврта) 22, 96, 337, 444, 471, 480–482, 509
- Много вике ни око шта (Књига друга) 50, 128, 136, 149, 175, 428, 611
(Књига трећа) 27, 353, 441
(Књига четврта) 43, 146, 297
- Мој син министар (Књига трећа) 474, 550
- Моја звезда (Звезда моје среће) (Књига прва) 389
- Моје бебе (Књига четврта) 60–61
- Моје мезимче (Књига друга) 21, 376
- Моји ђетићи (Књига трећа) 479, 489, 528–529
(Књига четврта) 276–277, 375, 392, 471, 495, 510
- Мојсеј (Књига прва) 75
- Молијер (Књига трећа) 297, 446, 479–480, 504, 522–523, 546
(Књига четврта) 436
- Момир (Књига друга) 113, 137, 139, 150, 169, 372, 402
- Момчило, војвода краља Дечанског или драматическа повест како се је Душан зацарио (Књига прва) 199
- Мона Вана (Књига друга) 117, 253, 296, 426, 443, 471, 503, 551, 578, 610
- Монжоа (Књига друга) 47
- Моника (Књига прва) 378
(Књига друга) 266, 420
- Моникин случај (Књига трећа) 452, 513
- Монолог (Књига трећа) 143
- Монсерат (Књига четврта) 423
- Монтроз (Књига прва) 389
(Књига друга) 96, 172, 252, 294, 622
- Мора (Књига друга) 592
- Моравка (Књига трећа) 144
- Морал (Књига друга) 458
- Морал гђе Дулске (Књига друга) 144, 453, 539, 625, 635, 641
(Књига трећа) 124, 213, 231, 246, 265, 276, 293, 308, 342, 344, 346, 566
(Књига четврта) 37, 62, 91, 116, 167, 216, 262, 309, 312, 318, 322–323, 335, 359, 367, 419
- Морана (Књига трећа) 221, 387, 397, 407, 414, 436
(Књига четврта) 520
- Море без приморја (Књига друга) 47, 117, 125, 173, 184, 426
- Мост (Књига четврта) 295
- Моћ судбине (Књига трећа) 408, 412, 495, 526, 532, 580, 589
- Мрак (Књига четврта) 177, 200, 364, 473
- Мрак на врху степеница (Књига четврта) 95
- Мраморна срца (Књига друга) 300
- Мржња (Књига друга) 47
- Мрзана (Књига трећа) 172
(Књига четврта) 73, 89
- Мрља која чисти (Књига друга) 253, 572
(Књига трећа) 144
- Мртав за све (Књига четврта) 176
- Мртва краљица (Књига трећа) 331
- Мртва природа (Књига друга) 183
- Мртве душе (Књига трећа) 334, 573
(Књига четврта) 288, 410
- Мртве очи (Књига трећа) 414, 495–496, 525–526, 587
- Мува (Књига четврта) 431
- Муж моје жене (Књига прва) 317, 326

- Муж на дувару
(Књига прва)
153
- Муж на селу
(Књига друга)
420
- Муж од четири жене
(Књига прва)
317
- Муж пред вратима
(Књига друга)
193
- Муж у клоpci
(Књига друга)
308
- Мужевљева срећа
(Књига друга)
120
- Музика
(Књига трећа)
207
- Мученица Варвара
(Књига прва)
58
- Мушки метод и женска мајсторија
(Књига прва)
241, 247, 307
- Н**
- На Бадње вече
(Књига трећа)
173
- На Бадњи дан
(Књига друга)
248, 370
(Књига трећа)
23
- На балетском часу
(Књига трећа)
531
- На белом хлебу
(Књига трећа)
204
(Књига четврта)
486
- На бунару
(Књига друга)
518
(Књига четврта)
40, 392
- На врзином колу
(Књига друга)
560
- На граници
(Књига друга)
457
- На дну
(Књига друга)
110, 125, 131, 154, 282, 300, 446,
448, 470–471, 483, 502, 554, 578,
612, 656
(Књига трећа)
90–91, 177, 199, 207, 271, 276,
290, 306, 333–334, 336–337, 344,
346, 349, 353–355, 364–365, 447,
471, 473–475, 479, 503, 505,
518–520, 537, 543–544, 550, 551,
563, 568, 573
(Књига четврта)
17, 35–36, 41, 46, 51, 59, 64, 70, 74,
81, 83, 94, 106, 115, 117, 120, 123,
125, 127–129, 131–132, 134,
136–137, 139, 147, 184, 219, 231,
233, 250, 259, 263, 274, 276, 280,
287–288, 297, 300, 325, 342, 346,
393–394, 406, 410–411, 436, 456
- На другој обали
(Књига трећа)
320, 509
- На Западу ништа ново
(Књига четврта)
331, 371
- На згаришту
(Књига друга)
457, 605
- На зеленој ливади
(Књига четврта)
250
- На Кавказу
(Књига трећа)
500, 527
- На крају XIX века
(Књига друга)
287
- На крају пута
(Књига трећа)
213, 286, 556
(Књига четврта)
43, 80, 255, 260, 390
- На леђима јежа
(Књига трећа)
425, 479, 504–505, 517, 535, 540,
543
(Књига четврта)
35, 83, 90, 94, 113, 120, 131–132,
143, 226, 233, 276–277, 287, 335,
346, 375, 379, 390, 425, 427, 471,
486, 516–517, 522
- На леп начин
(Књига друга)
53, 371
- На лицу места
(Књига трећа)
216
- На мрзану кућа остаје
(Књига друга)
308, 398
- На низбрдици
(Књига друга)
447, 519
(Књига четврта)
462
- На периферији
(Књига трећа)
319
- На поселу
(Књига друга)
448, 517, 535, 637, 640, 642–645
(Књига трећа)
77, 91, 96, 117, 124–125
(Књига четврта)
60, 79, 84, 88, 95, 107, 115, 158,
161, 166–167, 214–215, 224, 227,
232, 319–321, 339, 347, 358, 424
- На последњем спрату
(Књига трећа)
522
(Књига четврта)
350, 379
- На прелому
(Књига друга)
484
- На санти леда
(Књига трећа)
474, 506, 515, 550, 568
- На својем огњишту
(Књига четврта)
189
- На селу
(Књига трећа)
468
- На силу женидба
(Књига четврта)
193
- На силу лекар
(Књига друга)
79, 317, 625
- На слави
(Књига друга)
447, 589
- На тараци
(Књига трећа)
348
- На трећем спрату
(Књига трећа)
436, 505, 515
(Књига четврта)
40, 97, 196
- На Три јерарха
(Књига прва)
160
- На туђем хлебу
(Књига друга)
282
(Књига трећа)
365
- На угледу
(Књига друга)
589
- На уранку
(Књига друга)
492, 495, 518, 524, 526, 534, 539,
560–561
(Књига трећа)
183, 186, 271, 385, 393
(Књига четврта)
519
- На шестом спрату
(Књига четврта)
142
- Набоб
(Књига друга)
355
- Набрежноје право
(Књига прва)
187
- Набуко
(Књига трећа)
400
- Нага жена
(Књига друга)
539
(Књига трећа)
173, 196, 274, 281
(Књига четврта)
71, 305–306
- Награжденије и наказаније
(Књига прва)
82, 92, 187, 189
(Књига друга)
36, 52, 174
- Награђена добродетел (или: Милан и
Милица) 151, 155–157, 175
- Награда истине
(Књига прва)
139
- Нада
(Књига друга)
611
(Књига четврта)
177
- Надриадвокат
(Књига прва)
76
- Најезда
(Књига трећа)
440, 573
(Књига четврта)
29, 46, 167, 342–343
- Најлепше очи на свету
(Књига трећа)
216
- Налив-перо
(Књига трећа)
213, 216, 514

- Намерник
(Књига друга)
47
(Књига трећа)
341
(Књига четврта)
179
- Намет
(Књига прва)
151, 153
- Напад
(Књига друга)
465, 506, 610
- Наполеон
(Књига четврта)
258, 368
- Наполеон прави ред
(Књига четврта)
314
- Нарџис
(Књига друга)
77, 83, 85–86, 97, 104, 140, 169,
252, 286–287, 290, 421, 443, 656
(Књига прва)
378
(Књига трећа)
101, 199, 235, 237, 311, 319, 431
(Књига четврта)
509
- Народ и великаши
(Књига друга)
248, 368
- Народна воља
(Књига трећа)
204
(Књига четврта)
486
- Народни непријатељ
(Књига друга)
125, 288, 453, 503, 554, 578, 611,
618, 625
(Књига трећа)
172, 231, 235, 240, 306, 550
(Књига четврта)
74
- Народни посланик
(Књига друга)
40, 284, 294, 296, 321, 344, 347,
351, 353, 378, 464, 482, 502,
584–585, 618, 624, 629, 643, 645,
656
(Књига трећа)
31, 56, 69, 72, 76, 96, 110–111,
113, 130, 134, 175–176, 198,
207–208, 272, 274, 276, 281, 283,
289, 299–300, 304, 306, 345,
349–350, 432, 483, 517, 530, 548,
552–553, 570, 573
(Књига четврта)
30, 33, 35, 47, 72, 75–76, 81, 87, 94,
130, 138, 147, 155, 158–159,
163–165, 167, 179, 189, 193, 197,
204, 218–219, 222–223, 228, 231,
245, 262, 270, 277, 298, 301, 305,
321–322, 335, 345, 358–359, 364,
367, 379, 385, 400, 405–406, 408,
411, 415, 418, 425–426, 510, 516,
522
- Народњак
(Књига друга)
554, 588
- Наследник
(Књига друга)
72, 137, 156, 253, 266, 424
- Насловна страна
(Књига трећа)
350
- Наступ
(Књига друга)
106
- Наталија
(Књига трећа)
431
- Натан Мудри
(Књига друга)
69, 167, 421
(Књига прва)
378
- Наташа
(Књига четврта)
263
- Наход
(Књига друга)
125, 131, 585, 656
(Књига трећа)
114, 173–174, 178, 186, 196, 231,
237, 255, 271, 281, 290, 294, 298,
310, 319, 345, 356, 422, 427
(Књига четврта)
17, 92, 471, 473, 517
- Наход Симеон
(Књига прва)
195
(Књига трећа)
145
- Наш зет
(Књига друга)
452, 591
- Наш попа код богатих
(Књига трећа)
212–213, 241, 283, 352, 432, 560
(Књига четврта)
85, 96, 113, 200, 214, 220, 222,
230, 232, 422
- Наш пријатељ Некљужев
(Књига друга)
106, 117, 173, 253, 296, 424
- Наш човек
(Књига друга)
158
- Наша деца
(Књига друга)
447, 584
(Књига четврта)
61, 431
- Наша работа
(Књига четврта)
356
- Наше доба
(Књига друга)
40
- Наше жене
(Књига друга)
299, 633
- Наши леополдовџи
(Књига друга)
73
- Наши манири
(Књига трећа)
318
(Књига четврта)
276, 471, 494
- Наши робови
(Књига прва)
292–293, 389
(Књига друга)
110, 138, 250, 279, 424
- Наши сељани
(Књига друга)
156, 158, 280, 297–298, 372, 573
(Књига четврта)
179
- Наши синови
(Књига друга)
450, 591, 595, 605
- Наши смо
(Књига трећа)
472, 528
(Књига четврта)
486
- Нашла врећа закрпу
(Књига прва)
277
- Не бежи од школе
(Књига трећа)
26
- Не заборавља се
(Књига друга)
610
- Не зареџи се
(Књига друга)
483, 503
- Не зареди се
(Књига друга)
443
- Не убиј
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
198, 274, 331, 341
- Неваљалџи
(Књига друга)
53, 117, 125, 173, 427
- Неверница
(Књига трећа)
341, 463, 488, 513, 588
(Књига четврта)
526
- Невероватни цилиндер Њ. В. Краља
Кристијана
(Књига трећа)
174, 177, 322, 346
(Књига четврта)
478–479
- Невидљиви криваџ
(Књига четврта)
493
- Невин не може да страда
(Књига прва)
153
- Невини стид или Федор и Марија
(Књига прва)
140, 165
- Невиност или Светислав и Милева
види: Светислав и Милева
- Невјеста од Цветинграда
(Књига трећа)
415
- Невоља због памети
(Књига друга)
250
(Књига четврта)
438
- Негри или Љубав ко са џеловјеком
својим
(Књига прва)
188, 189
- Недозвани
(Књига четврта)
53, 472, 491
- Нежна птиџа младости
(Књига трећа)
550
- Нежност
(Књига трећа)
203, 248, 322
- Незвана гошћа
(Књига друга)
173, 610
- Незнани гост
(Књига друга)
374, 447
- Неисписани лист
(Књига друга)
290
- Нека се одену наги
(Књига четврта)
285

- Нелска кула
(Књига прва)
277
- Нема Бога – има Бога
(Књига трећа)
454, 514
(Књига четврта)
98, 441
- Немања
(Књига прва)
271, 275–276, 280, 284, 286, 290,
294, 296, 312, 314, 325–326, 394
(Књига друга)
23, 45, 77, 86, 97–98, 106, 117,
125, 137, 143, 145, 155, 157, 171,
179, 182, 197, 252, 287, 297, 299,
305, 320, 333, 337, 346, 365, 375,
383, 389, 401, 410, 478–479, 481,
592, 622, 624, 656
(Књига трећа)
18, 22, 54, 61–63, 65–66, 69, 72,
76, 79, 88, 92–94, 143, 146, 212,
430, 510, 513
(Књига четврта)
517
- Немари
(Књига трећа)
122
- Неми сведок
(Књига трећа)
216
- Немирко
(Књига друга)
494
- Немирне душе
(Књига четврта)
15
- Немоћ
(Књига друга)
591
- Ненаграђени љубавни труд
(Књига четврта)
438
- Необичан човек
(Књига трећа)
432, 487, 514
(Књига четврта)
337, 345
- Непогода
(Књига друга)
125
(Књига трећа)
198, 231, 246
(Књига четврта)
108, 119, 124
- Непријатељи
(Књига трећа)
297, 331, 337, 341, 353, 431, 441,
513, 554, 564, 573
(Књига четврта)
138, 225, 342
- Непријатељица
(Књига трећа)
213, 322, 509
(Књига четврта)
314
- Нервозне жене
(Књига друга)
292, 296–298, 300, 337, 428
(Књига трећа)
124
(Књига четврта)
177, 189
- Нервозни
(Књига прва)
375
(Књига друга)
69, 250
- Нервозни болесник
(Књига трећа)
204
(Књига четврта)
486
- Нерон
(Књига друга)
110
- Неспоразум
(Књига четврта)
46
- Несрећа због памети
(Књига друга)
268
- Несрећне цумбушлије
(Књига прва)
138, 140, 96
- Несторово покајање
(Књига прва)
163
- Несуђени
(Књига друга)
45, 81, 368, 407
- Несуђени зетови
(Књига трећа)
528, 531
- Нечиста крв (Врела крв)
(Књига трећа)
214, 436, 509
(Књига четврта)
96–97, 115, 134, 276, 314, 323,
331, 333, 347, 351, 357, 368, 371,
427, 485, 515–516, 522
- Ни бригеша
(Књига прва)
285, 294
(Књига друга)
248, 370, 395
- Ни око шта
(Књига друга)
97, 159, 282
- Низ бисера или Роб, слуга и господар
(Књига прва)
278, 282, 284, 289–290, 325, 317,
372
(Књига друга)
77, 86, 95, 272, 276, 286, 299, 317,
319, 333, 353, 631, 656
(Књига трећа)
66, 75, 93, 143
- Никола Шубић Зрињски
(Књига прва)
113, 117, 120–122, 304
(Књига трећа)
414, 495, 526, 532, 584, 586
(Књига четврта)
206, 209–213, 237, 240, 519
- Николсова
(Књига друга)
635
- Нина
(Књига четврта)
137
- Ниоба
(Књига друга)
117, 143
(Књига четврта)
157, 356
- Ништа није случајно
(Књига трећа)
480, 528–529
- Нов комад
(Књига друга)
149, 278, 320, 426
(Књига трећа)
26
- Нов посао
(Књига друга)
47, 128, 424
- Нова варошанка
(Књига друга)
135
- Нова кућа
(Књига друга)
47, 286, 425
- Нова школа
(Књига трећа)
556
- Новац је убиство
(Књига четврта)
94, 117, 135
- Новела од Станца
(Књига друга)
519
(Књига трећа)
334
- Нови
(Књига трећа)
173
(Књига четврта)
245, 474
- Нови дани
(Књига четврта)
132
- Нови дом
(Књига четврта)
274, 276, 350
- Нови људи
(Књига четврта)
20, 120, 124, 132, 276, 292, 337, 375
- Нови племић
(Књига прва)
277, 281, 285–286, 372
(Књига друга)
158, 395, 417, 628
- Новинари
(Књига прва)
288, 378
(Књига друга)
70–71, 106, 117, 125, 128, 143, 169,
340
- Нора
(Књига друга)
47, 149, 253, 288, 296, 337, 421,
470, 478, 488, 537–539, 639
(Књига трећа)
107, 172, 280, 286, 298, 309, 365
(Књига четврта)
67, 71, 110, 119, 181, 224, 258, 262,
323, 379
- Носорог
(Књига трећа)
524, 558
- Ноћ пред судским претресом
(Књига трећа)
207
- Ноћ три краља
(Књига четврта)
164
- Ноћ у харему
(Књига друга)
623
- Ноћи гнева
(Књига трећа)
562
(Књига четврта)
393
- Ноћна смотра
(Књига трећа)
346, 484, 520, 531, 554, 568
(Књига четврта)
120, 123, 133, 337, 409
- Нума Помпилија
(Књига прва)
164
- Нумера 777
(Књига прва)
139, 325

- Њ**
- Његова жена
(Књига четврта)
281
- Њен глас
(Књига трећа)
322
- Њих двоје
(Књига четврта)
72
- Њих четворо
(Књига друга)
506
(Књига четврта)
60, 120, 131–132, 135, 137
- О**
- О, ови социјалисти
(Књига трећа)
23
- О туђем хлебу
(Књига друга)
296, 441, 506, 560–561
(Књига четврта)
177, 189, 204
- О штетности дувана
(Књига четврта)
300
- Обаларова кћи
(Књига прва)
113, 117, 120, 122
- Обећана земља
(Књига четврта)
114, 119, 337, 342, 425, 471, 493
- Обешени црквењак
(Књига друга)
641
(Књига трећа)
106
- Обзирна блудница
(Књига четврта)
409
- Обичан човек
(Књига друга)
53, 98, 131, 149, 154, 174, 278,
296–297, 340–341, 466, 481,
483–484, 486, 569, 571–572, 584,
595, 616, 624, 635, 638, 642, 646
(Књига трећа)
18, 52, 54, 88, 100, 117, 122, 124,
134, 144, 153, 169, 272, 301, 311,
334, 364, 477
(Књига четврта)
25, 59, 84, 151, 155–156, 165, 176,
200–201, 306, 335, 358, 364, 392,
399, 403, 418, 522
- Објављење
(Књига трећа)
152
- Објест живота
(Књига трећа)
472, 514
- Обмана или Три побратима
(Књига прва)
201
(Књига друга)
52
- Обожавана Јулија
(Књига трећа)
344–345, 558, 588
(Књига четврта)
95
- Образ из српске прошлости
(Књига прва)
394
- Обрученије или дјетска должност
сврху љубве
(Књига прва)
187
- Огањ у планини
(Књига трећа)
527
- Од зла горем
(Књига друга)
453, 611
- Од љубави се не живи
(Књига четврта)
125, 131
- Одгођена ноћ
(Књига четврта)
160
- Оде воз
(Књига трећа)
528
- Одметници
(Књига друга)
51
- Одроз пред светом
(Књига друга)
282
- Одсудни тренуци
(Књига друга)
371, 447, 554
- Ожалошћена породица
(Књига друга)
571, 585, 635–636, 640–641, 645
(Књига трећа)
100, 108, 111, 113, 115, 276, 281,
293–294, 297, 299, 304, 306, 313,
317–318, 334, 345, 353, 355–356,
361, 364, 454–455, 505, 507, 509,
519, 542–543, 545, 549, 552–554,
560, 573
(Књига четврта)
20, 22, 30–31, 33, 35–38, 40, 74,
76, 80, 85–87, 98, 113, 117, 134,
143, 147, 157–158, 163, 165, 197,
215, 217–219, 222–223, 225–229,
231, 233, 268, 270, 277, 290–292,
295, 298–299, 301, 316, 322–324,
326–327, 329, 339–343, 345, 348,
358–359, 361–362, 371–372, 375,
385, 390, 393, 404–406, 408,
410–411, 415, 417–418, 421,
425–426, 456, 472
- Окајаније или новоизабрани краљ
(Књига прва)
61
- Окаљано поштење
(Књига друга)
283
- Оклопни воз
(Књига четврта)
286
- Окови
(Књига друга)
47, 253, 297, 300, 396, 424, 538
(Књига четврта)
177, 250
- Окривљена
(Књига трећа)
360
- Олимпијина удаја
(Књига друга)
51, 427
- Оливера
(Књига друга)
588
(Књига четврта)
409
- Олимпија
(Књига четврта)
192
- Олуја
(Књига друга)
373
- Омер и Мерима
(Књига друга)
560
- (Књига четврта)
495
- Омер-паша
(Књига трећа)
527
- Он
(Књига друга)
154, 447, 517, 519, 551, 589, 624
(Књига четврта)
92, 119, 122, 462
- Он и она
(Књига прва)
273
- Он и она
(Књига друга)
392
- Он и његова сестра
(Књига друга)
530, 535
- Он је излечен
(Књига друга)
418
- Он мора бити мој
(Књига четврта)
177
- Он није љубоморан
(Књига прва)
321
- Он, она и оно
(Књига друга)
150
- Она и њих тројица
(Књига трећа)
344, 473
- Она је луда
(Књига прва)
262, 292, 324, 332
- Онај који добије шамар
(Књига четврта)
236
- Онај стари
(Књига друга)
465, 506, 610
- Оно што се зове љубав
(Књига трећа)
213, 337, 342, 358
(Књига четврта)
268, 367
- Опадници
(Књига прва)
139
- Опасна игра
(Књига четврта)
179
- Опасна окука
(Књига четврта)
47, 134, 136
- Опасни комшилук
(Књига прва)
324
- Опера за три гроша
(Књига четврта)
43, 46
- Опклада
(Књига прва)
247, 262
(Књига друга)
418
- Опфертод
(Књига прва)
188
- Опчињени краљ
(Књига трећа)
343, 345, 358, 429, 440, 472–473,
540, 543
(Књига четврта)
472, 488–489

- Општинско дете
(Књига четврта)
38, 163, 293
- Орестија
(Књига четврта)
35, 259
- Орлеанка девојка
(Књига прва)
378
(Књига друга)
169
- Орлић
(Књига друга)
131, 457, 483, 503, 610
(Књига трећа)
127, 132, 266, 270
(Књига четврта)
95
- Орлов
(Књига четврта)
193, 247, 319, 378–379, 520
- Орфеј
(Књига трећа)
414, 536, 580
(Књига четврта)
461–462, 520
- Орфеј и Еуридика
(Књига трећа)
414
- Орфеј у паклу
(Књига друга)
128, 191, 517–518, 613
(Књига трећа)
360, 441, 495, 526, 575, 588
(Књига четврта)
95, 100, 202, 207, 209, 211, 237
- Освојеније Београда у 1806. години
под бесмртним војдом
Карађорђеом
(Књига прва)
225
- Освојеније Сеуте
(Књига прва)
151
- Ослобођење Бошњака
(Књига прва)
види: Мејрима
или Ослобођење Бошњака
- Ослобођење Крушевца 1806. године
(Књига трећа)
52
- Ослобођење Косте Шљуке
(Књига трећа)
356, 454, 475, 505, 509, 551
Ослобођење Косте Шљуке
(Књига четврта)
87, 90, 98, 128, 135, 199, 258, 261,
274, 276, 287, 290, 333, 358, 390,
425, 436, 448, 471, 499, 510,
516–517, 522
- Осма жена
(Књига трећа)
202–203, 239, 261, 272, 296–297,
322, 463
(Књига четврта)
31, 68, 71, 93, 152, 189, 196, 225,
245, 268, 306, 314, 367, 399, 403,
506, 525
- Острво мира
(Књига трећа)
573
- Отац
(Књига друга)
377, 465, 507, 635
(Књига трећа)
170, 357–358, 365, 506, 518–519,
542–543, 564–565, 568
(Књига четврта)
37, 152, 258, 260, 263, 276, 287,
509
- Отаџбина
(Књига прва)
270, 281, 332
(Књига друга)
58, 73, 82, 100, 117, 140, 145, 149,
169, 253, 266, 278, 280, 340, 385,
420, 465, 481, 544, 551, 609, 622,
625, 656, 658
(Књига трећа)
134
(Књига четврта)
96, 236
- Отело
(Књига прва)
246, 287, 329
(Књига друга)
58, 65, 71, 77, 86, 96, 98, 102, 104,
106, 110, 113, 117, 124, 135–136,
140, 142, 145, 149, 151, 155,
157–158, 172, 183, 244, 252, 259,
274, 277–280, 282, 287–288,
290–291, 293, 296, 300, 320, 340,
343–344, 346, 348, 354–355, 391,
441, 469, 471, 478–480, 482, 485,
488–489, 538–539, 544, 555, 567,
572–573, 576, 578, 604, 611, 622,
625, 628, 630–631, 633–634, 636,
638, 641, 646, 656, 659
(Књига трећа)
23, 31, 50, 54, 56–57, 60, 62,
65–69, 72, 74, 78–79, 81–82, 84,
86–90, 94–95, 99, 101–102, 104,
107–108, 120, 122, 124, 132–133,
172, 219, 231–232, 235, 237, 249,
265, 270, 278, 280–281, 284, 286,
309, 315, 331, 337, 341, 353, 363,
366, 373, 375–376, 384, 395–396,
398, 406, 408, 412, 415, 422, 436,
441, 494–495, 518, 547, 557, 588
(Књига четврта)
17, 29–31, 33, 35, 74, 78–79, 83,
85, 87, 89, 91–92, 101, 104, 106,
112, 115, 127–128, 130, 134,
136–140, 142–143, 159–160,
163–164, 166, 177, 181, 184, 204,
215, 222, 224–225, 228, 230, 245,
258, 290, 292, 294, 322, 324, 326,
331, 360, 378, 389, 404–406, 409,
415, 421, 467
- Откриће
(Књига трећа)
364
(Књига четврта)
288
- Откуд толико нежењених
(Књига друга)
79
- Отмено друштво
(Књига трећа)
318
(Књига четврта)
471, 494
- Отмица
(Књига друга)
374
(Књига трећа)
143
- Отмица из Сараја
(Књига друга)
604
(Књига трећа)
221, 384, 391, 400, 410, 416, 440,
578, 582
(Књига четврта)
520
- Отмица Сабињанки
(Књига друга)
128, 169, 284, 321, 325, 353, 425,
559
(Књига трећа)
83, 199, 290, 299, 311
- (Књига четврта)
167, 184, 189, 236, 373, 392, 509
- Охридска легенда
(Књига трећа)
225, 410, 429, 439, 468
- Очајник
(Књига прва)
153, 188, 378, 393
- Очарана лепотица
(Књига трећа)
224, 410, 500
- Очински дом
(Књига друга)
105, 301
- Оџаклија Зубанова
(Књига прва)
199
- П**
- Пад града Сигета
(Књига прва)
304
- Паденије Зринија код Сигета
(Књига прва)
175
- Пајаци
(Књига друга)
492, 494, 520, 524, 545, 613
(Књига трећа)
182, 188, 440, 494, 576, 578,
580–581, 584, 586–587, 589
(Књига четврта)
18, 84, 209–210, 519–520
- Пакао
(Књига трећа)
480, 531
- Паланачка железница
(Књига друга)
453
- Паланачке новине
(Књига друга)
45, 146, 196, 373
(Књига четврта)
60
- Паланчани
(Књига друга)
154, 443, 503, 612, 625
- Палата и лудница
(Књига друга)
288, 378, 420
- Палје
(Књига прва)
113
- Палјежина
(Књига прва)
122, 153
- Пана Циганка
(Књига друга)
171
- Пангалоз и његова фамилија
(Књига прва)
151, 153
- Паоло и Франческа
(Књига друга)
453, 471
(Књига трећа)
271
- Паразит или Вештина себе срећним
учинити
(Књига прва)
136, 139, 151
- Парижанка
(Књига друга)
457, 503, 610
(Књига трећа)
90, 171, 191
- Париска сиротиња
(Књига прва)
270, 286, 288–290, 293–294, 373
(Књига друга)

- 67, 69, 72, 77, 91, 93, 98, 100, 110, 128, 145, 155, 157, 167, 205, 249, 263–264, 267, 270–271, 318, 320, 333, 341, 343, 351, 393, 397, 420, 470, 480, 482, 484, 573, 632–633, 636, 638, 643, 654, 656
(Књига трећа)
19, 21, 54, 63, 73, 79, 86–88, 93–94, 100, 104, 108, 198–199, 297, 313, 549
(Књига четврта)
25, 31, 114, 117, 137–138, 147, 151–152, 159–161, 163–164, 184, 197, 204, 214, 218, 225, 232–233, 245, 308, 343, 359, 367, 391–392, 405, 421–422, 506, 509
- Париски бракови
(Књига друга)
87
- Париски колотер
(Књига прва)
262, 286, 325, 373
(Књига друга)
176, 417
- Париски кочијаш
(Књига прва)
288–289, 297
(Књига друга)
267
(Књига трећа)
64
- Париски ритар
(Књига друга)
168
- Парница
(Књига прва)
247
(Књига друга)
392
- Парола
(Књига трећа)
203, 232, 237, 286
(Књига четврта)
22, 97, 316, 328–329, 340, 345, 348, 357, 471, 480, 481–482, 509
- Партија пикета
(Књига друга)
266
- Пасторак
(Књига друга)
553
- Паткул
(Књига прва)
389
(Књига друга)
421
- Патриота
(Књига трећа)
349, 360, 366, 474, 505, 526, 528–529, 543, 560
(Књига четврта)
96, 300, 378, 436, 482
- Паунка Јагодинка
(Књига прва)
88, 187
- Пауци
(Књига трећа)
479, 517
(Књига четврта)
331, 335, 351, 485
- Пег, срце моје
(Књига трећа)
202–203, 284, 311, 316–317, 320, 561
(Књига четврта)
21, 23, 89, 110, 129, 167, 189–190, 220, 229, 245, 250, 268, 314, 328, 345, 447, 452, 489, 506, 509
- Пепелуѓа
(Књига друга)
273, 560, 586
- (Књига трећа)
26
(Књига четврта)
193
- Пер Гинт
(Књига четврта)
295, 390
- Пера Сегединац
(Књига прва)
271–273
(Књига друга)
40, 53, 77, 140, 156, 216, 251, 268, 280, 283, 288, 367, 397, 401, 440, 455, 509, 543–544, 546, 571
(Књига трећа)
319, 364, 542
(Књига четврта)
20, 181, 245, 278, 281, 285, 287–288, 410, 473, 525
- Периклова смрт
(Књига друга)
517
(Књига трећа)
172, 315
- Перикола
(Књига четврта)
246, 248
- Периферија
(Књига трећа)
206, 237, 431
(Књига четврта)
263, 277, 280, 287, 314, 323, 331, 337, 436, 510
- Перионов пут
(Књига друга)
46, 71, 81, 131, 171, 253, 262, 344, 425, 625
(Књига трећа)
79, 455
(Књига четврта)
67, 184, 406, 436
- Перон
(Књига друга)
73, 418
- Перчин
(Књига четврта)
177
- Песма
(Књига друга)
607
(Књига четврта)
226, 300
- Песник
(Књига друга)
378, 440, 551
(Књига трећа)
172, 315
(Књига четврта)
176
- Песник и вила
(Књига друга)
338, 631
- Песничка душа
(Књига трећа)
417, 588
- Петар Велики као лађар
(Књига прва)
281
- Петар Гојниковић
(Књига друга)
368
- Петар Зрински
(Књига четврта)
87, 95, 97, 101, 258, 271
- Петрушка
(Књига трећа)
225, 415, 431
- Пећ
(Књига четврта)
114
- Пећина на Руднику
(Књига четврта)
384
- Печалбари
(Књига трећа)
472–474, 504–505, 515, 531, 551
(Књига четврта)
17, 75, 94–95, 106, 111, 117, 119, 122, 127, 141, 229, 291–292, 300, 309, 316, 322, 329, 343, 346, 350, 379, 394, 409, 424–425, 427, 436, 471, 516, 522
- Пигалова улица
(Књига друга)
448, 610
- Пигмалион
(Књига друга)
569
(Књига трећа)
173, 207, 231, 237, 241, 274, 281, 288, 298, 306, 319, 483–484, 486, 503, 505, 530–531, 544, 551, 556, 561, 564–565
(Књига четврта)
38, 68, 71, 74, 108, 111, 119, 124, 136, 143, 152, 167, 184, 189, 201, 245, 260, 325, 343, 436, 510, 517
- Пизаро
(Књига прва)
162
- Пијаница
(Књига прва)
147, 151, 153, 157, 161, 237, 312, 325
(Књига четврта)
392
- Пијаница и пропалица
(Књига прва)
163
- Пијеретин вео
(Књига трећа)
224, 414
- Пикова дама
(Књига трећа)
183–184, 199–200, 249, 371–372, 374–375, 378, 383, 387, 389, 396, 402–403, 408, 410, 415, 427, 575, 579, 583, 586–587
(Књига четврта)
519–520
- Пиквик
(Књига трећа)
480
- Пир поруге
(Књига друга)
149, 464, 611
(Књига четврта)
97
- Пировање
(Књига трећа)
203, 244, 425
(Књига четврта)
245, 337, 362, 471, 483
- Писарско место
(Књига друга)
77
- Писаћа машина
(Књига трећа)
518
- Писмо
(Књига трећа)
241, 344, 473–474, 505, 543
(Књига четврта)
119, 224, 316, 329, 340, 343, 348
- Пит и Фокс
(Књига друга)
47, 155, 253, 424
- Питија
(Књига друга)
378

- Питијас и Дамон
(Књига прва)
140
- Пјер и Жан
(Књига четврта)
374
- Пјесник и вила
(Књига трећа)
13
- Плава лисица
(Књига четврта)
191
- Плава мазурка
(Књига четврта)
246
- Плава птица
(Књига трећа)
415
(Књига четврта)
255, 263
- Плакир
(Књига трећа)
441
(Књига четврта)
131, 299
- Плантажа Томасенова
(Књига друга)
102
- Платон Кречет
(Књига трећа)
331, 516
(Књига четврта)
327, 425
- Платонски брак
(Књига друга)
154, 443, 610
- Племенити отац
(Књига друга)
380
- Племићи
(Књига друга)
46
- Племићка
(Књига друга)
47, 424
- Племићко гнездо
(Књига четврта)
262
- Плес мртваца
(Књига четврта)
224
- Плесне поеме лук
(Књига четврта)
467
- Плодови просвете
(Књига друга)
538, 612
(Књига трећа)
172, 240
- Плуг и звездe
(Књига трећа)
333–334, 486
(Књига четврта)
286, 288
- Пљусак
(Књига друга)
131, 278, 568, 571, 643–644
(Књига трећа)
108, 111, 113, 171, 261, 274, 281, 294, 455
(Књига четврта)
28, 33, 60, 94, 113, 137, 147, 158, 161, 163, 179, 195, 197, 204, 219, 231, 291, 305, 323, 356, 412, 421, 426, 471, 473, 509
- По енглески
(Књига друга)
71
(Књига трећа)
112
- Побуна малолетника
(Књига четврта)
53
- Побуна на Кејну
(Књига четврта)
270, 297
- Поверавам ти своју жену
(Књига четврта)
165
- Повечерје
(Књига трећа)
26
- Повлачење
(Књига четврта)
282, 290
- Повратак
(Књига друга)
464, 521, 553, 568, 589
(Књига четврта)
176
- Под жрвњем
(Књига друга)
453, 591
- Под крстом
(Књига четврта)
487
- Под маглom
(Књига друга)
452, 544, 592
(Књига трећа)
145, 271, 313, 476, 488
(Књига четврта)
33, 50, 90, 151, 167, 184, 417
- Под облацима
(Књига друга)
447, 585
(Књига четврта)
176
- Под старост
(Књига друга)
442, 456, 551, 584
(Књига трећа)
144
- Подвала
(Књига друга)
45–46, 77, 79, 100, 103, 128, 131, 143, 146, 156, 169, 179, 211, 252, 284, 291, 294, 317, 333, 352–353, 373, 457, 470, 624, 632–633, 635, 638, 645, 656
(Књига трећа)
54, 56, 63, 65, 80, 93, 101, 103, 110, 114–115, 117, 122, 126–127, 143, 154, 169, 202, 232, 246, 261, 274, 288, 294, 297, 323, 345, 348, 350, 353–354, 361, 364, 366, 430, 432, 440, 455, 517, 542, 545, 553–554
(Књига четврта)
20–22, 31, 33, 38, 47, 60, 74, 83, 86, 108, 114, 117, 123, 131, 134, 138, 141, 151, 155–156, 162, 181, 189, 193, 203–204, 212, 215, 217–218, 223, 230, 236, 270, 276–277, 287, 291, 306, 323–324, 337, 339, 342–344, 346, 356, 364, 367–368, 372, 374, 385, 389, 392, 399, 406, 408, 410, 412, 415–417, 422, 425, 427, 516, 522
- Подвиг на Суходолини
(Књига трећа)
488
- Подпоручник
(Књига прва)
324, 326
- Поезија и проза
(Књига друга)
53
- Пожар страсти
(Књига трећа)
69, 111, 173, 176, 237, 261, 272,
- 310, 312, 356, 425, 543, 549, 551
(Књига четврта)
23, 83, 85, 87, 89, 94, 96, 100–101, 111, 113, 120–121, 124, 128, 130, 140, 143, 199, 245, 316, 318, 325, 330, 340, 349, 352, 445, 509, 525
- Пожарина
(Књига прва)
102, 139
- Позив на игру
(Књига трећа)
225, 414, 527
- Познај себе
(Књига друга)
561
- Познато страшило
(Књига прва)
140
- Позоришно дело
(Књига друга)
424
- Покојни Тупинел
(Књига друга)
51, 73, 102, 138, 142, 173, 424, 428, 573
(Књига трећа)
54, 90, 555
(Књига четврта)
97, 189
- Покојник
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
278, 283, 304, 310, 320, 345, 358, 472–474, 505, 515, 549, 554, 557, 563, 568, 573
(Књига четврта)
22, 33, 35, 39–40, 47, 83, 85, 87, 94, 108, 114, 120, 131–133, 141, 143, 147, 165, 218, 225–226, 232–233, 277, 280, 291–292, 294, 297–298, 321, 326, 333, 338, 340, 342–345, 374, 406, 408, 410–411, 415, 418, 425–426, 434, 436, 471–472, 482, 512, 515, 517, 522, 526
- Покондирена тиква
(Књига прва)
78, 113, 115, 117–122, 124, 130, 139–141, 143, 151, 161, 195, 197, 215, 219, 223, 225, 234, 261, 273, 279, 289
(Књига друга)
53, 82, 120, 131, 142, 144, 146, 157, 173, 262–263, 267, 281–283, 288, 299–300, 333, 338, 339, 341–342, 346, 349, 457, 481–482, 553, 555, 568, 624, 629, 635, 638, 640, 644, 646, 656
(Књига трећа)
15, 40–41, 48, 53, 56, 65, 67, 72, 79–80, 82–83, 88, 92, 95–96, 100, 102, 110, 114–115, 121, 123, 133, 143, 147, 172, 174, 215, 232, 265, 294, 303, 313, 317–318, 366, 400, 430, 440–441, 451, 505, 510, 554, 556, 573
(Књига четврта)
31, 43, 61, 72, 83, 91, 109, 116, 142–143, 155–158, 162, 167, 176, 189–190, 193, 200, 204, 211, 219, 223, 228, 231, 236, 245, 258, 276, 287–288, 306–308, 312, 318, 322–323, 337, 339, 344–346, 348–349, 361, 375, 385, 392, 394, 398, 404, 406, 410, 415, 417–420, 425–426, 448, 515
- Покринокат
(Књига прва)
66

Пола вина, пола воде (Књига прва) 395 (Књига друга) 248, 370 (Књига трећа) 143	(Књига трећа) 169 (Књига четврта) 60	Последње љубавно писмо (Књига прва) 375 (Књига друга) 250, 294, 380
Полигамија (Књига четврта) 120, 122, 139	Поп Ђира и поп Спира (Књига трећа) 360, 430, 455, 516, 554 (Књига четврта) 47, 96, 143, 222–223, 225–226, 230, 263, 314, 331, 335, 359, 368, 406, 415, 418, 522	Последњи валцер (Књига четврта) 247
Полип (Књига четврта) 493	Поремећени план (Књига трећа) 143	Последњи гост (Књига друга) 450, 520 (Књига трећа) 186
Половецки логор (Књига трећа) 207, 224, 410, 430, 440, 500, 527	Породица Беноатан (Књига друга) 47	Последњи дани Смедерева (Књига прва) 317
Полусвет (Књига друга) 119	Породица Бло (Књига трећа) 318, 531 (Књига четврта) 120, 293, 391, 410, 494, 510, 526	Последњи Зрињски (Књига трећа) 104 (Књига четврта) 258, 263
Пољачка крв (Књига друга) 571 (Књига трећа) 360 (Књига четврта) 211, 233, 246, 250, 320, 378–379, 520	Поручник Рајф (Књига друга) 47, 146, 193, 196, 424, 554	Последњи идеал (Књига друга) 551
Пољска болница (Књига трећа) 172 (Књига четврта) 119, 471, 478	Посао је посао (Књига друга) 154, 451, 483, 554, 570, 578, 582 (Књига трећа) 117, 170, 235, 283, 312, 353, 520, 550 (Књига четврта) 67, 74, 95, 105, 424	Последњи лорд (Књига трећа) 213 (Књига четврта) 31, 193, 367
Пољубац (Књига прва) 153 (Књига трећа) 199–200, 249, 392, 412 (Књига четврта) 519	Посета (Књига друга) 371	Последњи плес (Књига четврта) 198, 375
Пољубац онеме који донесе (Књига прва) 324–325 (Књига друга) 419	Посланик из Бамбињона (Књига друга) 451 (Књига трећа) 31	Последњи спрат (Књига трећа) 347, 355, 480, 504–505, 523, 550, 554 (Књига четврта) 510
Пољубац онеме који донесе (Књига прва) 324–325 (Књига друга) 419	Посланик лево (Књига друга) 47, 427	Посмртна слава кнеза Михаила (Књига прва) 351, 394 (Књига друга) 167, 197, 366
Пољубац пред огледалом (Књига четврта) 98, 276, 371	Посланички аташе (Књига прва) 297 (Књига друга) 280	Постављено за двоје (Књига трећа) 314
Помодар (Књига прва) 262, 279 (Књига друга) 417	После љубави (Књига четврта) 496	Потера (Књига друга) 45, 50, 128, 146, 174, 182, 192, 196, 211, 293, 378, 406, 494, 544, 591, 595, 622, 624, 656 (Књига трећа) 20, 51, 65, 157, 198, 479, 517 (Књига четврта) 246, 392
Помирење (Књига четврта) 27	После ослобођења (Књига четврта) 487	Потоњи дани Смедерева (Књига трећа) 52
Помодарке (Књига прва) 262, 286 (Књига друга) 417	После поноћи (Књига прва) 297	Потпоручник Микица (Књига друга) 45, 198, 377
Помоћу тетке (Књига друга) 589	Последица злочинства (Књига прва) 122	Потурица (Књига прва) 261, 276, 304, 312, 325, 387 (Књига друга) 248, 263
Понижени и увређени (Књига трећа) 565 (Књига четврта) 114, 142, 160, 300	Последња авантура (Књига четврта) 267–268	Потурица (Књига прва) 261, 276, 304, 312, 325, 387 (Књига друга) 248, 263
Поноћ (Књига трећа) 276, 506	Последња деспотица смедеревска (Књига прва) 261, 286	Потурица (Књига прва) 261, 276, 304, 312, 325, 387 (Књига друга) 248, 263
Поноћни анђео (Књига друга) 423	Последња деспотица српска (Књига прва) 324	Потурица (Књига прва) 261, 276, 304, 312, 325, 387 (Књига друга) 248, 263
Поп Добросав (Књига друга) 297, 308, 337	Последња жртва (Књига четврта) 314	Потурица (Књига прва) 261, 276, 304, 312, 325, 387 (Књига друга) 248, 263
Поп Коста (Књига друга) 72	Последња маска (Књига друга) 150	Потурица (Књига прва) 261, 276, 304, 312, 325, 387 (Књига друга) 248, 263
	Последње венчање (Књига прва) 378	Поход на север (Књига друга) 443, 551, 567, 611 (Књига трећа) 478 (Књига четврта) 438
		Поштењаци (Књига друга) 78
		Права душе (Књига друга) 448

- Праведник
(Књига четврта)
35
- Прави се светац
(Књига четврта)
177
- Право на грех
(Књига трећа)
455, 514
(Књига четврта)
108, 115, 117
- Празник поверилаца
(Књига четврта)
120
- Прах у очи
(Књига прва)
372
(Књига друга)
46, 71
- Прва бура
(Књига друга)
591
- Прва љубав
(Књига прва)
375
- Прва мува
(Књига друга)
612
- Прва парница
(Књига друга)
45, 584
- Прва седа влас
(Књига прва)
374
- Прве љубавне стреле
(Књига друга)
46
- Први пут око света
(Књига четврта)
374
- Први пут у позоришту
(Књига прва)
326
- Први састанак
(Књига прва)
251, 372
(Књига друга)
87–88
- Први српски устанак
(Књига друга)
586
(Књига трећа)
144
- Први устанак
(Књига четврта)
15
- Пре четрдесет година
(Књига друга)
521
- Превара за превару
(Књига прва)
130, 195
(Књига друга)
53
- Пред залазак сунца
(Књига трећа)
549
(Књига четврта)
98, 115, 224, 263, 298, 379
- Пред испитом зрелости
(Књига четврта)
109
- Пред калијом св. Петра
(Књига друга)
592
- Пред позориштем
(Књига друга)
585
- Пред царским дверима
(Књига трећа)
177
- Предговор
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
212
- Председниковица
(Књига друга)
640
(Књига трећа)
113
(Књига четврта)
137, 367
- Предувереније сверху состојанија и
рожденија
(Књига прва)
188, 189
- Преки лијек
(Књига трећа)
143
- Преко мртвих (душа)
(Књига трећа)
212, 232, 286, 295, 346, 475, 509,
543, 547, 549
(Књига четврта)
75, 78, 97, 129, 192–193, 218–219,
227, 296, 316, 328–329, 348, 367,
419, 422, 471, 480, 482, 509
- Прекрасни Јосиф
(Књига прва)
58
- Премијера у Њујорку
(Књига трећа)
573
(Књига четврта)
426
- Преображење Фердиша Пишторе
(Књига трећа)
214, 506, 509, 514
- Преодница српске слободе и Србски
хајдуци
(Књига прва)
215, 222, 261, 288, 294, 296, 312,
325
(Књига друга)
366
- Прехвала
(Књига прва)
245, 261, 278, 294, 314, 326, 332,
337, 394
(Књига друга)
82, 86, 95, 164–165, 365
- Прециоза
(Књига друга)
193, 486, 567
- Прибислав и Божана
(Књига друга)
45, 108, 173, 192, 196, 252, 284,
290, 296, 342–343, 374, 519, 567,
572
(Књига трећа)
22, 65, 72, 81
(Књига четврта)
97
- Привремена слобода
(Књига трећа)
437, 455, 516
- Признање
(Књига четврта)
132–133, 375
- Пријатељ
(Књига прва)
118
- Пријатељ Бонграсеску
(Књига трећа)
351, 560
(Књига четврта)
316
- Пријатељ жена
(Књига друга)
313
- Пријатељ из Лиона
(Књига трећа)
40, 68, 169
(Књига друга)
131, 138, 146, 343
(Књига четврта)
68, 179
- Пријатељ Фриц
(Књига друга)
47, 420
- Пријатељи или Неста блага, неста
пријатеља
(Књига прва)
106, 113, 118–121, 139, 141, 147,
151, 161, 193, 241, 246, 261, 312,
324
(Књига трећа)
143
- Пријатељство и љубав
(Књига прва)
124, 131, 181
- Прилепчиво
(Књига друга)
283
- Пример пријатељства
(Књига прва)
153
- Примроза
(Књига друга)
610
- Принцеца и играч
(Књига трећа)
213
- Припитомљена злоћа,
види: Укроћена горопад
- Приповетке краљице Наварске
(Књига прва)
379
(Књига друга)
105, 138
- Природа и уметност
(Књига друга)
97
- Присни пријатељи
(Књига прва)
330, 373
(Књига друга)
113, 117, 149, 167, 250, 267, 269,
272, 342, 346, 349, 420, 478, 492,
535, 625, 656
(Књига трећа)
122–123, 174, 359, 553
(Књига четврта)
59, 110, 164, 177, 184, 189, 222,
276, 345, 371, 417
- Прича о г. Соњкину
(Књига друга)
644
(Књига трећа)
198, 241, 295, 297, 299–300, 315,
561
(Књига четврта)
86, 113, 117, 119, 245
- Прича о Јосифу
(Књига трећа)
412, 499
- Прича о Хонзи
(Књига трећа)
225
- Пркос
(Књига прва)
245, 251, 273, 294–295, 372
Пркос
(Књига друга)
78, 88
(Књига трећа)
142–143

- Проба за оперу
 (Књига друга)
 426
- Проводаџија
 (Књига друга)
 45, 138, 251, 266, 371
- Прогнани
 (Књига четврта)
 276, 375
- Продавница лутака
 (Књига четврта)
 431
- Продавница ваздуха
 (Књига трећа)
 446, 454, 505, 547
 (Књига четврта)
 76, 138, 276, 316, 329, 371, 436,
 471, 493
- Продана невеста
 (Књига друга)
 307, 309, 454, 494, 520–521, 524,
 527, 529, 532, 534–535, 545, 559,
 561, 569, 613
 (Књига трећа)
 178, 183, 194, 219, 249, 289, 370,
 376, 378, 381, 384–386, 388,
 390–395, 397–398, 400, 412, 427,
 437, 440, 496, 574–576, 578–579,
 584, 587–588
 (Књига четврта)
 180, 206, 209–210, 213, 519–520
- Проклета авлија
 (Књига трећа)
 518
- Проклета Јерина
 (Књига трећа)
 52
- Пролазници
 (Књига трећа)
 354
- Пролећне инспираџије
 (Књига четврта)
 105
- Прокоп
 (Књига друга)
 517
- Пролеће се буди
 (Књига трећа)
 531
- Пролетно јутро
 (Књига трећа)
 152
- Промашени живот
 (Књига трећа)
 175, 231, 237, 322, 331, 425
- Прометеј
 (Књига четврта)
 411
- Пропаст Содоме
 (Књига друга)
 110
 (Књига четврта)
 258
- Пропланак славе
 (Књига друга)
 447
- Просидба
 (Књига друга)
 465, 506
 (Књига трећа)
 207
 (Књига четврта)
 367
- Прослављање кнеза Михаила
 (Књига друга)
 364
- Протекџија
 (Књига друга)
 45–46, 71, 98–99, 113, 137, 139,
 141–142, 144, 158–159, 169, 252,
- 269, 282, 294, 296, 341, 408, 568,
 571, 584, 618, 624, 632, 635, 643,
 656
 (Књига трећа)
 69, 169, 265, 272, 274, 276, 289,
 299, 311, 345, 352–355, 517, 545,
 573
 (Књига четврта)
 33, 40, 59, 72, 81–82, 138, 151,
 155, 158, 165, 176, 181, 184,
 193–194, 196–197, 204, 219, 222,
 225–226, 230, 233, 236, 250, 268,
 277, 292, 321–322, 338, 341–344,
 364, 367, 370–372, 375, 378, 399,
 417–419
- Професор Жич
 (Књига трећа)
 366
 (Књига четврта)
 98, 110, 261, 299, 328, 342, 350
- Процес
 (Књига четврта)
 283, 285, 345
- Прошлост, садашњост и будућност
 (Књига прва)
 261
 (Књига друга)
 366
- Пружај се према губеру
 (Књига прва)
 374
 (Књига друга)
 250, 253
- Психе
 (Књига друга)
 252, 284, 447, 503, 572
- Птице у кавезу
 (Књига друга)
 589
 (Књига четврта)
 119, 122
- Птичар
 (Књига друга)
 100, 120, 133, 141–142, 158, 188,
 293, 495, 497, 517–518, 530, 571,
 625, 631, 642, 644
 (Књига трећа)
 265
 (Књига четврта)
 95, 378, 380
- Пуковник Јелић
 (Књига друга)
 592
 (Књига трећа)
 202, 274, 288, 306, 354, 545, 556,
 560
 (Књига четврта)
 31, 80, 83, 85, 108, 119, 123, 190,
 306, 337, 349, 365, 439, 471, 486,
 509
- Пуковник од осамнаест година
 (Књига прва)
 262, 273, 286, 294, 321
 (Књига друга)
 15, 94, 190, 279, 352
 (Књига трећа)
 15
- Пуница
 (Књига прва)
 288
 (Књига друга)
 419
- Пуница као рода
 (Књига друга)
 73
- Пустињаково звоно
 (Књига друга)
 285, 293, 426, 497
- Пустолов
 (Књига друга)
 465
- Пустолов пред вратима
 (Књига трећа)
 358, 454–455, 509, 534
 (Књига четврта)
 37–38, 97, 104, 199, 263
- Пут око земље за осамдесет дана
 (Пут око земље)
 (Књига прва)
 389
 (Књига друга)
 71, 79, 87, 93, 102, 146, 157, 172,
 181, 182–184, 193, 196, 253, 306,
 427, 622, 625, 656–657
 (Књига трећа)
 85, 88, 90, 143
 (Књига четврта)
 207
- Пут око света
 (Књига друга)
 128, 131, 141, 144, 146, 284, 296,
 351, 353, 462, 464, 470, 521,
 543–544, 546, 568, 573, 585, 595,
 624, 632, 635, 640, 643, 645, 656
 (Књига трећа)
 31, 69, 100, 111, 113, 118, 186,
 202, 232, 241, 261, 276, 278,
 287–288, 293–294, 304–306, 334,
 355, 361, 436, 472–473, 531, 545,
 549, 552, 560
 (Књига четврта)
 25, 68, 71, 74–76, 79, 86–87, 101,
 117, 131, 147, 155–158, 163, 165,
 190, 193, 196, 204, 223, 227, 229,
 232, 245, 270, 276, 287, 291, 293,
 298–299, 301, 307, 312, 321–322,
 339, 342, 357, 362, 364, 367, 371,
 387, 389, 392, 408, 415, 423, 428,
 431, 448, 472, 475, 496, 525
- Пут у земљу дембелију
 (Књига четврта)
 431
- Путем искушења
 (Књига трећа)
 214–215, 288, 322, 505, 515
 (Књига четврта)
 21, 23, 53, 96, 100, 106, 116, 191,
 193, 212, 229, 248, 292, 298,
 313–314, 323, 331, 379, 419, 427,
 492, 515
- Путем цвећа
 (Књига трећа)
 241, 346, 473–474, 503, 505
 (Књига четврта)
 86, 93, 108, 119, 122, 128, 130,
 135, 167, 199, 316, 347, 350, 424,
 436, 448, 510
- Путник без пртљага
 (Књига трећа)
 319, 358, 474, 479–480, 513, 529
 (Књига четврта)
 43, 259, 288, 482
- Путници
 (Књига друга)
 424
- Путујуће друштво
 (Књига трећа)
 472–473, 504, 517, 531
 (Књига четврта)
 492
- Пуцањ из публике
 (Књига трећа)
 356
 (Књига четврта)
 53, 499
- Пучанин као властелин
 (Књига друга)
 119, 427, 445, 448, 499, 502, 508,
 511, 517, 610
- Пучина
 (Књига друга)
 98, 117, 252, 440, 502, 534, 584,

- 621, 624
(Књига трећа)
107
(Књига четврта)
189, 364
- Р**
- Р.У.Р.**
(Розумови универзални
роботници)
(Књига трећа)
173, 231, 246, 281
(Књига четврта)
22, 112, 316, 329
- Рабагас**
(Књига друга)
47, 200–201, 420
(Књига трећа)
451
- Равном мером**
(Књига четврта)
438
- Рад и капитал**
(Књига друга)
538
- Радничка побуна**
(Књига прва)
389
(Књига друга)
79, 96, 112, 158–159, 172, 193,
196, 253, 337, 350, 482
- Радознале госпе**
(Књига прва)
278, 317, 323, 326, 373
(Књига друга)
419
- Радослав**
(Књига друга)
378, 440
- Разбијена шоља**
(Књига прва)
286
- Разбијени крчег**
(Књига трећа)
350, 355, 488, 520, 549, 566
(Књига четврта)
526
- Разбојници**
(Књига прва)
153, 161, 270, 275–277, 284, 287,
290, 329, 345, 372
(Књига друга)
69, 72, 93, 95, 102, 109, 110, 124,
135, 137, 149, 156, 167, 249, 256,
263–264, 267, 269–270, 272, 280,
285, 288, 293, 297, 320–321, 337,
347, 420, 539, 555, 569, 625, 636
Разбојници
(Књига трећа)
55, 64, 69, 72, 75, 82, 97, 104, 120,
122, 234, 235, 266–267, 278,
280–281, 313, 315, 543
(Књига четврта)
21, 87, 97, 112, 236, 281, 292, 325,
357, 406, 415
- Разбојници на гори Кулминској**
или Моћ вјере
(Књига прва)
115, 122
- Разведена жена**
(Књига четврта)
212, 240
- Разведимо се**
(Књига четврта)
82
- Разиграно срце**
(Књига четврта)
361
- Разметни отац**
(Књига друга)
443
- Разметни син**
(Књига друга)
502
- Разведимо се**
(Књига друга)
119, 139, 173, 343, 425, 539
- Рај**
(Књига трећа)
480
- Рајко берберин и његов језик**
(Књига прва)
153
- Рајко од Расине**
(Књига трећа)
52
(Књига четврта)
408
- Рајмонда**
(Књига трећа)
225, 410
- Ралица**
(Књига прва)
304
- Рамида**
(Књига друга)
318
- Ранцављеви(ћи) или Завађена браћа**
Раницављеви
(Књига прва)
330
(Књига друга)
47, 113, 253, 286, 425
- Рапсодије**
(Књига трећа)
468
- Расејани**
(Књига прва)
139, 262, 325, 372
(Књига друга)
418
(Књига трећа)
143
- Раскошник**
(Књига прва)
124, 139, 323
- Раскрсница**
(Књига трећа)
289, 331, 553
(Књига четврта)
374, 496
- Распикућа**
(Књига прва)
375
(Књига друга)
78, 88, 98, 102, 142, 168, 191, 252,
262, 278–279, 287, 292, 299,
333–334, 420, 485, 555, 625, 628
(Књига трећа)
87, 95, 114, 118, 122, 126, 294, 381
(Књига четврта)
31, 81, 96, 243
- Распродаја савести**
(Књига трећа)
563
- Растанак на мосту**
(Књига трећа)
331, 341, 429, 483, 489, 505, 513,
542
(Књига четврта)
120, 123, 125, 131, 139, 228, 259,
276, 277, 281, 292, 337, 350, 362,
375, 379, 427, 436, 471, 497–498,
510, 515–518
- Растко Немањић**
(Књига друга)
440, 486, 502, 584, 656
(Књига трећа)
- 26, 171, 356
(Књига четврта)
108, 128, 239
- Растресени**
(Књига прва)
162
- Рат и мир**
(Књига четврта)
78, 130
- Рат у миру**
(Књига друга)
98, 135, 138, 147, 149, 158, 253,
300, 350, 354, 424, 632
(Књига четврта)
314
- Рачуни**
(Књига друга)
464
(Књига четврта)
483
- Рђава девојка**
(Књига четврта)
277
- Ревизор**
(Књига прва)
278–281
(Књига друга)
71–72, 77, 81, 90, 93, 100, 105, 110,
113, 124, 128, 131, 136, 139,
142–143, 149, 157, 167, 270, 278,
288, 293, 297, 300–301, 318,
340–341, 353, 393, 420, 441, 470,
478, 551, 555, 567, 571, 612, 618,
625, 633, 641, 646, 656, 658
(Књига трећа)
26, 72, 79, 81, 90, 93, 95, 101, 103,
111, 113, 120, 154, 172, 216, 274,
278, 284, 293, 297, 300–301, 304,
306, 310, 334, 348, 353, 355–356,
359, 363, 440, 520, 547, 550, 560,
564
(Књига четврта)
21, 33, 40, 60, 75, 79, 87, 90–91, 95,
98, 112, 130–131, 133, 146, 151,
155, 165–166, 184, 204, 215, 218,
226, 231, 233, 236, 260, 262, 270,
276, 280, 287, 290, 324, 339, 346,
373, 385–386, 390, 405–406, 409,
417–418, 420, 426
- Реквијем**
(Књига четврта)
237
- Речи остају**
(Књига друга)
443, 610
- Рибарске свађе**
(Књига трећа)
355, 363
(Књига четврта)
36, 40–41, 46, 423
- Риголето**
(Књига друга)
494–495, 532
(Књига трећа)
182–183, 187, 200, 207, 248,
372–374, 376–378, 382, 385,
387–389, 392, 395–396, 400–401,
403–404, 407–408, 494, 496, 531,
576–577, 582–584, 586
(Књига четврта)
18, 104, 144, 206, 210, 212, 240,
263, 519–520, 524
- Риђокоса**
(Књига прва)
273, 284
(Књига друга)
46, 71, 81, 88, 133, 147, 156,
158–159, 190, 193, 253, 269, 278,
286–287, 290, 292, 294, 296, 298,
306, 317, 334, 338, 342, 345,
348–349, 352–353, 355, 471,

- 484–485, 492, 571–572, 618, 625, 628, 631, 638, 642–645
(Књига трећа)
50, 54, 60, 62–63, 77, 79, 89, 94, 96, 105, 108, 115, 118, 124–127, 130, 134, 271, 289, 301, 311, 432, 517, 554
(Књига четврта)
30, 78–79, 82, 84, 95–96, 107, 109–110, 158–159, 161, 163, 197, 214–215, 218–220, 223–224, 232, 263, 294, 297, 299, 307–308, 322–323, 326, 339, 347, 392, 404, 420–421, 423, 509
- Риста Робинзон
(Књига трећа)
318
- Риста спортиста
(Књига трећа)
318
- Ричард II
(Књига трећа)
331
- Ричард III
(Књига прва)
245–246, 262, 300, 329
(Књига друга)
50, 86, 117, 124, 136, 140, 143, 150, 173, 278, 288, 354, 391, 397, 419, 441, 469–470, 538–539, 544, 561, 576, 578, 611
(Књига трећа)
173, 315, 335, 345, 358, 426–427, 519
(Књига четврта)
98, 123, 288, 433, 508
- Ркаћ
(Књига друга)
533, 641
(Књига трећа)
69, 354
(Књига четврта)
68, 72, 473
- Роб
(Књига прва)
288, 375
(Књига друга)
250
- Роберт ѓаво
(Књига друга)
193, 196
- Роберт и Маријана
(Књига трећа)
203, 248, 308, 321–322
- Робијаш
(Књига прва)
375
- Робијашева кћи
(Књига друга)
144, 426, 641, 656
(Књига трећа)
86, 104, 143
- Робинзон не сме умрети
(Књига трећа)
531
- Робиња
(Књига четврта)
72
- Робови
(Књига прва)
77
- Робови у Италији
(Књига прва)
78
- Род
(Књига четврта)
68, 203, 245
- Родитељски греси
(Књига друга)
375
- Родитељски дом
(Књига трећа)
280, 319, 513, 554
(Књига четврта)
40
- Родолџупци
(Књига прва)
261
(Књига друга)
131, 447, 462, 519, 656
(Књига трећа)
172, 206, 232, 243–244, 262, 283, 333–334, 348, 355, 364, 381, 429, 441, 511, 518–519, 554
(Књига четврта)
36, 96, 134, 142, 219, 224, 245, 255, 257–259, 263, 288, 327, 343, 346, 379, 508–509, 525
- Рођака Бета
(Књига четврта)
132
- Рођака из Варшаве
(Књига трећа)
204, 241, 322, 547, 568
(Књига четврта)
23, 96, 110, 120, 124, 132, 137, 139, 190, 230, 246, 268, 312–313, 365
- Роже Ларок
(Књига друга)
160
- Роза Бернд
(Књига трећа)
111
- Розмерсхолм
(Књига трећа)
173, 237, 283, 286, 302
- Рокси
(Књига трећа)
214, 317, 437, 561
(Књига четврта)
312, 452, 506
- Роландова кћи
(Књига друга)
145, 427
- Роман сиромашне девојке
(Књига друга)
249
- Роман сиромашног младића
(Књига прва)
247, 276–277, 284, 294, 330, 372
(Књига друга)
70, 250, 264, 296, 625
(Књига трећа)
144
- Романтичне душе
(Књига друга)
569
(Књига трећа)
172, 231, 240, 270, 319, 321–322, 356, 426, 431, 440, 531
(Књига четврта)
92, 202, 236, 345, 509
- Ромео и Јулија
(Књига прва)
78, 88, 106, 109, 113–114, 117–118, 122, 140, 163, 199, 215, 374
(Књига друга)
86, 106, 108, 117, 131, 145, 156, 169, 203, 249, 263, 265, 267, 272, 279, 290, 341, 419, 441, 466, 480, 485, 487–490, 507, 539, 544, 569, 571, 576, 578, 601, 611, 636, 639, 642
(Књига трећа)
57, 69, 72, 78, 86, 90, 102, 107, 172, 270, 281, 284, 308–309, 312, 319, 336–337, 358–359, 417, 436, 440–441, 461, 477, 486, 557, 561–562, 575
- (Књига четврта)
42–43, 89, 91, 95, 106, 119, 128, 132, 136, 138, 184, 204, 212, 215, 224, 236, 245, 257–258, 268, 288, 295, 300, 314, 325, 331, 345, 347, 405–406, 415, 438, 465, 520
- Ропство Јанковић Стојана
(Књига трећа)
144
- Рошуља
(Књига четврта)
198, 375
- Рскало – Крчко Орашчић
(Шчелкунчик)
(Књига трећа)
167, 187, 417, 500
- Ружна девојка
(Књига трећа)
216
- Ружни Феранте
(Књига трећа)
203, 248
(Књига четврта)
262
- Руј Блаз
(Књига прва)
374
(Књига друга)
102, 117, 140, 291, 478, 538, 544
(Књига трећа)
101, 241, 286, 337, 440, 473, 503, 505
(Књига четврта)
85, 112, 120, 136, 316, 348, 350, 441
- Рука руку мије
(Књига трећа)
198, 241, 301, 337
(Књига четврта)
68
- Русалка
(Књига трећа)
219, 249, 376, 394, 412, 436–437, 575
- Русија на лутању
(Књига трећа)
216
- Руско питање
(Књига трећа)
437, 554, 573
(Књига четврта)
25, 130–131, 136, 293, 326, 342–343
- Руско сироче
(Књига друга)
423
- Рушка
(Књига трећа)
18, 85, 173, 203, 246, 261, 294, 425
(Књига четврта)
79, 86, 164, 184, 215–216, 245, 258, 305, 324, 338, 339, 361, 399, 445, 473, 509
- С**
- С љубављу се не шали
(Књига друга)
464, 610
(Књига трећа)
475
- Сабиянке
(Књига трећа)
358, 519
- Саблазан у Долини шентфлоријанској
(Књига трећа)
200, 365
(Књига четврта)
263, 411

- Сабласти (Књига четврта) 258
- Сабља Краљевића Марка (Књига прва) 275 (Књига друга) 340
- Савез оmlадине (Књига трећа) 531
- Савест (Књига прва) 378 (Књига друга) 169
- Савести на ветру (Књига четврта) 493
- Сад или никад (Књига трећа) 204 (Књига четврта) 486
- Сакунтала (Књига друга) 53, 182
- Салома (Књига друга) 175, 296, 453 (Књига трећа) 186, 220–221, 373, 377, 387, 395, 401, 412, 429, 441, 478, 496, 508–509 (Књига четврта) 43, 68, 71, 115, 280, 295, 454, 512, 520, 524
- Самоубиство (Књига друга) 47, 172, 286, 426
- Самсон (Књига друга) 457
- Самсон и Далила (Књига трећа) 220–221, 249, 378, 382, 398, 403, 408, 409–410, 429, 431, 462, 480, 584 (Књига четврта) 268, 519
- Сан валцера (Књига трећа) 360
- Сан Краљевића Марка (Књига прва) 151, 154–157, 173, 176, 195–196, 214–215, 217, 224–225, 261, 308, 312, 325, 337, 394 (Књига друга) 311, 362, 366
- Сан летње ноћи (Књига друга) 457, 488, 502, 522, 544, 611, 656, 659 (Књига трећа) 171–172, 214–215, 231, 240, 259, 270, 280, 290, 299, 315, 334, 348, 359, 363, 429, 441, 503, 544, 561–562, 572–573 (Књига четврта) 23, 28–29, 35, 40, 46, 60, 64, 70, 91, 107, 111–112, 120, 124, 133, 136–140, 142–143, 155, 179, 202, 207, 219, 222, 224, 263, 281, 292–293, 298, 300, 324, 331, 346, 359, 410
- Сан на јави (Књига прва) 394
- (Књига друга) 165, 192, 202, 248, 267, 286, 289, 308, 365, 367
- Сан Црногорке (Књига друга) 282
- Сањин (Књига четврта) 262
- Сараф (Књига прва) 153
- Сафурица и шубара (Књига прва) 251, 271, 276, 286, 289 (Књига друга) 71, 132, 138, 157, 202, 211, 248, 249, 263, 267, 269–270, 278, 280–281, 293, 299, 300–301, 317, 334, 339, 349, 369, 376, 449, 555, 560, 568, 572, 656, 658 (Књига трећа) 54, 61, 68, 72, 76, 79, 95, 144, 152, 334, 552 (Књига четврта) 165, 177, 184, 193, 204
- Саул (Књига друга) 169, 374–375, 440, 500
- Сафо (Књига прва) 389 (Књига друга) 117, 169, 203, 421, 450, 489, 561, 625 (Књига трећа) 174, 302, 311
- Свадба (Књига трећа) 172
- Свадба Кречинског (Књига друга) 125, 453 (Књига трећа) 308, 347, 479, 520, 531, 568 (Књига четврта) 246, 337, 349
- Свадба под револуцијом (Књига друга) 464 (Књига трећа) 133, 552 (Књига четврта) 52, 96, 360
- Свадба у Холивуду (Књига четврта) 380
- Свадбена похода (Књига друга) 448
- Свадбени дани (Књига трећа) 480
- Свадбени лет (Књига трећа) 451, 455, 552
- Свадбени марш (Књига трећа) 198, 231, 246, 280, 299, 308, 310, 322 (Књига четврта) 76, 96, 152, 246, 306
- Сваке добре вешчи јесу три (Књига прва) 187
- Сваком своје (Књига друга) 553
- Сватови (Књига друга) 252, 309
- Све за веру (Књига друга) 377
- Све за сина (Књига друга) 47, 628
- Све је добро што се добро сврши (Књига четврта) 438
- Све саме лагарије (Књига трећа) 531
- Све ће то народ позлатити (Књига четврта) 53
- Свекрва (Књига друга) 628 (Књига трећа) 143–144, 475
- Свет (Књига друга) 131, 143, 154, 278, 284, 344, 347, 470, 481, 483, 553, 568–569, 585, 595, 603, 605, 624, 653 (Књига трећа) 18, 72, 100, 107, 122, 134, 173, 265, 298, 311, 510, 513, 564 (Књига четврта) 27, 30–31, 33, 59, 81, 89, 91, 147, 176, 179, 219, 225, 262, 268, 270, 293, 301, 326–327, 333, 359, 361, 370–371, 392, 522
- Света Јованка (Књига трећа) 202–203, 231, 237, 286, 297, 304, 319, 431, 441, 486, 547, 557 (Књига четврта) 119, 281, 290, 506
- Свети пламен (Књига друга) 175, 453 (Књига трећа) 92, 213, 231, 279, 309, 331, 340–341, 432, 438, 509, 547, 556 (Књига четврта) 115, 191, 193, 227, 263, 311, 328, 367, 419, 436, 510
- Светислав и Милева (Књига прва) 77–78, 107, 113, 117–122, 139, 141, 143, 151, 154–157, 160–162, 166, 169–170, 190, 195, 215, 222, 225, 234, 237, 261, 273–274, 279, 309, 312, 325 (Књига друга) 282, 401, 443 (Књига трећа) 142
- Свето писмо (Књига четврта) 258
- Светозар Младеновић (Albert von Thurneisen) (Књига прва) 312, 324, 325, 393 (Књига друга) 419
- Светски рат (Књига друга) 585 (Књига трећа) 174, 290 (Књига четврта) 184

- Свећњак
(Књига трећа)
209
- Сви моји синови
(Књига четврта)
231, 294, 341
- Сви су невини
(Књига четврта)
59
- Свиња
(Књига друга)
585
(Књига трећа)
472–473
(Књига четврта)
113, 119, 199, 371
- Своји смо – споразумећемо се
(Књига четврта)
277
- Себичњак
(Књига друга)
253, 342
- Северо Торели
(Књига друга)
51, 175, 253, 296–297, 337
- Севилски берберин
(Књига друга)
96, 100, 133, 171, 188, 190, 493,
495–497, 519, 526, 532, 539, 545
(Књига трећа)
182, 187, 200, 370, 372, 376, 378,
381, 383, 385, 391, 395, 397,
400–401, 404, 407, 417, 441, 462,
496, 524, 576–577, 580, 583, 586
(Књига четврта)
104, 144, 246, 249, 268, 293, 387,
390, 409, 519–520, 526
- Селико и Бериза или Љубав измежду
Негри (Seliko und Berissa oder die
Liebe unter den Negern)
(Књига прва)
187–188
- Село Степанчиково
(Књига трећа)
177, 199
- Селњак као милионер
(Књига прва)
378, 380
(Књига друга)
100, 252, 334, 441, 478
(Књига трећа)
22, 76, 90, 94
- Селњаци
(Књига трећа)
400, 417, 437, 575
(Књига четврта)
29, 144, 265
- Селњачка буна
(Књига четврта)
325
- Сензационални процес
(Књига трећа)
463, 473–474, 514, 529, 547, 561
(Књига четврта)
108, 117, 119, 124, 127, 129
- Сентиментална банка
(Књига трећа)
450, 509
(Књига четврта)
478, 515
- Сеоба Србаља
(Књига прва)
245, 261, 277, 296, 312, 324, 326,
332
(Књига друга)
53, 171, 196, 364, 389, 391, 462,
479
(Књига трећа)
76
- Сеоска учитељица
(Књига трећа)
356
(Књига четврта)
38, 346, 349, 405
- Сеоска школа
(Књига прва)
277, 290, 293
(Књига друга)
77, 267, 27
- Сеоски лола
(Књига прва)
273
(Књига друга)
77, 88, 110, 112, 120, 137–138,
141, 146, 156, 158–159, 171, 191,
196, 211, 251, 262, 267–268, 270,
272, 277–278, 280, 282, 284–285,
291, 294, 296–298, 300, 337–338,
341–342, 345–349, 351, 353, 355,
376, 428, 470–417, 478, 481–482,
492, 494, 497–498, 535, 555, 567,
569, 571–572, 618, 625, 628,
631–632, 635–638, 640, 643–646,
654, 657
(Књига трећа)
50, 54–56, 60, 62–65, 68, 70,
75–77, 79–81, 85–86, 89–91, 94,
96, 98, 101, 104–106, 108, 110,
113, 114–118, 121, 123–127, 130,
134, 143, 146–147, 265, 271–272,
274, 289, 294, 298, 301, 310–311,
313, 334, 341, 517, 545, 555, 560,
563
(Књига четврта)
28, 33, 59, 72, 74, 76, 78–79, 82, 84,
88, 95, 101, 107, 109–110, 116,
128–129, 134–135, 137, 142, 147,
152, 155–156, 158, 161, 165–166,
177, 189, 209, 211–212, 214–215,
217–218, 220, 223–224, 226–228,
232, 249, 268, 269, 277, 297, 299,
307–308, 312, 319–323, 325–326,
328, 339–340, 345, 347–348, 356,
358–359, 375, 378, 392–394,
398–399, 404, 411, 415–416,
420–421, 424–425, 427, 508,
516–517
- Сеоско честољубље
("Cavaleria rusticana")
(Књига друга)
53, 193
- Серпска принцеза Анђелија
(Књига прва)
187
- Серпски вожд
(Књига прва)
187
- Сестра из Будима или Шнајдерски
калфа
(Књига прва)
98
- Сестра из Ирига
(Књига прва)
86
- Сестра Леке Капетана
(Књига трећа)
214–215, 283, 286, 310, 322, 331,
348–349, 358, 361, 436, 514, 573
(Књига четврта)
97, 108, 112, 316, 325, 471, 483,
517
- Сестре
(Књига друга)
252
- Сибила
(Књига трећа)
360, 530
- Сибињска шума
(Књига прва)
187
- Сигфрид и Геновева
(Књига прва)
78, 163, 199, 215, 224–225
- Сид
(Књига друга)
105, 448, 479, 502, 508, 609–610
(Књига трећа)
270, 477
(Књига четврта)
409, 492
- Сиједствија злодејствија
(Књига прва)
165
- Силва
(Књига четврта)
206, 212, 378
- Силе
(Књига трећа)
350, 437, 445, 472–474, 505, 509,
543, 547, 554, 556, 562
(Књига четврта)
33, 80, 83, 86, 93, 114, 119, 127,
129, 131, 135, 274, 276, 287, 297,
326, 333, 345, 347, 374, 409, 436,
448, 471, 494, 512, 515, 517
- Силом болесник
(Књига прва)
262, 286, 293, 323–324, 332, 372
(Књига друга)
110, 318, 392, 419
(Књига трећа)
89, 133, 278, 293
(Књига четврта)
75, 260
- Силом јунак
(Књига четврта)
277
- Силом лекар
(Књига прва)
372
(Књига друга)
97, 119, 167, 420, 448, 503, 610
(Књига трећа)
157, 173, 441, 531
(Књига четврта)
68, 70
- Силфиде
(Књига трећа)
187, 415, 437, 441
- Симићи
(Књига трећа)
356
(Књига четврта)
500
- Симона
(Књига трећа)
172, 245–246, 319
(Књига четврта)
73, 85, 89, 93, 312, 367
- Симонида
(Књига трећа)
436, 441
- Симпатија и антипатија
или Чудновата болест
(Књига прва)
139, 141, 195
- Симфонијске фантазије
(Књига трећа)
468
- Симфонијско коло
(Књига трећа)
414
- Син дивљине
(Књига друга)
50, 175, 425
- Син једне Јелке
(Књига прва)
153

- Синцири
(Књига четврта)
490
- Сипријена
(Књига друга)
119, 149
(Књига трећа)
280
(Књига четврта)
60, 152
- Сироче и убица
(Књига прва)
282
- Сирано од Бержерака
(Књига друга)
465, 506, 513, 610, 613
(Књига трећа)
204, 231, 245, 270, 278, 295, 310,
322, 341, 430–431, 474, 479–480,
532, 543, 550–551, 573
(Књига четврта)
42–43, 83, 92, 96, 100–101, 104,
106, 127, 130, 155, 236, 245, 260,
282, 411, 509
- Сиромахово јагње
(Књига трећа)
480
- Сиротиња није грех
(Књига трећа)
207, 519
(Књига четврта)
233, 297, 309, 378, 418
- Сиротињски адвокат
(Књига друга)
86, 135, 140
- Сиротица из Новог Сада
или Невин не може
да страда
(Књига прва)
153, 274, 293, 312, 324, 331, 333
(Књига друга)
80
- Скакавци
(Књига трећа)
473, 509
(Књига четврта)
86, 98, 108, 200, 300, 309, 367,
436, 448
- Скамполо
(Књига трећа)
174–175, 240, 281, 284, 316–317,
561
(Књига четврта)
25, 68, 89, 92, 101, 109–110, 127,
129, 159, 164, 167, 184, 193,
200–201, 204, 222, 245, 250, 268,
312, 326, 328, 349, 357, 359, 365,
399, 447, 452, 489, 506, 509
- Скапенове ђаволије (подвале)
(Књига прва)
151, 262, 196, 286
(Књига друга)
128, 417
(Књига трећа)
91, 172, 238–241, 288, 441, 566
(Књига четврта)
61, 133, 152, 165, 296, 346, 509
- Скендербег
(Књига прва)
195
(Књига друга)
53, 139, 174, 478, 639
(Књига трећа)
18, 144, 441
(Књига четврта)
369
- Скитничка конфузија или Несторово
покајаније
(Књига прва)
151, 161, 163, 215, 224, 237
- Скорпион
(Књига трећа)
506
- Скуп
(Књига трећа)
441
(Књига четврта)
37, 232, 290
- Слаби пол
(Књига трећа)
213, 509
- Сламни шешир
(Књига трећа)
350
(Књига четврта)
47, 133, 138
- Слепа богиња
(Књига трећа)
544
(Књига четврта)
53, 97, 129, 276, 292, 333, 370–371
- Слепи миш
(Књига прва)
82, 131, 187
(Књига друга)
426, 454, 492, 494, 498, 511, 520,
524, 530, 535–536, 559, 571, 613
(Књига трећа)
221, 388, 404, 407, 412, 440, 509
(Књига четврта)
158, 209, 233, 374, 520
- Сликар или вереник и драга
(Књига друга)
172, 196, 372
- Слике из српске историје
(Књига друга)
500
- Слободарка
(Књига друга)
196, 317, 349, 376
(Књига трећа)
99, 143
- Слободна жена
(Књига трећа)
479, 531
- Слуга
(Књига трећа)
24, 365
- Слуга два господара
(Књига друга)
53, 105, 146, 149, 173, 426, 625
(Књига трећа)
346, 417, 432, 440, 480, 526, 547
(Књига четврта)
21, 114, 119, 132, 138, 226, 228,
276–277, 280, 287, 291–292, 299,
324, 375, 392, 408
- Слуга Јернеј
(Књига четврта)
276, 282
- Слуге
(Књига четврта)
87
- Служавка Ана
(Књига четврта)
198, 276
- Служавка газдарица
(Књига четврта)
278, 281, 285
- Случај с лице
(Књига четврта)
347
- Случај у Вишију
(Књига трећа)
552
- Смеша
(Књига прва)
162
- Смешне прециозе
(Књига прва)
262, 286
(Књига друга)
128, 301, 417, 448, 456, 484, 502,
538, 609–610
(Књига трећа)
154, 199, 545
(Књига четврта)
67, 70, 110, 184, 245
- Смрт Уроша Петаго, последњег цара
србскога
(Књига прва)
77, 122, 129, 130, 141, 143, 147,
151, 156, 161, 173, 191, 215
- Смрт Ивана Грозног
(Књига друга)
465, 506, 513, 612
- Смрт кнеза Добросава
(Књига прва)
251
- Смрт Краљевића Марка
или Битка на Ровинама
(Књига трећа)
52
- Смрт мајке Југовића
(Књига друга)
104, 196, 290, 348, 447, 464, 466,
488–489, 502, 539, 543–546, 553,
573, 594, 630, 641, 656
(Књига трећа)
54, 72, 78, 81, 85, 89, 92, 107, 122,
132, 134, 198–199, 231, 237, 271,
280, 311, 319, 322, 341, 356, 359,
429–430, 477, 551, 556
(Књига четврта)
30, 33, 68, 72, 84–85, 95, 106, 126,
128, 152, 155, 181, 184, 189–190,
197, 216, 219–220, 224, 228–229,
245, 262, 270, 295, 311–312, 331,
344, 356, 360–361, 404–405,
410–411, 444, 446, 509, 517
- Смрт Периклова
(Књига друга)
378, 440
(Књига трећа)
186
- Смрт Смаил-аге Ченгића
(Књига трећа)
152
- Смрт Стефана Дечанског
(Књига прва)
128, 130–131, 141, 151, 156, 161,
195–196, 214–215, 223–224, 235,
237, 261, 270, 279, 282, 292–293,
309, 312, 324–325, 329, 387, 394
(Књига друга)
80, 86, 103, 137, 139, 145, 251, 269,
273, 285, 311–312, 340, 533, 571,
622, 624
(Књига трећа)
52, 76, 140, 142–143
(Књига четврта)
53
- Смрт трговачког путника
(Књига трећа)
350
(Књига четврта)
133, 344, 393
- Смрт Уроша Петог
(Књига трећа)
202, 208, 210, 231, 237, 306, 310,
331, 334, 468, 553, 569
(Књига четврта)
68, 71, 112, 128, 150, 195–196, 245,
517
- Смрт Хајдук Велка
(Књига прва)
324

- Смрт цара Михаила
(Књига прва)
394
(Књига друга)
366
- Смрт цара Уроша
(Књига друга)
389
(Књига трећа)
429
- Смучање на суву
(Књига трећа)
528, 531
- Снаха и свекрва
(Књига друга)
51, 175
- Снежана и седам патуљка
(Књига друга)
519
(Књига четврта)
462
- Снови
(Књига друга)
452, 502, 592, 607
- Сновиђење у ноћ ивањску
(Књига четврта)
438
- Сњегурочка
(Књига трећа)
395, 403, 415
- Соба бр. 6
(Књига трећа)
199, 300
(Књига четврта)
196, 245, 280, 318, 525
- Содом
(Књига друга)
120, 149, 441, 154, 611, 629
- Соната великог града
(Књига трећа)
417, 499
- Сорочински сајам
(Књига трећа)
407, 417, 429, 441, 460, 509, 575
(Књига четврта)
143, 520
- Софка
(Књига трећа)
530
- Социјалне демократе
(Књига друга)
248, 371
- Спасени
(Књига четврта)
43
- Сплетка и љубав
(Књига прва)
162, 262, 270, 273, 275, 277–279,
282, 286–288, 290–291, 293–294,
308, 316–317, 323, 366, 372
(Књига друга)
72, 77, 85–86, 93, 95–97, 105, 149,
188, 203, 269, 272, 291, 296, 298,
320, 418, 489, 625, 629
(Књига трећа)
13, 69–70, 122, 202, 231, 267, 272,
274, 302, 319, 331, 429, 557,
562–564
(Књига четврта)
20, 40, 68, 71, 86, 91, 117, 120, 134,
138, 140, 142, 196, 223, 226, 228,
233, 259, 277, 281, 292–293,
299–300, 324–325, 327, 375,
392–393, 506, 509
- Сплеткашевић
(Књига прва)
262, 279, 286
(Књига друга)
417
- Споља гладца, а изнутра јадац
(Књига прва)
372
- Сребрна кутија
(Књига трећа)
319, 486, 513, 550
(Књига четврта)
131, 225, 324, 339, 343, 373
- Срећа
(Књига трећа)
474, 509
(Књига четврта)
22, 316, 329, 338, 348
- Срећа А.Д.
(Књига трећа)
430, 440, 450–451, 505, 513
(Књига четврта)
97, 101, 199, 287, 471, 474–475,
496
- Срећа и људи
(Књига друга)
551
(Књига трећа)
144
- Срећа с препрекама
(Књига трећа)
320, 480, 528, 531
- Срећан брак
(Књига трећа)
473
(Књига четврта)
139
- Срећан случај
(Књига четврта)
15
- Срећковићи
(Књига друга)
453, 591
- Срећни дани
(Књига трећа)
488, 505, 517, 529, 552, 554, 556,
558, 564, 588
(Књига четврта)
53, 276–277, 285, 375, 458
- Српкиња
(Књига друга)
45
- Српска увертира
(Књига друга)
197
- Српске Цвети
(Књига прва)
270, 317, 329
(Књига друга)
168, 192, 202, 248, 364, 366, 485
(Књига трећа)
53, 63
(Књига четврта)
369
- Српске Цвети – Ослобођење
(Књига прва)
395
- Српске Цвети – Таковски устанак
(Књига прва)
394
- Српски ајдуци
(Књига прва)
212, 326, 337, 345, 394
(Књига друга)
316
- Српски сватови
(Књига прва)
215
- Стамболска ружа
(Књига друга)
535, 571
(Књига трећа)
360, 393
(Књига четврта)
247
- Стана или Хедвига, разбојничка заручница
(Књига прва)
139
- Стана Буичићева
(Књига друга)
464
- Стана Ранковићева
(Књига друга)
447, 517, 519, 589
(Књига трећа)
144
- Станица
(Књига трећа)
245
(Књига четврта)
119, 485
- Станоје Главаш
(Књига прва)
270, 278, 395
(Књига друга)
71, 77, 86, 96, 98, 104, 110, 139,
140, 151, 169, 183, 197, 244, 251,
272, 280, 284, 288, 320, 338, 350,
364–365, 376, 457, 462, 464, 471,
478, 486, 545–546, 624, 639, 656
(Књига трећа)
54, 63, 65, 67, 93–94, 109, 171,
204, 210, 232, 246, 270–271,
283–284, 290, 304, 306, 310–311,
317–318, 339, 341, 355, 436, 441,
573
(Књига четврта)
21, 23, 37, 39, 87–88, 96, 130, 134,
140, 161–162, 164, 167, 204, 236,
245, 293, 296, 298, 404, 424, 448,
509, 517, 525
- Стара врлина
(Књига друга)
443
(Књига четврта)
179
- Старачка школа
(Књига друга)
46, 424
- Стари Бака и његов син хусар
(Књига прва)
251, 262, 270, 277, 279, 281, 286,
288–290, 294, 312, 317, 324, 330,
334, 372
(Књига друга)
96, 102, 164, 193, 268, 291–292,
298, 334, 337, 340, 418, 555,
567–568
(Књига трећа)
61, 63–65, 70, 82, 143
- Стари војак
(Књига прва)
187
- Стари глумац
(Књига друга)
424
- Стари каплар
(Књига прва)
277–278, 286, 290, 292, 375
(Књига друга)
71, 81, 96, 98, 112, 138, 150, 169,
249, 279, 320, 340, 345, 419, 441,
470, 625, 636, 643, 657
(Књига трећа)
63–64, 70, 73–74, 85, 114, 125
(Књига четврта)
30, 59, 80, 91, 160–161, 217, 219,
305, 308, 312, 321, 324, 361, 422,
428
- Стари кованџија
(Књига прва)
247, 281
- Стари Лајбкучер Петра III
(Књига прва)
93

- Стари Ниш
(Књига четврта)
314
- Стари Хајделберг
(Књига друга)
119, 457, 471, 484, 487, 502–503,
544, 642
(Књига трећа)
214–215, 237, 267, 272, 280, 295,
308, 337, 347, 353, 478, 502
(Књига четврта)
17, 52, 67, 114, 129, 164, 204, 229,
245, 262, 268, 314, 392, 412
- Старо Скопље
(Књига четврта)
99
- Стеван, последњи краљ босански
(Књига прва)
395
(Књига друга)
168, 372
- Стеван Синђелић
(Књига трећа)
52
- Стела
(Књига трећа)
310, 440
(Књига четврта)
14, 17
- Стихотворац
(Књига прва)
187
- Стјепко Шубић или Бела IV у
Хрватској
(Књига прва)
113, 116–120, 122, 151, 161, 173,
237
- Стогодишњица Вука Караџића
(Књига друга)
45, 196
- Стојан Сонски, комитски војвода
(Књига трећа)
103
- Стојанда
(Књига четврта)
97, 473
- Страдалници
(Књига трећа)
109, 171, 231, 286, 348
(Књига четврта)
134, 189, 236, 367
- Страданије прекрасног Јосифа
(Књига прва)
75
- Страдиваријус
(Књига трећа)
314
- Страдија
(Књига четврта)
283–285
- Странац
(Књига четврта)
410
- Страст гђе Малинке
(Књига трећа)
506
- Страх од верности
(Књига трећа)
214–215, 509, 557
(Књига четврта)
312, 451, 490–491
- Страх од радости
(Књига друга)
174
(Књига трећа)
143
- Страхил, страшни хајдук
(Књига друга)
448
- Страхињић Бан
(Књига четврта)
495
- Страшан дан
(Књига друга)
588
- Страшни родитељи
(Књига трећа)
484, 524
- Стрелци
(Књига прва)
77, 113, 118, 121–122, 139, 143,
151, 166
(Књига друга)
252, 426
- Стрижено кошено
(Књига трећа)
415
- Стриц и синовац у једној особи
(Књига прва)
153, 156
- Стубови друштва
(Књига прва)
378
(Књига друга)
421
- Судбина једног разума
(Књига прва)
196
- Судбине
(Књига трећа)
506
- Суђаје
(Књига друга)
45, 50, 133, 187, 193, 211, 347,
376–377, 449, 457, 462, 492, 494,
551, 640, 656
(Књига трећа)
54, 63, 65, 72, 91, 105, 122, 126,
130, 133–134, 154
(Књига четврта)
82, 96, 320, 367, 522
- Суђење Мери Даган
(Књига трећа)
206, 237, 281, 308, 506
(Књига четврта)
96, 100, 106, 215, 222, 262, 419
- Суза
(Књига трећа)
355
- Сузаклетије против Венеције
(Књига прва)
151
- Сузанина тајна
(Књига друга)
521
(Књига трећа)
183–184, 188, 412
(Књига четврта)
263
- Сукоб
(Књига друга)
457
- Сумњиво лице
(Књига друга)
128, 278, 284, 294, 296, 321, 342,
344, 351, 353, 573, 585, 618
(Књига трећа)
31, 52, 54, 69, 72, 100, 110–111,
113, 116, 118, 122, 174, 265, 272,
274, 288, 290, 294, 300, 306, 313,
334, 350, 432, 479, 505, 528, 545,
548, 552, 560, 573
(Књига четврта)
22–23, 25, 28, 30, 33, 35, 38, 47, 53,
59, 68, 75–76, 87, 108, 114, 117,
122, 133, 138, 141, 143, 147, 156,
158–159, 163–165, 167, 184, 189,
197, 204, 215, 218, 220, 222–223,
226, 230, 232–233, 245, 270, 291,
- 297–299, 301, 306, 312, 324–325,
327, 342–343, 345, 356, 361, 364,
367, 370–372, 375, 379, 385, 390,
399–400, 402–403, 405–406, 408,
410–411, 414–415, 417, 419, 426,
509, 525
- Сунце
(Књига трећа)
468
- Сунце, море и жене
(Књига трећа)
435, 450, 509, 563
(Књига четврта)
288, 477–478
- Сунчица
(Књига четврта)
111
- Супруга
(Књига трећа)
344, 488, 528–529, 569, 573
(Књига четврта)
277, 392, 526
- Сутон
(Књига друга)
410, 440
(Књига трећа)
144, 218, 220, 249, 311–312, 341,
358, 371, 387, 392, 410, 425, 468,
554, 575, 578
(Књига четврта)
181, 202, 261, 520
- Сфинкс
(Књига друга)
451
- Схома тамбурџија
(Књига прва)
187
- Т**
- Таис
(Књига трећа)
220–221, 371, 389, 397, 401, 404,
406–407, 410, 440, 508–509
(Књига четврта)
520
- Тајна
(Књига трећа)
455
- Тајна пирамиде
(Књига трећа)
410, 440, 500
- Тајни агент
(Књига друга)
424
- Тајфун
(Књига друга)
344, 465, 622, 636
(Књига трећа)
132, 235, 356
(Књига четврта)
31, 110, 159, 200, 222, 365
- Такав је свет
(Књига трећа)
358
- Тако је како вам изгледа
(Књига четврта)
405
- Тако је морало бити
(Књига друга)
86, 117, 173, 252, 440, 567–568,
584, 624
- Тако ти је то у свету, дете моје
(Књига друга)
53, 149, 174, 426
(Књига трећа)
117
- Таленти и обожаваоци
(Књига четврта)
36, 46, 250

- Талијанка у Алжиру
(Књига прва)
82
- Талмудиста
(Књига трећа)
207
- Тамара
(Књига трећа)
414, 500
- Тамерлан или цар татарски
(Књига прва)
151
- Тамница
(Књига прва)
286, 372
- Тамо далеко
(Књига трећа)
212, 246
(Књига четврта)
96, 367, 419, 471, 490, 522
- Танго
(Књига трећа)
345
- Танхојзер
(Књига друга)
533
(Књига трећа)
406, 412, 429, 434, 436, 440, 461,
525, 531, 575–576, 589
(Књига четврта)
143, 460, 465
- Тарас Буљба
(Књига друга)
443
- Тартиф
(Књига прва)
57, 287, 329, 378
(Књига друга)
72, 96, 119, 128, 278, 301, 418,
471, 656
(Књига трећа)
75, 90, 92, 172, 253, 272, 283, 289,
292–293, 295, 308, 317, 334, 347,
355, 363, 431, 440, 518, 546–547,
549, 553–554, 563, 573
(Књига четврта)
30, 33, 40, 42–43, 46, 67, 74–75,
94–95, 120, 124, 125, 132,
135–136, 141–142, 146, 166, 181,
218, 226, 228, 231, 290, 320, 325,
333, 339, 346, 378–379, 393,
409–410, 415, 522
- Ташана
(Књига друга)
569, 587, 644
(Књига трећа)
186, 203, 246, 286, 289, 551
(Књига четврта)
86, 109, 157, 190, 246, 404, 471,
485, 516
- Тврдица
(Књига прва)
57, 113, 160, 163, 195, 198, 329,
372
(Књига друга)
69, 72, 113, 167, 203, 288, 301,
417, 480
(Књига трећа)
75
(Књига четврта)
75, 115, 232, 239, 369
- Тврдоглавац
(Књига друга)
73
- Телеграм
(Књига друга)
266
- Тентажилова смрт
(Књига друга)
448, 503, 610
- (Књига трећа)
172, 191, 238, 316–317
- Теодора
(Књига друга)
117, 125, 145, 441, 453, 469, 471,
479, 511, 544, 610, 634
(Књига трећа)
270
(Књига четврта)
78, 228
- Тера опозицију
(Књига прва)
395
(Књига друга)
248, 323, 370
- Терговци
(Књига прва)
47, 54–56
- Терезина
(Књига четврта)
380
- Термидор
(Књига друга)
51, 173, 425
- Теруелски љубавници
(Књига друга)
426
- Тестамент за две жене
(Књига четврта)
490
- Тетовирана ружа
(Књига трећа)
345
(Књига четврта)
142
- Тешка времена
(Књига трећа)
473–474, 514
- Тешко ми је
(Књига четврта)
250
- Тешко паметноме
(Књига трећа)
426
- Тил Ојленшпигел
(Књига трећа)
412, 499
- Тиранин од Падове
(Књига прва)
161
- Тирена
(Књига трећа)
415
- Тиркаре
(Књига трећа)
334
- Титани на послу
(Књига четврта)
493
- Ткачи
(Књига друга)
448, 502
- Тко је слуга
(Књига друга)
73
- Товаришч
(Књига трећа)
473, 505, 509, 55
(Књига четврта)
21, 197, 276, 316, 371
- Тодор од Сталаћа
(Књига друга)
45, 77, 137, 145, 150, 155, 171,
270, 320, 346, 375, 440, 449, 464,
483, 486, 622, 624
(Књига трећа)
21, 54, 62–63, 65–66, 72, 75–76,
90, 92, 94–95, 99, 102, 105, 122,
143
- (Књига четврта)
68
- Тодор Пријездић, господар Сталаћа
(Књига трећа)
52
- Томислав
(Књига четврта)
112, 399
- Топаз
(Књига друга)
349
(Књига трећа)
213, 231, 253, 281, 297, 309, 314,
334, 353, 364, 393, 436, 463, 509,
568
(Књига четврта)
21, 31, 33, 81–82, 96, 101, 108,
139, 191, 193, 196, 218, 222, 226,
263, 270, 290, 294, 296, 321,
359–360, 379, 391, 410, 422, 426,
510
- Торжество Србије
(Књига прва)
151, 156, 195
- Тоска
(Књига друга)
149, 151, 288, 290, 295–296, 319,
340, 448, 465, 466, 470, 492,
494–495, 502, 522, 534, 538, 544,
551, 569, 613, 622, 629–630, 634,
642, 646
(Књига трећа)
54, 57–58, 66, 78–79, 81, 99,
101–102, 108–109, 124, 127, 133,
154, 182–183, 207, 270, 371–375,
377–378, 381, 389–392, 395, 397,
406, 408, 410, 419, 440–441, 462,
494–495, 531, 575–576, 579,
581–582, 584, 586, 589–590
(Књига четврта)
18, 61, 78, 81, 130, 151, 160, 163,
177–178, 197, 206–210, 228, 261,
268, 325, 403, 405–406, 467,
519–521
- Травијата
(Књига друга)
492, 534
(Књига трећа)
182–183, 196, 238, 241, 248,
371–373, 377, 384, 385, 389, 392,
394–396, 401, 404, 410, 417, 420,
436, 462, 495–496, 577, 584, 589
(Књига четврта)
100–101, 104, 143, 206, 210–212,
223, 237, 246, 268, 467, 519–520
- Траг
(Књига друга)
448, 610
(Књига четврта)
59
- Трагедија Обилић
(Књига прва)
199
(Књига друга)
171
- Трагедија цара Уроша Немањића
(Књига прва)
160
- Траедокомедија
(Књига прва)
49–50, 58, 66, 260
- Трајко и Полексија
(Књига четврта)
431
- Трафика њене екселенције
(Књига четврта)
108, 119, 123, 129, 276, 316, 329,
371, 422
- Трговац из Венеције
(Књига прва)
161

- Трговачки путник
(Књига трећа)
331
- Трговци
(Књига прва)
54
- Трговци славом
(Књига четврта)
53
- Три бекрије
(Књига прва)
295
(Књига друга)
346, 561, 656
(Књига трећа)
91
(Књига четврта)
38, 59, 76, 79, 222, 246, 276, 358, 367
- Три брачне заповести
(Књига прва)
277
(Књига друга)
250
- Три дана из живота једног крсташа
(Књига прва)
323
- Три дана невеста
(Књига друга)
530
- Три девојчице
(Књига трећа)
91, 420
(Књига четврта)
100, 116, 193, 202, 206, 209–213, 237, 248, 261, 285, 378
- Три жене
(Књига друга)
29
- Три краља
(Књига четврта)
231, 258, 263, 299, 411
- Три лопова
(Књига четврта)
387
- Три маске
(Књига трећа)
314
- Три мускетара
(Књига друга)
173
- Три Ненадовића
(Књига четврта)
480
- Три ружичаста домина
(Књига друга)
73
- Три светла дана
(Књига прва)
395
(Књига друга)
196, 374–375
- Три сестре
(Књига трећа)
177, 319, 337, 341, 365, 474, 520, 535, 551, 554
(Књига четврта)
47, 68, 71, 80, 133, 166, 345–346
- Три Станковића
(Књига друга)
592
(Књига трећа)
214, 509
(Књига четврта)
196, 486
- Три туцета ружа
(Књига четврта)
276
- Тридесет година из живота једног
карташа
(Књига прва)
317, 326
- Тридесет секунди љубави
(Књига трећа)
480, 531
(Књига четврта)
93, 120, 164
- Трикош и Каколе
(Књига прва)
389
(Књига друга)
81, 93, 137–138, 172, 343, 425, 441, 638
(Књига трећа)
174–175, 288, 297
(Књига четврта)
59, 189, 239
- Трилби
(Књига друга)
98, 125, 140, 158, 174, 350, 425, 538–539, 625, 636
(Књига трећа)
20, 22, 99, 132, 173, 234–235
(Књига четврта)
110, 152, 177, 399
- Трипут венчани
(Књига друга)
635
(Књига трећа)
213, 245, 509
(Књига четврта)
157
(Књига четврта)
143, 157, 193, 200, 212, 227, 367, 379
- Трипут отац
(Књига четврта)
260, 282, 374
- Тристан и Изолда
(Књига трећа)
403
- Трка за уживањем
(Књига друга)
443, 611
- Трнова круна
(Књига друга)
369
- Троил и Кресиде
(Књига друга)
406
- Тројанског рата неће бити
(Књига четврта)
423
- Тророги шешир
(Књига трећа)
225, 415
- Трубадур
(Књига друга)
465–466, 492, 494, 506, 514, 522, 524, 527, 529, 533, 545, 604, 613
(Књига трећа)
182, 200, 219, 221, 249, 289, 301, 374, 381, 383, 389, 396–397, 403–404, 407, 417, 458, 462, 494–495, 575–576, 580–581, 583, 587, 589–590
(Књига четврта)
18, 178, 180, 206, 209–211, 213, 268, 464, 467, 519–520, 526
- Трули дом
(Књига друга)
125, 440
(Књига трећа)
15, 104, 299
(Књига четврта)
399
- Туђе дете
(Књига трећа)
246, 347, 455–456, 484, 519–520,
- 561, 568, 573
(Књига четврта)
46, 91, 113, 119, 122, 130–131, 136, 224–225, 233, 268, 276, 291, 333, 343, 345, 361, 371, 394, 424, 436, 448
- Туђинка
(Књига друга)
46, 104, 117, 253, 282
(Књига трећа)
107
- Турандот
(Књига трећа)
220, 249, 375, 388, 394, 414, 429, 431, 495, 532, 587, 590
(Књига четврта)
490, 519
- Турци код Сиска
(Књига прва)
112
- Турци у Босни или Смрт Милошева
(Књига прва)
165, 215
- Туртори
(Књига друга)
47, 424
- Ћ**
- Ћако
(Књига четврта)
97
- Ћушка пошто пото
(Књига прва)
273
- У**
- У агонији
(Књига трећа)
204–206, 210, 232, 243–244, 260, 296–297, 299, 302, 309, 317–318, 347, 349, 359, 364–365, 429, 523, 546–547, 559, 573
(Књига четврта)
89, 98, 111, 115, 124, 129–130, 224, 226, 228–229, 259, 261–263, 274, 276–277, 280, 282, 288, 290, 294–295, 315–316, 318–319, 325, 329, 338, 340, 350, 375, 379, 436, 448, 450, 459, 469, 471, 509–510, 515–518, 526
- У балчаку мача
(Књига друга)
51
(Књига четврта)
177
- У Бечком Новом Месту
(Књига трећа)
204, 244
- У бунару
(Књига друга)
120, 199, 440, 518, 523
- У вртлогу
(Књига трећа)
171
(Књига четврта)
61, 474
- У добар час
(Књига друга)
282
- У добри час, хајдуци
(Књига друга)
519–520
(Књига четврта)
462
- У долини
(Књига друга)
117, 140, 353, 426, 441, 460, 521, 551, 572, 611, 635, 639, 656, 658
(Књига трећа)
90, 218, 375, 394, 398, 403,

- 407–408, 412, 437, 493, 527, 586
(Књига четврта)
59, 152, 157, 179, 184, 219, 284,
312, 323, 519
- У долини Мораве
(Књига трећа)
440, 531
- У затишју
(Књига трећа)
202, 232, 261, 274, 294, 297,
304–305, 345–346, 425, 451, 549
(Књига четврта)
68, 75, 86, 94, 101, 246, 314, 324,
331, 358, 390, 471, 479, 508, 517
- У канџама живота
(Књига четврта)
40, 74, 120, 124, 132, 276
- У крилу смрти
(Књига друга)
47
- У лажи је плитко дно
(Књига прва)
247, 262, 279, 307, 317, 323, 326,
373
(Књига друга)
202, 255, 418, 625
(Књига четврта)
369
- У логору
(Књига трећа)
206, 278, 436, 472–474, 505
(Књига четврта)
113, 119, 217, 258, 271, 292, 324,
436, 457–458, 469, 482, 512–513,
516
- У навилџима
(Књига четврта)
68, 190, 203, 245, 473
- У новој кожи
(Књига друга)
506, 610
(Књига трећа)
171, 284, 319
(Књига четврта)
129, 152, 189, 193, 204, 236, 268,
323, 365
- У новом стану
(Књига четврта)
337
- У позадини
(Књига четврта)
231
- У рату у миру
(Књига друга)
106
- У српској кући
(Књига друга)
584
- У харему
(Књига друга)
589
- У царству мрака
(Књига трећа)
355
- У цветној Шпанији
(Књига трећа)
488, 516, 531
(Књига четврта)
526
- У цик зоре
(Књига четврта)
343
- Убојица
(Књига друга)
96
- Угашено огњиште
(Књига друга)
522, 525, 590, 594
(Књига четврта)
392
- Удварање арханџела Гаврила девојци
Марији
(Књига прва)
260
- Уделите сиротињи
(Књига друга)
165, 394
- Удовац
(Књига прва)
147
- Удовац и удовица или Верност до
гроба
(Књига прва)
139, 182
- Удовица Рошлинка
(Књига друга)
641
(Књига трећа)
200
(Књига четврта)
199
- Узоран муж
(Књига трећа)
203, 488, 505, 528, 531, 560
(Књига четврта)
189, 200, 246, 333, 357, 371,
525–526
- Ујеж
(Књига друга)
569, 585
(Књига трећа)
294, 349, 351, 472–473, 505, 562
(Књига четврта)
30–31, 85–86, 92, 108, 110, 119,
123, 134, 158, 199, 274, 276, 295,
316, 322, 329, 370–371, 391–392,
426, 434, 448, 472, 515
- Ујка Вања
(Књига друга)
349, 465, 506, 513, 612
(Књига трећа)
132, 177, 199, 309, 312, 340–341,
429, 543–544, 547, 568
(Књига четврта)
36–38, 51, 294, 393
- Ујкин сан
(Књига трећа)
213
- Укротитељ
(Књига трећа)
203, 433, 463
- Укроћена горопад
(Књига прва)
197, 332, 378
(Књига друга)
50, 69, 169, 175, 235, 249, 317,
396, 419, 427, 578, 625
(Књига трећа)
203, 207, 231, 244, 272, 278, 319,
325, 347, 350, 429, 551, 553
(Књига четврта)
68, 71, 85–86, 91, 97, 104, 106,
236, 305, 444, 508
- Укроћено тврдоглавство
(Књига прва)
323–324
- Улични свирачи
(Књига трећа)
346, 350, 483–484, 489, 524,
560–561
(Књига четврта)
106, 108, 122, 133, 233, 276–277,
281, 287, 333, 375, 378, 390, 392,
394, 510, 517, 526
- Ултимо
(Књига прва)
379
(Књига друга)
250, 265–266, 296, 337
- Уметници
(Књига четврта)
114, 276
- Уносно место
(Књига трећа)
432
(Књига четврта)
133, 146
- Уображени болесник
(Књига прва)
262, 312, 372
(Књига друга)
69, 72, 113, 119, 128, 142, 146,
296, 301, 353, 417, 568, 625, 638
(Књига трећа)
75, 154, 171–172, 241, 283, 288,
292–293, 347, 353, 359–360, 431,
441, 468, 516, 520, 531, 558, 560,
563–564, 588
(Књига четврта)
43, 46, 61, 71, 75, 82, 117,
131–133, 135–137, 139–140, 146,
156, 196, 218–220, 223, 229, 236,
250, 294, 305, 318, 322, 333, 374,
392, 417, 421, 426, 522
- Уријел Акоста
(Књига прва)
389
(Књига друга)
95, 106, 117, 139–140, 151, 169,
278, 425, 538, 559, 561, 638
(Књига трећа)
171, 271, 312, 353, 359, 480
(Књига четврта)
61, 82
- Урнебес
(Књига четврта)
392
- Урош и Теодора
(Књига прва)
151
- Урош Немањић, други и задњи цар
српски
(Књига прва)
192
- Урош V
(Књига прва)
113
- Урош V и мати му Јелена
(Књига прва)
261, 326
- Урош V Немањић
(Књига прва)
118–119, 121
- Урошева женидба
(Књига друга)
593
(Књига трећа)
175, 177, 237, 284, 322, 326, 331,
337, 341, 422, 427, 441, 510–512,
531, 556
(Књига четврта)
78, 267–268, 509, 517
- Уседелица
(Књига трећа)
480, 501, 529
(Књига четврта)
25, 108, 348, 421
- Ускокова љубав или Гордана
(Књига друга)
53
- Усочкиња
(Књига друга)
553, 588
(Књига четврта)
190
- Успаванка
(Књига трећа)
213
(Књига четврта)
97, 319, 489
- Успех
(Књига друга)
47

- Успомена на Соренто
(Књига четврта)
276
- Усред бела дана
(Књига трећа)
531
- Устанак
(Књига друга)
364
- Устанак Чеха
(Књига прва)
215
- Утопљено звоно
(Књига друга)
104, 140, 453, 481, 502, 561, 573,
611
(Књига трећа)
280
- Ухода у кући
(Књига друга)
263
- Учене жене
(Књига друга)
354
(Књига трећа)
214, 311, 341, 345, 347, 353, 356,
358, 431, 441, 463, 505, 515, 518,
544, 555, 558, 588
(Књига четврта)
17, 38, 74, 85, 92, 95, 108, 110, 117,
128, 299, 327–328, 379, 417, 426,
510
- Ф**
- Фабрисвијусова кћи
(Књига друга)
159
- Фабричар
(Књига друга)
263
- Фалстаф
(Књига трећа)
419, 495, 526, 532, 584
(Књига четврта)
520
- Falsche Schaum
(Књига прва)
165
- Фани
(Књига трећа)
515
- Фани и њена послуга
(Књига трећа)
204
(Књига четврта)
97, 447
- Фантастична симфонија
(Књига трећа)
531
- Фантазије
(Књига трећа)
564
- Фатимица
(Књига друга)
530, 536
- Фаун
(Књига трећа)
169, 281, 308, 348, 356, 363, 477
(Књига четврта)
89, 152, 159–160, 164, 179, 184,
189, 202, 204, 305, 399
- Фауст
(Књига прва)
270
(Књига друга)
77, 93, 102, 112, 117, 124, 189,
198, 252, 267, 288, 290, 394, 425,
497, 530, 532, 570, 599, 622
(Књига трећа)
76, 182–183, 188, 214, 218, 231,
233, 237, 241, 286, 331, 340–341,
358, 371–376, 378, 390–391,
395–397, 399–400, 404–405, 407,
410, 417, 422, 426, 431, 440, 494,
502, 505, 573, 575, 586–588
(Књига четврта)
70, 84, 97, 111, 123, 143, 206,
210–211, 237, 314, 519–520
- Федора
(Књига прва)
93, 284
(Књига друга)
24, 93, 103, 106, 117, 125, 140,
151, 155, 253, 267, 290, 319, 333,
346, 424, 441, 479, 489–490,
537–538, 544, 625, 629–630, 634
(Књига трећа)
50, 54, 57, 65–66, 75, 78–79, 81,
84, 88, 99, 101, 102, 108–109, 124,
129, 133, 221, 280, 311, 371, 377,
392, 410, 440, 509
(Књига четврта)
163, 215, 228, 361
- Федра
(Књига прва)
286, 332, 389
(Књига друга)
60, 85–86, 105, 203, 271, 372, 421,
539, 625
(Књига трећа)
69, 358
(Књига четврта)
43, 259, 287–288, 328
- Фереол
(Књига друга)
73
- Фернанда
(Књига друга)
253, 287, 290, 293, 610
- Фернандо и Јарика
(Књига прва)
82, 84–85, 98, 103–104, 113,
117–120, 151, 152, 156, 171,
187–188, 237
(Књига друга)
389
- Фигарова женидба
(Књига друга)
172, 193, 403–404, 535, 570
(Књига трећа)
191, 202–203, 231, 241, 244, 272,
274, 284, 287–288, 293, 297, 308,
317, 319, 322, 341, 363, 387, 389,
396–398, 417, 428–429, 435, 440,
461, 493, 494, 496, 509, 556, 561,
578, 581, 586, 588
(Књига четврта)
18, 28, 31, 37, 46, 92, 117, 119, 122,
127, 129–131, 133, 135–137, 140,
142, 229, 409, 506, 509, 520
- Фиделио
(Књига трећа)
186, 220, 249, 382, 384, 412, 441,
578–579, 583, 586
(Књига четврта)
519
- Фијескова завера у Ђенови
(Књига прва)
372
(Књига друга)
71, 145, 124
- Филип и Јона
(Књига четврта)
300
- Филип и Перес
(Књига друга)
51, 174
- Фирма се скида
(Књига трећа)
506
- Флинт
(Књига трећа)
518
- Флорентинска трагедија
(Књига четврта)
179
- Флорентински шешир
(Књига прва)
373
(Књига друга)
554–555
(Књига трећа)
51, 101, 173, 283, 298
(Књига четврта)
67, 76, 213
- Фома
(Књига четврта)
146
- Фра Дяволо
(Књига трећа)
183–184, 199, 249, 374, 385, 387,
419, 430
(Књига четврта)
519
- Фра-Јукићево знамење
(Књига трећа)
544, 562
(Књига четврта)
113, 290, 316, 330, 342, 493
- Франк
(Књига трећа)
562
- Франсијон
(Књига друга)
253, 290, 551
- Франсина
(Књига друга)
51, 117, 138, 175, 424, 427, 483,
511, 539, 630
(Књига трећа)
107
- Французи у Кини
(Књига друга)
196, 376
- Француско-пруски рат
(Књига прва)
277, 314, 395
(Књига друга)
248, 262, 333, 370
(Књига четврта)
176
- Франческа да Римини
(Књига друга)
149
(Књига трећа)
414, 440, 500
- Фраскита
(Књига трећа)
392
(Књига четврта)
211
- Френелог
(Књига прва)
76
- Фридолина
(Књига прва)
113, 118, 121–122
- Фрицхен
(Књига друга)
51, 426
- Фромон и Рислер
(Књига друга)
72, 98, 131, 139, 143–144, 149, 253,
284, 300, 320, 425
(Књига трећа)
543, 552
(Књига четврта)
62, 97, 106–107, 111, 122, 177
- Фру-фру
(Књига друга)
490, 539

- Фуентеовехуна
(Књига трећа)
363, 547
(Књига четврта)
44, 46
- Фузија
(Књига четврта)
120, 139–140
- Фуршамболиви
(Књига друга)
253, 287, 290
- Х**
- Хабима
(Књига трећа)
207
- Хавајски цвет
(Књига четврта)
212, 250
- Хајдук Вељко
(Књига прва)
215, 217, 237, 261, 274, 276, 277,
279, 281–282, 305, 317, 325, 329,
387, 394
(Књига друга)
86, 111, 125, 137, 140, 145, 151,
202, 272, 280, 288, 320, 333,
338–339, 346, 362, 464, 470, 485,
545, 569, 624, 639, 642, 656, 657
(Књига трећа)
32, 48, 51, 53, 58, 60–62, 67, 76, 79,
89, 93–94, 143, 154, 171–172, 281,
284, 290, 306, 323, 361, 551, 553,
556
(Књига четврта)
68, 84, 87–88, 108, 110, 176, 184,
219, 268, 305, 340, 349, 367, 401,
406, 509
- Хајдук Вељкова сирочад
(Књига трећа)
52
- Хајдук Станко
(Књига друга)
80
(Књига друга)
80, 645
(Књига трећа)
96, 101, 153, 155, 271, 306, 437,
517, 552, 553, 556, 573
(Књига четврта)
21, 23, 60, 84, 90, 96, 131, 140, 143,
151–152, 159–160, 164, 167, 196,
227–228, 292, 305, 312, 321, 324,
340, 344, 349, 358, 361, 364, 367,
370–371, 374, 406, 411, 415,
419–420, 422–423, 427
- Хајдуци
(Књига прва)
324, 394
130, 141, 143, 151, 161, 166, 182,
195, 214–215, 233–235, 237, 261,
267, 271, 273, 275, 280, 309, 312,
324, 325, 329, 394
(Књига друга)
89, 67–168
(Књига трећа)
62, 475, 527
(Књига четврта)
68
- Хајка
(Књига друга)
538
- Халка
(Књига трећа)
377, 410, 460
(Књига четврта)
520
- Хамлет
(Књига прва)
284, 293, 332
(Књига друга)
- 46, 96–98, 102, 104–105, 109, 113,
128, 131, 135–140, 149, 169, 252,
269, 284–285, 290, 293, 296,
320–321, 343–344, 354, 425, 441,
470, 478, 483–485, 487, 489–490,
537, 544, 559, 563, 573, 575–576,
578, 611, 625, 635–637
(Књига трећа)
89, 95, 213, 216, 231, 233, 235,
237, 255–256, 258–259, 273, 278,
280, 283–284, 286, 290, 297, 300,
302, 304, 313, 315, 326–327, 331,
334, 337, 339, 341, 353, 363, 365,
429, 431, 441, 456, 468, 480–481,
502, 512, 544, 549–550, 557–558,
561, 573
(Књига четврта)
21, 23, 35, 38, 42–43, 47, 67, 70, 74,
78, 83–85, 91–92, 95, 99, 101,
104–106, 111, 115, 123, 130, 133,
139, 166, 202, 216–217, 219,
224–225, 228, 231, 236, 246, 249,
259–260, 268, 270, 281, 288,
291–292, 299, 312, 324–325, 345,
379, 404, 410–411, 415, 525–526
- Ханела
(Књига друга)
51, 253, 174, 424, 539
(Књига трећа)
341
(Књига четврта)
67
- Ханелино вазнесење
(Књига трећа)
334
- Ханка
(Књига четврта)
91, 114–115, 316, 329, 338, 493
- Харун ал Рашид
(Књига друга)
47, 420
(Књига трећа)
432
(Књига четврта)
97
- Хасанагиница
(Књига друга)
140, 144, 288, 345, 348, 458, 485,
502, 559–560, 573, 592, 595, 618,
624, 630, 636, 641, 656
(Књига трећа)
19–20, 54, 58, 69, 78, 81, 85, 89, 92,
94, 96, 104, 107, 109, 113–114,
122, 124, 132, 134, 152, 205, 232,
244, 278, 280, 295, 306, 311, 315,
351, 355, 358, 425, 460, 527, 544,
549, 555–556, 565
(Књига четврта)
25, 33, 35, 37, 41, 61, 79, 82, 84–85,
87, 101, 109–110, 112, 115,
130–131, 141, 152, 155, 158–160,
164, 166–167, 179, 184, 189, 197,
204, 216–217, 219–220, 226,
228–229, 232, 239, 250, 258, 259,
262, 270, 294–295, 308, 312, 318,
321–323, 328, 341, 343, 348, 352,
357–359, 361, 365, 367, 374, 401,
404–406, 408, 411, 415, 419, 423,
425, 427, 450, 471, 495, 520
- Хаџи-Диша
(Књига четврта)
276, 331, 371
- Хаџи-Ђера
(Књига четврта)
120, 139
- Хаџи Лоја
(Књига друга)
137, 140, 174–175, 452, 503, 544,
585, 622, 624, 632, 639, 642, 656
(Књига трећа)
32, 72, 107, 134
- (Књига четврта)
68, 151, 382
- Хвалисави војник
(Књига друга)
469
(Књига четврта)
43, 53, 68, 71, 74, 85, 116, 288
- Хвалиша
(Књига друга)
448
- Хеда Габлер
(Књига друга)
481, 540
(Књига трећа)
171, 173, 231, 246, 298, 348,
364–365, 513, 559
(Књига четврта)
94, 98, 115, 151, 179, 202, 224,
260, 526
- Хедвига, разбојничка невеста
(Књига прва)
120–122, 162, 164, 166, 317, 326
- Хеј, Словени
(Књига друга)
656
(Књига трећа)
15, 155, 361
(Књига четврта)
50, 58, 151, 172, 176, 471, 487
- Хенрик II
(Књига четврта)
60, 64
- Хенрик III и његов двор
(Књига друга)
51, 427
- Хенрик IV
(Књига друга)
282
(Књига трећа)
204, 231, 242, 244, 259–260, 326,
329, 331, 347, 353, 431, 434, 436,
439, 441, 571, 573
(Књига четврта)
201, 280, 282, 287, 325, 439, 453,
489, 508, 510
- Хенрик VIII
(Књига трећа)
486
- Хернани
(Књига прва)
117, 137, 143
- Херцег Владислав
(Књига прва)
261, 270, 274, 280, 282, 296, 302,
306–307, 312, 314, 324–326, 332,
335, 394
(Књига друга)
86, 93, 95, 97, 365
(Књига трећа)
142, 144
- Нерсод von Burgund
(Књига прва)
165
- Хетман
(Књига друга)
109, 175, 321
(Књига трећа)
76
- Хипатија
(Књига друга)
369
- Хирургија
(Књига друга)
506
(Књига трећа)
207
- Хованшчина
(Књига трећа)
245, 400, 403, 412, 415, 429,
435–436, 441, 461, 584, 586
(Књига четврта)
520

- Холандска женица
(Књига трећа)
392
(Књига четврта)
107, 211, 246, 380
- Холанђанин луталица
(Књига трећа)
183–184, 249, 372, 375, 382, 387,
400, 412, 415, 430, 436, 441, 494,
526, 586
(Књига четврта)
519
- Хоћу да будем председник
(Књига трећа)
320, 480, 528
- Хофманове приче
(Књига друга)
355, 495
(Књига трећа)
167, 182–183, 233, 249, 374–375,
378, 385–386, 388, 392, 396, 401,
404, 406, 412, 417, 426, 427, 440,
461, 526, 576–577, 581, 587
(Књига четврта)
206, 209, 211, 220, 246, 460,
519–520
- Хрватска вјерност
(Књига прва)
117–120
- Христов гроб
(Књига прва)
74
- Хугеноти
(Књига трећа)
186, 220, 249, 414
- Ц**
- Цар Давид
(Књига трећа)
513
- Цар Дукљанин
(Књига трећа)
152
- Цар Душан
(Књига друга)
77, 375, 651
(Књига трећа)
26
(Књига четврта)
113
- Цар Душан Силни
(Књига друга)
551
(Књига трећа)
25
- Цар Едип
(Књига трећа)
571
- Цар и дрводеља
(Књига трећа)
417, 493, 529
- Цар Јован
(Књига друга)
77, 372
- Цар Јован IV
(Књига друга)
538
- Цар Лазар
(Књига прва)
164, 275, 326, 329, 332, 394
- Цар Лазар
(Књига друга)
96, 109, 285, 364, 375
- Цар пастир
(Књига трећа)
26
- Цар Петар Велики као лађар
(Књига прва)
280–282
(Књига друга)
202
- (Књига четврта)
138
- Цар проводација
(Књига друга)
371, 440, 500
- Цар Салтан
(Књига трећа)
218–219, 249, 410
- Цар Ђира
(Књига друга)
586
(Књига трећа)
26
(Књига четврта)
193
- Цар Урош V
(Књига прва)
117, 394
(Књига друга)
364
- Царев гласник
(Књига друга)
300, 309, 555
(Књига трећа)
85, 144
(Књига четврта)
230
- Царевић Алексije
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
206, 241, 286, 331
- Царица Марина
(Књига прва)
76
- Царица Милица
(Књига прва)
360
(Књига друга)
198
(Књига трећа)
356
- Царичин сужник
(Књига прва)
332
(Књига друга)
105, 112, 298–299
- Царска невеста
(Књига трећа)
199, 207, 249, 374, 376–377, 384,
387, 395, 412, 427
(Књига четврта)
18, 375, 519, 521
- Царске кохорте
(Књига четврта)
17, 493
- Царство мрака
(Књига друга)
448, 503, 539, 612, 635
(Књига трећа)
69, 86, 171, 206, 231, 241, 276,
281, 331, 430, 572
(Књига четврта)
67, 74, 212, 220, 224, 236, 509
- Цвеће мале Иде
(Књига трећа)
225, 418, 440
(Књига четврта)
463
- Цврчак
(Књига прва)
222, 262, 292, 317, 324, 326, 332,
372
(Књига друга)
76, 79, 94, 96, 272, 485
(Књига трећа)
54, 57, 281
- Цврчак на огњишту
(Књига трећа)
488, 520, 557, 561–564
- (Књига четврта)
40, 52, 167, 263, 276, 280, 290, 349,
526
- Цезар и Клеопатра
(Књига трећа)
214, 237, 286, 440, 502, 505
(Књига четврта)
115, 348
- Цезарев тестамент
(Књига друга)
131, 287, 470
- Целски грофови
(Књига трећа)
278
(Књига четврта)
35, 98, 295
- Цена
(Књига трећа)
552
- Центрифугални играч
(Књига трећа)
212, 241, 308, 429
(Књига четврта)
116, 191–192, 263, 472, 488, 509
- Циганин
(Књига прва)
284, 288, 291, 294
(Књига друга)
70, 81, 97, 102, 110, 128, 137, 150,
156, 157, 250, 262, 267, 269–272,
280–282, 284–285, 294, 297,
299–300, 308, 346, 376, 382, 398,
568, 572, 622, 625, 632–633
(Књига трећа)
13, 51–52, 57–58, 60, 62–65, 68,
73–74, 79, 81–82, 86, 93, 97–98,
100, 108, 110, 114, 130, 142, 152,
157, 313
(Књига четврта)
59, 82, 91, 152, 159–161, 189, 212,
215, 217, 228, 230–232, 269–270,
318, 321, 323, 399, 402, 416, 420,
428
- Циганска љубав
(Књига трећа)
360
(Књига четврта)
247, 249, 379
- Цигански барон
(Књига друга)
530, 536
(Књига трећа)
360, 420
(Књига четврта)
210, 212, 237, 325
- Циганче
(Књига друга)
588
- Црвена хаљина
(Књига друга)
149, 287
- Црвене руже
(Књига трећа)
474, 516, 550
(Књига четврта)
110, 277, 299, 333, 370, 379
- Црвени барјак
(Књига четврта)
487
- Црвенкапа
(Књига четврта)
431
- Црквени миш
(Књига трећа)
206, 304, 308, 317, 337, 344, 349,
550, 561
(Књига четврта)
91–92, 96, 101, 111, 113, 115, 117,
152, 167, 192, 220, 227, 298, 312,
348, 367, 419

- Црна краљица
(Књига прва)
292–293, 317, 326, 395
(Књига друга)
78, 82, 87, 202
(Књига трећа)
63
(Књига четврта)
152, 157
- Црна пега
(Књига друга)
300, 425, 628
(Књига трећа)
76
- Црни доктор
(Књига прва)
379
(Књига друга)
139, 157, 279, 293, 441
- Црни Ђорђе или Заузеће Београда од Турака
(Књига прва)
83
- Црни и бели Циганин
(Књига трећа)
487, 528
(Књига четврта)
471, 495, 526
- Црни књаз од Семећа
(Књига друга)
588
- Црнила
(Књига четврта)
146
- Црногорци
(Књига прва)
215, 218, 312, 317, 324, 387
(Књига друга)
80, 368, 390
- Ч**
- Чанколиз
(Књига прва)
157
- Чар валцера
(Књига друга)
285, 355, 530, 535–536, 645
(Књига четврта)
211, 240, 380
- Чаробна фотеља
(Књига трећа)
354
- Чаробна фула
(Књига трећа)
186, 219, 249, 382, 407, 412
(Књига четврта)
519
- Чаробне гусле
(Књига прва)
319
- Чаробни дућан
(Књига трећа)
531
- Чаробни прстен
(Књига трећа)
26
- Чаробни стрелац
(Књига друга)
465, 494, 513, 522, 524, 532, 534, 613
(Књига трећа)
220, 249, 376, 381, 384, 396, 400, 412, 440, 531, 578–579, 582–583, 586, 588
(Књига четврта)
18
- Част
(Књига друга)
47, 125, 149, 346, 353, 559, 561, 625, 637, 639, 654
(Књига трећа)
- 72, 308, 365
(Књига четврта)
37, 39–40, 59, 177, 184, 204, 217, 224, 229, 245, 276, 327, 337, 345, 349, 371, 385, 392, 398, 417
- Част и новац
(Књига прва)
375
- Чаша вина или Таст и зет
(Књига прва)
151, 153
- Чаша воде
(Књига прва)
270, 273, 278, 282, 284, 293, 372
(Књига друга)
73, 76–77, 95, 106, 249, 280, 290, 297, 301, 419, 569
(Књига трећа)
346, 365, 440, 473, 555, 557
(Књига четврта)
117, 120, 132–133, 136, 140, 142, 259–260, 297, 300, 339, 343, 369
- Чвор
(Књига друга)
641, 643, 646
(Књига трећа)
89, 198–199, 246, 261, 283, 288, 298, 306, 348, 355, 425, 475, 549, 554, 556
(Књига четврта)
28, 40, 68, 137, 159, 162, 164, 203, 219, 245, 270, 291, 305, 323, 471, 473
- Ченгић-ага
(Књига друга)
354
- Чергари, види: Боџми
- Чергарски живот
(Књига друга)
119, 145, 154, 290, 441, 481–484, 486, 502, 535, 540, 625, 629
(Књига трећа)
90, 171, 320
(Књига четврта)
51–52, 61, 177, 184, 219, 324, 519
- Честита деца
(Књига друга)
47, 425
- Честитам
(Књига прва)
251, 275, 286, 289–290, 314, 395
(Књига друга)
156–157, 267–268, 278, 282, 285, 293, 296, 299–300, 333, 337, 339, 342, 370, 628
(Књига трећа)
81, 143, 169
(Књига четврта)
43, 392
- Честитка
(Књига друга)
143
- Четири грубијана
(Књига трећа)
400, 414, 440, 495, 524, 526, 578, 587, 588
- Четири жене под једним кровом
(Књига друга)
51, 71, 171
- Четири милиона рубаља
(Књига друга)
128, 196
- Четири писмена
(Књига прва)
247, 262
- Чизмар и вампир
(Књига трећа)
143
- Чизме
(Књига четврта)
68, 203, 245
- Чика
(Књига прва)
324
(Књига друга)
380
- Чика Лебонар
(Књига друга)
131, 349, 453, 540
(Књига трећа)
213
(Књига четврта)
179, 217, 318
- Чикина кућа
(Књига друга)
253, 278, 296, 300, 344–345, 349, 426, 539, 625, 629, 656, 658
(Књига трећа)
65, 90, 93, 109, 113, 130, 174
(Књига четврта)
60, 76, 152, 155, 160, 166, 177, 220, 277, 280, 341, 365, 375, 398
- Чича Мартин амалин
(Књига друга)
135, 160, 621
(Књига трећа)
62, 109
- Чича Самуило
(Књига друга)
47, 128, 169, 317, 424
- Чича Томина колиба
(Књига прва)
375
(Књига друга)
193, 196, 270
(Књига трећа)
174, 281
(Књига четврта)
81, 147
- Човек
(Књига четврта)
281
- Човек без предрасуда
(Књига прва)
389
(Књига друга)
110, 252, 531
- Човек без срца
(Књига друга)
88, 369
- Човек без хумора
(Књига четврта)
120
- Човек, животиња и узор врлине
(Књига четврта)
245, 489
- Човек и коб
(Књига трећа)
499–500, 527
- Човек је добар
(Књига трећа)
506
- Човек који је видео смрт
(Књига четврта)
122, 126, 139, 335
- Човек са две главе
(Књига друга)
377
- Човек поносан што нема среће
(Књига трећа)
214, 296
(Књига четврта)
455, 490–491, 512
- Човек снује
(Књига трећа)
205, 210, 245–246, 286
(Књига четврта)
97, 485
- Човек челик
(Књига друга)
253

- Чорбаци Теодоса
(Књига четврта)
93–94, 146–147
- Чувај се бомбе
(Књига трећа)
24
- Чудесна свирала
(Књига четврта)
431
- Чудесни мандарин
(Књига трећа)
415
- Чучук Стана
(Књига друга)
452, 464, 503, 520, 544, 554, 573,
590, 595, 624
(Књига трећа)
134, 145, 212, 246, 289, 301, 420,
441, 468, 543
(Књига четврта)
23, 96, 276–277, 293, 375, 509,
516, 525
- Џ**
- Џандрљив муж или Која је жена
добра
(Књига прва)
196
(Књига друга)
53
(Књига четврта)
245
- Џез-банд
(Књига трећа)
204, 245, 314, 341, 480
- Џекова последња авантура
(Књига четврта)
53
- Џелат
(Књига прва)
153
- Џентлмени
(Књига друга)
612
(Књига трећа)
203, 237, 319
(Књига четврта)
97, 243, 262
- Џунгла
(Књига четврта)
120, 132–133
- Ш**
- Шагринска кожа
(Књига друга)
173
(Књига четврта)
306, 324
- Шалџива игра
(Књига прва)
294, 378
- Шалџивци
(Књига друга)
77, 169
- Шампион
(Књига друга)
353
- Шаран
(Књига прва)
245, 261, 281, 286, 321, 388, 395
(Књига друга)
82, 261–263, 278, 299, 323, 366
(Књига трећа)
15, 79–81, 115, 143, 169, 265
(Књига четврта)
61, 138
- Шарлатанизам
(Књига прва)
378
(Књига друга)
249
- Шах краљу
(Књига друга)
69, 486
- Шах – шех
(Књига друга)
589
(Књига четврта)
193
- Шваља
(Књига друга)
589
- Швејк у II светском рату
(Књига четврта)
147
- Шева
(Књига четврта)
263, 297
- Шерлок Холмс
(Књига друга)
451, 638
(Књига трећа)
85
(Књига четврта)
305
- Шест лица траже писца
(Књига трећа)
202, 231, 239, 255, 259, 281, 283,
285–286, 299, 311, 319, 331, 364,
519
(Књига четврта)
119, 124, 131–132, 137, 258, 444,
508, 510
- Шеста заповест
(Књига друга)
588
- Шести спрат
(Књига трећа)
432
(Књига четврта)
287
- Шехерезада
(Књига трећа)
187–188, 410, 427, 441, 500
- Шишиш
(Књига четврта)
212, 378
- Школа за жене
(Књига трећа)
345
(Књига четврта)
68, 71, 111, 117, 120, 125, 132,
137, 193
- Школа оговарања
(Књига трећа)
337, 568
(Књига четврта)
288
- Школски надзорник
(Књига прва)
277, 288–290, 314, 395
(Књига друга)
71, 143, 248, 262–263, 278, 293,
323, 339, 370
(Књига трећа)
143, 173, 568
(Књига четврта)
53, 61, 179, 197, 200–201, 231, 402
- Шкртац
(Књига четврта)
262
- Шнајдерски калфа
или Сестра из Будима
(Књига прва)
92, 173, 187
- Шокица
(Књига друга)
45, 117, 211, 192, 251, 300, 306,
320, 337, 342, 345, 351, 353, 369,
396, 478, 571, 55, 629, 645–646
(Књига трећа)
54, 72, 75, 79, 88, 90, 97, 99, 105,
- 130, 212, 348, 438, 509, 542
(Књига четврта)
60, 79, 109, 111, 120, 122, 128, 134,
140, 142, 147, 160–161, 164, 167,
184, 193, 196, 224, 227–228, 239,
255, 263, 277, 291, 305, 307, 312,
321, 339, 358, 364, 419–420, 509,
516
- Шоља теја
(Књига прва)
291
(Књига друга)
284, 320, 322, 562
(Књига трећа)
143
(Књига четврта)
177
- Шопенхауер
(Књига друга)
440
(Књига трећа)
145
- Шпанијели у Перувији
или Ролова смрт
(Књига прва)
188
- Шпанска мува
(Књига четврта)
312
- Шпански славуј
(Књига четврта)
380
- Шта је истина
(Књига четврта)
276
- Шта ко тражи, то и нађе
(Књига трећа)
480
- Штедионица
(Књига прва)
389
(Књига друга)
253, 333, 420
(Књига трећа)
72, 79, 93, 130
(Књига четврта)
59, 143, 151, 167, 227, 348
- Што ђаво не може, жена може
(Књига трећа)
479, 528
- Штомфајеви
(Књига друга)
253
- Шума
(Књига друга)
612
- Шума
(Књига трећа)
92, 171, 241, 303–304, 348, 355,
431, 436, 488, 505, 543–544, 550,
564, 566, 570
(Књига четврта)
43, 112, 114, 119, 122, 130–131,
133, 146, 151, 231, 233, 291, 293,
299, 325–327, 343, 361, 373–374,
379, 404, 410, 417, 421, 426, 436,
473, 509, 526
- Шумарева Криста
(Књига друга)
536, 561
(Књига трећа)
392
(Књига четврта)
249
- Шумска ружа
(Књига друга)
152–153

Реч уредника првог издања

Истина

Зашто се толико окрећемо прошлости? Зар иозориште не може без историје? Нису ли легенде и илузије много снажнијег дејства и дужег трајања? Чему истражавати на откривању разних нојава и факата, претурати по заборављеним архивама, трагати за изгубљеним документима и васкрсавати свет времена коме смо већ сасвим равнодушни? Може ли нас то призивање пресахлих илузија да приближи истини о нозоришту? Како тумачити трајање када још увек нисмо се до краја приближили његовом смислу и када га непрекидно из генерације у генерацију стално и изнова у себи откривамо? Шта ћемо са толиком рационалношћу – када је све око нас толико нередвидиво, ненеровљиво, често сасвим ирационално и стално окренуто ка будућности? Зар нозориште не тражи непрекидно превазилажење постигнутог, бежи од сваке нокорности, окивања традицијом, шаблонима и маниризмом и не чезне за нотнуо слободним и ничим неусловљеним изразом? Па инак – не можемо нозориште свести само на своју субјективност, тренутна осећања и расположења – јер његово трајање стално нас надживљује и све више се исказује као снаа између генерација, векова, цивилизација, тако да његова судбина више принада времену него нашим личним мислима, теоријама, хтењима и могућностима. Прошлост је стога и онравдање његовог трајања и снага која му увек даје то савремено и нама блиско, уметничко и људско значење. Без историје тешко да бисмо могли да говоримо о будућности, да своје стваралачке снаге охрабрујемо да траже себе и нотврђују као слободу театарске експресије. Дилеме са којима се суочавамо нису само наше – мучиле су и раније генерације, али је на нама, с обзиром да живимо у измењеним условима, да нокушамо и да их решимо.

Музеј нозоришне уметности СР Србије, ностављајући нлатформу за своје научно-истраживачко деловање, стварајући услове за шири теоретски рад и критичко валоризовање постигнутих сценских уснеха и развијајући нотребу за сталном афирмацијом нравих вредности, нашао се тако суочен са свим оним тешкоћама које су и у ранијим генерацијама истицали многи ноклоници нозоришта. Због тога, прво што смо урадили било је да се уознамо са свим досадашњим радовима, који на неки начин, директно или носредно, објашњавају наш нозоришни развој или говоре о стварима које обично називамо историјом. У старим текстовима открили смо многа не само интересантна него изузетно драгоцена сведочанства – али свеобухватних студија и анализа пређеног нута није било. Ратна нустошења, ножари и варварска разарања неновратно су нас одвојила од многих докумената, дела, сведочанстава, заниса и усномена. За многе нозоришне нојаве из далеких векова знамо тек само по фрескама, уснутним белешкама у историјским хроникама или по насловима забрана и ограничења која су се од вајкада ностављала нозоришту. Ако се још може разумети зашто немамо ноузданих доказа о театарском животу од пре десет или двадесет векова – како да нравдамо мрак који нокрива многе нојаве које су још све до скоро

памтили наши преци? Чак нисмо у стању да са поуздањем кажемо шта се све догодило ни у последњих сто годлна а, на жалост, има немарности и према ономе што смо и сами стварали. Остали смо тако без прошлости – али уз сазнање да истовремено нисмо створили велике легенде које би нам замениле истину о упорности ентузијаста да прекорачују границе свога доба и да кроз игру пред публиком истражују себе, постављају питања свету и траже од њега одговор о истинама које скривају смисао овог нашег постојања. Управо такво суочавање навело нас је да окупимо ентузијасте, истраживаче, заљубљенике у позориште и да покушамо да спасемо оно што још постоји и да откријемо све оно што се скрива по архивама или одлази са генерацијама наших очева и дедова. „Театрон“ је од свог првог броја настојао да што више објављује текстова које ће позориште отргнути од заборава а историји дати једно ново и за нас драгоцену тумачење. Нама није стало само до штуре фактографије – већ управо до оних људских сведочанстава која нам објашњавају наде, хтења, узалудности, поразе, али и задовољства којима је понекад била испуњена сцена. Ако не упознамо смисао тог непрекидног настојања да се учини оно немогуће – како да схватимо сопствене заносе и да проникнемо у значај оног што још желимо да учинимо?

Хтели бисмо одједном историју – али како до ње доћи? Много је историчара, а сувише мало радова, стрпљења, истрајности и веровања да нас свако ново откриће богати, оплеменењује, чини снажнијим и постојанијим управо у свету позоришне уметности. Међу оним ретким заљубљеницима у позориште, који су овом изузетно важном послу жртвовали готово цео свој век налази се и Боривоје С. Стојковић. За театар је одувек био везан – било као управник, редитељ, професор, критичар или једноставно пријатељ више генерација уметника који су започели свој стваралачки пут још крајем прошлог века, а истрајавали су на сцени све до наших дана. Готово четири деценије пажљиво је бележио сећања, скупљао разбацане документе, гомилао грађу и настојао да од тих фрагментарних казивања и обавештења створи бар приближну слику о свим тим нашим позоришним кретањима на тлу Србије и суседних република. Није при томе имао претензија да да објективну, до краја рационалну и егзактну историју, већ своју личну у којој ће бити не само чињеница и неоспорних историјских докумената него и приватних осећања, утисака и веровања. Тако се дошло до обимне грађе непроцењиве вредности, у којој су истовремено уграђена и сва досадашња појединачна открића, доста обимна библиографија и историографски низ најразличитијих информација. Из респекта према овом огромном труду нисмо желели да утичемо на крајњи облик позоришне историје како ју је замислио Боривоје С. Стојковић, да је сажимамо или подводимо под наше класификације и схватања, однос према прошлости и театру уопште. Уз то, задивљени овим ентузијазмом, одлучили смо се на изузетан подухват како би у неколико специјалних бројева објавили овај необичан рукопис. Истовремено, у заједници са издавачким предузећем „Просвета“, овај рукопис требало би, са свим потребним прилозима, ускоро да се појави и као посебно издање. У овом замашном послу, већем од свега оног што смо досад предузимали, значајну помоћ пружила нам је Републичка заједница за научни рад и Самоуправна интересна заједница културе Београда. Тиме се приближавамо заокрету у истраживањима историје српског позоришта, осна-

жујемо сопствени оптимизам и удружујемо снаге свих оних истраживача, историчара и уметника који у оваквом сведочењу налазе дубоки људски смисао.

Од историје каквој тежимо не очекујемо само да нас упозна са оним што већ знамо, а то је да смо одувек волели позориште, борили се и уживали у њему, да су глумци били прогоњени и да је на крају позориште било изузетно присутно у нашој урбанизацији, буђењу националне и друштвене свести и стварању културе наших народа и народности. Исто тако, није нам потребно романтично глорификовање прошлости нити издизање појединих чињеница до универзалности. Идеје или циљеви које је свака генерација себи постављала често се разликују између себе, а једино што им је свима заједничко јесте – управо то веровање и потреба за самим позориштем као одразом стварности. Исто тако, није реч о оправдавању прошлости или обезвређивању смисла оног што је досад учињено, већ о сазнању да је позориште израз наше свести и начин да непосредно кроз људска осећања, унутарња превирања и парадоксе дођемо до истине која ће нам помоћи да се осећамо равноправним свету у коме живимо. Та наша истина, ма каква да је, увек је само наша и од ње нећемо правити академске узорне или нереалне теорије. Једноставно, желимо да до ње дођемо да бисмо могли да остваримо своју слободу и да дођемо до израза који ће нам бити на сцени знамење времена у коме живимо и коме све дајемо. Историја је, стога, наше право, потреба, истина, и све то заједно, јер љубав према позоришту нема граница.

Пејтар Волк

CIP – Каталогизација у иубликацији
Народна библиотека Србије, Београд

792(497.11)(091)

СТОЈКОВИЋ, Боровоје С., 1909–1984

Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба :
(драма и опера). 5, Допуне и казалa / Боровоје С. Стојковић – Београд :
Музеј позоришне уметности Србије, 2018 (Београд : Службени гласник).
– 384 стр. : илустр. ; 26 cm

Насл. стр. приштампаног текста 1: Историјски преглед српске позоришне критике /
Боровоје С. Стојковић. – Насл. стр. приштампаног текста 2: Дражи преко рампе /
Боровоје С. Стојковић. – Ауторова слика. – Тираж 300. – Стр. 9–17: Боровоје
С. Стојковић (1909–1984) / Зоран Т. Јовановић. – Стр. 381–383: Истина / Петар Волк. –
Напомене и библиографске референце уз текст. – Стр. 19–28: Библиографија радова
Боровоја С. Стојковића : (селективни избор) / приредио З. Т. Јовановић. – Прилог
библиографији радова о српском позоришту: стр. 199–244. – Регистри.

ISBN 978–86–80954–02–8

а) Позориште – Историја – Србија

COBISS.SR-ID 269249036

Боривоје С. Стојковић (Забрежје, бив. Ваљевски округ, 14. XII 1909 – Дубровник, 22. I 1984), театролог, историчар позоришта, есејиста, књижевни и позоришни критичар, педагог, редитељ и управник позоришта. Основну школу и гимназију завршио је у Ваљеву где је суделовао у раду аматерских позоришта. Дипломирао је на групи за југословенску и упоредну књижевност са теоријом књижевности на Филозофском факултету у Београду (1931). Најпре је радио као наставник II мушке гимназије у Сарајеву, а потом као управник и главни редитељ нишког Народног позоришта у два наврата (1934–1936) и (1939–1941). Ратне године је провео у заробљеништву у Нирнбергу и Хамелбургу где је од 1942. радио у логорском позоришту као управник и редитељ. После рата посветио се педагошкој пракси (Доситејева награда, 1968) и проучавању позоришне историје. Сарађивао је у више листова и часописа и објавио преко 300 позоришних и књижевних критика, чланака, есеја и приказа. Највише је радио на историји српског позоришта. Најзначајнија су му дела: *Историјски преглед српске позоришне критике* (1932), позоришни портрети *Дражи преко рампе* (1934), *Историјски преглед српског позоришта* (1936), књижевне критике *Из књижевности* (1939), *Руководиоци Народног позоришта у току једног века* (1967), *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)* (1979), за коју је добио Октобарску награду града Београда 1980, *Нишко позориште 1918–1944* (1981), глумачки портрети великана *Великани српског позоришта* (1983) и др. Његов рад на историји српског позоришта је од фундаменталног значаја за историју наше културе, а његови портрети глумаца су драгоценства о најзначајнијим сценским уметницима српског театра.

